

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇATALCA VİLAYETİ'NDEKİ TARİHİ KIRSAL ALAN CAMİLERİNİN
MİMARİ ANALİZİ VE KORUMA SORUNLARI**

DOKTORA TEZİ

Sezgi GİRAY KÜÇÜK

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Programı

ARALIK 2017

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇATALCA VİLAYETİ'NDEKİ TARİHİ KIRSAL ALAN CAMİLERİNİN
MİMARİ ANALİZİ VE KORUMA SORUNLARI**

DOKTORA TEZİ

**Sezgi GİRAY KÜÇÜK
(502112207)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kemal Kutgün EYÜPGİLLER

ARALIK 2017

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502112207 numaralı Doktora Öğrencisi Sezgi GİRAY KÜÇÜK, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “ÇATALCA VİLAYETİ'NDEKİ TARİHİ KIRSAL ALAN CAMİLERİNİN MİMARİ ANALİZİ VE KORUMA SORUNLARI” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Kemal Kutgün EYÜPGİLLER**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Deniz MAZLUM**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Zeynep ERES ÖZDOĞAN
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. İrem YAYLALI GENCER
Yıldız Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Mevlüde KAPTI
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Teslim Tarihi : 24 Kasım 2017
Savunma Tarihi : 26 Aralık 2017



ÖNSÖZ

Öncelikle tez konusu seçiminden başlayarak doktora sürecinin her aşamasında olduğu gibi akademik hayatımda da geniş vizyonu ve deneyimleriyle bana yol gösteren, danışmanım Prof. Dr. Kemal Kutgün Eyüpgiller'e destekleri için çok teşekkür ederim. Jüri üyelerim, Prof. Dr. Deniz Mazlum'a ve Yrd. Doç. Dr. Mevlüde Kaptı'ya yapıcı yorumları, yönlendirmeleri ve sürece katkılarından dolayı minnettarım.

Tezimin veri toplama aşamasında yardımcı olan kurumlardan İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü çalışanlarına, Başbakanlık Vakıflar İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü arşiv görevlisi Elif Yılmaz'a, Çatalca Belediye Başkan Yardımcısı Erhan Güzel'e, Silivri Belediyesi İmar Müdürü Deniz Bayraktar'a, Arnavutköy ve Büyükçekmece Belediyeleri Plan ve Proje Müdürlüğü çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca öğretim üyesi olarak görev yaptığım Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimari Restorasyon Programı'ndaki değerli hocalarım ve çalışma arkadaşlarıma destekleri için çok teşekkürler.

Çalışmalarımın her zaman arkasında yer alan, görünmez kahramanlarım babam Ali Giray ve annem Nurdan Giray'a, alan gezilerinde bana eşlik ettikleri, yön gösterdikleri için ne kadar teşekkür etsem azdır. Ablam Doç. Dr. Selay Giray Yakut'a, akademisyenliğe adım atma sebebim olduğu ve bu sürecin önemli bir parçası olan doktora sürecinde karşılaşılabileceğim zorluklara ışık tutarak beni aydınlattığı için, eşim Akın Küçük'e çalışmalarımı her zaman desteklediği, gece gündüz demeden yardımını esirgemediği için, oğlum Uras Küçük'e, bana hayatın sadece çalışmaktan ibaret olmadığını hatırlattığı ve müthiş neşesiyle her anıma enerji kattığı için sonsuz teşekkürler.

Kasım 2017

Sezgi Giray Küçük
Yüksek Mimar



İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xxvii
SUMMARY	xxix
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	2
1.2 Çalışmanın Yöntemi.....	3
2. ÇATALCA VİLAYETİ	9
2.1 Çatalca Vilayeti'nin İdari Taksimatı ve Vilayet Sınırları	9
2.2 Çatalca Vilayeti'nin Tanıtımı.....	14
2.2.1 Çatalca Merkez Kazası, tarihçesi ve önemi	14
2.2.1.1 Çatalca'nın tarihçesi	16
2.2.1.2 Çatalca'nın önemi	17
2.2.2 Silivri Kazası, tarihçesi ve önemi	24
2.2.3 Büyükçekmece Kazası, tarihçesi ve önemi.....	26
2.3 Çatalca Vilayeti'ndeki Yerleşimlerin ve Coğrafi Durumun Haritalar Üzerinden Değerlendirilmesi	27
2.3.1 Çatalca Vilayeti'ndeki yerleşimlerin ve coğrafi durumun genel haritalar üzerinden değerlendirilmesi.....	28
2.3.2 Çatalca Vilayeti'ndeki yerleşimlerin ve coğrafi durumun 1901 ve 1909 tarihli haritalar üzerinden değerlendirilmesi	36
2.3.2.1 Çatalca Merkez Kazası	39
2.3.2.2 Silivri Kazası	51
2.3.2.3 Büyükçekmece Kazası	54
3. ÇATALCA VİLAYETİ'NDEKİ TARİHİ CAMİLERİN MİMARİ ANALİZİ	59
3.1 Kıırma Çatılı Kırsal Alan Camileri	59
3.1.1 15. yüzyılda inşa edilmiş camiler.....	59
3.1.1.1 Küçükçekmece Fatih Camisi	60
3.1.1.2 Büyükçekmece Fatih Camisi	64
3.1.2 16. yüzyılda inşa edilmiş camiler.....	72
3.1.2.1 Büyükçekmece İmaret Camisi (Dizdariye Camisi)	72
3.1.2.2 Silivri Akören Köyü Cedit Ali Paşa Camisi, 1552	78
3.1.2.3 Büyükçekmece Sokollu Mehmed Paşa Camisi, 1566-67	82
3.1.2.4 Arnavutköy Baba Nakkaş Camisi, 1581	91
3.1.3 17. yüzyılda inşa edilmiş camiler.....	100
3.1.3.1 Çatalca Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi, 1623	100
3.1.4 19. yüzyılda inşa edilmiş camiler.....	110
3.1.4.1 Arnavutköy Karaburun Camisi, 1819	110

3.1.4.2 Arnavutköy Yassıören Camisi, 1838-39	115
3.1.4.3 Başakşehir Şamlar Camisi, 1839	120
3.1.4.4 Arnavutköy Haraççı Camisi, 1888-89	125
3.1.4.5 Silivri Ali Paşa Mahallesi Camisi, 1893	132
3.1.5 20. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş camiler.....	136
3.1.5.1 Silivri Kurfalı Camisi, 1922/23	136
3.1.6 Tarihi net olarak belirlenemeyen camiler.....	141
3.1.6.1 Çatalca İnceğiz Köyü Camisi	141
3.1.6.2 Silivri Ali Paşa Camisi	154
3.1.6.3 Çatalca Oruç Gazi Mescidi (Mescid Camisi)	158
3.1.6.4 Silivri Danamandıra Camisi (Veysel Karani Camisi)	164
3.1.6.5 Büyükçekmece Çakmaklı Camisi	168
3.1.6.6 Esenyurt Kasap Sinan Camisi (Tarihi Merkez Camisi)	172
3.1.6.7 Silivri Bekirli Camisi	177
3.1.6.8 Arnavutköy Hadımbaba Camisi	180
3.1.6.9 Silivri Değirmenköy Camisi	184
3.1.7 Sadece minaresi günümüze ulaşmış kırma çatılı camiler.....	189
3.1.7.1 Çatalca Dağyenice Camisi Minaresi, 1812-13	189
3.1.7.2 Arnavutköy Baba Nakkaş Köyü, Yalnız Minare	192
3.1.8 Kırma çatılı camilerin mimari analizi ve genel değerlendirmesi	195
3.2 Kubbeli Camiler	201
3.2.1 Silivri Piri Mehmed Paşa Camisi, 1530	202
3.2.2 Çatalca Ali Paşa Camisi, 1551-1558.....	206
3.2.3 Çatalca Ferhad Paşa Camisi, 1575-1588.....	213
3.2.4 Kubbeli camilerin mimari analizi ve genel değerlendirmesi	217
3.3 Kiliseden Dönüştürülen Camiler	219
3.3.1 Silivri Ortaköy Kilise Camisi, 1831	219
3.3.2 Arnavutköy Osmanlı Kilise Camisi, 1885	222
3.3.3 Silivri Değirmenköy Kilise Camisi, 1896	225
3.3.4 Silivri Seymen Köyü Kilise Camisi, 1896	228
3.3.5 Arnavutköy Boğazköy Kilise Camisi, 1907.....	232
3.3.6 Silivri Selimpaşa Kilise Camisi.....	235
3.3.7 Çatalca Kaleiçi Camisi	238
3.3.8 Kiliseden dönüştürülen camilerin mimari analizi ve genel değerlendirmesi	242
3.4 Günümüzde Mevcut Olmayan Tarihi Camiler	246
3.5 Çatalca Vilayeti'ndeki Tarihi Camiler İle İlgili Genel Değerlendirme	251
3.5.1 Çatalca Vilayeti'ndeki tarihi camilerin konum ve yapım tarihi ilişkisi ..	253
3.5.2 Çatalca Vilayeti'ndeki tarihi camilerin bugünkü ilçe sınırlarına göre sınıflandırılması.....	254
3.5.3 Çatalca Vilayeti'ndeki tarihi camilerin mimari özelliklerinin değerlendirilmesi	255
4. ÇATALCA VİLAYETİ'NE KOMŞU TARİHİ CAMİLER	259
4.1 Cedid Ali Paşa Camisi, 1560.....	259
4.2 Yakuplu Camisi, 1901-02.....	263
4.3 Yanıktaşlı Camisi, 1901-02.....	266
4.4 Kapaklı Merkez Camisi, 1903	268
4.5 Çatalca Vilayeti'ne Komşu Tarihi Camilerin Mimari Analizi ve Vilayet Camileriyle Karşılaştırma.....	275

5. ÇATALCA VİLAYETİ'NDEKİ TARİHÎ CAMİLERİN KORUMA SORUNLARI	281
5.1 Camilerin Korunmuşluk Durumları	281
5.2 Camilerin Koruma Sorunları	283
5.2.1 Nüfus artışı nedeniyle camilerin gereksinimi karşılamaması	283
5.2.1.1 Tarihî caminin yıkılması ve yerine yeni cami yapılması	283
5.2.1.2 Tarihî caminin yakınına yeni cami yapılması	284
5.2.1.3 Tarihî camiye ek yapılarak kullanım alanının arttırılması	285
5.2.1.4 Tarihî caminin iç mekanının bölünmesi veya girişine rüzgârlık yapılması	285
5.2.2 Cephelerde çimento esaslı harç ile onarım yapılması.....	286
5.2.3 Camilerin geç tescillenmesi	287
5.2.4 İnsanların tarihî değerler konusundaki bilinç eksikliği.....	288
5.2.5 Doğal afetler sebebiyle fiziksel tahribat veya işlevsel değişim	289
5.2.6 Savaşlar sebebiyle fiziksel tahribat	290
5.2.7 Mübadele sonrası işlev değişimi	290
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	293
KAYNAKLAR	303
EKLER	315
EK A	317
EK B	323
EK C	325
EK D	338
EK E	407
ÖZGEÇMİŞ	413



KISALTMALAR

A	: Sadâret
AE	: Ali Emiri
AZN	: Adliye ve Mezahib
BEO	: Bab-1 Ali Evrak Odası
BLD	: Belediye
BŞM	: Başbakanlık Kalemî Evrakı Defterleri
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cevdet
d	: Defterleri
D	: Bab-1 Defteri
DH	: Dahiliye
EV	: Evkaf
HAT	: Hatt-1 Hümayun
Hd	: Hakimiyet dönemi
HH	: Hazine-i Hassa
HMH	: Evkaf Haremeyn Muhasebesi
HRT.h	: Haritalar
İ	: İrade
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İD	: İdare
İE	: İbnülemin
Km	: Kilometre
KVKBK	: İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
KVKBKA	: İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi
m	: Metre
MA	: Müze Arşivi
MAD	: Maliyeden Müdevver
MF	: Maarif Nezareti
MHM	: Mühime Kalemî Evrakı
MKT	: Mektubi Kalemî

MTV	: Mütenevvi Maruzat
ML	: Maliye
MVL	: Meclis-i Vala Evrakı
NF	: Nafia
NZD	: Nezâret ve Devâir Evrakı
PRK.ASK	: Askeri Maruzat
PRK.BŞK	: Başkitabet Dairesi Maruzatı
PRK.UM	: Umumi
SABH.I	: I. Abdülhamid
SAMD.II	: II. Ahmed
SAMD.III	: III. Ahmed
SMST.II	: II. Mustafa
SSLM.III	: III. Selim
ŞD	: Şura-yı Devlet
THR	: Tahrirat Kalemi
TS	: Topkapı Sarayı
t.y.	: Tarihi yok
VBMA	: T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi
Y	: Yıldız
Y.A.HUS	: Hususi Maruzat

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 2.1 : Çatalca Vilayet Merkezi'ndeki yerleşimlerin 1901-2016 yılları arasında aldığı isimler.	44
Çizelge 2.2 : Karacaköy Nahiyesi'ndeki yerleşimlerin 1901-2016 yılları arasında aldığı isimler.	47
Çizelge 2.3 : Terkos Nahiyesi'ndeki yerleşimlerin 1901-2016 yılları arasında aldığı isimler.	50
Çizelge 2.4 : Silivri Kazası'ndaki yerleşimlerin 1901-2016 yılları arasında aldığı isimler.	54
Çizelge 2.5 : Büyükçekmece Kazası'ndaki yerleşimlerin 1901-2016 yılları arasında aldığı isimler.	57
Çizelge 3.1 : Çatalca Vilayeti'nde mübadele Sonrası Camiye Dönüştürülen Kiliselerin Mimari özelliklerinin karşılaştırıldığı çizelge.	246
Çizelge 5.1: Camilerin korunmuşluk durumu analizi.	282
Çizelge 6.1: Camilere yapılması önerilen müdahaleleri gösterir tablo.	300
Çizelge A.1 : Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri kataloğu.	317
Çizelge D.1 : Küçükçekmece Fatih Camisi anıt fişi.	338
Çizelge D.2 : Büyükçekmece Fatih Camisi anıt fişi.	340
Çizelge D.3 : Büyükçekmece İmaret Camisi (Dizdariye Camisi) anıt fişi.	342
Çizelge D.4 : Silivri Akören Köyü Cedid Ali Paşa Camisi anıt fişi.	344
Çizelge D.5 : Büyükçekmece Sokollu Mehmed Paşa Camisi anıt fişi.	346
Çizelge D.6 : Arnavutköy Baba Nakkaş Camisi anıt fişi.	348
Çizelge D.7 : Çatalca Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi anıt fişi.	350
Çizelge D.8 : Arnavutköy Karaburun Camisi anıt fişi.	352
Çizelge D.9 : Arnavutköy Yassıören Camisi anıt fişi.	354
Çizelge D.10 : Başakşehir Şamlar Camisi anıt fişi.	356
Çizelge D.11 : Arnavutköy Haraççı Camisi anıt fişi.	358
Çizelge D.12 : Silivri Ali Paşa Mahallesi Camisi anıt fişi.	360
Çizelge D.13 : Silivri Kurfalı Camisi anıt fişi.	362
Çizelge D.14 : Çatalca İncegiz Köyü Camisi anıt fişi.	364
Çizelge D.15 : Silivri Ali Paşa Camisi anıt fişi.	366
Çizelge D.16 : Çatalca Oruç Gazi Mescidi (Mescid Camisi) anıt fişi.	368
Çizelge D.17 : Silivri Danamandıra Camisi (Veysel Karani Camisi) anıt fişi.	370
Çizelge D.18 : Büyükçekmece Çakmaklı Camisi anıt fişi.	372
Çizelge D.19 : Esenyurt Kasap Sinan Camisi (Tarihi Merkez Camisi) anıt fişi.	374
Çizelge D.20 : Silivri Bekirli Camisi anıt fişi.	376
Çizelge D.21 : Arnavutköy Hadımbaba Camisi anıt fişi.	378
Çizelge D.22 : Silivri Değirmenköy Camisi anıt fişi.	380
Çizelge D.23 : Çatalca Dağyenice Camisi Minaresi anıt fişi.	382
Çizelge D.24 : Arnavutköy Baba Nakkaş Köyü, Yalnız Minare anıt fişi.	384
Çizelge D.25 : Silivri Piri Mehmed Paşa Camisi anıt fişi.	386
Çizelge D.26 : Çatalca Ali Paşa Camisi anıt fişi.	388

Çizelge D.27 : Çatalca Ferhat Paşa Camisi anıt fişi.	390
Çizelge D.28 : Silivri Ortaköy Kilise Camisi anıt fişi.	392
Çizelge D.29 : Arnavutköy Osmanlı Kilise Camisi anıt fişi.....	394
Çizelge D.30 : Silivri Değirmenköy Kilise Camisi anıt fişi.	396
Çizelge D.31 : Silivri Seymen Köyü Kilise Camisi anıt fişi.	398
Çizelge D.32 : Arnavutköy Boğazköy Kilise Camisi anıt fişi.	400
Çizelge D.33 : Silivri Selimpaşa Kilise Camisi anıt fişi.....	402
Çizelge D.34 : Çatalca Kaleiçi Camisi anıt fişi.	404
Çizelge E.1 : Çatalca Vilayeti içerisindeki kırma çatılı kırsal alan camileri restitüsyonlarının mimari analizi.	407
Çizelge E.2 : Çatalca Vilayeti içerisindeki günümüze ulaşmamış tarihi camilerin mevcut minarelerinin mimari analizi.	409
Çizelge E.3 : Çatalca Vilayeti içerisindeki kubbeli camilerin mimari analizi.....	409
Çizelge E.4 : Çatalca Vilayeti içerisindeki tarihi camilerin ve minarelerin mimari analizi.....	410



ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : İstanbul'un batı, Çatalca'nın doğu sınırını gösteren bu tarihsiz haritanın, Küçükçekmece'nin Çatalca Vilayeti sınırlarına dâhil olmaması sebebiyle, 1888 sonrasına tarihlendiği söylenebilir (Url 2).	10
Şekil 2.2 : 1895-96'da Çatalca Sancağı sınırları (Atatürk Kitaplığı, Hrt_Gec_33)...	11
Şekil 2.3 : Çatalca ve İzmit Sancaklarını gösteren "Memalik-i Mahruse-i Şahane-ye Mahsus Mükemmel ve Mufassal Atlas", 1907 (Url 3).	11
Şekil 2.4 : "Çatalca Sancağı: Çatalca, Silivri, Büyükçekmece namalarında üç kaza" isimli tarihsiz harita (Url 4).	11
Şekil 2.5 : 1916 yılında Osmanlı Devleti'nin Çatalca ve İstanbul sınırları (Url 5)...	12
Şekil 2.6 : Çatalca Vilayeti haritası (Tuğlacı, 1985).	12
Şekil 2.7 : Çatalca Vilayeti sınırlarını gösteren 1915 tarihli harita (BOA.HRT.h.-/1136).	12
Şekil 2.8 : 1927 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin İstanbul vilayet sınırları (Url 6).	13
Şekil 2.9 : Çatalca vilayeti sınırları içerisinde günümüzde yer alan ilçeler (Küçük, 2017).....	13
Şekil 2.10 : Çatalca Vilayeti'nin 1925 yılı sınırları (Kayacan, 2008).	14
Şekil 2.11 : Çatalca Vilayeti sınırlarının günümüz haritası üzerinde gösterimi (Küçük, 2017).....	14
Şekil 2.12 : Anastasius Surları (Crow ve Bayliss, 2002) (Url 7).....	17
Şekil 2.13 : Çatalca Savunma Hattı'nı gösteren, Ravenstein tarafından çizilmiş tarihsiz harita (Url 8).	18
Şekil 2.14 : Çatalca Savunma Hattı'nı gösteren tarihsiz bir harita (Url 9).....	18
Şekil 2.15 : 1920 tarihli Savaş haritasında Çatalca Vilayeti'nin kuzeyinin bu tarihte hala düşman işgali altında bulunduğu, güneyinin ise askerden arındırıldığı anlaşılmaktadır (Url 13).	20
Şekil 2.16 : Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye giden menzil yolları ve üzerinde menzilhaneler (Çetin, 2009).	21
Şekil 2.17 : Menzil yolları ve Çatalca Vilayeti haritası çakıştırması (Küçük, 2015).	22
Şekil 2.18 : 1890 tarihli Rumeli Demiryolları Haritası (Erkan, 2011).	23
Şekil 2.19 : 1920 tarihli savaş haritasında görülen demiryolu ve istasyonları (Url 15).	23
Şekil 2.20 : Tarihi belirtilmemiş Rumeli Demiryolları ve istasyonlar haritası (Url 2).	24
Şekil 2.21 : Kurfalı Köyü'nde, Anastasius sur taşlarından yapılmış olduğu düşünülen evlerden biri.	25
Şekil 2.22 : Anastasius sur taşlarından yapılmış olduğu, anıt fişinde ifade edilen Silivri'deki Bekirli Camisi.	25
Şekil 2.23 : 1585 tarihli, Abrah Ortely tarafından çizilmiş "Eski Trakya (Thraciae veteris typvs.)" haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 17).	28

Şekil 2.24 : 1778 tarihli, Paolo Santini tarafından çizilmiş “Rumeli ve Çevresi” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 18).....	29
Şekil 2.25 : 1804 tarihli, Aaron Arrowsmith tarafından çizilmiş “İstanbul ve Civarı (Environs of Constantinople)” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 19).....	30
Şekil 2.26 : 1832 tarihli, Carl Jattnig tarafından çizilmiş “Avrupa-i Osmani” haritası ve yakın çevresi (Url 20).....	31
Şekil 2.27 : Carl Jattnig tarafından çizilmiş “Avrupa-i Osmani” haritası üzerinde, 1847 yılında yapılan etnografik analiz (Url 21).	31
Şekil 2.28 : 1838 tarihli, Carl Jattnig tarafından çizilmiş “Osmanlı İmparatorluğu” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 22).....	32
Şekil 2.29 : 1849 tarihli, Alexander G. Findlay tarafından çizilmiş “Eski Balkanlar” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 23).....	32
Şekil 2.30 : 1853 tarihli, Heinrich Kiepert tarafından çizilmiş “Avrupa Türkiyesi” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 24).....	33
Şekil 2.31 : 1876 tarihli, Heinrich Kiepert tarafından çizilmiş “Doğu Avrupa’ya Etnografik Bakış” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 25).....	34
Şekil 2.32 : 1893 tarihli, Keith Johnson tarafından çizilmiş “Avrupa’daki Türkiye” haritasında çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 26).	35
Şekil 2.33 : 1944 yılında Savaş Ofisi tarafından yayımlanan “Sofya-İstanbul” haritası (Url 27).....	36
Şekil 2.34 : 1901 tarihli Erkânıharbiye-yi Umumiye, Rumeli-i şahane Haritası üzerinde işaretli Çatalca Vilayeti (Url 29).	38
Şekil 2.35 : 1901 tarihli Erkânıharbiye-yi Umumiye haritası üzerinde Çatalca Vilayeti sınırları ve yerleşim isimlerinin latin harfleri ile ifadesi.	38
Şekil 2.36 : 1909 tarihli “Constantinople and Surrounding Country (İstanbul ve yakın çevresi)” haritası üzerinde Çatalca Vilayeti sınırları.	39
Şekil 2.37 : Günümüz haritası üzerine işaretlenmiş Çatalca Merkez Kazası sınırları.	40
Şekil 2.38 : 1909 tarihli haritada Çatalca Merkez Kazası.....	41
Şekil 2.39 : 1909 tarihli haritada Çatalca Merkez Kazası.....	42
Şekil 2.40 : 1901 tarihli haritada Çatalca Merkez Kazası.....	43
Şekil 2.41 : Günümüz haritasında Karacaköy Nahiyesi.	45
Şekil 2.42 : 1909 tarihli haritada Karacaköy Nahiyesi.	46
Şekil 2.43 : 1901 tarihli haritada Karacaköy Nahiyesi.	47
Şekil 2.44 : Günümüz haritasında Terkos Nahiyesi.	48
Şekil 2.45 : 1909 tarihli haritada Terkos Nahiyesi.	49
Şekil 2.46 : 1901 tarihli haritada Terkos Nahiyesi.	50
Şekil 2.47 : 1909 tarihli haritada Silivri Kazası.....	52
Şekil 2.48 : 1901 tarihli haritada Silivri Kazası.....	53
Şekil 2.49 : Günümüz haritasında Silivri Kazası.	53
Şekil 2.50 : 1909 tarihli haritada Büyükçekmece Kazası.	55
Şekil 2.51 : 1901 tarihli haritada Büyükçekmece Kazası.	56
Şekil 2.52 : Günümüz haritasında Büyükçekmece Kazası.	56
Şekil 3.1 : Küçükçekmece Fatih Camisi konumu.....	60
Şekil 3.2 : Fatih Camisi’nin 1941 yılına ait fotoğrafı (Demirkan, 1941).	61
Şekil 3.3 : Caminin mevcut durumu.	62
Şekil 3.4 : Küçükçekmece Fatih Camisi’nin planı (KVKBKA üzerinden Küçük, 2015).	62

Şekil 3.5 : Fatih Camisi'nin 1967 yılı öncesine ait fotoğrafı, sağda kuzey cephesi ve ek yapı (VBMA).	63
Şekil 3.6 : Çatının saçak kotu özgün olmakla birlikte çatı örtüsünün bir kısmının alaturka, bir kısmının Marsilya kiremit olduğu dikkati çekmektedir (VBMA).	63
Şekil 3.7 : Günümüzde Fatih Camisi iç mekânı.	63
Şekil 3.8 : Küçükçekmece Fatih Camisi'nin plan restitüsyonu (KVKBKA üzerinden Küçük, 2015).	64
Şekil 3.9 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin vaziyet planı.	65
Şekil 3.10 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin 1962 tarihinde Behcet Cantok tarafından çizilmiş planı (Koçu ve diğ., 1963).	67
Şekil 3.11 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin 1962 tarihli çiziminde güney cephesi (Koçu ve diğ., 1963).	68
Şekil 3.12 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin 1971 tarihli fotoğrafında, minare ve sağda harimin pencereleri net olmamakla birlikte silüet halinde görülebilmektedir.	69
Şekil 3.13 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin günümüz planı (KVKBKA).	70
Şekil 3.14 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin son cemaat yerinde harim duvarı.	70
Şekil 3.15 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin mihrap cephesi.	70
Şekil 3.16 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin zaman içinde değişen giriş cephesi (VBMA).	71
Şekil 3.17 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin genel görünümü.	71
Şekil 3.18 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin plan restitüsyonu (KVKBKA).	72
Şekil 3.19 : Büyükçekmece İmaret Camisi konumu.	73
Şekil 3.20 : Büyükçekmece İmaret Camisi plan ve perspektif çizimi (Koçu ve diğ., 1963).	75
Şekil 3.21 : Büyükçekmece İmaret Camisi batı cephesinde görülen, moloz taş doldurulmuş pencere (solda) ve doğu cephesi (sağda) (Yücel, 1971a)...	76
Şekil 3.22 : Büyükçekmece İmaret Camisi 1971 yılı planı çizimi (solda) ve caminin doğu tarafındaki duvarın ortasında dıştan uzanan bir temel kalıntısı (sağda) (Yücel, 1971a).	77
Şekil 3.23 : İmaret Camisi'nin muhdes giriş cephesi (solda) ve doğu duvarı (sağda).	77
Şekil 3.24 : İmaret Camisi'nin harime giriş kapısı (solda) ve kemerin arkasından görünen mihrap cephesi (sağda).	78
Şekil 3.25 : İmaret Camisi'nin planı ve güney cephesi (Küçük, 2015).	78
Şekil 3.26 : Akören Köyü Cedit Ali Paşa Camisi konumu.	79
Şekil 3.27 : Akören Köyü Cedit Ali Paşa Camisi planı (Küçük, 2015).	80
Şekil 3.28 : Akören Köyü Cedit Ali Paşa Camisi'ne güneybatı yönünden bakış (KVKBKA).	80
Şekil 3.29 : Akören Köyü Cedit Ali Paşa Camisi giriş cephesi.	80
Şekil 3.30 : Akören Köyü Cedit Ali Paşa Camisi'nin muhdes rüzgârlığı ve caminin kuzey cephesi.	81
Şekil 3.31 : Akören Köyü Cedit Ali Paşa Camisi iç mekânı, kuzey cephesi.	81
Şekil 3.32 : Akören Köyü Cedit Ali Paşa Camisi'nin 1990 tarihli fotoğrafları (KVKBKA).	82
Şekil 3.33 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi konumu.	83
Şekil 3.34 : Behcet Cantok'un 1940 yılında yaptığı Sokollu Mehmed Paşa Mescidi çiziminde minare ve taş ile doldurulmuş avlu kapısı (Koçu, 1963).	85

Şekil 3.35 : Behcet Cantok'un 1940 yılında yaptığı Sokollu Mehmed Paşa Mescidi çiziminde son cemaat yeri ve solda muhdes eki (Koçu, 1963).	85
Şekil 3.36 : 1962 yılına ait onarım sürecinde Sokollu Mehmed Paşa Camisi'nin son cemaat yeri (VBMA).	86
Şekil 3.37 : 1962 yılına ait onarım sürecinde Sokollu Mehmed Paşa Camisi'nin avlu giriş kapısının boşluğu (VBMA).	86
Şekil 3.38 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi'ne ait, İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi'nden edinilen, tarihi belli olmayan rölöve ve restitüsyon çizimleri.	87
Şekil 3.39 : 1962 tarihli fotoğrafta mihrap cephesindeki büyük pencereler (VBMA).	87
Şekil 3.40 : 1962 tarihli fotoğrafta batı cephesinde özgün teğet kemerli pencerelerin izleri (VBMA).	88
Şekil 3.41 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi planı (Küçük, 2015).	89
Şekil 3.42 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi son cemaat yeri dış görünüşü.	89
Şekil 3.43 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi son cemaat yeri harim duvarı.	89
Şekil 3.44 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi'nin harime giriş kapısı.	90
Şekil 3.45 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi güney cephesi.	90
Şekil 3.46 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi iç mekânı.	91
Şekil 3.47 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi minaresi.	91
Şekil 3.48 : Baba Nakkaş Camisi konumu.	92
Şekil 3.49 : Şeyh Bayezid'in soy ağacı (Ünver, 1958).	93
Şekil 3.50 : Baba Nakkaş Camisi kuzey (giriş) cephesi.	94
Şekil 3.51 : Caminin mihrap duvarına bitişik, Baba Nakkaş'ın mezarı ve diğer mezar taşları.	95
Şekil 3.52 : 1998 tarihli anıt fişinde (KVKBKA) 1905 inşa tarihli çeşme.	95
Şekil 3.53 : 1905 inşa tarihli çeşme (KVKBKA, 2010).	95
Şekil 3.54 : Baba Nakkaş külliyesi vaziyet planı (KVKBK projesi üzerinden revize edilmiştir).	96
Şekil 3.55 : Baba Nakkaş Camisi planı (KVKBKA).	97
Şekil 3.56 : Baba Nakkaş Camisi'nin ahşap sütunlarla ayrılmış son cemaat yeri ve kargir sütunlarla ayrılmış dış son cemaat yeri.	97
Şekil 3.57 : Mukarnaslı mihraba sahip yan sofa.	98
Şekil 3.58 : Restorasyon öncesi (2010) cami iç mekânı ve boya kaplı mihrap ve minber.	99
Şekil 3.59 : Baba Nakkaş Camisi'nin güney cephesinde gözlemi devam eden strüktürel çatlaklar.	100
Şekil 3.60 : Kalfa Köyü'nde Şeyh Sinan Camisi, konumu.	101
Şekil 3.61 : 1987 tarihli fotoğrafta cümle kapının üstünde saçak mevcut değildir (KVKBKA).	103
Şekil 3.62 : Şeyh Sinan Camisi ve çevresindeki eski eserler.	104
Şekil 3.63 : Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi giriş cephesi.	105
Şekil 3.64 : Günümüzde harabe halinde olan hamam.	105
Şekil 3.65 : Yıkılıp yeniden yapıldığı için tarihi değer taşımayan Şeyh Sinan Türbesi (KVKBKA).	106
Şekil 3.66 : Saraya ait olduğu söylenen çeşme.	106
Şekil 3.67 : 1970 tarihli fotoğrafta Şeyh Sinan Camisi, solda türbe ve sağda mektep (Koçu, 1970).	107
Şekil 3.68 : Saray Çeşmesi (Koçu, 1970).	107
Şekil 3.69 : Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi'nin doğu cephesi.	108

Şekil 3.70 : Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi iç mekân.	108
Şekil 3.71 : Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi kadınlar mahfili.	108
Şekil 3.72 : Minarenin güney cephesi üzerinde, eskiden burada duvar olduğunu işaret eden taşlar.	109
Şekil 3.73 : Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi a) mevcut durumu b) restitüsyon önerisi.	110
Şekil 3.74 : Karaburun Camisi konumu.	111
Şekil 3.75 : Karaburun Camisi hava fotoğrafı.	112
Şekil 3.76 : Karaburun Camisi'nin restorasyon süreci fotoğrafı (Url 30).	112
Şekil 3.77 : Karaburun Camisi'nin 2012 yılındaki restorasyondan önceki durumu (KVKBKA).	113
Şekil 3.78 : Karaburun Camisi'nin 2012 yılındaki restorasyondan önceki durumu, iç mekân (KVKBKA).	113
Şekil 3.79 : Karaburun Camisi'nin batısındaki çeşme.	113
Şekil 3.80 : Karaburun Camisi planı (KVKBKA üzerinden Küçük, 2015).	114
Şekil 3.81 : Karaburun Camisi giriş cephesi.	114
Şekil 3.82 : Karaburun Camisi iç mekanda güney cephesi.	115
Şekil 3.83 : Yassıören Köyü Camisi konumu.	116
Şekil 3.84 : Yassıören Camisi 1982 tarihli iç mekan fotoğrafı (VBMA).	117
Şekil 3.85 : Yassıören Camisi planı (KVKBKA üzerinden Küçük, 2015).	119
Şekil 3.86 : Yassıören Camisi batıdan görünüş.	119
Şekil 3.87 : Yassıören Camisi özgün giriş kapısı.	119
Şekil 3.88 : Yassıören Camisi iç mekân.	120
Şekil 3.89 : Şamlar Camisi konumu (Url 31).	120
Şekil 3.90 : Şamlar Camisi'nin kitabesi.	121
Şekil 3.91 : 1909 tarihli haritada Şamlar Köyü'nde cami olduğu ifade edilmektedir ve ayrıca Hasan Oğlu deresi mevcuttur (solda). 2016 tarihli İBB haritasında ise bu dere yerini İstiklal Caddesi'ne bırakmıştır (sağda). .	122
Şekil 3.92 : Şamlar Camisi'nin planı (Küçük, 2015).	123
Şekil 3.93 : Şamlar Camisi'nin batı cephesi.	123
Şekil 3.94 : Caminin doğu (solda) ve güney (sağda) cepheleri.	124
Şekil 3.95 : Şamlar Camisi'nin girişine yapılmış ek kısımda giriş basamakları (solda) ve giriş kapısı ve kitabesi (sağda).	124
Şekil 3.96 : Şamlar Camisi'nin iç mekânı.	124
Şekil 3.97 : Haraççı Camisi konumu.	126
Şekil 3.98 : Haraççı Camisi (ortada), solda 2006 yılında inşa edilmiş Haraççı Merkez Camisi ve sağda tarihi camiye bitişik inşa edilmiş betonarme kahvehane yapısı.	126
Şekil 3.99 : Haraççı Camisi mevcut durumu (KVKBKA).	129
Şekil 3.100 : Haraççı Camisi güney cephesinde görülebilen beden duvarı taş örgüsü.	129
Şekil 3.101 : Haraççı Camisi'nin kuzey cephesindeki betonarme ek yapının içerisinden camiye giriş kapısı.	130
Şekil 3.102 : Haraççı Camisi'nin betonarme kadınlar mahfili ve kuzey cephesinde yanına duvar örülmüş pencereler.	130
Şekil 3.103 : Haraççı Camisi iç mekânı güney cephesi.	132
Şekil 3.104 : Silivri, Ali Paşa Mahalle Camisi konumu.	132
Şekil 3.105 : Ali Paşa Mahallesi Camisi mevcut durumu.	134
Şekil 3.106 : Ali Paşa Mahallesi Camisi batı cephesi.	135

Şekil 3.107 : Ali Paşa Mahallesi Camisi'nin harime giriş kapısı, üzerinde kitabe ve iki yanda pencereler.	135
Şekil 3.108 : Kuzeybatı yönünden Ali Paşa Mahallesi Camisi'ne bakış.	136
Şekil 3.109 : Ali Paşa Mahallesi Camisi iç mekânı güney cephesi.	136
Şekil 3.110 : Kurfalı Camisi konumu.	137
Şekil 3.111 : Kurfalı Camisi'nin 1995 tarihli fotoğraflarda görülen Hicri 1341, Miladi 1922/1923 tarihli kitabesi (KVKBKA).	138
Şekil 3.112 : Kurfalı Camisi'nin 1995 tarihli iç mekan fotoğrafları (KVKBKA)..	138
Şekil 3.113 : Kurfalı Camisi'nin 1995 tarihli fotoğrafı (KVKBKA).	138
Şekil 3.114 : Kurfalı Camisi planı (Küçük, 2015).	140
Şekil 3.115 : Kurfalı Camisi'ne kuzeydoğudan bakış.	140
Şekil 3.116 : Kurfalı Camisi iç mekanı.	141
Şekil 3.117 : Kurfalı Camisi'nin özgün minaresi.	141
Şekil 3.118 : İnceğiz Camisi konumu.	142
Şekil 3.119 : İnceğiz Camisi planı (KVKBKA üzerinden Küçük, 2015).	144
Şekil 3.120 : İnceğiz Camisi genel görünümü.	144
Şekil 3.121 : 1970 yılında güneydoğu ve güneybatı cepheleri (VBMA).	145
Şekil 3.122 : 1983 fotoğrafında giriş kapısı üzerindeki 1946 tarihli onarım kitabesi (VBMA).	145
Şekil 3.123 : Bu kitabenin yerinde görülen 1988 tarihli "Bismillahirrahmanirrahim" yazısı.	146
Şekil 3.124 : 1983 yılı rölövesinde ray demirleri-sütun-aşşap giriş bağlantı detaylarına ait plan, kesit, görünüş çizimleri.	147
Şekil 3.125 : 1983 yılı rölövesinde ray demirleri-sütun-aşşap giriş bağlantı detaylarına ait plan, kesit, görünüş çizimleri (VBMA).	147
Şekil 3.126 : 1983 yılı restorasyon projesinde çiziminde ray demirlerinin yerine önerilen kemerli kargir kemerler, cephe ve kesit çizimi (VBMA). ...	147
Şekil 3.127 : İnceğiz Camisi'nin 1970 yılında restorasyon öncesi son cemaat yeri (solda) ve 1983 yılında restorasyon sürecinde son cemaat yeri (sağda) (VBMA).	148
Şekil 3.128 : 1983 yılında çizilen rölövede ön cephe (solda), restorasyon projesinde ön cephe (sağda) (VBMA).	148
Şekil 3.129 : 1983 yılında restorasyon süreci fotoğrafında (solda) ve günümüzde (sağda) mihrap nişi.	148
Şekil 3.130 : Mihrap cephesinin günümüz (solda) durumu ve 1970 yılındaki durumu (sağda) (VBMA).	149
Şekil 3.131 : 1983 yılına ait restorasyon süreci fotoğrafında mukarnaslı mihrap (solda) ve doğu duvarı (sağda) (VBMA).	150
Şekil 3.132 : 1970 yılına ait fotoğrafında (solda) ve 1983 restorasyon sürecinde (sağda) batı duvarı (VBMA).	150
Şekil 3.133 : 1983 restorasyon sürecinde doğu duvarı (VBMA).	150
Şekil 3.134 : 1983 restorasyon sürecinde kuzey duvarı (VBMA).	151
Şekil 3.135 : Batı duvarının günümüz durumu.	152
Şekil 3.136 : 1983 restorasyon sürecinde kadınlar mahfili (VBMA).	152
Şekil 3.137 : 1983 yılına ait rölöve çiziminde kadınlar mahfili ray demiri ve aşşap taşıyıcıları ile restitüsyon çiziminde önerilen aşşap taşıyıcıları (VBMA).	152
Şekil 3.138 : 1983 yılı rölövesinde (solda) ve restorasyon projesinde (sağda) caminin çatısı.	153
Şekil 3.139 : Ali Paşa Camisi konumu.	154

Şekil 3.140 : Ali Paşa Camisi'ne ait harime giriş basamağı ve özgün eşik.....	155
Şekil 3.141 : Cami taşları ile sınırlanmış mezarlık bölgesi (KVKBKA).	155
Şekil 3.142 : Arkeolojik çalışmalar ile tespit edilen Ali Paşa Camisi planı (KVKBKA).....	156
Şekil 3.143 : Minareye ait eski bir fotoğraf (solda) (KVKBKA) ve caminin günümüze ulaşan minaresi (sağda).	157
Şekil 3.144 : Restitüsyon araştırmaları sonrasında çizilen plan ve giriş cephesi (KVKBKA).....	158
Şekil 3.145 : Mescit Camisi vaziyet planı.	158
Şekil 3.146 : 1963-1966 yılları arası Ferhad Paşa Mahallesi Mescidi (Ayyıldız, t.y.).	160
Şekil 3.147 : Mescit Camisi'nin 1970 tarihli fotoğrafları (Alan, 1970).	160
Şekil 3.148 : a. 1970 (Alan, 1970), b. 1997 (KVKBKA), c. 2015 (Küçük, 2015) tarihli fotoğraflarda minare ve cami girişine yapılan ek bölüm.....	160
Şekil 3.149 : Mescit Camisi'nin 1997 tarihli (solda) ve 2013 tarihli (sağda) planları (KVKBKA).....	161
Şekil 3.150 : 2013 tarihli rölöve çizimi (KVKBKA).	162
Şekil 3.151 : Mescit Camisi'nin plan restitüsyonu (KVKBKA).	162
Şekil 3.152 : Mescit Camisi iç mekanı.	162
Şekil 3.153 : Mescit Camisi giriş cephesi.....	163
Şekil 3.154 : 1997 tarihli Mescit Camisi fotoğrafı (KVKBKA).	164
Şekil 3.155 : Danamandıra (Veysel Karani) Camisi konumu.	164
Şekil 3.156 : Danamandıra, Veysel Karani Camisi'ne ait tarihsiz, eski fotoğraf... ..	165
Şekil 3.157 : Danamandıra, Veysel Karani Camisi planı (Küçük, 2015).	166
Şekil 3.158 : Danamandıra, Veysel Karani Camisi'nin muhdes rüzgârlık bölümü.	167
Şekil 3.159 : Danamandıra Veysel Karani Camisi.	167
Şekil 3.160 : Danamandıra, Veysel Karani Camisi iç mekânı.	167
Şekil 3.161 : Çakmaklı Camisi konumu.	168
Şekil 3.162 : Çakmaklı Camisi'nin batı cephesi.....	169
Şekil 3.163 : Çakmaklı Camisi planı (Küçük, 2017).	170
Şekil 3.164 : Çakmaklı Camisi'nin giriş kapısı (solda), minareye giriş (karşıda) ile kadınlar mahfiline giriş ve ayakkabılıklar (sağda).	171
Şekil 3.165 : Çakmaklı Camisi harim mekanı, mihrap (güney) cephesine bakış... ..	171
Şekil 3.166 : Çakmaklı Camisi harim mekanı, kuzey cephesine bakış.	172
Şekil 3.167 : Çakmaklı Camisi'nin güney cephesinde görülen strüktürel çatlaklar ve dökülmeye başlayan kiremitler.	172
Şekil 3.168 : Esenyurt Tarihi Merkez Camisi konumu.	173
Şekil 3.169 : 1909 tarihli Constantinople and Surrounding Country haritasında Ekşinoz'da olduğu ifade edilen cami.	174
Şekil 3.170 : Esenyurt Tarihi Merkez Camisi planı (KVKBKA).....	176
Şekil 3.171 : Esenyurt Tarihi Merkez Camisi.....	176
Şekil 3.172 : Esenyurt Tarihi Merkez Camisi kuzey duvarı üzerinde giriş kapısı ve kadınlar mahfili.....	177
Şekil 3.173 : Bekirli Camisi vaziyet planı (KVKBKA).	178
Şekil 3.174 : 1985 tarihli anıt fişinde Bekirli Camisi (KVKBKA).	178
Şekil 3.175 : VBMA'dan tarihi belirtilmemiş Bekirli Camisi planı.....	179
Şekil 3.176 : Bekirli Camisi mevcut durumu.	180
Şekil 3.177 : Hadımköy, Hadımbaba Camisi vaziyet planı.....	181
Şekil 3.178 : Hadımbaba Camisi planı (KVKBKA)	182
Şekil 3.179 : Hadımbaba Camisi'nin restorasyon öncesi durumu (KVKBKA).	183

Şekil 3.180 : Hadımbaba Camisi'nin restorasyon süreci fotoğrafları (Arnavutköy Belediyesi Arşivi).	183
Şekil 3.181 : Hadımbaba Camisi iç mekan, mihrap cephesi.	184
Şekil 3.182 : Hadımbaba Camisi kuzeydoğudan bakış.....	184
Şekil 3.183 : Değirmenköy Camisi vaziyet planı.	185
Şekil 3.184 : Değirmenköy Camisi batı cephesi.....	185
Şekil 3.185 : Değirmenköy Camisi'nin mevcut durumu (Küçük, 2015).	187
Şekil 3.186 : Değirmenköy Camisi iç mekânı, kuzey (sağda) ve batı (solda) cepheler.	187
Şekil 3.187 : Son cemaat yerinde bulunan üzerinde Rumca yazılar görülen fakat net olarak okunamayan tuğlanın fotoğrafı ve kağıt üzerine çıkarılmış mulajı.	189
Şekil 3.188 : Dağyenice Camisi hava fotoğrafı.	190
Şekil 3.189 : Günümüzde Dağyenice Camisi ve tarihi minaresi.	190
Şekil 3.190 : Dağyenice Camisi Minaresi mevcut durumu (KVKBKA).	191
Şekil 3.191 : Arnavutköy, Baba Nakkaş Köyü, Yalnız Minare konumu.....	192
Şekil 3.192 : Arnavutköy Baba Nakkaş Köyü, Yalnız Minare genel görünümü.....	192
Şekil 3.193 : Nakkaş Köyü içerisinde kuzeyde Yalnız Minare ve güneyde Baba Nakkaş Camisi.	193
Şekil 3.194 : Yalnız Minare restitüsyon çizimi (KVKBKA).....	194
Şekil 3.195 : Kıрма çatılı camilerin plan şemaları.	197
Şekil 3.196 : Kıрма çatılı camilerin son cemaat yeri sınıflandırması.....	198
Şekil 3.197 : Kıрма çatılı camilerin cepheleri üzerinde sonradan eklenen minarelerin tespiti.....	200
Şekil 3.198 : Silivri, Piri Mehmed Paşa Camisi konumu.	202
Şekil 3.199 : Silivri, Piri Mehmed Paşa Camisi, 1971 (VBMA).....	203
Şekil 3.200 : Piri Mehmed Paşa Külliyesi vaziyet planı (Aslanapa, 1986).	204
Şekil 3.201 : Piri Mehmed Paşa Camisi planı (KVKBKA).....	205
Şekil 3.202 : Piri Mehmed Paşa Camisi, iç mekan.	206
Şekil 3.203 : Ali Paşa Camisi konumu.	207
Şekil 3.204 : Çatalca, Ali Paşa Camisi, restorasyon öncesi durumu 1960 (VBMA).	208
Şekil 3.205 : Çatalca, Ali Paşa Camisi, restorasyon sonrası, 1970'ler (VBMA). ...	208
Şekil 3.206 : Çatalca Ali Paşa Camisi, güney cephesi (solda) ve pencere detayı (sağda).	210
Şekil 3.207 : Çatalca Ali Paşa Camisi, plan (KVKBKA).....	210
Şekil 3.208 : Çatalca Ali Paşa Camisi, genel görünüm.	211
Şekil 3.209 : Çatalca Ali Paşa Camisi, son cemaat yeri, batıdan doğuya bakış.	211
Şekil 3.210 : Çatalca Ali Paşa Camisi, iç mekân mihrap cephesi.	211
Şekil 3.211 : Çatalca Ali Paşa Camisi, batı duvarı.	212
Şekil 3.212 : Ferhad Paşa Camisi konumu.	213
Şekil 3.213 : Ferhad Paşa Camisi giriş (kuzey) cephesi.	214
Şekil 3.214 : Ferhad Paşa Camisi vaziyet planı (Url 33).....	214
Şekil 3.215 : Ferhad Paşa Camisi, 1970'ler (VBMA).	215
Şekil 3.216 : Ferhad Paşa Camisi, iç mekan.	216
Şekil 3.217 : Ferhad Paşa Camisi, plan ve ön cephesi (KVKBKA üzerinden).	216
Şekil 3.218 : Ferhad Paşa Camisi, çift revaklı son cemaat yeri.....	217
Şekil 3.219 : Ortaköy Kilise-Camisi konumu.....	220
Şekil 3.220 : Ortaköy Kilise-camisi'nin restorasyon öncesi durumu (2008) (KVKBKA).....	222

Şekil 3.221 : Tarihi Ortaköy Camisi'nin planı ve doğu cephesi.	222
Şekil 3.222 : Tarihi Ortaköy Camisi'nin batı cephesi (2015) ve iç mekân görüntüsü.	222
Şekil 3.223 : Osmanlı Camisi konumu.	223
Şekil 3.224 : Osmanlı Camisi planı ve mevcut durumu.	225
Şekil 3.225 : Osmanlı Camisi restorasyon öncesi (2010) (KVKBKA) ve sonrası iç mekan fotoğrafları.	225
Şekil 3.226 : Osmanlı Camisi restorasyon öncesi (2010) (KVKBKA) ve sonrası ön cephe fotoğrafları.	225
Şekil 3.227 : Değirmenköy Kilisesi okula dönüştürüldüğünde eklenen betonarme merdiven ve döşeme.	227
Şekil 3.228 : Değirmenköy Kilise-camisi'nin 2010 yılında çekilmiş kuzey cephesi ve özgün ahşap ara kat döşemeleri fotoğrafları.	227
Şekil 3.229 : Değirmenköy Kilise-camisi restitüsyon planı ve güney cephesi.	228
Şekil 3.230 : Seymen Kilise-Camisi'nin mevcut durum fotoğrafı.	229
Şekil 3.231 : Seymen Kilise-Camisi'nin plan ve cephesi.	229
Şekil 3.232 : Seymen Kilise-Camisi'nin, apsisin yıkılıp düz duvara dönüştürüldüğü doğu cephesi.	230
Şekil 3.233 : Osmanlı Arşivi'nde Seymen Kilisesi çizimi.	231
Şekil 3.234 : Seymen Kilise-Camisi'nin restitüsyon çizimi (Küçük, 2015).	231
Şekil 3.235 : Boğazköy Kilise-camisi konumu.	232
Şekil 3.236 : 1890 tarihli Osmanlı Arşivi belgesinde Boğazköy Kilisesi cephesi (solda), zemin kat planı (ortada) ile üst kat planı (sağda).	232
Şekil 3.237 : Boğazköy Camisi'nin restitüsyon planı ve cephesi (KVKBKA).	234
Şekil 3.238 : Boğazköy Camisi'nin 2011 tarihli restorasyon öncesi fotoğrafı (KVKBKA).	234
Şekil 3.239 : Boğazköy Camisi'nin 2011 yılında çekilmiş, restorasyon öncesi iç mekanı (solda) (KVKBKA) ve kazılarla ortaya çıkmış apsisin temeli (sağda).	235
Şekil 3.240 : Selimpaşa Camisi konumu.	236
Şekil 3.241 : Selimpaşa Tarihi Eski Cami'nin planı (solda) ve 1983 tarihli fotoğrafı (sağda) (KVKBKA).	237
Şekil 3.242 : Selimpaşa Tarihi Eski Cami'nin 2001 tarihli fotoğrafları (KVKBKA).	237
Şekil 3.243 : Selimpaşa Tarihi Eski Cami'nin iç mekanı ve duvarındaki işlenmiş mermer.	238
Şekil 3.244 : Selimpaşa Tarihi Eski Cami'nin 2001 tarihli doğu cephesi fotoğrafı (solda) (KVKBKA) ve 2015 tarihli kuzey cephesi fotoğrafı (sağda).	238
Şekil 3.245 : Kaleiçi Camisi'nin restorasyon öncesi durumu (KVKBKA, 2011)...	240
Şekil 3.246 : Kaleiçi Camisi'nin onaylanan restorasyon projesi çizimi (KVKBKA, 2011).	241
Şekil 3.247 : Kaleiçi Camisi'nin kuzeydoğu cephesinde raspa yapıldıktan sonra ortaya çıkan moloz taş duvar, tuğla söveler ve betonarme kolon ve giriş sistemi (Küçük, 2016).	242
Şekil 3.248 : Kaleiçi Camisi'nin güneybatı cephesi, raspalı ve raspasız duvarlar (Küçük, 2016).	242
Şekil 3.249 : Kiliselerin inşasından günümüze geçirdiği değişiklikler (Küçük, 2017).	244
Şekil 3.250 : Silivri Kılınç Köyü Camisi, 1883 tarihli çizimi (Dündar, 1999).	249

Şekil 3.251 : Çatalca, Subaşı Köyü'ndeki Han Camisi ve Selim Giray Sultan Çeşmesi (Koçu, 1970).....	250
Şekil 3.252 : Günümüzde tarihi çeşme, 1979 inşa tarihli Subaşı Camisi ve sağ tarafta hazire.....	250
Şekil 3.253 : Silivri, Apokaukos Kilisesi'nin günümüzde çiçeklik olarak kullanılan apsisi ve arka planda 1978 tarihli Fatih Camisi.	251
Şekil 3.254 : Tarihi camilerin Çatalca Vilayeti içerisindeki konumları.	252
Şekil 3.255 : Tarihi camilerin Çatalca Vilayeti içerisindeki konumları ve inşa dönemleri.	253
Şekil 3.256 : Çatalca Vilayeti'ndeki tarihi camilerin ilçelere göre sınıflandırılması.	254
Şekil 4.1 : Cedid Ali Paşa Camisi planı.....	260
Şekil 4.2 : Cedid Ali Paşa Camisi giriş kısmı.....	260
Şekil 4.3 : Son cemaat yerindeki pencereler ve mihrap nişleri.....	261
Şekil 4.4 : Harim kısmını aydınlatan büyük kemerli pencereler.	262
Şekil 4.5 : Cedid Ali Paşa Camisi harim bölümünde büyük ve küçük pencereler. .	262
Şekil 4.6 : Cedid Ali Paşa Camisi'nin plan restitüsyonu.	263
Şekil 4.7 : Yakuplu Camisi'nin planı (solda) ve giriş cephesi (sağda) (Küçük, 2016).	264
Şekil 4.8 : Harim kısmı iç mekan.	265
Şekil 4.9 : Yakuplu Camisi'nin plan restitüsyonu.	265
Şekil 4.10 : Yanıkağıl Camisi'nin giriş cephesi (solda) ve planı (sağda) (Küçük, 2016).....	267
Şekil 4.11 : Caminin iç mekânında mermer kaplı mihrap, minber ve vaaz kürsüsü (solda) ve batı cephesi üzerinde muhdes merdiven ve üst kottaki kapı (sağda).	267
Şekil 4.12 : Yanıkağıl Camisi plan restitüsyonu.....	268
Şekil 4.13 : Kapaklı Merkez Camisi konumu.....	269
Şekil 4.14 : Kapaklı Merkez Camisi planı (Küçük, 2016).....	269
Şekil 4.15 : Kapaklı Merkez Camisi genel görünümü.....	270
Şekil 4.16 : Kapaklı Camisi'nin plan restitüsyonu (Küçük, 2016).....	271
Şekil 4.17 : Kapaklı Merkez Camisi planı (Küçük, 2016).....	271
Şekil 4.18 : Caminin kuzeyine eklenen son cemaat yeri ve batısındaki muhdes merdiven.	272
Şekil 4.19 : Kapaklı Merkez Camisi giriş cephesi.....	273
Şekil 4.20 : Kapaklı Merkez Camisi doğu cephesi.....	273
Şekil 4.21 : Caminin harim kısmında büyük kemerli pencereler.	274
Şekil 4.22 : Muhdes merdivenin üst örtüsünün yapıya bağlantısında, özgün pencereye zarar veren detaylar görülmektedir.	274
Şekil 4.23 : Cephe orta aksının solunda büyük, sağında küçük pencereler yer almaktadır (Yakuplu Camisi) (Küçük, 2016).....	276
Şekil 4.24 : Minare ve son cemaat yeri, aynı hizadadır.	277
Şekil 4.25 : Tekirdağ, Marmara Ereğlisi Cedid Ali Paşa Camisi ile Çatalca, İnceğiz Camisi plan şemaları.	278
Şekil 4.26 : Tekirdağ ve Çatalca'daki camilerin plan şemalarının benzerlikleri (Küçük, 2016).....	279
Şekil 4.27 : Tekirdağ'daki Çatalca sınırına en yakın tarihî camilerin plan ve doğu cephesi çizimleri (Küçük, 2016).	280
Şekil 5.1 : Yakınına yeni cami inşa edilen tarihi camiler.	284
Şekil 5.2 : Eklerle genişletilen camiler.	285

Şekil 5.3: Son cemaat yerinin bölünmesiyle imam odası oluşturulması.	286
Şekil 5.4: Büyükçekmece Fatih Camisi'nin son cemaat yerine ara kat yapılmasıyla üst katta kadınlar mahfilinin genişletilmesi.	286
Şekil 5.5 : Çimento esaslı harç ile onarılmış camilerin cepheleri.....	287
Şekil 5.6 : Restorasyon öncesi (solda) ve sonrası (sağda) Karaburun Camisi.....	288
Şekil 5.7 : Yıkılması talebi KVKBK'ya sunulan Danamandıra Camisi minaresi (solda) ve Çakmaklı Camisi (sağda).....	289
Şekil 5.8 : Heyelan sonrası atıl kalan Değirmenköy'deki kilise (solda) ve cami (sağda).	290
Şekil 6.1 : Çatalca Vilayeti'ndeki kilise camiler kültür rotası.....	298
Şekil B.1 : 1901 tarihli Rumeli-i şahane haritası.....	323
Şekil B.2 : 1909 tarihli "Constantinople and Surrounding Country" haritası.....	324
Şekil C.1 : Kıрма çatılı tarihi camiler, 15. yüzyıl.	325
Şekil C.2 : Kıрма çatılı tarihi camiler, 16. yüzyıl.	327
Şekil C.3 : Kıрма çatılı tarihi camiler.	329
Şekil C.4 : Kıрма çatılı tarihi camiler, 19. yüzyıl.	331
Şekil C.5 : Tarihi net olarak bilinmeyen kıрма çatılı tarihi camiler.....	332
Şekil C.6 : Tarihi net olarak bilinmeyen kıрма çatılı tarihi camiler.....	333
Şekil C.7 : Kubbeli camiler 16. yüzyıl	334
Şekil C.8 : Kilise-camiler, 19-20. yüzyıl.....	335
Şekil C.9 : Çatalca Vilayeti'ndeki tarihi camilerin konumlarını, inşa dönemlerini ve plan şemaları gösteren çizim.....	336



ÇATALCA VİLAYETİ'NDEKİ TARİHİ KIRSAL ALAN CAMİLERİNİN MİMARİ ANALİZİ VE KORUMA SORUNLARI

ÖZET

Çatalca, geçmişten günümüze İstanbul'un savunmasında önemli rol oynamış, kentin gıda ve su gereksinimini karşılayan, Osmanlı döneminde yeşil doğası sebebiyle pek çok çiftlik ve mesire alanına ev sahipliği yapan bir yerleşim olmuştur. Bu yerleşim padişah ve vezirlere avlanma olanağı sunmuş, burada zamanla av köşkü, hamam, cami, mescit, çeşme gibi çeşitli yapılar inşa edilmiştir. Bu yapı gruplarından bazıları zaman içerisinde işlevini yitirmiş, bazıları farklı birer işlevle kullanılmış, bazıları ise özgün fonksiyonunu koruyarak günümüze gelmiştir. Cami ve mescitlerin bir kısmı savaşlar, doğal afetler, nüfus değişimi gibi nedenlerle günümüze ulaşamamıştır.

Çalışma kapsamında, Osmanlı yönetim sistemi içerisinde zaman içinde farklı dönemlerde köy, nahiye, sancak ve vilayet olarak tanımlanan Çatalca Vilayeti içerisinde, günümüze ulaşabilmiş cami ve mescitler incelenmektedir. Günümüzde İstanbul'un batı ilçelerinden Silivri, Çatalca, Büyükçekmece, Arnavutköy ve Esenyurt, geçmişteki Çatalca Vilayeti'nin sınırları içerisinde kalmaktadır. Başakşehir, Küçükçekmece ve Tekirdağ ise bu vilayete komşu yerleşimlerdir. Çatalca Vilayeti ile ilgili haritalarda, vilayet sınırları net olarak belirlenmediğinden, sınırların yakın çevresindeki tarihî camiler de analoji oluşturmak amacıyla çalışmaya dahil edilmiştir. Son yıllarda İstanbul'un batıya, Çatalca Vilayeti sınırlarına doğru hızla genişlemesi, pek çok tarihî kültür varlığı için tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bölgenin tarihî camileri de tehdit altındaki kültür varlıklarımızdandır. Kubbeli camilere, tarihî olmalarına karşın kırma çatılı camilerden daha fazla önem verilmesi, bu gruptaki camilerin hızla yok edilip yerlerine kubbeli camilerin yapılması sorununu doğurmuştur. Bu çalışma kapsamında, uzun bir süredir ciddi tehdit altında bulunan tarihi camilerin tespit edilmesi ve bu yapıların koruma sorunlarının ele alınması hedeflenmiştir.

Tezin ilk aşamalarında, önce alan çalışması yapılmış, kültür varlığı tarihî yapılar fotoğraf ve çizimlerle belgelenmiştir. İlgili belediye ve müftülüklerden söz konusu camiler hakkında bilgi ve belgeler derlenmiştir. Tarihî camiler ile ilgili en doyurucu bilginin alındığı kurumlar; İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi, T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi olmuştur. Bunlar dışında pek çok kitap, süreli yayın, ansiklopedi ve haritalardan da faydalanılmıştır.

Tez kapsamında Çatalca Vilayeti'nde 31 tarihi cami, 2 tarihi minarenin varlığı tespit edilmiştir. Bu camilerin 22'si kırma çatılı kırsal alan camileri, 3'ü kubbeli ve tek minareli sadrazam/vezir camileri olup 6'sı kilise olarak inşa edilmiş, 1923-1930 yılları arasında Yunanistan ve Türkiye arasındaki nüfus mübadelesi sonrası camiye çevrilmiş yapılardır. Çalışma alanında yer alan 2 tescilli minare de, günümüzde mevcut olmayan kırsal alan camilerinin günümüze ulaşmış minareleridir. Yapılan araştırmalar, kubbeli camilerin merkezlerde, kırma çatılı camilerin genellikle köylerde konumlandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, cami inşasında yerleşimlerdeki nüfus yoğunluğunun dikkate alındığını göstermektedir.

Çalışmanın geniş bir bölümünü oluşturan kırma çatılı kırsal alan camileri, tek katlı, büyük çoğunluğu dörtgen planlı harime sahip, minareleri batıda konumlanan, taş duvarlı, çatısı kiremit ile örtülü ve ahşap minberli mütevazı yapılardır. Bunlar, kendi içinde inşa tarihlerine göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre 2 cami 15. yüzyıla, 4 cami 16. yüzyıla, bir cami 17. yüzyıla, 5 cami 19. yüzyıla ve bir cami 20. yüzyıla tarihlenmektedir. 9 caminin inşa tarihi ise net olarak bilinmemekle birlikte, bunlar hakkındaki belgeler derlenerek inşa tarihleri hakkında çıkarımlar yapılmıştır. Kubbeli camiler, vilayet ve nahiye merkezlerine konumlanmış, kırsal alan camilerine göre daha büyük, kubbeli kare planlı, tek minareli, anıtsal yapı ve görünümüne sahip camilerdir. Kilise-camiler ise dönüşüm sürecinde plan şemalarını büyük ölçüde koruyan, dikdörtgen planlı, çoğunluğu üç nefli kültür varlıklarımızdandır. Anılan kilise-camilerin büyük çoğunluğu yakınına yeni cami inşa edilince kullanım dışı kalmıştır. 1950 sonrası yapım tarihli camiler, kültür varlığı değeri taşımadığından. Yerinde incelenen camiler dışında pek çok kaynakta, eskiden var olan camilerin isimlerine rastlanmıştır. Bunlar da ayrı bir bölüm haline getirilerek tez kapsamına alınmıştır.

Çatalca Vilayeti'nin batı komşusu olan Tekirdağ Vilayeti'ndeki Çatalca sınırına en yakın camiler, analogi oluşturmak amacıyla incelenmiş ve ayrı bir bölüm haline getirilmiştir. Bu bölümün sonunda, Tekirdağ ve Çatalca vilayetlerindeki camiler birbirleri ile kıyaslanmış ve her iki vilayette yer alan camilerin plan şemalarının benzerlik gösterdiği saptanmıştır. (Bu durum, vilayet sınırlarının aslında yapay bir sınır olduğunu göstermektedir.)

Tezin sonuç bölümünde tarihi kırsal alan camilerinin korunmasına engel unsurlar, “5. Çatalca Vilayeti'ndeki Tarihi Camilerin Koruma Sorunları” başlığı altında saptanmış ve gözler önüne serilmiştir. Bunlar kısaca; nüfus artışı sebebiyle camilerin yetersiz kalması, camilerin tescilsiz olması, camilere yapılan izinsiz müdahaleler, deprem, yangın, heyelan gibi doğal afetler nedeniyle fiziksel tahribat veya camilerin işlevsiz kalması, kırma çatılı camiye kubbeliye, özgün “kısa” minareleri yüksek minareye çevirme isteği, muhdes malzeme ile onarım, betonarme ek yapımı olarak sıralanabilir. Bu sorunlara getirilen çözüm önerileri, sonuç bölümünde aktarılmış ve tarihi kırsal alan camilerinin korunmasının önemi vurgulanmıştır.

Son yıllarda hız kazanan restorasyon çalışmalarıyla bu camilerin korunması konusunda önemli adımlar atılması sevindiricidir. Çatalca Vilayeti içerisindeki tarihi camileri, mimari ve koruma sorunları bağlamında bütüncül olarak ele alan bu çalışmanın belgeleme açısından literatürdeki büyük bir eksikliğe cevap vereceği düşünülmektedir.

ARCHITECTURAL ANALYSES AND CONSERVATION PROBLEMS OF HISTORICAL RURAL AREA MOSQUES IN ÇATALCA PROVINCE

SUMMARY

Çatalca, has been a settlement that plays an important role in the defense of Istanbul from past to present, which meets the food and water needs and hosts many farm and promenade areas due to the green nature in the Ottoman period. It is also known to be a hunting center of the region during the Byzantine and Ottoman periods due to its rich topography and close proximity to Istanbul. This settlement provided the possibility of hunting to the sultan and viziers and here various structures such as hunting pavilion, hamam, mosque, masjid and fountain were built in time. Some of these building groups have lost their function over time, some of them have been used with different functions, others have come to present by preserving their original function. Some of the mosques and masjids couldn't survive because of wars, natural disasters, population changes, etc. Within the scope of the study, the mosques and masjids which have reached to the present day were examined in Çatalca district.

Çatalca was included in the Ottoman administration system as villages, townships, provinces and district over time. Until 1850, Çatalca, a sub-province of Eyüp Kadi, formed an independent administrative unit with the name of "Livâ-yı Nevâhî-i Erbaa" with Büyükçekmece, Küçükçekmece and Terkos. Later on, it became a sanjak connected to the state of Edirne and then bound to Bab-ı Zaptiah Administration and in 1880 it was commemorated directly with the name of sanjak together with Büyükçekmece, Küçükçekmece, Silivri, Terkos and Kurâ-yı Suyolu and connected to Şehremaneti. It separated from there in 1888 and became an independent sanjak but Küçükçekmece remained in Şehremaneti. Çatalca was declared as a province in 1924 and it continued this statue until 1926, then it became province temporarily in 1926 and later connected to Istanbul in the same year. In addition to Çatalca, Büyükçekmece, Silivri and Terkos also remained as the districts bounded to it. Today, the borders of Çatalca Province include Silivri, Çatalca, Büyükçekmece, Arnavutköy and Esenyurt which are among the districts in the west of Istanbul. As the borders of the Province of Çatalca were not drawn with clear lines in the examined maps, historical mosques in the vicinity of the province were also examined for analogy. Başakşehir, Küçükçekmece and Tekirdağ are the neighboring settlements of this district.

In recent years, the rapid expansion of Istanbul to the west, to the borders of Çatalca Province, threatens many cultural assets. The historical mosques of Çatalca Province are also threatened by this expansion. Regardless of its historical characteristics, giving more importance to domed mosques than the mosques with hipped roofed mosques, gives rise to the problem that the mosques with hipped roof are demolished and new mosques are constructed instead. In this study, it is aimed to determine the historical mosques which are under serious threat and to address the protection problems of these assets. The purpose of preparing this thesis is to draw attention to historical mosques threatened by the widening of Istanbul to the west, to contribute to their protection by

identifying them, and to make suggestions so that they can be transmitted safely to the future. Moreover, the lack of a comprehensive study carried out up to present and which makes the architectural analysis of the mosques in rural areas and examines them within protection problems played an important role in the selection of this topic as thesis.

In the first stages of the thesis, field study was made first and historical buildings were documented with photographs and drawings. In the relevant municipalities and office of muftis, information and documents about the said mosques have been compiled. The most benefited institutions for historical mosques have been Istanbul 1st Regional Directorate of Conservation of Cultural Heritage Archives, Turkish Republic Prime Ministry General Directorate of Foundations, Istanbul 1st Regional Directorate Archives, Turkish Republic, The Prime Ministry Ottoman Archive. In addition to these, it was made literature scanning in the Committee of Ancient Monuments Protection Archive of Istanbul Archaeological Museums, Archives of the German Archaeological Institute, Atatürk Library, IRCICA and the Fener Greek Patriarchate Library and other libraries, and it was reached to various books, encyclopedias, journals and maps. As a result of the surveys, in the measured drawings, most of the mosques have been determined to move away from the original plan schemes with the additions they have received over time or the repairs they have undergone. Thus, it was decided that the examination should be done mainly on the restitution drawings of the mosques, and the research on restitution was emphasized. Mosques with restitution drawings in the archive file were redrawn after being controlled on site and restitution drawings. The ones which do not have projects were prepared by myself. Prepared drawings, photographs, literature information, maps and archive documents were compiled, and a separate section was created for each mosque in the thesis and transferred in related departments. In addition, inventories were prepared for all the mosques as a summary of the sections related to the mosques, and it was added to the annex of the thesis. While the historical mosques are being examined, it has been chronologically classified from old to new. Except for the drawings, a table has been prepared in which architectural features such as width, height of the mosque, additional space dimensions, aspect ratio, area, top cover, ceiling height, wall thickness, exterior facade, minaret height are expressed.

Within the scope of the investigations, 31 historical mosques and 2 minarets were found in Çatalca Province. Of these mosques, 22 were built as hipped roofed rural area mosques, 3 as domed and single minareted, grand vizier/vizier mosques and 6 as church-mosques which were built as church, then were turned into mosques after the population exchange between Greece and Turkey between 1923 and 1930. The 2 registered minarets in the study area are the minarets of the rural area mosques that are not existing today. The investigations reveal that, domed mosques are usually located in the centers (2 mosques in Çatalca Province Center, and one mosque in the Silivri Town Center) and the mosques with hipped roof are located in villages. This indicates that population density in settlements is taken into account in mosque construction.

The hipped-roofed rural area mosques, which make up the majority of the study, are the modest buildings with quadrangular plans, single-storey, minarets in the west, stone walls, with wooden minbar and the roof of which is covered with tiles. They are classified according to their construction history. According to this classification, there are 2 mosques in the 15th century, 4 mosques in the 16th century, a mosque in the 17th century, 5 mosques in the 19th century and a mosque in the first period of 20th century. Although the construction dates of 9 mosques are not clearly known, the documents

about them have been compiled and made inferences about the dates of construction in the relevant sections. Mosques built in the 15th century are located in Büyükçekmece and Küçükçekmece. Both of them are known as "Fatih Mosque" since they were built during the reign of Sultan Mehmed the Conqueror. These can be said to have moved away from their original identity today, with the repairs they have seen over the years and the additions they have received.

Domed mosques are monumental mosques with single-minaret and domed cube plan, and located in the province and town centers and which are larger than the rural area mosques.

Another type of mosque found in the district, is the church-mosques which were formed by the conversion of the churches that were left vacant due to the fact that non-Muslims living here had to leave their places during population exchange. In the process of transformation, the planning of the churches is preserved their originality to a great extent. All the churches in the study area are Greek churches and they were built between 1831-1907. Although the construction date of one is not clearly known, it is written in the inventory, which was built in between the last quarter of the 19th century and the first quarter of the 20th century.

In many sources other than those examined at the site, the names of the old mosques were found. These are also presented as a separate chapter and covered within the thesis.

The mosques in the Province of Tekirdağ, the western neighbor of the province of Çatalca, were examined for analogy and turned into a separate section. At the end of this chapter, a comparison was made with the mosques in the Province of Çatalca. It was determined that three of the examined mosques in Tekirdağ Province have quite similarity to each other. Plans similar to this plan type are also seen in the Province of Çatalca. Cedit Ali Pasha Mosque, the other mosque in Tekirdağ, have a similar plan to İnceğiz Mosque in Çatalca. This shows that the provincial borders are originally an artificial boundary.

At the end of the thesis, obstacles to the protection of the historical rural area mosques were identified and revealed under the heading of protection issues. These are brief; the insufficiency of the mosques due to population increase, being the mosques unregistered, physical destruction due to natural disasters such as earthquakes, fire, landslides, unauthorized interventions made to the mosque, people's demands about conversion of hipped roofed mosques to domed mosque, repair with not original material, reinforced concrete additional construction. Some solutions have been introduced to these problems. This is the fact that if the current historical mosque is insufficient, the mosque should be expanded with appendages if it is sufficient, instead of demolishing. Permission should be obtained from The Ministry of Protection of Cultural Properties for this. In this process it is essential to protect the original character of the cultural asset. If the appendages does not meet the need, a new and larger mosque can be built so as not to leave the old mosque in the shade. But in this case, the historical mosque should not be left unfunctional. Proper functioning should be provided so as not to disrupt the original properties. Thus, continuous maintenance will also be provided.

The sections intended for protection from the wind, which are made to the entrance of the historical mosques, remove the mosque from its original form. Within the scope of the thesis, it is suggested to remove these elements. In case of damage to the mosque due to natural disasters such as fire, earthquake or storm, the mosque should be

repaired as appropriate. For this reason, all historical buildings must be documented in detail with drawings and photographs before such a disaster takes place. Churches that remained non-functional should be restored. The ignoring of the historical value of the mosques with hipped roofs and the lower minarets can only be achieved by educating the public on this issue. Beginning from basic education level, it should be ensured that people are aware of their cultural values. With the restoration that has gained momentum in recent years and is continuing today, historical mosques are being tried to be converted to its original form and used. This is a pleasing situation in terms of protection of the rural area mosques.

It is thought that this study, which collectively deals with the historical mosques within Çatalca Province, in terms of architectural and conservation issues, is considered to be a major deficiency in the literature in terms of documentation.



1. GİRİŞ

Pek çok uygarlığın hüküm sürdüğü bir coğrafyada yer alan, Osmanlı'nın batı vilayetlerinden biri olan Çatalca, başkent İstanbul için doğal bir savunma hattı oluşturmuştur. Sahip olduğu stratejik değer yanı sıra kentin yiyecek ve su ihtiyacını karşılaması sebebiyle, Osmanlı Devleti'nde önemli bir rol oynamıştır. Yeşil doğası ile birçok mesire alanına da ev sahipliği yapan bölge, padişah ve vezirlere avlanma imkânı sunmuş, burada zamanla av köşkü, hamam, cami, mescit, çeşme gibi çeşitli yapılar inşa edilmiştir. Bu yapı gruplarının bazıları zaman içinde işlevini yitirmiş, yok olmaya yüz tutmuş veya yok olmuş, bazıları ise farklı birer işlevle kullanıldığından korunmuştur. Cami ve mescitler ise genellikle savaşlar, doğal afetler, nüfus değişimi, bakımsızlık gibi sebeplerle zaman içinde harap olmuşlardır. Cami ve mescitlerin bir kısmı ise özgün fonksiyonunu koruyarak günümüze ulaşmıştır.

“Mescid” Arapça kökenli bir kelime olup “dik durmak, baş eğmek, alnını yere koymak” anlamlarına gelir. İslamiyet'ten önce de kullanılan bir kelimedir ancak İslamiyet ile birlikte “Müslümanlara ait ibadet yeri” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de “mescid” terimi, yukarıda ifade edilen Arapça anlamı ile ibadet mekânını tanımlamaksızın kullanılmıştır. “Mescid” ve “El harim” (Hz. Muhammed'in evi) kelimelerinin birlikte kullanımı ile Müslümanların toplandığı ibadet yeri kast edilmektedir. Zamanla “El harim” kelimesi kullanılmadan yalnız “Mescid” kelimesi ile ibadet edilen yer ifade edilmeye başlanmıştır. İlk dini yapı, pek çok kaynakta (Sönmezer, 1996; Seçkin, 2002; Yalçiner, 2008) Mescid-i Nebevî, Mescid-ül harim, El harim olarak da bilinen, Hz. Muhammed'in Mekke'deki evi olarak ifade edilmektedir¹.

8. yüzyılda cami kitabelerinde büyük camilere hâlâ mescit dendiği, 9. yüzyılda ise hemen hepsine cami dendiği (Seçkin, 2002) ve bu durumun günümüzde de devam

¹ Her ne kadar Mescid-i Nebevî'nin Mekke'de olduğu söylene de esasen Medine'de olduğu (Eyice, 1993, s.56; Söylemezoğlu, 1954; Akın, 2016, s.178) bilinmektedir. Hz. Muhammed'in Mekke'de kaldığı ev, Hz. Hatice'nin evi olup, bir şehir evi olarak nitelendirilmektedir (Söylemezoğlu, 1954, s. 18). Bunun yanında, Hz. Muhammed ve diğer Müslümanların Medine'ye gelmeden önce (Hicret'ten önce) Hz. Muhammed'in Küba Mescidi'ni yaptırdığı, Mescid-i Nebevî'nin ise bundan sonra inşa edildiği söylenmektedir (Akın, 2016).

ettiği görülmektedir. Cami sözcüğü, kaynağını, 10. yüzyılda gelişen yapım eylemi sırasında, ibadethanelerin ikiye ayrılmasından alır. Bu dönemde, içinde Cuma namazının kılındığı büyük yapılara “mescid-ül cami” denmiş, giderek “mescid” silinerek “cami” sözcüğü kullanılmaya başlanmıştır ve günümüzde de bu tutum devam etmektedir.

Osmanlı Devleti’nde cami tipleri ve mimarisi himaye edenin ve bölgesel yönetimin düzeyine göre kademelendirilmiştir. Buna göre kademelerin en üstünde, yalnız padişahlar tarafından yaptırılabilen selatin camileri yer almaktadır. Hanedan mensupları dışında, veziriazam, vezir, paşa ve valiler tarafından yaptırılan tek minareli kubbeli camiler, cami mimarisinde ikinci grubu oluşturmaktadır. Üçüncü grupta ise toplumun daha alt kademelerinde yer alan devlet görevlileri, halkın kendi girişimleri veya padişahların, görkemli camilerinin yanı sıra yaptırdığı mütevazı, işlevsel camiler yer almaktadır. İkinci gruptaki mimari, orta boyutlu kubbeli küplerden ibaret olup kurşun kaplı yarım küresel kubbeleri ve sivri külahlı silindirik ince minareleriyle öne çıkmaktadır. Üçüncü grupta ise kubbesiz, kırma çatılı camiler yer almaktadır. Bu mimari tipte mermer sütunlu, kubbeli revakların yerini sundurmalı ahşap direkliklerin aldığı izlenmektedir. Payitaht İstanbul gibi padişahlara ev sahipliği yapan şehirlerde genellikle birinci gruptaki selatin camiler yer almaktayken Çatalca, Babaeski, Tekirdağ gibi görece daha küçük vilayetlerde genellikle ikinci ve üçüncü tip camiler inşa edilmiştir. Çatalca Vilayeti içerisinde de ikinci ve üçüncü tipteki camilerin inşa edildiği görülmektedir.

1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

İstanbul’un 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren nüfusunun artması ve sınırlarının batıya doğru genişlemesiyle bu bölgelere talep artmış, bu da tarihi kültür varlıklarının korunmasında bir tehdit oluşturmaya başlamıştır. Bunun yanında halkın büyük ve kubbeli camileri, kırma çatılı camilere tercih etmesi ile kırma çatılı camiler zaman içinde yıkılarak yerlerine daha büyük ve kubbeli camiler yapılmaya başlanmıştır. Bu da bir dönemin belgesi niteliğinde olan tarihi camilerin yok olması sürecini başlatmıştır. Bu tezin hazırlanmasındaki amaç, İstanbul’un batıya doğru genişlemesiyle tehdit altında kalan tarihi camilere dikkat çekmek, bunları tespit ederek korunmalarına katkıda bulunmak ve geleceğe güvenle aktarılabilmeleri için önerilerde bulunmaktır. Ayrıca kırsal alan camilerinin mimari analizini yapan ve bunları koruma

sorunları bağlamında irdeleyen günümüze dek yapılmış kapsamlı bir çalışmanın bulunmaması, bu konunun tez olarak seçilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Bu tez için çalışma alanı olarak seçilen Çatalca Vilayeti, zaman içinde köy, nahiye, sancak ve vilayet olarak Osmanlı yönetim sistemi içerisinde yer almıştır. Günümüzde ilçe statüsünde olan tarihi Çatalca Vilayeti ile ilgili ulaşılabilen haritalarda vilayet sınırları farklılık gösterdiğinden, çalışma, bu sınırlar içerisinde ve vilayetin yakın çevresini ele alarak gerçekleştirilmiştir. Tez kapsamında, günümüzde İstanbul'a bağlı birer ilçe olan Çatalca, Silivri, Büyükçekmece, Arnavutköy ve Esenyurt içerisinde yer alan camiler değerlendirmeye alınmıştır. Bu vilayete komşu Başakşehir, Küçükçekmece ve Tekirdağ'da bulunan yakın çevre kırsal alan camileri ise analoji amaçlı incelenmiştir. Bu camiler kırma çatılı, kubbeli ve kiliseden dönüştürülen camiler olmak üzere üç grupta ele alınmıştır. Bu gruplardan en fazla sayıda camiyi kapsayan, kırma çatılı köy camileri olup çalışmanın en geniş bölümünü oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, sınırlar içerisinde az sayıda kubbeli cami de bulunmakta olup vilayet ve kaza merkezlerine konumlanmışlardır. Üçüncü grubu oluşturan kilise-camiler ise bölgede yaşayan Hıristiyanlar için inşa edilmiş kiliselerin, mübadele sonrası kullanım dışı kalması sebebiyle camiye dönüştürülen ibadet yapılarıdır.

Vilayet içerisinde olup teze dâhil edilen camilerin en eskileri, 15. yüzyılda Fetih döneminde, en yenileri 20. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiştir. 1950 sonrası yapım tarihli camiler, kültür varlığı değeri taşımadığından kapsam dışında tutulmuştur.

1.2 Çalışmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında 22 kırma çatılı tarihi cami, 6 kiliseden çevrilmiş cami, 3 kubbeli cami olmak üzere 31 tarihi cami ve 2 tarihi minare incelenmiştir. Camilerin incelenmesi için veriler, arşiv ve literatür taraması, yerinde gözlem ve çizim yöntemleriyle toplanmıştır. Çatalca Vilayeti içerisindeki tarihi camilerin tespiti için öncelikle İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nda yer alan, konu ile ilgili veriler alınmıştır. Araştırmalar yoğunlukla KVKBK Arşivi ve İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi'nde, il ve ilçe müftülük ve belediyelerinde yapılmıştır (İstanbul İl Müftülüğü, Çatalca Müftülüğü, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Çatalca Belediyesi, Silivri Belediyesi, Arnavutköy Belediyesi, Başakşehir Belediyesi). Tarihi camilerin yerinde gözlemi ve tespiti sürecinde öncelikle İstanbul

Müftülüğü ve İlçe Müftülükleri'nden araştırma izni alınmıştır. Daha sonra camiler, fotoğraf, kroki ve çizimlerle belgelenmiş, rölöveleri çıkartılarak camilerin 1/200 ölçekli çizimleri hazırlanmıştır. Bunun sonucunda camilerin büyük bir kısmının, zaman içerisinde aldığı eklerle veya geçirdiği onarımlarla, özgün plan şemasından uzaklaştığı tespit edilmiştir. Böylece incelemenin esas olarak camilerin restitüsyon çizimleri üzerinden yapılması gerektiğine karar verilerek restitüsyon araştırmalarına ağırlık verilmiştir. Tez içerisinde kaynağı belirtilmeyen fotoğraflar, tarafımdan çekilmiştir.

Arşiv dosyasında restitüsyon çizimleri bulunan camiler, yerinde kontrol edilerek yeniden çizilmiş, olmayanların restitüsyon çizimleri hazırlanmıştır. Hazırlanan çizimler, fotoğraflar, literatür bilgileri, haritalar ve arşiv belgeleri derlenmiş, tez içerisinde her cami için ayrı bölüm oluşturularak ilgili bölümlerde aktarılmıştır. Bunun yanı sıra, camiler ile ilgili bölümlerin özeti niteliğinde, tüm camiler için envanter fişleri hazırlanmış, tezin ekine konulmuştur. Tarihi camiler incelenirken, kronolojik olarak eskiden yeniye doğru sınıflandırılmıştır.

Araştırmalar bağlamında belirlenen, tüm camilerin çizimlerinin topluca görülebilmesi, camiler arasında kıyas ve yorum yapılabilmesi için bu verilere tek belge/pafta içerisinde yer verilmiştir.

Yine tüm camilerin; eni, boyu (harim boyu, son cemaat yeri boyu), varsa ilave mekân boyutları, en boy oranı, alanı, üst örtüsü, harimin tavan yüksekliği, duvar kalınlığı, dış cephe kaplaması, minare yüksekliği gibi mimari özelliklerinin ifade edildiği bir çizelge hazırlanmıştır.

Tespit edilen camilerin yanı sıra, gözden kaçan bir tarihi cami olmaması için, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Rehberi'nde kırma çatılı olduğu ve organik doku içerisinde yer aldığı görülen camilerin de tarihi olabileceği düşünülerek bu tip yapılar yerinde incelenmiştir. Bu bağlamda incelenen camilerin tarihi nitelik taşımadığı tespit edilmiştir.

Literatürde, İstanbul'un Surdışı'ndaki camileri ve köylerini genel olarak ele alan sınırlı sayıda yayının (Bilgin ve Yarış, 2011) (Memiş ve diğ, 2011) (Yenigün, 2014) dışında, çalışma alanındaki camileri tek yapı ölçeğinde inceleyen birkaç yayına rastlanmıştır (Yücel, 1971a), (Yücel, 1971b), (Kuran, 1975), (Yüksel, 1996), (Almaç ve Ahunbay, 2013).

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi'nde, Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde, Atatürk Kitaplığı'nda, IRCICA ve Fener Rum Patrikhanesi Kütüphanesi ve diğer kütüphanelerde literatür taramaları yapılmış, çeşitli kitap, ansiklopedi, tez, fotoğraf ve haritalara ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yapılan araştırma sonucunda bulunan camilerin onarımlarına ilişkin belgelerin transkripsiyonu yaptırılmış, bunlar eke konulmuştur. Çalışmada yararlanılan tüm BOA belgeleri, tezin ekler bölümünde çizelgeler halinde verilmiştir (Çizelge A.1). Vakıflar İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü ve KVKBK Arşivi'nde dosyası bulunan camilerin bir kısmının rölöve, restitüsyon ve restorasyon çizimleri, raporları, anıt fişleri, eski fotoğrafları ve caminin dosyasında bulunan onarımına ilişkin yazışmalara ulaşılabilmektedir.

Araştırma kapsamında faydalanılan, Çatalca Vilayeti ile ilgili en eski kaynak, 1925 basım tarihli, Doktor Mehmet Ali'nin "Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası: Çatalca Vilayeti" isimli kitabıdır (Ali, 1925). Bu kitap, Çatalca ile ilgili bazı arşiv belgeleri de eklenerek genişletilmiş ve 2008 yılında Ergun Çınar tarafından hazırlanarak tekrar basılmıştır. Bu süreçte Doktor Mehmet Ali, "Kayacan" soyadını almıştır (Kayacan, 2008). Kitabın yazarı, 1924-1925 yıllarında bölgede doktorluk yapmış olan Mehmet Ali Kayacan, bu kitabında Çatalca ile ilgili önemli bilgiler aktarmıştır. 1922-1932 yılları arasında 18 farklı vilayeti anlatan kitap dizisinin parçası olarak yayımlanmıştır. "Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası" serisinin, dönemin Sağlık Bakanlığı tarafından içeriği belirlenerek hazırlatıldığı bilinmektedir (Koz, 1992).

Çatalca Vilayeti'nin idari taksimatı ile ilgili en sık başvurulan kaynaklar, Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinin incelenmesi sonucu, Genel Müdürlük tarafından yayımlanmış "Osmanlı Yer Adları" isimli kitap (Sezen, 2006) ile Pars Tuğlacı'nın (1985) "Osmanlı Şehirleri" isimli kitabı olmuştur.

Çalışma kapsamında, farklı tarihlerde çizilmiş olan pek çok haritadan da yararlanılmıştır. Bunların büyük bir çoğunluğuna internet üzerinden, bir kısmına da Atatürk Kitaplığı'ndan ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden ulaşılmıştır. Atatürk Kitaplığı'ndan ulaşılan haritalara IRCICA Kütüphanesi'nde de rastlanmış olup bu kütüphanede farklı bir harita bulunamamıştır. Bu haritalardan en detaylı olan "Turkey. Erkâniharbiye-yi Umumiye. Rumeli-i şahane haritası. (Dersaadet) : Erkân-ı Harbiyye-i Umumiyye dairesi beşinci fen şubesi matbaası, 1317 (1901/1902)" isimli haritanın tarihi ve ismi Atatürk Kitaplığı'nda belirtilmemiştir. Ancak, aynı harita,

Harvard Üniversitesi Kütüphanesi'nin arşivinde de erişime açık bulunduğundan, hakkındaki bilgilere buradan ulaşılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden alınan, “Çatalca Sancağı'nın Liva, Kaza Hudutları ile Kara Yollarını gösterir haritası” Çatalca Vilayeti sınırlarını gösteren önemli haritalardandır. İncelenen haritalardan en sık başvurulanı, 1909 tarihinde İngiltere Savaş Ofisi tarafından bastırılmış, “Constantinople and Surrounding Country” isimli, dört parçadan oluşan haritadır. Haritanın birinci ve ikinci parçaları, İstanbul Boğazı ve yakın çevresi ile ilgili olup, batıda Küçükçekmece Gölü'nde sonlanmaktadır. Üçüncü ve dördüncü parçaları ise doğuda Küçükçekmece Gölü ile başlayıp batıda Akören Köyü hizasında sonlanmaktadır. Bu iki parça birleştirilerek elde edilen harita üzerine Çatalca Vilayeti sınırları çizilmiştir. Bu haritada, İstanbul'un batısındaki göller, nehirler gibi su kaynakları, bunların yakınında konumlanmış değirmenler ve bölgedeki yerleşimlerin başlangıcı niteliğinde oldukça küçük olarak ifade edilmiş konutlar ve dini yapılar görülmektedir.

Fiziki ve siyasi haritaların yanı sıra Çatalca'ya, İstanbul'a su temininde kullanılan önemli su havzalarını barındırdığı için suyolu haritalarında, demiryollarına sahiplik ettiği için demiryolu haritalarında, pek çok savaşa tanıklık ettiği için çeşitli savaş haritalarında rastlamak mümkündür.

Yerleşimin betimlenmesi amacıyla yapılan araştırmalardan bir diğeri de bölgenin coğrafi özelliklerinin irdelenmesi olmuştur. Bunun için İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nde 1944-1945 yıllarında hazırlanmış olan “Çatalca Monografyası” başlıklı doktora tezi, bölgeyi coğrafi ve jeolojik açıdan tanımlamasının yanısıra o yıllardaki ilçenin tasvirini yapması ve tarihi yapılarını değerlendirilmesi açısından dikkate değerdir. Bunun yanında belediyelerin yayımladığı kitaplar (Çatalca, 1988; KUDEB, 2009; Koltuk ve Sağlamçubukçu, 2013; Yılmaz ve Neftçi, 2010; Bedlek, 2012; Kozanoğlu, 1994; Büyükçekmece'87, 1987; Önel, 2003) ve tanıtım broşürleri de bölgede yer alan ilçelerin tarihçesi, tarihi yapıları ve bazen hakkında bulunan Osmanlı Arşivi belgeleri için aydınlatıcı olmuştur. Araştırma kapsamında en çok yararlanılan ansiklopediler İslam ve İstanbul Ansiklopedileri olmuştur. Bunlar, 1963 tarihli Reşat Ekrem Koçu'nun hazırladığı İstanbul Ansiklopedisi, 1994 tarihli Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi ve Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayımlanan İslâm Ansiklopedisi olup bu yayınlardan yerleşim yerleri, camiler ve banileri bağlamında faydalanılmıştır.

Çatalca Vilayeti içerisindeki tarihi camileri, mimari ve koruma sorunları bağlamında bütüncül olarak ele alan bu çalışmanın belgeleme açısından literatürdeki büyük bir eksikliğe cevap vereceği düşünülmektedir. Çalışmanın bundan sonra yapılacak olan araştırma ve araştırmacılara da katkı sağlaması hedeflenmektedir.



2. ÇATALCA VİLAYETİ

2.1 Çatalca Vilayeti'nin İdari Taksimatı ve Vilayet Sınırları

Osmanlı Devleti topraklarının Avrupa kıtasındaki bölümü Rumeli, Asya kıtasındaki bölümü Anadolu olarak adlandırılmaktadır. Her biri bir Beylerbeyi'nin idaresindeki Rumeli ve Anadolu, "Eyaletler"e, Eyaletler de "Liva" veya "Sancak" adı altında çeşitli idari birimlere bölünmüştür. Livalar ise kadıların idaresindeki "Kaza"lara, Kazalar da "Nahiye"lere ayrılmıştır. 1362 yılında ilk merkezi Filibe olan Rumeli Eyaleti ve 1391 yılında ilk merkezi Ankara olan Anadolu Eyaleti kurulmuştur. Fetihlerle birlikte ülke sınırları genişledikçe yeni eyaletler kurularak sancakların da sayısı arttırılmıştır. Kanunî Sultan Süleyman döneminde eyalet sayısı 37'ye, sancak sayısı da 377'ye ulaşmıştır (Sezen, 2006). 1864'te eyaletlerden "Vilayet" sistemine geçilmesi kabul edilerek, ilerleyen yıllarda Eyalet yerine Vilâyet terimi kullanılmıştır (Sezen, 2006). Cumhuriyet'in ilanını takiben 1924 yılında vilayetler ülke şartlarına göre yeniden düzenlenmiş, Çatalca Vilayeti de bu yılda kurulmuştur.

1850 yılına kadar Eyüp Kadılığı'na bağlı bir nahiye olan Çatalca, bu yılda Büyükçekmece, Küçükçekmece ve Terkos ile birlikte "Livâ-yı Nevâhî-i Erbaa"² adıyla müstakil idari bir birim oluşturmuştur (Kayacan, 2008). Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinde, bu dört yerleşimin oluşturduğu bölgeye, "Kaza-yı Erbaa" veya "Terkos" da denilmektedir (Sezen, 2006). Yerleşim, 1852'de Edirne Eyaleti'ne bağlı bir sancak haline gelmiş, 1872'de ise Bab-ı Zaptiye İdaresi'ne³ bağlanmıştır (Sezen, 2006). Çatalca 1880'de, doğrudan sancak ismi ile anılarak Büyükçekmece, Küçükçekmece, Silivri, Terkos ve Kurâ-yı Suyolu nahiyeleri ile birlikte "doğrudan doğruya Şehremaneti ile muhabere eden mülhak (vilayetlere bağlı) kaymakamlık ve mutasarrıflıklar⁴" arasına alınarak Şehremaneti'ne bağlanmıştır (Kayacan, 2008).

² Dört nahiyeden oluşan livâ.

³ Zaptiye: Osmanlı Devleti'nde toplum güvenliğini sağlamakla görevli askerî polis kuruluşu (Url 1). İstanbul valisi durumunda olan Zaptiye Müşiri bölgenin en büyük yönetim amiri olmuştur (Önel, 2003).

⁴ Vilâyet ile kaza arasında bir idarî birim olan "Mutasarrıflık"lara livâ ve sancak da denilmektedir.

1888 yılında ise buradan ayrılarak bağımsız sancak olmuş, Küçükçekmece ise Şehremaneti'nde kalmıştır (Sezen, 2006) (Şekil 2.1, Şekil 2.2, Şekil 2.3 ve Şekil 2.4).

Kurtuluş Savaşı'nda (1919-1922) Doğu Trakya'nın Türk Jandarma Kuvvetleri tarafından teslim alınmasının ardından Çatalca 1924'te aynı sınırlar içerisinde kalarak vilayet olmuş, Çatalca ile birlikte Büyükçekmece, Silivri ve Terkos da ona bağlı nahiyeler olarak kalmıştır (Büyükçekmece, 1987). Çatalca Sancak veya Vilayeti ile ilgili ulaşılabilen haritalarda belirtilen sınırlar değişkenlik gösterdiğinden (Şekil 2.1, Şekil 2.2, Şekil 2.3 ve Şekil 2.4, Şekil 2.5, Şekil 2.6 ve Şekil 2.7), tez kapsamında araştırılan camiler Çatalca Vilayeti sınırları içerisinde ve yakın çevresindekiler olmak üzere bir bütün olarak ele alınmıştır.



Şekil 2.1 : İstanbul'un batı, Çatalca'nın doğu sınırını gösteren bu tarihsiz haritanın, Küçükçekmece'nin Çatalca Vilayeti sınırlarına dâhil olmaması sebebiyle, 1888 sonrasına tarihlendiği söylenebilir (Url 2).



Şekil 2.2 : 1895-96'da Çatalca Sancağı sınırları (Atatürk Kitaplığı, Hrt_Gec_33).



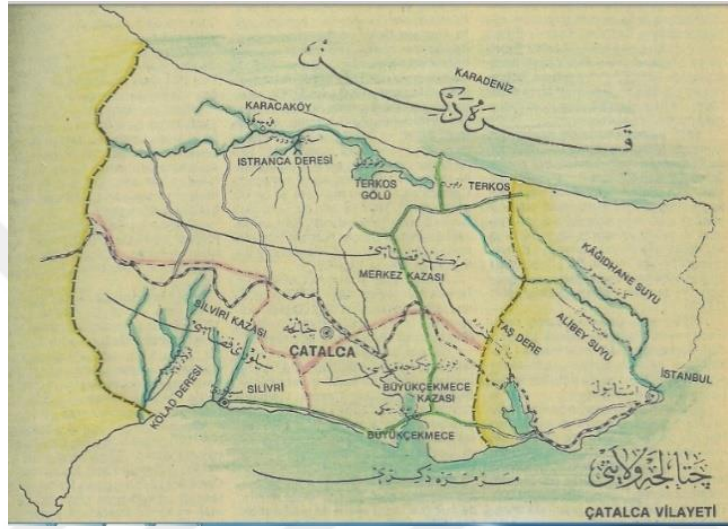
Şekil 2.3 : Çatalca ve İzmit Sancaklarını gösteren “Memalik-i Mahruse-i Şahane-ye Mahsus Mükemmel ve Mufassal Atlas”, 1907 (Url 3).



Şekil 2.4 : “Çatalca Sancağı: Çatalca, Silivri, Büyükçekmece namlarında üç kaza” isimli tarihsiz harita (Url 4).



Şekil 2.5 : 1916 yılında Osmanlı Devleti'nin Çatalca ve İstanbul sınırları (Url 5).



Şekil 2.6 : Çatalca Vilayeti haritası (Tuğlacı, 1985).



Şekil 2.7 : Çatalca Vilayeti sınırlarını gösteren 1915 tarihli harita (BOA.HRT.h.-/1136).

Çatalca, vilayet statüsünü 1926 yılına kadar sürdürmüş, 1926'da geçici olarak il yapılmıştır ve sonrasında aynı yıl içerisinde, 26 Haziran 1926'da ise Çatalca Vilayeti lağvedilmiş, Büyükçekmece, Hadımköy ve Karacaköy nahiyeleriyle birlikte ilçe olarak İstanbul'a bağlanmıştır (Şekil 2.8). Silivri ise ayrı bir ilçe olmuştur. Daha sonra 1987'de Büyükçekmece de Çatalca'dan ayrılarak bağımsız bir ilçe statüsüne kavuşmuştur (Bedlek, 2012). Zaman içerisinde, Esenyurt ve Beylikdüzü de, Büyükçekmece'den ayrılarak ayrı birer ilçe olmuşlardır. Çatalca Vilayeti sınırları içerisinde, günümüzde Silivri, Çatalca, Büyükçekmece, Esenyurt, Beylikdüzü ilçeleri yer almaktadır (Şekil 2.9).



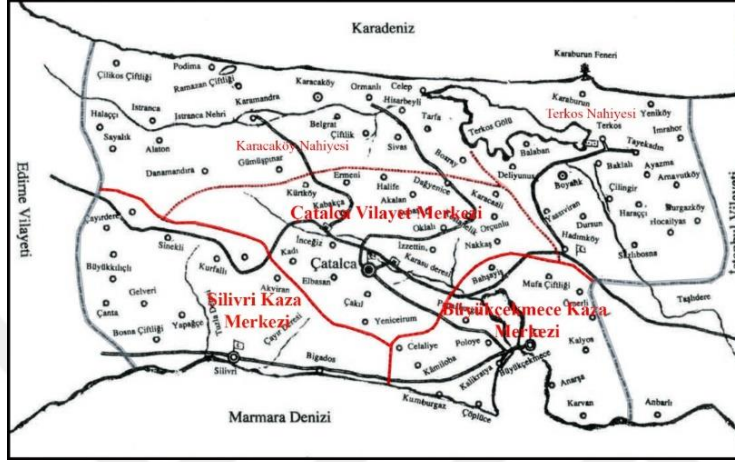
Şekil 2.8 : 1927 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin İstanbul vilayet sınırları (Url 6).



Şekil 2.9 : Çatalca vilayeti sınırları içerisinde günümüzde yer alan ilçeler (Küçük, 2017).

2.2 Çatalca Vilayeti'nin Tanıtımı

Çatalca Vilayeti, batıda Edirne Vilayeti, kuzeyde Karadeniz, güneyde Marmara Denizi, doğuda İstanbul Vilayeti ile sınırlanmaktadır (Tuğlacı, 1985) (Şekil 2.10, Şekil 2.11) ve üç kaza (Çatalca Merkez Kazası, Silivri ve Büyükçekmece kazaları), iki nahiye (Terkos ve Karacaköy nahiyesi), 91 köyden oluşmaktadır (Kayacan, 2008).



Şekil 2.10 : Çatalca Vilayeti'nin 1925 yılı sınırları (Kayacan, 2008).



Şekil 2.11 : Çatalca Vilayeti sınırlarının günümüz haritası üzerinde gösterimi (Küçük, 2017).

2.2.1 Çatalca Merkez Kazası, tarihçesi ve önemi

Çatalca Merkez Kazası aynı zamanda vilayet merkezi olup vilayetin yüzölçümü olarak yarısından fazlasını kaplamaktadır (Şekil 2.10 ve Şekil 2.11). Kuzeybatısında Karacaköy Nahiyesi, kuzeydoğusunda Terkos Nahiyesi bulunmaktadır. Denizden yaklaşık 64 m yükseklikte uzunlamasına ve çukur bir arazide kurulmuştur (Kayacan, 2008). 1925 yılında Çatalca Merkez Kazası'na bağlı köyler; Elbasan, İnceğiz, Ermeni,

Ayazma-i Kürt, Akalan, Orcunlu, Oklalı, Çakıl, Kalfa (Halife), Dağ Yenice, Sürgün, Subaşı, İzzettin, Kadı, Kızılcaali, Kabakça, Kestanelik, Nakkaş, Yenice-i Rum'dur (Kayacan, 2008).

Çatalca Merkez Kazası'nın kuzeyindeki Karacaköy Nahiyesi, Istranca Deresi'nin doğusunda küçük bir yerleşimdir. Sultan I. Bayezid'in oğlu, Mustafa Çelebi tarafından kurulup geliştirilmiştir. Mustafa Çelebi'nin karaca avına olan merakı sebebiyle nahiyeye isminin verildiği söylenmektedir (Kayacan, 2008). Eski bir Rum köyü olan Karacaköy'e, Bulgaristan'dan altı hane Türk'ün yerleşmesi ile burada Türkleşme başlamış, 1877 Plevne Savaşı'ndan sonra yine Bulgaristan'dan gelen Türk aileleri ile elli haneye yaklaşan nüfusu ile Karacaköy, Türk köyü haline gelmiştir. Göçler, 1923 yılındaki Cumhuriyet'in ilanına kadar devam etmiş ve Karacaköy Beldesi 164 haneye ulaşmıştır. Yapılan Lozan Antlaşması'na uyularak Drama, Langaza ve Osaviç'ten 308 hane gelmiş ve Karacaköy'e yerleşmişlerdir (Url 6). Karacaköy'deki konutların çoğunluğu 1925'te iki katlı, ahşap iken (Kayacan, 2008) günümüzde çok katlı ve kargirdir. 1925 yılında, Karacaköy Nahiyesi'ne bağlı köyler Ormanlı, Istranca, Alaton, Belgrat, Podima, Celep, Çiftlik, Çayırdere, Hisarbeyli, Halaççı, Danamandıra, Sivas, Sayalar, Tarfa, Karacaköy, Karamandere, Gümüspınar, Lazari, Yaylacık ve Kürt köyleridir (Kayacan, 2008).

Karacaköy Nahiyesi'nin güneydoğusunda Terkos Nahiyesi yer almaktadır. Çatalca Merkez Kazası doğusunda konumlanan Terkos Nahiyesi'nin merkezi Boyalık Köyü'dür. 100 haneden oluşan nahiyenin, 1925 yılında Karacaköy Nahiyesi kadar gelişmiş olmadığı fakat ticaret, ekonomi ve özellikle tarımda oldukça önem taşıdığı bilinmektedir. 1925 yılında Terkos Nahiyesi'ne bağlı köyler; Terkos Şirketi'nin su fabrikası bulunan Terkos Köyü, tren güzergâhı olması sebebiyle dikkati çeken Hadım Köyü, balıkçılığıyla ün kazanan Karaburun Köyü'nün yanında Arnavud-ı Kebir (bugün Arnavutköy), İmrahor, Ayazma-i Rum, Balabanburnu, Baklalı, Boyalık, Boğluca, Çilingir, Hacımaşlı, Derviştepe, Deliyunus, Sazlıbosna, Tâyekadın, Haraççı, Dursun Köyü, Yeniköy, Boğazköy ve Yassıviran köyleridir⁵ (Kayacan, 2008).

⁵ 12.11.2012 tarihinde kabul edilen 6360 sayılı "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"a göre, İstanbul sınırları içerisinde bulunan köyler, bağlı buldukları ilçe belediyesine mahalle olarak katılmıştır. Sözü edilen yasayla köyler mahalleye çevrilmiş olsa da, gerek yerleşim yeri veya tarihi yapı (genellikle cami) tabelalarında, gerek se halk arasında bu yerleşimlere hala "köy" denilmektedir.

2.2.1.1 Çatalca'nın tarihçesi

Çatalca ve çevresinin, Trakya'nın ilk yerli halkı olan Traklar'dan beri (M.Ö. 2. bin yıl) bir yerleşim bölgesi olduğu, İnceğiz'deki mağaralardan da anlaşılmaktadır. Yöre, M.Ö. 4. yüzyılda Makedon devletinin egemenliğine girmiştir (Çatalca, 1988, s.2). M.Ö. 340'ta Büyük İskender, komutanlarından General Ayametris'e şimdiki Kaleiçi Mahallesi'nin bulunduğu yerde ilk yerleşmeyi kurdurmuş ve bölge ismine atfen yerleşim, "Metris", "Metraj", "Metron" veya "Metrai" olarak anılmıştır. Yine aynı dönemde kentte yaylağı olan, Kral Yağfur'un kızı Haniçe'nin ismine atfen "Haniçe" olarak da adlandırıldığı bilinmektedir (KUDEB, 2009).

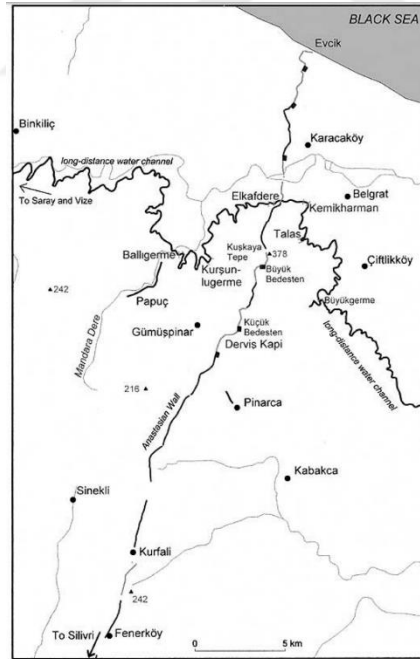
Anastasius surları, İstanbul'u ele geçirmek isteyen kavimlerin akınlarını engellemeye yetmemiş, 616'da Avarlar, 813'te Bulgarlar, 1090'da Peçenekler, Çatalca üzerinden geçerek İstanbul'u kuşatmışlardır (Çatalca, 1988).

1371'de Sultan I. Bayezid tarafından Osmanlı topraklarına katılan Çatalca, Osmanlı döneminde "Çatalburgaz" olarak anılmış, sonrasında fethedilirken gösterdiği çetinlikten dolayı "Çetince" olarak adlandırılmış ve zamanla bu isim "Çatalca"ya dönüşmüştür (KUDEB, 2009). Evliya Çelebi ise 17. yüzyılda, dere ve tepeli iki çatal dağın eteğine kurulduğu için yerleşimin "Çatalca" ismiyle anıldığını söylemektedir (Danışman, 1970).

Fetihten sonra Müslümanlar, Rumların yaşadığı Kaleiçi Mahallesi dışında, Ferhatpaşa Mahallesi'ni kurmuşlardır (Çatalca, 1988). Çatalca'nın gelişmesinde, 16. yüzyıl vezirlerinden olan Ferhat Paşa'nın etkisi büyüktür. Buraya Mimar Sinan tarafından inşa edilmiş büyük bir cami yaptırmış, kente su getirmiştir (Yücel, 1971b). 17. yüzyıl ortalarında Sultan IV. Mehmed, Çatalca'ya sıkça avlanmaya gelmiş, uzun süren ziyaretleri, bölgenin gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Ayyıldız, t.y.). Çatalca, bu yüzyılda bahçeli ve seyrek konumlanmış evleriyle, pek çok akarsu ve çeşmeleriyle Evliya Çelebi'nin de dikkatini çekmiştir. Evliya Çelebi, Çatalca'dan "1 han, 1 hamam, 7 tekke ve 270 dükkân ve pek çok saraydan oluşan bağlı, bahçeli, âb-ı hayatlı bir irem gibi şehirdir" diye bahsetmektedir (Danışman, 1970). Çatalca'nın köylerinde İstanbul âyânının hemen hepsinin çiftlikleri, ağıl ve mandıraları vardı (Ayyıldız, t.y.). İstanbul'a her yıl belirli sayıda koyun göndermekle yükümlü sancaklardan olan Çatalca'da, Sultan Abdülhamid'in kişisel malı olan 13 çiftliğin de bulunduğu bilinmektedir (Gökçen, 1994).

2.2.1.2 Çatalca'nın önemi

Çatalca, stratejik konumu sebebiyle uzun yıllar boyunca İstanbul için doğal bir savunma hattı oluşturmuştur. Bizans döneminde, imparatorluğun en önemli şehri olan İstanbul'un güvenliğini sağlamak amacıyla, 6. yüzyılda batıdan gelen Bulgar tehdidi de göz önüne alınarak, Karadeniz ve Marmara Denizi arasında Avrupa'daki en uzun savunma duvarı inşa edilmiştir (Şekil 2.12). Romalı kaynaklarda genellikle "Uzun Duvar" adıyla bilinen yapı, 6. yüzyılın başlarında İmparator Anastasius (491-518) tarafından inşa ettirilmiş ve İstanbul'un batıdaki ilk savunma hattını oluşturmuştur. İstanbul'a 65 km uzaklıkta yer alan bu surlar ilk inşa edildiğinde 10 m yüksekliğindeydi ve yaklaşık 56 km uzunluğundaki duvar üzerinde, askerlerin içerisinde bulunduğu 340 kule yer almaktaydı. 150 yıl boyunca İstanbul'un savunmasında önemli rol oynamış olan Anastasius surları, sonunda personel ve bakım masraflarının artması ve kuşatma tekniğinin gelişmesi sonucu etkisini yitirmiştir (Url 7). Bazı bölümleri hala 5 m yüksekliğe kadar ayakta kalabilmiş olan bu surların kalıntıları, günümüzde yol kenarlarında, orman içlerinde veya tarlalarda, yer yer görülmektedir.



Şekil 2.12 : Anastasius Surları (Crow ve Bayliss, 2002) (Url 7).

Çatalca'nın, başkent İstanbul'un savunmasında önemli rol oynamasının bir kanıtı da, kentte inşa edilmiş Çatalca Savunma Hattı'dır. Bu hat, Büyükçekmece ile Terkos Gölü arasında Karadeniz'den Marmara'ya uzanmaktadır ve yaklaşık 30 km uzunluğundadır (Şekil 2.13 ve Şekil 2.14).



Şekil 2.13 : Çatalca Savunma Hattı'nı gösteren, Ravenstein tarafından çizilmiş tarihsiz harita (Url 8).



Şekil 2.14 : Çatalca Savunma Hattı'nı gösteren tarihsiz bir harita (Url 9).

Çatalca Savunma Hattı, ilk olarak 93 Harbi'nde⁶, Ruslara karşı oluşturulmuş (Url 10), ilerleyen yıllarda özellikle Balkan Savaşları'nda (1912-1913) yoğun olarak kullanılmıştır. Birinci Balkan Savaşı'nın en önemli safhalarından biri olan Birinci Çatalca Muharebesi (17-18 Kasım 1912), yerleşimin ismiyle anılan önemli muharebelere aittir. Savaşta, Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ, Osmanlı

⁶ Rumi takvime göre 1293 (Miladi 1877-1878) yılında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı tarihinde 93 Harbi olarak bilinmektedir.

Devleti'ne karşı birleşmiş, "Balkan İttifakı"nı oluşturmuştur. Bulgaristan'ın başını çektiği bu oluşum karşısında, ordusunu çabuk toparlayamayan Osmanlı Devleti, batıda Makedonya'da, doğuda da Trakya'da savaşmış fakat başarıyı yakalayamamıştır. Osmanlı birlikleri, önceleri Çorlu ve Çerkezköy'de toplanmaya başlasa da sonradan Çatalca istihkâmlarında karar kılınmıştır. Ülke içerisinde doğu ve batıda savaşır geriye gelenlerle, İstanbul'dan gönderilen askerlerin bulunduğu Çatalca Savunma Hattı'nda yığınak oluşturulmuştur. Daha sonra Çatalca ordusu adı altında tek bir ordunun oluşturulmasına karar verilmiş (Url 11), demiryolu ile lojistik desteğin de alınabileceği Çatalca'da, tabyalar arasına telefon ve telgraf hattı çekilmiştir. Her iki ordunun da pek çok kayıp verdiği⁷ savaşta bir süre sonra koleranın yayılması, açlık, olumsuz hava şartları ve zemin sebebiyle 30 Mayıs 1913'te Londra Barış Antlaşması imzalanmıştır (Url 11). Bugün Balkan Savaşı'nın en kanlı muharebelerinin geçtiği Çanakça, Dağyenice, Yazlıkköy arasında kalan bu bölgede Âlaiye taburu anısına bir şehitlik bulunmaktadır (Url 12). 1. Dünya Savaşı sonrası imzalanan Mondros Antlaşması'na göre (30 Ekim 1918) Doğu Trakya'daki işgal sınırının Çatalca yakınından geçmesi, Çatalca'ya büyük sorumluluk yüklemiştir (Şekil 2.15). Çatalca, Trakya'da Milli Mücadelede önemli rol oynamış, Türk direniş kuvvetlerinin üssü olmuştur. 1923'te Milli Mücadele'nin kazanılması ve Cumhuriyet'in ilanı ile Çatalca sakin ve huzurlu bir döneme girmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Yunanistan ile yapılan nüfus mübadelesi gereğince bu civardaki Rumlar Yunanistan'a zorunlu göçe tabi tutulmuş ve orada Nea (Yeni) Çatalca'yı kurmuşlar, Yunanistan'dan ise çok sayıda Türk Çatalca ve civarına gelerek merkeze ve Rumların terk ettiği köylere yerleştirilmişlerdir.

⁷ Balkan Savaşları'nda, Çatalca'nın İncegiz, Kadıköy, Kalfaköy gibi pek çok köyünün Bulgarlar tarafından tahrip edildiği bilinmektedir.



Şekil 2.15 : 1920 tarihli Savaş haritasında Çatalca Vilayeti'nin kuzeyinin bu tarihte hala düşman işgali altında bulunduğu, güneyinin ise askerden arındırıldığı anlaşılmaktadır (Url 13).

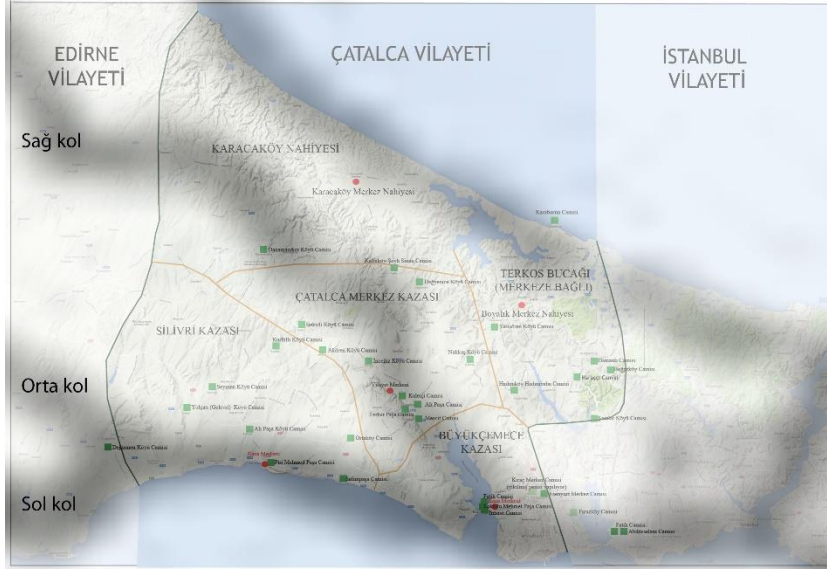
Çatalca, bir savunma bölgesi olma statüsünü İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) döneminde de sürdürmüştür, birden fazla savunma tesisini kapsayan bölge anlamındaki “müstahkem mevki” haline getirilmiştir (Ekiciğil, 1982). Savaşın çıkacağı belli olduğu 1930’lu yıllarda, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü döneminde, Genelkurmay başkanı Mareşal Fevzi Çakmak’ın isteğiyle yeni bir savunma hattı oluşturulmuştur. Balkanlar üzerinden gelebilecek herhangi bir saldırıya Trakya sınırında karşı koymak için Terkos Gölü yakınlarından başlayıp Büyükçekmece’ye kadar olan bölgede iki hat şeklinde inşa edilen savunma hattına “Çakmak Hattı” denmiştir. Fransızların “Majino Hattı” örnek alınarak hazırlanan bu hatlarda, birbirine tel ve demir engellerle bağlanmış, büyüklü küçüklü askeri koruganlar vardır. Atatürk’ün vefatından önce de yapımı gündeme gelen, fakat maliyeti yüksek ve kısa ömürlü olacağı düşünülerek, Atatürk tarafından yapılması uygun görülmeyen Çakmak Hattı’nın inşaatı, çimento ve demir yetersizliğinden dolayı tamamlanamamıştır. Şubat 1941’de Almanlar, Bulgaristan’ı işgal ederek Türkiye sınırına dayanmış, bunun üzerine, soğuktan dolayı birçok askerin de hayatını kaybettiği Çakmak Hattı tahliye edilmiş, ordu Çatalca’ya çekilmiştir (Url 14).

Çatalca Vilayeti’nin stratejik önemi, sınırları içerisinden geçen menzil yolları ve demiryollarından da anlaşılmaktadır.

Roma İmparatorluğu döneminde inşa edilmiş ve Bizanslılarca da sıkça kullanılmış üç ana yol bulunmaktaydı. Bunlar, Sol Kol (Via Egnatia), Orta Kol (Via Militaris) ve Sağ Kol (Kırım-Karadeniz Ticaret Yolu) olarak adlandırılmaktaydı. Bu yollar üzerinden insanlar ve her türlü askeri ve ticari malzeme taşınmaktaydı. Osmanlılar da Rumeli’de yayılma politikası izlerken, burada mevcut olan yolları kullanarak üç yönde ilerlemişlerdir (Altunan, 2005). İstanbul’un Batı Karadeniz ve Kırım’la irtibatını sağlayan ulaşım aksı olan Sağ Kol’un güzergâhı, başkent İstanbul’dan başlayarak Büyükçekmece, Çatalca, Vize, Kırklareli, Prevadi, Karasu, Babadağ, Akkirman yolu ile Özi ve Kırım’a kadar uzanmakta idi. Günümüzde bu menzillerin çoğu ülke sınırlarımızın dışında Bulgaristan, Romanya, Moldova ve Ukrayna topraklarındadır. Orta Kol, Orta Avrupa’nın yolu olup, İstanbul’dan başlayarak Büyükçekmece, Silivri, Çorlu, Karıştıran, Lüleburgaz, Babaeski, Havza, Edirne, Cısır-i Mustafa Paşa (Sivilegrad), Filibe, Sofya ve Niş üzerinden Belgrad’a gitmekteydi (Şekil 2.16). Bu yol, bir dönem Budin’e kadar da uzatılmıştı. Sol Kol, özellikle Yunanistan, kimi zaman da Arnavutluk bağlantılı Adriyatik yolu idi (Müderrişoğlu, 2002). Çatalca Vilayeti içerisindeki Çatalca, Büyükçekmece ve Silivri, söz konusu menzil yollarının Sağ ve Orta kolları üzerinde yer almaktadır (Şekil 2.17).

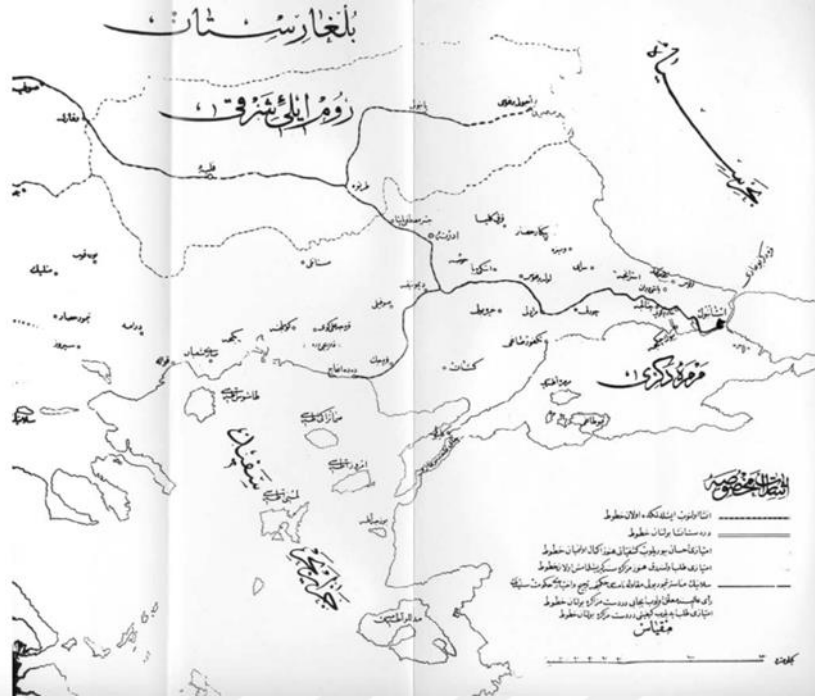


Şekil 2.16 : Osmanlı Devleti’nin Rumeli’ye giden menzil yolları ve üzerinde menzilhaneler (Çetin, 2009).

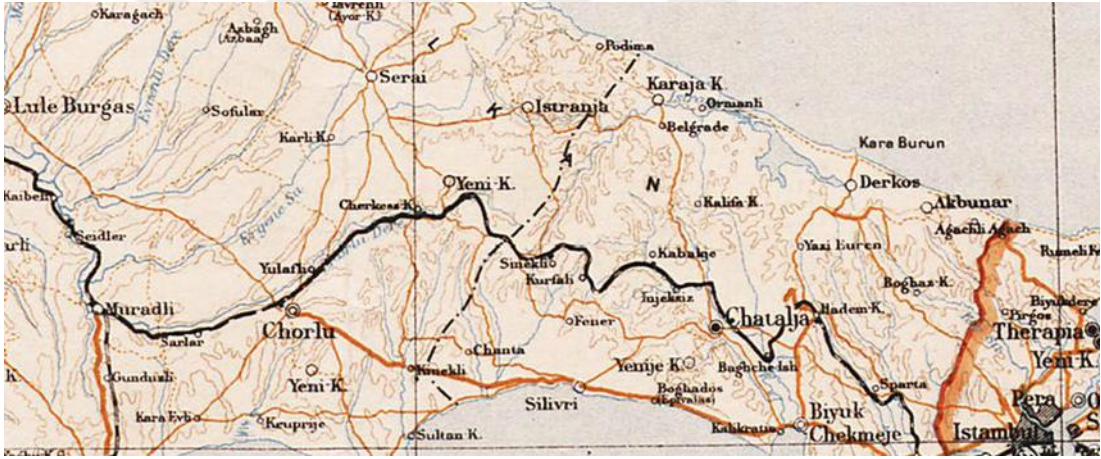


Şekil 2.17 : Menzil yolları ve Çatalca Vilayeti haritası çakıştırması (Küçük, 2015).

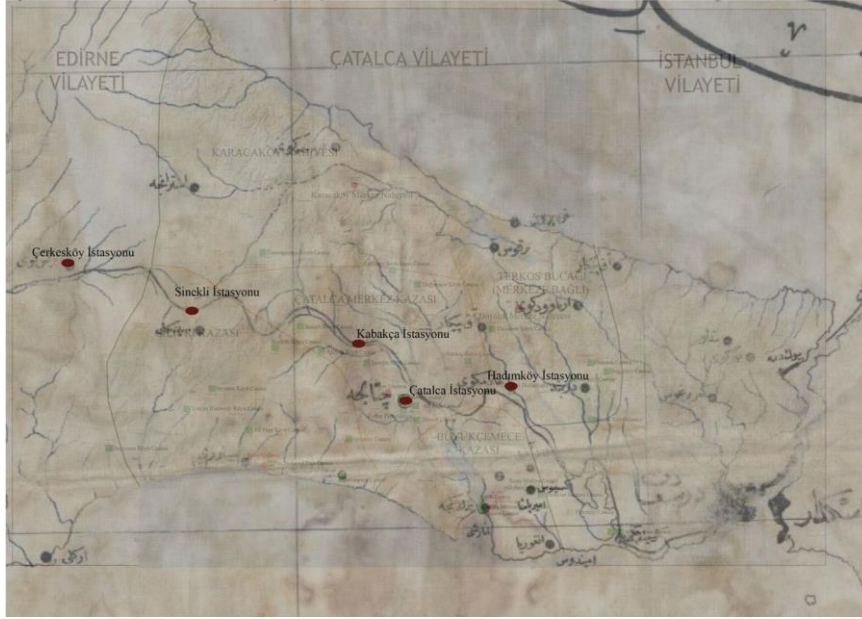
Çatalca Vilayeti içerisinde geçen diğer önemli ulaşım hattı, Rumeli Demiryolları'dır (Şekil 2.18 ve Şekil 2.19 ve Şekil 2.20). Rumeli Demiryolları, Balkanlar'da çıkan ayaklanmalara devletin hızla müdahale edememiş olması sebebiyle uygulanmış, siyasi ve askeri amaçlı bir projedir. Osmanlı Devleti'nin Avrupa ile siyasi bütünleşmesinin de bir aracı olarak algılanmış, ikincil bir fayda olarak sanayi ve ticareti arttıracakı düşünülmüştür (Engin, 1993). İstanbul'dan başlayıp Rumeli'ye giden demiryolu güzergâhı üzerinde, vilayet içerisinde doğudan batıya doğru; Hadımköy, Çatalca, Kabakça, Sinekli istasyonları yer almaktadır (Şekil 2.20).



Şekil 2.18 : 1890 tarihli Rumeli Demiryolları Haritası (Erkan, 2011).



Şekil 2.19 : 1920 tarihli savaş haritasında görülen demiryolu ve istasyonları (Url 15).



Şekil 2.20 : Tarihi belirtilmemiş Rumeli Demiryolları ve istasyonlar haritası (Url 2).

2.2.2 Silivri Kazası, tarihçesi ve önemi

Silivri kazası, Çatalca Vilayeti'nin güneybatısında konumlanmış (Şekil 2.11), güneyi Marmara Denizi ile sınırlanan, deniz seviyesinden yüksekte bir yerleşimdir. 56 m yüksekliğindeki dik ve sarp bir tepenin üzerinde kurulmuştur. Zamanla bu tepenin etrafı surlarla çevrilmiş (Kozanoğlu, 1994) olup arazisi düzdür. Köylerinin arasındaki mesafeler birbirine yakın konumlanmıştır. 1925'te 13 köy ve 1200 haneden oluştuğu bilinmektedir. Bu tarihte Silivri Kazası'na bağlı köyler; Akviran, Bekirli, Büyükçavuşlu, Küçükçavuşlu, Bigados, Cücesekban (Küçükemin), Çanta, Sinekli, Fener, Kurfalı, Küçükkılıçlı, Kelevri (Gelevri), Yapağça'dır (Alipaşa).

M.Ö. 7. yüzyıla dayanan tarihi (Kozanoğlu, 1994) boyunca kent, doğal bir limana sahip olması ve önemli ticaret yollarının üzerinde bulunması sebebiyle her dönemde önemini korumuştur (Kozanoğlu, 1994). Silivri, Antik çağdan bu yana Selimbria, Silivria, Skilaks, Silimvria isimleriyle anılmıştır. Trakya dilinde "vria" eki "şehir" anlamında olduğu için Strabon Silivri'yi "Sili şehri" diye tercüme etmiştir (İnciciyan ve Andreasyan, 1974). Kentin kalesi, I. Dünya Savaşı yıllarında yıkılmıştır (Kayacan, 2008) ve surların 18. yüzyılda da yıkık olduğu ve bitişiğindeki evlerle beraber "Yukarı Şehir" adını taşıdığı bilinmektedir (İnciciyan ve Andreasyan, 1974). Silivri Kalesi'nin I. Salmon tarafından bir gravürü çizilmiştir (Url 16). Günümüzde birkaç sur kalıntısı dışında kale mevcut değildir.

Silivri sınırları içerisindeki en önemli yapılardan birisi “2.2.1 Çatalca Merkez Kazası, tarihçesi ve önemi” bölümünde anlatılmış olan Anastasius Surları’dır. Bu surlar, güneyde Silivri’den başlayarak Fener ve Kurfallı köyleri üzerinden geçmekte, Gümüşpınar Köyü’nü doğuda, Karacaköy’ü batıda bırakarak, Karadeniz kıyısındaki Evcik Köyü’nde sonlanmaktadır (Şekil 2.12). Günümüze gelebilmiş birkaç kısımdan, surun inşasında oldukça büyük blok taşların kullanıldığı görülmektedir. Bu taşlara Kurfallı ve Bekirli Köyleri’nin çeşitli yerlerinde rastlamak mümkündür. Pek çok iri blok taşın, bahçeleri sınırlamak için veya ev/cami yapımında kullanıldığı tespit edilmiştir (Şekil 2.21 ve Şekil 2.22).



Şekil 2.21 : Kurfallı Köyü’nde, Anastasius sur taşlarından yapılmış olduğu düşünülen evlerden biri.



Şekil 2.22 : Anastasius sur taşlarından yapılmış olduğu, anıt fişinde ifade edilen Silivri’deki Bekirli Camisi.

2.2.3 Büyükçekmece Kazası, tarihçesi ve önemi

Büyükçekmece Kazası, Çatalca Vilayeti'nin güneydoğusunda konumlanmış (Şekil 2.11), Marmara Denizi ve Büyükçekmece Gölü'ne kıyıları olan bir kazadır. 1925 yılında, çoğu Müslüman, az sayıda da Rum ve Ermeni'den oluşan 450 hanesi ve 19 köyü vardır (Kayacan, 2008). Bu köyler; Arnavud-ı Sagir, Anarşa, Ekşinoz, Ahmediye (Papazburgaz), Bocdar, Bahşayış, Polaya, Trakatya, Celaliye (Şatros), Çöplüce, Çakmaklı, Ömerli, Gardan (bugün Beylikdüzü), Kalyos, Karaağaç, Kumburgaz, Kalikratya, Kamiloba (Yalos), Muha'dır.

Büyükçekmece, M.Ö. 7. yüzyılda Helenler tarafından kurulmuştur. İsmi ise kuzeyindeki dere den almıştır. Günümüzde Büyükçekmece Gölü'nün kuzeyinde, İnceğiz Göleti'nde başlayıp İnceğiz, Çatalca ve Bahşayış'tan geçerek göle dökülen Karasu Deresi vardır. Bu dere günümüzde kısmen kuruyarak boyutu küçülse de, eski haritalarda görüldüğü üzere yörenin önemli akarsularındandır. Karasu Deresi'nin ve döküldüğü yerdeki yerleşimin isminin eskiden Athyras olduğu bilinmektedir (İnciciyan ve Andreasyan, 1974). Gölün kıyısındaki ilk yerleşim de belirtildiği gibi Helenler tarafından (Büyükçekmece'87, 1987) kurulmuştur. Athyras ismine eski haritalarda da rastlamak mümkündür. 1585 tarihli, Abrah Ortely tarafından çizilmiş "Eski Trakya (Thraciae veteris typvs.)" isimli haritaya göre Büyükçekmece Körfezi'ne dökülen nehrin ve döküldüğü yerdeki yerleşimin adı Athyras'tır (Şekil 2.23, Şekil 2.24). 1848 tarihli "Ancient Balkans" isimli haritada da Athyras Nehri görülmektedir.

17. yüzyılda Eyüp Kadılığı'na bağlı bir nahiye olduğu bilinen Büyükçekmece'nin topraklarının vakıf arazisi olduğu, Evliya Çelebi'den öğrenilmektedir (Danışman, 1970). Bu tarihte Büyükçekmece'nin deniz kenarında harap bir kalesi, bin kadar hanesi, bağları ve bahçeleri vardır. İnciciyan ve Andreasyan (1974), Kalistos'un Büyükçekmece'yi İstanbul'un bir varoşu olarak tanımladığını belirtmiştir. 18. yüzyılda yayımlanan "Dünya Coğrafyası" isimli kitapta belirtilen bu tanımlamanın hangi dönem için yapıldığı bilinmemektedir.

Büyükçekmece, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde ordular ve yolcular için önemli bir geçiş ve konaklama yeri olmuştur. Bu sebeple bölgeye köprü, kervansaray, hamam, cami, mescit, çeşme gibi yapılar inşa edilmiştir (Yücel, 1971a).

Yöre "Büyükçekmece" ismi, gölün büyüklüğü sebebiyle verilmemiştir. Zira Küçükçekmece Gölü, Büyükçekmece Gölü'nden daha büyüktür (Avcı, 1994). Pek çok

kaynakta kayıkların, gölün bataklık kısmından karşıya geçmek için gerilen halatlar yardımıyla kayıklarını çektiği, bu sebeple yöreye “çekmece” isminin verildiği ifade edilmektedir. Fakat bunun doğruluğu şüphelidir.

Göller ile ilgili bir diğer bilgi de isimlerini üzerindeki köprülerden aldıkları yönündedir. Büyükçekmece Gölü üzerindeki köprü, Küçükçekmece Gölü üzerindeki köprüden daha büyüktür. Ayrıca bu yerleşimin ismi Rumlar ve İtalyanlar tarafından da kendi dillerine göre “Büyük Köprü” anlamındadır (Rumca Mega Zeûgma ve İtalyanca Ponte Grande) (İnciciyan ve Andreasyan, 1974). Bizans döneminde de burada bir köprünün olduğu bilinmektedir. Mimar Sinan’ın incelemeleri sonrası, bu köprünün bataklık bir arazi üzerine yapıldığı için uzun ömürlü olmadığı saptanmıştır (Yücel, 1971a). Osmanlı döneminde, Mimar Sinan tarafından inşa edilen Büyükçekmece Köprüsü’nün yapımına, 1566’da Kanuni Sultan Süleyman Zigetvar Seferi’ne çıkarken başlanmış, köprü 1567-1568 yıllarında, Sultan II. Selim döneminde tamamlanmıştır.

Büyükçekmece, 1950’lere kadar halkın çiftçilik, bostancılık, hayvancılıkla uğraştığı kırsal nitelikli bir yerleşimken 1958’de belediye olmuştur (Bedlek, 2012). Küçükçekmece sahillerinden başlayıp Tekirdağ’a kadar uzanan tüm kuzeydoğu Marmara sahillerinde görüldüğü gibi, yazlıkçılık ve iç turizmin gelişmesine bağlı olarak 1970’lerden sonra bütünüyle şehresi değişmiştir. Büyükçekmece Köyü, çoğu tek katlı kerpiç, bir bölümü iki katlı ahşap 300 konut ve bostanlarıyla kırsal nitelik taşıırken, günümüzde köy yapısı tümüyle ortadan kalkmıştır. Sahil şeridinden başlayarak tahıl ve ayçiçek tarlalarının konut alanı haline getirilmesiyle az veya çok katlı betonarme yapılar, yazlık siteler inşa edilmiştir (Avcı, 1994).

2.3 Çatalca Vilayeti’ndeki Yerleşimlerin ve Coğrafi Durumun Haritalar Üzerinden Değerlendirilmesi

Çatalca Vilayeti hakkında bilgi veren detaylı ve detaysız pek çok harita mevcuttur. “1.2 Çalışmanın Yöntemi” bölümünde bu haritaların nasıl ve nereden edinildiği hakkında genel bilgi verildiği için burada haritaların Çatalca Vilayeti sınırları içerisinde odaklanılarak haritalar irdelenmektedir.

2.3.1 Çatalca Vilayeti'ndeki yerleşimlerin ve coğrafi durumun genel haritalar üzerinden değerlendirilmesi

Çatalca Vilayeti'ni birkaç yerleşim ismiyle ele alan haritalar, genel haritalar olarak adlandırılmış olup bu bölümde 11 genel harita incelenmiştir. İncelenen haritaların en eskisi 1585 tarihli, Abrah Ortely tarafından çizilmiş “Eski Trakya (Thraciae veteris typvs.)” isimli haritadır (Şekil 2.23). Bu haritada; Büyükçekmece “Athras”, Küçükçekmece Gölü “Myrmex Lacus”, Avcılar civarı “Melannas vil. la Cafarea”, Büyükçekmece-Silivri arası “Epifropia”, Silivri “Selimbria”, Silivri-Marmara Ereğlisi arası “Porum”, Marmara Ereğlisi “Cano frurium”, Terkos Gölü ve nehri “Delcon flu et Lacus” isimleri ile görülmektedir. Ayrıca bu haritada Marmara Ereğlisi-Tekirdağ arasından başlayıp Çorlu'ya doğru uzanan, bugün mevcut olmayan, “Barthinius” isimli bir nehrin de varlığı dikkati çekmektedir.



Şekil 2.23 : 1585 tarihli, Abrah Ortely tarafından çizilmiş “Eski Trakya (Thraciae veteris typvs.)” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 17).

1778 yılında Paolo Santini tarafından çizilen “Rumeli ve Çevresi (La Romelie et les Environs de Constantinople)” isimli haritada Silivri ve Marmara Ereğlisi arasında iki nehir mevcuttur (Şekil 2.24). Silivri, “Silivria” olarak görülüp Büyükçekmece ile arasında batıdan doğuya doğru, “Birades” (Selimpaşa), “Cumburgas (Kumburgaz)”, “Karakil (günümüzde Tepekent)” isimli yerleşimler mevcuttur. Karadeniz sahilinde

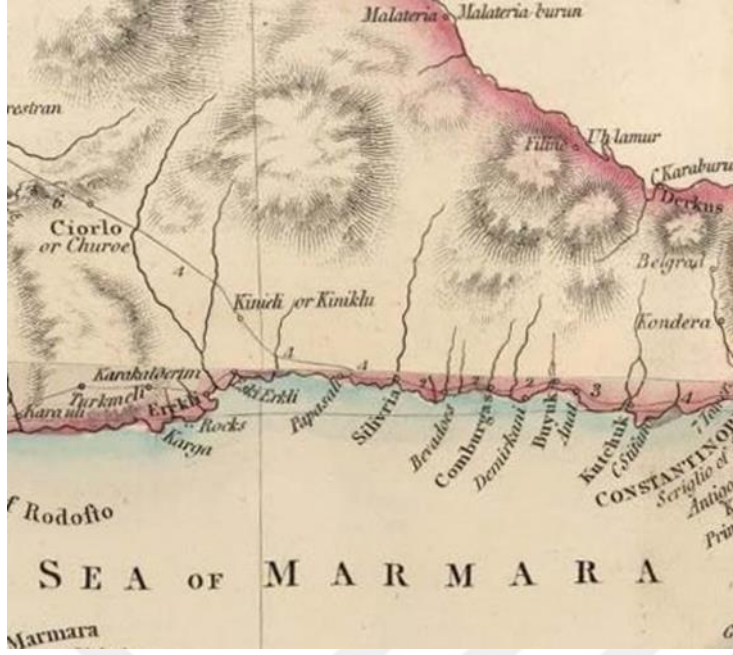
ise Kara Burun, kuzeyinde “Derhus (Terkos)” ve “Uhlamur”, kara tarafında ise “Filivri⁸” ismi dikkati çekmektedir.



Şekil 2.24 : 1778 tarihli, Paolo Santini tarafından çizilmiş “Rumeli ve Çevresi” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 18).

1804 yılında Aaron Arrowsmith tarafından çizilen “İstanbul Civarı (A Map of Environs of Constantinople)” isimli haritada (Şekil 2.25) Marmara Denizi boyunca doğudan batıya Kutchuk (Küçükçekmece), Buyuk (Büyükçekmece), Demirkani, Comburgas (Kumburgaz), Bevadoes (Selimpaşa), Silivria (Silivri), Papasali (Ali Paşa Köyü) yerleşim isimleri yazılmıştır. Haritada, Silivri’den başlayıp kuzeye doğru uzanan büyük bir nehirle birlikte, Silivri batı sınırını oluşturacak şekilde Küçükçekmece’ye kadar olan bölgede yer alan, Marmara Denizi’ne dökülen yedi adet irili ufaklı akarsu da dikkati çekmektedir. Karadeniz kıyısında Karaburun, Uh-lamur, kara tarafında Filivri, Belgrad ve Derkus (Terkos) mevcut yerleşim isimleridir.

⁸ Filiboz’un bir başka ismi olduğu düşünülmektedir.

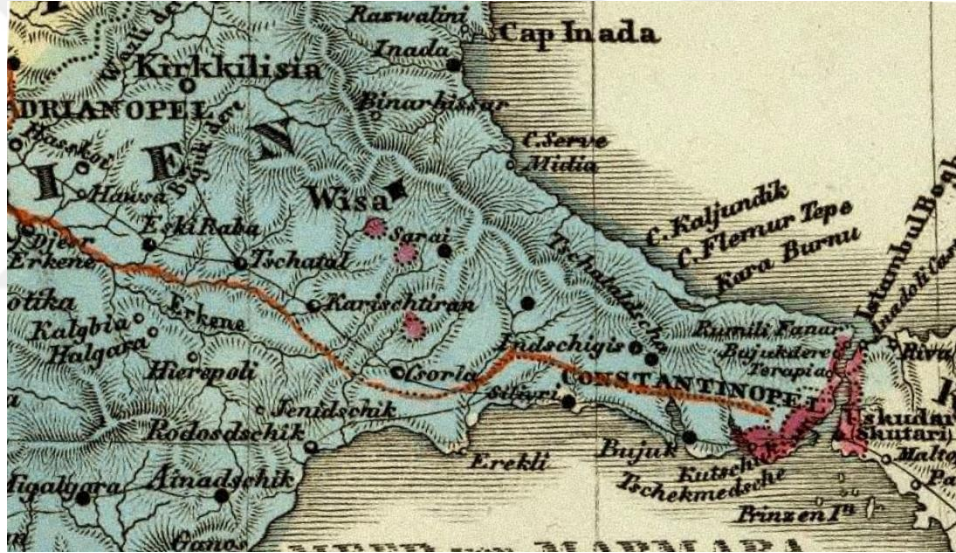


Şekil 2.25 : 1804 tarihli, Aaron Arrowsmith tarafından çizilmiş “İstanbul ve Civarı (Environs of Constantinople)” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 19).

1832 yılında Carl Jattnig tarafından çizilen “Avrupa-i Osmani (Des Osmanischen Reichs, Europischer Theil, Griechenland und die Jonischen Inseln)” haritasında (Şekil 2.26), Marmara Denizi kıyısında doğudan batıya doğru Küçükçekmece, Büyükçekmece, Silivri; Karadeniz kıyısında Kara Burnu, C. Flemur Tepe, C. Kaljundik yerleşimleri, Kara tarafında ise Çatalca ve İnceğiz Köyü görülmektedir. Haritada turuncu ile Bulgaristan, mavi ile Yunanistan ifade edilmektedir (Şekil 2.26). 1847 yılında, bu harita üzerinde, Osmanlı Devleti’nin etnografik haritası hazırlanmıştır (Şekil 2.27). Mavi rengin Rumları temsil ettiği bu haritaya göre çalışma alanının tamamı Rumlardan oluşmaktadır. Fakat 1847’de bölgede Türklerin de bulunduğu bilindiğinden, Almanlarca haritanın yanlış hazırlandığı veya yeteri kadar detaylandırılmadığı düşünülmektedir.



Şekil 2.26 : 1832 tarihli, Carl Jattzig tarafından çizilmiş “Avrupa-i Osmani” haritası ve yakın çevresi (Url 20).



Şekil 2.27 : Carl Jattzig tarafından çizilmiş “Avrupa-i Osmani” haritası üzerinde, 1847 yılında yapılan etnografik analiz (Url 21).

1838 yılında E. Soulier ve J. Andriveau-Goujon tarafından çizilen “Osmanlı İmparatorluğu (Empire Ottoman)” isimli haritada (Şekil 2.28) yalnız Silivri yerleşimi belirtilmiştir. Haritadaki pembe renk Rumeli’yi ifade etmektedir.



Şekil 2.28 : 1838 tarihli, Carl Jattzig tarafından çizilmiş “Osmanlı İmparatorluğu” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 22).

1849 yılında Alexander G. Findlay tarafından çizilen “Eski Balkanlar (Ancient Balkans)” isimli haritada⁹ “Delkos (Terkos)”, “Philius ve Philius Pr. (“burun” anlamındaki “Promontory”nin kısaltması olduğu düşünülmektedir)”, “Selymbria (Silivri)”, “Macronhonos¹⁰” ve “Athyras (Büyükçekmece)” yerleşimlerinin belirtildiği görülmektedir (Şekil 2.29).

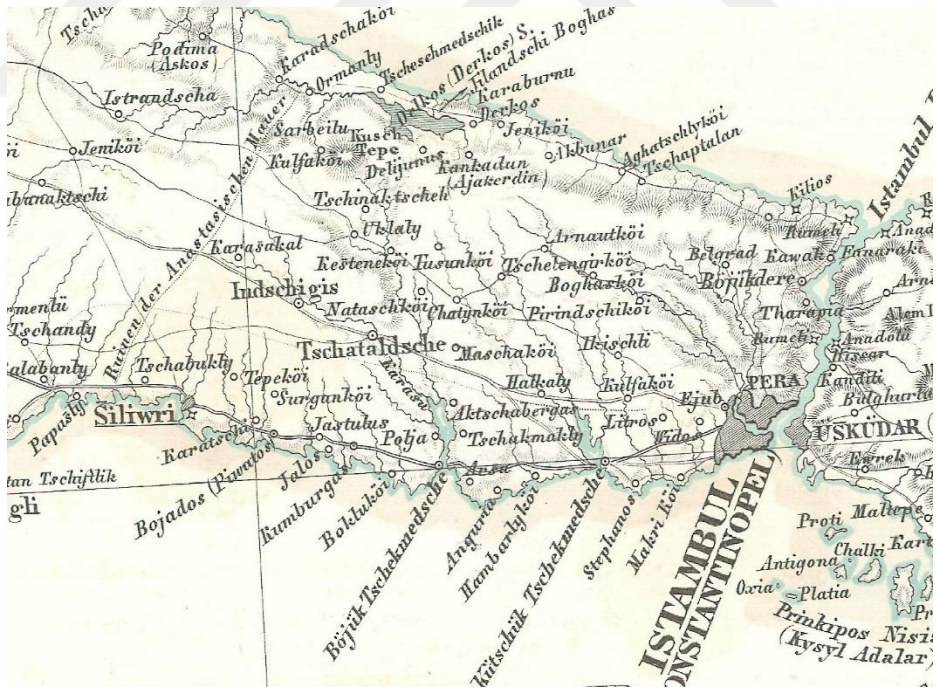


Şekil 2.29 : 1849 tarihli, Alexander G. Findlay tarafından çizilmiş “Eski Balkanlar” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 23).

⁹ Bu haritanın orijinali Texas Üniversitesi Kütüphanesi’nde bulunmaktadır (Url 25).

¹⁰ Anastasius Surları’nı ifade eden bu kelime net okunamamıştır.

1853 yılında Heinrich Kiepert tarafından çizilen “Avrupa Türkiyesi (General-Karte von der Europäischen Türkei)” isimli harita¹¹ (Şekil 2.30) oldukça geniş bir alanı aktarmasına rağmen, diğer haritalardan detaylı çizilmiştir. Haritada Silivri'nin özellikle vurgulandığı dikkati çekmektedir. Bunun dışında Çatalca, İnceğiz, Selimpaşa, Kumburgaz, Büyükçekmece, Küçükçekmece yerleşimleri, merkez niteliği taşımalarından olsa gerek, nokta ile işaretlenmiştir. Kiepert'in çizdiği haritada Marmara Denizi sahilinde doğudan batıya doğru; Küçükçekmece, Ambarlıköy, Anguria, Büyükçekmece, Bokluköy, Kumburgaz, Jalos, Bojados-Piwatos (Selimpaşa), Karatschi (Kavaklı), Silivri, Papasti (Alipaşa), Karadeniz sahilinde doğudan batıya doğru; Akpınar, Yeniköy, Terkos, Karaburun, Çeşmecik, Ormanlı, Karacaköy, Podima (Yalıköy) yerleşimleri belirtilmiştir. Kara tarafında ise Çatalca ve İnceğiz, Kalfaköy, Boğazköy, Çilingirköy, Arnavutköy, Çakmaklı, Akçabergas (Karaağaç), Dursunköy, Nakkaşköy, Deliyunus, Karasakal, Kestaneköy, Oklalı, Sinekli, Kankadun-Ajakerdin (Tayakadın), Kuştepe, Sarbeilu (Hisarbeyli), Karasakal (Akören), Tepeköy (Gazitepe) gibi pek çok yerleşim ismi ifade edilmiştir. Bunun yanında, Anastasius surlarının kalıntıları da dikkati çekmektedir.



Şekil 2.30 : 1853 tarihli, Heinrich Kiepert tarafından çizilmiş “Avrupa Türkiyesi” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 24).

¹¹ Bu haritanın orijinali Chicago Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Url 26).

1876 yılında H. Kiepert tarafından çizilen “Doğu Avrupa’ya Etnografik Bakış (Ethnographische Übersicht Des Europäischen Orients)” isimli haritada (Şekil 2.31). İnceğiz, Terkos, Büyükçekmece, Küçükçekmece, Silivri ve Çatalca görülmektedir. Sarı rengin Bulgarları, mavi rengin Rumları, pembe rengin Osmanlı ve Tatar Türklerini ifade ettiği haritada, İnceğiz ve civarında, Karadeniz sahiline kadar Bulgarların, Çatalca Vilayeti’nde ise Türk ve Rumların ikamet ettiği dikkati çekmektedir.



Şekil 2.31 : 1876 tarihli, Heinrich Kiepert tarafından çizilmiş “Doğu Avrupa’ya Etnografik Bakış” haritası içerisinde çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 25).

1893 yılında Keith Johnson tarafından çizilen “Avrupa’daki Türkiye (Turkey in Europe)” haritası, detaylı haritalardan biridir (Şekil 2.32). Marmara Denizi sahilinde doğudan batıya doğru, Küçükçekmece, Büyükçekmece, Kumburgaz, Bojados (Selimpaşa), Silivri, Papasti (Ali Paşa Köyü); Karadeniz sahilinde ise yine aynı doğrultuda Akpınar, Kara Burnu, Yeniköy, Terkos, Karaca; kara kısmında Çatalca, İnceğiz, Kabakça, Çanakça ve Arnavutköy görülmektedir. Bunun yanında Anastasius surlarının kalıntıları da ifade edilmiştir.



Şekil 2.32 : 1893 tarihli, Keith Johnson tarafından çizilmiş “Avrupa’daki Türkiye” haritasında çalışma alanı ve yakın çevresi (Url 26).

1944 yılında Savaş Ofisi tarafından yayımlanan “Sofya-İstanbul” haritasında da (Şekil 2.33) merkezler ve bunlara bağlı pek çok yerleşimin isimleri görülebilmektedir. Silivri, Bigados, Kumburgaz, Baba Burnu, Yenice, Fener, Kurfallı, Sinekli, Sayalar, Geyikli, Örcünlü, Dağyenice, Nakkaş, Hadımköy, Dursun, İmrahor, Boyalık, Tayakadın, Kara Burun, Celepköy, Ormanlı, Karacaköy, Karamandıra, Sayalar, İstranca, Podima bunlardandır. Selimpaşa’nın bu tarihte hala Bigados, Yalıköy’ün de Podima olarak anılması dikkat çekicidir. Günümüzde Karamandere köyünün eskiden Karamandıra olduğu da buradan anlaşılmaktadır.



Şekil 2.33 : 1944 yılında Savaş Ofisi tarafından yayımlanan “Sofya-İstanbul” haritası (Url 27).

16. yüzyıldan 20. yüzyıl başına kadar tarihlenen 11 genel harita üzerinde yapılan değerlendirmeye göre Çatalca Vilayeti sınırları ve yakın çevresi irdelendiğinde, yalnız Silivri'nin tüm haritalarda belirtildiği dikkati çekmektedir. Stratejik konumu ve Bizans döneminden beri kullanılmakta olan önemli bir liman kenti olması, bunun sebeplerinden sayılabilir. Haritalarda özellikle sahil yerleşimlerinin vurgulanmış olması dikkat çekicidir. Marmara Denizi sahilinde; Büyükçekmece, Silivri, Selimpaşa, Kumburgaz, Karadeniz sahilinde; Terkos, Karacaköy, Karaburun, haritaların büyük bir çoğunluğunda görülen önemli yerleşimlerdenidir. Bunların dışında Osmanlı Avrupa'sı haritalarında İnceğiz'in belirtilmiş olması, buranın Osmanlı Dönemi'nde önemli bir yerleşim olduğunu göstermektedir.

2.3.2 Çatalca Vilayeti'ndeki yerleşimlerin ve coğrafi durumun 1901 ve 1909 tarihli haritalar üzerinden değerlendirilmesi

Çatalca ile ilgili haritalar içerisinde en detaylı olan 1901 ve 1909 tarihli haritalar, bu bölümde etraflıca irdelenmektedir.

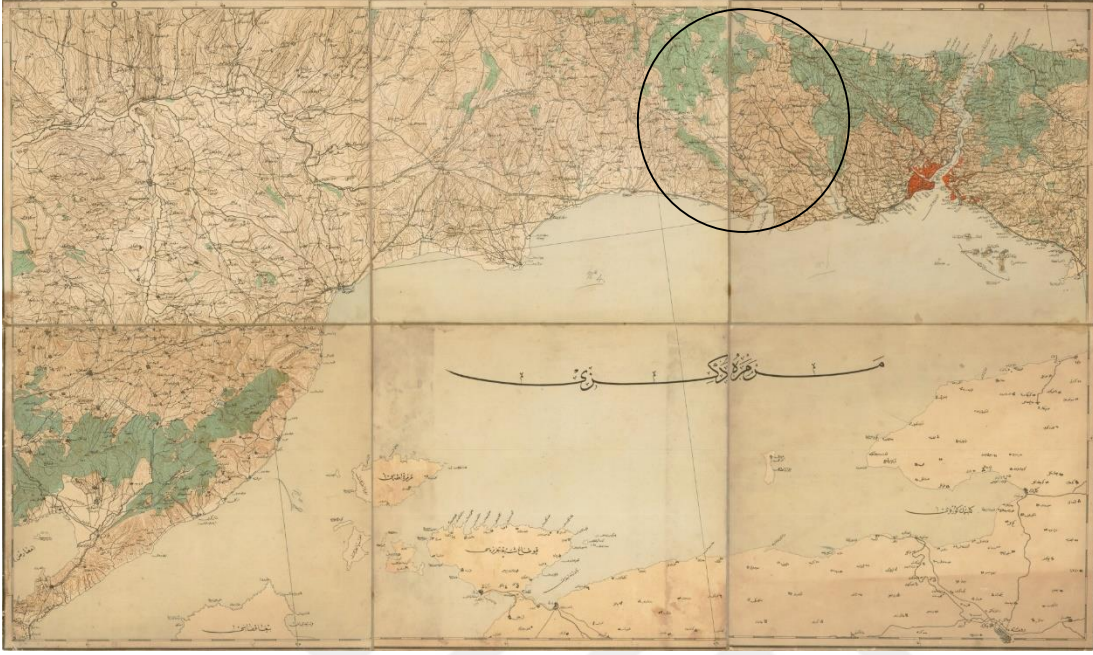
1901 tarihli Osmanlıca harita, Atatürk Kitaplığı'nın yanında, Harvard Üniversitesi Kütüphanesi'nin arşivinde de erişime açık bulunmaktadır (Şekil 2.34). Atatürk Kitaplığı'nda tarihi belirtilmemiş harita, burada “Turkey. Erkân-ı Harbiyye-yi Umumiyye. Rumeli-i Şahane Haritası. (Dersaadet): Erkân-ı Harbiyye-i Umumiyye dairesi beşinci fen şubesi matbaası, 1317 (1901)” ismiyle görülmektedir. Bu harita üzerine Çatalca Vilayeti sınırları çizilerek, bölge incelenmiştir (Şekil B.1).

1901 tarihli “Erkân-ı Harbiyye-yi Umumiyye, Rumeli-i Şahane Haritası” Rumeli’yi tanıtan, oldukça geniş bir alanı inceleyen, Osmanlıca yazılmış bir haritadır (Url 28). Harita üzerinde eş yükselti eğrileri ve Osmanlıca kelimeler görülmektedir. Haritadaki Osmanlıca kelimelerin üzerlerine Latin harfleriyle okunuşu yazılmıştır. Bunun sonucunda bölgede mandıra, çeşme ve çiftliklerin sayıca fazlalığı dikkati çekmiş, bunun üzerine söz konusu yapılar haritada farklı renklerde işaretlenerek bir analiz yapılmıştır. Analizde yeşil renk mandıraları, mor renk çiftlikleri, mavi renk ise çeşmeleri ifade etmektedir. Çatalca Vilayeti içerisinde Şeytan Deresi, Delice Deresi, Kula Deresi gibi pek çok su kaynağı vardır. Bunun neticesinde çeşme sayısının da çok olması beklenmektedir. Fakat haritada çok fazla çeşme ifade edilmemiştir. Çatalca’daki önemli tarihi çeşmelerin haritada belirtilmediği göz önüne alındığında tüm çeşmelerin harita üzerinde işaretlenmediği kanısına varılabilir. Bu analize göre çiftlikler özellikle İstanbul’a yakın Küçükçekmece, Büyükçekmece, Terkos gibi yerleşimlerde yoğunlaşmıştır. Mandıralar ise çiftliklerin aksine, çok fazla yerleşimin olmadığı batı kısımlarda konumlanmışlardır (Şekil 2.35).

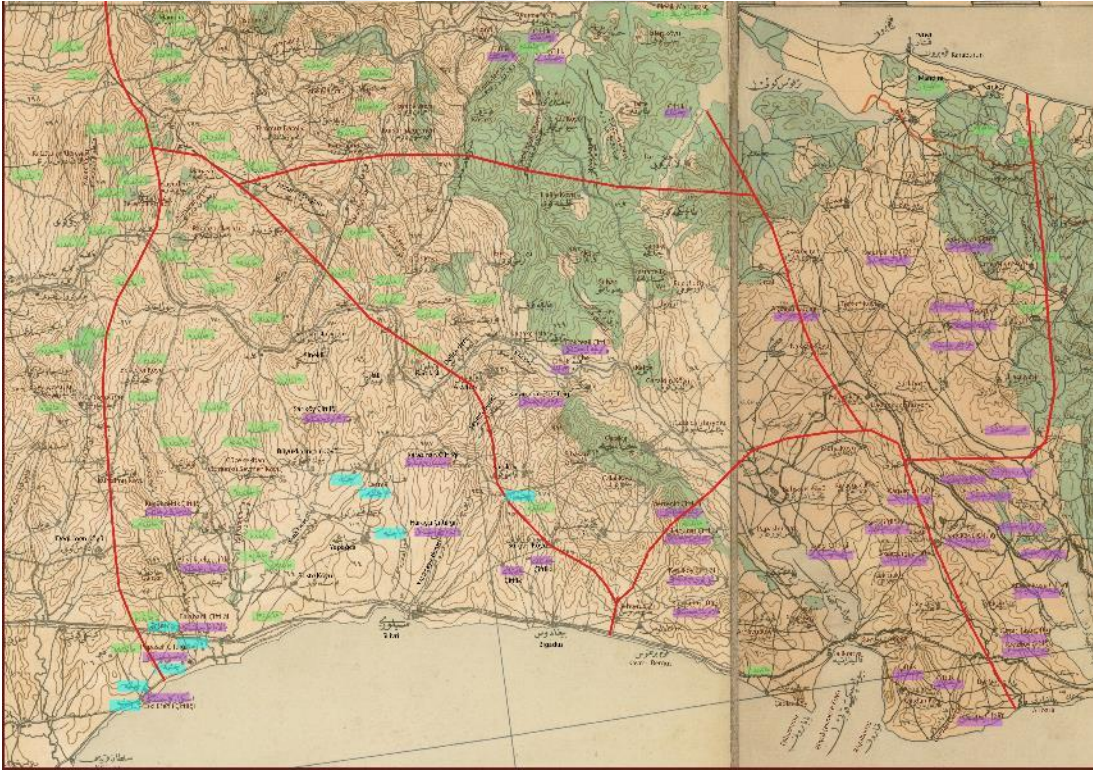
1909 yılında Londra Savaş Ofisi tarafından basılan “Constantinople and Surrounding Country (İstanbul ve yakın çevresi)” isimli harita, dört parçadan oluşmakta olup orijinali British Library’de bulunmaktadır (Şekil 2.36) (Şekil B.2). Haritada, yerleşim isimleri ve coğrafi durumun belirtilmesinin yanı sıra bölgedeki mimari oluşuma da ışık tutulmuş, yapılaşmanın olduğu yerler küçük siyah dikdörtgenlerle işaretlenmiştir. Yerleşim isimleri, çiftlikler, mandıralar, nehirler ve üzerlerindeki köprüler (bazı köprülerin malzemeleri de belirtilmiştir), yel ve su değirmenleri, su kaynakları, kuyular, sahillerdeki malzemeler (kum veya kil), eş yükselti eğrileri, ormanlardaki ağaç türleri, göllerdeki suların niteliği (içme suyu veya tuzlu su), tarım alanları, üzüm bağları, askeri tabyalar harita üzerinde belirtilen öğelerdendir. Bunun yanında “daire üzeri hilal” işareti ile camiler, “daire üzeri haç” işareti ile kiliseler ifade edilmektedir.

1901 ve 1909 tarihli haritalar irdelendikten sonra günümüz durumları ile karşılaştırıldıklarında, bazı yerleşim isimlerinin yüzyıl içerisinde değişikliğe uğradığı, bazı çiftlik isimlerinin yerleşim yerine dönüştüğü, bazılarının yok olduğu, bazılarının ise aynı kaldığı tespit edilmiştir. Bunun üzerine, 1901 ve 1909 tarihli haritalar, 1925 tarihli “Çatalca Vilayeti” (Kayacan, 2008) ve 1968 tarihli “Köylerimiz” (1968) kitaplarındaki yerleşim isimleri ile birlikte incelenmiş, günümüzdeki durumları ile karşılaştırılarak çizelge haline getirilmiştir. Büyükçekmece ve Silivri kazaları, Çatalca

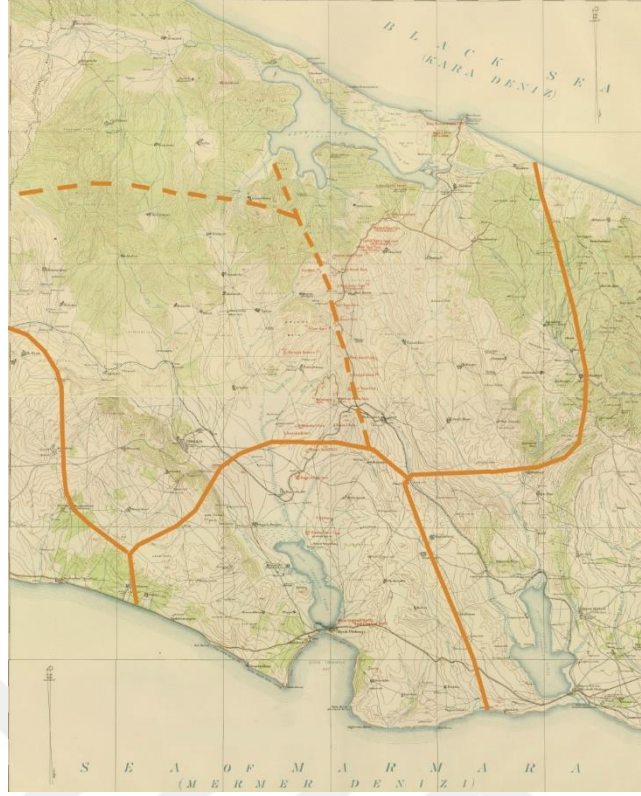
Merkez Vilayeti, Terkos ve Karacaköy Nahiyeleri için ayrı ayrı çizelgeler hazırlanarak 20. yüzyıl başından günümüze köy, çiftlik gibi yerleşim isimlerinin süreç içerisindeki değişimi gözler önüne serilmiştir.



Şekil 2.34 : 1901 tarihli Erkânharbiye-yi Umumiye, Rumeli-i Şahane Haritası üzerinde işaretli Çatalca Vilayeti (Url 29).



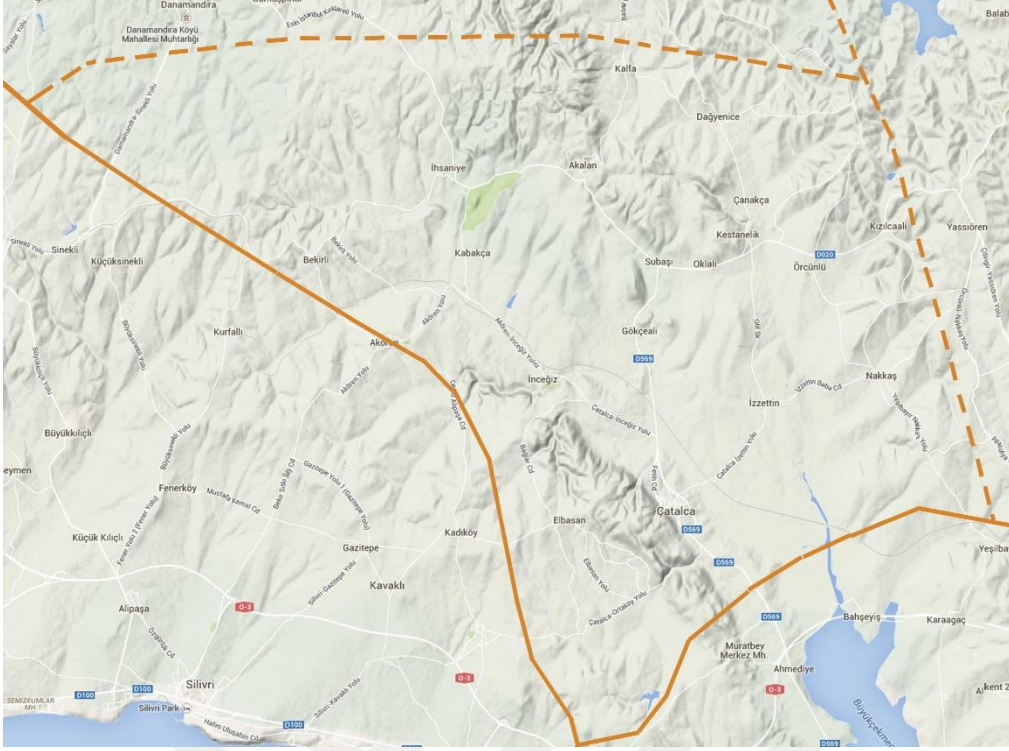
Şekil 2.35 : 1901 tarihli Erkânharbiye-yi Umumiye haritası üzerinde Çatalca Vilayeti sınırları ve yerleşim isimlerinin latin harfleri ile ifadesi.



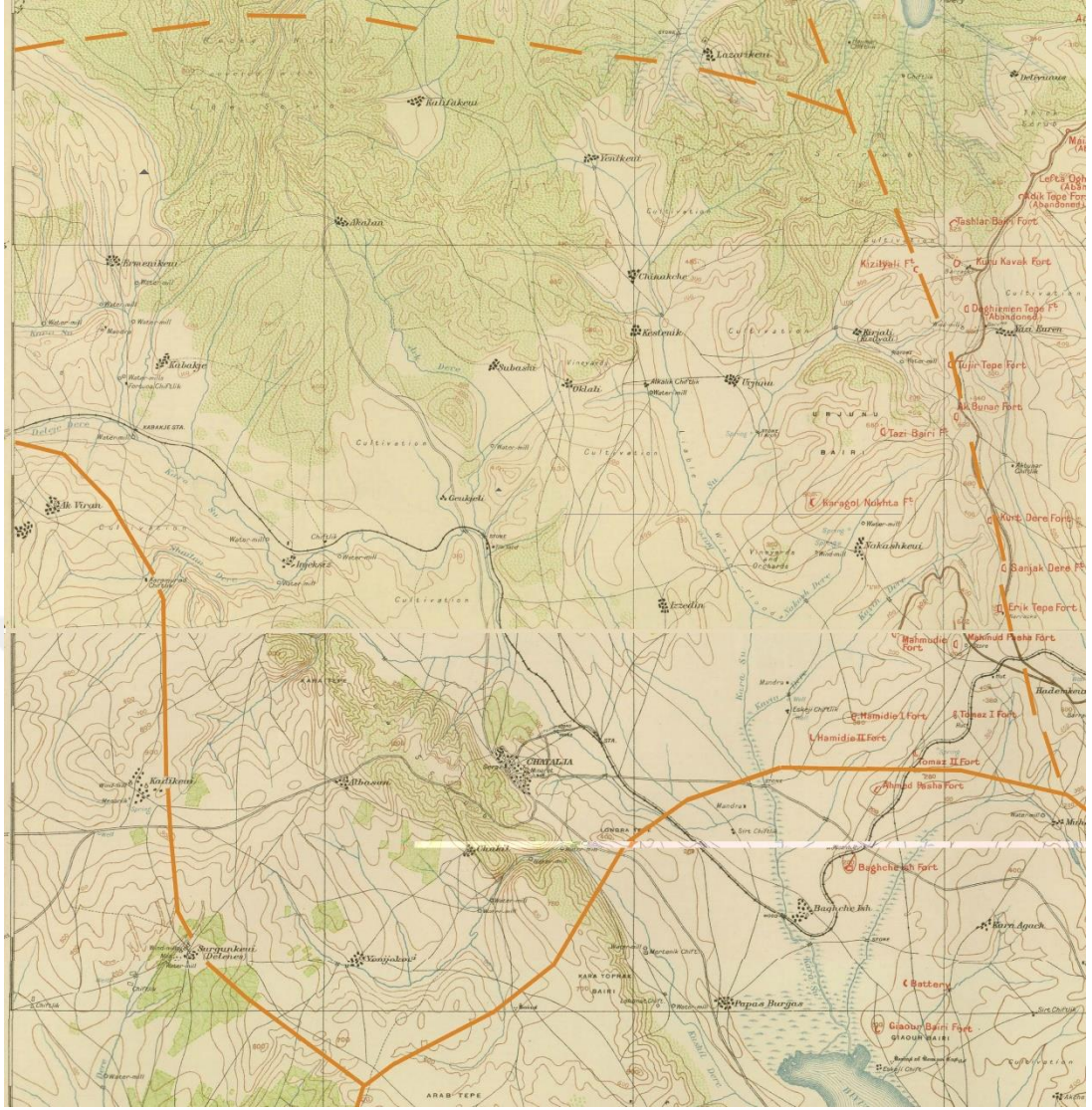
Şekil 2.36 : 1909 tarihli “Constantinople and Surrounding Country (İstanbul ve yakın çevresi)” haritası üzerinde Çatalca Vilayeti sınırları.

2.3.2.1 Çatalca Merkez Kazası

Çatalca Vilayeti'nin merkezinde konumlanan Çatalca Merkez Kazası'nda günümüzde pek fazla akarsu bulunmamakla birlikte (Şekil 2.37), 1909 yılında vilayet genelinde, Büyükçekmece Gölü'ne dökülen Kara Su Nehri'nin hâkim olduğu görülmektedir. Pek çok kolu olan bu nehrin batıdaki uzantısı Delice Dere, bir kolu Şeytan Deresi, Akalan'a uzanan kısmı Ark Deresi, Nakkaş Köyü'ne uzanan kısmı Nakkaş Deresi, Nakkaş Köyü'nün güneyindeki kolu Kavin Deresi olarak adlandırılmaktadır. Nehirlerin haricinde çok sayıda su kaynağı, kuyu, su ve yel değirmenleri de, 1909 tarihli haritada, vilayet merkezinde görülmektedir (Şekil 2.38).

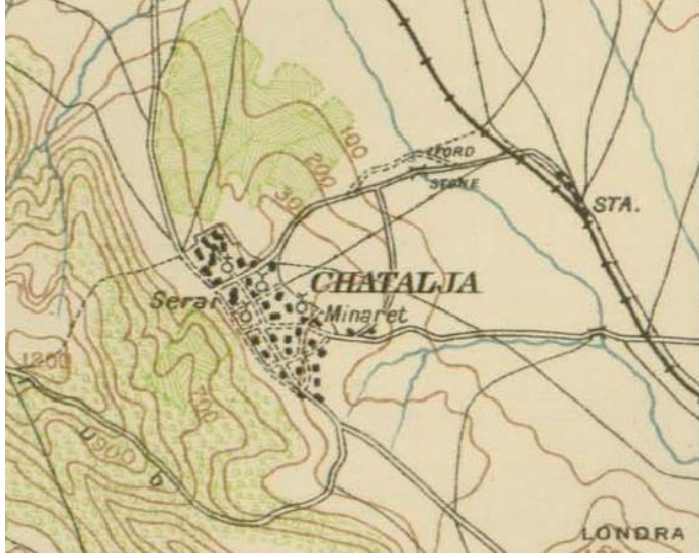


Şekil 2.37 : Günümüz haritası üzerine işaretlenmiş Çatalca Merkez Kazası sınırları.



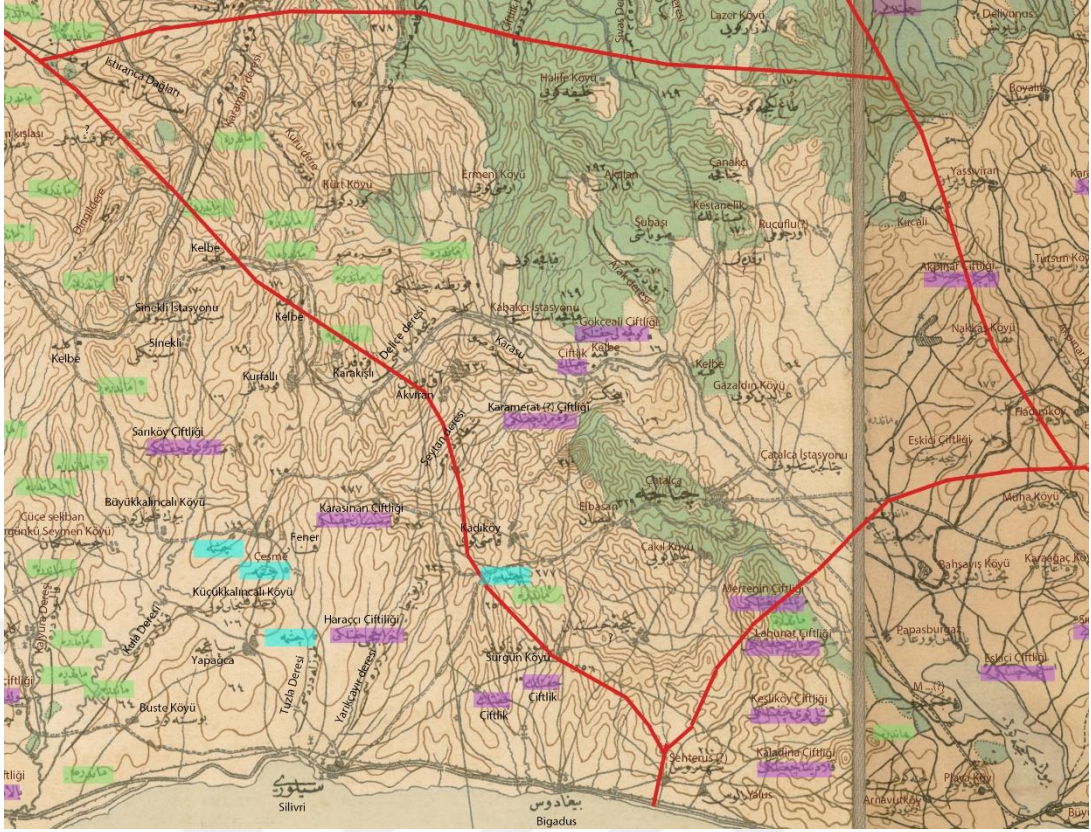
Şekil 2.38 : 1909 tarihli haritada Çatalca Merkez Kazası.

Çatalca Merkez Kazası'nın en önemli yerleşimi, vilayetin merkezi Çatalca'dır. Burada üç cami ve bir kilise görülmektedir (Şekil 2.39). Bunun yanısıra bir de sarayın varlığı ifade edilmiştir. Yerleşim merkezinin yakınında tren istasyonu olup, buradan merkeze giden yolun Kara Su Nehri ile kesiştiği yer, taş malzeme ile yapılmış bir kemer ile geçilmiştir. Haritada görüldüğü üzere Çatalca, bir tepenin yamacına konumlanmıştır. Bu tepe, Çatalca'nın Karacadağ'dan sonra ikinci yüksek noktası olan 329 m rakımlı Çıplaktepe'dir (Ekicigil, 1982). 1909'da bitki örtüsünün alçak çalılık olduğu görülmektedir. Istranca'dan doğan, uzunluğu 38 km olan (Ekicigil, 1982) Kara Su Nehri'nin, dağın arasından geçen kolu üzerinde, yüksek debisi sebebiyle olsa gerek, art arda konumlanmış dört su değirmeni görülmektedir. Dağın batı eteklerinde Albasan ve Çakıl köyleri ile düzlükte Yeniceköy yer almaktadır ve bu köylerde birer kilise mevcuttur.



Şekil 2.39 : 1909 tarihli haritada Çatalca Merkez Kazası.

Genel haritalarda sıkça görülen ve tarihi oldukça eskiye dayanan İnceğiz, 1909 tarihli haritada “İnjeksiz” olarak görülmekte ve buradaki tarihi cami ifade edilmektedir. Kara Su Nehri'nin üç geniş kolunun kesiştiği verimli topraklarda konumlanmış olan köy, çok eğimli bir arazide değildir. Köyün çevresinde iki çiftlik mevcuttur. Bunlardan ilki Karamurad Çiftliği olup, günümüzde yakınındaki nehre ismini vermiştir. İnceğiz'in doğusunda görülen bugünkü Gökçeali Köyü'nde 1901'de aynı isimli bir çiftliğin olduğu görülmüştür (Şekil 2.40). Burada kilise veya cami ifade edilmemiştir. Gökçeali Köyü'nün kuzeyindeki Subaşı, Oklalı, Kestanelik, Yeniköy ve Çanakça köylerinde dini yapı bulunmamaktadır. Köylerin hemen hemen tamamı tarıma elverişli topraklarla çevrili olup Oklalı Köyü yakınlarında üzüm bağları vardır. Nakkaş Dere ve Kavin Dere gibi su kaynakları ile çevrelenmiş olan Nakkaşköy'de bugün tarihi bir cami olduğu bilinmesine rağmen 1909 tarihli haritada ifade edilmemiştir. Nakkaşköy'ün yakınlarında da üzüm bağları ve meyve bahçeleri olduğu görülmektedir. Bunun yanısıra birer yel ve su değirmeni de olduğu bilinen köy, savunma hattına ait koruganlar ile çevrelenmiş durumdadır. Merkez kaza sınırları içerisinde savunma hattının yakınında bulunan diğer bir köy de Kızılyalı'dır (günümüzde Kızılcaali). Üç tarafı Kara Su Nehri'nin kolları ile çevrelenmiş olan köyde iki taş köprü, yel ve su değirmenleri bulunmakta olup dini yapı ifade edilmemiştir.



Şekil 2.40 : 1901 tarihli haritada Çatalca Merkez Kazası.

1901 tarihli haritada Çatalca Merkez Kazası'nın kuzeyinde Halife Köyü, Ermeni Köyü ve Kürt Köyü görülmektedir (Şekil 2.40). 1909 yılında Halife Köyü'nün Kalfaköy'e dönüştüğü, Ermeni Köyü'nün değişmediği dikkati çekmektedir. Kürt Köyü ise harita kapsamında yer almamaktadır. Ancak 1925 tarihli "Çatalca Vilayeti" kitabında "Ayazma-i Kürt" ismiyle anılmakta olduğu görülmektedir. Günümüzde bu köy mevcut değildir (Şekil 2.37), Kalfaköy aynı isimle, Ermeni köyü ise "İhsaniye" ismiyle anılmaktadır (Çizelge 2.1).

1909'da Kalfaköy'ün batısındaki tepeler kayalık olup alçak çalılıklar ile kaplıdır. Güneyindeki Ermeniköy'de ise bunun aksine çok fazla bitki mevcut değildir. Kara Su Nehri ve Delice Dere'nin kollarının çevrelediği Ermeniköy'de pek çok su değirmeni, mandıra ve bir çiftlik (Fırtına Çiftliği) yer almaktadır (Çizelge 2.1).

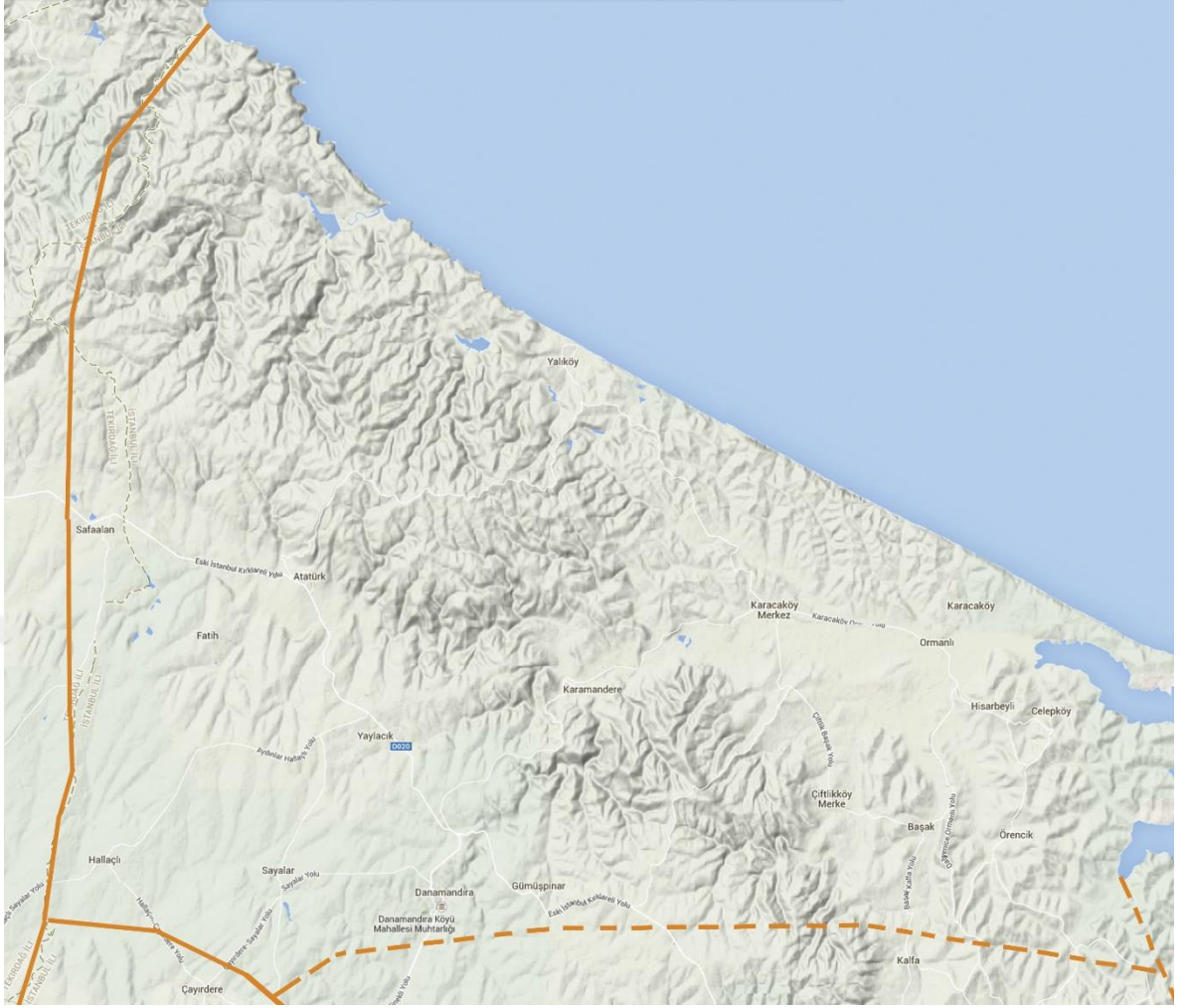
Çizelge 2.1 : Çatalca Vilayet Merkezi'ndeki yerleşimlerin 1901-2016 yılları arasında aldığı isimler.

1901	1909	1925	1968 öncesi	1968	2016
Çatalca	Çatalca	Çatalca	Çatalca	Çatalca	Çatalca
Elbasan	Albasan	Elbasan	Elbasan	Elbasan (Çatalca/Merkez)	Elbasan
Çakıl Köyü	Çakıl	Çakıl	Çakıl	Çakıl (Çatalca/Merkez)	Çakıl
İnceğiz	İnjeksiz	İnceğiz	İnceğiz	İnceğiz (Çatalca/Merkez)	İnceğiz
Nakkaş Köyü	Nakkaşköy	Nakkaş	Nakkaş	Nakkaş (Çatalca/Merkez)	Nakkaş
Rujufu (?)	Urjunu	Orcunlu (yazı) Orç	Örcünlü	Örcünlü (Çatalca/Merkez)	Örcünlü
Kestanelik	Kestenik	Kestenik	Kestenik	Kestanelik (Çatalca/Gülpınar)	Kestanelik
- okunamadı-	Oklalı	Oklalı	Oklalı	Oklalı (Çatalca/Merkez)	Oklalı
Subaşı	Subaşı	Subaşı	Subaşı	Subaşı (Çatalca/Merkez)	Subaşı
Akalan	Akalan	Akalan	Akalan	Akalan (Çatalca/Merkez)	Akalan
Kabakçaköy	Kabakça	Kabakçol	Kabakça	Kabakça (Çatalca/Merkez)	Kabakça
Ermeni köyü	Ermeniköy	Ermeni	İhsaniye	İhsaniye (Çatalca/Merkez)	İhsaniye
Halife köyü	Kalfaköy	Halife (Kalfa)	Kalfaköy	Kalfaköy (Çatalca/Merkez)	Kalfaköy
- okunamadı-	Yeniköy	Yenice-i Rum	Ovayenice	Ovayenice (Çatalca/Merkez)	Ovayenice
Kürt köyü	- harita kapsamıyor	Ayazma-i Kürt	-	-	-
Çanakçı	Çınakçe	Çanakçı	-	Çanakça (Çatalca/Merkez)	Çanakça
Kırcalı	Kırjali(Kızılyalı)	Kızılcaali (yazı) kar	Kızılcaali	Kızılcaali (Çatalca/Merkez)	Kızılcaali
Hadımköy	Hadımköy	Hadim	Hadımköy	Hadımköy (Çatalca/Boyalık)	Hadımköy
- okunamadı-	Yeniceköy	Dağ Yenice	Dağyenice	Dağyenice (Çatalca/Merkez)	Dağyenice
Gazaldın Köyü	İzzedin	İzzettin	İzzeddin	İzzeddin (Çatalca/Merkez)	İzzettin
Gökçeali Çiftliği	Geukjeli	-	Gökçeli	Gökçeli (Çatalca/Merkez)	Gökçeali

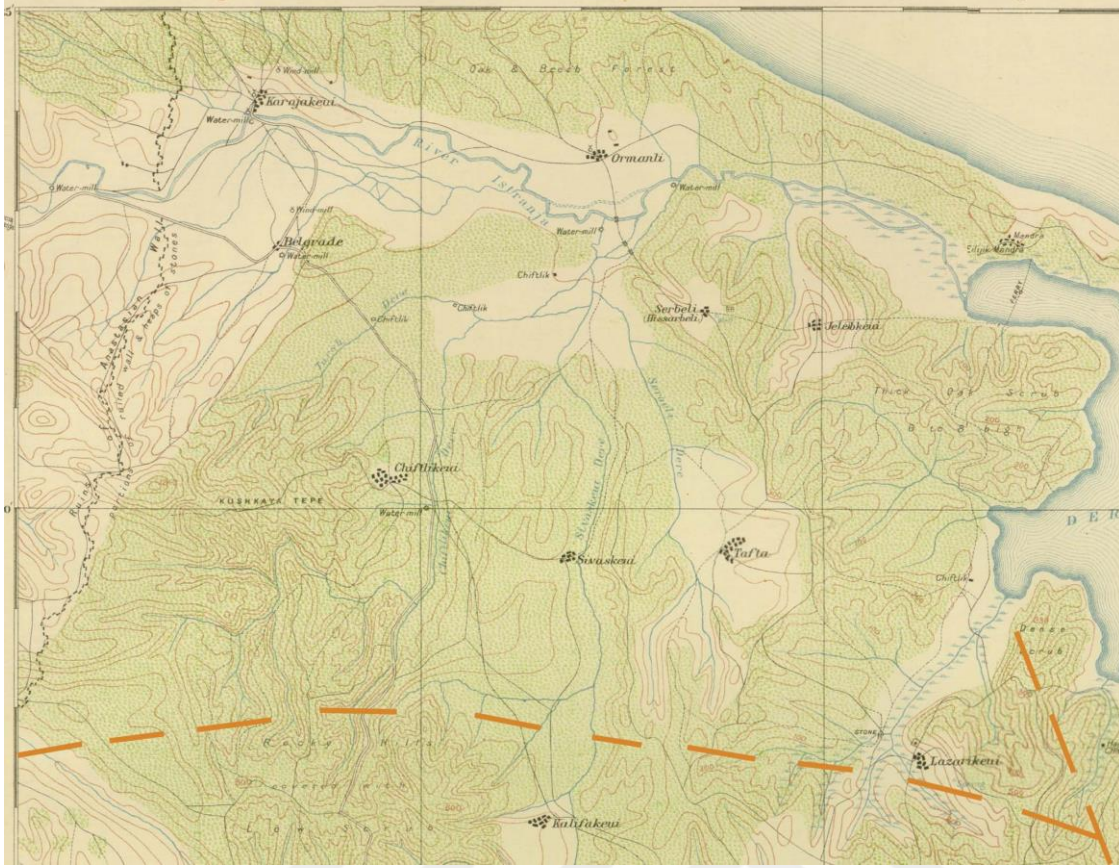
Çatalca Merkez Kazası'nın, Terkos Gölü ile ayrılan her iki nahiyesi de (Karacaköy Nahiyesi'nin bir kısmı, Terkos Nahiyesi'nin tamamı) 1909 tarihli haritada görülebilmektedir (Şekil 2.38).

Karacaköy Nahiyesi

Çatalca'nın en dağlık ve ormanlık bölgesi olan Karacaköy, İstıranca (Yıldız) Dağları'nın doğusunda yer almaktadır (Şekil 2.41). İstıranca Dağları'nın arasından geçerek Terkos Gölü'ne dökülen İstıranca Nehri, nahiyeye açısından önem taşımaktadır. Suyunun içilebilir nitelikte olduğu, 1909 tarihli haritada belirtilmiş olan Terkos Gölü'nün batı kıyısı, kalın meşe ağaçları ile kaplı olup, buralarda yerleşim yoktur (Şekil 2.42). Celepköy ve Tarfa, Terkos Gölü'nün batısındaki yerleşimlerdir. Yakınlarından geçen derelerin de kendi isimleriyle anıldıkları Sivasköy, Serbeli (bugün Hisarbeyli) ve Çiftlikköy yakınlarında su değirmenleri ve kuyular vardır. Dini yapıları bulunmayan bu köylerin yakınlarında çiftlikler görülmektedir. Nahiyenin merkezi olan Karacaköy'de iki cami, bir yel ve bir su değirmeni bulunmaktadır. Nahiyenin diğer önemli yerleşimleri Belgrad ve Ormanlı olup, İstıranca Nehri'nin çevresindeki bu yerleşimler de değirmenler ve köprülerce zengindir. Ormanlı'da bir cami görülmektedir. Karacaköy Nahiyesi'nin batısındaki Anastasius Surları'nın 1909 yılında harabe halinde olduğu ve öbekler halinde taşlarının yığıldığı, haritada ifade edilmiştir (Şekil 2.42).



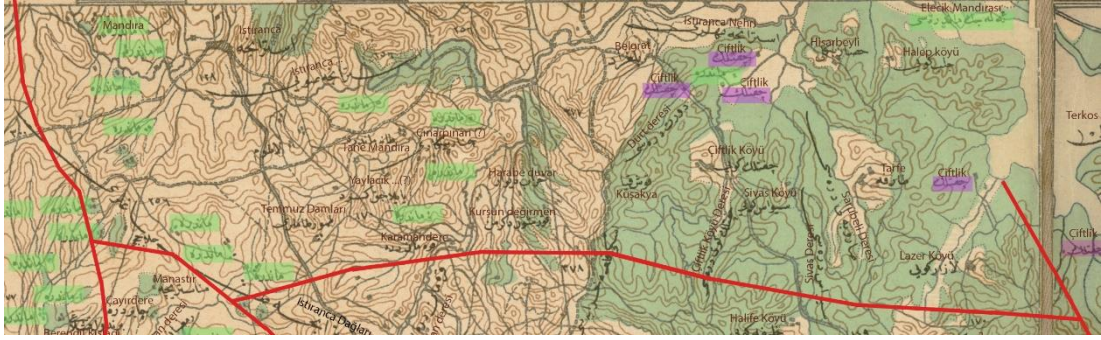
Şekil 2.41 : Günümüz haritasında Karacaköy Nahiyesi.



Şekil 2.42 : 1909 tarihli haritada Karacaköy Nahiyesi.

1909 tarihli haritaya göre, Terkos Gölü ile Karadeniz arasındaki kısımda, Elecik Mandırası tek yerleşim yeridir (Şekil 2.42 ve Şekil 2.43). Gölün yakınındaki bitki örtüsü, yüksek ağaçlar ve yoğun çalılık şeklinde iken, Karadeniz sahilinde alçaklı yüksekli kum tepeleri görülmektedir. Kıyı boyunca var olan yerleşimler, Dar Boğaz Kurtarma İstasyonu, Kılıç Burnu ve Kara Burun olup içlerinden en aktif kullanılanı, içerisinde feneri, topçu kışlası, cankurtaran sandallarının da bulunduğu, kıyıya gemi ile yanaşılması uygun, kentin savunması açısından stratejik önemi yüksek olan Karaburun'dur. Burada 1909'da Karaburun (Yıldız) Tabyası da bulunmakta olup günümüzde mevcut değildir. Günümüzde içerisinde bir caminin de bulunduğu yerleşimde 1909'da yapılaşma yoktur.

Karacaköy Nahiyesi içindeki yerleşimlerin isimleri zamanla değişmiştir. Sivas köyü Başak köyüne, Çınar pınarı Gümüşpınar'a, Halep köyü Celep köye, Tarfe köyü Örencik'e, Podima Yalıköy'e, Alaton Aydınlar'a, Yaylacık Kürt köyü, Yaylacık'a, Tane Mandıra Danamandıra'ya, Lazer köyü Yazlık köyüne dönüşmüştür (Çizelge 2.2).



Şekil 2.43 : 1901 tarihli haritada Karacaköy Nahiyesi.

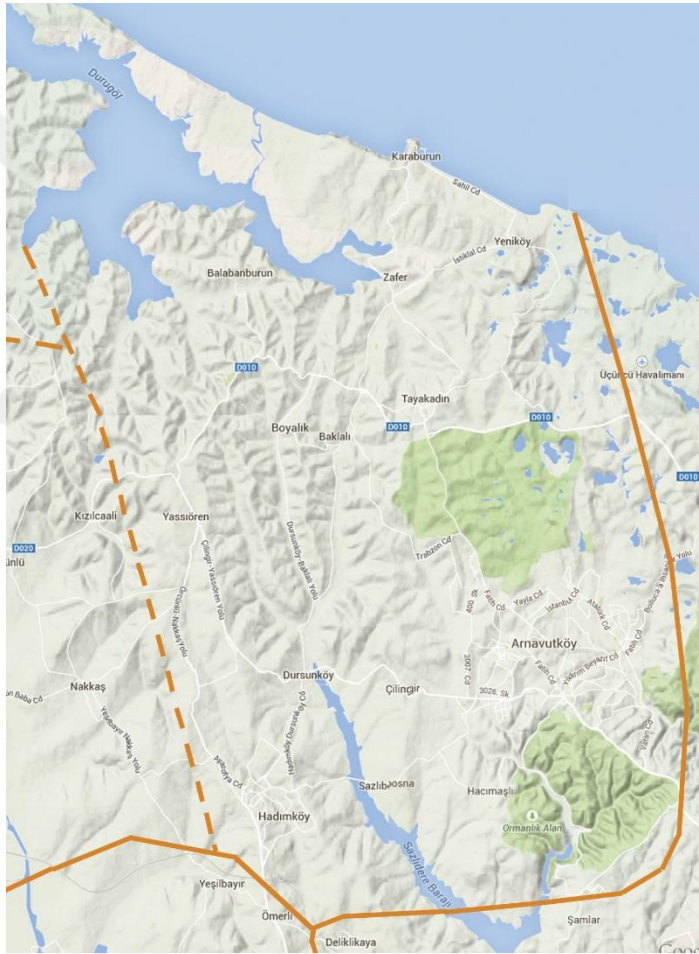
Çizelge 2.2 : Karacaköy Nahiyesi’ndeki yerleşimlerin 1901-2016 yılları arasında aldığı isimler.

1901	1909	1925	1968 öncesi	1968	2016
- harita kapsamıyor	Karacaköy	Karacaköy	Karacaköy	Karacaköy	
Sivas Köyü	Sivasköy	Sivas	Sivas	Başak (Çatalca/Karacaköy)	Karacaköy
- harita kapsamıyor	Ormanlı	Ormanlı	Ormanlı	Ormanlı (Çatalca/Karacaköy)	Ormanlı
Çınar pınarı	- harita kapsamıyor	Gümüşpınar	Gümüşpınar	Gümüşpınar (Çatalca/Merkez)	Gümüşpınar
Karamandere	- harita kapsamıyor	Karamandıra/ Karamandere	Karamandere	Karamandere (Çatalca/Karacaköy)	Karamandere
Belgrat	Belgrat	Belgrat	Belgrat	Belgrat (Çatalca/Karacaköy)	Belgrat
Kuşakya	Kuşakya Tepesi	-	-	-	Kuşakya
Hisarbeyli	Serbeli (Hissarbeli)	Hisarbeğli	Hisarbeyli	Hisarbeyli (Çatalca/Karacaköy)	Hisarbeyli
Halep Köyü	Jelebköy	Celep	Celep	Celep (Çatalca/Karacaköy)	Celepköy
Tarfa	Tarfa	Tarfa	Tarfa	Örencik (Çatalca/Merkez)	Örencik
Çiftlik Köyü	Çiftlikköy	Çilikos Çiftliği/ Çiftlik	Çiftlikköy	Çiftlikköy (Çatalca/Karacaköy)	Çiftlikköy
Sivas Köyü	Sivasköy	Sivas	Sivas	Başak (Çatalca/Karacaköy)	Başak
- harita kapsamıyor	- harita kapsamıyor	Podima	Yalıköy	Yalıköy (Çatalca/Karacaköy)	Yalıköy
-	- harita kapsamıyor	Halaççı	Hallaçlı	Hallaçlı (Çatalca/Merkez)	Hallaçlı
- okunamadı	- harita kapsamıyor	Sayalık/ Sayalar	Sayalar	Sayalar (Silivri/Sinekli)	Sayalar
-	- harita kapsamıyor	Alaton	Alaton	Aydınlar (Çatalca/Merkez)	Aydınlar
Yaylacık Kürt	- harita kapsamıyor	Yaylacık Kürt	Yaylacık	Yaylacık (Çatalca/Merkez)	Yaylacık
Tane Mandıra	- harita kapsamıyor	Danamandıra	Danamandıra	Danamandıra (Silivri/Sinekli)	Danamandıra
İstiranca	- harita kapsamıyor	İstiranca	İstiranca	Binkılıç (Çatalca/Merkez)	Atatürk
Lazer Köyü	Lazariköy	Lazari/Bozray	Yazlık	Yazlık (Çatalca/Merkez)	Yazlık

Terkos Nahiyesi

Çatalca Vilayeti’nin kuzeydoğusundaki Terkos Nahiyesi, vilayetin İstanbul’a en yakın nahiyesidir (Şekil 2.44). 1909 tarihli haritaya göre, kentin savunmasında önemli rol oynayan tabyaların yarıya yakını burada yer almıştır (Şekil 2.45). Bunlar kuzeyden güneye doğru, Kara Burun, Yeşil, Amin Çayırı, Deliyunus, Maişe Tepe, Lefta Oğlu Tepe, Adık Tepe, Taşlar Bayırı, Kuru Kavak, Değirmen Tepe, Tujir Tepe, Pınar Tabyaları’dır. Diğer tabyalar Çatalca Merkez Kazası’nda ve Büyükçekmece Kazası’ndadır. Pek çok çiftlik ve mandıranın da yer aldığı Terkos Nahiyesi’nin merkezi Boyalık’tır (Şekil 2.46). Terkos Gölü’nün güneyinde yer alan Balaban Burnu Çiftliği, 1925 yılında Balabanburun isimli köye dönüşmüştür (Şekil 2.44, Çizelge 2.3). Hacımar Çiftliği ile birlikte bir çiftliğe daha ev sahipliği yapan güney kısım, tarım arazileri ve maki ile kaplı olup burada yerleşim yoğun değildir. Gölün doğusundaki

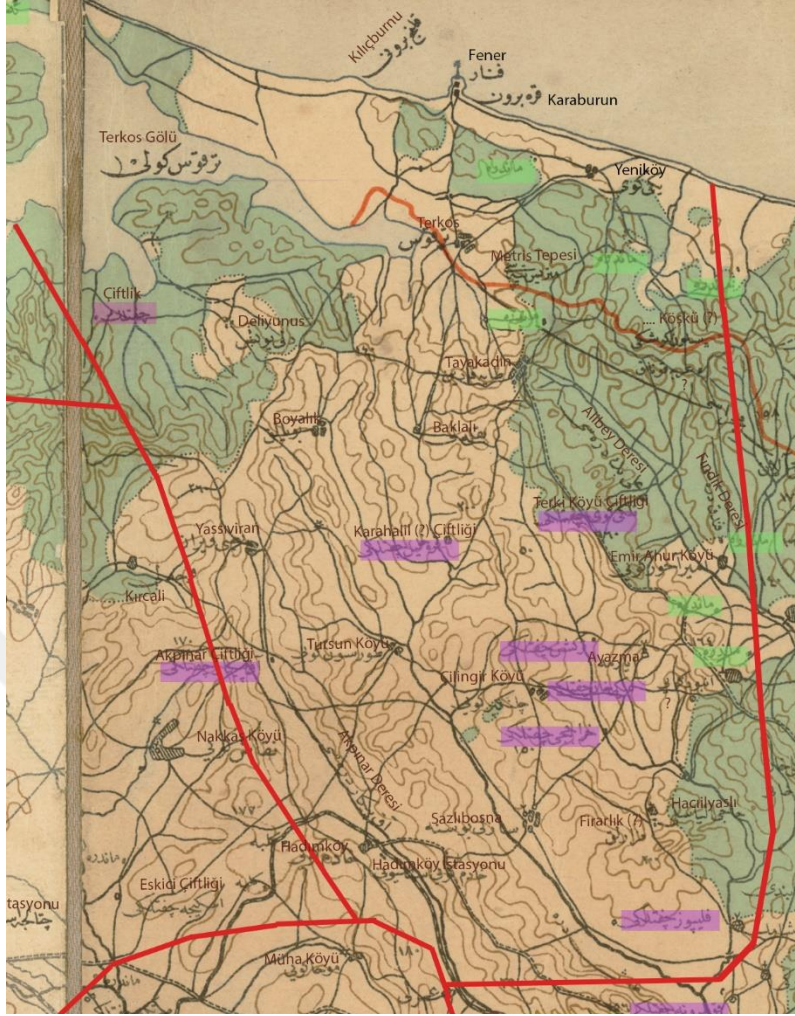
Derkos ise aksine, Derkos Deresi, su pompalama istasyonu, karakolu, su ve yel değirmenleri, ekilebilir arazisi, Roma döneminden kalma duvar kalıntıları ve harabe kalesi ile yoğun bir yerleşimdir. İstanbul'un merkezine yakın olması sebebiyle, nahiyenin içerisinde pek çok çiftlik vardır. Karakali, Tilkiköy, Dursunköy, Yenihani, Filipos, Akpınar, Karaji Çiftlikleri ve ismi ifade edilmemiş pek çok çiftlik 1909 yılında bölgede görülmektedir. Bunların yanında kuzeyde birkaç mandıra da vardır. Nahiyenin en doğusunda Boğazköy bulunmaktadır. Boğazköy yakınlarında Selver Paşa Değirmeni, Çardak Tepesi, Bokluca (günümüzde Bolluca), İmrahor, Arnavutköy, Ayazma, Sazlı Bosna, Hacı Eliaslı (günümüzde Hacımaşlı) ve Çilingir, yöredeki diğer yerleşimlerdenidir (Şekil 2.45).



Şekil 2.44 : Günümüz haritasında Terkos Nahiyesi.



Şekil 2.45 : 1909 tarihli haritada Terkos Nahiyesi.



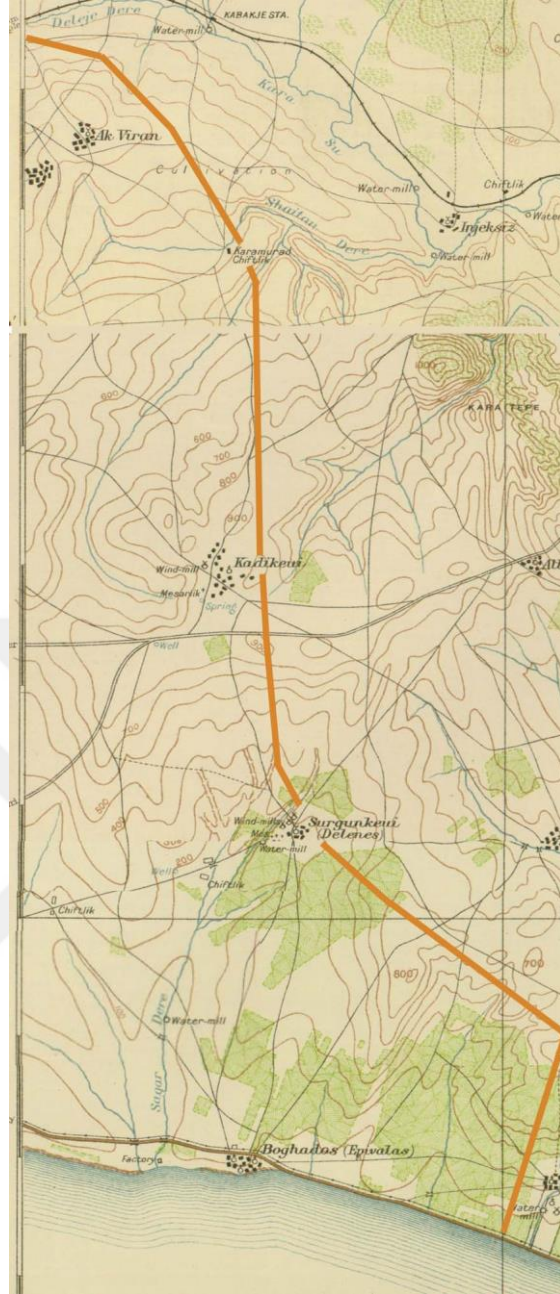
Şekil 2.46 : 1901 tarihli haritada Terkos Nahiyesi.

Çizelge 2.3 : Terkos Nahiyesi'ndeki yerleşimlerin 1901-2016 yılları arasında aldığı isimler.

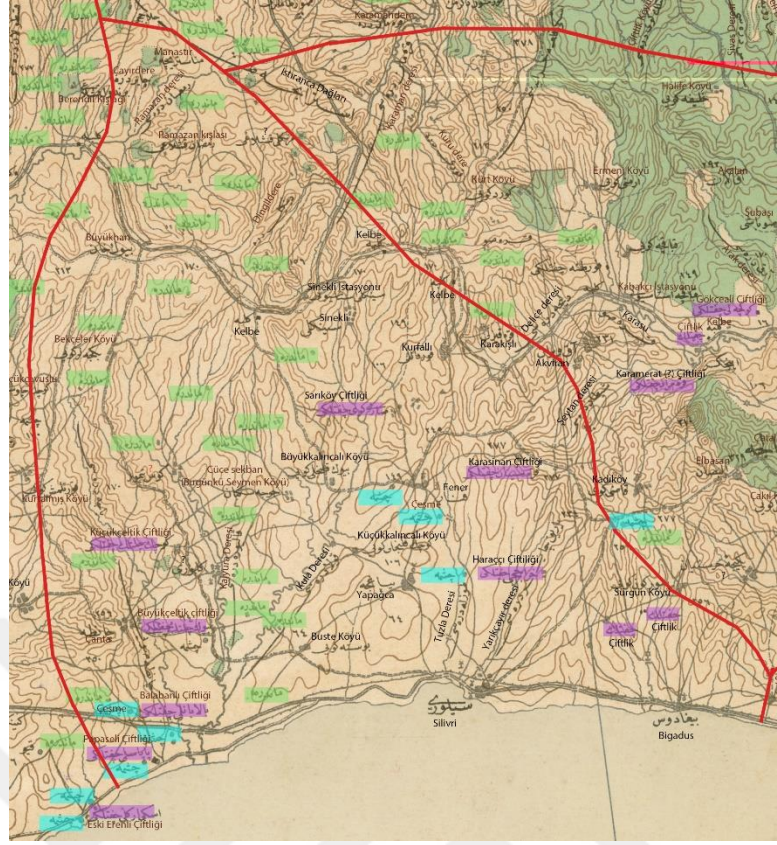
1901	1909	1925	1968 öncesi	1968	2016
Terkos	Derkos	Terkos	Terkos	Durusu (Çatalca/Boyalık)	Durusu
Tursun Köyü	Dursunköy	Tursun Köyü	Dursun	Dursun (Çatalca/Boyalık)	Dursun
Sazlıbosna	Sazlıbosna	Sazlıbosna	Sazlıbosna	Sazlıbosna (Çatalca/Boyalık)	Sazlıbosna
Baklalı	Baklalı	Baklalı	Baklalı	Baklalı (Çatalca/Boyalık)	Baklalı
Boyalık	Boyalık	Boyalık	Boyalık	Boyalık (Çatalca/Boyalık)	Boyalık
Yassıvıran	Yaziören	Yassıvıran	Yassıvıran	Yassiören (Çatalca/Boyalık)	Yassiören
Tayakadın	Tayakadın	Tayakadın	Tayekadın	Tayakadın (Çatalca/Boyalık)	Tayakadın
Yeniköy	Yeniköy	Yeni	Yeniköy	Yeniköy (Çatalca/Boyalık)	Yeniköy
Karaburun	Karaburun	Karaburun	Karaburun	Karaburun (Çatalca/Boyalık)	Karaburun
-	Balaban Burnu Çiftliği	Balabanburnu	-	Balabanburun (Çatalca/Boyalık)	Balabanburun
Arnavutköy	Arnavutköy	Arnavud-ı Kebir	Arnavutköy	Arnavutköy (İstanbul/Gaziosmanpaşa)	Arnavutköy
Hacılyaslı	Hacı Eliaslı	Hacımaşlı	Hacımaşlı	Hacımaşlı (İstanbul/Gaziosmanpaşa)	Hacımaşlı
Ayazma	Ayasma	Ayazma-i Rum	Ayazma	Taşoluk (İstanbul/Gaziosmanpaşa)	Taşoluk
Emir Ahur Köyü	İmrakhor (Emir-i Akhor)	İmrakhor	İmrakhor	İmrakhor (İstanbul/Gaziosmanpaşa)	İmrakhor
Çilingir Köyü	Çilingir	Çilingir	Çilingir	Çilingir (İstanbul/Gaziosmanpaşa)	Çilingir
- okunamadı-	Bokluca	Boğluca	-	Bolluca (İstanbul/Gaziosmanpaşa)	Bolluca
- okunamadı-	Boğazköy	Boğaz	-	Boğazköy (İstanbul/Gaziosmanpaşa)	Boğazköy
Deliyunus	Deliyunus	Deliyunus	-	-	-

2.3.2.2 Silivri Kazası

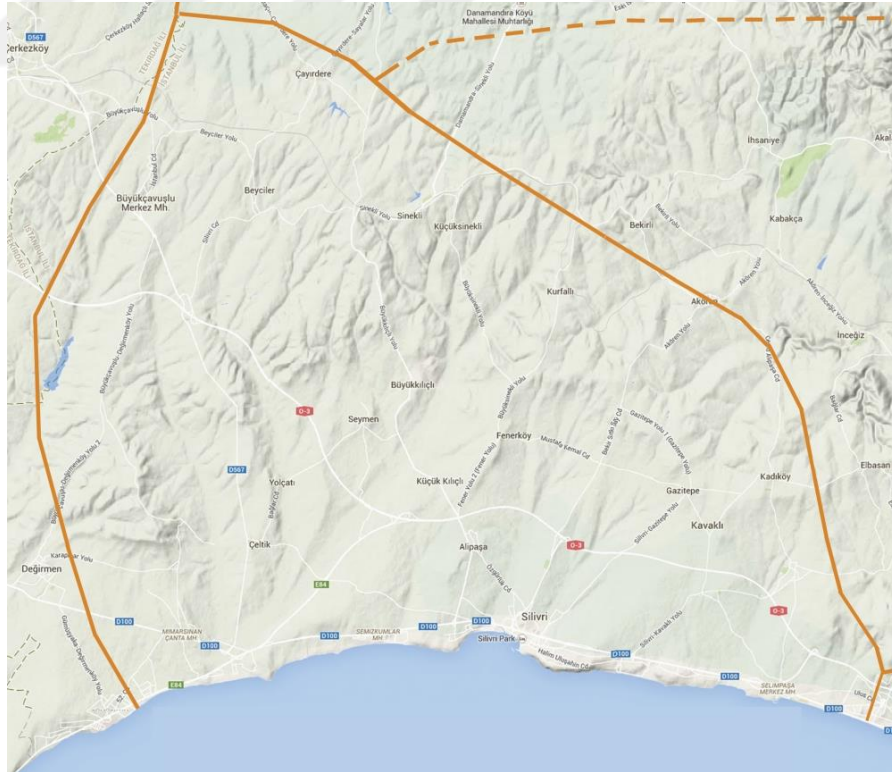
1909 tarihli harita, Silivri'nin doğusunda oldukça küçük bir alanı içermektedir (Şekil 2.47). Haritada yalnız Marmara Denizi kıyısında Boghados (bugün Selimpaşa), kuzeyde Sürgünköy/Delenes (bugün Ortaköy), Kadıköy ve Akviran (bugün Akören) yerleşimleri görülmektedir. Selimpaşa'da 1909'da üç kilise vardır. Selimpaşa'nın batısında Sagar Deresi olup, üzerinde üç köprü, iki su değirmeni ve yakınında bir çiftlik vardır. Nehrin denize döküldüğü yerde bir de fabrika mevcuttur. Sagar Deresi'nin kuzeyinde üç yel değirmeni ve bir camisi ile Sürgünköy (günümüzde Ortaköy) yer almaktadır. Bugün köyde tarihi bir caminin olmayıp, 1831 tarihli bir kilisenin bulunması dikkat çekicidir. Sürgünköy'ün kuzeyindeki Kadıköy, 800-900 m rakımda konumlanmış, içerisinde bir kilise, mezarlık ve bir yel değirmeni bulunan, nehir, su kaynağı ve kuyularca zengin bir köydür. Harita sınırları içerisinde en batıda konumlanan köy, içerisinde bir caminin de olduğu görülen Akviran (günümüzde Akören) köyüdür (Şekil 2.47, Şekil 2.48, Şekil 2.49, Çizelge 2.4).



Şekil 2.47 : 1909 tarihli haritada Silivri Kazası.



Şekil 2.48 : 1901 tarihli haritada Silivri Kazası.



Şekil 2.49 : Günümüz haritasında Silivri Kazası.

Çizelge 2.4 : Silivri Kazası'ndaki yerleşimlerin 1901-2016 yılları arasında aldığı isimler.

1901	1909	1925	1968 öncesi	1968	2016
Silivri	- harita kapsamıyor	Silivri	Silivri	Silivri	Silivri
Bigados	Boghados (Epivalas)	Yetimâlâd (Bigados)	Selimpaşa	Selimpaşa (Silivri/Merkez)	Selimpaşa
Sürgünköyü	Sürgünköy (Delenes)	Sürgün	Ortaköy	Ortaköy (Silivri/Merkez)	Ortaköy
Akviran	Akviran	Akviran	Akviran	Akören (Silivri/Merkez)	Akören
Kadıköy	Kadıköy	Kadı	Kadıköy	Kadıköy (Silivri/Merkez)	Kadıköy
Yalos	Yalos	Kamiloba	Kamiloba	Kamiloba (Silivri/Merkez)	Kamiloba
Şehteros	Shaiteros	Celaliye (Şatros)	Celaliye	Celaliye (Silivri/Merkez)	Celaliye
Çanta	- harita kapsamıyor	Çanta	Çanta	Çanta (Silivri/Merkez)	Çanta
Büyükçeltik Çift.	- harita kapsamıyor	Bosna Çiftliği	Çeltik	Çeltik (Silivri/Merkez)	Çeltik
Fener	- harita kapsamıyor	Fener	Fenerköy	Fener (Silivri/Merkez)	Fenerköy
-	- harita kapsamıyor	-	Feteköy	Kavaklı (Silivri/Merkez)	Kavaklı
Küçükçeltik Çift.	- harita kapsamıyor	Gelveri (Geleveri)	Gelevri	Yolaçtı/Yolçatı (Silivri/Merkez)	Yolçatı
Haraççı Çift.	- harita kapsamıyor	-	Haraççı	Gazitepe (Silivri/Merkez)	Gazitepe
Buste Köyü	- harita kapsamıyor	-	-	-	Semizkulmar
Yapağca	- harita kapsamıyor	Yapağçe	Alipaşa	Alipaşa (Silivri/Merkez)	Alipaşa Köyü
Değirmen Köyü	- harita kapsamıyor	-	-	-	Değirmenköy
Küçükkalınçalı	- harita kapsamıyor	Küçükkılıçlı	Küçük Kılıçlı	Küçük Kılıçlı (Silivri/Merkez)	Küçük Kılıçlı
Büyükkalınçalı	- harita kapsamıyor	Büyükkılıçlı	Büyük Kılıçlı	Büyük Kılıçlı (Silivri/Sinekli)	Büyük Kılıçlı
Karasu/Karakışlı	- harita kapsamıyor	Bekirli	Bekirli	Bekirli (Silivri/Sinekli)	Bekirli
Çayırdere	- harita kapsamıyor	Çayırdere	Çayırdere	Çayırdere (Silivri/Sinekli)	Çayırdere
Kurfallı	- harita kapsamıyor	Kurfallı	Kurfallı	Kurfallı (Silivri/Sinekli)	Kurfallı
Sinekli	- harita kapsamıyor	Sinekli	Sinekli	Sinekli (Silivri/Sinekli)	Büyük Sinekli
-	- harita kapsamıyor	-	Küçük Sinekli	Küçük Sinekli (Silivri/Sinekli)	Küçük Sinekli
Cüce sekban	- harita kapsamıyor	Cüce sekban (Küçüksemin)	Küçük Seymen	Seymen (Silivri/Sinekli)	Seymen
Bekçeler Köyü	- harita kapsamıyor	-	Beyciler	Beyciler (Silivri/Sinekli)	Beyciler
Büyükhan	- harita kapsamıyor	-	-	-	-

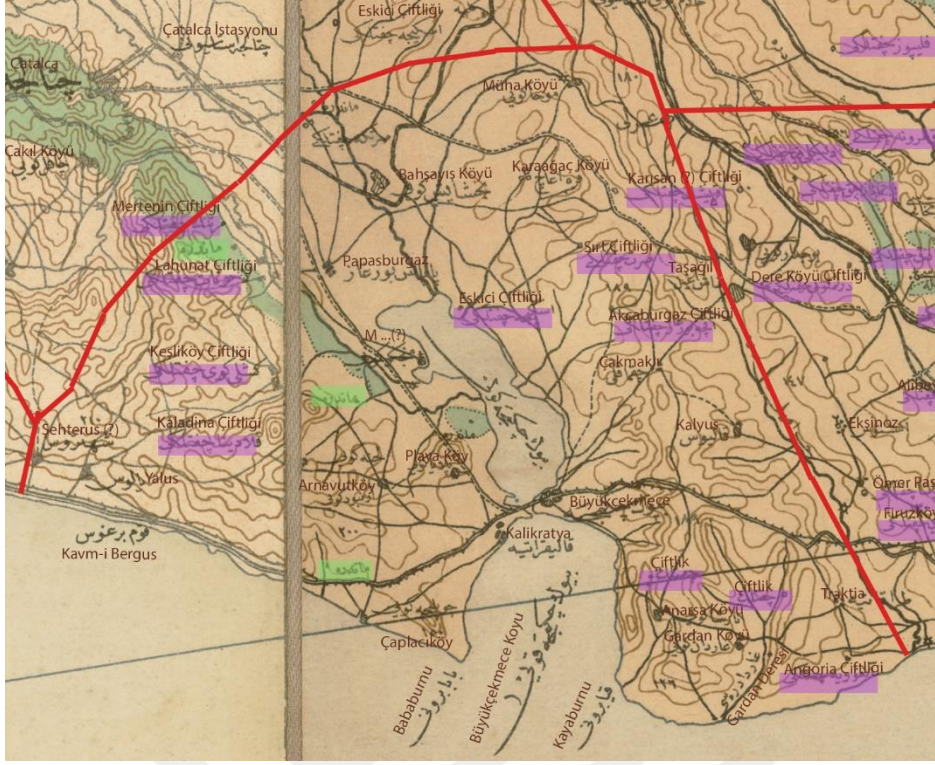
2.3.2.3 Büyükçekmece Kazası

Çatalca Vilayeti'nin güneydoğusundaki Büyükçekmece Kazası'nın merkezi olan Büyükçekmece'nin ismi, Çizelge 2.5'te görüldüğü üzere 20. yüzyıl başından günümüze değişmemiştir. 1909 yılında, Büyükçekmece Gölü'nün doğusunda üç sahil yerleşimi yer almaktadır (Şekil 2.50). Bunlar, Anarşa (bugün Gürpınar), Gardan (bugün Beylikdüzü) ve Traktia'dır (bugün Yakuplu). Gardan ve Anarşa'da birer kilise, her üç yerleşimin de yakınında dere ve su değirmenleri bulunmaktadır. Bunun dışında Gardan ile Marmara Denizi arasında iki su kaynağının ve pek çok akarsuyun olduğu görülmektedir. Akarsuların büyük çoğunluğunun günümüzde caddeye dönüştüğü tespit edilmiştir (Şekil 2.51). Büyükçekmece kazasının doğusundaki Gardan Deresi bugün Turgut Özal Caddesi, Marmara Caddesi ve İstanbul Caddesi'ne; Anarşa üzerindeki dere ise bugün Gürpınar ile Dereağzı mahallelerinin sınırı olan Hasan Tahsin Caddesi'ne dönüşmüştür. Kuzeyde Bujdarköy'den (bugün Hoşdere) başlayıp güneyde Marmara Denizi'ne dökülen Aramli Deresi, kuzeyde Haramidere otoyolu, güneyde Beylikdüzü-Avcılar ilçe sınırı olmuştur. Yerleşime ismini veren Gardan

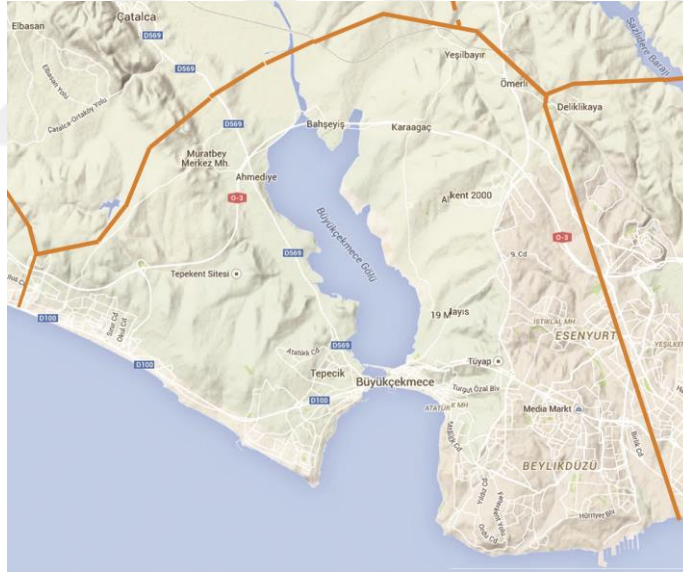
Deresi'nin doğu kolu üzerinde ve Anaşa yakınlarında birer çiftlik mevcuttur. Bunlar dışında Büyükçekmece Kazası içerisinde 1900'lerin başında pek çok çiftlik varlık göstermiş olup, Akburgaz iftliği (bugün Akburgaz), Ömer Paşa iftliği (bugün Ömerli), Eskice iftliği (bugün Eskice Köyü) gibi bazı çiftlikler, bölgede oluşan yerleşimlere isimlerini vermiştir (şekil 2.52). Mertenik iftliği, Muratbey'e dönüşmüş, Kaza'nın batısındaki Kladina, eşliky, Lahonat iftlikleri ile doğusundaki Sirt ve Kristian iftlikleri ise isimlerini ve varlıklarını kaybetmişlerdir.



şekil 2.50 : 1909 tarihli haritada Bykkmece Kazası.



Şekil 2.51 : 1901 tarihli haritada Büyükçekmece Kazası.



Şekil 2.52 : Günümüz haritasında Büyükçekmece Kazası.

1909 yılında, çiftlikler dışında, Büyükçekmece Gölü'nden veya Marmara Denizi'nden beslenen pek çok akarsuyun olduğu görülmektedir. Suyunun hafif tuzlu olduğu belirtilen Büyükçekmece Gölü'ne dökülen Kara Su, bunların en büyüğü ve en önemlisidir. Nehirlerin yollar ile kesiştiği noktalarda pek çok köprü yapılmıştır. 1909 yılında bu köprülerin büyük bir kısmının taş, bazılarının ise ahşap olduğu saptanmıştır. Geniş yollar üzerine kurulan bazı taş köprülerin kemer sayısı da haritada belirtilmiştir. İstanbul'dan gelip Büyükçekmece ve Çatalca üzerinden geçerek kuzeye giden geniş

kara yolunun üzerinde, Playa (bugün Ulus) yakınlarında, üç kemerli bir taş köprü vardır. Playa'nın batısındaki Arnavutköy, bugün Türkoba ismini almıştır. Günümüzde Mimar Sinan olarak bilinen bölgenin eski ismi ise Kalikratya'dır. Büyükçekmece Körfezi kıyısında sahil şeridi killi olup bir iskeleye sahiptir. Yel değirmenleri, su kuyusu, su kaynağının da bulunduğu Kalikratya'da yapılaşma mevcut olup, yapılar arasında üç cami bulunmaktadır. Günümüzde Güzelce olarak bilinen yerleşim ise 1900'lerin başında Çaplıcaköy, 1925'te Çöplüce iken, 1968 yılından önce bir tarihte Güzelce'ye dönüşmüştür (Çizelge 2.5). Kalikratya'nın sahili killi ve uçurum¹² şeklinde iken, Çaplıcaköy'ün sahili kumlu olup kullanıma elverişlidir. 1909 yılında köy içerisinde bir de kilisenin olduğu görülmektedir.

Çizelge 2.5 : Büyükçekmece Kazası'ndaki yerleşimlerin 1901-2016 yılları arasında aldığı isimler.

1901	1909	1925	1968 öncesi	1968	2016
Büyükçekmece	Büyük Çekmece	Büyük Çekmece	Büyük Çekmece	Büyükçekmece (Çatalca/Büyük Çekmece)	Büyükçekmece
Traktia	Traktia	Traktatya	Yakuplu	Yakuplu (Çatalca/Büyük Çekmece)	Yakuplu
Anarşa köyü	Anarşa	Anarşa	Anarşa	Gürpınar (Çatalca/Büyük Çekmece)	Gürpınar
Gardan Köyü	Gardan	Gardan / Karvan	-	-	Beylikdüzü
-	-	-	Kavaklı	Kavaklı (Çatalca/Büyük Çekmece)	Kavaklı/Beylikdüzü
Kalyos	Kalios	Kalyos	Kıraç	Kıraç (Çatalca/Büyük Çekmece)	Kıraç
Eşkinoz	Eşkinos	Eşkinos	Eşkinoz	Esenyurt (Çatalca/Büyük Çekmece)	Esenyurt
Çakmaklı	Çakmaklı	Çakmaklı	Çakmaklı	Çakmaklı (Çatalca/Büyük Çekmece)	Çakmaklı
Papazburgaz	Papaz Burgas	Ahmediye / Papazburgaz	Ahmediye	Ahmediye (Çatalca/Büyük Çekmece)	Ahmediye
Kalikratia	Kalikratia	Kalikratya	Mimarsinan	Mimarsinan (Çatalca/Büyük Çekmece)	Mimar Sinan
Çaplıcaköy	Çaplıcaköy	Çöplüce	Çöplüce	Güzelce (Çatalca/Büyük Çekmece)	Güzelce
Arnavutköy	Arnavutköy	Arnavud-ı Sagır	Türkoba	Türkoba (Çatalca/Büyük Çekmece)	Türkoba
Kavm-i Bergos	Kumburgaz	Kumburgaz	Kumburgaz	Kumburgaz (Çatalca/Büyük Çekmece)	Kumburgaz
-	-	-	Tepecik	Tepecik (Çatalca/Büyük Çekmece)	Tepecik
Taşagil	Taşagil	-	-	-	Bahçeşehir
Akçaburgaz Çiftliği	Akçaburgaz Çiftliği	-	-	-	Akçaburgaz
Bahşayış köyü	Bahşayış	Bahşayış	Bahşayış	Bahşayış (Çatalca/ Merkez)	Bahşayış
Mertenin Çiftliği	Mertenin Çiftliği	-	Muratbey	Muratbey (Çatalca/ Merkez)	Muratbey
- okunamadı-	Bujdarköy	Bocdar / Kuşdere	Hoşdere	Hoşdere (Çatalca/Boyalık)	Hoşdere
- okunamadı-	Deliklikaya Çiftliği	-	Deliklikaya	Deliklikaya (Çatalca/Boyalık)	Deliklikaya
Ömer Paşa Çiftliği	Ömerli	Ömerli	Ömerli	Ömerli (Çatalca/Boyalık)	Ömerli
Karaağaç Köyü	Karaağaç	Karaağaç	Karaağaç	Karaağaç (Çatalca/Boyalık)	Karaağaç
Muha köyü	Muhaköy	-	Yeşilbayır	Yeşilbayır (Çatalca/Boyalık)	Yeşilbayır
Playaköy	Playa	Polaya / Poloye	-	-	Ulus
M ... - okunamadı-	Menukshi (Fanasakris)	-	-	-	Ulus'un kuzeyi

Günümüzde Celaliye ve Kamiloba isimleriyle bilinen Şehteros ve Yalos yerleşimleri, 1925 yılında Büyükçekmece'ye (Kayacan, 2008), 1968 yılında Silivri'ye bağlıdır. İsimlerinden de anlaşılacağı üzere bunlar Hıristiyan yerleşimleri olup 1909 yılında Yalos'ta (Kamiloba) bir, Şehteros'ta (Celaliye) iki kilise bulunmaktaydı. Şehteros'un kilise sayısına ek olarak bölgedeki çok sayıda su ve yel değirmeni ile Yalos'tan daha gelişmiş olduğu düşünülmektedir. Kıyıda ki diğer bir yerleşim de bir kilise ve bir yel değirmenini içinde barındıran Kumburgaz'dır. 1901'de ismi Kavm-i Bergos iken 1909'da Kumburgaz, 1925 ve sonrasında Kumburgaz olarak anılmaktadır.

¹² 1909 tarihli haritada "clay cliffs" olarak belirtilmiştir.



3. ÇATALCA VİLAYETİ'NDEKİ TARİHİ CAMİLERİN MİMARİ ANALİZİ

Çatalca Vilayeti sınırları içerisinde, 31 tarihi caminin ve 2 tarihi minarenin korunarak günümüze ulaştığı tespit edilmiştir. 31 camiden 22'si kırma çatılı, 3'ü kubbeli, 6'sı kiliseden çevrilmiştir. Bu yapılar, üç ana başlık altında tek tek ayrıntılı olarak incelenmiş, planları ve mimari özellikleri çizelgeleştirilerek camiler birbiri ile kıyaslanmıştır (Ek B). BOA taramasında ve diğer kaynaklarda, Çatalca Vilayeti'nde bazı camilerin isimlerinin anıldığı fakat söz konusu köylerde günümüzde tarihi cami bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu camiler de "3.4 Günümüzde Mevcut Olmayan Tarihi Camiler" bölümünde ele alınmıştır. "3.5 Çatalca Vilayeti'ndeki Tarihi Camiler İle İlgili Genel Değerlendirme" bölümünde ise Çatalca Vilayeti'ndeki tüm tarihi camiler göz önüne alınarak genel bir değerlendirme yapılmıştır. Camiler hakkında tanımlamalar yapılırken, anlatım kolaylığı açısından ara yönler yerine ana yönler kullanılmıştır. Yapının güneydoğu cephesi, güney, kuzeybatı cephesi, kuzey, kuzeydoğu cephesi, doğu, güneybatı cephesi batı olarak tanımlanmıştır.

3.1 Kırma Çatılı Kırsal Alan Camileri

Genellikle köylerden oluşan çalışma alanında, yapı adedi olarak en geniş grubu kırma çatılı kırsal alan camileri oluşturur. Çatalca Vilayeti içerisinde, 22 adet tarihi kırma çatılı caminin günümüze ulaştığı tespit edilmiştir. Bu camiler kronolojik olarak eskiden yeniye sıralanmış, inşa tarihi net olarak belirlenemeyen camiler bölüm sonunda verilmiştir.

3.1.1 15. yüzyılda inşa edilmiş camiler

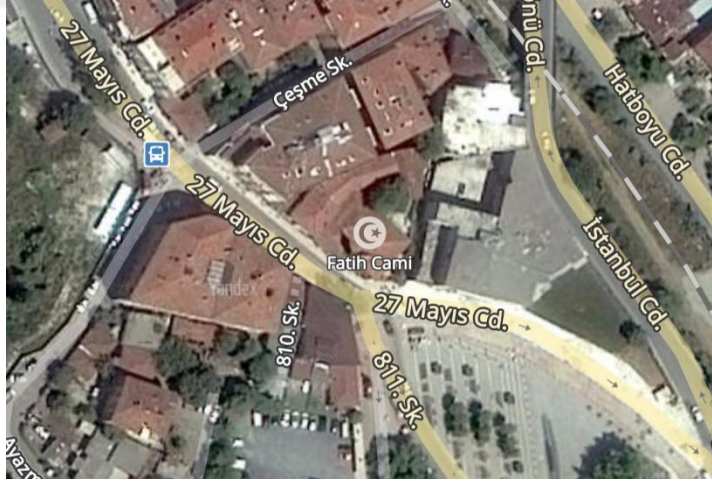
Çalışma alanı içerisinde Fatih Camisi adı altında Büyükçekmece ve Küçükçekmece'de yer alan iki cami vardır (Şekil C.1). Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Fatih Devri Mimarisi kitabı içerisinde her iki cami hakkında da bilgi olduğundan, arşiv belgelerindeki bilgiler de dikkate alınarak, bu camiler Fetih dönemi olan 15. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Fakat camilerin inşa kitabeleri mevcut değildir.

3.1.1.1 Küçükçekmece Fatih Camisi

Fatih Camisi, Küçükçekmece'nin Fatih Mahallesi'nde, 27 Mayıs Caddesi üzerinde yer almakta, 11 pafta 1896 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.1) (Çizelge D.1). Küçükçekmece'nin en eski camisidir. Fatih Sultan Mehmed tarafından mı yapıldığı yoksa onun adına mı yaptırıldığı pek çok kitapta tartışma konusu olmuştur (Şahin, 2010) fakat arşiv kayıtları, banisinin Fatih Sultan Mehmed olduğunu doğrulamaktadır. Nisan 1855 tarihli bir Osmanlı Arşivi belgesinde, içerisinde mukabele okunması istenen Fatih Camisi hakkında, "Padişah Hazretleri tarafından inşa olunan cami-i şerif" ifadesi kullanılmıştır (BOA.A.MKT.NZD.146/57).

Caminin, 12 Ağustos 1809 tarihli, Sadrazam Yusuf Ziya Paşa sefere çıkarken caminin tamir edilmesini emrettiği kitabesi mevcuttur. Onarım kitabesi şöyledir (Eyice, 1977):

Fatih-i Mısr-ı Kahire Sadrazam ve Serdar-ı Ekrem devletlû Gazi el-Hac
Yusuf Ziya Paşa Hazretleri mesned-i ulya-yı sadarete defa-i
saniyede teşriflerinde semt-i gaza ve tevcih-rayât-ı azimet
Ve Nusret buyurdıklarında iş bu cami-i şerifin imarını
Emr-i irade buyurmuş olduklarına binaen tamir ve termim olundu.



Şekil 3.1 : Küçükçekmece Fatih Camisi konumu.

1842'de Fatih Sultan Mehmed Camisi'nin tamir için keşfi yapılmıştır (BOA.C.NF.48/2381). 1866 yılında caminin eşyalarının yerleştirilmesi (tefrişi) ile ilgili bir kayıt mevcuttur (BOA. İ.MVL.557/24995). 1894'te deprem sebebiyle (Eyice, 1977) caminin harap durumda olduğu bilinmektedir ve tamir edilmesi ile ilgili bir kayıt

vardır (BOA.ŞD.131/31) ancak tamir edilip edilmediği bilinmemektedir. 1897 yılında caminin tamir edildiği görülmektedir¹³ (BOA. ŞD.137/67).

Camiye ait ulaşılabilen en eski görsel kaynak, 1941 basım tarihli “Küçükçekmece Köyü” kitabında yer almaktadır (Demirkan, 1941). Burada caminin değişime uğramadan önceki şekli, minaresi, kırma çatısı ve alaturka kiremitleri görülebilmektedir (Şekil 3.2). 1953 basım tarihli “Fatih Devri Mimarisi” kitabında bu camiden “Enis-ül-Müsamirîn yazma nüshası”nda bahsedildiği belirtilmektedir (Ayverdi, 1953). Aynı isimle cami mevcut ise de binası son yüzyılda yenilenerek eskisi ile bir alakası kalmadığı yazmaktadır.



Şekil 3.2 : Fatih Camisi'nin 1941 yılına ait fotoğrafı (Demirkan, 1941).

1967 yılında camide köklü değişiklikler yapılmıştır¹⁴. Caminin onarım öncesi fotoğraflarına Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi'nden (VBMA) ulaşılmış, böylece şimdiki durumu ile onarım öncesi durumu kıyaslanabilmiştir (Şekil 3.2 ve Şekil 3.3). Bunun yanında 2013 yılında özel bir firma¹⁵ tarafından caminin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır (Şekil 3.4). Ancak cami henüz restorasyon sürecine girmemiştir. Fatih Camisi'nin 1967 onarımında, kuzey duvarı yıkılarak, dikdörtgen planlı cami betonarme eklerle genişletilmiştir (Şekil 3.5). Caminin yanında var olan yapı yıkılarak yerine bitişik nizamın devamı niteliğinde, iki katlı camiye giriş binası yapılmıştır. Caminin özgün

¹³ Cami, 1894 depremi sonrasında Sultan II. Abdülhamid (hd.1876-1909) tarafından tamir ettirilmiştir.

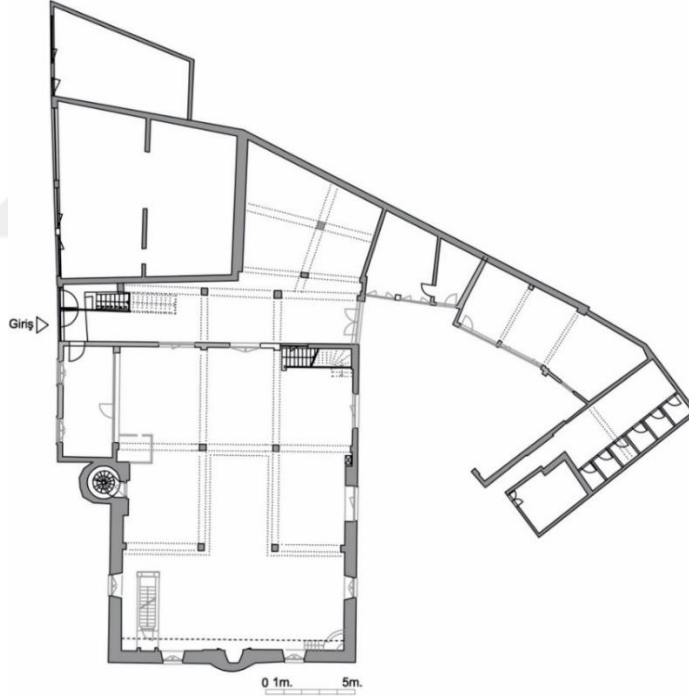
¹⁴ Ayverdi (1974), bu onarımın tarihini 1965 olarak belirtmiş olsa da, gerek 1967 tarihli kitabeye, gerek 1966 tarihli lisans tezindeki (Engiz, 1966) tespitlere dayanarak, onarımın 1967'de yapıldığı söylenebilir (KVKBKA).

¹⁵ Kuleli Mimarlık, Mühendislik Ltd. Şti.

saçak kotu yükseltilmiştir (Şekil 3.5 ve Şekil 3.6). Mihrabı mermer olarak yenilenmiş ve çini kaplanmıştır. Minaresinin kaidesi ve küpü tutularak, diğer bölümleri yenilenmiş, yerine yüksek bir minare inşa edilmiştir (Şekil 3.7) (Ayverdi, 1974).

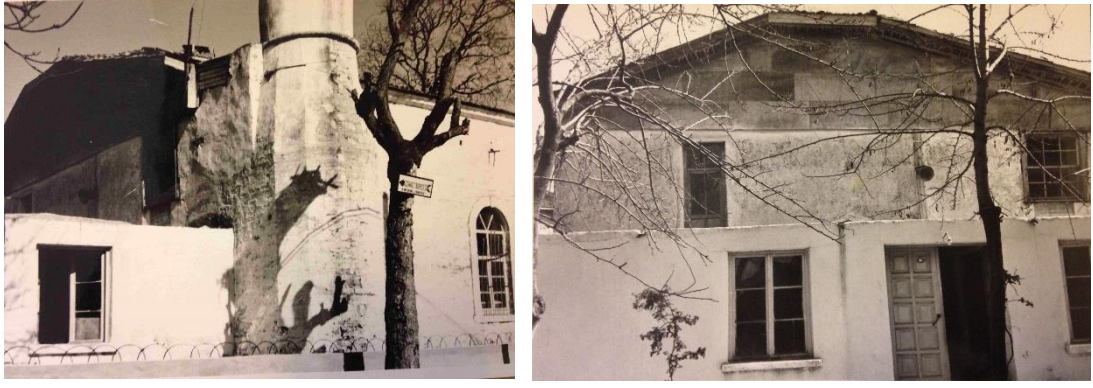


Şekil 3.3 : Caminin mevcut durumu.



Şekil 3.4 : Küçükçekmece Fatih Camisi'nin planı (KVKBKA üzerinden Küçük, 2015).

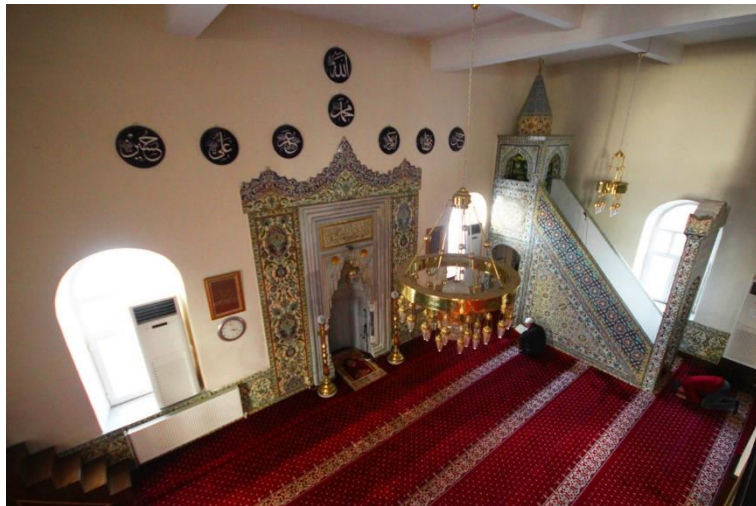
Sonuç olarak, yapılan tamir ve yenileme çalışmaları nedeniyle caminin özgün yapısından fazla bir şey kalmamış, kargir binadan günümüze yalnız mihrap duvarı (güney duvarı) ile iki yan duvar (doğu ve batı duvarları) ulaşabilmiştir.



Şekil 3.5 : Fatih Camisi'nin 1967 yılı öncesine ait fotoğrafı, sağda kuzey cephesi ve ek yapı (VBMA).



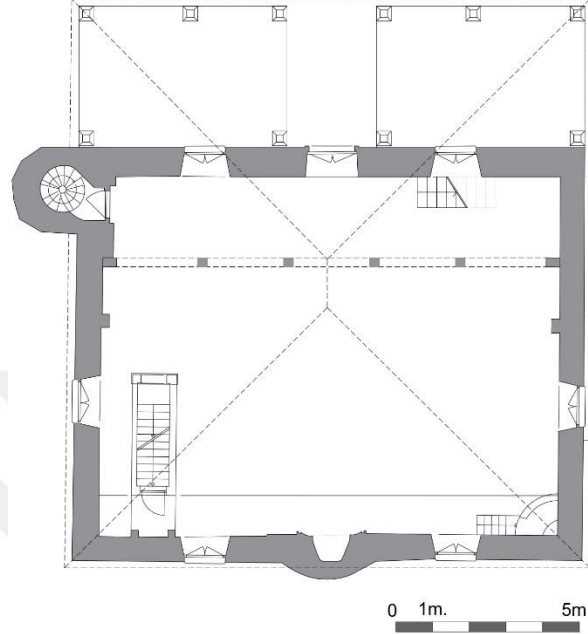
Şekil 3.6 : Çatının saçak kotu özgün olmakla birlikte çatı örtüsünün bir kısmının alaturka, bir kısmının Marsilya kiremit olduğu dikkati çekmektedir (VBMA).



Şekil 3.7 : Günümüzde Fatih Camisi iç mekânı.

Yapılan restitüsyon araştırmalarına göre, özgün caminin boyutları 12.5x10.58 m'dir (Şekil 3.8). Caminin duvarları özgün halinde moloz taşlı, kargir duvarlarda bulunan pencereler yuvarlak kemerlidir. Yapılan restitüsyon ile cami, 1967 öncesi

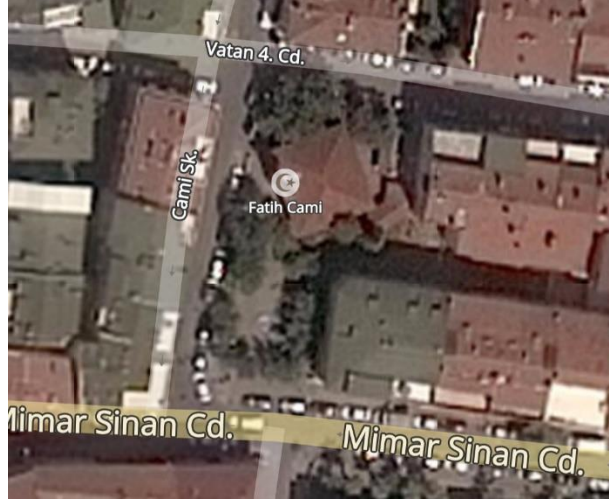
fotoğraflarda görülen saçak kotuna, minare, 1941 tarihli fotoğraftaki yüksekliğine getirilmiştir. Bugün yıkılmış olduğu düşünülen son cemaat yerinin, yapılması planlanan araştırma kazılarında bulunan verilere göre revize edilmesi planlanmaktadır. Minber ve vaaz kürsüsü yeniden imal edilecektir (KVKBKA).



Şekil 3.8 : Küçükçekmece Fatih Camisi'nin plan restitüsyonu (KVKBKA üzerinden Küçük, 2015).

3.1.1.2 Büyükçekmece Fatih Camisi

Fatih Camisi, Büyükçekmece'nin Dizdariye Mahallesi'nde, Cami Sokağı üzerinde yer almakta, 11 pafta 1896 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.9) (Çizelge D.2). İnşa kitabesi bulunmadığından banisi ve yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak BOA belgelerinde Fatih Sultan Mehmed Han vakıflarından olduğu belirtildiğinden, Fatih dönemine tarihlendirilmiştir. Yapının son cemaat yeri üzerinde bir kitabe vardır. 1909 tarihli bu kitabenin onarımda eklenmiş olduğu düşünülmektedir.



Şekil 3.9 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin vaziyet planı.

Kitabede şunlar yazmaktadır:

Bu dünyada dost istersen hazreti Allah yeter

Mürşid-i kâmil istersen hazreti Kur'an yeter

Meşgul olmak istersen ibadet yeter

Devlet bulmak istersen kanaat yeter

Nimet bulmak istersen ölüm yeter

Bunlar da yetmez ise nâr-ı cehennem yeter

Sene 1327 (Miladi 1909)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, Büyükçekmece, Fatih Sultan Mehmed Camisi adı ile dokuz kayıt tespit edilmiştir. Bunların beşi 18. yüzyıla, dördü 19. yüzyıla tarihlenmektedir. 18. yüzyıla tarihlenen belgelerden en eskisi olan 1768 tarihli belge, caminin 1766 depreminde harap olması sebebiyle onarıma ihtiyaç bulunması hakkındadır. Tamiri gereken yerlerin ifade edildiği ve masraflarının belirtildiği keşif defteri ile ilgili olan bu belge, Sermimaran-ı Hassa Abdi mührünü içermektedir (BOA.TS.MA.d.5493). 1769 tarihli belge (BOA.TS.MA.d.4842), depremde harap olan cami, minare ve mektebin tamiri için yapılan keşif ile, 1799 tarihli belge (BOA.TS.MA.d.5415), masrafları içeren hesap defteri ile, 1783 (BOA.C.EV.200/9962) ve 1787 (BOA.C.EV.185/9224) tarihli belgeler ise caminin müezzinlik cihetinin tevcihi ile ilgilidir. 1826 tarihli arşiv belgesi (BOA.C.EV.213/10620), Fatih Camisi'ne Kara Pehlivan Mustafa'nın vakfettiği tabakhaneye yapılan müdahalenin engellenmesi hakkındadır. 1853 yılına ait iki belgede (BOA.İ.MVL.26/10061) (BOA.MVL.335/5) caminin, dergâh ve harem

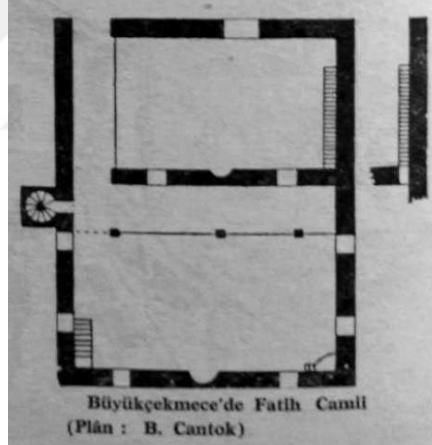
dairesinin tamire ihtiyacı olduğu belirtilmektedir. 20 Şubat 1853 tarihli belgede (BOA.MVL.335/5), Büyükçekmece kazasındaki Fatih Sultan Mehmed Han vakıflarından olan ve tamiri gereken cami ve minarenin ve yine Büyükçekmece'deki Nasuh Dede dergâhına inşa edilecek olan harem dairesinin, tamir ve inşaat masrafı keşfi hakkında 23.302 kuruş masraf çıkarıldığı, ve uygulamayı yapmak üzere Meremmetçi Ohannes kalfa ile kontrat imzalandığı, ancak kış döneminin inşaata uygun olmaması sebebiyle bahar geldiğinde uygulamaya başlanacağı belirtilmiştir. 1887 yılına ait (BOA.İ.DH.88/5250) belge de caminin tamiri ile ilgilidir. Bu belgede caminin harap olduğu ve acilen onarılması gerektiği, keşif defterinde belirtildiği üzere onarımı için Mecidî 20 kuruştan, 15.100 kuruşa, müteahhid Dimitri sorumluluğunda tamir edilebileceği belirtilmiştir.

Sermimaran-ı Hassa Abdi mührünü içeren keşif defterinde yazıldığı üzere (BOA.TS.MA.d.5493) 1768 tarihindeki tespitlere göre, cami ve minaresi depremde harap olmuştur ve onarıma muhtaçtır. Caminin yıkılmış olan sol cephesinin yenilenmesi, tavanda onarım ve sülûgenle boyama, mevcudu korunarak sekiz göğüslemeli çatı yenilemesi, pencere doğramalarında tamirat, eksik cam ve orta tahta ilavesi, caminin iç mekânında mevcut tuğla döşeme onarımı, iç ve dış sıva, cami kapısının önünde tahta döşeme yenilenmesi, cami, minber, mahfil gibi çeşitli yerlere boya yapılması, caminin etrafında satrancî duvar camı ve astar camı uygulaması, minareye iskele kurulması, mevcut minarenin üzerine tuğla ile petek bölümünün örülmesi, külaha kurşun uygulaması, yeniden alem yapılması, minarenin iç ve dışında gereken yerlere derz yapılması, mil için çam seren, musluk üzerine çatı ve yeni kiremit inşası, musluk önüne oturak tahtası, abdest muslukları üzerine lüle (çeşmelere takılan ve belli bir süre içinde belli ölçüde su akıtan boru) ve lökün yapılması, mevcut kurşunun yenilenmesi ve değiştirilmesi, yeni kurşun, tuvaletlerin dış kısmında tahta döşeme, kuranye tahtasından tahta perde yapımı, avlu duvarları üzerinde harpuşa kiremit, mihrap cephesinde taş duvar inşası, karaağaç tahtasından çerçevesi mevcut kapı inşası, gibi maddelerle caminin onarıma ihtiyacı olan kısımları belirlenmiş, toplam 56.327 kuruş masraf çıkarılmıştır.

1962, 1971, 1974 yıllarında Koçu, Yücel ve Ayverdi, cami ile ilgili bazı tespitlerde bulunmuşlardır. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin, "Fatih Devri Mimarisi" (1953) isimli eserinde, Büyükçekmece'deki Fatih Camisi'ne rastlanmamıştır. Ancak "Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri III" (1974) isimli kitabında bu camiden söz edilmektedir

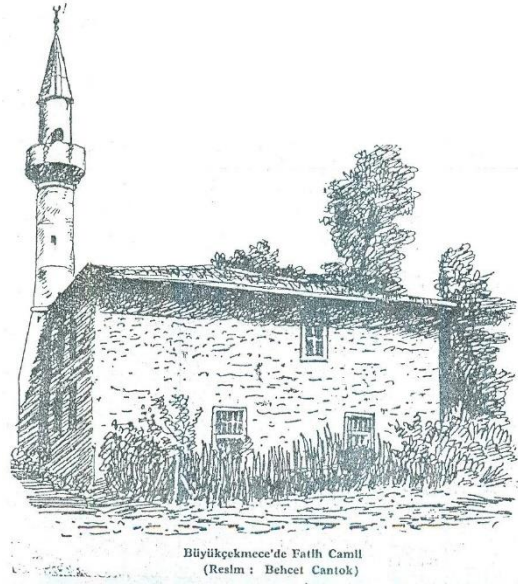
(Ayverdi, 1974). 2006 yılında caminin restorasyonu gündeme gelmiş, özel bir firma¹⁶ müellifliğinde projesi çizilmiş, KVKBK onayından geçmiş fakat henüz uygulanmaya başlanmamıştır. Günümüze değin pek çok tamir gören cami, günümüzde özgünlüğünü kaybetmeye yüz tutmuş olsa da hâlâ bazı özgün detaylar barındırmaktadır.

Dikdörtgen planlı Fatih Camisi, son cemaat yeri ve harim mekânlarından oluşmaktadır (Şekil 3.10). 1962 yılında, kuzey cephesi üzerinde son cemaat yerinin kuzeybatısından girilmekte olan caminin son cemaat yeri, kot farkı ile ayrılmış olup kadınlar mahfiline son cemaat yerinin doğusundaki merdivenlerle ulaşılmaktadır. Harim kapısı, camiye giriş ile aynı akstadır. 1962 yılındaki tespitlerde, harime girince solda boydan boya bir müezzin mahfili-sofa olduğunu söylenmektedir (Koçu ve diğ., 1963). Bu bölüm, harimin diğer bölümünden üç adet dörtgen ahşap dikme ile ayrılmaktadır. Caminin ahşap minberi ve vaaz kürsüsü Koçu'nun tabiriyle basit, doğramacı işidir. Caminin güney duvarında altta iki, üstte mihrabın üzerinde bir adet pencere, batı duvarında altta iki üstte bir, doğu duvarında altta iki üstte iki pencere bulunmaktadır (Şekil 3.11). Minareye giriş, harimin batı duvarı üzerindedir.



Şekil 3.10 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin 1962 tarihinde Behcet Cantok tarafından çizilmiş planı (Koçu ve diğ., 1963).

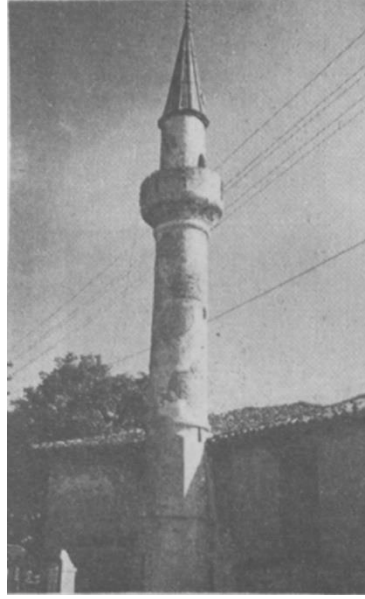
¹⁶ E-S Yapı Şehircilik Mimarlık Restorasyon San. Tic. Ltd. Şti.



Şekil 3.11 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin 1962 tarihli çiziminde güney cephesi (Koçu ve diğ., 1963).

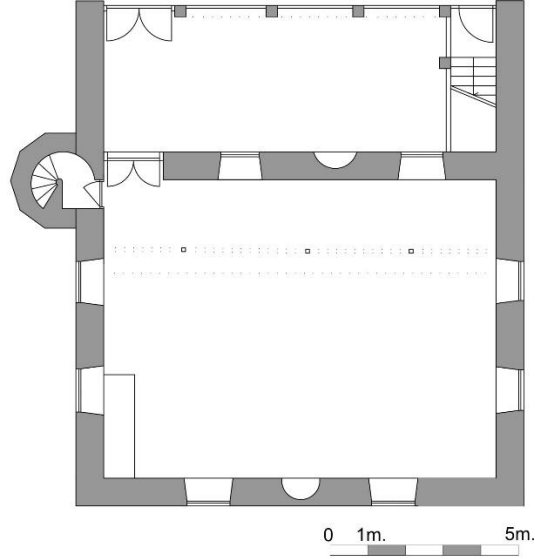
Koçu'dan 9 yıl sonra, Yücel (1971a) Fatih Camisi ile ilgili bazı tespitlerde bulunmuştur. Bu tespitlere göre caminin girişi, son cemaat yeri, kuzey cephesindeki muhdes büyük pencere ve özgün olduğu düşünülen, eski bir taş işçiliği gösteren ve üzerinde pencere bulunmayan iki yan duvar 1962'deki özelliklerini korumaktadır. Fakat harim duvarlarına yeni pencereler açılmıştır. Batı ve güney duvarlarında 1962'de üç pencere varken 1971'de batı duvarında dört, güney duvarında beş pencere bulunmaktadır. Minareye giriş değişmemiştir. Kesme küfeki taşından olan minare altıgen bir kaide üzerine inşa edilmiştir. Gövde kısmı tuğladan olup üzeri sonradan sıvanmıştır. Külâhı kurşundur (Şekil 3.12).

1974 yılında Ayverdi, caminin son cemaat yerindeki ahşap sundurma hakkında bilgi vermiştir. Ayverdi'nin, bu tarihte devam etmekte olan tamir sırasında, sundurmanın girişinin, çok dayanıklı olmayan, iğreti bir destek ile tutturulmuş olduğunu fakat bu sundurmanın aslının, ölçü gereği dört direkli olması gerektiğini, bunun da yer yer görülen papuca benzer taşlardan sezildiğini belirtmiştir. Ayverdi, bu mekândaki dış mihrabı “çok kaba” olarak tabir etmiştir. 1974'te dış mihrabın üstünde harici bir cumba olarak müezzin mahfilinin olduğu bilinmektedir.

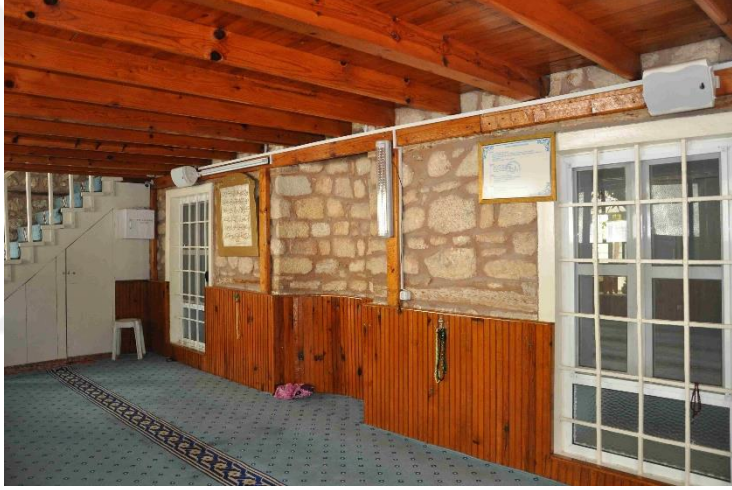


Şekil 3.12 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin 1971 tarihli fotoğrafında, minare ve sağda harimin pencereleri net olmamakla birlikte silüet halinde görülebilmektedir.

Günümüzde caminin boyutları 11.9x13.5 m, duvar kalınlığı 0.8-0.9 m aralığındadır. Son cemaat yerinde kot farkı mevcut olmayıp kadınlar mahfiline çıkış dışarıdan sağlanmaktadır (Şekil 3.13). Son cemaat yeri, zeminden 2.3 m yukarıda bir ahşap döşeme ile bölünerek asma kat elde edilmiş ve üst kattaki kadınlar mahfili genişletilmiştir (Şekil 3.14). Bu süreçte son cemaat yerindeki mihrap nişinin içerisinden ahşap giriş geçirilmiştir. Eklenmiş olan bu ara kat ile yaklaşık 0.35 m aralıklarla mekânın eni boyunca, kuzey güney doğrultusunda devam eden kirişler, harim ile son cemaat yerini birleştiren duvarı tahrip etmektedir. Son cemaat yerinde ve harimde, zeminden başlayıp yaklaşık 1 m yüksekliğe kadar devam eden, duvara tespit edilmiş ahşaplar da muhdes elemanlardır. Harim bölümü sıvalı ve boyalı olup minare girişi harimin batı duvarındandır. Caminin kapı ve alt kottaki pencereleri plastik doğramalı olup, üst kottaki pencereleri renkli camlı revzendir. Ahşap minber ve vaaz kürsüsü ise özgün değildir (Şekil 3.15). Kıırma çatılı ve alaturka kiremit kaplı caminin tavanı ahşap olup pasalıdır. Yapı 1971 yılından günümüzde onarım geçirmiş olmalıdır ki, günümüzde batı ve güney duvarları üzerinde, 1971 yılındaki gibi dört ve beş değil, 1962 yılındaki gibi üçer pencere mevcuttur. Minaresi 1971'den sonra sıvanmış ve boyanmıştır.



Şekil 3.13 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin günümüz planı (KVKBKA).



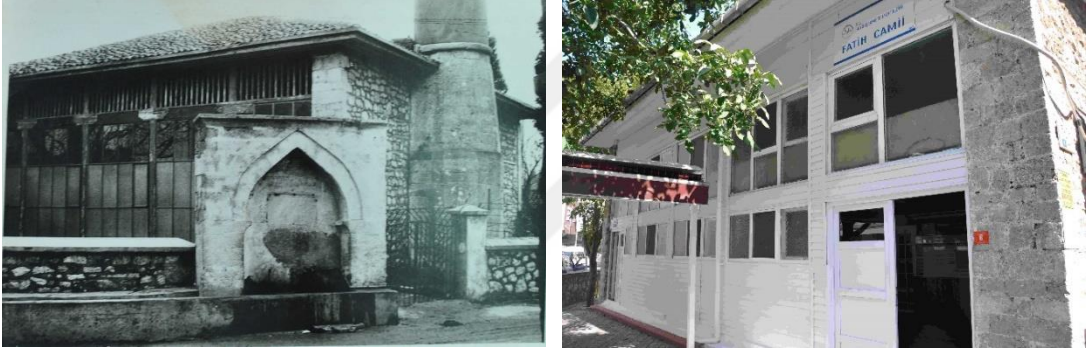
Şekil 3.14 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin son cemaat yerinde harim duvarı.



Şekil 3.15 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin mihrap cephesi.

Günümüzde, son cemaat yeri muhdes doğramalarla kapatılmıştır. Zaman içerisinde bu cephenin değiştiği dikkati çekmektedir (Şekil 3.16). KVKBK Arşivi'nde, çekim tarihi belli olmayan iki fotoğraf mevcuttur. Son cemaat yerindeki ahşap dikme ve yastıklar göz önüne alındığında, bu fotoğrafın cami ile ilgili en eski fotoğraf olduğu düşünülmektedir.

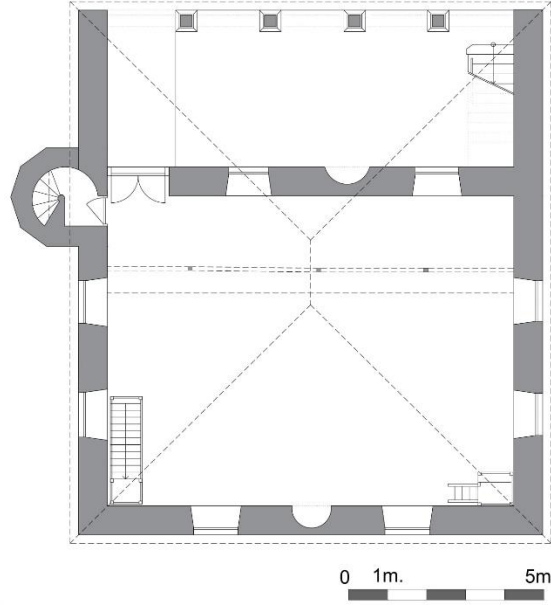
2006 yılında çizilen restorasyon projesinde de bu fotoğraf en eski tarihli belge olarak değerlendirilerek proje hazırlanmıştır. Restorasyon projesine göre, son cemaat yerindeki muhdes malzemeler ile kapatılan cephe açılarak ahşap direklikler ortaya çıkarılmış, asma kat ise kaldırılmıştır. Pencerelerde plastik doğramalar ve prese tuğla çerçeveleri kaldırılmış, yerine ahşap doğramalar ile lokma demir parmaklıklar önerilmiştir. Parselin doğusundaki tuvalet, abdestlikler ve bir odalı muhdes müstemilat yer altına alınmıştır (Şekil 3.18).



Şekil 3.16 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin zaman içinde değişen giriş cephesi (VBMA).



Şekil 3.17 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin genel görünümü.



Şekil 3.18 : Büyükçekmece Fatih Camisi'nin plan restitüsyonu (KVKBKA).

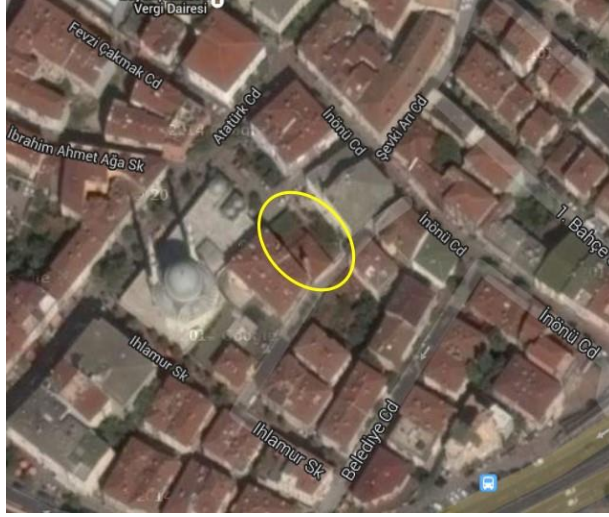
Fatih Camisi avlusunun kuzeybatı köşesinde bir de çeşme yer almaktadır (Şekil 2.16). Üzerindeki kitabesinden öğrenildiği üzere 1856 yılında inşa edilmiştir. Çakmaklı Köyü sakinlerinden çiftçi Süleyman Ağa ile Hanife Hatun'un torunu, Yakup Alemdar ile Hatice Hatun'un oğlu, Süleyman Ağa, Kırım Harbi'ne katılmış, Yerköy'de gazi, Gözleve'de 26 yaşında şehit olmuştur. Bunun üzerine annesi Hatice Hatun, oğlu ve adı geçen diğer aile büyüklerinin ruhu için Fatih Camisi'nin önündeki çeşmeyi yaptırmıştır (Önel, 2003). Ayverdi'ye göre çeşmenin kitabesi, caminin tarihlendirilmesinde bir belge yerine geçer (Ayverdi, 1974).

3.1.2 16. yüzyılda inşa edilmiş camiler

Çatalca Vilayeti içerisindeki 4 caminin 16. yüzyılda inşa edildiği, kitabelerinden görülmektedir. Bunların ikisi Büyükçekmece'de (Sokollu Mehmed Paşa Camisi ve İmaret Camisi), biri Silivri'de (Akören köyü Cedid Ali Paşa Camisi), biri de Çatalca'dadır (Baba Nakkaş Camisi).

3.1.2.1 Büyükçekmece İmaret Camisi (Dizdariye Camisi)

Büyükçekmece'nin Dizdariye Mahallesi'nde, İmaret Cami Sokağı üzerindeki kahvehane olarak kullanılan bir meydanın arkasında yer almakta, 29 pafta 1517 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.19) (Çizelge D.3). Kitabesi bulunmadığından banisi ve yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir.



Şekil 3.19 : Büyükçekmece İmaret Camisi konumu.

Osmanlı Arşiv belgelerinde İmaret Camisi ismiyle bir kayda rastlanamamıştır. Ancak diğer Büyükçekmece camileri ile birlikte değerlendirildiğinde, Dizdarzade Mehmed Efendi Camisi'nin bu cami olduğu düşünülmektedir. Konu ile ilgili değerlendirme aşağıda sunulmaktadır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinde Büyükçekmece'de üç, köylerinde dört caminin kayıtlarına ulaşılmaktadır. Bunlar, merkezde Fatih Sultan Mehmed, Dizdarzade Mehmed Efendi, Şehid Mehmed Paşa camileri ile Dere Köyü'nde (bugün Deliklikaya civarı) Kasap Muhiddin/Muhyiddin Camisi, Kalikratya Köyü'nde (bugün Mimar Sinan Mahallesi) ve Trakatya Köyü'nde (bugün Yakuplu Mahallesi) ismi belirtilmemiş birer cami ve Ekşinoz Köyü'nde Kasap Sinan Camisi'dir.

Günümüzde Yakuplu ve Mimar Sinan Mahalleleri'nde tarihi özellik taşıyan cami yoktur. Dere Köyü ismiyle bir köy de tespit edilememiştir. Ancak 1909 tarihli "Constantinople and Surrounding Country" haritasında "Dereköy Çiftliği" dikkati çekmektedir. Bu çiftlik, Küçükçekmece Gölü'ne dökülen Hasnadar Dere'nin (Akpınar Dere) üzerindedir. Çiftliğin yakınında Bujdarköy ve Taşağıl yerleşimleri vardır. Bunun yanında, Ayyıldız (1963), İstanbul Ansiklopedisi'nin "Büyükçekmece" maddesinde Büyükçekmece'nin 19 köyünden bahsederken Hoşdere Köyü'nü de anmış ve bunun diğer adının Bejdar olduğunu ifade etmiştir. 1960 nüfus sayımına göre 656 nüfuslu köy, günümüzde Çakmaklı'nın kuzeydoğusunda, Ömerli'nin güneydoğusunda yer alan, günümüzde Alkent 2000 ve Deliklikaya civarında bulunan yerleşimdir. Eskiden Hoşdere/Dere köyü olarak anılmıştır. Günümüze ulaşamayan "Kasap Muhiddin Camisi" de burada yer almıştır. Hakkında en eski kayıt 1733, en yeni kayıt

ise 1813 tarihlidir ve bu kayıtlar vakıflara mütevellî atanması, camiye imam ve hatip atanması gibi atanma işlemleri ile ilgilidir. Arşiv kayıtlarında net okunamadığı ifade edilen Öktönüz'ün kelime benzerliği sebebiyle Ekşinoz (Bugün Esenyurt) olma ihtimali yüksektir ve burada günümüzde Tarihi Merkez Camisi ismiyle bilinen bir köy camisi vardır. Bu caminin orijinal adı “Kasap Sinan Camisi” olabilir. Bununla ilgili, 1900 yılına ait üç arşiv kaydı bulunmakta olup, bunlar caminin onarımı, onarım uygulaması, keşfi ve masrafları ile ilgili kayıtlardır (detaylı bilgi için bkz. “3.1.6.6 Esenyurt Kasap Sinan Camisi (Tarihi Merkez Camisi)” bölümü).

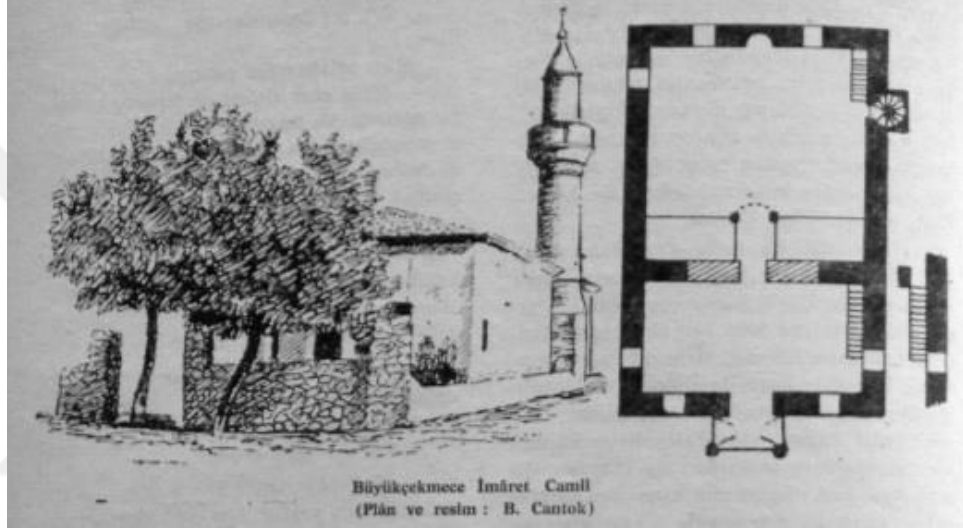
Büyükçekmece'nin merkezinde günümüzde üç cami mevcuttur. Fatih Camisi (arşiv belgelerinde Fatih Sultan Mehmed Camisi), Sokollu Mehmed Paşa Camisi (arşiv belgelerinde Şehid Mehmed Paşa Camisi) ve İmaret Camisi. Belgelerde adı geçen Dizdarzade Mehmed Efendi Camisi, İmaret Camisi'nin eski adı olabilir. Anılan bu üç cami de günümüzde Dizdariye Mahallesi'nde yer almaktadır.

Bölgede günümüzde var olan bir diğer tarihi cami de Çakmaklı'dadır. Osmanlı Arşivi belgelerinde “Çakmaklı Karyesi”nde yaşanan birçok olaydan bahsedilmekle birlikte, burada bulunan bir cami veya mescitten söz edilmemiştir.

İmaret Camisi'ne ait tarihsiz bir belgede (BOA.TS.MA.d.5673) caminin Dizdarzade Mehmed Efendi tarafından yapıldığı ifade edilmektedir. Dizdarzade Mehmed Bey tarafından inşa edilen cami, imaret ve hanın tamire muhtaç olması sebebiyle hazırlanmış keşfine ait Aralık 1675 tarihli bir belge vardır (BOA.C.BLD.121/6049). Bunun yanında caminin ve minarenin tamiri ile ilgili 1873 tarihli (BOA.İ.DH.662/46135). Yalnız caminin tamir uygulaması ile ilgili 1897 tarihli (BOA.BEO.1052/78880), caminin tamir masrafları ile ilgili 1900 tarihli (BOA.ŞD.142/78), caminin ikinci keşif masraflarının kabulü ile ilgili 1901 tarihli (BOA.BEO.1633/122416), caminin tamiri ile ilgili 1904 tarihli (BOA.ŞD.153/54) belgeler mevcuttur. 1873 tarihli belgenin transkripsiyonu yaptırılmış olup, belgede 12.000 kuruş harcanarak minarenin onarımının yaptırılabilceği ifade edilmektedir. Bu belgelerin dışında hitabetin tevcihi ile ilgili ve benzeri belgelerde, caminin 1716, 1725, 1793 yıllarında da kullanımda olduğu anlaşılmaktadır (BOA.C.BLD.121/6049, BOA.İE.EV.54/5979, BOA.İE.EV.59/6429).

1963 yılında, İstanbul Ansiklopedisi'nde Behcet Cantok tarafından caminin plan ve görünüşü çizilmiştir (Şekil 3.20) (Koçu ve diğ., 1963). Ağustos 1962'deki tespitlere göre, son cemaat yerine iki ahşap sütun üzerine oturtulmuş bir saçak altından

girilmektedir. Kapının iki yanında birer pencere, enlemesine dikdörtgen planlı son cemaat yerinin sağ ve sol duvarlarında da yine birer pencere bulunmaktadır. Son cemaat yerini asıl ibadet mekânından ayıran orta kısmı geniş kemerli bir geçit olup buraya camekânlı bir bölme yerleştirilmiş, ibadet yerinin kapısı bu bölmede açılmıştır. Son cemaat yerinin sağından ahşap bir merdivenle üç kat kadınlar mahfiline çıkılmaktadır. Kare planlı harimin sağ duvarı penceresiz olup minberin hemen önünde minare kapısı mevcuttur. Sol duvarda bir, mihrap duvarında da iki pencere bulunmaktadır. Kadınlar mahfili dört köşeli iki ahşap direk üzerine oturtulmuştur (Şekil 3.20) (Koçu ve diğ., 1963).



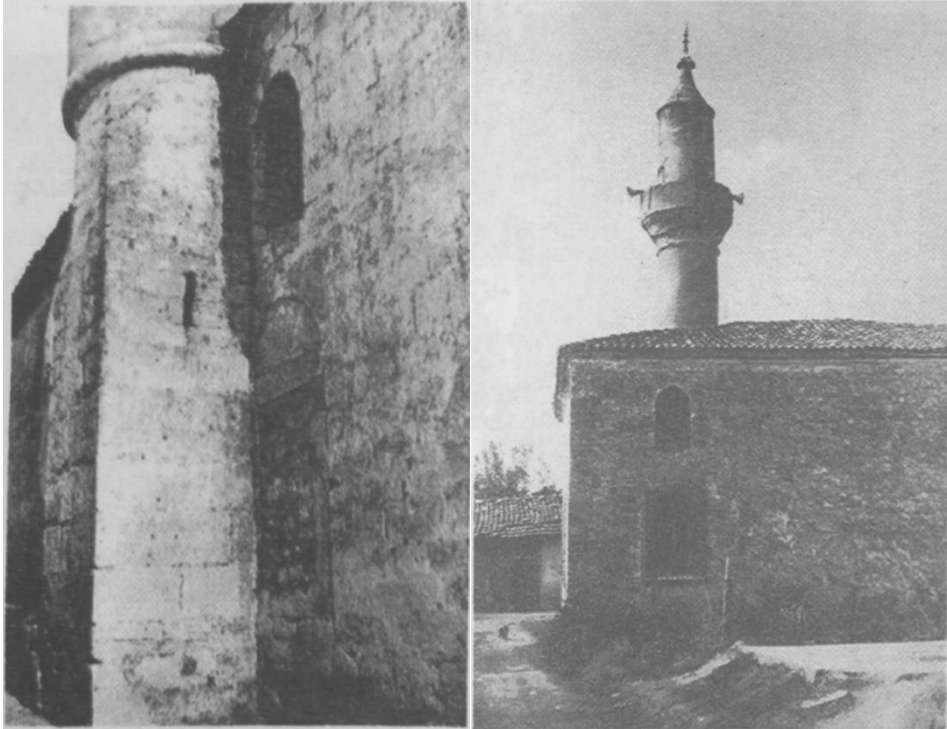
Şekil 3.20 : Büyükçekmece İmaret Camisi plan ve perspektif çizimi (Koçu ve diğ., 1963).

Caminin 1971'deki durumunun rölövesini alarak bazı tespitlerde bulunan Erdem Yücel'e göre İmaret Camisi, özgün halinde zaviyeli (tabhaneli) bir camidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve gelişim yıllarında pek çok kez uygulanmış olan zaviyeli plan tipleri, Eyice'nin tarifine göre (1963) aynı aks üzerinde art arda iki kubbeli mekân ve cümle kapısına yakın olan mekânın iki yanına bitişik yine kubbeli (nadir hallerde tonozlu) küçük hücrelerden meydana gelmektedir. Yalnız 15. yüzyıl sonunda plan şeması değişmiş, bu kubbeli mekânlardan öndekinden vazgeçilmeye başlandığı görülmüştür (Eyice, 1963).

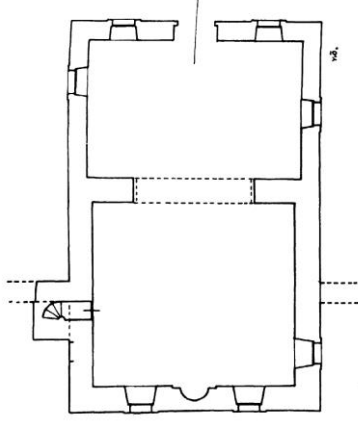
1971 yılında, İmaret Camisi'nin cümle kapısının önünde, giriş saçağını taşıyan iki ince ahşap dikme ve dikmelere göre oldukça geniş olan mermer kaideler tespit edilmiştir. Yücel, bu kaidelerin özgün halinde dikmelere ait olmadığını söylemektedir. Yücel'e göre bu durum, cami değişikliğe uğramadan önce, önünde mermer sütunların taşıdığı

bir son cemaat yerinin bulunduğunu işaret etmektedir. Son cemaat yeri olarak düşünülen yer ise Eyice'nin tanımladığı gibi aynı eksen üzerinde birbirini takip eden iki mekândan öndekidir. Fakat sütun kaidelerinin son cemaat yerine yakınlığı göz önüne alınırsa İmaret Camisi'nde ilk mekândan vazgeçildiği düşünülmektedir. Buna göre İmaret Camisi, 15. yüzyıl sonu, 16. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiştir (Yücel, 1971a). Yücel'e göre özgün durumda son cemaat yeri dışa açıktı, önünde de sütunlu bir revak bulunuyordu. Zaviyeli camilerde ibadet mekânının diğerlerinden bir iki basamak daha yüksek olduğu düşünülecek olursa, ön taraftaki mekânın sonradan zemininin yükseltildiği, bu sebeple kemer ayaklarının da kısaldığı tespit edilmiştir (Yücel, 1971a).

İbadet mekânı, 1971'de olduğu gibi bugün de 7x7 m ölçülerindedir (Yücel, 1971a). Kare planlı yapıda az sayıda pencere vardır. Doğu ve batıdaki pencereler, harimin güney kısmında konumlanmıştır. 1971'de batı duvarındaki, minarenin yanındaki pencere moloz taş ile doldurulmuş durumdadır (Şekil 3.21). Güney ve doğu duvarlarının üst kotunda bugün görülen sivri kemerli pencereler ise duvar üzerindeki izlerden fark edildiği üzere taş ile doldurulmuştur.



Şekil 3.21 : Büyükçekmece İmaret Camisi batı cephesinde görülen, moloz taş doldurulmuş pencere (solda) ve doğu cephesi (sağda) (Yücel, 1971a).



Şekil 3.22 : Büyükçekmece İmaret Camisi 1971 yılı planı çizimi (solda) ve caminin doğu tarafındaki duvarın ortasında dıştan uzanan bir temel kalıntısı (sağda) (Yücel, 1971a).

1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi'nde camiye ait 1972 tarihli bir belge mevcuttur. Bu belgede de Erdem Yücel'in yayınından (1971a) faydalanılmış olsa gerek, aynı bilgiler görülmekte, cami 15. yüzyıl sonu 16. yüzyıl başına tarihlenmektedir.

Yine Koruma Kurulu'nda bulunan 2011 tarihli anıt fişine göre, caminin kuzeydoğu duvarı moloz taşla onarılmış ve güneybatı köşesine sonradan bir minare eklenmiştir (Şekil 3.22). Zâviyeli camilerin bazılarında minare bulunmadığı bilindiğinden bu tip yapılara geç dönemde minare eklendiği düşünülmektedir (Eyice, 1963).

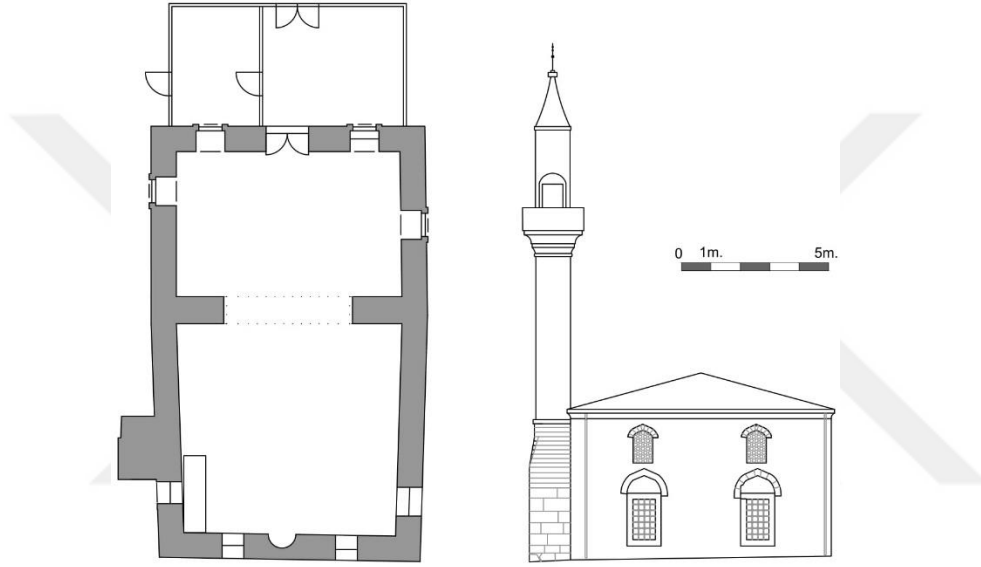
Günümüzde camiye, alüminyum doğrama ile bir ek yapılmış olan kuzey cephesinden girilmektedir (Şekil 3.23, Şekil 3.25). Bu bölüm, son cemaat yeri olarak işlevlendirilmiştir. Harim duvarı üzerindeki giriş kapısı ve pencereler yenilenmiştir (Şekil 3.24). Caminin mihrap (güney) cephesi, özgün olarak günümüze gelebilen tek cephe dir.



Şekil 3.23 : İmaret Camisi'nin muhdes giriş cephesi (solda) ve doğu duvarı (sağda).



Şekil 3.24 : İmaret Camisi'nin harime giriş kapısı (solda) ve kemerin arkasından görünen mihrap cephesi (sağda).

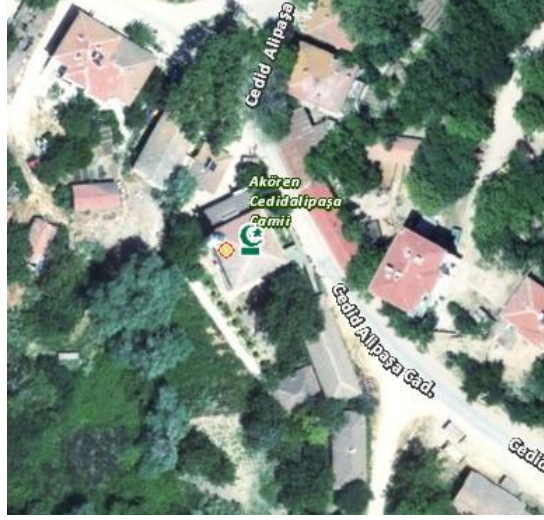


Şekil 3.25 : İmaret Camisi'nin planı ve güney cephesi (Küçük, 2015).

3.1.2.2 Silivri Akören Köyü Cedit Ali Paşa Camisi, 1552

Cedit Ali Paşa Camisi, Silivri'nin Akören Köyü'nde, Cedit Alipaşa Caddesi üzerinde yer almakta, 21 pafta 2609 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.26) (Çizelge D.4). Caminin üzerinde kitabesi mevcut değildir. Fakat anıt fişinde, yapının 1552 yılında inşa edildiği yazmaktadır.

KVKBK Arşivi'nde belirtildiği üzere, cami ve yakınında bulunan çeşme yakın dönemlerde yapılmış olmalıdır. Dilimli, sivri kemerli çeşmenin iki ayna taşı olup her ikisinde de birer rozet bezemesi yer almaktadır. Ayna taşlarının üzerinde bir maşrapalık nişi bulunmaktadır. 2611 parselin güney köşesinde yer alan çınar ağacının da cami ve çeşmeyle yaşıt olduğu düşünülmektedir.

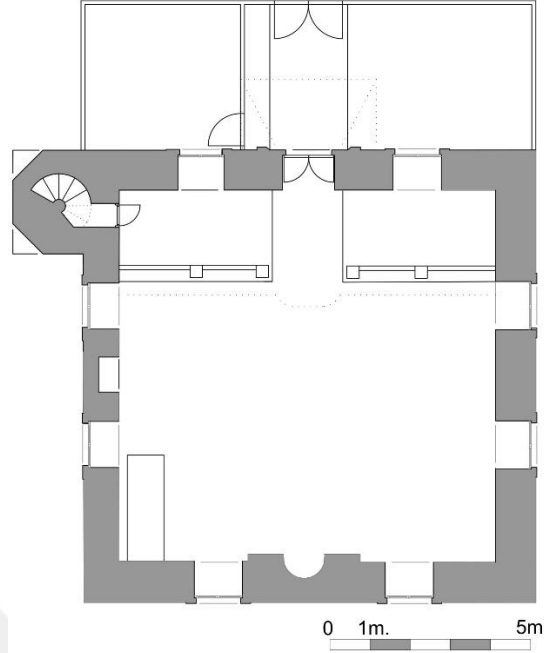


Şekil 3.26 : Akören Köyü Cedid Ali Paşa Camisi konumu.

KVKBK Arşivi'ndeki cami ile ilgili dosyada yalnız 2010 tarihli, caminin ihata duvarının yeniden yapılması hakkında belgeler bulunmakta olup caminin onarımına ilişkin herhangi bir belge mevcut değildir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Akören'deki Cedid Ali Paşa Camisi hakkında 1760, 1774 ve 1890 tarihli üç belge bulunmuştur. 13 Kasım 1760 tarihli belge camiye hatip tayini ile ilgilidir (BOA.C.EV.573/28929). Bu belgede Cedid Ali Paşa'nın Eyüp'te gömülü olduğu da ifade edilmiştir. 18 Aralık 1774 tarihli, cami hitabetinin Seyyid Mehmed Halife'ye tevcihi ile ilgili (BOA.C.EV.464/23470), 4 Mayıs 1890 tarihli, caminin imam ve hatibi Hasan Efendi'nin Medine'de mücaveret ve maaş tahsisi talebi ile ilgilidir (BOA.DH.MKT.1672/69).

Dikdörtgen planlı (Şekil 3.27, Şekil 3.28) kargir caminin duvarları moloz taş örgü tekniğiyle inşa edilmiş olup, iç mekânı seramik kaplıdır. Caminin kuzey cephesine ahşap ve cam malzeme ile muhdes bir rüzgârlık yapılmıştır (Şekil 3.29). Harime giriş kapısının bulunduğu kuzey cephesi üzerinde kapının sağında ve solunda birer söveli ve üzeri kemerli pencere bulunmakta, bu iki pencereli sistem diğer cephelerde, üst kotlarda revzenler de eklenerek devam etmektedir. Özgün olmayan ahşap kapı, küfeki taşı söve ile çevrelenmiştir. Muhdes rüzgârlık, iç mekânda pencerelerin üzerindeki sivri tuğla kemerin üzerinden geçmiş ve kapının üzerindeki özgün kurşun saçağın altında kalarak algılanmasını güçleştirmiştir (Şekil 3.29 ve Şekil 3.30).



Şekil 3.27 : Akören Köyü Cedid Ali Paşa Camisi planı (Küçük, 2015).



Şekil 3.28 : Akören Köyü Cedid Ali Paşa Camisi'ne güneybatı yönünden bakış (KVKBKA).



Şekil 3.29 : Akören Köyü Cedid Ali Paşa Camisi giriş cephesi.



Şekil 3.30 : Akören Köyü Cedid Ali Paşa Camisi'nin muhdes rüzgârlığı ve caminin kuzey cephesi.

Caminin batı duvarında iki pencere arasında bir niş ve minareye çıkan kapı mevcuttur. Kadınlar mahfiline çıkış, minare merdiveni ile sağlanmaktadır. Özgünlüğünü korumakta olan silindirik gövdeli, tek şerefeli ve sivri külahlı minarenin duvar örgü malzemesi kireç taşıdır.

İç mekânda duvarlar, mihrap ve vaaz kürsüsü seramik kaplıdır. 2004 yılı fotoğraflarında caminin iç mekânının sıvalı ve beyaz boyalı olduğu görülmektedir (KVKBKA). Kadınlar mahfilinin dikme, kiriş ve döşemeleri ile tavan ise ahşaptır. Kadınlar mahfili bölümünde pencere mevcut değildir (Şekil 3.31). Alt kattaki pencerelerin doğramaları ahşap görüntüsü verilmiş plastik esaslı malzemedir. Üst kattaki revzenlerin ise alçı ile mi beyaz çimento ile mi yapıldığı bilinmemektedir fakat revzenlerde dışarıdan görülen pas lekeleri, bu pencerelerin demir donatı ve çimento ile betonarme sistemde yapıldığını işaret etmektedir. Caminin kırma çatısı kiremit kaplıdır. Arka ve yan bahçeleri hazire olarak kullanılmakta olup mezar taşları dağınık ve kırıktır.



Şekil 3.31 : Akören Köyü Cedid Ali Paşa Camisi iç mekânı, kuzey cephesi.

KVKBK Arşivi'ndeki 1990 tarihli bir yazıda, caminin esas bünyesine dokunmadan dış cephede, tarihi ve mimari özelliklerine dokunmamak şartıyla basit tamirlerin yapılmasına izin verildiği yazmaktadır. Bu tamirler, duvardaki bozulmuş derzler, demir parmaklık boyaları, istinat duvarının bozulan harpuştaları, muhdes eklentiler, iç mekânda sıva ve boya maddeleri ile belirtilmiştir. Yine bu tarihte çekilen fotoğrafta görüldüğü üzere üst pencereler kemerli değil düz atkılı, alt pencereler plastik değil ahşap doğramalıdır. Tavan ise pasalı olmayıp ahşapların yalın olarak yan yana eklenmesiyle oluşturulmuştur (Şekil 3.32).



Şekil 3.32 : Akören Köyü Cedid Ali Paşa Camisi'nin 1990 tarihli fotoğrafları (KVKBKA).

3.1.2.3 Büyükçekmece Sokollu Mehmed Paşa Camisi, 1566-67

Sokollu Mehmed Paşa Camisi, Büyükçekmece'nin Dizdariye Mahallesi'nde, Enver Paşa Caddesi üzerinde yer almakta, 341 ada 9 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.33) (Çizelge D.5). Sokollu Mehmed Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Kitâbesi mevcut değildir fakat caminin üzerindeki levhada yazıldığı üzere 1567 yılında mescid olarak inşa edilmiştir.



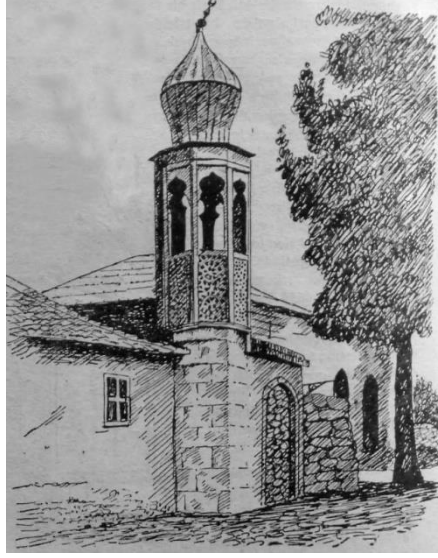
Şekil 3.33 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi konumu.

Yapı, Mimar Sinan'ın inşa ettiği Büyükçekmece Köprüsü'nün doğu ayağına yakın konumlandığı için "Köprübaşı Mescidi" ismiyle, Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinde ise "Şehid Mehmed Paşa Camii" ismiyle anılmaktadır. Caminin etrafında yer alan kervansaray, çeşme ve köprü Büyükçekmece'nin önemli tarihi yapılarındandır. Sokollu Mehmet Paşa Mescidi, Tuhfet-ül-Mimarın ve Tezkiret-ül-Ebniye'de görüldüğü üzere bir Mimar Sinan yapısıdır (Yücel, 1971a). İlgili çekici bir minareye sahip olan Sokollu Mehmet Paşa Mescidi hakkında, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve tarihi bilinen en eski kayıt 1708 tarihlidir (BOA. C.EV.104/5155 ve BOA. C.EV.106/5287). 1836 yılına ait bir başka kayıta caminin Hacı Ömer Vakfı'na ait olduğu belirtilmiştir (BOA.C.MF.56/2786). Caminin, 1891 yılında tamire muhtaç olması hakkında bir belge vardır (BOA.İ.ŞD.107/6395). Bu belgeye göre, Mecidî 20 kuruştan 6.800 kuruş masrafla caminin onarımı yapılabilecektir. 1903 yılına ait, yakınında bulunan bir medresenin¹⁷ tamir edilerek eğitime başlandığına dair iki belge mevcuttur (BOA. DH.MKT. 724/39 ve BOA. Y.A.HUS. 4507/53). Köknar'ın 1940 tarihli tezinde, Sokollu Camisi'nin avlusundaki medrese odalarının Balkan Harbi'nde (1912-13) yıkıldığı belirtilmektedir (Köknar, 1940). Cami ile ilgili Osmanlı Arşivi kayıtlarından biri de Evkaf nezaretinden camiye verilen şamdan, kandil gibi malzeme bedelleri hakkındadır ve bu belgenin tarihi mevcut değildir (BOA.EV.d.40783). Başbakanlık Osmanlı Arşivi haricinde İstanbul

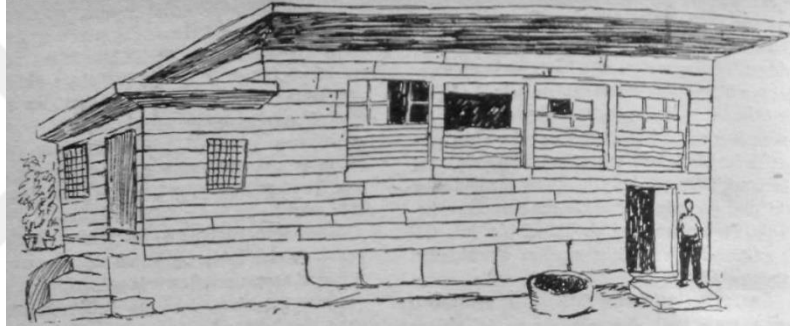
¹⁷ Büyükçekmece'de Abdüsselam Medresesi'nin varlığından, 17. yüzyılda Evliya Çelebi söz etmektedir. 1963 yılında Reşat Ekrem Koçu'nun bu yapıdan bahsetmemesi, yapının mevcut olmadığını ifade etmektedir. Yani 1903 yılında onarılan medresenin, 1963 yılından önce yıkıldığı söylenebilir.

Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi'nde de Sokollu Mehmed Paşa Camisi'ne ait bazı belgeler mevcuttur. Bunlar, tarihi bilinmeyen rölöve ve restitüsyon çizimi ile 1962 tarihli fotoğraflardır. KVKBK Arşivi'nde de 1974 yılına ait bir dosya, 1999, 2001 tarihli fotoğrafları, 2002 tarihli rölöve ve restorasyon projesi anıt fişi bulunmaktadır. Dolayısıyla bu tarihlerde onarım görmüş olduğu veya onarım için izin alınmış olduğu söylenebilir. Sokollu Mescidi, Koçu (1963), Yücel (1971a), Erdoğan (1994) gibi araştırmacılar tarafından incelenmiş, incelenen belgelere göre caminin geçirmiş olduğu onarımlar ile ilgili aşağıdaki bilgiler derlenmiştir.

1940 yılında oldukça harap olduğu için cami ibadete kapatılmıştır (Koçu, 1963). Koçu'nun (1963) tarifine göre 1940'ta minarenin alemi eğilmiş, mescidin çevresindeki bahçe duvarının büyük bir kısmı kaldırılmış, minare yakınında ancak küçük bir parçası kalmıştır. Eskiden mescide girilen, minarenin kaidesinin yanındaki kemerli avlu kapısının boşluğu moloz taşla örülmüş, duvar parçası ile mescid arasında kalan boşluğa muhdes bir tahta kapı takılmıştır (Şekil 3.34). Son cemaat yerinin ahşap aksamı, kaplamaları ve pencereleri oldukça eskimiş, gevşemiştir. Şekil 3.35'deki çizimden görüldüğü üzere, caminin son cemaat yeri 1940'ta dışa kapalı ve ahşaptır. 20 yıl kadar bu durumda harap vaziyette kalan cami, önce 1960'ta sonra 1963'te kervansaray ile birlikte onarılmıştır (VBMA). 1962 yılına kadar son cemaat yeri dışa kapalı ve ahşaptır. 1971 yılında çevresi açık olup ikisi yanda on ahşap direğin taşıdığı, harimin uzantısı niteliğindeki bir çatı ile üzeri örtülmüştür (Yücel, 1971) (Şekil 3.36). Koçu'nun moloz taş ile doldurulduğunu belirttiği (Şekil 3.34) avluya giriş kapısının boşluğunun da 1962'de taşlardan temizlenmiş olduğu görülmektedir (Şekil 3.37).



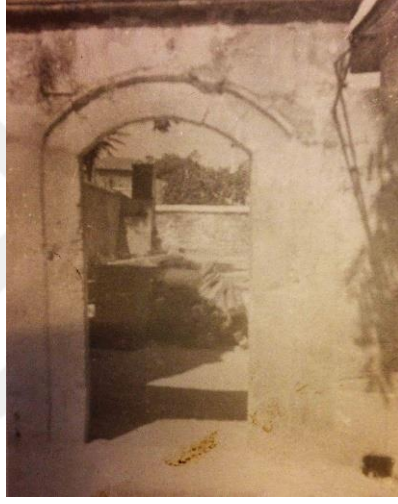
Şekil 3.34 : Behcet Cantok'un 1940 yılında yaptığı Sokollu Mehmed Paşa Mescidi çiziminde minare ve taş ile doldurulmuş avlu kapısı (Koçu, 1963).



Şekil 3.35 : Behcet Cantok'un 1940 yılında yaptığı Sokollu Mehmed Paşa Mescidi çiziminde son cemaat yeri ve solda muhdes eki (Koçu, 1963).

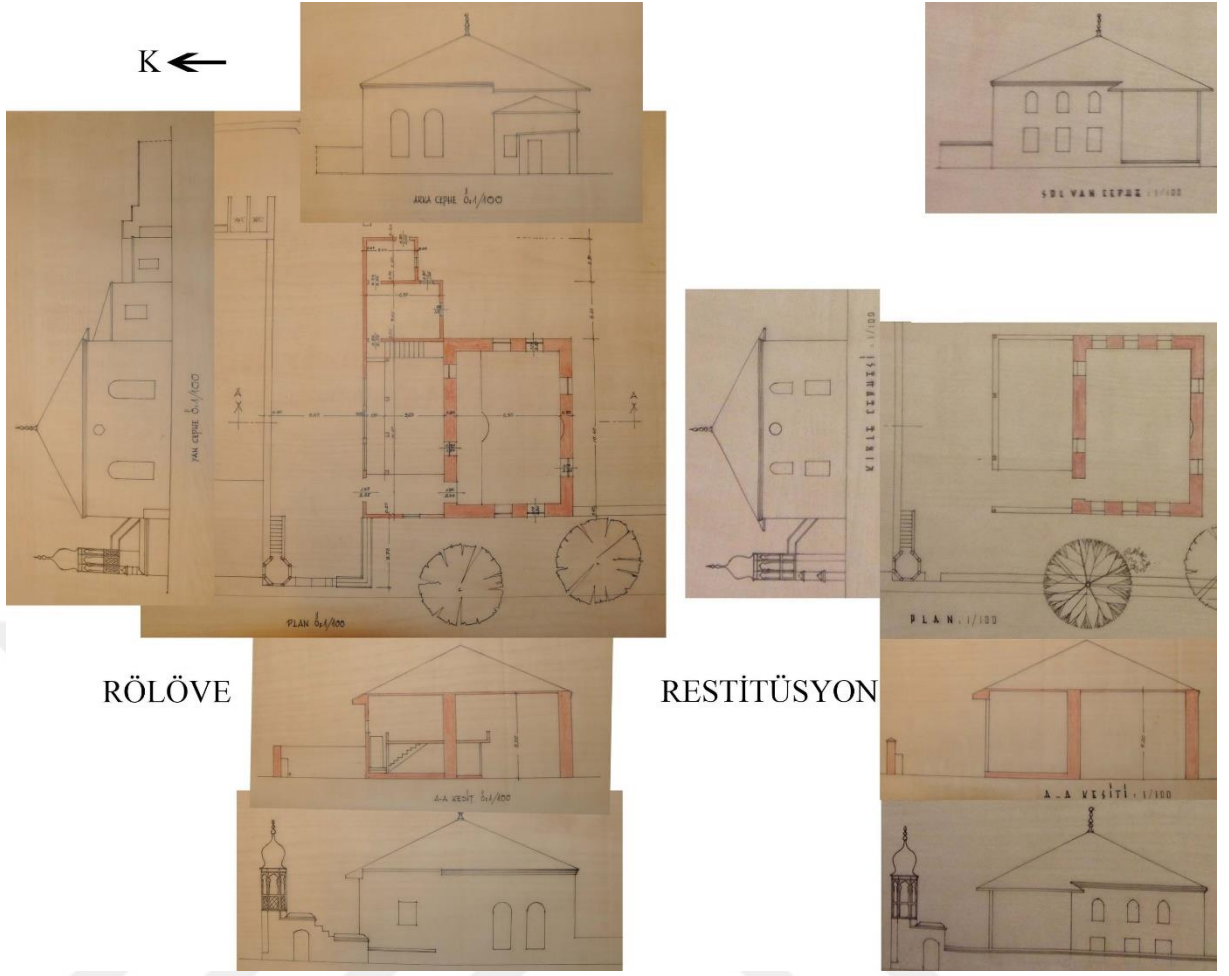


Şekil 3.36 : 1962 yılına ait onarım sürecinde Sokollu Mehmed Paşa Camisi'nin son cemaat yeri (VBMA).

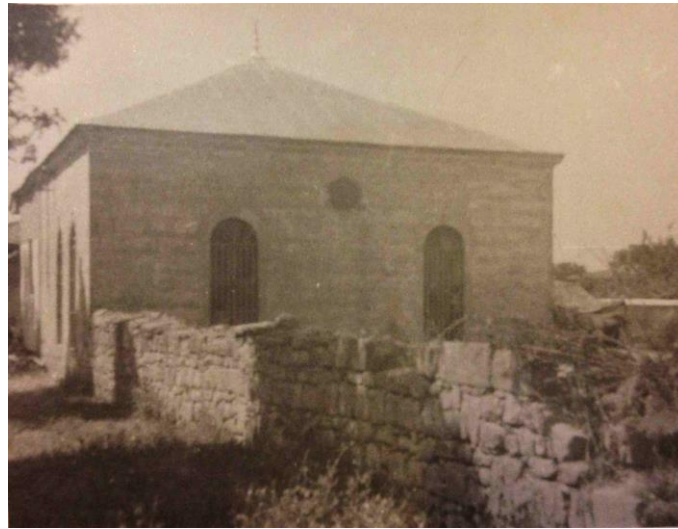


Şekil 3.37 : 1962 yılına ait onarım sürecinde Sokollu Mehmed Paşa Camisi'nin avlu giriş kapısının boşluğu (VBMA).

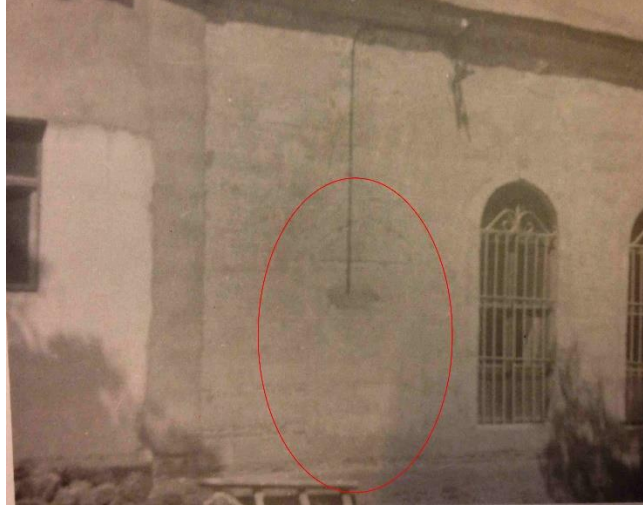
Vakıflar Arşivi'nde tarihi belli olmayan rölöve ve restitüsyon çizimlerine ulaşılmıştır (Şekil 3.38). Rölövelerde, son cemaat yerinin doğusuna eklerin yapılmış olduğu ve restitüsyonda bu eklerin kaldırıldığı dikkati çekmektedir. Rölöve çizimlerinde, cephelerdeki kemerli ve yüksek pencereler, restitüsyonda iki farklı pencereye dönüştürülmüştür. Bunun sebebi, eski fotoğraflarda özgün pencere izine rastlanmış olunmasıdır. 1940 ve 1962'deki fotoğraflara göre mihrap cephesinde, yuvarlak kemerli ve büyük pencereler kullanılmışken (Şekil 3.39), batı cephesinde bu pencerelerin yanında, özgün pencere izlerine rastlanmıştır. Özgün pencereler teğet kemerli ve dikdörtgendir (Şekil 3.40). Restorasyon sürecinde bu pencereler esas alınarak çizim yapılmıştır.



Şekil 3.38 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi'ne ait, İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi'nden edinilen, tarihi belli olmayan rölöve ve restitüsyon çizimleri.



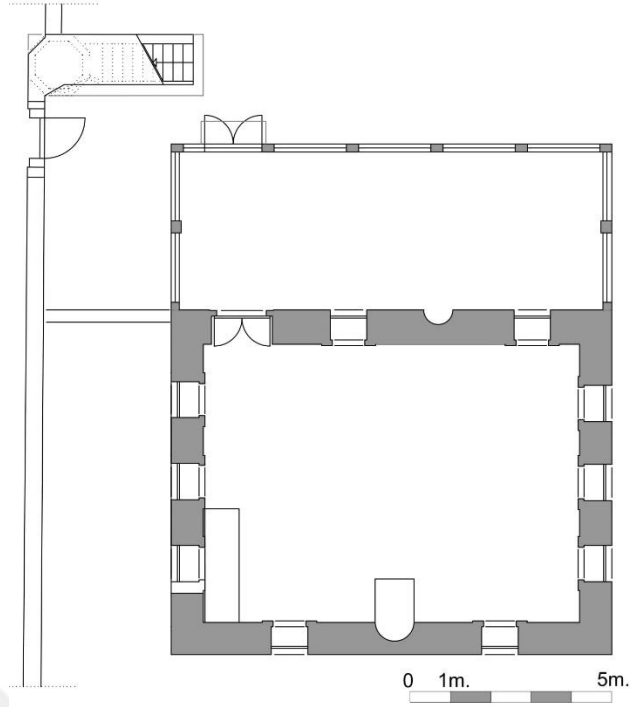
Şekil 3.39 : 1962 tarihli fotoğrafta mihrap cephesindeki büyük pencereler (VBMA).



Şekil 3.40 : 1962 tarihli fotoğrafta batı cephesinde özgün teğet kemerli pencerelerin izleri (VBMA).

Dikdörtgen planlı cami (Şekil 3.41), bir sıra taş iki sıra tuğlalı duvar örgüsünden oluşmuştur. Son cemaat yeri ise muhdes ahşap ile kaplanmıştır (Şekil 3.42). Harim, 10.93x8.55 m boyutlarındadır. Cami, çok kez onarıldığından, orijinal yapı elemanlarına az rastlanmaktadır. Tuğla hatıllı kesme taş duvarları hemen hemen yeni baştan inşa edilmiştir (Yücel, 1971a).

Caminin girişi kuzey cephesindedir. Bugün kapatılmış durumda olan son cemaat yerine bakan duvar üzerinde bir mihrapçık, iki altta, iki üstte olmak üzere dört pencere ve harime giriş kapısı mevcuttur (Şekil 3.43). Kündekari kapıyı örten yuvarlak kemer üzerinde kelime-i tevhid yazılıdır (Şekil 3.44). Doğu ve batı cephelerinde üç altta, üç üstte olmak üzere, altışar pencere bulunur. Güney cephesinde ise iki altta üç üstte olacak şekilde beş pencere mevcut olup, orta aksta mihrabın üzerinde konumlanan pencere, altıgen formlu tek penceredir (Şekil 3.45). Alt kottaki lokma parmaklıklıklı dikdörtgen pencerelerin söveleri küfeki taşındandır, doğramaları ise plastik esaslı malzeme ile değiştirilmiştir. Üst kottaki pencereler ise sivri kemerli olup iç mekânda renkli camın da kullanıldığı revzenler dikkati çekmektedir.



Şekil 3.41 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi planı (Küçük, 2015).



Şekil 3.42 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi son cemaat yeri dış görünüşü.



Şekil 3.43 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi son cemaat yeri harim duvarı.



Şekil 3.44 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi'nin harime giriş kapısı.



Şekil 3.45 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi güney cephesi.

Caminin çatısı kurşun kaplıdır ve eğimi yaklaşık %50 olup çalışma alanındaki en dik çatılı camidir. Tavanı ahşaptır. İç mekânda alttaki pencerelerin üst kotuna kadar ve mukarnaslı mihrabın mukarnaslarına kadar ahşap kaplanmış olup iç mekân özgün görünüşünden uzaklaşmıştır (Şekil 3.46). Mihrap, beş kenarlı bir niş şeklindedir. Minaresi, beden duvarlarından uzak olmasıyla diğer camilerden ayrılmakta ve ünük bir nitelik taşımaktadır (Şekil 3.47). Caminin kuzeyinde, avlu duvarı üzerinde konumlanan minare, dıştan merdivenlidir. Minare dikdörtgen bir kaide üzerinde sekizgen olarak yükselmektedir. Kesme taştan yapılmış on basamakla köşk kısmına çıkarılır. Şerefesi olmayıp şerefeyi oluşturan kısım köşktür. Orijinali farklı olan külah bugünkü haliyle 20. yüzyıl içinde yapılmıştır. Köşk kısmı sütunlar arasına yerleştirilmiş, geometrik bezemeli taştan korkuluk levhalar ile sınırlandırılmıştır (Yücel, 1971, s.104). “Minber minare” olarak adlandırılan gruba giren minarenin Mısır, Orta Asya ve Anadolu’daki ilk örnekleri 13. yüzyıla tarihlenmektedir (Yücel, 1971a).



Şekil 3.46 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi iç mekânı.



Şekil 3.47 : Sokollu Mehmed Paşa Camisi minaresi.

3.1.2.4 Arnavutköy Baba Nakkaş Camisi, 1581

Arnavutköy'ün Nakkaş Köyü'nde, Eyüp Pehlivan Caddesi ile Başkomutan Caddesi'nin kesiştiği köşede yer almakta, 17 pafta 676 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.48) (Çizelge D.6). Kapısının üzerindeki kitabeğe göre cami, Hicri 989, Miladi 1581 yılında inşa edilmiştir. Kitabede, camiyi yaptıranın Baba Nakkaş olduğu, daha sonra Ömer Osman-ı Can tarafından onarıldığı belirtilmiştir.



Şekil 3.48 : Baba Nakkaş Camisi konumu.

Kitabe:

Evvela bu camii kıldı bina
Baba Nakkaş-ı güzün-i arifin
Eyledi tamirine anın şüru'
Ba'dehu derviş-i hayr-üs-salihin
Namına derler Ömer Osman-ı Can
Kıldı itmam anı bir merd-i güzün
Görse Rasim muhrik-i tabın anın
Eyler idi serfürü Nakkaş Hüseyin
Tarziya anın dedim tarihini
Beyt-i Aksay-ı mukaddes mescidin

989

Nakkaş Köyü, ismini İstanbul'da yaşamış Fatih Sultan Mehmed'in (1451-1481) baş nakkaşı Baba Nakkaş Şeyh Mehmed'den almaktadır (Ünver, 1958). Fatih Sultan Mehmed, Baba Nakkaş'a Çatalca'ya yakın İncegiz nahiyesinde ve vaktiyle Kutlu Köyü (Kutlubey Köyü) denen yeri arpalık olarak Ramazan 870'de (Miladi 1465) vermiştir. Bu durumun yazılı olduğu altın tahrirli tuğraya sahip temliknameden öğrenildiği üzere, Baba Nakkaş bu köye yerleşmiş, bir taraftan çiftliğinin hasılatı ile kendisini ve etrafındakileri geçindirmiş, diğer taraftan da köyünü, üstü ahşap bir mescid, hamam ve çeşmelerle süslemiş ve burayı on sene sonra Hicri 880'de (Miladi

1475) tamamıyla vakfetmiştir (Ünver, 1958). Baba Nakkaş'ın Kutlubey Köyü'nde yaptırdığı mescide ait vakfiyede, köyün tamamı, İncegiz'de bir değirmen ve diğer emlaklar bu mescide vakfedilmiş ve mütevelliliği Baba Nakkaş'ın ölümünden sonra evlatlarına intikal ettirilmiştir. Vakfiye'de, Baba Nakkaş'ın sultanın yakın adamlarından olduğu, asil bir soydan geldiği ve kemal sahibi olduğu belirtilmektedir (Çağman, 1991).

Mehmed Baba Nakkaş'ın yanında torunları Şeyh Mustafa ve Derviş Mehmed Çelebi'nin de Baba Nakkaş olarak anılması (Şekil 3.49), tarihte bazı karışıklıklara yol açmıştır. Örneğin, Evliya Çelebi'nin anlatımına göre Baba Nakkaş, Özbek asıllı olup II. Sultan Bayezid'in arkadaşıdır. Fakat söz konusu Baba Nakkaş, Şeyh Mehmed'in torunu Şeyh Mustafa'dır (Ünver, 1958). Sakaoğlu (1994) da İstanbul Ansiklopedisi'ndeki yazısında Evliya Çelebi'den edindiği bilgiyi kullanmıştır.



Şekil 3.49 : Şeyh Bayezid'in soy ağacı (Ünver, 1958).

BOA'nde bu camiye ilişkin 19 arşiv belgesine ulaşılmıştır. Bu belgelerde, yapının banisi olan Şeyh Bayezid'in oğlu Mehmed Baba Nakkaş'tan, Defterdar Derviş Muhiddin Mehmed Efendi olarak da söz edilmektedir. Cami ise; Şeyh Mehmed Efendi Camii, Mehmed ibnü-şeyh Bayezid Camii, Mehmed ibni Şeyh Bayezid Camii, Şeyh Beyazıt oğlu Mehmet Baba Nakkaş Camii, Şeyh Bayezidoğlu Mehmed Camii gibi çeşitli isimlerle anılmaktadır. 1838 tarihli bir belgede ise Mehmed yerine Mahmud yazılarak Mahmud bin Şeyh Bayezid Camii olarak geçmektedir.

Ulaşılan BOA kayıtlarından en eskisi, 1725 tarihine ait, vakfin mütevellisinin belirlenmesi ile ilgilidir (BOA.İE.EV.66/7203). 1785 tarihli belgede, Derviş Mehmed Efendi'nin artık defterdarlık yapmadığı, kendisinden "eski defterdar (sabık defterdar)" olarak söz edildiği dikkati çekmektedir (BOA.C.EV.499/25236). 1814 tarihli bir belgeye göre, Haslar kazasına (bugün Eyüp'e) bağlı Baba Nakkaş Köyü'nün diğer adı

“Kutlu Bey”dir (BOA.C.EV.176/8771). 1838 tarihli bir belgede ise, Baba Nakkaş Köyü’nde Fatma Hatun Mescidi’nin de olduğu belirtilmektedir (BOA.C.EV.212/10579).

1893 (BOA.İ.EV.5/1311), 1901 (BOA.BEO.1645/123334) ve 1904 (BOA.ŞD.153/19, BOA.ŞD.156/39) tarihli belgelerde, Baba Nakkaş Camisi’nin onarımı hakkında arşiv kayıtları bulunmaktadır. Bu belgeler onarım hakkında detaylı bir bilgi içermemekte, yalnız onarımın maliyeti hakkında bilgi vermektedir.

Batıya bakan hafif eğimli bir yamaca kurulan cami, kurşun çatısı ve küçük minaresiyle Çatalca yönünden köye girişte göze çarpmaktadır. Baba Nakkaş Camisi (Şekil 3.50), hazire, imam evi, mezarlık, Baba Nakkaş Türbesi (Şekil 3.51) ve çeşme (Şekil 3.52) ile birlikte adeta bir külliye niteliğindedir. Oldukça sade olan çeşmenin aynalık kısmı sivri kemerli bir niş içine alınmıştır. Ayna taşının iki yanında birer adet maşrapalık bulunur. Nişin içinde Hicri 1323 (Miladi 1905) tarihli bir kitabe yer alır. Bundan başka Nakkaş Camisi’nin yakınında bir başka çeşme daha vardır (Şekil 3.53).



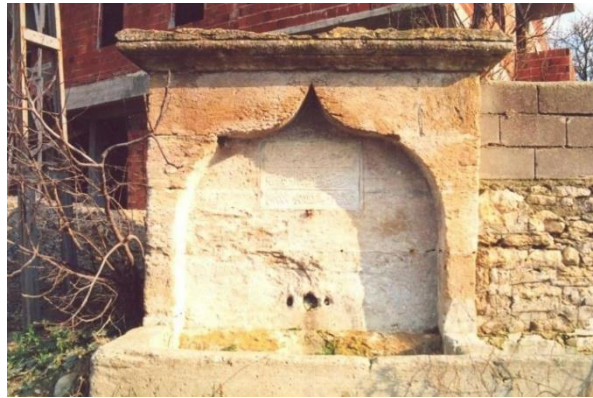
Şekil 3.50 : Baba Nakkaş Camisi kuzey (giriş) cephesi.



Şekil 3.51 : Caminin mihrap duvarına bitişik, Baba Nakkaş'ın mezarı ve diğer mezar taşları.



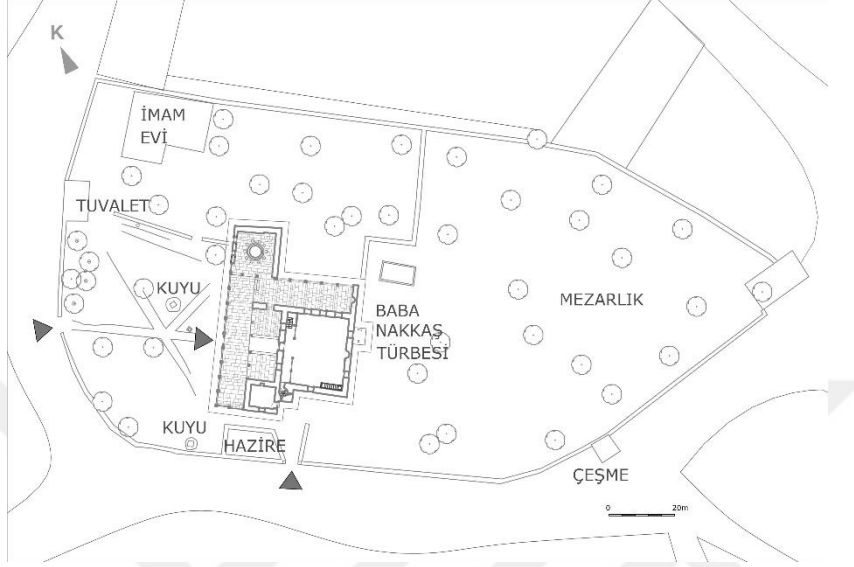
Şekil 3.52 : 1998 tarihli anıt fişinde (KVKBKA) 1905 inşa tarihli çeşme.



Şekil 3.53 : 1905 inşa tarihli çeşme (KVKBKA, 2010).

Cami, geniş bir bahçe içinde yer almaktadır (Şekil 3.54). Ön avlunun kuzey ve batı yönleri 20. yüzyılda yenilediği anlaşılan alçak taş duvarlarla çevrilidir. Batı yönündeki duvarda akmayan bir çeşme yer almaktadır. Avluya esas giriş kuzey yönündendir. Burada duvar alçaktır ve düzgün bir kapı bulunmamaktadır. Ön avluda

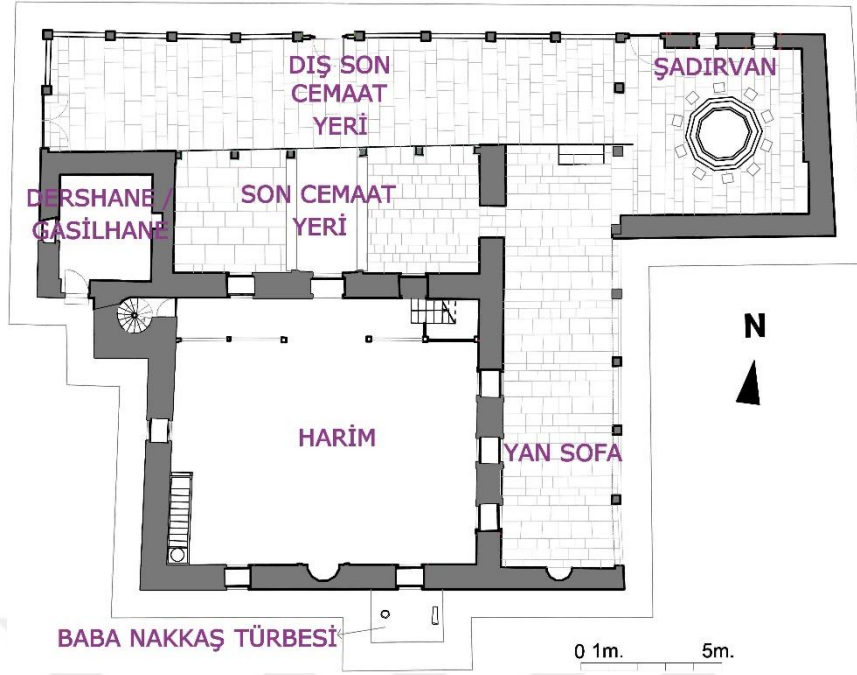
ulu ağaçlar ve tarihi bir kuyu yer almaktadır. Avlunun kuzey yönündeki tuvaletler yenilenmiştir. Ön avlunun doğu tarafında, birkaç yıl önce yenilenen imam evi ve ekleri yer almaktadır. Köy meydanına yakınlığı dolayısıyla, caminin batı yönündeki avlu girişi halk tarafından daha fazla kullanılmaktadır.



Şekil 3.54 : Baba Nakkaş külliyesi vaziyet planı (KVKBK projesi üzerinden revize edilmiştir).

Caminin kible duvarının arkasındaki bahçe, uzun yıllar boyu mezarlık olarak kullanılmıştır. Bu mezarlık bir aile mezarlığı niteliğinde olup 18. ve 19. yüzyıllara ait çok sayıda mezar bulunmaktadır. En eski mezar taşı 1526 tarihli, Baba Nakkaş'ın oğlu Mahmud'a aittir. Baba Nakkaş Şeyh Mehmed'in mezarı ise caminin mihrap cephesindeki sol pencereye bitişiktir (Şekil 3.51). Mezar taşı yeşile boyanmış olup üzerinde bir tarih yoktur. Baba Nakkaş'ın ne zaman ve kaç yaşında vefat ettiği bilinmemektedir.

Nakkaş Camisi, harim, çift son cemaat yeri ve kuzeydoğuda ana mekâna paralel uzanan mihraplı yan sofaya sahiptir (Şekil 3.55). Bu mekânlara kuzeyde şadırvan, batıda minare ve gasilhane (eski derslane) bitişmektedir. Tüm mekânlar, kurşun kaplı ahşap bir çatı altında toplanmıştır. Cami, 10.75x9.4 m ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahiptir. Mekân çıtalı ahşap düz tavanlıdır. Yaklaşık 0.9 m kalınlığındaki horasan derzli moloz taş örgülü beden duvarlarında iki sıra pencere açıklığı bulunmaktadır. Alt dizideki pencereler kireçtaşı sövelidir. Harimde yaklaşık 1.6 m genişliğinde ve giriş duvarına paralel ahşap kadınlar mahfili bulunmaktadır. Ahşap minber, kürsü, kapı, pencere kapakları gibi dekoratif özellikleri olan ayrıntılar ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır (Almaç ve Ahunbay, 2013).



Şekil 3.55 : Baba Nakkaş Camisi planı (KVKKA).

Cami ana mekânını tanımlayan taşıyıcı duvarlar, kuzey yönünde uzatılarak son cemaat yerini iki kenarından sınırlamaktadır. Son cemaat yerinin kuzey kenarında taş kaideler üzerine oturan 6 adet ahşap dikme bulunmaktadır (Şekil 3.56). Ahşap dikmelerin uzunluğu 4 m'nin üzerindedir. Caminin kuzeydoğu duvarına bitişik yan sofası, 5 adet taş sütun ile bahçeden ayrılan yarı açık bir mekândır. Kible duvarında mukarnaslı mihrap nişi bulunmaktadır. Yan sofa ve son cemaat yerlerinin döşemesi kireçtaşındandır (Şekil 3.57).



Şekil 3.56 : Baba Nakkaş Camisi'nin ahşap sütunlarla ayrılmış son cemaat yeri ve kargir sütunlarla ayrılmış dış son cemaat yeri.



Şekil 3.57 : Mukarnaslı mihraba sahip yan sofa.

Dış son cemaat yeri, caminin tüm kuzey cephesi boyunca uzanmakta, doğu ucu şadırvanın bulunduğu kırma çatılı bölüme dayanmaktadır. Bu mekân, kuzey yönünde eşit aralıklarla dizilmiş kireçtaşı sütunlar ve parapetlerle sınırlanmaktadır. Marmara mermerinden imal edilmiş çokgen biçimli şadırvan, yapının kuzey köşesinde, son cemaat yeri ile bağlantılı kare bir mekân içinde bulunmaktadır.

Minare, yapının batı duvarına bitleştirilmiştir. Girişi, iç mekânın batı köşesindeki kapıdan sağlanmaktadır. Duvar örgüsü dışta kesme taş, içte ise kaba yonu tekniğindedir.

2007 yılında projelendirilmesi yapılan caminin restorasyon uygulaması 2011 yılında başlamıştır. Çatısı 1990'lı yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen onarım çalışmalarında inşa edilmiştir. Yeniden yapımda, daha önceki dönemlere ait sağlam kalabilen birkaç ahşap çatı elemanının tekrar kullanıldığı dikkati çekmiştir. Bu dönemde çatının taşıyıcı sistem şemasının iyi kurgulanmaması, yetersiz kesite sahip ahşap elemanların kullanılması ve birleşim detaylarındaki hatalar nedeniyle, ahşap kaplama altı tahtası çürümüş, taşıyıcılığını yitirmiştir. Çatıdaki kurşun levhalar delinmiş, iç mekâna suyun girmesine sebep olmuştur. 2011 onarımı öncesi çatıda dikkati çeken en büyük hasar, deformasyonlar olmuştur. Restorasyonda ahşap çatı, ahşap eleman kesitleri hesaplanarak yeniden yapılmış, kurşun kaplama yenilenmiştir.

Restorasyon öncesi minarenin boşalan derzlerinde otlar büyümüş, caminin eğimli bir arazi üzerine oturmuş olması sebebiyle, özellikle doğu yönündeki yamaçtan gelen sular zeminden yükselen nem sorununa neden olmuştur. Cephelerde koyu renkli özgün

olmayan bir harçla derzleme yapılmıştır. Son cemaat yerinde zemine yakın yerlerde bozulan taşlara ise çimento harcıyla yama yapılmıştır. Sütunlar, pencere kapakları ve tavanlar gibi ahşap öğeler ve mihrap, kalın ve uygun olmayan renkte yağlı boya tabakalarıyla örtülüdür (Şekil 3.58).



Şekil 3.58 : Restorasyon öncesi (2010) cami iç mekânı ve boya kaplı mihrap ve minber.

2007 yılında çizilen koruma projesinde, mihrap duvarı üzerinde, yapının eğimli bir zemine oturması sebebiyle zemin oturmalarına bağlı olduğu düşünülen bir çatlak tespit edilmiştir. Suyun yapıdan uzaklaştırılması için, yapının beden duvarları çevresinde yeni drenaj sistemi yapılmıştır. Mevcut çatlağa da ölçüm aleti konulmuş ve bir süre çatlak takibe alınmış, çatlağın açılmaya devam ettiği fark edilmiştir. Çatlak henüz onarılmamış olup takip devam etmektedir (Şekil 3.59). Uygun olmayan malzeme, renk, doku kullanılarak yapılmış duvar derzleri temizlenmiştir. Yapıya sonradan ilave edilen niteliksiz ekler kaldırılmıştır. Ahşap tavadaki, mihrap ve pencere kapakları üzerindeki yağlıboya kaldırılarak eski boya katmanları araştırılmıştır. Mihrap üzerindeki boya da kaldırılarak yalın taş doku ortaya çıkarılmıştır.



Şekil 3.59 : Baba Nakkaş Camisi'nin güney cephesinde gözlemi devam eden strüktürel çatlaklar.

Temmuz 2015'te yapı yerinde incelendiğinde henüz kullanıma açılmamış olduğu fakat içerisinde onarımın da yapılmamakta olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik sebeplerle uygulamanın devam edemediği, bölgede yaşayan kişilerce ifade edilmiştir.

3.1.3 17. yüzyılda inşa edilmiş camiler

Çatalca Vilayeti içerisinde 17. yüzyılda inşa edilmiş bir cami tespit edilmiştir. Çatalca'nın Kalfa Köyü'ndeki Şeyh Sinan Camisi, pek çok tarihi olaya tanıklık etmiş, değerli camilerdendir. Yakın çevresindeki yapılarla geçmişte bir külliye niteliğinde olan bu bölge, Reşat Ekrem Koçu'nun da dikkatini çekmiş ve araştırmalarına konu olmuş değerli bir yerleşimdir.

3.1.3.1 Çatalca Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi, 1623

Çatalca'nın Kalfa Köyü'nde, Türbe Caddesi üzerinde yer almakta, 5 pafta 413 parselde konumlanmaktadır (Çizelge D.7). Hicri 1033/Miladi 1623 tarihli kitabesine göre cami önce Sultan II. Bayezid tarafından baş halife Şeyh Sinan için yaptırılmıştır. Daha sonra harap olmaya yüz tutmuş cami, Yeniçeri Kâtibi Malkoç Efendi tarafından temelden itibaren tekrar inşa edilmiştir. Caminin yanında Şeyh Sinan Halvetî ve Mehmed Cemal Halvetî'nin mezarlarının içinde bulunduğu türbe, bunların yakınında ise bir hamam ve çeşme bulunmaktadır (Yüksel, 1996) (Şekil 3.60). KVKBK Arşivi'ndeki anıt fişinde, caminin Sultan II. Bayezid tarafından yaptırıldığı sanıldığı yazmaktadır.



Şekil 3.60 : Kalfa Köyü'nde Şeyh Sinan Camisi, konumu.

Cümle kapısı üzerindeki dört bölümlük ve dört satırlık kitabe şöyledir:

1- “Kutb-a’lem merkez-i din nûr-i cism-i evliyâ

Hüsrev-i Cem menzilet yeh-I Bâyezid Hân ibtidâ

Şeyh Sinan kim rahmetiyle ravzada âsûdedir

Kim Halîfe Köyü dimişler bay u gedâ

2- Kıldı o şâh-ı cihan ol yerde câmi binâ

Ehl-i islâm ideler şeyhe iktidâ

Baş halîfe oldu başdan bu binaya rehnümâ

Çün harâba müşrif oldu merr-i eyyâm(i) le binâ

3- Bir kerem Kânımı ol hayra delâlet eyledi

Yeniçeri kâtibi Malkoç Efendi nâm-anâ

Mâl-i bî-hâd sarfidüb yapıdı temelden câmi

Misl-i o râkes nedîde der cihân-i bî-bakâ

4- Firdevs-i a’lâda nasîb ola zât-i Hudâ

Ana şefaata ide Hazret-i Mustafâ

Hayrını mevlâ kabûl itsün güzel târihidir

Câmi’-i a’lâ teâlâllah aceb a’lî binâ sene 1033

Kalfaköy, Çatalca’daki köyler arasında pek çok tarihi yapının adeta bir külliye oluşturacak şekilde bir araya geldiği nadir köylerdendir. Öyle ki, burada bir Osmanlı sarayının var olduğu iddia edilmektedir (Koçu, 1970). Kalfaköy ve barındırdığı tarihi

yapılar ile ulaşılabilen en eski kaynaklar, Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleridir. Bunun yanında Reşad Ekrem Koçu, 14-25 Şubat 1970 tarihleri arasında Tercüman Gazetesi'nde bir yazı dizisi yayımlanmıştır. “Çatalca Sarayları” yazı dizisinde Çatalca'nın Kalfa köyünde bir Osmanlı sarayından ve Subaşı köyünde bir Kırım sarayından söz edilmektedir. Kalfaköy'deki yapılar ile ilgili bir diğer belge, 1996 yılında yayımlanmış olan “Aslanapa Armağanı” kitabı içerisinde, Aydın Yüksel'e ait “3.1.3.1 Çatalca Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi, 1623” bölümüdür. Bunun yanında, Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde Çatalca'da bir sarayı betimlemiştir. Koçu, bu sarayın Kalfaköy'deki saray olduğunu iddia etse de Evliya Çelebi yazısında, sarayın bulunduğu köyün ismini vermemektedir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi kayıtlarında, Kalfaköy'deki yapılar ile ilgili, 1725 (BOA.C.EV.640/32256) ve 1737 (BOA.C.EV.427/21608) tarihli en eski iki arşiv belgesi, Şeyh Sinan Zaviyesi hakkındadır. Bu kayıtlarda köyün ismi Halife Köyü olarak görülmektedir. Köyün adının, 1725-1811 yılları arasındaki belgelerde “Halife”, 1811-1903 yılları arasındaki belgelerde “Kalfa”, 1789 yılına ait olan bir belgede ise (BOA.AE.SABH.I.369/25773) Halifeler Köyü” olarak söz edilmektedir.

Bunun yanında arşivde, 1903 yılına ait, Kalfa Köyü'ndeki cami, Şeyh Sinan Türbesi, mektep ve hamamın tamir edildiğine dair iki belge bulunmaktadır (BOA.İ.EV.35/4) (BOA.ŞD.163/49) (BOA.BEO.2212/165829) Bu belgelerde, yapıların harap olmaya yüz tutmuş olmaları sebebiyle tamirlerine ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. Günümüzde mektep ve zaviye mevcut değildir. Saray hakkında bir bilgiye ise arşiv belgelerinde rastlanmamıştır. Şeyh Sinan Camisi ile ilgili en eski BOA belgesi olan 1827 tarihli belge, Mehmed Halife'nin vefatıyla hitabetin oğullarına devredilmesi hakkındadır (BOA.HAT.1570/24).

1987 yılında caminin çatısı, pencereleri ve kapısının onarıma ihtiyacı olması sebebiyle Vakıflar Başmüdürlüğü'ne talepte bulunulmuştur (Şekil 3.61).



Şekil 3.61 : 1987 tarihli fotoğrafta cümle kapının üstünde saçak mevcut değildir (KVKBKA).

Koçu'nun tespitlerine göre, Osmanlı padişahlarının konakladığı sarayın yeri, Kalfa Köyü'nün kuzeybatı kenarına düşen bir meydancığın kuzeyindedir (Şekil 3.62). Bu meydanın güneyinde cami ve türbe, batısında hamam kalıntısı, doğusunda ise bir çeşme yer almaktadır (Şekil 3.60). Özgünlüğünü koruyan çeşme, sarayın etrafını çeviren duvarlardan 1970 yılına gelebilmiş küçük bir parçası üzerinde yer almaktadır. Klasik üsluplu çeşmenin kitabesi mevcut olmayıp, önünde geniş bir yalak bulunmaktadır (Şekil 3.66). Yüksel'in (1996) tespitine göre bu çeşme 15. veya 16. yüzyıl yapısı olup hem saraya hem de yol tarafına su vermektedir. Koçu, 1970 yılında köyde meydana bakan çeşmeden başka (Şekil 3.68), önünden bozuk bir yol ile vadiye inilen, alt kotta önünde yalak bulunan bir çeşme daha olduğunu söylemektedir. Kitabesi olmayan bu çeşmenin, saray çalışanlarına ait odaların veya ahırların çeşmesi olabileceğini söylemiştir. Günümüzde bu çeşme mevcut değildir.



Şekil 3.62 : Şeyh Sinan Camisi ve çevresindeki eski eserler.

Balkan Harbi'nde köy Bulgarların birkaç günlük işgaline maruz kalmış, bu süreçte cami ve hamam tahrip edilmiştir. İlerleyen yıllarda hamam içerisindeki dört mermer sütundan ikisi caminin içine konmuştur. Günümüzde hamam harap durumdadır (Şekil 3.64). Cami ise daha küçük taban alanına sahip olacak şekilde, doğu ve batı duvarları yıkılıp yeniden inşa edilmiştir (Şekil 3.63). Türbe, 1970'te (Şekil 3.67) özgün halinde (Koçu, 1970) iken 1986'da yeniden inşa edilerek niteliksiz bir kargir yapı haline gelmiş, 1995'te tekrar yıkılarak eski görünümü verilmek istense de pek başarılı olunamamıştır (Yüksel, 1996) (Şekil 3.65). Mektep günümüzde mevcut olmayıp eskiden caminin batısında, bugün imam evi olan yerde bulunduğu Koçu'nun fotoğrafında görülmektedir (Koçu, 1970) (Şekil 3.67). Saray, 1970'ten önce yıkılmış olsa gerektir ki bu yılda Koçu ve ekibi¹⁸, bahçenin bakımsızlıktan çalılarla dolu olduğunu, çalılar arasında pek çok duvar izinin, sütun başlığının ve pencere pervazını andıran birkaç taşın bulunduğunu ifade etmiş, konusunda uzman mimarların acilen buraya gelip kazı yaparak bunları tespit etmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bunu takiben, konu ile ilgili ilk araştırma 1986 yılında yapılmış olup (Yüksel, 1996) çok kapsamlı değildir. Yüksel de temel izlerine ve küfeki taşından yapılmış sövelere

¹⁸ Koçu, bu köylere 1970 yılı içerisinde iki kere gitmiş ve gözlem yapmıştır. İlk geziyi İstanbul Vakıflar Başmüdüğü İhsan Erzi'nin yardımıyla Kemal Elker ve Erdem Yücel ile, ikinci geziyi Turing Kulübü müdürü Çelik Gülersoy ve İstanbul Orman Başmüdüğü Kemal Günen yardımıyla, Adil Ilıcak, Fuad Kaçar ve Sabahattin Can ile yapmışlardır (Koçu, 1970).

rastladığını belirtmiştir. Günümüzde bu alanda çok fazla bitki olduğu için herhangi bir yapı ögesi görülememektedir.



Şekil 3.63 : Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi giriş cephesi.



Şekil 3.64 : Günümüzde harabe halinde olan hamam.



Şekil 3.65 : Yıkılıp yeniden yapıldığı için tarihi değer taşımayan Şeyh Sinan Türbesi (KVKBKA).



Şekil 3.66 : Saraya ait olduğu söylenen çeşme.

Koçu, yazı dizisinde, Evliya Çelebi'nin de bu saraydan bahsettiğini söylemiş ve tasviri yazısına aktarmıştır. Evliya Çelebi, Çatalca'daki sarayı şöyle betimlemiştir (Danışman, 1970):

Çatalca'da Âli Osman Padişahlarının Sarayı- Bi çemenzar sahrâya nâzır (yüksek bir zeminde) servi, çınar, kavak, salkımsöğüd ve çeşitli meyva ağaçları ile donanmış bir İrem Bağdır. Burada olan hoş sesli kuşların âhengi dille anlatılmaz, burada olan bülbüller başka yerde yoktur.

Bu muazzam sarayın etrafı kale gibi duvarlarla çevrilmiştir. İçinde bostancıbaşısı, 300 nefer bağçıvanı, muhafızı, müteaddit odaları ve nice kasırları vardır. Çatal su terâzileri ile bu yüksek yere çıkarılmış akarsu fiskiye ve şadırvanlardan havuz ve selsebillere dökülür. Her pâdişah bir kasır yapmış bırakmıştır ki benzerlerini bir mimar yapmış değildir. Bu büyük sarayı gördüğümüz gibi yazsak ayrıca bir cild olur ...

Evliya Çelebi'nin yazısında oldukça görkemli olduğu betimlenen sarayın Kalfa köyünde olduğuna dair bir ibare yoktur. Aydın Yüksel (1996) de Evliya Çelebi'nin bu köye uğramadığını ifade etmiştir.



Şekil 3.67 : 1970 tarihli fotoğrafta Şeyh Sinan Camisi, solda türbe ve sağda mektep (Koçu, 1970).



Şekil 3.68 : Saray Çeşmesi (Koçu, 1970).

Günümüzde cami 1.1 m'lik bir setin üzerinde olup altı basamak ile sokaktan cami kotuna ulaşılmaktadır. Dış ölçüleri 13.9x9.8 m olup, kırma çatılı ve bir minarelidir. Sağ ve sol duvarlarının kalınlığı 0.75 m iken mihrap ve son cemaat yeri duvarları 0.92 ve 1.04 m arasında değişmektedir (Şekil 3.73). Bu duvarlar üzerinde altta ve üstte ikişer pencere, doğu ve batı duvarlarında ince uzun üçer adet kemerli pencere mevcuttur (Şekil 3.69, Şekil 3.70). Yapının son cemaat yeri duvarında iki adet mihrabiye bulunmaktadır (Şekil 3.63). İç mekanda kadınlar mahfili 1987 yılında 2 m derinliğinde olup, iki dairesel kesitli ahşap direklerle taşınıyorken 1995'te ahşap direklerin yerine hamamdan getirilmiş iki mermer sütunun eklendiği görülmüştür

(Yüksel, 1996). Yine bu tarihte caminin tavanı da ahşap bir direkle takviye edilmiştir (Şekil 3.71).



Şekil 3.69 : Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi'nin doğu cephesi.



Şekil 3.70 : Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi iç mekân.



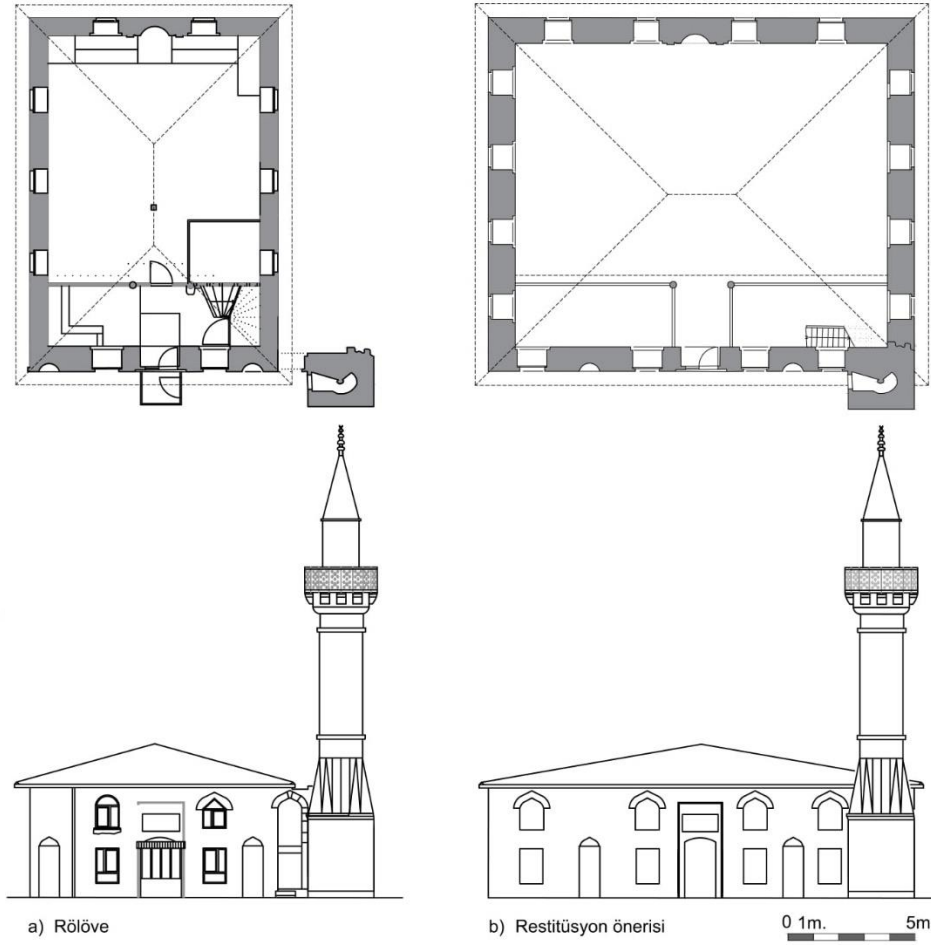
Şekil 3.71 : Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi kadınlar mahfili.

Minare binanın batısında ve binaya bitişiktir. Caminin ön cephesi üzerinde günümüzde açıklık olan bölmenin özgün halinde bir penceredir. Bu açıklıktan, eskiden mektebin, günümüzde cami lojmanının bulunduğu batı cephesine geçilebilmektedir.

Çatı eskiden kurşun kaplı iken 1950'den önce çökmüş ve daha sonra bugünkü ölçülerine göre yeniden yapılmıştır. Günümüze gelebilen pencerelerden özellikle minarenin bitişigindeki üst pencerenin klasik üsluptaki biçimi, Yüksel'e (1996) göre eserin ciddi yapısını ve değerini işaret etmektedir (Şekil 3.63). Minarenin kaidesi ve pabucu eski olup gövde ve şerefe bir hayli değişikliğe uğramıştır (Yüksel, 1996). Minarenin kible tarafında da duvar izleri ve üstünde eski saçak izleri görülmektedir (Şekil 3.72). Bu duvar ve saçak izlerinden hareketle caminin batı duvarının özgün halinde minareye bitişik olduğu ve giriş kapısının, diğer camiler göz önüne alınarak, kuzey duvarının orta aksında olduğu düşünülerek, Yücel'in verileri de değerlendirilerek caminin restitüsyonu yapılmıştır (Şekil 3.73). Pencere doğramaları günümüzde değişmiş olduğundan ve özgün doğramalara ilişkin bir veri bulunmadığından çizimde doğramalar boş bırakılmıştır. Bunun yanında günümüzde mevcut olmayan özgün doğu ve batı duvarları üzerinde üçer pencere mi dörder pencere mi olduğu net olarak bilinmemektedir.



Şekil 3.72 : Minarenin güney cephesi üzerinde, eskiden burada duvar olduğunu işaret eden taşlar.



Şekil 3.73 : Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi a) mevcut durumu b) restitüsyon önerisi.

3.1.4 19. yüzyılda inşa edilmiş camiler

Kırma çatılı tarihi camilerden 5'i, kitabelerinden öğrenildiği üzere 19. yüzyılda, 1819-1893 yılları arasında inşa edilmişlerdir. Bunların 3'ü Arnavutköy'de (Karaburun, Yassıören, Haraççı camileri), biri Başakşehir'de (Şamlar Camisi), biri Silivri'dedir (Ali Paşa Mahallesi Camisi).

3.1.4.1 Arnavutköy Karaburun Camisi, 1819

Karaburun Köyü, Cenevizler döneminden itibaren önemli bir yerleşim alanıdır. Kalesi, korunaklı limanı, denizden Terkos Gölü'ne geçebilme imkânının bulunması gibi sebepler dolayısıyla uzun yıllar önemini korumuştur. Günümüzde bir balıkçı köyü olan Karaburun'da büyük bölümü yıkılmış Ceneviz Kalesi, bir cami ve 1860 yılında inşa edilmiş bir deniz feneri bulunmaktadır (Arnavutköy Belediyesi, t.y.).

Köyün tek camisi olan Karaburun Camisi, Meydan Sokağı üzerinde yer almakta, 4 pafta 358 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.75) (Çizelge D.8). Kitabesi bulunmayan caminin üzerindeki levhada 1850 yılında inşa edilmiş olduğu

belirtilmiştir. Ancak BOA belgelerine göre Karaburun'da 1819 yılında, Karaburun Tabyası içerisinde inşa edilmiş bir cami vardır. Bu cami ile ilgili BOA'nde 1819 ve 1820 tarihli iki belge vardır (BOA.HAT.1552/57). 1819 tarihli belgede, Karaburun Tabyası binaları ve camisinin, Karadeniz Boğazı'ndaki kalelerin nazırı Ser-Turna-i Mustafa Ağa marifetiyle yaptırıldığından (BOA.HAT.593/29089), 1820 tarihli belgede ise bu caminin hitabetinin İbrahim Halife'ye tevcihinden söz edilmektedir.

Karaburun Tabyası sınırlarını yaklaşık olarak gösteren 1909 tarihli harita ile günümüz haritası kıyaslandığında, Karaburun Camisi'nin tabya sınırları içerisinde veya çok yakınında yer aldığı görülmektedir (Şekil 3.74). Dolayısıyla 1819'da inşa edilen caminin, 1909 haritasında belirtilmediği ve günümüzdeki cami olduğu düşünülmektedir.



Şekil 3.74 : Karaburun Camisi konumu.

2010 yılında tescillenen caminin koruma grubu 2011 yılında 1 olarak belirlenmiştir. Aynı yıl, özel bir firma¹⁹ tarafından çizilen rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin KVKBK tarafından onaylanmasını takiben yapının restorasyonu 2012 yılında başlamış, 2014 yılında tamamlanarak cami kullanıma açılmıştır.

¹⁹ Hanart Mimarlık Restorasyon İnşaat ve Tic. Ltd. Şti.



Şekil 3.75 : Karaburun Camisi hava fotoğrafı.

Restorasyon öncesi cephesi cam mozaik taşlarla kaplı caminin kubbe ile örtülü olduğu ve bu kubbeyi taşıması için cami iç mekânında betonarme kolon kiriş sisteminin oluşturulduğu tespit edilmiştir (Şekil 3.77 ve Şekil 3.78). Fakat bu sistemin mevcut yapı ile birlikte çalışmadığı gözlenmiştir. Bunun yanı sıra giriş cephesinde, sundurma çatılı bir giriş holü oluşturulmuştur ve oldukça yüksek bir minare yapılmıştır. Yapılan restorasyon ile betonarme ekler, kubbeler, minare ve rüzgârlık kaldırılmıştır. Bunun yerine iç mekanda ahşap konstrüksiyonlu bir mahfil bölümü ve merdiveni ilave edilmiştir. Kubbeli üst örtü yerine ahşap malzeme ile kırma çatı ve üzerine kurşun üst örtü yapılmıştır. Yıkılan minarenin yerine dönemin minarelerine uygun boyutta, daha alçak, betonarme bir minare inşa edilmiştir (Şekil 3.76). Giriş kısmındaki rüzgârlık, ahşap malzeme ile daha küçük boyutta yapılmıştır. Çatlak ve bozulmalar tespit edilerek örme ve dikiş yoluyla sağlamlaştırıldıktan sonra kireç harcı ile sıvanmıştır.



Şekil 3.76 : Karaburun Camisi'nin restorasyon süreci fotoğrafı (Url 30).



Şekil 3.77 : Karaburun Camisi'nin 2012 yılındaki restorasyondan önceki durumu (KVKBKA).



Şekil 3.78 : Karaburun Camisi'nin 2012 yılındaki restorasyondan önceki durumu, iç mekân (KVKBKA).

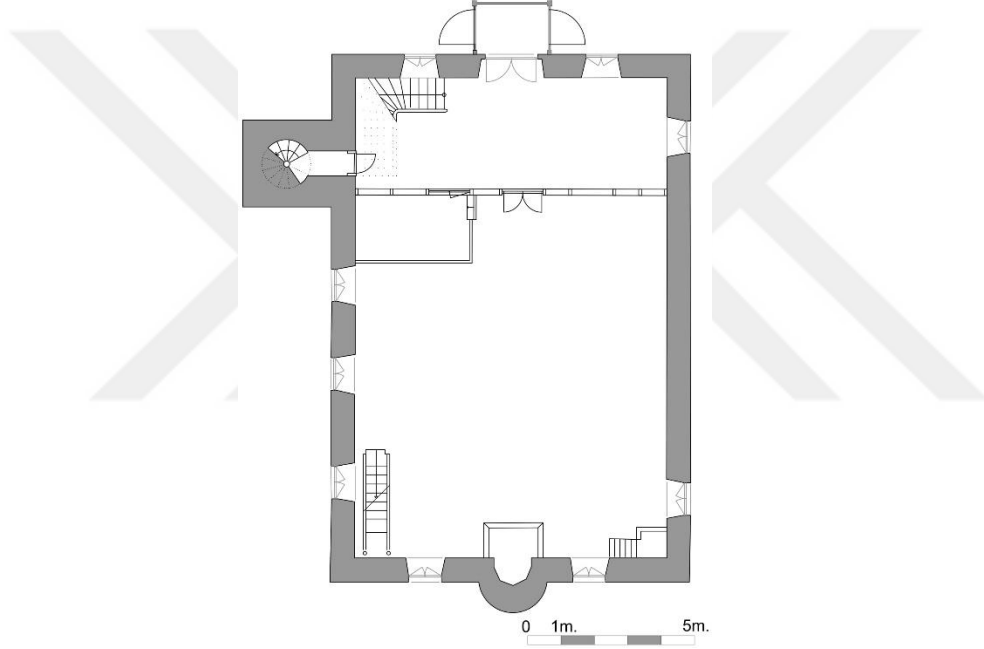
Caminin batısında konumlanan, ortasındaki tuğra motifi güçlükle okunabilen çeşmede 1278 Hicri (1861-1862 Miladi) tarihi görülmektedir ancak tarihin son iki rakamının sonradan boya ile yazıldığı düşünülmektedir. Restorasyon raporunda bu çeşmenin 1850 tarihli olduğu ifade edilmiştir (Şekil 3.79).



Şekil 3.79 : Karaburun Camisi'nin batısındaki çeşme.

Günümüzde, dikdörtgen planlı (Şekil 3.80) kargir caminin duvarları içeriden ve dışarıdan sıvalıdır. Caminin girişinde ahşap küçük bir rüzgârlık vardır. Giriş cephesinde, kapı haricinde alt ve üst kotlarda ikişer pencere mevcuttur (Şekil 3.81). Batı cephesinde minare, alt kotta üç, üst kotta bir pencere ve yol kotunun altında bodrum kata giriş kapısı mevcuttur. Caminin mihrabı, kilise apsislerine benzer şekilde dışa doğru çıkıntılıdır ve üzeri kurşun yarım kubbe ile örtülüdür. Bu cephede iki pencere bulunmaktadır. Doğu cephesi ile komşu parseldeki yapıya oldukça yakın olup bu cephe üzerinde üst kotta bir pencere bulunmaktadır.

Sıvalı iç mekânda kadınlar mahfili, merdiven, vaaz kürsüsü, minber ve tavan ahşaptır. Mihrap ise mermer olup bu yapı öğelerinin hiç birisi özgün değildir (Şekil 3.82).



Şekil 3.80 : Karaburun Camisi planı (KVKBKA üzerinden Küçük, 2015).



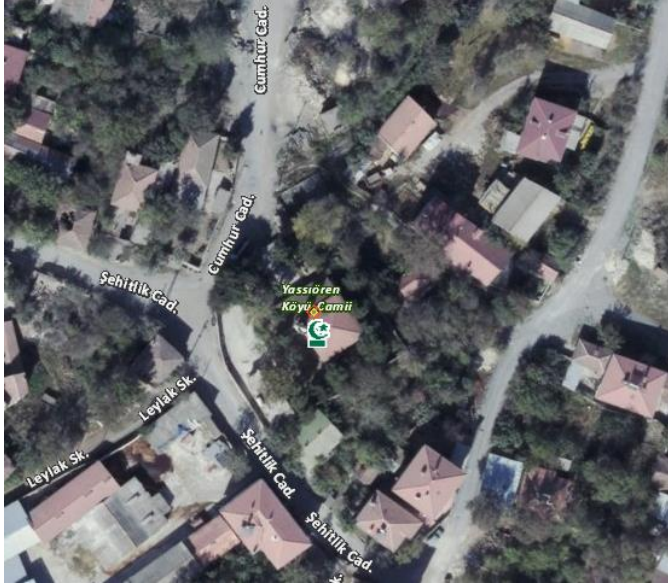
Şekil 3.81 : Karaburun Camisi giriş cephesi.



Şekil 3.82 : Karaburun Camisi iç mekanda güney cephesi.

3.1.4.2 Arnavutköy Yassıören Camisi, 1838-39

Silivri'nin Yassıören Köyü'nde, Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer almakta, 7-8 pafta 82 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.83) (Çizelge D.9). Harime giriş kapısı üzerinde, 1838/1839 tarihli bir kitabe vardır. Yapının tescil fişinde, harim girişi üzerindeki kitabeden hareketle yapının II. Mahmut döneminde Adile Sultan'ın emriyle onarım gördüğü belirtilmektedir. Oysa ki kitabede Adile Sultan'ın ismi geçmemektedir. Kurula verilen, yapıya ait rölöve, restitüsyon, restorasyon raporunda 1838 tarihli kitabenin yapım, 1873 tarihli kitabenin onarım kitabesi olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında, tescil fişine göre her ikisi de onarım kitabesidir. Restorasyon raporunda çevirisi yaptırılmış olan ve aşağıda metni verilen bu kitabeyle göre cami, 1838/1839 tarihinde Sultan II. Mahmut döneminde Ali Paşa tarafından ihya edilmiştir. 1873/1874 tarihinde Sultan II. Abdülhamid döneminde ise caminin bugünkü son cemaat yerine Rıza Paşa tarafından iki oda eklenmiştir. 2012 yılındaki restorasyonda bu odalar kaldırılmıştır (KVKBKA). Yassıören köyü, BOA belgelerinde Yassı Viran karyesi veya Yassı Ören köyü olarak da görülmektedir.



Şekil 3.83 : Yassıören Köyü Camisi konumu.

Giriş kapısı üzerindeki kitabe:

Mahmut Han adil hakan bi mühadil adlı cihana şamil etti
O zırh Mevla ol devri her murat makul nuri çeşmi dünya efkarı
Bi berri ve ihsan emma ki yeki furava çan şehri ya mansuri hayri etti
Kıldı o mehmur sebebi kullarını mesrur edüp cihanda hakka fermanı şahı kendi etti
En evvel icra bu sayede meğer çok hayra oldu
Mazhar olup Ali Paşa'nın bu camiye mukaddem bir köhne cariyi hurrem aşık devreti
Asa celbi duayı muhakkın şahı cihana
Zira erkanı din ve millet durdukça dideyi ziyet
Tabiyayle bi kem terçanlı süphayli mehcür
Bu beyiti saydı igir tarihin etti inhak
Ruhi müyemmi geçer Altasa her an kılmakta denri ihya ol abdu ercümendi
Rıza efendi eyler bu cayı envarın berini ima yamadına muvaffak oldu
Nuramı el hak ol kibleyi hılafeti tahta ol at
Nu nevhi muhid dilara alel ala 1254 (Miladi 1838/1839)

Batı duvarı üzerindeki onarım kitabesi ise şöyledir:

Erkanı din ve millet durdukça dildeyi ziyet
İphak Rıza Paşa yaptı resin ruhuna bu beyiti saydı yigür tahidin etti
İnha mevhi muhid dilara alel ala 1290 (Miladi 1873/1874)

Kanuni Sultan Süleyman döneminin valilerinden olan Hadım Ali Paşa'nın tarihi belirtilmemiş olan vakfiyesinde, Yassıviran köyünde cami, hamam ve Kur'an talimi için bir oda yaptırdığı yazmaktadır (BOA.TS.MA.d.6967).

Yassıören Köyü'ndeki camiye ait Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 1617 (BOA.İE.EV.1/93), 1681 (BOA.İE.EV.14/1702), 1732 (BOA.C.EV.55/2745), 1759 (BOA.C.EV.585/29530), 1840 (BOA.AE.SMST.II. 139/15419), 1857 (BOA.C.EV.576/29066) yıllarına ait belgeler ve tarihsiz bir (BOA. EV.d. 27694) belge vardır. Bu belgelerde, caminin adı Gazi Ali Paşa Camisi olarak görülmektedir. Fakat bu belgelerdeki bilgilerin, günümüzdeki cami inşa edilmeden önce burada olan camiye ait olduğu düşünülmektedir.

Yassıören Camisi'nin 1982 yılına ait fotoğrafları mevcuttur (Şekil 3.84). Bu fotoğraflarda görüldüğü üzere tepe pencereleri ahşap doğramalı ve dikdörtgen iken günümüzde alçı revzen niteliğindedir. Net olarak bilinmeyen bir tarihte onarılmıştır. 2012 yılı restorasyonundan önce ise cephesi ve minaresi cam mozaik taşlarla kaplı iken restorasyonda bunlar sökülüştür²⁰. Caminin kuzey ve güneyinde hazire, güneybatısında abdest alma mekanı ve tuvaletler yer almaktadır.

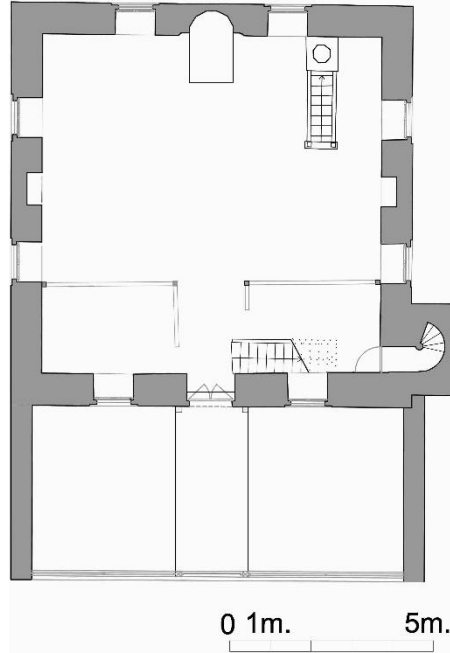


Şekil 3.84 : Yassıören Camisi 1982 tarihli iç mekan fotoğrafı (VBMA).

Günümüzde Yassıören Camisi kare planlıdır. 10.7x10.7 m boyutlarındaki (Şekil 3.85) kargir caminin duvarları moloz taş örgü tekniğiyle inşa edilmiş olup, iç mekânı sıvalıdır. Moloz taşların arasındaki derzlere, renklendirilmiş çimento ile horasan harcı

²⁰ Yassıören Camisi'nin rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi, Atakan İnşaat Taah. Tic. Ltd. Şti. tarafından hazırlanmıştır.

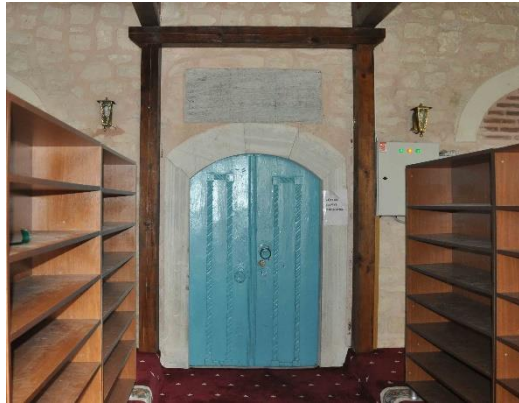
görüntüsü verildiği dikkati çekmektedir (Şekil 3.86). 2012 yılında ilave edilmiş son cemaat yeri, 4.6x11.1 m boyutlarındadır. Restorasyon öncesi, bu alanda imam odası ve derslik olarak kullanılan iki oda mevcut iken restorasyon sonrası bu odalar kaldırılmış, bu mekan son cemaat yeri haline getirilmiştir. Son cemaat yerinin orta aksının zemini, 0.2 m yüksekliğindeki birer basamak ile sağ ve sol bölümden alçakta konumlanmaktadır. İki yan bölümün döşeme kotunun yükseltildiği, bu bölümdeki pencerelerin alt hizasının zemin ile aynı seviyede olmasından anlaşılmaktadır. Harime giriş kapısı özgün olup ahşaptır ve üzerinde mermer kitabesi bulunmakta olup üzeri boyanmıştır (Şekil 3.87). Kuzey duvarında, orta aksta konumlanan kapının iki yanda birer lokma parmaklıklı ve mermer söveli pencere vardır. Bunların üzerindeki teğet hafifletme kemerleri kireç taşından yapılmış olup kemerin ayna kısmında tuğla malzeme kullanılmıştır. Caminin güney, doğu ve batı cephelerinde, ikisi alt, ikisi üst kotta olmak üzere dörder pencere mevcuttur (Şekil 3.86). Alt kottakiler kuzey cephesindeki kemerli pencere sisteminin aynısı olup, üst kottakiler dışlık pencerelerdir (Şekil 3.88). 2012'den önce beyaz çimento ile yapılmış olduğu saptanan dışlıklar, 2012 yılındaki restorasyonla, alçı ile tekrar yapılmıştır. Duvarların kalınlığı yaklaşık 0.9 m'dir. Mihrap mukarnaslı ve özgündür. Minare, yapının batı cephesinde konumlanmakta, kare bir kaide üzerinde yükselmektedir. Restorasyon öncesi, şerefeyi de kapsayan üst kısmı betonarme olduğu tespit edilen minare, betonarme eklerinden arındırılmış, özgün malzemesi ile aynı özellikleri taşıyan küfeki ile onarılmıştır (KVKBKA). İç mekânda, batı duvarındaki ahşap merdiven ile üst kottaki kadınlar mahfiline ulaşılır. Bu duvarda iki sıra pencere arasında ahşap kapak ile kapatılmış bir niş ve zemin kattan ve kadınlar mahfili katından minareye çıkış kapısı da mevcuttur. Doğu duvarı da batı duvarına benzer şekilde alt ve üst kottalarda olmak üzere iki sıra pencere ve bir nişten oluşmaktadır.



Şekil 3.85 : Yassören Camisi planı (KVKBKA üzerinden Küçük, 2015).



Şekil 3.86 : Yassören Camisi batıdan görünüşü.



Şekil 3.87 : Yassören Camisi özgün giriş kapısı.



Şekil 3.88 : Yassıören Camisi iç mekân.

3.1.4.3 Başakşehir Şamlar Camisi, 1839

Başakşehir Şamlar Mahallesi'nde 2829 Sokağı üzerinde 55 numaradadır. Sazlıdere Barajı kıyısında yer almakta, 1 pafta 163 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.89) (Çizelge D.10). Kitabesinden öğrenildiği üzere cami, 1839 yılında Sultan II. Mahmud Han döneminde, Şamlar Köyü'ndeki camiler çok harap durumda olduğu için, Baruthane Nazırı Necib Mir Ali'nin emriyle Namık Şakir'e yaptırılmıştır.



Şekil 3.89 : Şamlar Camisi konumu (Url 31).

Müezzin Zekeriya Coşan tarafından yapılan transkripsiyona göre, giriş kapısının üzerindeki 1255 Hicri/1839 Miladi tarihli kitabede şöyle yazmaktadır (Şekil 3.90):

Hazreti Sultan Mahmud ol inâyet Menbâ-i sayesinde oldu dünya sert eser cennet misâl
Böyle şehinşâhı adil gelmiştir aleme Rah-ı Hakda daima bedel etmede- mal-ü menâl
Şamlar halkı gözündeki târ idi şam-u sabah Pek harap olmuş idi camileri bi Kilu Kâl
Nazır-ı Baruthâne ol Necib Mir Ali Emri şehiyle yaptı şimdi camii bunu hemân
Oldu bu ma'bedi mataf-ı kudsiyân ve Mü'minin- Kıl Namazı olsun makbul-ü Hayyi Zülcelâl
Ta Eda oldukça bu camide her dem salât ede ömrü şevketin-Efzun Rabbi bi zevâl
Secdede iken söyledim Tarih Namık Şakir yaptı a'la mabedi Sultan Mahmudul Hisal.



Şekil 3.90 : Şamlar Camisi'nin kitabesi.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde “Şamlar” ve “cami” kelimeleri ile arama yapıldığında beş kayda rastlanmıştır. Bunlardan tarihi belirtilmemiş biri caminin yeniden yapımı ile ilgili olup Azadlı Baruthanesi'nin inşa ve tamirat defteri içerisinde yer almaktadır. Belgede, bölgenin en şerefli köyü olduğu söylenen Şamlar Köyü'nün camisinin yeniden inşası hakkındaki fermanın söz etmektedir. Buna göre, Başmimar Abdülhalim Ağa tarafından bir keşif defteri düzenlenmiştir (BOA.MAD.d.19689).

Osmanlı Arşivi'nde bulunan diğer bir belge, 1675 yılında, Şamlar Köyü'ndeki bir mescidin Yusuf adlı kişi tarafından cami olarak inşa edilmesine izin verildiğine dairdir (BOA.C.EV.197/9839). Bu caminin daha sonra Yusuf Ağa Camisi olarak anıldığı (BOA.ŞD.412/5) ve Yusuf Ağa Vakfı'na bağlı olduğu (BOA.İ.ML.58/1322) bilinmektedir. Caminin 1904 yılında onarıldığına ilişkin, tamiri ve masraflarının ödenmesi hakkında arşiv kayıtları mevcuttur (BOA.ŞD.412/5, BOA.İ.ML.58/1322 ve BOA.BEO.2314/173511).

Günümüzde Şamlar Köyü'nde var olan tek tarihi cami, 1839 inşa kitabeli, incelenmekte olan cami olduğuna göre, arşivde kayıtları olan Yusuf Ağa Camisi'nin günümüzde mevcut olmadığı söylenebilir. Ve hatta kitabede bahsedilen harap camilerden birisinin bu cami olma ihtimali vardır.

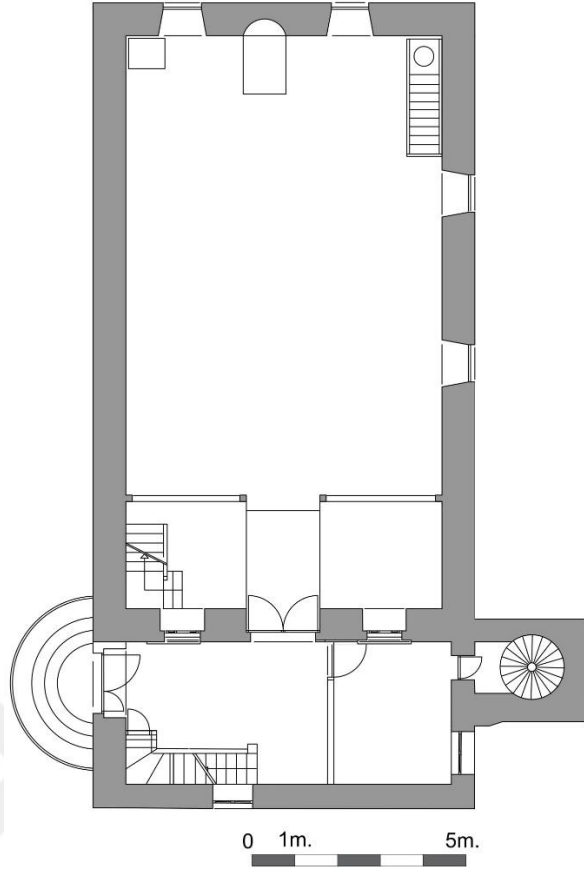
I. Dünya Savaşı öncesinde “Savaş Ofisi” tarafından çizilmiş, Londra'da basılmış olan “Constantinople and Surrounding Country” adlı 1909 tarihli haritada da Şamlar köyünde 1909 yılında bir caminin olduğu anlaşılmaktadır. Burada Şamlar yerleşimindeki yapıların arasında bir cami olduğunu belirtir şekilde cami alemleri işaretleri görülmektedir (Şekil 3.91). Şamlar Bendi'nin de ifade edildiği haritada iki nehir arasında görülen Şamlar'ın doğusunda yer alan, Küçükçekmece Gölü'ne dökülen Hasan Oğlu Deresi bugün kurumuş durumdadır ve dere yatağı günümüzde İstiklal

Caddesi olarak varlığını sürdürmektedir (Şekil 3.91). Şamlar'ın güneydoğusunda yer alan, bir kilisesi de olan Aya Yorgi yerleşiminin yerinde ise bugün Kayabaşı Mahallesi vardır. Kilise ise mevcut değildir.



Şekil 3.91 : 1909 tarihli haritada Şamlar Köyü'nde cami olduğu ifade edilmektedir ve ayrıca Hasan Oğlu deresi mevcuttur (solda). 2016 tarihli İBB haritasında ise bu dere yerini İstiklal Caddesi'ne bırakmıştır (sağda).

Günümüzde, dikdörtgen planlı (Şekil 3.92) kargir caminin duvarları moloz taş örgü tekniğiyle inşa edilmiş olup, iç mekânı sıvalıdır. Caminin muhdes bir malzeme ile çevrelenmiş giriş kapısı, doğu duvarındadır (Şekil 3.94). Kitabenin de bulunduğu bu duvarda pencere yoktur. Güney duvarında bulunan iki adet dikdörtgen ve üstündeki iki adet daire formlu pencereyi taş söveler çevrelemektedir (Şekil 3.94). Batı duvarı üzerinde ise Şamlar Deresi'ne bakan dört pencere bulunmaktadır (Şekil 3.93). Bunlardan ikisi ek kısımda olup, plastik esaslı doğramaları ile muhdestir. Harimde yer alan diğer iki pencere ise söveli olup, üzerinde kemer bulunmaktadır. Bunlar güney duvarı üzerindeki pencere tipindedir. Caminin batı duvarı üzerinde, 1990'larda inşa edilmiş (Coşan, 2015) minaresi mevcuttur (Şekil 3.93). Kuzey duvarı üzerinde ise üç adet dikdörtgen pencere vardır. Caminin kuzey bölümünde duvar kalınlığı, harim içindeki diğer duvarlara göre daha azdır ve pencereleri mihrap duvarındakilerden farklıdır (Şekil 3.92). Müezzinden de alınan bilgiye göre bu bölüm sonradan ilave edilmiştir. İnşa kitabesinin, özgün halde harime giriş kapısı üzerinde olduğu ve ek yapımı sırasında bugünkü yerine taşındığı düşünülmektedir. Caminin kuzey kısmının ek olduğu, doğu cephesi üzerindeki kesme köşe taşlarından da anlaşılabilir (Şekil 3.94). Harime giriş kapısının üzerindeki kemerin aynısı, ek yapıldıktan sonra ilave edilen kapının üzerine de uygulanmıştır (Şekil 3.95).



Şekil 3.92 : Şamlar Camisi'nin planı (Küçük, 2015).



Şekil 3.93 : Şamlar Camisi'nin batı cephesi.



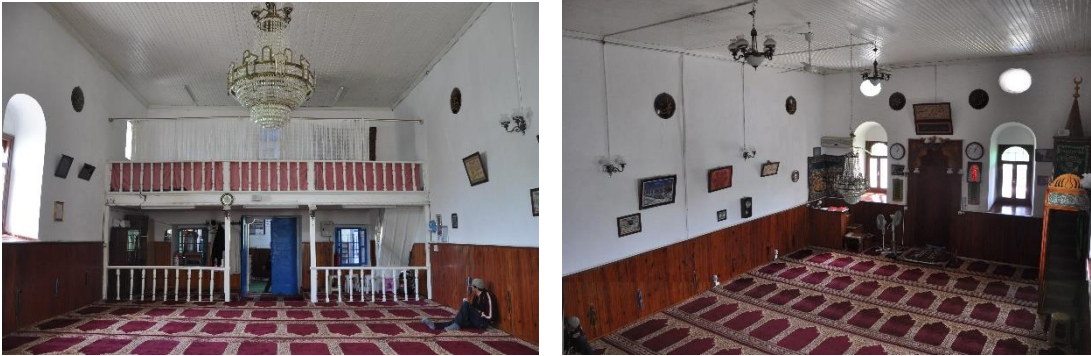
Şekil 3.94 : Caminin doğu (solda) ve güney (sağda) cepheleri.

Giriş kapısının önündeki üç dairesel basamağın, geçmişte bu civarda bulunan değirmenlerin taşları olduğu söylene de (Coşan, 2015) değirmen taşlarının ortasında olması gereken boşluk, bu taşlarda görülemez.



Şekil 3.95 : Şamlar Camisi'nin girişine yapılmış ek kısımda giriş basamakları (solda) ve giriş kapısı ve kitabesi (sağda).

İç mekânda kadınlar mahfili, merdiven ve tavan ahşaptır. Pencerenin alt kotuna kadar tüm duvarlar ve minber, çağdaş ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Mihrap ve vaaz kürsüsü ahşap malzemedendir yapılmış olup, özgün değildir (Şekil 3.96). Caminin kırma çatısı kiremit kaplıdır.



Şekil 3.96 : Şamlar Camisi'nin iç mekânı.

Şamlar Camisi ile ilgili, KVKBK Arşivi'nde herhangi bir dosya mevcut değildir. Azadlı Baruthanesi civarındaki kaçak kazılar ile ilgili bir dosya vardır. Ancak onda da

camiden bahsedilmemektedir. İstanbul Ansiklopedisi'nde Kazım Çeçen'in (1994) Şamlar Bendi ile ilgili bir yazısı varsa da, bu kaynakta da camiden söz edilmemektedir.

3.1.4.4 Arnavutköy Haraççı Camisi, 1888-89

Haraççı Camisi, Haraççı Mahallesi, Köyiçi Mevkii'de 8 pafta 1532 parselde yer almaktadır (Şekil 3.97) (Çizelge D.11). Cami yapısı günümüze yakın bir döneme kadar dinle ilgili çeşitli derslerin verildiği mekân olarak kullanılmıştır ancak günümüzde kullanılmamaktadır. Caminin girişi, binaya ek olarak inşa edilen, günümüzde kahvehane olarak kullanılan betonarme karkas yapının içerisindedir. Bodrum, zemin ve üst kattan oluşan ek yapının bodrum katı, tuvalet ve depo olarak kullanılmakta, birinci katı ise inşaat halinde kalmış olup kullanılmamaktadır. Haraççı Camisi'nin doğusunda yer alan Haraççı Merkez Camisi'nin bodrum katından ulaşılan abdesthane ve erkek tuvaletleri mekânları, tarihi caminin parseli içinde, doğusunda bulunan platformun altında, yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır. 2006 yılında, tarihi caminin yan parseline betonarme caminin inşa edilmesiyle tarihi camide ibadet edilmez olmuş, malzeme deposu olarak kullanılmış, bakımsız bırakılmıştır (Şekil 3.98). Tarihi cami, 2010 yılında tescillenerek koruma grubu I olarak belirlenmiştir. Günümüzde kapının üzerinde kitabesi mevcut değildir. Ancak iç mekânda, 2012 yılında özel bir firma²¹ tarafından yapının kitabesi bulunmuş ve tercüme ettirilmiştir. Kitabesindeki verilere göre Haraççı Camisi, Hicri 1304 (Miladi 1886/1887) senesinde, Sultan Abdülhamid döneminde kızı Naime Sultan için inşa edilmiştir ve özgün adı "Naime Camisi"dir. Caminin hangi yıl "Haraççı Camisi" adını aldığı bilinmemektedir. Haraççı bölgesi, ismini eski Osmanlı vergi toplama sisteminden almakta olup, Osmanlı Devleti döneminde vergi tahsil edenlerin ikamet ettikleri yerleşim birimi olmuştur (KVKBKA). Haraççı Çiftliği'nin bulunduğu yerleşim önce Haraççı Köyü'ne, daha sonra belde ve mahallesine dönüşmüştür.

²¹ Pelin Çelik Mimarlık ve Restorasyon Bürosu.



Şekil 3.97 : Haraççı Camisi konumu.



Şekil 3.98 : Haraççı Camisi (ortada), solda 2006 yılında inşa edilmiş Haraççı Merkez Camisi ve sağda tarihi camiye bitişik inşa edilmiş betonarme kahvehane yapısı.

Kitabe:

Şehriyâr-ı kişverârâ Hazret-i Abdülhamîd
Cilve pîrây-ı vücûd etti Naîme câmi'in
Himmeti bin böyle âsâr-ı güzîn itmiş binâ
Seyr kıl ol Hüsrevin azm i celil ü sâtı'n
Ol şehin takdîs ider ef'âl ü a'mâlin gören
böyle âli câmiu'l-ebrârî şevket lâm'iin
Bunda îfây-ı ferâiz eyledikçe mü'minîn

hasmına keskin ide mevlâ hüsâmı kâtı'ın
Âcizâne söyletti Feyzî kulu târîh-i tâm
Yaptı zîbâ tâcidâr iş bu Naîme câmi'in

Kitabenin Türkçeleştirilmiş Şekli:

Memleketler süsleyen Hükümdar Sultan Abülhamid Hazretleri-
Naime Camisi'ni yaptırdı
O ki binlerce böyle güzide eser bina kılmıştır-
Seyreyle o hükümdarın bu yüce azmini
Yaptıklarını gören herkes takdir eder sultanı-
Özellikle böyle ihtişamlı, iyi insanları bir araya toplayan Camiyi
Müslümanlar burada ibadetlerini ettikçe-
Allah düşmanlara karşı kılıcını keskin eylesin onun
Acizâne Feyzî tam olarak tarih düştü yapımına:
Padişah hazretleri süslü bir şekilde yaptı Naîme Camisini

BOA belgelerinde Haraççı Köyü ve Haraççı Çiftliği olarak iki ayrı bölgede farklı camilerin olduğu görülmektedir. Haraççı Köyü, 1764'te Silivri nahiyesine bağlı bir köy olup günümüzde Gazitepe köyü olarak anılmaktadır. 1777 yılında inşa edilmiş olan tarihi cami günümüzde mevcut değildir. Bu cami ile ilgili ayrıntı, “3.4 Günümüzde Mevcut Olmayan Tarihi Camiler” bölümünde verilecektir.

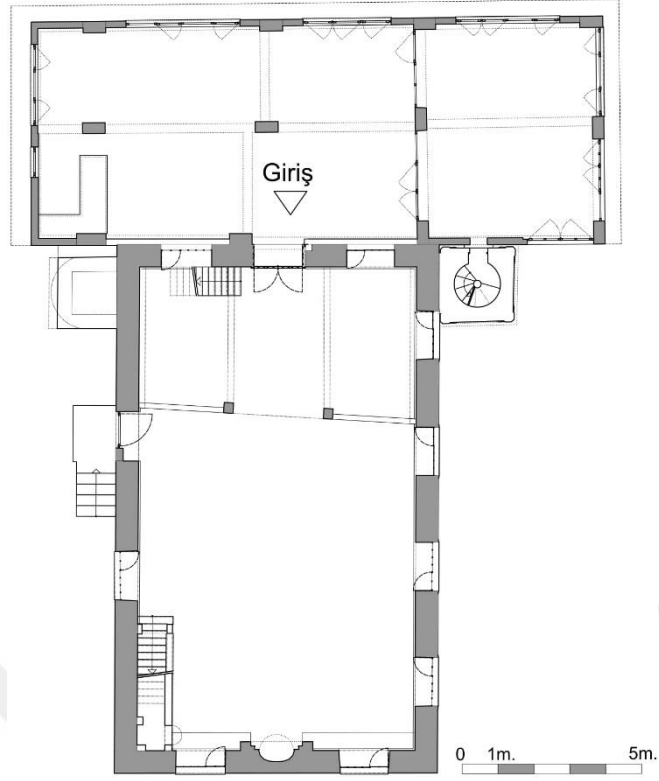
Haraççı Çiftliği, günümüzde Arnavutköy'e bağlı Haraççı Köyü'nün eski ismidir. BOA'da bulunan bir diğer belge de Hicri 08/Ra/1305, Miladi 24 Kasım 1887 tarihli olup Haraççı Çiftliği'nde yaptırılan caminin törenle açılması ve bu cami ile mektep için mushaf ve kitaplar gönderilmesi ile ilgilidir (BOA.Y.MTV.29/6). Kitabesinde yazılmış olan 1304 tarihini, Osmanlı 1870'de Rumi takvime geçtiğinden Rumi takvime göre yazılmış olarak ele alan rölöve raporunu hazırlayan ekip²², caminin Miladi 1888/1889'da inşa edilmiş olduğunu iddia etse de 1887'de açılışı yapıldığı bilinen caminin kitabesindeki tarihin Hicri takvime göre yazıldığı düşünülmektedir. Hicri 1304 tarihi, Miladi 1887/1888 tarihini işaret etmektedir.

²² Pelin Çelik Mimarlık bürosu ekibi.

BOA'da Haraççı Çiftliği'ndeki Naime Camisi ile ilgili pek çok belge vardır. Bunlar, Naime Camisi ve İlkokulu'nun açılış törenleri için gereken eşyanın İstanbul'dan satın alınarak gönderilmesi (BOA.HH.THR.329/41) (14 Kasım 1887), Haraççı İlkokulundaki muallimlerin yazı bilmediğinden öğrencilere de öğretmediği sebebiyle Kılınçlı İmamı'nın buraya tayin edildiği (BOA.HH.THR.329/60) (30 Ekim 1890), Kırım ve Rumeli muhacir çocuklar (BOA.HH.THR.746/62) (3 Nisan 1892) ve hafızlıklarını tamamlayan diğer öğrenciler için Naime Camisi'nde tören yapıldığı (BOA.HH.THR.746/68) (14 Mayıs 1892), Naime Camisi'nin imamlık ve hatipliğine Şumnulu Hacı Hafız Osman Efendi, müezzinliğine Şumnulu Süleyman Efendi ve iptidai mektebi muallimliğine Vidin'li hafız Yusuf Efendi'nin tayin edildiklerine dair (BOA.HH.THR.329/51) (29 Ağustos 1889) belgeler bulunmaktadır.

Bu belgelerde, cami ve ilkokulun aynı anda açıldığı, okulu bitirenler için camide tören yapıldığı gibi verilerden yola çıkılarak, tüm belgelerde hem cami hem de okuldan birlikte söz edildiği için, Haraççı'da cami ve ilkokulun birbirine yakın konumlandığı düşünülmektedir. Bunun dışında 1908 tarihli bir belgede Haraççı ve Papasbergos karyelerinde cami ve mekteplerin tamir olduğundan söz edilmiştir (BOA.Y.MTV.307/141).

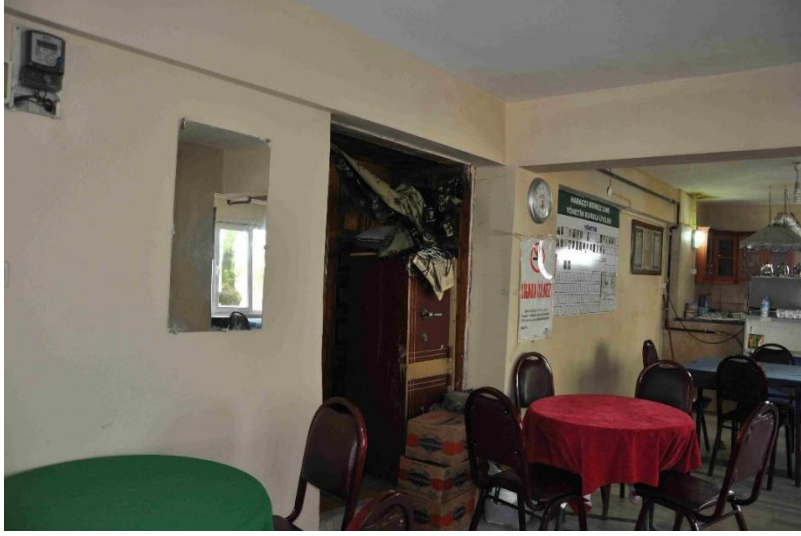
Haraççı Camisi, 14.73 m x 9.05 m boyutlarında, dikdörtgen planlı (Şekil 3.99), sıvalı kargir bir yapıdır. Sıvasının döküldüğü yerlerde, beden duvarlarının moloz taş ile inşa edilmiş olduğu görülmektedir (Şekil 3.100). Duvar kalınlıkları 0.60-0.65 m arasında değişmektedir. Caminin kuzey cephesindeki muhdes giriş kapısı, kuzeyine inşa edilmiş ek yapının içerisinde (Şekil 3.101). Özgün yapı ve ek yapının birleştiği duvarın doğu ve batı yanlarından yükselen iki farklı boyda minare bulunmaktadır. Bu minarelerin batı yönündekine tarihi caminin, diğerine ise ek yapının içinden ulaşılmaktadır. Caminin kuzey duvarı üzerinde dört pencere olmasına rağmen, bitişiğine inşa edilen ek yapının duvarları, pencerelerin önüne örülmüş ve pencereler sağırlandırılmıştır (Şekil 3.102).



Şekil 3.99 : Haraççı Camisi mevcut durumu (KVKBKA).



Şekil 3.100 : Haraççı Camisi güney cephesinde görülebilen beden duvarı taş örgüsü.



Şekil 3.101 : Haraççı Camisi'nin kuzey cephesindeki betonarme ek yapının içerisinde camiye giriş kapısı.



Şekil 3.102 : Haraççı Camisi'nin betonarme kadınlar mahfili ve kuzey cephesinde yanına duvar örülmüş pencereler.

Güney cephesinde iki sıra alt kotta ve dikdörtgen formlu, iki sıra üst kotta ve kemerli, betonarme revzen şeklinde pencereler görülmektedir (Şekil 3.100). Bu cephede, subasman seviyesine kadar sıvaları dökülmüş olan caminin moloz taşları ve zemin kotu seviyesinde ise çimento harcıyla yapılmış döşeme hattı açığa çıkmıştır. Çimento döşemenin bulunduğu yerlerde sıvalarda tuzlanma ve boya dökülmesi şeklinde problemler kendini göstermiştir. Bu döşemenin üzerinde yer yer tuğlalar da görülebilmektedir. Batı cephesinde, özgün halinde güney cephesindeki gibi dört pencere mevcutken pencerelerden biri kapıya çevrilmiştir ve zemin kotundan yüksekte olan muhdes kapının önüne beş basamaklı betonarme merdiven ilave edilmiştir. Bu cephede caminin alçak minaresi vardır (Şekil 3.100). 2012 yılında hazırlanan

restorasyon projesi kapsamında bölgede yaşayan Mehmet Yılmaz ile görüşme yapılmış, özgün ahşap minarenin 1939 yılında yıkılması sonucu kaidesi dışındaki kısımlarının tekrar inşa edildiği belirtilmiştir. Fakat minarenin ahşap olduğu döneme ait herhangi bir belge mevcut değildir. Şekil ve yükseklik açısından diğer tarihi camilerin minareleriyle de benzerlik gösteren mevcut kısa minarenin kare kesitli kaidesine yapılan sıva raspa ile özgün moloz taşları açığa çıkmıştır. Minarenin gövdesi, tuğla malzeme ile inşa edilmiştir. Tek şerefeli minarenin külahı, çimento sıvalı ve üzeri sarı boyalıdır. Caminin doğu cephesinde üst kotta dört adet kemerli pencere vardır. Bunların üçünün dışlığı mevcut, birinin mevcut değildir. Bu pencerelerin hizasında alt kotta yer alan pencereler ise kapatılmıştır. Bu cephede, batı cephesindeki minareden uzun, 1970’li yıllarda inşa edilmiş bir başka minare daha görülmektedir. Bu minarenin girişi ek yapı içerisindedir.

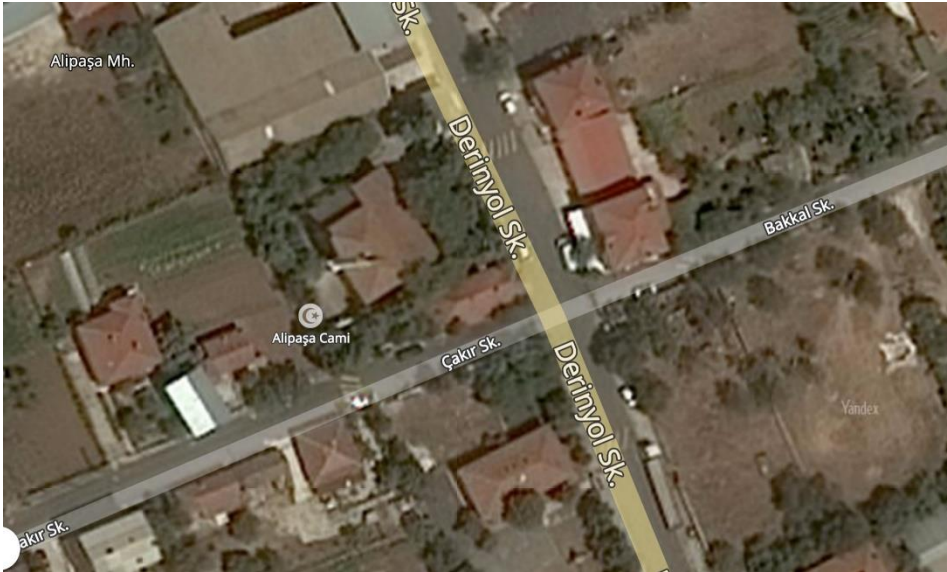
Cami, yaklaşık 20 yıldır ibadet amaçlı kullanılmadığından fazla eşyaların depolandığı bir mekan haline dönüşmüştür. Bu sebeple iç mekân, zamanla harap olmaktadır. Kadınlar mahfili bölümü ve merdiveni betonarme kolon giriş sistemiyle inşa edilmiştir (Şekil 3.100). Eski minareye giriş, kadınlar mahfili katındandır. Zemin döşemesi özgün olmayan mekânda, geçirdiği tadilat döneminde, kargir taş temel duvarlarının arasındaki boşluğa dolgu yapılarak, şap üzeri halı kaplama uygulaması yapılmıştır (Çelik, 2012). Sıvalı iç mekânda yapılan raspa çalışmaları, pencerelerin üzerinde tuğla hafifletme kemerlerinin olduğunu, duvarlarda ise moloz taş kullanıldığını göstermektedir. Güney duvarı üzerinde, iç mekânda mermer mihrap ve minber, ahşap vaaz kürsüsü ve duvar önünde bir basamaklık ahşap yükselti mevcuttur. Tüm duvarlar, pencere alt kotuna kadar mermer kaplıdır. Caminin tavanı pasalı ahşap ile kaplı ve yeşil boyalı olup duvar hizasında yine ahşap pervaz ile sonlanmaktadır. Pencere doğramaları özgün olmayıp demirdir (Şekil 3.103). Projesi KVKBK tarafından onaylanmış olan caminin hızlı bir şekilde, özgün detaylarına kavuşturularak restore edilmesi gerekmektedir.



Şekil 3.103 : Haraççı Camisi iç mekanı güney cephesi.

3.1.4.5 Silivri Ali Paşa Mahallesi Camisi, 1893

Ali Paşa Mahallesi Camisi, Silivri'nin Alipaşa Mahallesi, Köyiçi Mevkiinde 80 pafta 4918 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.104) (Çizelge D.12). 5.4.2007 tarihinde tescillenerek koruma grubu 1 olarak belirlenen tarihi caminin doğu cephesine bitişik, kuzey-güney doğrultusunda bir ek müstemilat binası izinsiz olarak yapılmıştır. 24.5.2007 tarihinde KVKBK tarafından Merkez Camisi'nin analitik rölöve ve restorasyon projesi yapılması istenmiş, karar alınarak bu ekin kaldırılması talep edilmiştir. Ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü, yapının mülkiyetinin Maliye Hazinesi'nde bulunması sebebiyle yapılacak herhangi bir işlem olmadığını belirtmiştir.



Şekil 3.104 : Silivri, Ali Paşa Mahalle Camisi konumu.

KVKBK tarafından 2007 yılında yapılan yerinde incelemede, alt pencerelerde basit metal şebekelerin bulunduğu, üst penceredeki özgün demir korkulukların ise kaldırılarak pencerelerin korkuluksuz bırakıldığı belirtilmiştir. Bunun yanında, caminin kuzey bölümünde plastik esaslı doğramalar ile yeni bir alan oluşturulduğu, cami iç mekânında duvar yüzeylerinin seramik ile kaplandığı, özgün yapısının bozulduğu, dış duvarlar ve minare kaidesi hariç caminin özgün ögesinin bulunmadığı belirtilmiştir. 2007 yılından günümüze, KVKBK'na herhangi bir proje teslim edilmemiş, caminin özgün görünümüne kavuşturulması hakkında herhangi bir girişimde bulunulmamıştır.

Harime giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre, cami Hicri 1311, Miladi 1893/1894 yılında, Sultan II. Abdülhamid döneminde inşa edilmiştir.

Kitabe şöyledir:

Ziynet efzâ-yı makâm-ı muallâ-yı hilâfet-i İslâmiye ve erike pirâ-yı saltanat-ı seniyye-i

Osmaniye es-Sultan ibnü's-Sultân es-Sultân el-gâzi

Abdülhamid Han-ı sâni hazretleri taraf-ı eşreflerinden işbu câmi'-i şerif-i müberrât-ı celile-i hilâfet

Penâhilerine ilâveten bin üç yüz on bir sene-i Hicriyesi Cemâziyelâhiresinde inşa kılınmıştır

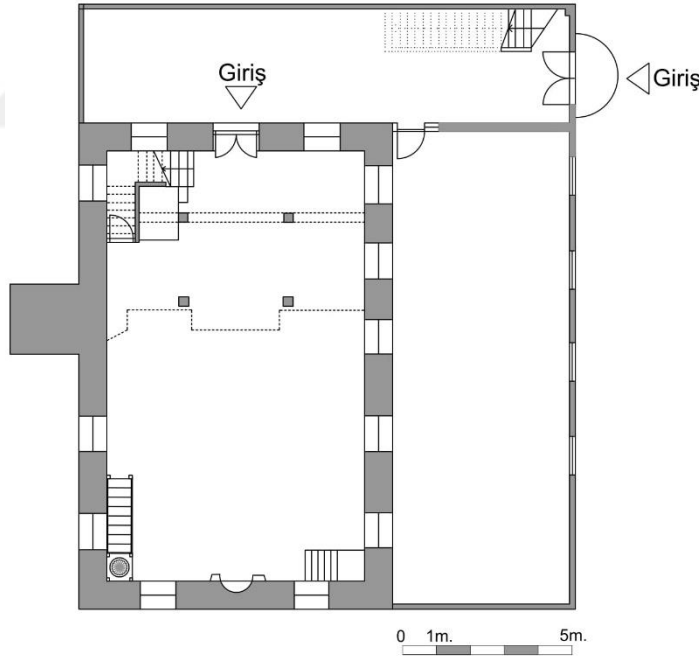
Sene 1311 Cemâziyelâhir

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde caminin inşa edildiği tarihte bir belge mevcuttur (BOA.Y.PRK.BŞK.36/21). 14 Mayıs 1894 tarihli bu belgede, Musul, Silivri'nin Ali Paşa karyesi ve Humus'ta inşa olunan camilere ve diğer tarihi eserlere yazdırılacak olan kitabelerden söz edilmektedir. Silivri'nin Ali Paşa köyünde iki adet cami bulunmaktadır ancak tarihi göz önüne alındığında, bu arşiv belgesinin Ali Paşa Mahallesi Camisi'ne ait olduğu kanaatine varılmıştır.

Günümüzde Ali Paşa Camisi, dikdörtgen planlı olup, kuzey ve doğusu betonarme ek bölümlerle genişletilmiştir (Şekil 3.105). Cephesi sıvalıdır, cami beden duvarlarının ve minare duvarlarının köşeleri düzgün, büyük, beyaz kireç taşlarıyla vurgulanmıştır (Şekil 3.106). Caminin iki katı arasında da aynı taş malzeme kullanılmıştır. Özgün caminin kuzey cephesindeki harime giriş kapısı üzerinde kitabesi mevcuttur. Plastik esaslı doğrama ile yapılmış giriş kapısının iki yanında söveli, kemerli pencereler görülmektedir (Şekil 3.107). Bu pencere tipi tüm cephelerde tekrarlanmaktadır. Minarenin de bulunduğu batı cephesinde dört adet alt kotta, üç adet üst kotta olmak

üzere yedi, doğu cephesinde beş adet alt kotta, beş adet üst kotta olmak üzere on pencere yer almaktadır. Batı cephesinde üst kotta görülen bir pencerenin alt kotta tekrarı olmamakla birlikte bu hizada iki kat arasında yer alan yatay taş da kesilmektedir (Şekil 3.108). Bunun yanında üst kottaki pencerenin söveleri eksiktir ve pencerenin bittiği yerde minarenin kaidesi başlamaktadır. Bu veriler, minarenin buraya sonradan eklenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Yüksekliği, gövde, şerefe, külah gibi mimari öğeleri ile özgün olmadığı düşünülen minarenin kaide kısmı, cami beden duvarları ile aynı özellikleri taşımaktadır. Mihrabın da bulunduğu güney cephesinde ise iki sıra alt iki sıra üst kotta olmak üzere dört pencere yer almaktadır.

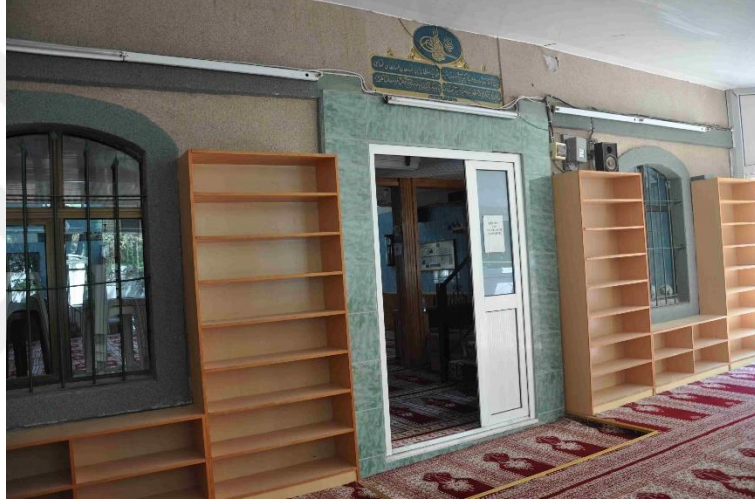
İç mekânda duvarlar pencere alt kotuna kadar ahşap kaplama ile pencere alt kotundan tavana kadar muhdes seramik ile kaplıdır (Şekil 3.109). Mihrap da seramik ile kaplı olup minber, vaaz kürsüsü ve kadınlar mahfili ahşaptır. Tavan alçı bloklarla oluşturulmuştur. Cami içerisinde özgün herhangi bir yapı öğesi görülememektedir. Minareye sadece kadınlar mahfilinden ulaşabilmektedir. Kıрма çatılı caminin örtüsü Marsilya kiremitidir.



Şekil 3.105 : Ali Paşa Mahallesi Camisi mevcut durumu.



Şekil 3.106 : Ali Paşa Mahallesi Camisi batı cephesi.



Şekil 3.107 : Ali Paşa Mahallesi Camisi'nin harime giriş kapısı, üzerinde kitabe ve iki yanda pencereler.



Şekil 3.108 : Kuzeybatı yönünden Ali Paşa Mahallesi Camisi'ne bakış.



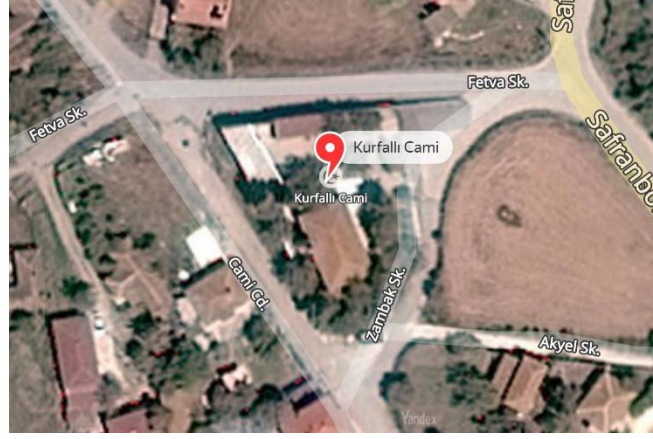
Şekil 3.109 : Ali Paşa Mahallesi Camisi iç mekânı güney cephesi.

3.1.5 20. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş camiler

Çalışma alanındaki camilerden yalnız Kurfallı Camisi'nin 20. yüzyılın ilk yarısında inşa edildiği net olarak bilinmektedir. Değirmenköy Camisi'nin minaresinde 1948 tarihi yazılıdır fakat bu tarihin camiye de ait olup olmadığı hakkında bir belge olmadığından bu cami, "3.1.6 Tarihi net olarak belirlenemeyen camiler" arasında değerlendirilmiştir.

3.1.5.1 Silivri Kurfallı Camisi, 1922/23

Kurfallı Camisi, Silivri'nin Kurfallı Mahallesi, Cami Caddesi üzerinde 80 pafta 5036 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.110) (Çizelge D.13). 1995 yılında tescillenmiştir. 1995 ve 2004 tarihli belgelerde Zafer Camisi olarak da anılmaktadır.



Şekil 3.110 : Kurfalı Camisi konumu.

Caminin minaresinin şerefeden üstü, kurul belgelerinde yazıldığı üzere, köy sakinlerinden edinilen bilgiye göre Balkan Savaşı sırasında yıkılmış ve yeni cami yapılırken yenilenmiştir. 1995’te, ezan sesinin uzaklara ulaşmadığı öne sürülerek, caminin minaresinin yıkılıp yerine daha büyük bir minare yapılması talebi KVKBK’na gelmiş ve Kurulca reddedilmiştir. 2009 yılında, köy halkı, eski minarenin 2-3 metre uzağına yeni bir minare yapmayı talep etmiş fakat koruma alanlarında inşai ve fiziki müdahalede bulunamayacağı kurul tarafından belirtilerek bu istekleri de reddedilmiştir. 2015 yılında minarede onarım yapmak amacıyla tekrar KVKBK’na başvuru yapılmıştır. Fakat onarım için gereken çizimler dosyada yer almadığından, onarıma izin verilip verilmediği bilinmemektedir.

1995 ve 2004 yıllarına ait fotoğraflarda caminin kitabesi görülmektedir ancak günümüzde mevcut değildir (Şekil 3.111). Eski fotoğraflarda görüldüğü üzere cami Hicri 1341, Miladi 1922/1923 yılında inşa edilmiştir. Kitabe günümüzde okunamadığından tercüme edilememiştir. 1995 tarihli fotoğraflar ile caminin günümüz durumu kıyaslandığında pencere formlarında veya tavanda herhangi bir değişiklik olmadığı görülmüştür. Yalnız iç mekan sıvasının rengi değişmiştir (Şekil 3.112 ve Şekil 3.113).



Şekil 3.111 : Kurfalı Camisi'nin 1995 tarihli fotoğraflarda görülen Hicri 1341, Miladi 1922/1923 tarihli kitabesi (KVKBKA).



Şekil 3.112 : Kurfalı Camisi'nin 1995 tarihli iç mekan fotoğrafları (KVKBKA).

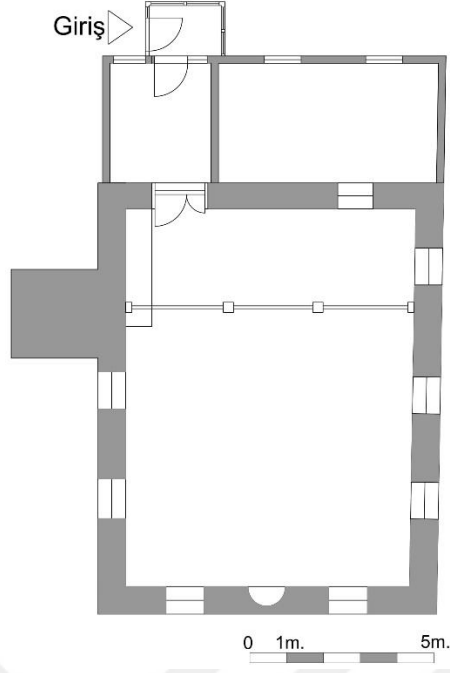


Şekil 3.113 : Kurfalı Camisi'nin 1995 tarihli fotoğrafı (KVKBKA).

2004 yılında yapı onarım geçirmiştir. Kurfalı Köy Muhtarlığı'nın KVKBK'na talebi doğrultusunda, çatı, tavan, doğrama ve iç ve dış sıva kaplamalarında onarıma izin verilmiştir.

BOA incelenmiş, Kurfalı Köyü'ndeki cami ile herhangi ilgili bir belgeye rastlanmamıştır fakat bir belgeden (BOA.MF.MKT.204/2) bu köyde Hicri 1311, Miladi 1893/1894 yılında bir sıbyan mektebinin olduğu anlaşılmaktadır.

Günümüzde dikdörtgen planlı (Şekil 3.114) kargir caminin duvarları sıvalı olduğundan beden duvarının örgüsü görülememektedir. Ancak yapının üzerindeki tabelaya göre cami, Anastasius surlarının taşları ile örülmüştür. Surların bu köye yakın olması ve köyün çeşitli yerlerinde büyük blok taşlara rastlanması bu iddiayı güçlendirmektedir. Yapının köşeleri, yapay taşlar ile vurgulanmıştır. Caminin kuzey cephesine ek bir bölüm yapılmıştır. Bu bölüme giriş kapısının önüne yine muhdes, plastik esaslı malzemeden bir rüzgârlık, 2004 yılından sonra ilave edilmiştir (Şekil 3.115). Caminin kuzey cephesine ilave yapılan bölümün kuzey duvarındaki pencerelerin boyutu da diğerlerinden farklıdır (Şekil 3.115). Caminin kuzey cephesinde iki basık kemerli pencere, güney cephesinde iki basık kemerli ve bunların orta aksında üst kotta bir dairesel pencere, batı cephesinde iki basık kemerli özgün bir dikdörtgen plastik esaslı muhdes pencere, doğu cephesinde biri muhdes bölümde yer alan dört basık kemerli pencere bulunmaktadır. Basık kemerli pencerelerin çevresinde dış cephede söve vardır. Bu pencerelerin doğramaları dikdörtgen olup kemer kısmı dolgudur. İç mekânda duvarlar, pencerelerin alt kotuna kadar ve mihrabın tamamı ahşap malzeme ile kaplıdır (Şekil 3.116). 7.64x10.26 m boyutlarındaki harim mekânının giriş kapısı ve kadınlar mahfilinin strüktürü ahşap olup özgün nitelik taşımamaktadır. Kadınlar mahfiline harim içerisinden bir merdivenle çıkılmaktadır. 3.92 m yüksekliğindeki tavan ahşap lambri kaplıdır. Özgünlüğünü korumakta olan silindirik gövdeli, tek şerefeli ve sivri külahlı minaresinin de, taş boyutları göz önüne alınarak Anastasius surlarından yapıldığı düşünülmektedir (Şekil 3.117).



Şekil 3.114 : Kurfallı Camisi planı (Küçük, 2015).



Şekil 3.115 : Kurfallı Camisi'ne kuzeydoğudan bakış.



Şekil 3.116 : Kurfalı Camisi iç mekanı.



Şekil 3.117 : Kurfalı Camisi'nin özgün minaresi.

3.1.6 Tarihi net olarak belirlenemeyen camiler

Kitabesi olmadığı, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde inşasına dair bir belge veya vakfiyesi bulunmadığı için inşa tarihi net olarak belirlenemeyen camiler bu bölümde, elde edilen belgelerle birlikte sunulmaktadır. 2'si Çatalca'da, 3'ü Silivri'de, biri Büyükçekmece'de, biri Esenyurt'ta, biri Arnavutköy'de olmak üzere toplam 8 caminin inşa tarihine ulaşılamamıştır.

3.1.6.1 Çatalca İnceğiz Köyü Camisi

İnceğiz Camisi, Çatalca'nın İnceğiz Köyü'nde, Arif Nihat Asya Caddesi üzerinde yer almakta, 11 pafta 948 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.118) (Çizelge D.14). Sultan

II. Beyazıd Vakfı'na ait olan caminin kitabesi bulunmadığından inşa tarihi net olarak bilinmemektedir. “2.3.1 Çatalca Vilayeti'ndeki yerleşimlerin ve coğrafi durumun genel haritalar üzerinden değerlendirilmesi” bölümünde de belirtildiği gibi, Çatalca'yı ve çevresini ele alan haritalarda İnceğiz özellikle vurgulanmış önemli bir yerleşimdir. Çatalca'nın coğrafi olarak merkezinde yer alan bu yerleşim, bazı kaynaklara göre Çatalca'nın kurulduğu yerdir (Url 32). Köyün adının geçtiği en eski kaynak, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan II. Sultan Beyazıd Vakfı'na ait, Hicri 27 Muharrem 911 (Miladi 30 Haziran 1505) tarihli vakfiyedir. 2008 yılında özel bir şirket tarafından²³ çizilen restorasyon projesi kapsamında çevirisi yaptırılmış olan vakfiyede caminin adı doğrudan anılmamaktadır. Bunun yanında, vakfiyenin içindeki “İncügez namındaki köyün tamamı oradaki hamamla birlikte vakıftır” şeklindeki ifadeyle cami yer almaması sebebiyle caminin bu tarihte mevcut olmadığı düşünülmektedir. Çatalca Müftülüğü kayıtlarında caminin 1690 yılında inşa edildiği belirtilmekle birlikte II. Bayezid döneminde (1481-1512) inşa edilmiş olabileceği de yazmaktadır.



Şekil 3.118 : İnceğiz Camisi konumu.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde İnceğiz Köyü'ndeki cami ile ilgili 8 belge vardır. Bunların en eskisi 1561 tarihli olup İstanbul'da Sultan Bayezid Vakıfları'ndan İnceğiz Camisi Vakfı'nın bir masrafı ile ilgilidir (BOA.TS.MA.d./3658). 1790 tarihli belge, camide dua etmekle görevli kişinin değişimi ile ilgilidir (BOA.AE.SSLM.III.64/3895).

²³ A Proje Mühendislik Mimarlık Müşavirlik İnşaat San. ve Tic. A.Ş.

1812 tarihli belge (BOA.İE.EV.65/7054) camiye katip tayini, 1840 tarihli belge ise (BOA.İE.EV.46/5191) camiye hitabet tayini ile ilgilidir. 1895 (BOA.BEO.584/43738), 1896 (BOA.İEV.12/1313 ve BOA.BEO.742/55644) ve 1897 (BOA.ŞD.136/89) tarihli diğer dört belge, caminin tamiri hakkındadır. 1895 tarihli “Çatalca'da İnceğiz karyesindeki caminin icra-yı tamiri” isimli belgeye göre, oldukça harap durumdaki caminin tamiri için keşif yapılmış ve Mecidî 19 kuruş hesabıyla 17.863 kuruş masraf çıkarılmıştır. Bu ücretin Hicri 1310 senesi (Miladi 1892-1893 yılı) evkaf bütçesinden alınması konusu ise Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne (Vakıf kurumlarından sorumlu nazırlık) havâle edilmiştir. İncelenen Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinde, caminin Sultan Bayezid Vakıfları'ndan olduğu ifade edilmiştir. Cami ile ilgili 8 belgenin ikisinde caminin adı İnceğiz Camisi olarak, birinde Sultan Bayezid-i Veli Camisi olarak, diğer belgelerde ise ismi belirtilmeksizin İnceğiz karyesindeki cami olarak anılmaktadır. İslam Ansiklopedisi'nin “Merkez Efendi” maddesinde de, Merkez Efendi'nin çeşitli zaviyelere gönderdiği kişiler anlatılırken, Abdi Efendi'nin İnceğiz'de Sultan Bayezid Camisi'nin yanındaki zaviyeye gönderildiği ifade edilmiştir (Öngören, 1991).

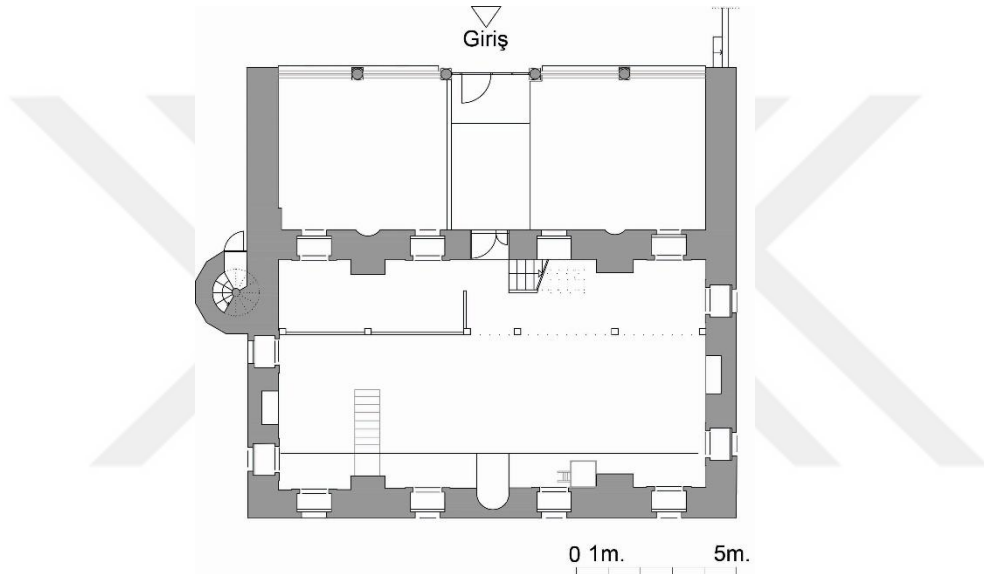
I. Dünya Savaşı'nda (1914-1918) Bulgar askerleri tarafından yakılmış, 1924 Mübadele yerleşiminden sonra ise devletin de katkılarıyla aslına uygun olarak restore edildiği ifade edilmiştir (İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi (KVKBKA), Restitüsyon raporu). 1983 tarihli bir fotoğrafta, giriş kapısının üzerinde görülen kitabeye göre yapı 1946 yılında (Şekil 3.122) ve sonra 1978, 1983, 1984, 1986 ve 1988 yıllarında onarılmıştır (VBMA). Avlu içerisindeki şadırvan ise 1967 yılında inşa edilmiş, geç dönemde onarılmıştır. Caminin restorasyonuna yönelik projeler, özel bir şirket²⁴ tarafından 2008 yılında çizilmiş, 2009 yılında onaylanmış, ancak cami henüz restore edilmemiştir.

İnceğiz Camisi'nin geçmiş dönem müdahalelerine ilişkin yalnız 1983 yılı restorasyonuna ait belgeler mevcuttur. Bunlar rölöve ve restorasyon projesi, 1970 tarihli restorasyon öncesi ve 1983 tarihli restorasyon süreci fotoğraflarıdır (VBMA). Camiye ait yapı öğeleri, 1970, 1983, 2008 ve 2015 tarihli veriler üzerinden değerlendirilerek aktarılmaktadır.

²⁴ A Proje Mühendislik Mimarlık Müşavirlik İnşaat San. ve Tic. A.Ş.

Yapının 1983 yılındaki rölövesi ile restorasyon projesi karşılaştırıldığında (restitüsyon projesi mevcut değildir), harim kısmında mihrap, minber, vaaz kürsüsü ve merdivenin değiştirildiği dikkati çekmektedir. Son cemaat yerindeki mihrabiyeler, sütunları bağlayan ögeler ve caminin çatısının formu ve örtüsü de değişmiştir.

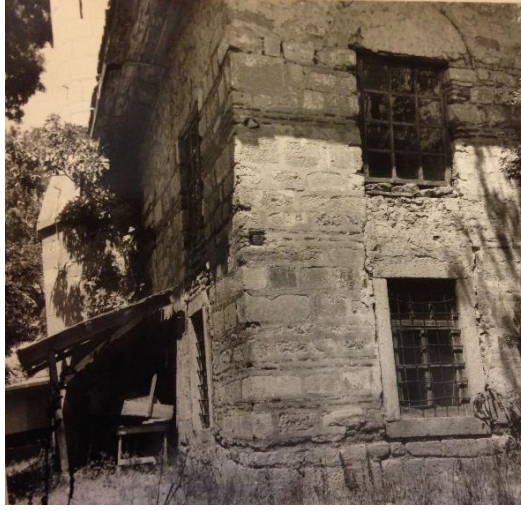
Günümüzde, kare planlı, dikdörtgen harime sahip (Şekil 3.119) kargir caminin cephelerinde iki sıra tuğla taklidi beton ile kesme küfeki taşı kullanılarak almaşık örgü oluşturulmuştur (Şekil 3.120). 1970 yılına ait fotoğraflarda ise, tepe pencerelerinin üst kotuna kadar almaşık, bu kottan sonra kaba yonu taş duvar görülmektedir (Şekil 3.121). Duvar örgüsü 1983 sonrası bir restorasyonda yenilenmiştir.



Şekil 3.119 : İnceğiz Camisi planı (KVKBKA üzerinden Küçük, 2015).



Şekil 3.120 : İnceğiz Camisi genel görünümü.



Şekil 3.121 : 1970 yılında güneydoğu ve güneybatı cepheleri (VBMA).

Kuzey cephesindeki giriş kapısı, 1983 rölöve çiziminde muhdes olarak belirtilmiş, restorasyon ile yenilenmiş, üzerindeki 1946 yılına ait tamir kitabesi (Şekil 3.122) kaldırılmıştır. Günümüzde giriş kapısının üzerinde Hicri 1440/Miladi 1988 tarihli “Bismillahirrahmanirrahim” yazılı bir mermer levha vardır (Şekil 3.123). Avlu kapısının üzerinde 1990 tarihi bulunduğundan, 1988 onarımın yaklaşık iki yıl sürdüğü söylenebilir.



Şekil 3.122 : 1983 fotoğrafında giriş kapısı üzerindeki 1946 tarihli onarım kitabesi (VBMA).

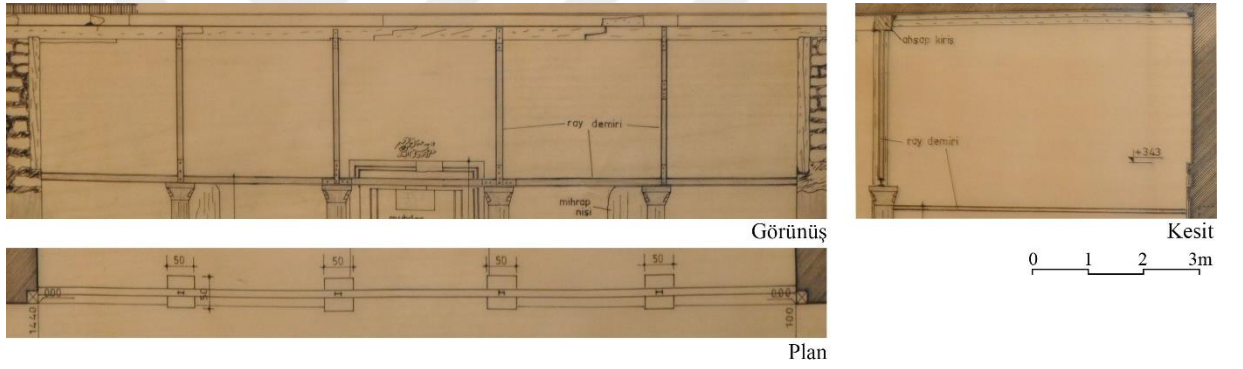


Şekil 3.123 : Bu kitabenin yerinde görülen 1988 tarihli “Bismillahirrahmanirrahim” yazısı.

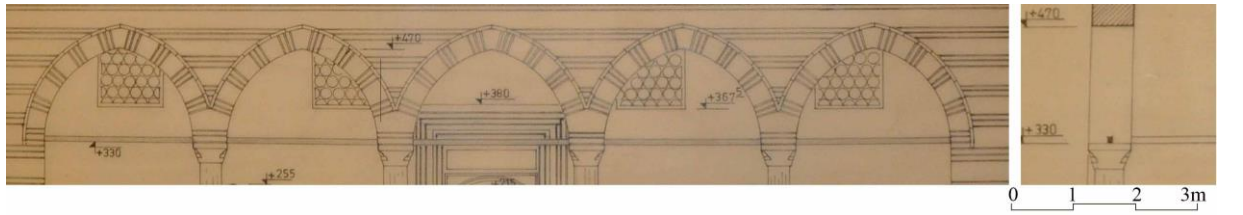
Caminin son cemaat yerinde, günümüzde sütunlar ve bunları bağlayan almaşık örgülü kemerler mevcuttur (Şekil 3.124). Bu mekân, alüminyum doğrama ve cam ile kapatılmıştır. 1970 ve 1983 yıllarına ait fotoğraflarda, son cemaat yerindeki sütunların arasındaki kemerlerin mevcut olmadığı, onların yerinde ray demirlerinin olduğu görülmektedir (Şekil 3.125, Şekil 3.127, ve, Şekil 3.128). 1983 yılındaki restorasyonda günümüzde görülen bu kemerler ve sütunlar (Şekil 3.126). inşa edilmiştir. Bunun yanında, son cemaat yerinin orta aksı ile iki yanları arası kot farkı günümüzde 0.59 m’dir. 2008 yılında çizilen restitüsyon projesinde bu fark 0.40 m, 1983 rölöve ve restorasyon projesinde 0.5 m’dir. 1970 tarihli fotoğraflarda da kot farkı mevcuttur. Yine bu cephede, harimin kuzey duvarındaki pencerelerin üzeri sağır iken, 1983 yılında yapılan restorasyonla üst kota da alttakilerin hizasında pencereler (revzen) açılmıştır. Yine kuzey duvarı üzerinde pencereler arasında bulunan küçük mihrap nişleri (mihrabiyeler) 0.21 m derinlik ve 2.67 m yükseklik ile sütun başlığına kadar yükselirken (Şekil 3.126, ve), 1983 restorasyonu ile yenilenmiş, eni aynı kalmak üzere derinliği 0.35 m’ye çıkarılmış, yüksekliği ise 2.55 m’ye getirilerek nervürlü bir mihrap nişi yapılmıştır (Şekil 3.128 ve Şekil 3.129). Fakat günümüzde mihrap nişlerinin pencere kotu seviyesinde olması (Şekil 3.129) ve son cemaat yerinin kapalı olması, yapının 1983’ten sonra tekrar onarıldığını göstermektedir.



Şekil 3.124 : 1983 yılı rölövesinde ray demirleri-sütun-ahşap kiriş bağlantı detaylarına ait plan, kesit, görünüş çizimleri.



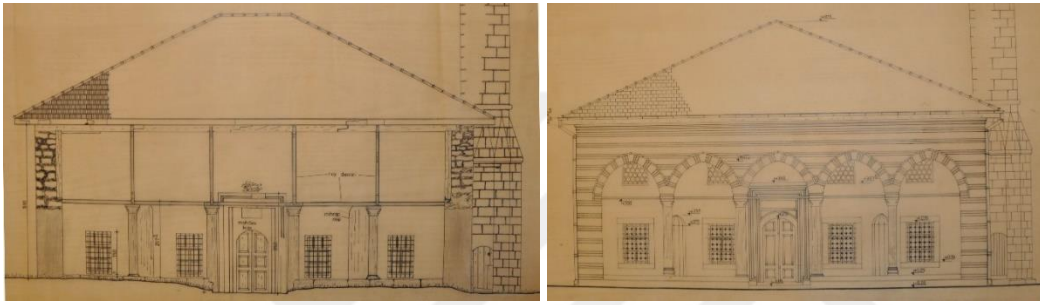
Şekil 3.125 : 1983 yılı rölövesinde ray demirleri-sütun-ahşap kiriş bağlantı detaylarına ait plan, kesit, görünüş çizimleri (VBMA).



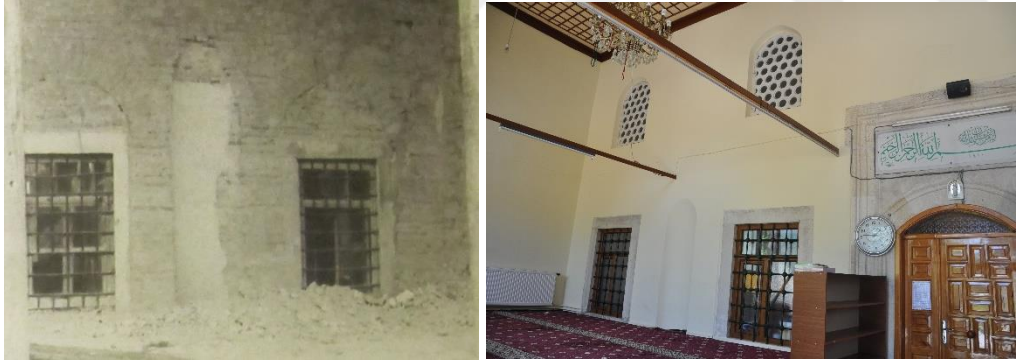
Şekil 3.126 : 1983 yılı restorasyon projesinde çiziminde ray demirlerinin yerine önerilen kemerli kargir kemerler, cephe ve kesit çizimi (VBMA).



Şekil 3.127 : İnceğiz Camisi'nin 1970 yılında restorasyon öncesi son cemaat yeri (solda) ve 1983 yılında restorasyon sürecinde son cemaat yeri (sağda) (VBMA).



Şekil 3.128 : 1983 yılında çizilen rölövede ön cephe (solda), restorasyon projesinde ön cephe (sağda) (VBMA).



Şekil 3.129 : 1983 yılında restorasyon süreci fotoğrafında (solda) ve günümüzde (sağda) mihrap nişi.

Günümüzde harim, 10x15.3 m'lik ölçüleriyle, dikdörtgen bir mekandır. Tavan yüksekliği, 3.7 m'dir. Dört duvarında da iki sıra halinde alt ve üst kotta pencereler mevcuttur. Üst kattaki kemerli formlu ve renkli camlı revzenler (Şekil 3.130), 1970 fotoğrafında düz atkılı, renksiz camlı ve daha sadedir (Şekil 3.131). Bu fotoğraflarda, caminin, bir ip yardımıyla tavadan sarkıtılan ve mihrabın yanına ve çeşitli duvarlara sabitlenen gaz lambalarıyla aydınlatıldığı ve duvarlardaki nişlerin, gaz lambalarını koymak için kullanıldığı dikkati çekmektedir.

Güney cephesinde alt ve üst kotlarda dörder pencere ve orta aksta mihrap mevcuttur. 1983 yılında yapılan raspa ile mihrabın özgün halinde mukarnaslı, ve pencerelerin söveli ve hafifletme kemerli olduğu açığa çıkmıştır (Şekil 3.131). Mihrapta bugün mukarnas yoktur (Şekil 3.130). 2009 yılında onaylanan restorasyon projesine göre mihrapta raspa yapılacak, özgün öge bulunması halinde korunacaktır. Minber, 1970 yılındaki fotoğrafta ahşaptır (Şekil 3.132). 1983 yılında ise bu minber kaldırılarak yenisi yapılmıştır.

Harimin doğu ve batı duvarlarında altta ve üstte ikişer pencere ve aralarında, alt kotta dolap olarak kullanılan bir niş mevcuttur. 1970 yılı fotoğrafında batı duvarında üstte tek pencere görülmektedir (Şekil 3.132). Burada mevcut olmayan pencerenin 1983 yılındaki restorasyonda yapılan raspa ile, sonradan kapatılmış olduğu belirlenmiş (Şekil 3.132) ve restorasyonla tekrar açılmıştır. Yine bu duvarda, ortadaki niş kareye yakın formlu iken doğu duvarındaki niş, zeminde sonlanmaktadır ve eni daha geniştir (Şekil 3.133). Üzerindeki hafifletme kemeriyle özgün bir öge olduğu düşünülmektedir fakat doğu cephesindeki nişle, plan üzerinde hizalarının da tutmaması göz önünde bulundurulduğunda, batı duvarındaki nişin sonradan açıldığı düşünülmektedir (Şekil 3.130).



Şekil 3.130 : Mihrap cephesinin günümüz (solda) durumu ve 1970 yılındaki durumu (sağda) (VBMA).



Şekil 3.131 : 1983 yılına ait restorasyon süreci fotoğrafında mukarnaslı mihrap (solda) ve doğu duvarı (sağda) (VBMA).



Şekil 3.132 : 1970 yılına ait fotoğrafında (solda) ve 1983 restorasyon sürecinde (sağda) batı duvarı (VBMA).



Şekil 3.133 : 1983 restorasyon sürecinde doğu duvarı (VBMA).

Harime giriş kapısının bulunduğu kuzey duvarında alt ve üst kotlarda dörder pencere vardır (Şekil 3.129, Şekil 3.134, Şekil 3.135). Ayrıca son cemaat yerindeki mihrabiyelerin aksında, duvar dokusu ile aynı nitelikte, dikdörtgen şeklindeki çıkıntılar da dikkati çekmektedir. Bunların simetriği, güney cephesinde de vardır. 1983 fotoğrafına göre, harimin kuzey duvarı iki sıra tuğla bir sıra kaba yonu taş şeklinde

almaşık örgülüdür. Kapı ve söveli pencere boşluklarının üzerinde hafifletme kemerleri mevcuttur (Şekil 3.134).

İç mekânda, 1970 ve 1983 yılı fotoğraflarında, kadınlar mahfilinin ahşap dikmelerinin üzerine doğu-batı doğrultusunda I profilli ray demiri ve bunun üzerine de kuzey-güney doğrultusunda ahşap profillerin oturtulduğu görülmektedir (Şekil 3.132, Şekil 3.134, Şekil 3.136). 1970 ve 1983 yıllarında burada mevcut olan ahşap dikmeler ve ray demiri 1983 restorasyon sürecinde sökülüp tamamen ahşap malzemelerle yeniden yapılmıştır (Şekil 3.137). Dolayısıyla kadınlar mahfili strüktürü özgün değildir. Mahfile çıkış merdiveni de 1983 tarihli fotoğraflarda görülmediğinden yenilendiği söylenebilir. 1983 yılında çizilen rölövede kuzey duvarında, tek kollu olarak konumlanan merdiven, restorasyon projesinde batı duvarında minarenin yanında ve çift kollu olarak görülmektedir. Merdiven günümüzde yine kuzey duvarında ve tek kolludur (Şekil 3.135). 1990 yılındaki onarımla buraya geri alındığı düşünülmektedir. İnceğiz Camisi'nin zemini, 1983 yılı rölöve çiziminde belirtildiği üzere özgün halinde şeşhane tuğlasıdır fakat üzerine şap uygulanmıştır.



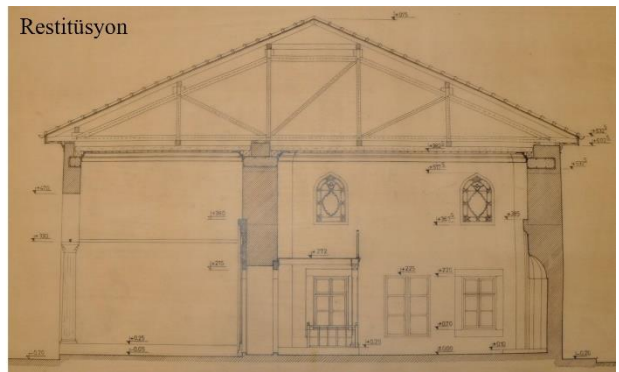
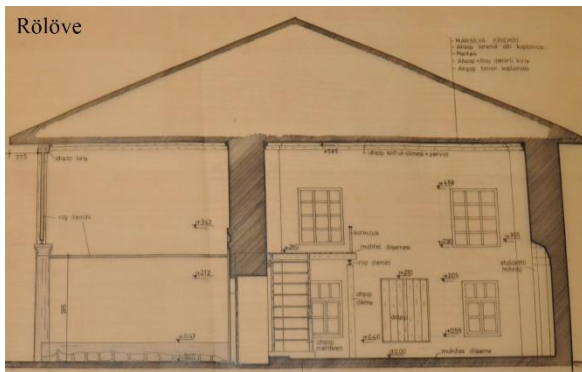
Şekil 3.134 : 1983 restorasyon sürecinde kuzey duvarı (VBMA).



Şekil 3.135 : Batı duvarının günümüz durumu.



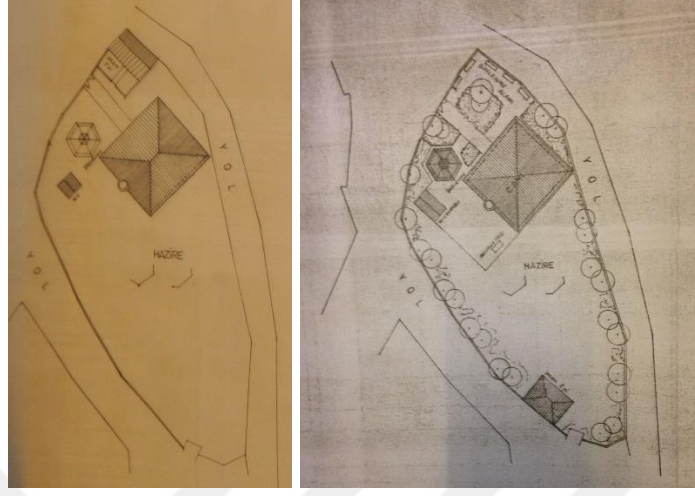
Şekil 3.136 : 1983 restorasyon sürecinde kadınlar mahfili (VBMA).



Şekil 3.137 : 1983 yılına ait rölöve çiziminde kadınlar mahfili ray demiri ve ahşap taşıyıcıları ile restitüsyon çiziminde önerilen ahşap taşıyıcıları (VBMA).

1983 restorasyonu ile çatı kaplamasının Marsilya kiremitinden alaturka kiremite çevrileceği, projede belirtilmiştir fakat bunun gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmemektedir. Çatı kaplaması, günümüzde Marsilya kiremitidir. 1983

restorasyonunda kuzeydeki mevcut abdesthane yıkılarak avlunun güneyine yenisi inşa edilmiştir. Ayrıca kırma çatının formu değiştirilerek piramit çatıya dönüştürülmüştür (Şekil 3.138).



Şekil 3.138 : 1983 yılı rölovesinde (solda) ve restorasyon projesinde (sağda) caminin çatısı.

Son cemaat yeri cephesinin doğu ve batısında, ve minare üzerinde çatlakları olan ayrıca cephelerinde çimento esaslı malzemeler kullanıldığı tespit edilen cami, kapsamlı bir çalışma ile muhdeslerinden arındırılmalı, özgün malzeme ile restore edilmelidir. Tuğlalar arasında kullanılan harç, horasan harcı görünümü verilmiş pembe renk katılmış çimento esaslı bir malzemedir. Bazı yerlerde harç hiçbir kayba uğramazken tuğlaların kesit kaybettiği tespit edilmiştir. En fazla batı cephesinde görülen tuğla boşalmaları ile moloz taşlarda ve sövelerde görülen parça kopmaları, tespit edilen özgün malzemenin laboratuvar analizleri yapıldıktan sonra üretilen aslına uygun malzeme ile onarılmalıdır. Pencereilerin lokma parmaklıklarındaki oksitlenmeler temizlenerek koruyucu uygulanmalıdır. Son cemaat yerini kapatan muhdes cam ve alüminyum kaldırılmalı, zeminde özgün döşeme aranmalıdır. Bulunamaması durumunda, 1983 tarihli restitüsyon planında belirtildiği üzere harimin ve son cemaat yerinin zemini şeşhane tuğlası ile kaplanmalıdır. İç mekanda mihrapta yapılacak raspa çalışması ile eski fotoğraflarda görülen nervür gibi özgün detayların açığa çıkarılması durumunda bunlar korunmalıdır. İşlevini yerine getirmeyen yağmur olukları yenilenmelidir. Özgün minarenin muhdes demir kapısı ahşap olarak yeniden yapılmalıdır.

3.1.6.2 Silivri Ali Paşa Camisi

Silivri'nin Ali Paşa Köyü'nde, Topraklık Yolu Caddesi üzerinde yer almakta, 80 pafta 5036 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.139) (Çizelge D.15). Günümüzde harap durumda olan yapıya ait taşlar, alanda çeşitli yerlerde mevcuttur. Caminin yalnız minaresi, bütüne yakın olarak günümüze gelebilmiştir.



Şekil 3.139 : Ali Paşa Camisi konumu.

Özel bir ofis²⁵ tarafından 2013 yılında projelendirilen camide yapılan restitüsyon araştırmaları neticesinde yalnız caminin minaresine ait eski bir fotoğraf bulunabilmiş olup restitüsyon projesi, analogiye ve yerinde tespitlere dayalı olarak hazırlanmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, 11 Ocak 1735 tarihli bir belgede Silivri'deki Alibey Mescidi'nden söz edilmektedir. Fakat bu mescidin söz konusu cami olup olmadığı bilinmemektedir. Yapının bulunduğu alanda İstanbul Arkeoloji Müzeleri tarafından yapılan kazı ve araştırmalar sonucu 46 adet mezar tespit edilmiştir. Hazire içerisinde genellikle 1950 yılına ait mezarlar bulunmakla birlikte kitabeleri okunabilen en eski mezar taşlarının 1918 ve 1919 tarihli oldukları görülmektedir. Ayrıca kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılan temel duvarları ile yer yer sağlam kalabilmiş şeşhane tuğlası zemin döşemesi de caminin özgün plan şemasını tespit edebilmek bakımından somut veriler sunmaktadır. Son cemaat yerinin orta bölümünde bulunan 2.02x0.74 m ölçülerindeki yekpare bir taş basamakla harim mekânına geçilmektedir. Camiye giriş kapısının eşik mermeri hâlâ yerinde mevcuttur (Şekil 3.140).

²⁵ Pro Yap Mimarlık.



Şekil 3.140 : Ali Paşa Camisi'ne ait harime giriş basamağı ve özgün eşik.

Caminin bulunduğu alan, burada oluşmuş hazireyi korumak amacıyla ancak yapının ve parselin sınırları ile örtüşmeyen bir biçimde taş duvarlarla çevrilmiştir. Duvarlarda kullanılan iri kesme taşların camiye ait olduğu düşünülmektedir. Söz konusu duvarlar 1.5 m yüksekliğinde ve 32 m uzunluğunda olup, genişliği 0.8-0.9 m arasında değişmektedir (Şekil 3.141, Şekil 3.142).



Şekil 3.141 : Cami taşları ile sınırlanmış mezarlık bölgesi (KVKBKA).

Günümüzde, camiye kıyasla sağlam durumda olan minare caminin batısında harim ile son cemaat yerinin birleştiği noktada yer almaktadır (Şekil 3.142). Kesme taş kaplamalı kare kaide üzerinde yükselen silindirik gövde bütünüyle tuğla örgülü olup şerefenin üst kısmı yıkılmıştır. Minare kaidesindeki kemerli açıklığın harim mekânına dönük olması ve aynı yönde kaide duvarının bozulan dokusu minare kapısının cami

içine açıldığını göstermektedir. Minare kalıntısının yüksekliği 13.85 m'dir ve gövde ile şerefe çıkması arasında silmeli taştan bir bilezik yer almıştır.



Şekil 3.142 : Arkeolojik çalışmalar ile tespit edilen Ali Paşa Camisi planı (KVKBKA).

Arkeolojik kazılar neticesinde ortaya çıkarılan yapı kalıntıları Ali Paşa Camisi'nin plan şeması hakkında bazı veriler ortaya koymaktadır (Şekil 3.142). Söz konusu kalıntılar ışığında Ali Paşa Camisi'nin plan şeması 13.74x11.07 m ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlı bir harim mekânı ile kuzeyinde yer alan eni 5.15 m olan, üç bölümlü son cemaat yerinden oluşmaktadır.

Son cemaat yerinin nitelikleri hakkında ipucu oluşturabilecek verilere sahip olunmama ile birlikte, MSGSÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesi Nuri Seçgin tarafından hazırlanıp Kurul'a sunulan rapora göre, Ali Paşa Camisi'nin temel kalıntıları, üç bölüm halinde düzenlenen ve yan bölümlerinin zemini yükseltilmiş bir son cemaat yerinin varlığına işaret etmektedir. İklim özellikleri nedeniyle son cemaat yerinin yan cephelerinin kapalı tutulduğu düşünülmektedir (KVKBKA).

Caminin harim bölümünde, dikdörtgen plan şemasına bağlı olarak ahşap tavanlı ve kırma çatılı bir üst örtü sisteminin uygulanmış olduğu ve buna bağlı olarak son cemaat yerinde de tek yöne eğimli bir çatının kullanıldığı düşünülmüştür.

Minareye ait eski bir fotoğrafta (Şekil 3.143) bugün mevcut olmayan şerefenin üst kısmı görülebilmektedir. Buna göre minare özgün halinde taş külahlıdır. Yine

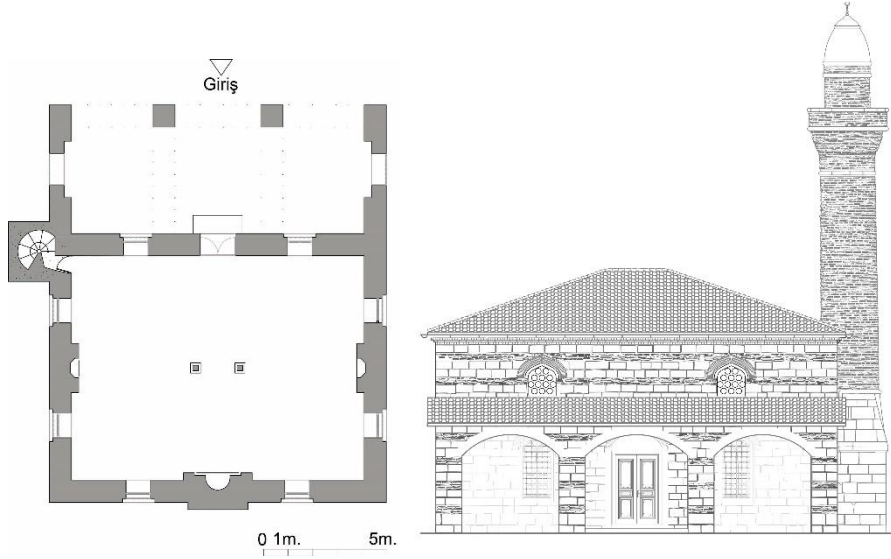
Seçgin'in raporuna göre (KVKBKA), bu türden külahlar Osmanlı Mimarisi'nde özellikle 19. yüzyılın özgün uygulamaları olarak birçok yapıda görülebilmektedir. Bu yapılardan yola çıkılarak, fotoğrafta mevcut olmayan korkulukların da özgün halinde taş olduğu düşünülmektedir.



Şekil 3.143 : Minareye ait eski bir fotoğraf (solda) (KVKBKA) ve caminin günümüze ulaşan minaresi (sağda).

Yapılan restitüsyon araştırmalarında, cephe tasarımına ilişkin herhangi bir somut veriye sahip olunamadığı için, restorasyon projesi hazırlanırken dönem camileri ile karşılaştırarak bir yorumda bulunulmuştur. Yapı kırsal yerleşimde inşa edilmiş olduğundan yalın yapılı, pencere açıklıkları dışında kayda değer bir detay barındırmadığı düşünülmüştür. Osmanlı dönemine ait birkaç yapının duvar ve pencere genişlikleri Ali Paşa Camisi'nin genişlikleri için de bir fikir oluşturmuş, bu camilerdeki duvar genişliği, pencere açıklığı oranı ile ilgili bir çıkarımda bulunulmuştur. Yine diğer camiler göz önünde bulundurularak, caminin beden duvarlarının tuğla taş almaşık sistemli olduğu düşünülmüştür (Şekil 3.144).

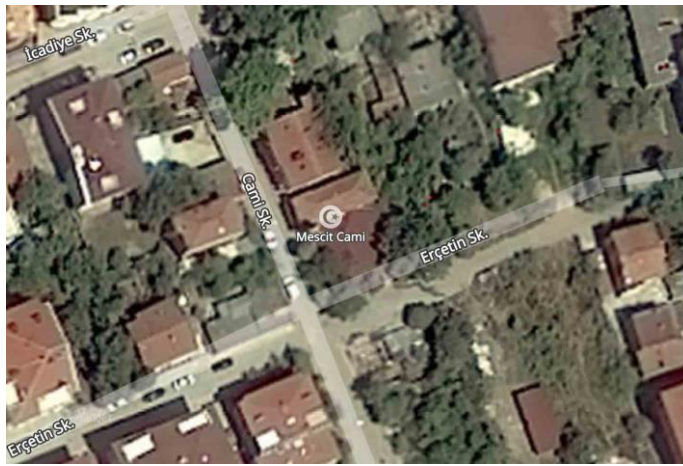
Cami oturma alanının güneyinde yer alan hazire, yıkılan caminin taşları kullanılarak oluşturulan çevre duvarı ile normal mezarlık halini almıştır. Bu nedenle özgün hazire alanının sınırlarını kesin olarak tespit edebilmek mümkün olmamıştır. Okunabilen 1919, 1937, 1950 tarihli ve okunamayan diğer mezarlar, herhangi bir sıra gözetmeksizin yerleştirilmiştir. (Şekil 3.141). Yapılacak olan restorasyon çalışmasında çok derine inilmeden yüzeysel olarak bir kazı yapılması önerilerek yüzeye yakın mezar taşlarının çıkarılması amaçlanmıştır.



Şekil 3.144 : Restitüsyon araştırmaları sonrasında çizilen plan ve giriş cephesi (KVKBKA).

3.1.6.3 Çatalca Oruç Gazi Mescidi (Mescid Camisi)

Mescit Camisi, Çatalca'nın Ferhat Paşa Mahallesi'nde Cami Sokağı üzerinde, 98 ada 31 parselde yer almaktadır (Şekil 3.145) (Çizelge D.16). Caminin üzerinde kitabesi bulunmadığından inşa tarihi net olarak bilinmemektedir. Ferhad Paşa Mahallesi Mescidi olarak da anıldığı bilinmektedir (Alan, 1970) (KUDEB, 2009). 1715 tarihli BOA belgesinde, Ferhad Paşa Mahallesi'nde bulunan Oruç Gazi isimli bir mescitten söz edilmektedir (BOA.C.EV.227/11321). Eğer bu mahalle Çatalca'daki mahalle ise günümüzde Mescid Camisi olarak bilinen caminin eski adının Oruç Gazi Mescidi olması yüksek bir ihtimaldir. Söz konusu arşiv belgesine göre Oruç Gazi Mescidi, Hacı Lütfi Kızı Fatma Hatun Vakfı'na bağlıdır.



Şekil 3.145 : Mescit Camisi vaziyet planı.

2013 yılında, özel bir firma²⁶ tarafından hazırlanan rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi, KVKBK tarafından onaylanmıştır. Caminin restorasyonuna ise henüz başlanmamıştır. Rölöve raporunda belirtildiği üzere, yapılan analogi çalışmaları sonucunda mescitlerin genel plan şemalarının yüzyıllar içinde değişmediği, 17. yüzyıl, 18. yüzyıl ve 19. yüzyıl mescitlerine ait plan şemalarının büyük oranda birbirine benzediği sonucuna varıldığından, yapının inşa tarihi net olarak belirlenememiştir.

Reşat Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'nde bu mescide de yer verilmiştir. 1963-1966 yılları arasında, H. Raif Ayyıldız tarafından yazılmış olan bu bölümde pek ayrıntı verilmemiştir. Mescidin dikdörtgen planlı olduğu, kiremitli ahşap bir çatı ile kapandığı, alçak minaresinin olduğu, kitabesinin görülmediği ve bânisinin tespit edilemediği belirtilmiştir (Şekil 3.146). Özgün halinde tek katlı ve dikdörtgen planlı olan cami, zaman içerisinde betonarme eklerle genişletilmiştir. 1970 yılında cami girişine tek kat yüksekliğinde bir son cemaat yeri eklenmiştir (Şekil 3.147). 1983 yılında Mescit Camisi tescillenmiştir (KUDEB, 2009). 1997 yılına ait fotoğrafta, girişteki ek bölümün önüne iki kat yüksekliğinde bir bölümün daha yapılmış olduğu dikkati çekmektedir (Şekil 3.148, Şekil 3.149, Şekil 3.150). 2015 yılına ait fotoğrafta ise bu eklerin yıkılmış, yerine yeni ve iki kat yüksekliğinde farklı bir ekin aynı yere yapılmış olduğu görülmektedir. Geçirmiş olduğu müdahalelerle Mescid Camisi günümüzde girişi iki katlı ve L planlı bir camidir (Şekil 3.149). Kuzeye yapılan iki katlı ekin alt katı camiye giriş bölümü, üst katı imamın lojmanı olarak kullanılmaktadır. Caminin doğu cephesine de ayrıca tek katlı, kadınlar bölümü olarak kullanılan bir başka ek yapılmış olup harim içerisinde ayrıca kadınlar mahfili mevcut değildir.

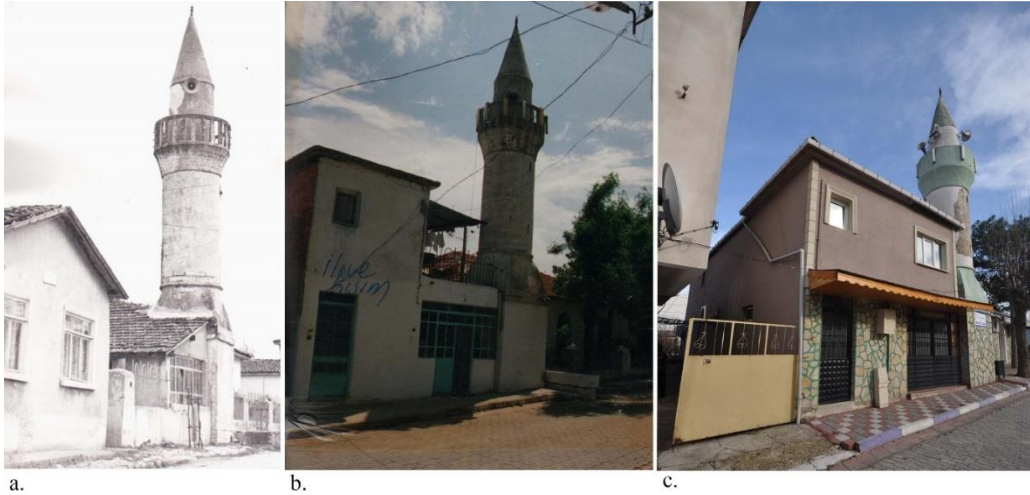
²⁶ Detay Turizm Mimarlık İnş. San. ve Tic. Ltd.Şti



Şekil 3.146 : 1963-1966 yılları arası Ferhad Paşa Mahallesi Mescidi (Ayyıldız, t.y.).



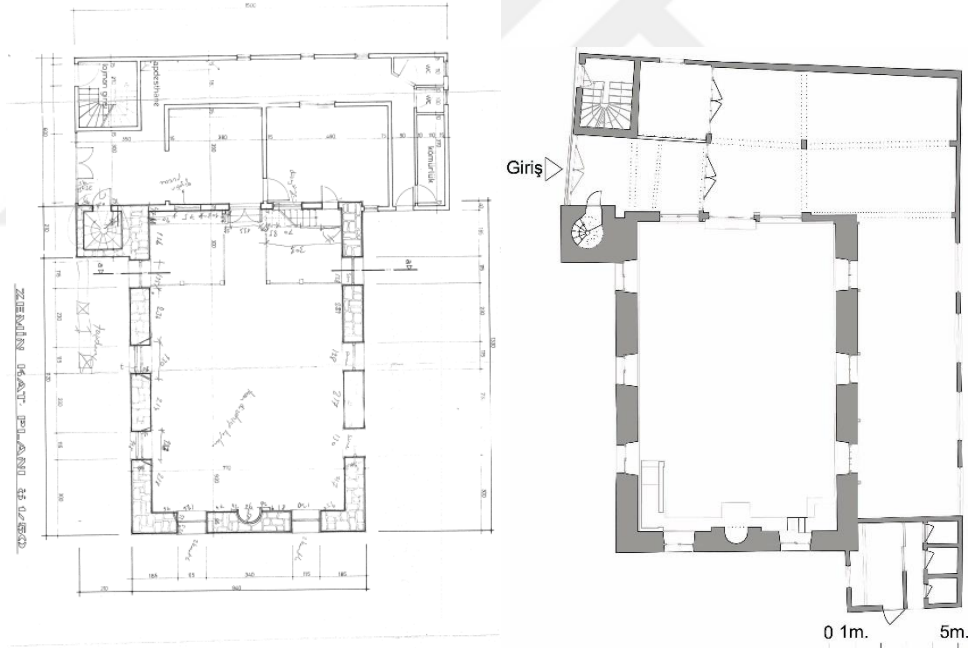
Şekil 3.147 : Mescit Camisi'nin 1970 tarihli fotoğrafları (Alan, 1970).



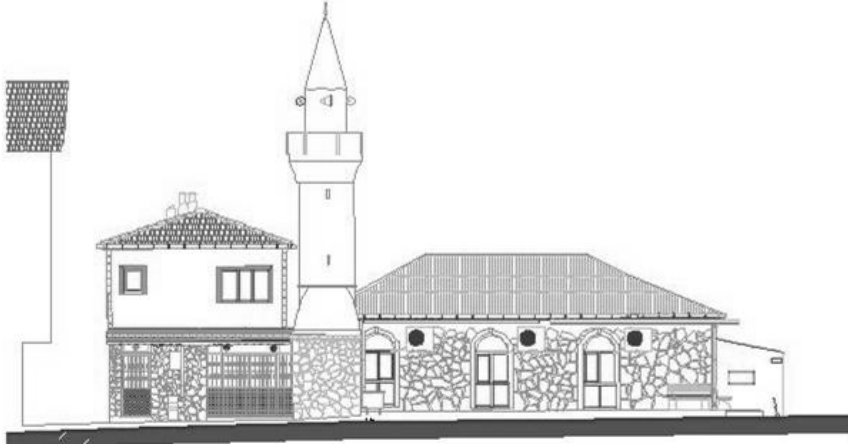
Şekil 3.148 : a. 1970 (Alan, 1970), b. 1997 (KVKBKA), c. 2015 (Küçük, 2015) tarihli fotoğraflarda minare ve cami girişine yapılan ek bölüm.

12.08x7.75 m boyutlarındaki tarihi caminin harime giriş cephesi (kuzey cephesi) yıkılarak yerine ahşap ve cam kullanılarak muhdes kapı pencere sistemi yapılmıştır. Güney cephesinde mihrabın sağ ve solunda 2.6 m yüksekliğinde birer, doğu ve batı

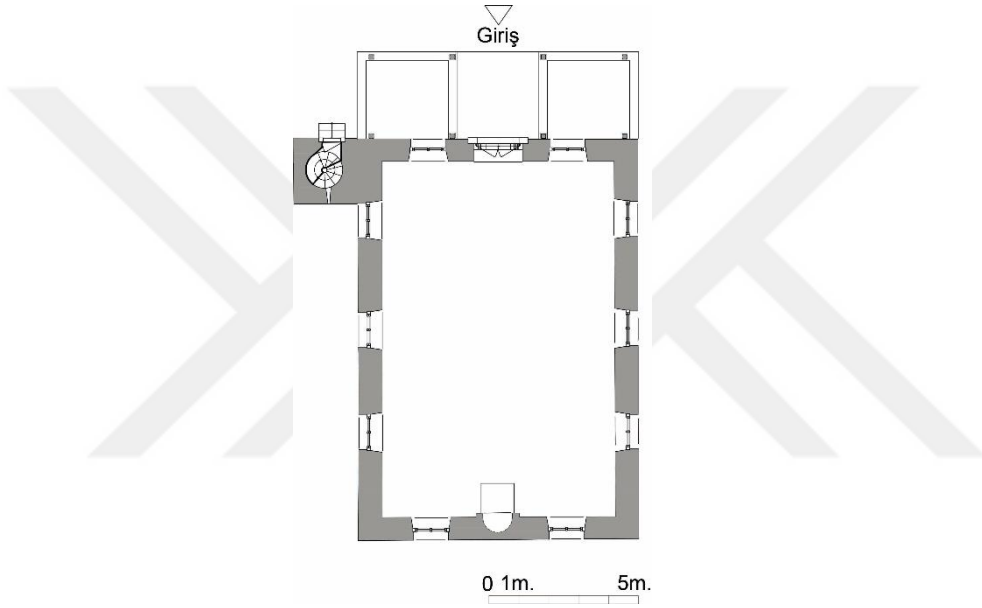
cephelerinde aynı boyutta üçer kemerli pencere mevcuttur. Caminin minaresi kuzeybatıda olup girişi kuzey cephesindedir. 13.3 m yüksekliğindeki minare sıvanmış olup sıvasının döküldüğü yerlerde minare gövdesinin kesme taştan inşa edildiği görülmektedir (Şekil 3.148). Eski fotoğraflarda da kesme taş minare dikkati çekmektedir (Şekil 3.147). Kırma çatılı caminin üzeri eternit kaplıdır. Caminin iç mekânı sıvalı ve boyalı olup herhangi bir süsleme ögesi mevcut değildir. İç mekan, pencere hizasına kadar ahşap kaplanmış, bunların önüne yer yer kalorifer petekleri eklenmiştir (Şekil 3.152). Dışarıya bakan güney ve batı cephelerinde, pencere doğraması olarak plastik esaslı malzeme kullanılmış, ek bölüme bakan doğu cephesinde ise ahşap giyotin pencereler korunmuştur. İç mekânda güney duvarı üzerinde, mermer ve ahşap kullanılarak yapılmış mihrap ve vaaz kürsüsü ile ahşap minber özgün değildir. Caminin tavanı ahşap kaplamalı olup tavan yüksekliği 3.3 m'dir.



Şekil 3.149 : Mescit Camisi'nin 1997 tarihli (solda) ve 2013 tarihli (sağda) planları (KVKBKA).



Şekil 3.150 : 2013 tarihli rölöve çizimi (KVKBKA).



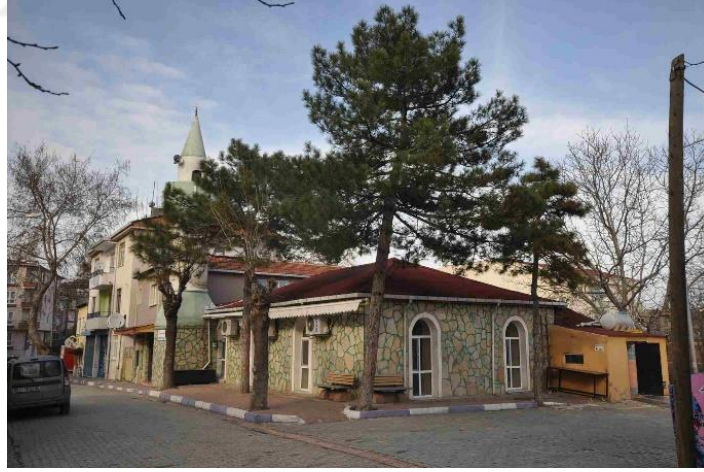
Şekil 3.151 : Mescit Camisi'nin plan restitüsyonu (KVKBKA).



Şekil 3.152 : Mescit Camisi iç mekanı.

Cami cepheleri, günümüzde kayrak taşı ile kaplanmış olup derzlerine yeşil boya ilave edilmiştir. KVKBK Arşivi'ndeki 1997 tarihli fotoğrafta ise caminin sıvalı olduğu görülmektedir. Aynı fotoğrafta caminin arka cephesinin bir bölümünde beden duvarlarının özgün halinde moloz taştan inşa edilmiş olduğu dikkati çekmektedir (Şekil 3.154). Moloz taş kısımda bir ek yapı olduğu için sıvasız olduğu ve bunun yıkılmasıyla duvarın açığa çıktığı düşünülmektedir. Nitekim aynı yere daha sonra tuvalet bölümü eklenmiştir. 2014'de tuvaletler mevcuttur (Şekil 3.153).

Belgelere bağlı kalarak çizilen restitüsyona göre yapının kuzey ve doğusundaki ekler kaldırılacaktır. 2013 yılında özel bir firma²⁷ tarafından hazırlanan restitüsyon çizimine göre caminin giriş kısmında bir son cemaat yeri vardır. Fakat raporda belirtildiği üzere bu çizim, analogi çalışması ile elde edilen verilere göre yapılmış olup kesin değildir. Mihrap duvarı üzerindeki tuvaletler camiden ayrık olarak batıya inşa edilecektir. Özgün olan pencere doğramaları esas alınarak pvc doğramalar sökülerek ahşap olarak yeniden yapılacaktır. 1997 tarihli rölövede harimin iç mekanında kadınlar mahfili bulunmaktadır ancak mahfil taşıyıcılarının pencere hizasında olması göz önüne alındığında bu mahfilin sonradan eklendiği düşünülmüş ve restitüsyon projesinde kadınlar mahfiline yer verilmemiştir (Şekil 3.151).



Şekil 3.153 : Mescit Camisi giriş cephesi.

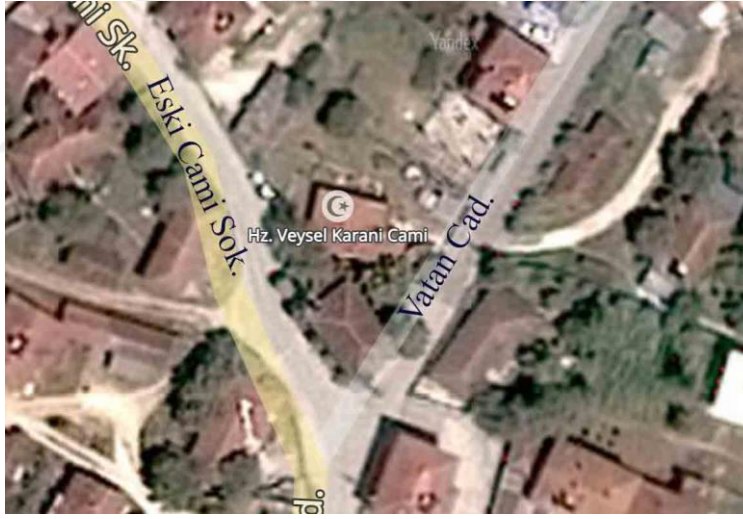
²⁷ Detay Proje Mimarlık.



Şekil 3.154 : 1997 tarihli Mescit Camisi fotoğrafı (KVKBKA).

3.1.6.4 Silivri Danamandıra Camisi (Veysel Karani Camisi)

Veysel Karani Camisi, Silivri'nin Danamandıra Mahallesi'nde Eski Cami Sokağı ile Vatan Caddesi'nin kesişiminde, 4 pafta 75 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.155) (Çizelge D.17).



Şekil 3.155 : Danamandıra (Veysel Karani) Camisi konumu.

Danamandıra Köyü, 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra Bulgaristan'ın Hazergrad kasabasından gelenler tarafından kurulmuştur. Bir gazete haberine göre, cami yaklaşık 500 yıllıktır. Ancak bu konuda net bir bilgi olmadığından ve caminin kitabesi de bulunmadığından cami tarihlendirilememiştir. BOA belgelerinde, 1893 yılında, Danamandıra Köyü'ndeki bir camide katledilen bir kişinin sanıklarının yakalandığını ifade eden bir belge vardır (BOA.DH.MKT.2062/32). Arşiv belgelerinde, köyün Istaranca Vakfı Ormanları'na ait olduğu, köyde yaşayanlardan öşür alındığı öğrenilmektedir. Bunun yanında köyde Hazergrad muhacirleri de yaşamakta olup

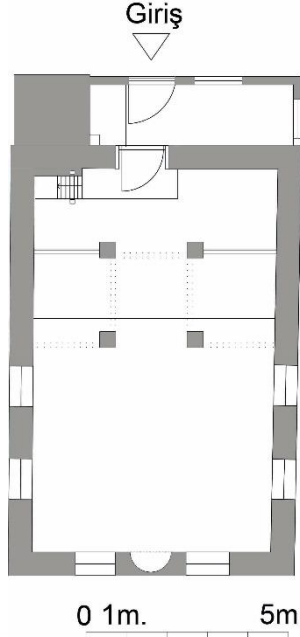
bunların kira bedeli için zorlanmaması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bilgilerden, caminin 1893'te var olduğu anlaşılmaktadır. Caminin imamı, bir hayırseverin yanında camiye onardığını söylemiştir. KVKBK'nda camiye ait bir dosya veya onarımına ilişkin herhangi bir proje mevcut değildir. Caminin eski haline ilişkin sadece, cami içerisinde duvara asılı, çekim tarihi belli olmayan bir fotoğraf vardır (Şekil 3.156).



Şekil 3.156 : Danamandıra, Veysel Karani Camisi'ne ait tarihsiz, eski fotoğraf.

Caminin eski fotoğrafında, giriş cephesinin bugünkü görünümünden farklı olduğu dikkati çekmektedir. Fakat bu fotoğraftaki giriş cephesinde görülen pencere boşlukları, diğer cephelerdeki pencerelerden farklı olduğundan bunların da özgün olmadığı, caminin girişine ek yapıldığı düşünülmektedir. Alaturka kiremit örtülü caminin, ek olduğu düşünülen kısmı da aynı çatı altında olduğundan, ek yapıldığı dönemde çatının da yenilendiği söylenebilir.

Günümüzde Veysel Karani Camisi, 7.07x12.35 m boyutlarında dikdörtgen planlı bir camidir (Şekil 3.157). Cepheleri yeşil boyalı ve pencere hizasına kadar yani yaklaşık 0.55 m yüksekliğinde taş kaplamalıdır. Kuzey cephesine rüzgârdan korunmak amaçlı bir bölüm ilave edilmiştir. Bu bölümün tek eğimli çatısı, minareyi iç mekanda gövde kısmından kesmiş olup uygunsuz bir bağlantı detayı oluşturmuştur (Şekil 3.158). Ek bölüm yapıldığından, minarenin içeride kalan kısmı da taşların üzerinden yeşil boya ile boyanmıştır. Minarenin özgünlüğünü koruduğu düşünülmektedir ancak külâh kısmı oldukça yüksek ve kurşun kaplı olduğundan, değiştirilmiş olabilir. Eski fotoğrafta minarenin külâhı görülememektedir. Minarenin girişi üst kattaki kadınlar mahfilindedir.



Şekil 3.157 : Danamandıra, Veysel Karani Camisi planı (Küçük, 2015).

Caminin güney cephesinde iki adet üzeri kemerli pencere mevcuttur. Doğu ve batı cephelerinde de bu pencerelerin yanında birer muhdes pencere mevcuttur. Ek olan kuzey cephesinde ise bir kapı ve bir pencere yer almaktadır. Kıırma çatılı caminin çatı kaplaması Marsilya kiremitidir (Şekil 3.159). Caminin iç mekânında pek çok farklı malzeme ve renk kullanılmıştır. Duvarlar beyaz sıvalı olup pencere açıklıklarının çevresinde başlayıp tavana kadar devam eden süs amaçlı tuğlalar mevcuttur. Duvarlar, pencere kotuna kadar ahşap kaplıdır. Mihrabın içi, duvar boyasından farklı olarak yeşil renktedir. Kadınlar mahfili bölümü ahşaptır fakat düşey taşıyıcıları kare kesitli tuğla kaplamalı sütunlar olup zeminden yaklaşık 0.5 m yüksekliğe kadar ahşap ile kaplanmıştır. Pencerelerin önüne tül gerilmiştir. Duvarların üzerinde de pek çok çerçevesiz Arapça yazı vardır. Bütün bu öğelerle birlikte cami oldukça karmaşık bir görünüm sergilemektedir (Şekil 3.160).



Şekil 3.158 : Danamandıra, Veysel Karani Camisi'nin muhdes rüzgârlık bölümü.



Şekil 3.159 : Danamandıra Veysel Karani Camisi.



Şekil 3.160 : Danamandıra, Veysel Karani Camisi iç mekânı.

3.1.6.5 Büyükçekmece Çakmaklı Camisi

Çakmaklı Camisi, Büyükçekmece'nin Çakmaklı Mahallesi'nde Büyükçekmece-Çakmaklı köyü yolu üzerinde, 189 ada 4 parselde yer almaktadır (Şekil 3.161) (Çizelge D.18). Caminin üzerinde kitabesi bulunmadığından inşa tarihi net olarak bilinmemektedir. 1909 tarihli "Constantinople and Surrounding Country" isimli haritada Çakmaklı'da bir cami gösterilmemiştir. Yapıya ait anıt fişi hazırlanırken yapılan araştırmada, köyün yaşlılarıyla yapılan görüşmede tarihi caminin 1938 yılında mevcut olduğu, köyde 20 senedir görev yapan imamla yapılan görüşmede 20. yüzyılın başlarında İstanbul'u işgal eden Fransızların bu yapıyı bir süre depo olarak kullandıkları ifade edilmiştir. 2007 yılında tarihi cami tescillenmiştir ve bu tarihte kullanılmadığı bilinmektedir (KVKBKA). Köy muhtarı ve imamının belirttiği üzere bu cami yıkılma tehlikesi arz ettiği için, yıkılarak yerine aynı yükseklikte fakat daha geniş boyutlarda yeni bir yapı yapıp kütüphane olarak kullanılması isteği ile Belediye'ye başvuru yapılmıştır (KVKBKA). Oysa caminin yakın çevresinde herhangi bir yerleşim bulunmamakta olup yapının etrafı tellerle çevrili olduğundan yıkılması durumunda zarar görecektir kişi veya yapıların olması düşük ihtimallidir. Birkaç çatlağı olan yapının kendiliğinden yıkılması değil de yıktırılması, köy halkının tarihi eserlere bakış açısını ortaya koymaktadır. Cami, günümüzde harap durumdadır ve kullanılmamaktadır. Yakınına yeni bir cami inşa edilmiştir ve halkın ibadet ihtiyacı burada karşılanmaktadır.



Şekil 3.161 : Çakmaklı Camisi konumu.

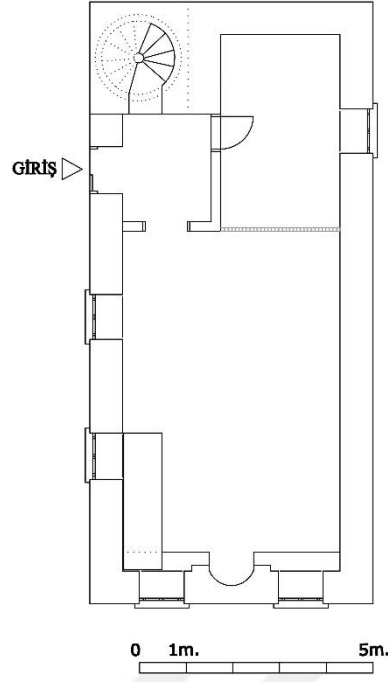
BOA'nde Çakmaklı Camisi ile ilgili herhangi bir kayda rastlanamamıştır. KVKBKA'nde ise anıt fişi ve 2007 yılına ait fotoğrafları haricinde bir belge bulunmamaktadır. Buradaki belgelerde yapının hasar durumuyla ilgili genel ifadeler

kullanılmakta olup onarımla ilgili sınırlı ölçüde bilgi verilmektedir. 2015 yılında cami, yerinde incelendiğinde, içine girilemeyecek kadar fazla bitki ile çevrelendiği görülmüştür. 2017 yılında bu bitkilerin temizlenmiş olduğu dikkati çekmektedir. Bu da cami ile ilgili bazı planların söz konusu olduğunu düşündürmektedir.

Dikdörtgen planlı camiye giriş batı cephesindedir (Şekil 3.162, Şekil 3.163). Tek katlı caminin bu cephesinde iki pencere ve giriş kapısı bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu pencereler yaklaşık 1x1.1 m boyutlarında ve ahşap doğramalıdır. Pencerelerin dış cepheye yakın kısmında metal parmaklıklar mevcuttur. Caminin kuzey cephesinde pencere yoktur, güney cephesinde iki, doğu cephesinde bir pencere vardır. Cephelede sıvanın dökülmesiyle moloz taş örgüsü ve ahşap hatıllar açığa çıkmıştır. Beden duvarları 0.7 m'dir. Minare, caminin kuzeybatı köşesinde olup girişi caminin içinden, kuzey cephesindedir. Caminin kuzeyine briketlerden bir bölüm eklenmiştir.



Şekil 3.162 : Çakmaklı Camisi'nin batı cephesi.



Şekil 3.163 : Çakmaklı Camisi planı (Küçük, 2017).

Camiye girildiğinde, bağdadi çıtaları ile oluşturulmuş bir bölücü duvar ile karşılaşılır. Bu duvar üzerindeki, basit, ahşap bir kapıdan kadınlar bölümüne geçilmektedir. Kadınlar bölümü, harim mekanından çapraz ahşap kafes sistemiyle ayrılmıştır. Bu duvar üzerinde, giriş mekanında ayakkabılıklar hâlâ yerinde durmaktadır. Giriş mekanının kuzey duvarından minareye giriş sağlanmaktadır (Şekil 3.164). Minare, kesme taş ile inşa edilmiş olup “bodur minare” denilen şerefeden üstü çok kısa, özgün minarelerdendir. Girişin sağında bulunan harim mekanı sıvalıdır ancak yer yer sıvanın döküldüğü yerlerde sarı boya üzerine Osmanlıca yazılmış yazılar açığa çıkmıştır (Şekil 3.165). Bu yazı bandının altında ve üzerinde de mavi ve sarı çiçek motifli süslemeler görülmektedir. Osmanlıca harfler, caminin beden duvarlarını iç mekanda çepeçevre dolaşmaktadır ancak bağdadi çıtalı ek bölümde mevcut değildir (Şekil 3.166). Tavanı 3 m yüksekliğinde ve ahşap kaplamalıdır. Caminin zemini de ahşap kaplamalı olup mihrabın sağında ve solunda, güney cephesi boyunca devam eden basamak şeklinde yükselti mevcuttur. Mihrabın sıvasının döküldüğü üst kısmında kemer taşları ve dairesel bükülmüş metal strüktür açığa çıkmıştır. Rutubet sebebiyle paslanıp hacim genişlemesi sonucu sıvayı çatlatan bu metalin demir mi yoksa çelik mi olduğu bilinmemektedir. Caminin minberi eski tip ahşap minberlerden olup, oldukça yalın ve işlevseldir. Sadece merdiven, korkuluk ve merdiven altının kullanılması amaçlı bir kapıdan oluşan minberin, günümüzde diğer camilerde görüldüğü gibi ahşap külahı da yoktur. İç mekanda tavan, yer döşemesi ve sıvalar oldukça tahrip olmuş ve yer yer

dökülmüş, cami beden duvarlarında da strüktürel çatlaklar oluşmuştur. Kıırma çatılı caminin Marsilya kiremitlerinin de özellikle saçak uçlarından dökülmeye başladığı dikkati çekmektedir (Şekil 3.167). Caminin çatı sistemi de yakın zamanda onarılmamış olup özgün detaylar içermektedir. Kiremit altı tahtasının altında, mertekler arasında kullanılmış taşlar dikkati çekmektedir. İncelenen camiler arasında en fazla sayıda özgün detay barındıran cami, Çakmaklı Camisi'dir denilebilir.



Şekil 3.164 : Çakmaklı Camisi'nin giriş kapısı (solda), minareye giriş (karşıda) ile kadınlar mahfiline giriş ve ayakkabılıklar (sağda).



Şekil 3.165 : Çakmaklı Camisi harim mekanı, mihrap (güney) cephesine bakış.



Şekil 3.166 : Çakmaklı Camisi harim mekanı, kuzey cephesine bakış.



Şekil 3.167 : Çakmaklı Camisi'nin güney cephesinde görülen strüktürel çatlaklar ve dökülmeye başlayan kiremitler.

3.1.6.6 Esenyurt Kasap Sinan Camisi (Tarihi Merkez Camisi)

Esenyurt'un Bağlarçeşme Mahallesi'nde, 1102 Sokağı üzerinde 1167 ada 10 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.168) (Çizelge D.19). Günümüzde tarihi caminin doğusunda yeni ve daha büyük bir cami inşa edilmiş, tarihi cami ise sadece kadınların kullandığı bir mekân haline gelmiştir. 2009 yılında tarihi caminin yıkılması için, Esenyurt Belediye Başkanlığı Emlak İstimlak Müdürlüğü tarafından dilekçe verilmiş olsa da cami günümüzde yıkılmamış, restore edilmiştir.



Şekil 3.168 : Esenyurt Tarihi Merkez Camisi konumu.

Caminin kitabesi bulunmadığından yapım tarihi net olarak bilinmemektedir. Rölöve raporunda, 19. yüzyıla tarihlenen mezar taşları sebebiyle cami de bu döneme tarihlendirilmiştir. Bunun yanında, KVKBK Arşivi'nde bulunan, 1992 yılında hazırlanan anıt fişinde, caminin batısındaki haziresinde Osmanlı dönemine ait sarıklı mezar taşları ile fetih öncesi döneme ait olduğu düşünülen balıksırtı işlenmiş yekpare mezar taşlarının olduğu da ifade edilmiştir. Yine bu belgede yazıldığı üzere, caminin çevresinde bitki motifli iki sütun başlığına rastlanmıştır.

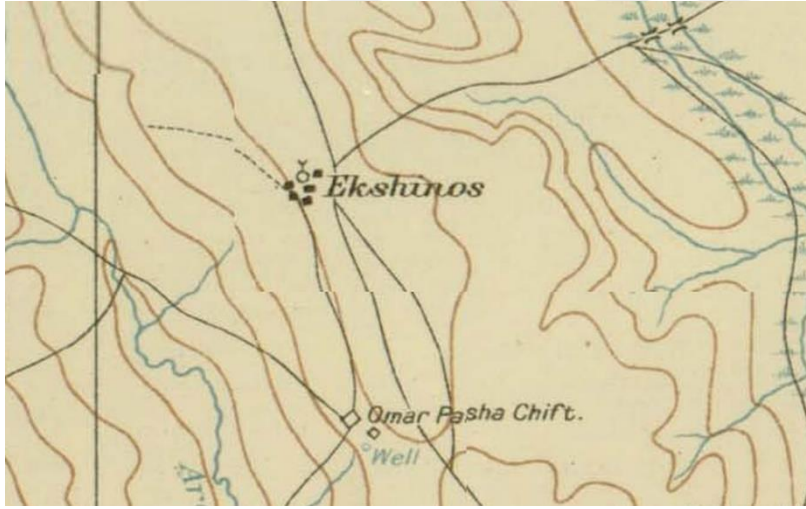
19. yüzyılın başlarında Ekrem Ömer Paşa'ya ait çiftlik toprağında kurulan yerleşme, buranın hissedarlarından olan Ekşinozgillerden dolayı Ekşinoz adını almıştır. Tarihi belirtilmemiş pek çok BOA belgesinde, bu bölgede ekilen topraklar için verilen vergilerden söz edilmektedir (BOA.EV.HMH.d.7438) (BOA.D.BŞM.d.6484). 1897'de Büyükçekmece kazasına bağlı bir köydür ve buradaki sığırlarda, sığır vebası (veba-i bakari) hastalığı baş göstermiş, bu hastalığa karşı karantina uygulaması, baytar gönderilmesi gibi tedbirler alınmıştır (BOA.DH.MKT.2087/35). Restorasyon raporunda belirtildiği üzere, 1967'de yerleşimin adı Esenyurt olarak değiştirilmiş, 1989 yılına kadar Büyükçekmece Belediyesi'ne bağlı iken bu tarihte ayrı bir belediye statüsüne kavuşmuştur.

Arşiv belgelerinde Kasap Sinan Camisi'nin Ekşinoz'da olduğu belirtilmiştir. Buradaki caminin de bugün Tarihi Merkez Camisi adıyla anılan Kasap Sinan Camisi olduğu düşünülmektedir. Bu cami ile ilgili BOA'nda 1900 tarihli üç belge mevcuttur. Transkripsiyonu yaptırılmış olan belgelerden 9 Ağustos 1900 tarihli (BOA.İ.EV.25/42), depremde zarar gören caminin tamiri ile ilgilidir. Bu belgede,

Büyükçekmece Kazası Ekşinoz karyesinde olduğu belirtilen cami, “kibar-ı evliyadan Kassâb Sinan hazretleri Cami-i şerifi” olarak tanımlanmıştır. Caminin onarımı için hazırlanan keşif defterine göre toplam 22.100 kuruş masraf çıkarılmıştır. Caminin vakfiyesi olmadığından, o güne kadar onarımı, halk tarafından toplanan paralarla yapılmakta olduğundan ve caminin böyle harap durumda kalması istenmediğinden, bölgenin Vakıflar Müdürü gözetiminde ve müteahhitliğinde, onarım ücreti, geliri olmayan camiler ve mescitler için ayrılan, Çatalca Sancağı'nın 316 senesi (Miladi 1888 senesi) vakıfları geliri olan 280.000 kuruştan karşılanmıştır.

Cami ile ilgili diğer belge, 14 Ağustos 1900 tarihli olup yine tamiri ile ilgilidir (BOA.BEO.1534/115014). 7 Kasım 1900 tarihli belge ise (BOA.ŞD.151/49) 9 Ağustos'ta istenen ücretin yetersiz geldiğini ve Çatalca Sancağı bütçesinden tekrar para gerektiğini belirtmektedir.

1909 tarihli Constantinople and Surrounding Country haritasında da Ekşinoz'da bir caminin varlığı ifade edilmiştir (Şekil 3.169).



Şekil 3.169 : 1909 tarihli Constantinople and Surrounding Country haritasında Ekşinoz'da olduğu ifade edilen cami.

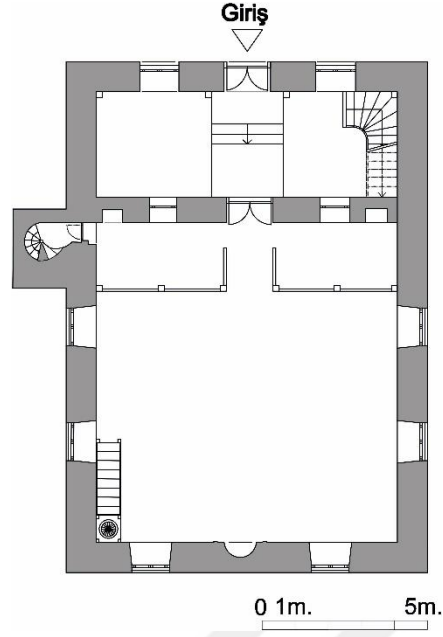
2009 yılında, restore edilmeden önce yapının kesme taşlı cephesinin sıvanmış olduğu ve iç mekânına betonarme kolon kiriş sistemi ile mahfil bölümünün yapıldığı dikkati çekmiştir. Dolayısıyla yüz yıl içerisinde cami tekrar onarılmıştır fakat bu onarım ile ilgili KVKBK'nda veya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nde herhangi bir belge bulunmamaktadır.

2010 yılında caminin proje çizimleri özel bir firma²⁸ tarafından yapılmış, raporları hazırlanmıştır. Restorasyon sürecinde, dış cephelerdeki sıva raspa yapılarak duvarlardaki çatlaklar tespit edilmiş, onarılmıştır. Kuzey cephesinde izleri görülen betonarme kolon kiriş sistemi sökülüştür. İç mekândaki betonarme kadınlar mahfili de sökülerek yerine ahşap malzeme ile yeni bir mahfil inşa edilmiştir. Marsilya kiremidi kaplı kırma çatının da betonarme ile yapıldığı tespit edilmiş, restorasyon sürecinde ahşap malzeme ile değiştirilmiştir. Yer yer sıvalı olan kesme taş minaredeki sıvalar kaldırılmıştır. 2012 yılında restorasyon sonlanmış, yapı kullanıma açılmıştır.

Günümüzde, yaklaşık 14.7x10.95 m boyutlarında, dikdörtgen planlı (Şekil 3.170), kargir cami, tuğla hatıllı, moloz taş örgülü almaşık sistemle inşa edilmiş olup iç mekânı sıvalıdır. Duvar kalınlıkları 0.85-0.91 m arasında değişmektedir. Caminin kuzey cephesindeki giriş kapısının üzerinde, tek eğimli, kurşun kaplı, sadece kapının üzerini örtecek boyutta ahşap bir saçak vardır (Şekil 3.171). Cami, giriş ve harim mekânlarından oluşmaktadır. Kuzey duvarı üzerinde kapının iki yanında tuğla kemerli birer pencere mevcuttur. İkili pencere sistemi, doğu, batı ve güney cephelerinde de tekrarlanmaktadır. Minare, batı cephesindedir. Harimin kuzey duvarı üzerinde iki pencere, harime giriş kapısı ve iki niş mevcuttur. Harime giriş kapısının üzeri kadınlar mahfili olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.172). Mahfile, giriş bölümündeki ahşap merdivenden çıkılmaktadır.

Sıvalı iç mekânda, pencerelerin çevresine kalemişi süslemeler yapılmıştır. Mihrap mermer, minber ve vaaz kürsüsü ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Özgünlüğünü korumakta olan kare kaideli, silindirik gövdeli, tek şerefeli minarenin duvarları ve basamakları kesme taştır.

²⁸ ArtLite Mimarlık Turizm ve İnşaat Ticaret Ltd. Şti.



Şekil 3.170 : Esenyurt Tarihi Merkez Camisi planı (KVKBKA)



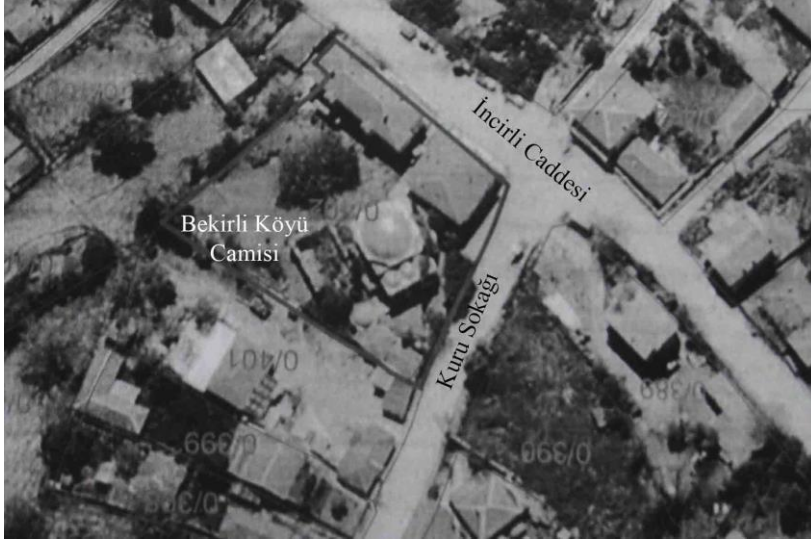
Şekil 3.171 : Esenyurt Tarihi Merkez Camisi.



Şekil 3.172 : Esenyurt Tarihi Merkez Camisi kuzey duvarı üzerinde giriş kapısı ve kadınlar mahfili.

3.1.6.7 Silivri Bekirli Camisi

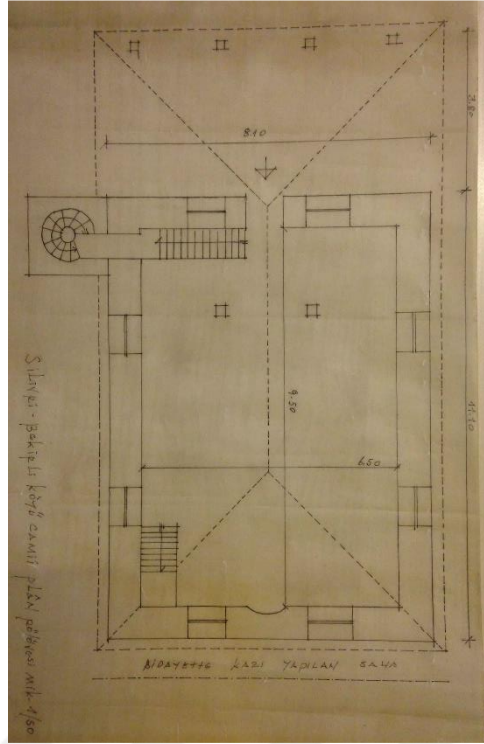
Bekirli Camisi, Silivri'nin Bekirli Köyü, 7 pafta 402 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.173) (Çizelge D.20). KVKBK Arşivi'nde bulunan 1985 tarihli anıt fişindeki fotoğraftan görüldüğü üzere bodur minareli, kargir caminin giriş kapısının önünde yarı açık bir giriş mekânı vardır. Ahşap dikmelerle taşınan alaturka kiremitli kırma çatı, camiyi ve önündeki yarı açık mekânı örtmektedir (Şekil 3.174). Anıt fişinde giriş kapısının ahşap ve iki kanatlı olduğu, pencerelerin ise dikdörtgen söveli olduğu yazılmıştır. Bu tarihte yapıda basit onarımlar yapılması için KVKBK'ndan izin istenmiştir. Buna cevaben KVKBK, onarım için yapının projesine ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Kurul arşivinde tarihi camiye ait herhangi bir projeye rastlanmamıştır. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nde, Bekirli Camisi'ne ait tarihi belirtilmemiş bir plan çizimi tespit edilmiştir (Şekil 3.175). Eskiz kâğıdına rapido kalem ile çizilmiş bu planın 1985 yılındaki onarımlar kapsamında hazırlanmış olması imkân dâhilindedir. Bu tarihte yapının tescillenmesi gündeme gelmiş fakat yapı tescillenmemiş, 2015 yılında minaresi yıkılma tehlikesi geçirdiği için tescillenmiştir. 1985 yılında müze araştırmacılarının hazırladığı rapora göre, dikdörtgen planlı cami, civardaki kalenin taşlarından devşirme olarak yapılmıştır ve batı cephesindeki bir taş üzerinde Osmanlıca yazılmış 1630 tarihi görülmektedir. Duvarlarında yer yer çatlaklar olan caminin çatısı bakımsızlıktan harap durumdadır. 1985 yılında cephelerde görülen bu yapısal çatlaklar, 30 yılda oldukça genişlemiş, caminin çatısı yıkılmış, dış etkenlere açık hale gelmiştir. Günümüzde (2015 Temmuz) iç mekânı bitki kaplıdır. Kare kaideli, silindirik gövdeli, kesme taştan inşa edilen minarenin külahı rüzgâr sebebiyle düşmüştür. 1977 yılında caminin onarıldığı bilinmektedir (VBMA). 1998 yılında, tarihi caminin yaklaşık 1 m yakınına yeni bir cami inşa edilmiştir.



Şekil 3.173 : Bekirli Camisi vaziyet planı (KVKBKA).



Şekil 3.174 : 1985 tarihli anıt fişinde Bekirli Camisi (KVKBKA).



Şekil 3.175 : VBMA'dan tarihi belirtilmemiş Bekirli Camisi planı.

Günümüzde (2015) caminin dört duvarı ve külahsız minaresi mevcut olup yapı oldukça harap durumdadır (Şekil 3.176). Yapının kuzey cephesinde giriş kapısı ve iki pencere boşluğu, diğer cephelerde ikişer dikdörtgen formlu, metal doğramalı pencere mevcuttur. Kapı boşluğunun olduğu kuzey cephesinde ahşap hatıllar mevcuttur. Boşluğun sol yanında, içerisinde saman ve tuğla kırıkları görülebilen horasan harcı ve üzerinde beyaz kireç harcı görülmektedir. Yerdeki taş yığını arasında, üzerinde yuvarlak bir delik bulunan bir taşın, pencerenin lokma parmaklıklarına ait olduğu düşünülmektedir. Güney, doğu ve batı cephelerinde pencere denizliklerinin altında iki sıra halinde harman tuğlası, üzerinde ise demir hatıllar kullanılmıştır. Caminin minaresi, kuzey beden duvarından bir fuga ile ayrılmıştır. Kaide kısmındaki taşların, çakıl taşlarının agrega olarak kullanıldığı yapay beton blokları olduğu düşünülmektedir. Bu taşlar, caminin beden duvarında kullanılan taşlardan farklı olduğundan, minarenin üzerinde yazan tarih olan 1949'da eski "bodur minare" formunda yeniden inşa edildiği düşünülmektedir.



Şekil 3.176 : Bekirli Camisi mevcut durumu.

3.1.6.8 Arnavutköy Hadımbaba Camisi

Hadımköy ve çevresinde Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı sonunda Çatalca mevzii olarak bilinen bölgede çeşitli amaçlar için inşa edilmiş 3000'in üzerinde tabya ve korugan, bölgeye askeri bir karakter vermektedir. Bölgede biri Hadımköy'ün içinde, diğeri ise yakın çevreye yapılmış, Balkan Savaşı şehitlerini içerisinde barındıran birçok şehitlik mevcuttur. Hadımköy coğrafi konum nedeniyle Büyükçekmece ve Terkos Gölü arasında yer alan Çatalca müstahkem mevkiilerinin hemen gerisinde bulunduğundan, Osmanlı döneminden bu yana batıdan İstanbul'a yönelik muhtemel saldırılarda en son durdurma noktası olarak büyük askeri birlik karargâhlarının konuşlandığı bir yer olmuştur. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra stratejilerin değişmesiyle askeri önemini yitirmeye başlayan Hadımköy'deki askeri birlikler zamanla küçülmeye gitmişler ve Hadımköy askeri bir merkez olmaktan sanayi ve lojistik merkezi olma yoluna girmiştir. 26.02.1969 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile belediye teşkilatı kurulmuş olan Hadımköy yerleşmesinde 1989 yılından itibaren hızlı bir gelişme gözlenmiştir.

Hadımbaba Camisi, Hadımköy Mahallesi, Köyiçi Mevkii'de 8 pafta 834 parselde yer alan, askerlere hizmet vermesi için inşa edilmiş bir camidir (Şekil 3.177) (Çizelge D.21). Üzerindeki kitabeye göre, 1319 senesinde Cemâziyelûlâ ayında, yani Eylül-Ekim 1901'de onarılmış ve genişletilmiştir. Yapının üzerinde 1955/1956 yıllarında halkın ve İstanbul Vilayeti'nin yardımlarıyla onarıldığı belirtilmiştir.



Şekil 3.177 : Hadımköy, Hadımbaba Camisi vaziyet planı.

Kitabe:

Ziyinet-efzâ-yı makâm-ı muallâ-yı hilâfet-i İslâmiye ve erîke-pîrâ-yı saltanat-ı seniyye-i
Osmaniyye es-Sultan ibnü's-sultan

Es-sultan el-gâzi Abdülhamid Han-ı sâni hazretleri taraf-ı eşreflerinden işbu câmi'-i şerif

Bin üç yüz on dokuz senesi Cemâziyelülâsında ta'mir ve tevsî' kılınmıştır. Fî Cemâziyelülâ
sene 1319

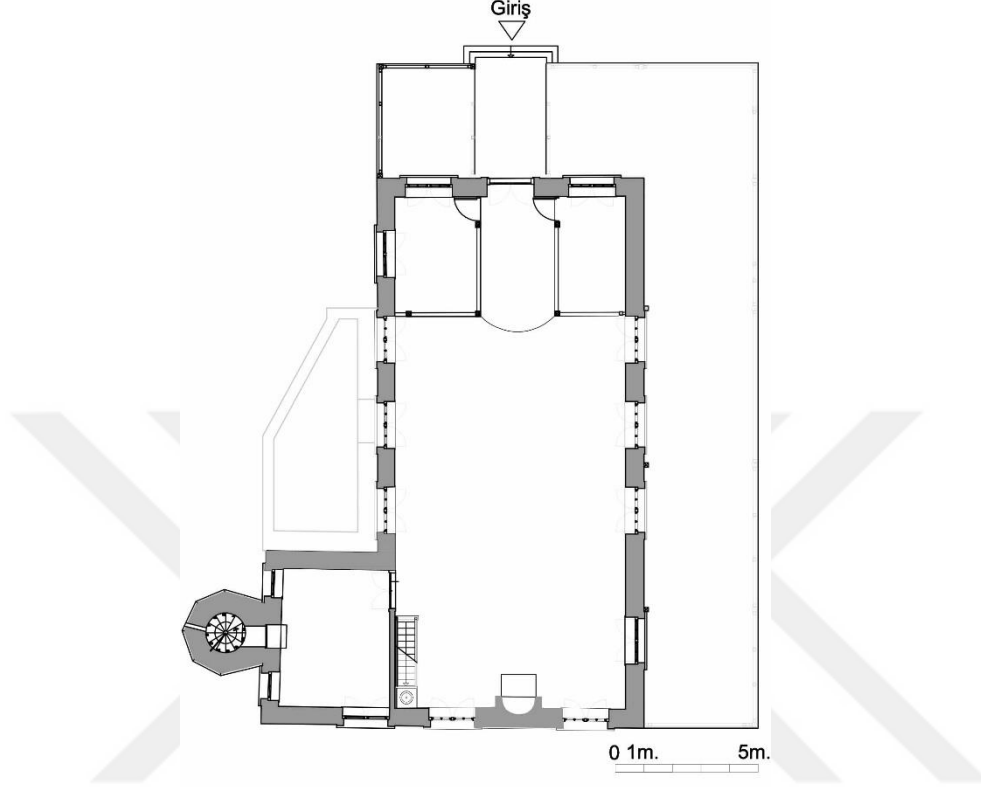
1899 tarihli bir BOA belgesine göre, Hadımköy'de inşa edilen mektebin muallimliğine köy imamı Said Efendi tayin edilmiştir (BOA.HH.THR.354/34) (1 Haziran 1899). Belgede “imam” sözü geçtiğinden, bu tarihte köyde cami de olduğu düşünülmektedir.

“Çatalca'da topçu alaylarının merkezi olan Hadımköy'de vakfı olmayan ve küçüklüğü yüzünden gerek askerlere ve gerekse ahaliye yetmeyen mescidin genişletilmesi, yeni bir minare yapılması ve Hadımbaba Türbesi'nin de tamir ettirilmesi” (BOA.HH.THR.354/44) (27 Mart 1901) hakkında bir belge mevcuttur.

2010 yılında tescillenerek koruma grubu I olarak belirlenmiştir. 2011 yılında, KVKBK'na sunulan restorasyon projesi onaylanmıştır (KVKBKA).

Hadımbaba Camisi, incelenen diğer tarihi camilerden farklı olarak, L şeklinde bir plan şemasına sahiptir (Şekil 3.178). Caminin güneybatı köşesinde, harim kısmından erişilen bir mekânı daha vardır ve minare bu mekâna açılmaktadır. Duvar kalınlıkları ve yapım tekniği göz önüne alındığında, bu mekânın özgün olduğu tespit edilmiştir. 2012 yılında yapılan restorasyonda, son cemaat yeri olarak, yapının kuzey ve doğu cephelerinin önünde ahşap malzeme ile bir bölüm oluşturulmuştur. Caminin batısında

bir de hazire mevcuttur. Bölgeye ve camiye ismini veren kişi olan Hadım Baba'nın türbesi ise güney cephesinde, mihraba yakın konumlanmıştır ve kitabesinde Hicri 1319, Miladi 1901/1902 tarihi görülmektedir.



Şekil 3.178 : Hadımbaba Camisi planı (KVKBKA)

Caminin giriş cephesi olan kuzey cephesinde, özgün olmayan ahşap kapının iki yanında oldukça geniş açıklığa sahip, kemerli, söveli pencereler yer almaktadır. Bu pencere tipi, caminin tüm cephelerinde kullanılmıştır. Güney cephesinde üç, doğu cephesinde dört, batı cephesinde dört adet aynı tip pencere yer almaktadır. Yapının güneybatısındaki mekânda ise iki adet, formu ve yüksekliği diğer pencerelerle aynı fakat eni daha dar pencere yer almaktadır. Cami, 4 m kat yüksekliği ile incelenen camiler arasındaki alçak tavanlı camilerdendir. Buna rağmen restorasyon öncesinde iç mekanın betonarme ara kat ile bölüdüğü, kadınlar mahfilinin ve buraya dışarıdan ulaşılan merdivenin de betonarme olduğu dikkati çekmektedir (Şekil 3.179). Yapılan restorasyonla betonarme öğeler iptal edilmiştir. Kat yüksekliği yetersiz geldiğinden ara kat olarak kadınlar mahfili inşa edilememiş, caminin iç mekanına kapıdan girince sol kısım, ahşap kafeslerle ayrılarak kadınlara namaz kılma bölümü oluşturulmuştur.

Restorasyon öncesi fotoğraflarda caminin girişinin batı cephesinden olduğu dikkati çekmektedir (Şekil 3.179). Kapının önünde alüminyum doğramalı rüzgârlık bölümü

vardır. Binayı kuzey ve doğudan saran çelik konstrüksiyonlu bir sistem mevcuttur. Bunun yerine son cemaat yeri olarak, ahşap konstrüksiyonlu sundurma çatılı bir bölüm eklenmiş ve rüzgârlık kaldırılmıştır. Minare tek şerefeli olacak şekilde kısaltılarak şerefesi taş parapetli ve külahı kurşun kaplı olarak restitüe edilmiştir (Şekil 3.180). Çatı, ahşap konstrüksiyonlu ve alaturka kiremit kaplamalı olarak yenilenmiştir. Mihraptaki seramik kaplama kaldırılmıştır (Şekil 3.181). Günümüzde mihrap küfeki taşındandır. Cepheler yatay fugalı ve sıvalı, pencereler taş taklidi söveli ve ahşap doğramalı olarak yapılmıştır (Şekil 3.182). Avluda bulunan lojman, şadırvan, tuvalet gibi ekler kaldırılmıştır. Yeni bir ek bina yapılması önerilse de buna tescilli caminin kültür varlığı değerini etkileyecek olması sebebiyle KVKBK tarafından izin verilmemiştir. Bunun yanında, parsel bitişik olan, içerisinde hazirenin bir kısmının yer aldığı kadastral yolun tescilli parsel ile tevhit edilmesine de onay verilmiştir.



Şekil 3.179 : Hadımbaba Camisi'nin restorasyon öncesi durumu (KVKBKA).



Şekil 3.180 : Hadımbaba Camisi'nin restorasyon süreci fotoğrafları (Arnavutköy Belediyesi Arşivi).



Şekil 3.181 : Hadımbaba Camisi iç mekan, mihrap cephesi.



Şekil 3.182 : Hadımbaba Camisi kuzeydoğudan bakış.

3.1.6.9 Silivri Değirmenköy Camisi

Değirmenköy, 19. yüzyılda muhacirlerin iskân edildiği ve 1883'te Kafkasya ve Rumeli muhacirlerinin çarpıştığı bilinen bir köydür (BOA.Y.PRK.UM.6/55). Eski ismi Germiyan olan Değirmenköy, 1914 yılına kadar Edirne vilayetinin Çorlu kazasına bağlı iken bu tarihte Silivri'ye bağlanmıştır (BOA.DH.İD.156/8) (BOA.ML.VRD.TMT.d.5500).

1893'te köyde bir kilisenin yenilenecek inşa edildiğini gösteren arşiv belgesi mevcuttur (BOA.BEO.823/61653). Kilise, 1923'teki nüfus mübadelesi sonrasında bir dönem cami olarak kullanılmış, yakınına yeni bir cami inşa edilince terk edilmiş, daha sonra okul olarak kullanılmıştır. Değirmenköy, 1960'ta heyelan sebebiyle taşınmak zorunda kalmış, kilise ve cami yapısı eski köy meydanında kaldığından kullanılmaz olmuştur. Köyün taşındığı yerde 1972 yılında yeni bir cami inşa edilmiştir.

Günümüzde de cami harap durumda olup kullanılmamaktadır. Kilise hakkında detaylı bilgi ise “3.3 Kiliseden Dönüştürülen Camiler” bölümünde verilmektedir.

Metruk Değirmenköy Camisi, Silivri'nin Değirmenköy Mahallesi'nde, 41 pafta 9005 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.183) (Çizelge D.22). Banisi ve yapım tarihi bilinmemekte olup, minaresinin üzerindeki 1948 tarihinin caminin kendisi için de geçerli olup olmadığı tespit edilememektedir. 1995 yılında tescillenmiştir. Günümüzde yapının çatısı mevcut olmayıp harim kısmının dört duvarı, son cemaat yerinin iki duvarı ile minarenin külaha kadar olan kısmı mevcuttur (Şekil 3.184). Çatısı olmaması dolayısıyla doğal etkilere açık olan eser malzeme bozulmaları ve zeminde bitki oluşumu sorunlarıyla karşı karşıyadır.



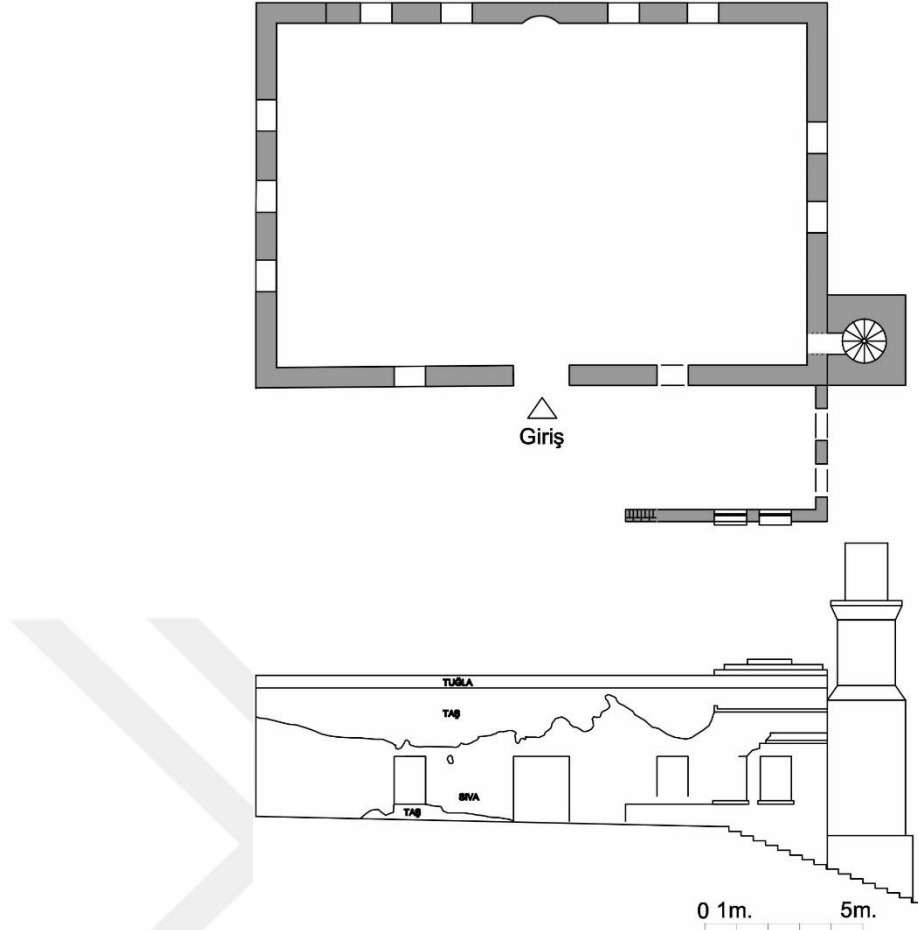
Şekil 3.183 : Değirmenköy Camisi vaziyet planı.



Şekil 3.184 : Değirmenköy Camisi batı cephesi.

Dikdörtgen planlı Değirmenköy Camisi, harim ve son cemaat yeri mekânlarından oluşmaktadır (Şekil 3.185). Duvar kalınlığı 0.6 m'dir.

12 x 18 m boyutlarındaki harim mekânında pencere ve kapı doğramaları yok olmuştur (Şekil 3.186). Duvarlardaki sıva yer yer dökülmüş, sıvaların döküldüğü yerlerde duvar malzemesi açığa çıkmıştır. Pencere, kapı boşluklarının ve mihrap nişinin üzerine, tüm yapıyı çepeçevre dönen, çimento esaslı, çakıl agregalı malzeme ile 0.17 m yüksekliğinde hatıl yapılmıştır. Hatıl hizasında iç mekânda kuzey cephede 19 adet, 0.10 m x 0.15 m boyutlarında dikdörtgen kesitli, döşeme hizasını işaret ettiği düşünülen boşluk görülmektedir. Bu boşluklar kuzey duvarının üzerinde mevcut olmadığından, girişin üzerinde bir kadınlar mahfili bölümü olduğu düşünülmektedir. Doğu duvarının üzerindeki tek boşluk, döşeme hizasının buraya kadar uzandığını işaret etmektedir. 2.24 m enindeki ve caminin uzun kenarı boyunca devam eden kadınlar mahfili döşemesinin bağlandığı bir düşey taşıyıcının da olması beklenmektedir. Zemindeki bitkiler sebebiyle burada dikmeye ait herhangi bir iz görülememiştir. Fakat bitkilerin temizlenmesi halinde bulunabileceği düşünülmektedir. Aksi takdirde döşeme izlerinin sıklığı göz önüne alındığında konsol çalıştırılmış olması da ihtimal dâhilindedir.



Şekil 3.185 : Değirmenköy Camisi'nin mevcut durumu (Küçük, 2015).



Şekil 3.186 : Değirmenköy Camisi iç mekânı, kuzey (sağda) ve batı (solda) cepheler. Harimin kuzey duvarı üzerinde, iki kanatlı kapıya ait olduğu düşünülen, 1.75 m genişliğinde 2.05 m yüksekliğinde kapı açıklığı, iki yanında 1 m eninde 1.4 m yüksekliğinde birer pencere, güney duvarında orta aksta mihrap, iki yanında diğerleriyle aynı boyutta ikişer pencere, doğu duvarında üç, batı duvarında iki pencere

ve minareye giriş kapısı yer almaktadır. Açıklıkların iki yanında tuğla, diğer bölgelerde moloz taş kullanılmıştır. İç mekânda zeminin çeşitli yerlerinde çukurlar görülmektedir. Yakınındaki kilisede olduğu gibi, burayı da define arayanların kazdığı düşünülmektedir.

4.3x18 m boyutlarındaki son cemaat yerinin yalnız batı duvarı ve kuzey duvarının 2.5 m'lik bir kısmı ayakta olup diğer bölümleri yıkılmış durumdadır. Batı duvarı üzerindeki pencere açıklıklarının eni yaklaşık 1 m, yüksekliği ise 1.52 m'dir ve diğer pencerelerle benzer açıklık boyutlarına sahiptir. Bu bölüm tuğla ile örülmüş olup, giriş kotuna kadar çoğunluğu andezit taşlarından oluşan, köşelerde büyük boyutlu kum taşlarının kullanıldığı moloz taş dolguludur. Bu mekânda da pencere açıklıklarının üzerinde çimento esaslı hatıl bulunmaktadır. Harimin kuzey duvarı, son cemaat yerinin güney duvarı üzerinde, son cemaat yerinin üst örtüsünün hizası olduğu düşünülen bir iz vardır. Son cemaat yerinin kuzey duvarı üzerinde kullanılan tuğlalardan birinin üzerinde Rumca harflere rastlanmıştır. Oldukça silikleşmiş olan bu yazının, mulaj yöntemiyle kâğıt üzerine izi çıkarılmasına rağmen net olarak okunamamıştır (Şekil 3.187). Diğer tuğlalarda aynı yazının olup olmadığı bilinmemektedir. Caminin inşasında bir Rum firması tarafından üretilmiş tuğlaların kullanılmış olduğu kanısına varılabilir.

Batı cephesindeki minarenin yanında, cephe boyunca betonarme sütun ve çatı örtülü bir arkat sistemi bulunmaktadır (Şekil 3.184). Güney duvarındaki izlerden, bu sistem veya benzeri bir başka yapı bölümünün, eskiden güney cephesinde de devam ettiği izlenimine varılmaktadır. Çimento esaslı sıva ile sıvanmış olan bu bölüm yerden yaklaşık 2.1 m yüksekliktedir. Sıvanın yer yer dökülmesiyle caminin beden duvarlarının moloz taş ile örülmüş ve köşelerde daha büyük boyutlu blok taşların kullanılmış olduğu dikkati çekmektedir. Minarenin kaide kısmı, diğer minarelerden farklı olarak iki kademelidir. Alt kottaki kaide, caminin harim mekânından ulaşılan, depo benzeri bir mekandır. Minarenin girişi ise yine cami içerisinde kadınlar mahfili bölümündendir.



Şekil 3.187 : Son cemaat yerinde bulunan üzerinde Rumca yazılar görülen fakat net olarak okunamayan tuğlanın fotoğrafı ve kağıt üzerine çıkarılmış mulajı.

3.1.7 Sadece minaresi günümüze ulaşmış kırma çatılı camiler

Çatalca Vilayeti içerisinde, iki caminin sadece minaresi günümüze ulaşmıştır. Bu minareler tescilli olup, alçak boyları ve kesme taştan inşa edilmiş kargir yapım teknikleriyle tipik köy camisi minaresi niteliği taşımaktadır. Çatalca'nın Dağyenice Köyü ve Arnavutköy'ün Baba Nakkaş Köyü'nde yer alan bu minarelerden Dağyenice Köyü Camisi'ne ait olanı 1812'de inşa edilmiştir, diğerinin inşa tarihi bilinmemektedir.

3.1.7.1 Çatalca Dağyenice Camisi Minaresi, 1812-13

Çatalca'nın Dağyenice Köyü Karacaköy Caddesi Namazgah Sokağı üzerinde 8 pafta 792 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.188) (Çizelge D.23). Hicri 1227, Miladi 1812/1813 yılında yapılmış olan caminin 1970'li yıllarda yıkılmasıyla, tarihi caminin yerine 1975'te betonarme yeni bir cami inşa edilmiş, eski minare ise korunmuştur (Şekil 3.189).



Şekil 3.188 : Dağyenice Camisi hava fotoğrafı.



Şekil 3.189 : Günümüzde Dağyenice Camisi ve tarihi minaresi.

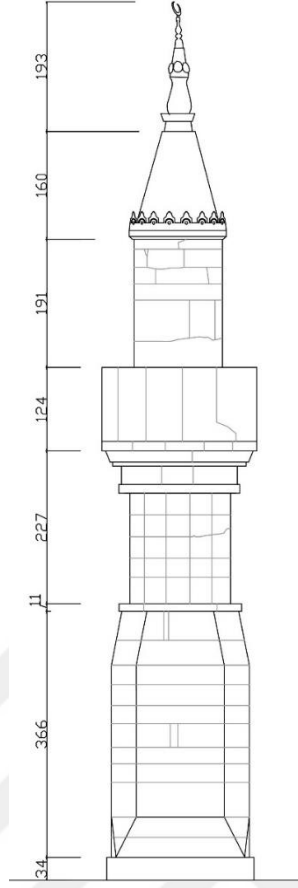
Tarihi caminin yalnız kitabesi mevcut olup yeni caminin giriş kapısının üzerinde yer almaktadır. Kitabede şöyledir (KVKBKA):

Bu hasnat ve hayratın sahibi Ormanlı

Köyü eşrafından Hasan Efendizade Ahmed Efendi'nin hayratıdır

1227

Tek şerefeli minare, kesme küfeki taşı ile örülmüş olup köşeleri pahlı dikdörtgen bir kaide üzerinde yer alan silindirik gövde, şerefe ve külahtan oluşmaktadır (Şekil 3.189). Şerefe korkuluğu ve külahı ve alemler taş malzemeden inşa edilmiştir. Külah çevresini saran taş süslemeli kuşağı mevcuttur (Şekil 3.190). 12.8 m yüksekliğindeki minare, 1.55x2 m boyutlarındaki kaidenin üzerinde yükselmektedir.



Şekil 3.190 : Dağyenice Camisi Minaresi mevcut durumu (KVKBKA).

Dağyenice Köyü Tüzel Kişiliği'ne ait caminin tarihi minaresi 1999 Marmara depreminden etkilenmiş, üzerinde çatlaklar oluşmuştur. Bu sebeple tarihi minare için restorasyon projesi özel bir büro tarafından hazırlanmıştır²⁹. Bu projedeki tespitlere göre, yeni caminin inşa sürecinde, minare ile cami birbirine bağlandığından, 1999 depreminde iki farklı yapım tekniği ile inşa edilmiş strüktürler farklı hareket etmiş, bu durum tarihi minarenin çatlamasına sebep olmuştur. Bu soruna çözüm olarak, minare çevresinde betonarme kolonlar ile taşınan tuğla duvarlar oluşturulması ve böylece betonarme cami ile minarenin ilişkisinin kesilmesi önerilmiştir. Bunun yanında, minarede yüzey kirliliği, çimento esaslı harçlar ile onarım, çatlaklar, yüzey kayıpları, taş kopmaları, muhdes boya uygulamaları, metal korozyonları gibi sorunlar da tespit edilmiş, restorasyon sırasında bunların da onarılması önerilmiştir. 2012 yılında restorasyon projesi onaylanmıştır ancak 2015 yılında yerinde yapılan incelemelerde, restorasyonun henüz başlamamış olduğu tespit edilmiştir.

²⁹ Dağyenice Minaresi'nin projesi, 2012 yılında Konak Mimarlık ve Sanat Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti. tarafından hazırlanmıştır.

3.1.7.2 Arnavutköy Baba Nakkaş Köyü, Yalnız Minare

Arnavutköy'ün Nakkaş Köyü'nde, 18 pafta 905 parselde konumlanmakta olan minare, Eyüp Pehlivan Caddesi, Nakkaş Caddesi ve Çangır Sokağı'nın kesiştiği bölgede yer almaktadır (Şekil 3.191, Şekil 3.192). 1998 yılında tescil edilmiş olup günümüzde şerefe kotuna kadar mevcuttur. KVKBK Arşivi'ndeki belgelerde "Yalnız Minare" olarak adlandırılmaktadır.



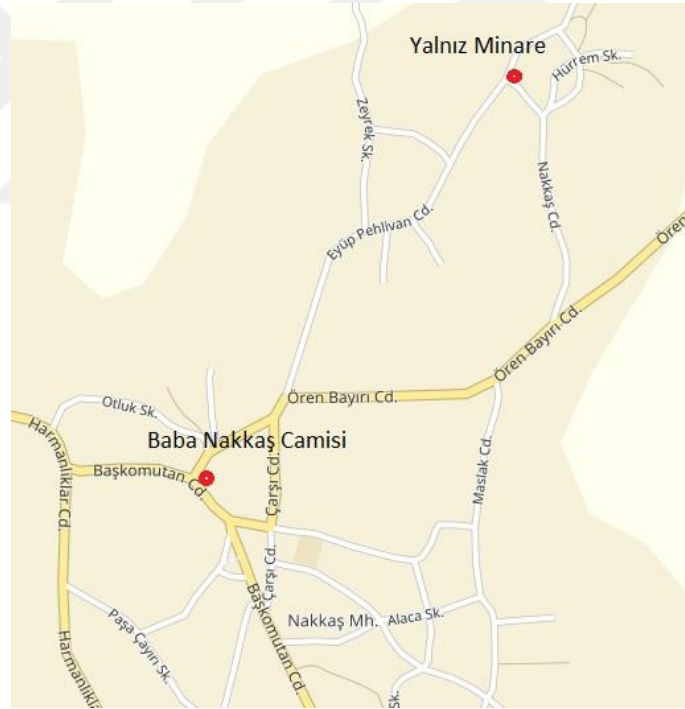
Şekil 3.191 : Arnavutköy, Baba Nakkaş Köyü, Yalnız Minare konumu.



Şekil 3.192 : Arnavutköy Baba Nakkaş Köyü, Yalnız Minare genel görünümü.

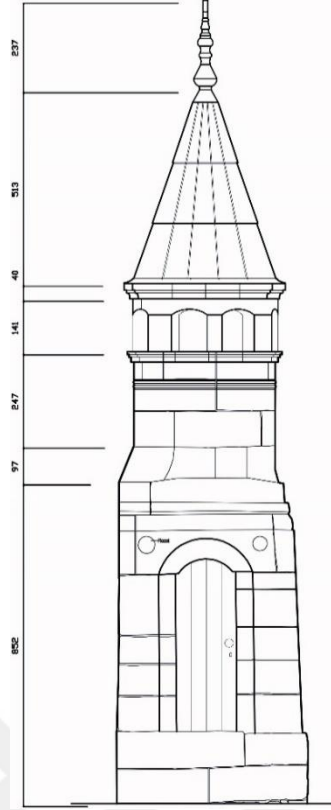
Köye ismini veren Baba Nakkaş Camisi, Yalnız Minare'nin güneybatısında olup aralarında yaklaşık 650 m mesafe vardır (Şekil 3.193). Aynı köy içerisinde iki farklı

minarenin birbirine yakın konumlanması ilgi çekicidir. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin başlayıp Aydın Yüksel'in bitirdiği "Osmanlı Mimari'sinde II. Beyazid ve Yavuz Sultan Selim Devri" isimli kitapta, yapının banisinin İstanbul'daki II. Bayezid Camisi inşaatı mutemedi ve Yeniçeri Efendisi Mehmet Bin İbrahim Said olduğu belirtilmektedir (Yüksel, 1983). İstanbul'daki Dizdariye Camisi'nin de banisi olan Mehmet Bin İbrahim, Baba Nakkaş Camisi'nin yanına mektep, imaret, mezar, hamam ve mescit yaptırarak Baba Nakkaş Camisi'ni külliyyeye dönüştürmüştür. Bu yapılardan Dizdariye Mescidi'nin, günümüze ulaşan minareye ait ibadethane olduğu düşünülmektedir (KVKBKA). Minarenin yakın çevresinde iki tarihi çeşme yer almaktadır. Bunların her ikisi de Çangır Sokağı üzerinde olup, biri Yalnız Minare'nin yaklaşık 80 m kuzeyinde, diğeri yaklaşık 100 m güneyinde konumlanmaktadır. Hatun Hanım'ın ve Behçet Bey'in hayratı olan çeşmeler kesme taştan inşa edilmiş olup Hicri 1323, Miladi 1905 tarihini taşıyan sülüs hat ile yazılı iki satırlık mermer kitabeyle sahiptir (Çizelge D.24).



Şekil 3.193 : Nakkaş Köyü içerisinde kuzeyde Yalnız Minare ve güneyde Baba Nakkaş Camisi.

Şerefe kotunun üzeri yıkılmış olan minare, 5.53 m yüksekliğindedir (Şekil 3.192). Zeminde 1.96x1.95 m boyutlarında kare kesitli, kesme taş kaide üzerinde yer alan silindirik gövde ve şerefeden oluşmaktadır. Minare basamakları, yoldan yaklaşık 0.85 m yüksekliğindeki bir bölümden sonra başlamaktadır. Minarenin şerefe korkulukları da kesme taştan inşa edilmiştir.



Şekil 3.194 : Yalnız Minare restitüsyon çizimi (KVKBKA).

Tarihi yapı, strüktürel ve malzeme açısından bozulmalara uğramıştır. Kesme taş ile örülmüş olan duvarlarda yer yer malzeme kayıpları, çimento ile onarım ve yapının üzerinde grafitiler görülmektedir. Bunun yanında taş üzerinde bölgesel siyah kabuk oluşumları ve sarı renkli biyolojik aktivite oluşumları dikkati çekmektedir. Yapı, üzerinin açık olması sebebiyle suya maruz kalmış, bu da iç mekânda yosun oluşumuna sebep olmuştur. Şerefe üzerinde çatlaklar mevcuttur.

İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nce onaylanan restorasyon projesine³⁰ göre, yapılacak olan restorasyon kapsamında, öncelikle taşıyıcı sistem ve bozulma gözlenen malzemelerin sağlamlaştırılması gerekmektedir. Yapının bozulmasında rol oynayan çimento ile yapılmış onarımlar kaldırılmalı, yerine laboratuvar ortamında hazırlanacak, özgününe benzer kimyasal özellikli bir malzeme ile onarım yapılmalıdır. Bünyesinde yapısal bozulma olan malzemeler sağlamlaştırılmalıdır. Bütünlenemeyecek durumda olan taşlar çürüterek alınmalı yerine yenileri konulmalıdır.

³⁰ Restorasyon projesi, Atakan İnşaat Taahhüt ve Ticaret Ltd. Şti. tarafından hazırlanmıştır.

Restorasyon projesi kapsamında köy halkı ile yapılan görüşmelerde, Baba Nakkaş Köyü Camisi'nin, halkın ibadet ihtiyacını karşıladığı fakat Yalnız Minare'ye yakın bölgeye ezan sesinin ulaşmadığı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, Yalnız Minare'de ezan okunarak özgün fonksiyonunu sürdürmesi, restorasyon projesinde hedeflenmiştir. Bu doğrultuda minareyi bütünleyerek çevresi park alanı olarak düzenlenmek üzere restorasyon projesi onaylanmıştır. Onaylanan restorasyon projesine göre minare 7.74 m yükseklikte, kurşun külahlı ve pirinç alemlı olacaktır (Şekil 3.194, Çizelge D.2).

3.1.8 Kırma çatılı camilerin mimari analizi ve genel değerlendirmesi

Çatalca Vilayeti içerisinde, Silivri'de 7, Çatalca, Büyükçekmece ve Arnavutköy'de 4'er, Esenyurt, Başakşehir ve Küçükçekmece'de birer olmak üzere, toplam 22 kırma çatılı tarihi cami yer almaktadır. Camiler, 15. yüzyıldan (Fetih döneminden) 20. yüzyıla kadar çeşitli dönemlerde inşa edilmişlerdir (Şekil C.1, Şekil C.2, Şekil C.3 Şekil C.4, Şekil C.5, Şekil C.6).

Kırma çatılı camilerin büyük çoğunluğu harim, son cemaat yeri ve minareden oluşan, kare veya dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Üç cami bu plan şemasından farklılaşmaktadır. Bunlar, dönem eki olan ayrı bir mekâna sahip Hadımbaba Camisi, çift son cemaat yeri ve ana mekâna paralel uzanan mihraplı yan sofaya sahip Baba Nakkaş Camisi ve özgün halinde tabhaneli bir cami olduğu bilinen (Yücel, 1971a) İmaret Camisi'dir. İncelenen camilerin tamamı tek katlı olup minareleri batıda bulunmaktadır. Bu camiler, dış cephesi sıvalı veya sıvasız taş duvarlı, ahşap minberli yapılardır³¹. Çoğu caminin hariminde ara kat olarak, kadınlar için bir bölüm ayrılmıştır. İmaret, Hadımbaba, Sokollu camileri istisna olarak kadınlar mahfiline sahip değildir. Tüm kadınlar mahfili olan camilerin harim veya son cemaat yerinde merdiven yer almaktayken, Akören'deki Cedit Ali Paşa Camisi'nde kadınlar mahfiline minare merdiveni ile çıkılmaktadır.

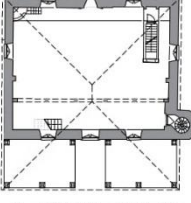
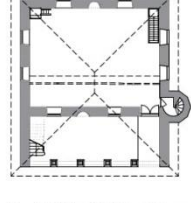
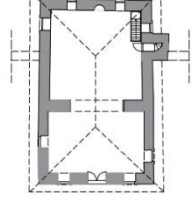
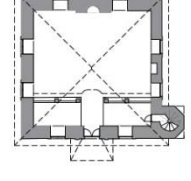
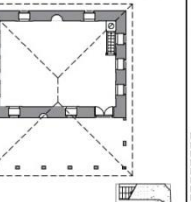
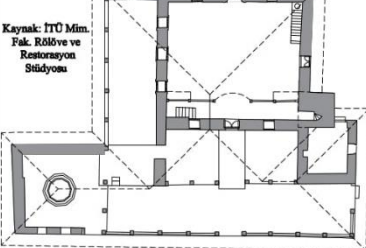
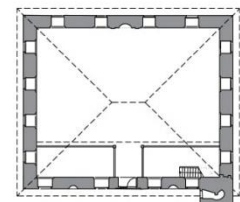
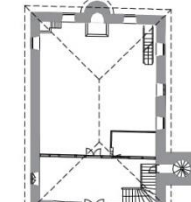
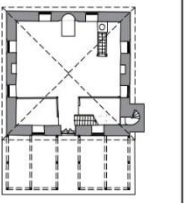
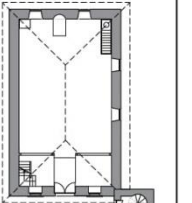
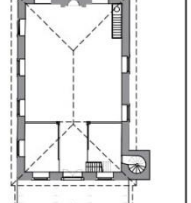
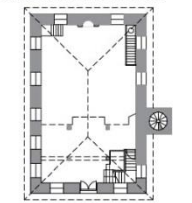
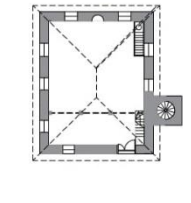
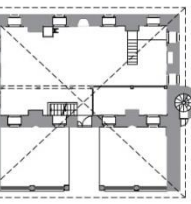
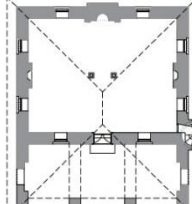
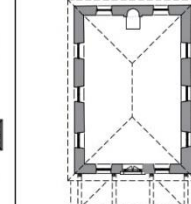
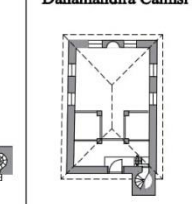
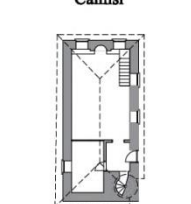
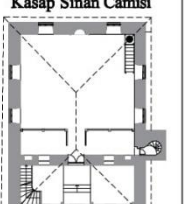
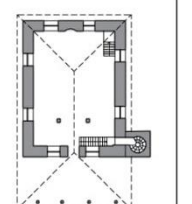
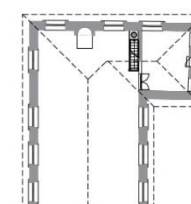
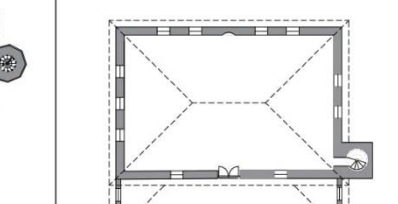
Camiler, eni 6 ile 18 m, boyu 10.6 ile 23.3 m arasında değişen boyutlarda inşa edilmişlerdir. Plan formunu gözler önüne serdiği için, yapıların en boy oranları da çalışma kapsamında incelenmiştir. En boy oranı 1 olan camiler kare, 1'in üzerinde olanların eni boyundan büyük olduğu için yatay dikdörtgen, 1'in altında olanların ise

³¹ Sadece Danamandıra Camisi'nde günümüzde minber yoktur. Restitüsyon çizimlerinde ise Oruç Gazi Mescidi'ne minber konmadığı görülmektedir.

boyu eninden daha büyük olduğu için dikey dikdörtgen planlıdır. İncelenen camiler arasında en boy oranı 1 olan cami yoktur fakat 1'e en yakın olan İnceğiz Camisi (1.05) ve Küçükçekmece Fatih Camisi (0.95) kare plan şemasına en yakın camilerdir. En boy oranı 1.1 olan Değirmenköy Camisi yatay dikdörtgen, diğer camiler ise dikey dikdörtgen planlıdır. En boy oranı en küçük cami, 0.4 ile Hadımbaba Camisi'dir. Şamlar Köyü Camisi, İmaret Camisi, Oruç Gazi Mescidi, Bekirli Camisi gibi en boy oranı 0.5 olan camilerin boyları enlerinin iki katıdır (Çizelge E.1).

Camilerin harimleri çoğunlukla dörtgen planlı olup, yine yatay dikdörtgen, dikey dikdörtgen ve kare formlarına sahip oldukları görülmektedir. Yapılan incelemelere göre, 15, 16, 17. yüzyıllarda inşa edilen camilerin harimlerinin doğu-batı doğrultusundaki genişliğinin, kuzey-güney doğrultusundaki genişliğinden büyük olduğu tespit edilmiştir³² (Şekil 3.195). Bunun sonucunda harim mekânları mihraba paralel-yatay bir dikdörtgen şeklindedir. 17. yüzyıldan sonra ise bu değişmiş, harim mekânları mihraba dik-dikey bir dikdörtgene dönüşmüştür.

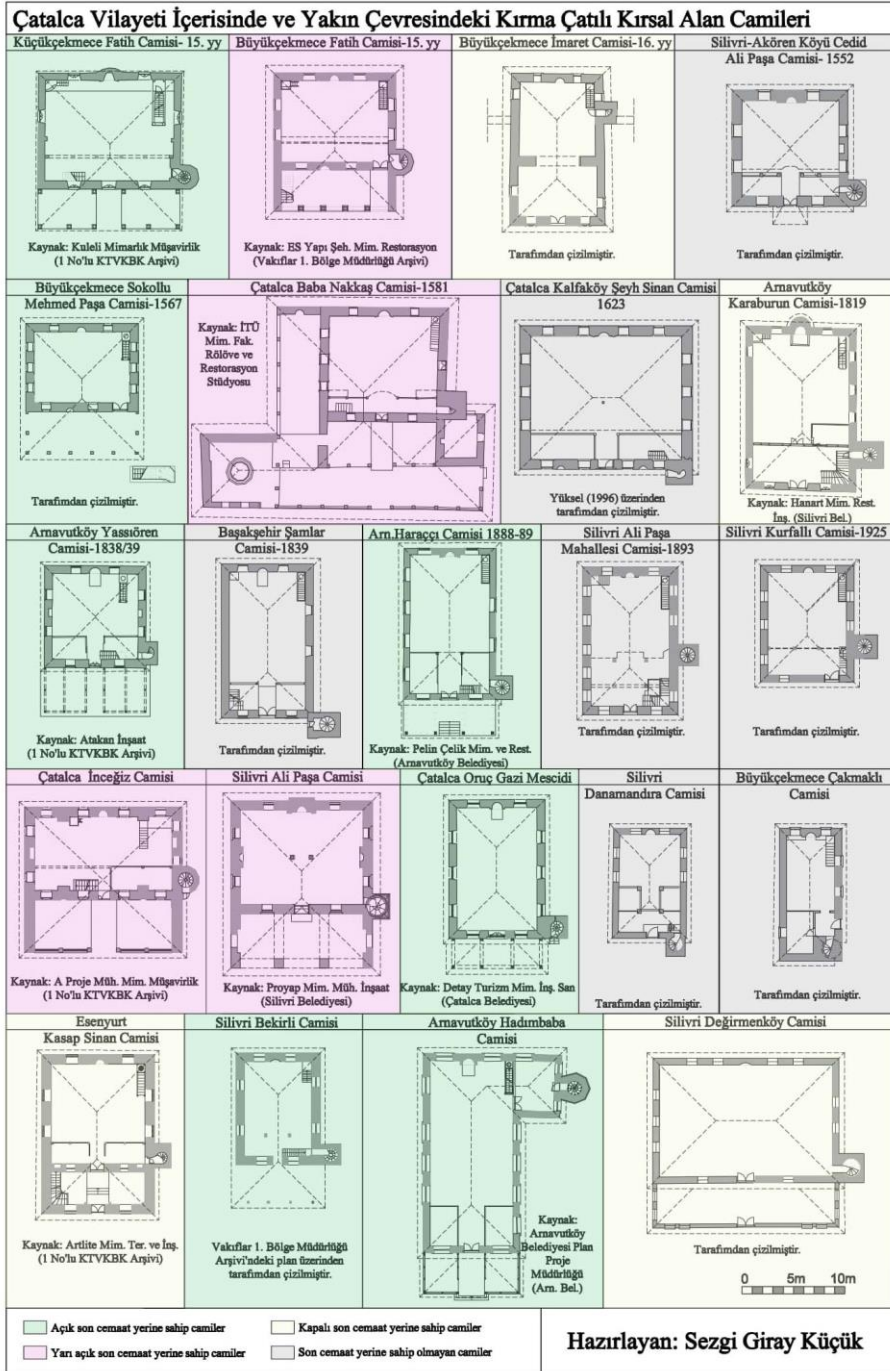
³² İnşa tarihi net olarak bilinmeyen ancak yakın dönemde inşa edildiği düşünülen Silivri, Değirmenköy Camisi bu duruma istisna oluşturmaktadır. Bunun sebebi, günümüze yakın dönemde inşa edilen camilerin geleneksel tipolojiden uzaklaşması olarak açıklanabilir. İmaret Camisi ise özgün halinde tabhaneli bir cami olup diğer camilerden farklılaştığı için bu sınıflandırmaya uymamaktadır. Bu caminin restitüsyon verileri kesin olmayıp, ancak yapılacak kazı sonrası çıkabileceğinden, restitüsyon planının çizilmesi uygun görülmemiş, tez kapsamında rölövesi kullanılmıştır.

Çatalca Vilayeti İçerisinde ve Yakın Çevresindeki Kıрма Çatılı Kırsal Alan Camileri				
Küçükçekmece Fatih Camisi- 15. yy  Kaynak: Kuleli Mimarlık Mühüratik (1 No'lu KVKBK Arşivi)	Büyükçekmece Fatih Camisi-15. yy  Kaynak: ES Yapı Şeh. Mim. Restorasyon (Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi)	Büyükçekmece İmaret Camisi-16. yy  Taraftından çizilmiştir.	Silivri-Akören Köyü Cedit Ali Paşa Camisi- 1552  Taraftından çizilmiştir.	
Büyükçekmece Sokollu Mehmed Paşa Camisi-1567  Taraftından çizilmiştir.	Çatalca Baba Nakkaş Camisi-1581  Kaynak: İTÜ Mim. Fak. Rölöve ve Restorasyon Stüdyosu	Çatalca Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi 1623  Taraftından çizilmiştir.	Arnavutköy Karaburun Camisi-1819  Kaynak: Hıncı Mim. Rest. İnş. (Silivri Bel.)	
Arnavutköy Yassören Camisi-1838/39  Kaynak: Atakan İnşaat (1 No'lu KVKBK Arşivi)	Başakşehir Şamlar Camisi-1839  Taraftından çizilmiştir.	Arn.Haraççı Camisi 1888-89  Kaynak: Pelin Çelik Mim. ve Rest. (Arnavutköy Belediyesi)	Silivri Ali Paşa Mahallesi Camisi-1893  Taraftından çizilmiştir.	Sil. Kurfalılı Camisi-1922-23  Taraftından çizilmiştir.
Çatalca İnceğiz Camisi  Kaynak: A Proje Müh. Mim. Mühüratik (1 No'lu KVKBK Arşivi)	Silivri Ali Paşa Camisi  Kaynak: Proyap Mim. Müh. İnşaat (Silivri Belediyesi)	Çatalca Oruç Gazi Mescidi  Kaynak: Detay Turizm Mim. İnş. San (Çatalca Belediyesi)	Silivri Danamandıra Camisi  Taraftından çizilmiştir.	Büyükçekmece Çakmaklı Camisi  Taraftından çizilmiştir.
Esenyurt Kasap Sinan Camisi  Kaynak: Artılıs Mim. Ter. ve İnş. (1 No'lu KVKBK Arşivi)	Silivri Bekirli Camisi  Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki plan üzerinden taraftından çizilmiştir.	Arnavutköy Hadımbaba Camisi  Kaynak: Arnavutköy elediyesi Plan Proje Müdürlüğü (Arn. Bel.)	Silivri Değirmenköy Camisi  Taraftından çizilmiştir.	
0 5m 10m				
Hazırlayan: Sezgi Giray Küçük				

Şekil 3.195 : Kıрма çatılı camilerin plan şemaları.

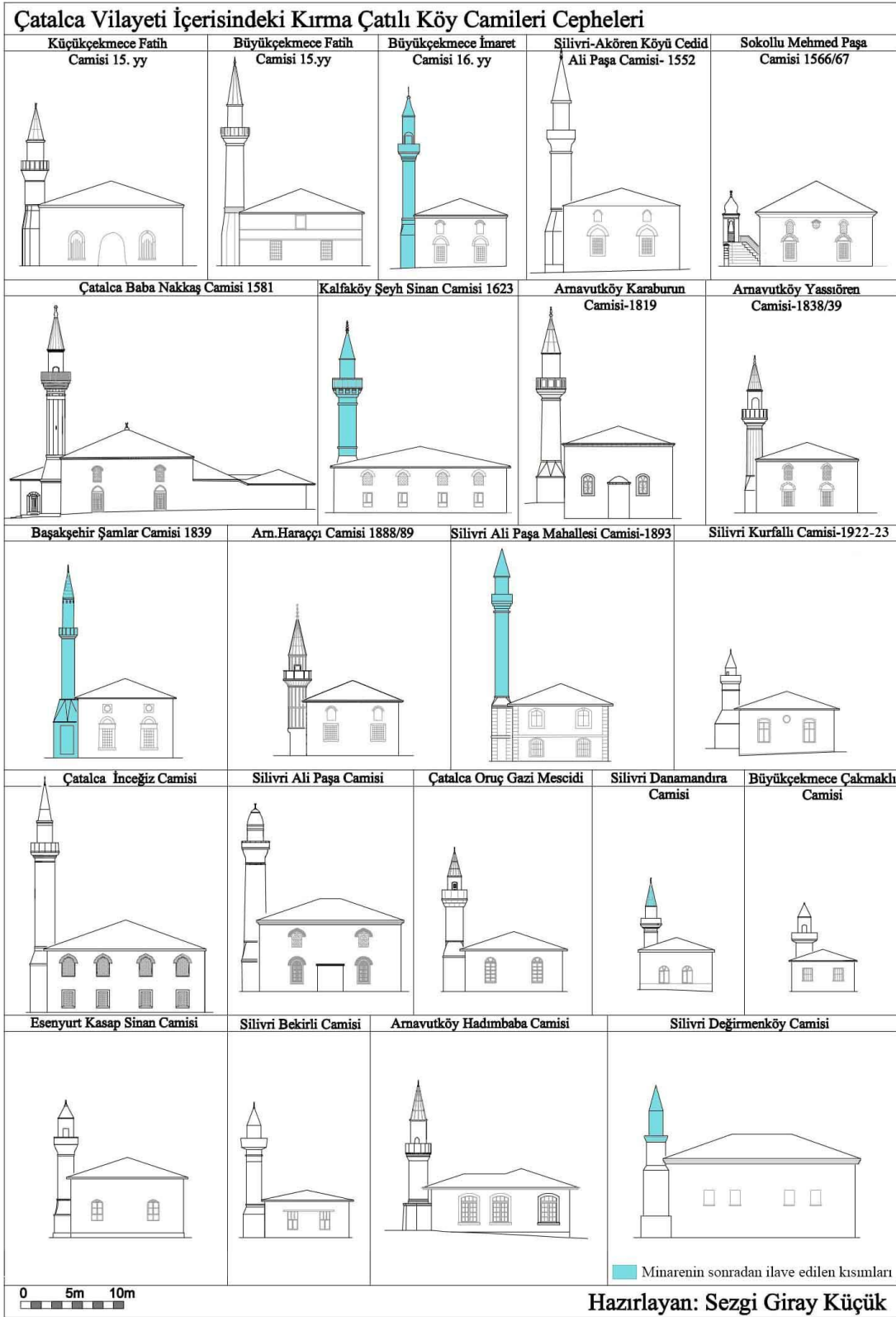
Camilerin son cemaat yerleri, özgün halinde ya dışarıya tamamen açık ve ahşap direklikli, ya yanları kapalı yani yarı açık ya da kapalıdır. Bazı camilerde ise son cemaat yeri yoktur. İncelenen camilerin 4'ünün son cemaat yerlerinin yarı açık

(Büyükçekmece Fatih, Baba Nakkaş, İnceğiz, Silivri Ali Paşa camileri), 7'sinin açık ve ahşap direklikli (Küçükçekmece Fatih, Sokollu Mehmed Paşa, Yassıören, Haraççı, Bekirli, Hadımbaba camileri ile Oruç Gazi Mescidi), 4'ünün ise son cemaat yerinin kapalı olduğu tespit edilmiştir (İmaret, Karaburun, Kasap Sinan, Değirmenköy camileri). 7'sinin son cemaat yeri mevcut değildir (Akören Cedid Ali Paşa, Kalfaköy Şeyh Sinan, Ali Paşa Mahallesi, Danamandıra, Çakmaklı camileri) (Şekil 3.196).



Şekil 3.196 : Kıрма çatılı camilerin son cemaat yeri sınıflandırması.

Çalışma alanı içindeki minareler tipolojik olarak çeşitlilik arz etmektedir. Araştırma kapsamında, KVKBK Arşivi'nde onaylanmış 12 restitüsyon projesindeki minare özgün olarak kabul edilmiştir. Projesi olmayan camiler hakkında detaylı araştırma yapılmıştır. İlk inşa döneminde tabhaneli bir cami olduğu bilinen İmaret Camisi'nin de, diğer tabhaneli camiler gibi minaresinin bulunmadığı söylenmektedir (Yücel, 1971a). İmaret Camisi'ne eski bir tarihte eklenen ve günümüzde tarihi değer taşıyan minare, dönem eki olarak değerlendirilmiştir. Şamlar Camisi'nin minaresi yenilenmiş olup eski minare hakkında herhangi bir belge yoktur. Kalfaköy Şeyh Sinan ve Ali Paşa Camisi minarelerinin ise kaidelerinin üzeri yenilenmiştir. Değirmenköy Camisi harap durumda olup minare şerefesinin üzeri mevcut değildir. Danamandıra Camisi'nin ise külahının yenilediği düşünülmektedir. Kurfallı, Bekirli, Cedid Ali Paşa ve Çakmaklı camileri özgün minarelerini korumaktadırlar. Bunun yanısıra Dizdariye Mescidi minaresi ve Dağyenice Camisi minaresi de özgün minarelerdendir. Çalışma alanı içerisindeki en alçak minare, Sokollu Mehmed Paşa Camisi'ne aittir. Dışarıdan merdivenli ve soğan kubbeli, tamamen taş malzemeden inşa edilmiş minare, mimarisiyle diğerlerinden farklılaşmaktadır (Şekil 3.197). Bunun dışında, tarihi kırma çatılı camilerin özgün minaresi olan “bodur minare”lerden en alçağı Çakmaklı Camisi'ndedir. Günümüzde bazı minarelerin külahları mevcut değildir. Fakat yapılan restitüsyonlara göre, camilerden İmaret Camisi, Sokollu Mehmed Paşa Camisi, Silivri'deki Ali Paşa Camisi, Kasap Sinan Camisi, Çakmaklı Camisi ve Dağyenice Camisi'nin minareleri taş külahlı, diğerleri günümüzde kurşun kaplıdır.



Şekil 3.197 : Kıрма çatılı camilerin cepheleri üzerinde sonradan eklenen minarelerin tespiti.

Tamamı ahşap kıрма çatılı ile örtülü olan camilerin 11'i marsilya kiremiti, 5'i alaturka kiremit, 6'sı kurşun kaplıdır. Taban alanı en büyük cami, 294 m² ile Silivri'deki Değirmenköy Camisi, en küçük cami 77 m² ile Çakmaklı Camisi'dir. Tüm camilerin

harimleri ahşap tavanlı olup 6.2 m ile tavanı en yüksek cami, Cedid Ali Paşa Camisi'dir. En alçak tavanlı cami ise 3 m yüksekliğinde tavana sahip Çakmaklı Camisi'dir. Çalışma alanındaki kırma çatılı camilerin duvar kalınlıkları 0.6 m ile 1 m arasında değişmektedir. En kalın duvarlı çatılı cami, Cedid Ali Paşa Camisi, en ince duvarlı çatılı cami ise Arnavutköy'deki Haraççı Camisi'dir. Her iki duvar da moloz taş örgülü olup Haraççı Camisi'nin dış duvarları sıvalı ve boyalıdır. Kırma çatılı tarihi camilerin 6'sının beden duvarları moloz taşlı, birinin kesme taşlı, 4'ünün almaşık örgülü (almaşık örgülü camilerin ikisi, 1 sıra kesme taş 2 sıra tuğla, biri 3 sıra moloz taş 1 sıra tuğla, diğeri ise 2 sıra kesme taş 1 sıra tuğladan oluşmaktadır), 11'inin sıvalı ve boyalıdır.

Camilerden en eskileri olan Büyükçekmece ve Küçükçekmece'deki Fatih camileri, aradan geçen altı yüzyıl içerisinde çok kez onarılmış ve özgün niteliklerini kısmen kaybetmişlerdir. Sadece Fetih dönemi camileri değil, incelenen camilerin büyük çoğunluğu, caminin ayakta kalmasını sağlamak ve değişen ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla büyük veya küçük çapta onarımlarla günümüze gelebilmişlerdir. Bu müdahalelere "5. Çatalca Vilayeti'ndeki Tarihi Camilerin Koruma Sorunları" bölümünde yer verilmektedir.

3.2 Kubbeli Camiler

Çatalca Vilayeti sınırları içerisinde yer alan tarihi camilerin üçü kubbelidir. Bunlar Çatalca'nın merkezindeki Ferhad Paşa Camisi ve Ali Paşa Camisi ile Silivri'nin merkezindeki Piri Mehmed Paşa Camisi'dir. Kubbeli camiler, mimari ve boyut açısından, kırsal alan camilerinden ayrılan, tek minareli anıtsal yapılardır. Konum olarak da köylerde değil merkezlerde bulunmaları, yerleşimdeki nüfus yoğunluğunun dikkate alındığını göstermektedir. Konumları ve anıtsal nitelikleri nedeniyle bu camiler, buldukları bölgelerde simgesel bir önem taşımaktadır.

Ferhad Paşa Camisi, inşa edildiği dönemde merkez olan ve daha çok gayrimüslimlerin yaşadığı Kaleiçi bölgesinden uzak bir yerde inşa edilmiş ve çevresinde Türklerin ikamet ettiği bir mahallenin oluşmasına neden olmuştur. Cami, sıbyan mektebi ve çeşmeden oluşan Ferhad Paşa Külliyesi, bu sebeple kent tarihi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Ali Paşa Camisi ise Balkan Savaşı'ndan başlayarak uzun yıllar harap kalmıştır. Aşağıda camiler ile ilgili detaylı bilgi yer almaktadır.

3.2.1 Silivri Piri Mehmed Paşa Camisi, 1530

Piri Mehmed Paşa Camisi, Silivri'nin Piri Mehmed Paşa Mahallesi, Cami İçi Sokağı numara 2'de yer almakta, 31 ada, 19 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.198) (Çizelge D.25). Yavuz Sultan Selim'in son, Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk sadrazamı olan Piri Mehmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Caminin kapısının üzerinde Hicri 937, Miladi 1530-1531 tarihli yapım kitabesi vardır. Caminin yapıldığı yıllar, Kanuni Sultan Süleyman devrinde Mimarbaşı olan Acem Ali dönemine denk gelmektedir. Emekliliği döneminde Silivri, Celaliye Çiftliği'nde yaşayan Piri Mehmed Paşa, Silivri dışında İstanbul'da da çeşitli eserler yaptırmıştır. 1532 yılında vefat eden Piri Mehmed Paşa, Silivri'de kendi yaptırdığı caminin bahçesine defnedilmiştir. Caminin güneyinde yer alan hazirede kendisinin ve babasının mezarları yer almaktadır (Aslanapa, 1986).



Şekil 3.198 : Silivri, Piri Mehmed Paşa Camisi konumu.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, Piri Mehmed Paşa Camisi hakkında 53 belge vardır. Bunlardan yalnız caminin tamiri ile ilgili olanlara, tez kapsamında yer verilmektedir. Caminin tamiri ile ilgili 1860 ile 1895 yılları arasına tarihlenen 9 belge mevcuttur. Bu belgeler özellikle deprem sonrası oluşan hasarlar nedeniyle yapılan tamir faaliyetlerinden bahsetmekte, fakat tamirlerin içeriğine dair bilgi vermemektedir. 4 Ocak 1860 tarihli belge (BOA.İ.MVL.427/18721), Piri Mehmed Paşa Camisi ile çeşmelerin su yollarının tamir edilmesi hakkındadır. 15 Eylül 1860 tarihli belge (BOA.MVL.916/12) cami ile diğer eserlerinin tamir edilmesi gerektiğine dair Selim Giray'ın kızı Fatma Sultan'ın tezkiresi göz önüne alınarak yapılacak tamiratın

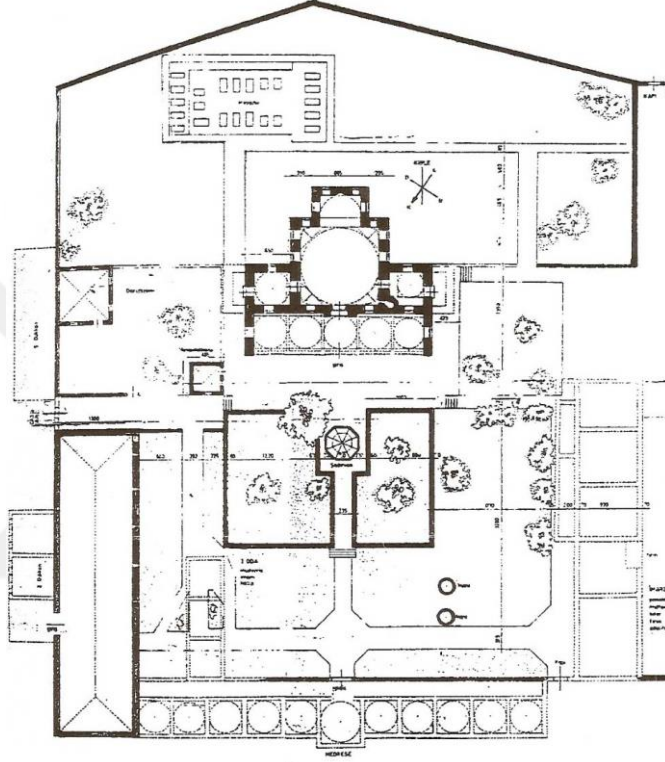
masrafının çıkarılması ile ilgilidir. 1861 tarihli diğer belge (BOA.A.MKT.MHM.216/43) Piri Mehmed Paşa'nın Silivri kasabasında yaptırdığı cami, şadırvan, imaret ve mektebin tamir masraflarının tesbit edilmesi hakkındadır. 1862 tarihli belgede (BOA.MVL.465/21038), 2.060.000 kuruş masrafla caminin tamiratının yapılmasının mümkün olacağı bildirilmiş ve masraf bedelinin Hazine tarafından karşılanması istenmiştir. 1866 tarihli belgede (BOA.İ.MVL.565/25390) caminin minaresinin fırtına sebebiyle hasar gördüğü ve yıkılması gerektiği bildirilerek, yıkım masraflarının mahalli evkaf gelirlerinden karşılanmasına, yıktırılması ve ilkbaharda yeniden yaptırılmasına karar verildiği yazmaktadır. Cami 1961-1971 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından, 2013-2016 yılları arasında İl Özel İdaresi tarafından restore ettirilmiştir (Şekil 3.199).



Şekil 3.199 : Silivri, Piri Mehmed Paşa Camisi, 1971 (VBMA).

Piri Mehmed Paşa Camisi'nin yanında, külliye içerisinde imaret, medrese, mutfak, sıbyan mektebi ve han da bulunmaktadır (Şekil 3.200). Külliye merkezinde yer alan cami, avlunun ortasında yüksek bir set üzerine yerleştirilmiştir. Caminin önünde 16 köşeli mermer şadırvan, güneyinde hazire, kuzeyinde medrese odaları, doğusunda muvakkithane ve sıbyan mektebi, kuzeydoğusunda han yer almaktadır. Han, zaman içinde özel mülkiyete geçmiş olup, günümüzde çatısı çökmüş durumdadır, aktif olarak kullanılmamaktadır. Sıbyan mektebi müezzin lojmanı olarak işlevlendirilmiştir. Muvakkithane ise cami görevlilerine tahsis edilmiştir. Farklı dönemlerde bahçeye tuvalet, çay ocağı gibi ekler getirilmiştir. 31 Ada'da yer alan külliyenin çevresindeki

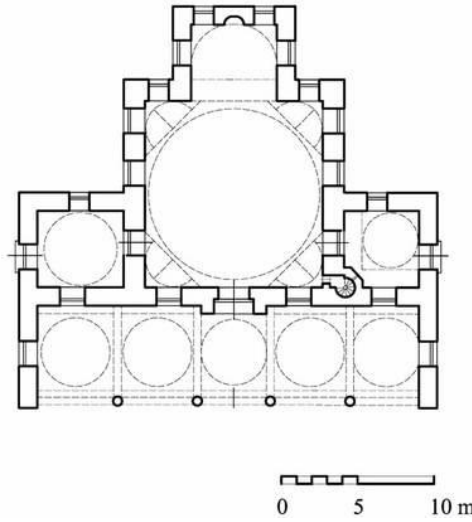
parseller zamanla parçalanmış ve külliye'nin etrafı iki katlı dükkân ve 5-6 katlı apartmanlarla çevrilmiştir. Külliye'nin arazisi içerisinde kuzeyde bahçe duvarında bitişik olan medrese odaları yıkılmış, sadece duvarları kalmıştır. Bahçenin batısındaki alanda eskiden imarethane yer alırken burası günümüzde açık otopark olarak kullanılmaktadır. Otoparkın kuzey ve güneyinde ise Silivri Müftülüğü ve Kız Kur'an Kursu yer almaktadır. Han yapısına bitişik olarak gashane, tuvalet, çay ocağı gibi muhdes tek katlı yapılar yapılmıştır.



Şekil 3.200 : Piri Mehmed Paşa Külliyesi vazyet planı (Aslanapa, 1986).

Yapı üzerinde farklı yerlerde üç kitabe görülmektedir. Kitabelerin biri, son cemaat yerinin batı kanadında yer alan pencerelerden ilki üzerinde olup, minare ile ilgilidir. Bu kitabede “Merhum Piri Mehmed Paşa Camii tamiri ve minare yenilemesi” yazmakta ve tarih bulunmamaktadır. Bu pencerenin simetriğinde yer alan pencere üzerindeki kitabede “an zaman Seyyid Sadettin Beyin müteveli” Hicri 1179, Miladi 1765-1766 tarihi yer almaktadır. Son cemaat yerinin orta aksında yer alan kubbeyi taşıyan kemer üzerinde yer alan kitabede “tamir tarihi Hicri 1313, Miladi 1895-1896” yazmaktadır. İbadet mekanında yer alan pandantifler üzerindeki madalyonlarda Hz. Ebu Bekir, Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Bilal Habeşi yazıları vardır. Bunlardan Hz. Hüseyin yazılı madalyonda “Hicri 1376, Miladi 1956-57” tarihi de yer almaktadır.

Piri Mehmed Paşa Camisi, tabhaneli, zaviyeli, Bursa tipi veya ters “T” planlı olarak adlandırılan bir plan tipine sahiptir (Şekil 3.201). Tek kubbeli ve 11.8x11.8 m ölçülerinde kare planlı harim, dışarı taşkın ve yarım kubbeyle örtülü 4.55x5.93 m ölçülerindeki mihrap bölümü, doğu ve batı yönlerinde birer küçük kubbeyle örtülü 5.15x5.15 m ölçülerinde tabhane hücreleri ve dışarı açılan beş kubbeli, 5.3x25.2 m ölçülerindeki son cemaat yerinden oluşmaktadır. Batı tarafta yer alan tabhane hücresi buraya minarenin yerleştirilmesi nedeni ile daha küçüktür. Fakat dışarıdan her iki tabhane hücresi de eşittir. Kesme taştan inşa edilen yapının cephesini iki sıralı pencereler çevrelemektedir. Pencereler alt kısımda dış cephede, sivri kemerli, dikdörtgen söveli ve lokma parmaklıklıdır. Üst pencereler ise ince uzun kemerli, renkli camlı alçı revzenlerdir. Dışarı taşkın mihrap bölümünün güney duvarında dört, doğu ve batı tarafında ise ikişer, harim kısmının doğu ve batı cephesinde dörder, güney tarafındaki köşelerde ise ikişer pencere bulunmaktadır. Yapının içerisinde mihrap kısmı bir kemerle ana mekandan ayrılarak ayrı bir bölüm oluşturmuştur. Mihrap bölümü dilimli yarım kubbeyle örtülmüştür. Mukarnaslı yaşmağa sahip mermer mihrabın köşelerinde birer sütunce yer almaktadır. Kare plandan kubbeye geçiş, dilimli tromplarla sağlanmıştır. Caminin içi kalem işleriyle süslenmiştir (Şekil 3.202).



Şekil 3.201 : Piri Mehmed Paşa Camisi planı (KVKBKA).



Şekil 3.202 : Piri Mehmed Paşa Camisi, iç mekan.

Son cemaat yeri, tabhane mekanları ve yarım kubbeli mihrap bölümü ile çevrelenen ana mekan, üzerini örten 11.9 m çapındaki kubbesi ile yapıya hakimdir. Kubbeyi taşıyan beden duvarları ortalama 1.5 m kalınlığındadır.

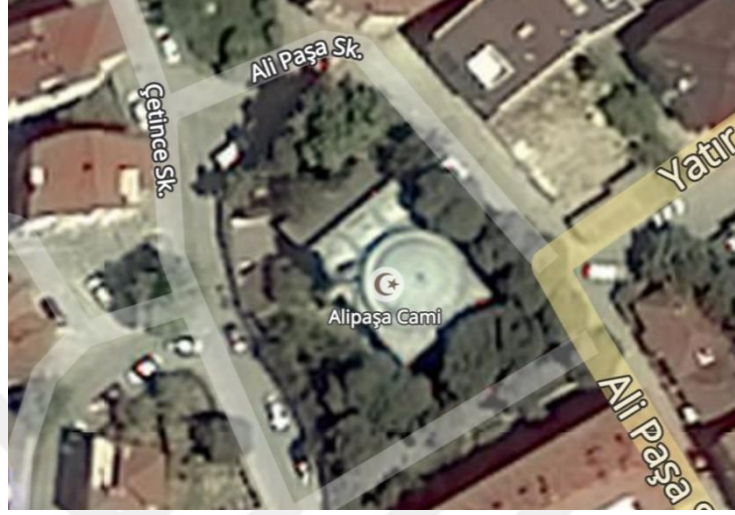
Son cemaat yeri mukarnaslı sütunların taşıdığı sivri kemerli ve üzeri kubbeye örtülü beş bölümden oluşmaktadır. Ortadaki kubbe daha yüksek tutulmuştur. Girişte portalin üzerinde yer alan kitabede yapının inşa tarihi bulunmaktadır. Son cemaat yerinden harime girişi sağlayan kapı aynı zamanda caminin de ana giriş kapısıdır. Kapı silmelerle zenginleştirilmiştir. Kapının üzerinde basık bir sağır kemer yer alır. Girişin hemen sağında ve solunda simetrik olarak yerleştirilmiş ahşap strüktürlü ve ahşap taşıyıcıları olan kadınlar mahfili, kadınlar mahfilinin bitiminde ise karşılıklı olarak yerleştirilmiş tabhane odalarına açılan iki kapı mevcuttur.

Minare, son cemaat yeri ile harim kısmının birleştiği batı yönündedir. Sadece kaidesi ilk döneme tarihlenen minare, portalin sağında ve solunda yer alan kitabelere göre Hicri 1179, Miladi 1765'te Saadettin Bey tarafından yeniden yaptırılmıştır. 18. yüzyıl özelliklerini taşıyan minare kesme taştan, ince uzun ve tek şerefelidir. Soğan biçimli taş külahı döneminin özelliğini yansıtmaktadır.

3.2.2 Çatalca Ali Paşa Camisi, 1551-1558

Ali Paşa Camisi, Çatalca'nın Ferhad Paşa Mahallesi'nde, Ali Paşa Sokağı üzerinde yer almakta, 91 ada, 19 pafta, 1 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.203) (Çizelge D.26). 1800'lü yıllarda Gazi Ali Paşa Camisi (BOA belgeleri), 1925'te Kırmı Ali Paşa Camisi (Ali, 1925), 1997'de Hadım Ali Paşa Camisi (Emecen, 1997), 1988'de Ali Paşa Camisi (Çatalca Belediyesi, 1988) olarak anıldığı bilinmektedir. Kanuni Sultan

Süleyman döneminde Kırım Fatihisi olan Gazi Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır (Ali, 1925). Gazi Ali Paşa, Macaristan seferi gibi pek çok sefere çıkmış, İstanbul, Edirne gibi önemli şehirlerde eserleri olan, Budin Beylerbeyi Hadım Ali Paşa'dır (vefatı: 1558) (Emecen, 1997).



Şekil 3.203 : Ali Paşa Camisi konumu.

Caminin kitabesi mevcut olmamakla birlikte, Müftülükçe yapıya eklenen son cemaat yeri camına asılmış sac levhada 1552 yılında inşa edildiği, avluya giriş kapısı üzerindeki alüminyum levhada ise Hadım Ali Paşa tarafından 1552-1558 yılları arasında yaptırıldığı yazmaktadır. Balkan Savaşları'nda (1912-1913) büyük zarar gören Ali Paşa Camisi, bir süre askeri hurda deposu olarak kullanılmış (KUDEB, 2009) (Çatalca Belediyesi, 1988), vakfının Kırım topraklarında kalması nedeniyle uzun bir süre onarılamamıştır. 1925 (Ali, 1925), 1940 (Kökner, 1940) ve 1960 yıllarında (VBMA) (Şekil 3.204) caminin harap bir halde olduğu bilinmektedir. 1964'te onarılmış (Şekil 3.205) (KVKBKA), 1983 yılında tescil edilmiştir. Onarımda son cemaat yerinin orta aksındaki tekne tonozun kubbe ile değiştirildiği ve son cemaat yerindeki batıdan doğuya doğru ikinci sütununun üzeri tuğla iken almaşık örgüye çevrildiği dikkati çekmektedir (Şekil 3.204 ve Şekil 3.205). Caminin kuzeybatısında, Çetinçe Sokağı üzerinde su teknesi tamamen toprağa gömülmüş bir çeşme vardır. Avlusundaki hazirede Osmanlı dönemi mezar taşları yer almaktadır.



Şekil 3.204 : Çatalca, Ali Paşa Camisi, restorasyon öncesi durumu 1960 (VBMA).



Şekil 3.205 : Çatalca, Ali Paşa Camisi, restorasyon sonrası, 1970'ler (VBMA).

Kanuni Sultan Süleyman zamanının valilerinden olan Hadım Ali Paşa, Hicri 6 Şevval 958, Miladi 7 Ekim 1551 tarihli vakfiyesine göre Çatalca'da Bosna köyünde bir cami ve on odalı medrese, medresenin civarında evler, yetim çocukların Kur'an okumayı öğrenmesi için bir oda ile Yassıviran (günümüzde Yassıören) köyünde cami ve Kur'an talimi için bir başka oda yaptırmıştır (BOA.TS.MA.d/6967). Yassıören Köyü'ndeki cami, "3.1.4.2 Arnavutköy Yassıören Camisi, 1838-39" bölümünde detaylı anlatılmaktadır. Çatalca'nın köylerinin eski ve yeni isimlerini içeren yayınlar (Köylerimiz, 1968 ve Ali, 1925), incelendiğinde, Bosna isimli bir köye rastlanmamıştır. Yalnız Hadımköyü Nahiyesi'ne bağlı Sazlıbosna Karyesi'nin ismi, arşiv taramalarında Sazlı Bosna olarak kayıtlıdır ve Ali Paşa'nın vakfiyesinde belirtilen Bosna Köyü'nün bugünkü Sazlıbosna olma ihtimali vardır. Başbakanlık

Osmanlı Arşivi'nde 1899 yılına ait Sazlı Bosna köyünde bulunan bir camiden söz eden bir belge olsa da (BOA.Y.PRK.ASK.147/24) bu camiyi Ali Paşa'nın yaptırıp yaptırmadığı bilinmemektedir. Günümüzde Sazlıbosna'da tarihi bir cami mevcut değildir. Bunun yanında, Çatalca'nın merkezindeki kubbeli Ali Paşa Camisi'nin vakfiyede anılmamış olmasının bu tarihte henüz inşa edilmemiş olduğunu gösterdiği düşünülmektedir. Hadım Ali Paşa'nın 1558'de vefat ettiği göz önüne alındığında, Ali Paşa Camisi'nin 1551-1558 yılları arasında inşa edilmiş olma ihtimali yüksektir.

Yassıören köyündeki Gazi Ali Paşa Camisi ve Çatalca'nın merkezindeki kubbeli Gazi Ali Paşa Camisi'nin ayırt edilebilmesi için arşiv belgelerinde (BOA.EV.d.27694) (BOA.AE.SAMD.III.201/19386) (BOA.C.MF.131/6524) (BOA.EV.d.40078) (BOA.C.MF.21/1047) (BOA.C.MF.110/5471) (BOA.C.EV.200/9995) (BOA.HAT.1591/4) (BOA.C.EV.34/1678) (BOA.İ.EV.7/1312) (BOA.BEO.472/35347) (BOA.BEO.562/42109) (BOA.İ.DH.687/47905), Çatalca'da (bazen Çatalca kasabasında yazmaktadır) ve Çatalca'nın Yassı Viran karyesinde³³ olmak üzere caminin konumu vurgulanmıştır.

Merkezi planlı ve tek kubbeli cami, üç birimli bir son cemaat yerine sahiptir (Şekil 3.207). Üç sıra kesme taş ve dört sıra tuğla ile almaşık düzende inşa edilmiştir. Son cemaat yeri, dört mermer sütun ve tuğla kemerler üzerinde üç kubbe ile örtülmüştür (Şekil 3.208 ve Şekil 3.209). Kubbeler iç mekanda sıvanmıştır. Son cemaat yeri, özgün halinde dışarıya açıkken günümüzde camlı doğrama ile kapatılmış ve önüne yağmurdan korunmak amaçlı bir saçak yapılmıştır. Son cemaat yerinin doğusunda camekanla kapatılarak bir mekan oluşturulmuş olup, imam odası olarak kullanılmaktadır.

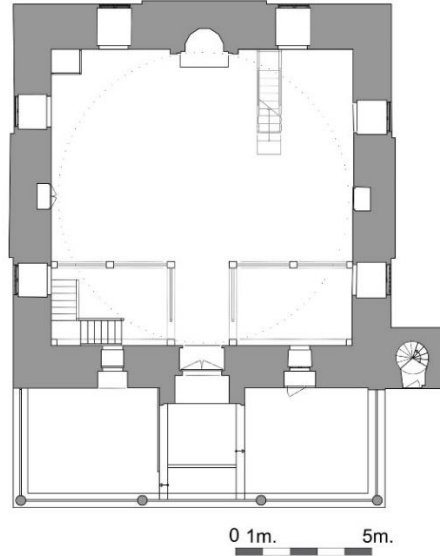
Harime giriş kapısı ahşap malzemeden, kündekari tekniği ile yapılmış olup özgündür. Kapının üzerindeki kemer diğer taşlardan farklıdır. Değiştirilmiş ya da sıvanıp beyaz badana ile örtülmüş olabilir. İç mekanda duvarlar sıvalıdır (Şekil 3.210). Kare plandan kubbeye geçiş, tromplarla sağlanmıştır. Kubbe dört yönde ana askı kemerlerine oturmaktadır (Şekil 3.210). Caminin güney duvarında orta aksta mukarnaslı mihrap, üst kotta renkli camlı revzen, mihrabın iki yanında söveli, dikdörtgen pencereler bulunmaktadır. Mihrap duvarına ahşap minber yerleştirilmiştir. Bu pencerelerin

³³ Yassıören'deki cami ile ilgili BOA belgeleri "3.1.4.2 Arnavutköy Yassıören Camisi, 1838-39" bölümünde verilmektedir.

üzerinde, dış cephede aynası tuğla dolgulu teğet kemer vardır (Şekil 3.206). Pencere doğramaları özgün değildir. Doğu ve batı duvarlarında alt kotta, ikişer pencere ve ortada birer niş mevcuttur. Nişin kapakları özgün olmayıp, plastik esaslı bir malzemedir (Şekil 3.211). Bu cephelerde üst kotta orta aksta birer renkli camlı revzen ve daha üst kotta, kubbe eteğinde yine aynı hizada daha küçük birer revzen mevcuttur. Kubbe eteğinde toplam sekiz revzen vardır. Batı duvarında ayrıca minareye çıkış kapısı mevcuttur. Kuzey duvarı üzerinde harime giriş kapısı ve iki yanında birer dikdörtgen, söveli pencere yer almaktadır. Bu cephede kadınlar mahfili de bulunup, merdiveni harimin kuzeydoğu köşesindedir. Diğer cephelerde üst kotta var olan revzenler bu cephede mevcut değildir.



Şekil 3.206 : Çatalca Ali Paşa Camisi, güney cephesi (solda) ve pencere detayı (sağda).



Şekil 3.207 : Çatalca Ali Paşa Camisi, plan (KVKBKA).



Şekil 3.208 : Çatalca Ali Paşa Camisi, genel görünüm.



Şekil 3.209 : Çatalca Ali Paşa Camisi, son cemaat yeri, batıdan doğuya bakış.



Şekil 3.210 : Çatalca Ali Paşa Camisi, iç mekân mihrap cephesi.



Şekil 3.211 : Çatalca Ali Paşa Camisi, batı duvarı.

2014 yılında, caminin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri ve raporları, özel bir şirket³⁴ tarafından hazırlanmış ve KVKBK tarafından onaylanmıştır. Restorasyon raporunda belirtildiği üzere, restorasyon sürecinde aşağıdaki uygulamaların yapılması önerilmiştir: Niteliksiz şadırvan kaldırılacak, yeni yapılacak tuvaletlerin içine abdestlikler eklenecektir. Zeminde özgün döşeme aranacaktır. Yıkılmış avlu duvarları üzerine harpuşa yapılacaktır. Son cemaat yerindeki niteliksiz elemanlar kaldırılacak, yapı özgün hali olan revaklı sisteme döndürülecektir. Özgün olmayan pencere ve minare kapısı doğramaları ve plastik kapaklar ahşap olarak yenilenecektir. Dış cephede derzler horasan harcı ile sağlamlaştırılacaktır. Duvar ve kubbelerdeki sıvalar raspa yapılacak özgün kalemişi uygulaması aranacaktır. Duvarlardaki çatlaklar incelenecek, 0.03 m'den küçük olanlar hidrolik kireç enjeksiyonu ile doldurulacak, 0.03 m'den büyük çatlakların sağ ve solundaki taşlar birer sıra sökülecek ve tekrar örülecektir. Beton dışılık pencereler ve tel kafesler sökülerek alçı dışılık pencere yapılacaktır. Merdivenlerde kesit kaybına uğramış basamaklar özgün malzeme ile değiştirilecektir. Minare içinde bulunan metal gergi ve bağlantı elemanları kontrol edilecek, aşırı korozyona uğramış ya da kesit kaybına uğramış metal elemanlar, yenileri ile değiştirilecektir. Onarılması mümkün olan metal elemanların ise yüzeyleri pastan arındırıldıktan sonra üzerine antipas malzeme sürülerek korozyondan korunması sağlanacaktır. 2016 yılında camide restorasyon çalışmaları henüz başlamamıştır.

³⁴ Detay Turizm Mimarlık İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti.

3.2.3 Çatalca Ferhad Paşa Camisi, 1575-1588

Ferhad Paşa Camisi, Çatalca'nın Ferhatpaşa Mahallesi'nde, Vezir Ferhadpaşa Caddesi üzerinde yer almakta, 127 ada, 1 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.212) (Çizelge D.27). Dik bir yamaç üzerinde yer alan cami, 1575'te ölen Damat Ferhad Paşa'nın vasiyeti üzerine Mimar Sinan tarafından yapılmıştır (Şekil 3.213). Caminin inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1575 yılı ile Mimar Sinan'ın öldüğü yıl olan 1588 yılları arasında inşa edildiği çıkarımı yapılmaktadır (Kuran, 1975). Ferhad Paşa Külliyesi, cami, sıbyan mektebi, çeşme ve hazireden oluşan küçük bir külliye'dir ve yapıldığı dönemde Çatalca surlarının dışında yeni bir yerleşim çevresi yaratmıştır (Şekil 3.214). Çeşme üzerinde bulunan kitabede şunlar yazmaktadır:

Sahibbü'l hayrat ve'l hasenat

merhum Ferhad Paşa'nın ruhiyçün Fatiha-sene 1006

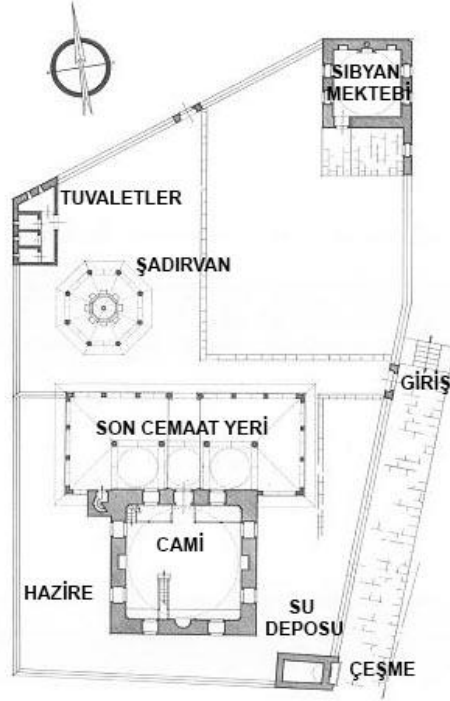
1597-1598 yıllarına karşılık gelen kitabenin aynısının 1975 yılında caminin giriş kapısının üzerinde de yer aldığı belirtilmiştir (Kuran, 1975). Ancak 2015 yılında burada bir kitabe mevcut değildir.



Şekil 3.212 : Ferhat Paşa Camisi konumu.



Şekil 3.213 : Ferhad Paşa Camisi giriş (kuzey) cephesi.



Şekil 3.214 : Ferhad Paşa Camisi vaziyet planı (Url 33).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Ferhad Paşa Camisi ile ilgili 1700 (BOA.İE.EV.36/4108), 1759 (BOA.C.EV.614/30994) ve 1771 (BOA.C.BLD.53/2613) tarihli belgeler mevcuttur. Bunun yanında cami ve mektebin tamirine ilişkin arşivde biri 1873 tarihli (BOA.İ.DH.666/46388) ve diğeri sadece caminin tamirine ilişkin 1874 tarihli birer belge vardır. 1874 tarihli belgeye göre, 50635 kuruş masrafın 4613,5 kuruşu vakıf mevcudundan ve kalan kısmı 1890 senesi bütçesinden karşılanacaktır. 1874 tarihli diğeri bir belge (BOA.İ.DH.689/48117)

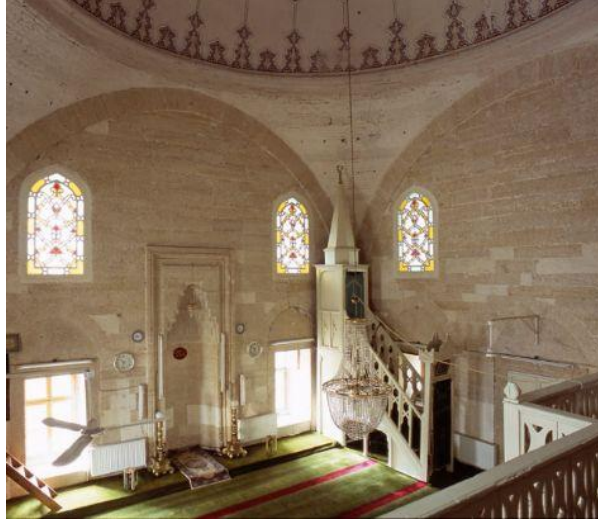
Ferhad Paşa Camisi ile mektebine giden su yollarının tamiri ile ilgili, 1894 tarihli bir başka belge ise, bu bölümün girişinde söz edildiği üzere caminin deprem sebebiyle tahrip olduğu ile ilgilidir (BOA.BEO.472/35347).

Ferhad Paşa Camisi, 1968-1970 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce 196.702.20 lira harcanarak onarılmıştır (Şekil 3.215). Bu onarımda caminin içindeki 18. yüzyıl karakteri taşıyan solmuş kalem işlerine dokunulmayarak bunların orijinal haliyle korunmalarının çok yerinde bir tutum olduğu, Kuran (1975) tarafından belirtilmektedir.

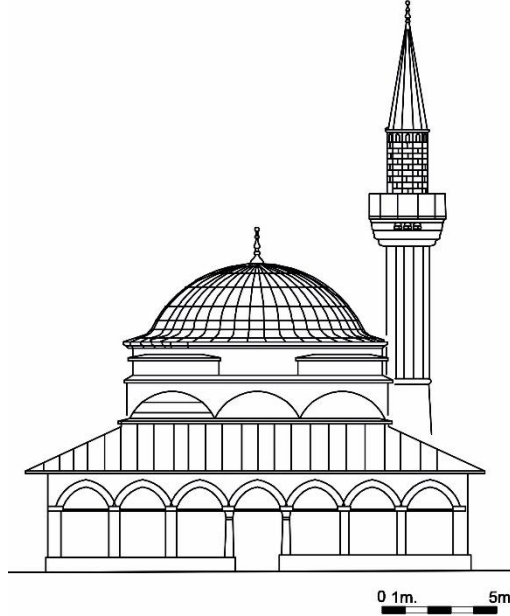
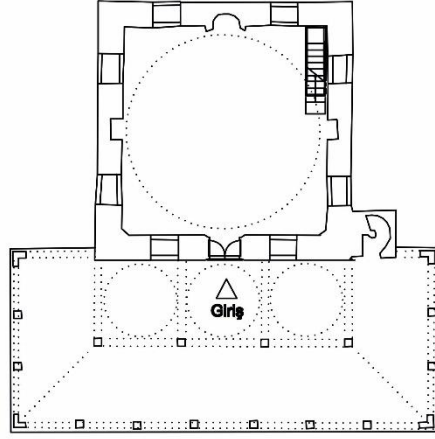


Şekil 3.215 : Ferhad Paşa Camisi, 1970'ler (VBMA).

Cami, tek kubbeli olup, son cemaat yeri çift revaklıdır (Şekil 3.217). Avlusu üç yönde istinat duvarı niteliği de taşıyan duvarlarla çevrilidir. Doğu kapısı avluyla aynı kotta, kuzey kapısı ise caminin kible ekseni üzerindedir (Çelebi, 1994). Caminin ana mekanı 9.2 m iç çapında kurşun kaplı bir kubbe ile örtülüdür. Dışta sekiz yüzlü alçak kasnakla kuşaklanmış olan kubbe, içeride beden duvarlarına pendentiflerle geçer. Beden duvarları 1.2 m kalınlığında olup, kesme taştan inşa edilmiştir. Dört yönde açılmış ikişer pencere simetrik bir düzen gösterir. Simetri, pencere aralarına kuzeyde kapı güneyde mihrap ile yanlarda dolaplar konulmak ve eksenler vurgulanmak suretiyle daha belirgin bir görünüm kazanmıştır (Şekil 3.216). Pencereler dikdörtgen, kesme taş söveli ve kemerli olup, dış mekanda demir lokma parmaklıkları vardır. Stalaktitli ve yüksek mihrap nişi profilli bir bordürle çevrelenmiştir, bordürün dışında ince kalem işi nakışlar vardır.



Şekil 3.216 : Ferhad Paşa Camisi, iç mekan.



Şekil 3.217 : Ferhad Paşa Camisi, plan ve ön cephesi (KVKBKA üzerinden).

Çift revaklı son cemaat yerinin iç revakı dört sütuna binen eş büyüklükte (3.4 m çapında) üç kubbeyle örtülmüş, kubbeleri taşıyan sütunlar beyaz mermerden

yapılmıştır. Bunların başlıkları stalaktitlidir. Kubbeli son cemaat yerini üç taraftan saran çatılı dış revak ise cephede yedi, yanlarda üçer kemerlidir. Cephenin ortasındaki kemer iki mermer sütuna oturur. Bu sütunların başlıkları baklavalıdır. Geri kalan kemerler ise taştan kare kesitli ayaklara bindirilmiş, ayaklar uçlarda köşeli yapılmıştır (Kuran, 1975). Kemer boşlukları tespitlerin yapıldığı 2015 ve 2016 yıllarında camekanla kapatılmış durumdadır (Şekil 3.218). Caminin batısında yükselen minarenin gövde ve petek kısmı oniki köşeli, şerefe altı stalaktitli, korkulukları düz, külâhı sivridir. Külâhın altında firuze renkli çiniden bir sıra süs vardır (Kuran, 1975).



Şekil 3.218 : Ferhad Paşa Camisi, çift revaklı son cemaat yeri.

Caminin restorasyon projesi, özel bir ofis³⁵ tarafından 2004 yılında hazırlanmış, 2005 yılında onaylanmıştır. Restorasyon raporuna göre, son cemaat yerindeki muhdes doğramalar kaldırılacak, kılcal çatlaklar sağlamlştırılacak, muhdes dolap kapakları, pencere kapakları formunda yeniden yapılacaktır. Kubbe ve çatının kurşun kaplamasında bozulmuş veya kalkmış kurşun levhalar yenilenecektir. Muhdes şadırvan kaldırılarak klasik dönem mimarisine uygun, mermer sütun, ahşap çatı ve kurşun örtülü yeni bir şadırvan yapılacaktır. Yapı bünyesinde bulunan paslanmış demir, paslarından temizlenerek antipas boya uygulanacaktır. Caminin restorasyonu henüz başlamamış olup, günümüzde ibadete açıktır.

3.2.4 Kubbeli camilerin mimari analizi ve genel değerlendirmesi

Çatalca Vilayeti içerisinde yer alan kubbeli üç tarihi camiden en büyük taban alanına sahip olanı, 530 m² ile Piri Mehmed Paşa Camisi'dir. Bunu 275 m² ile Ferhad Paşa

³⁵ Avunduk İnş. Tur. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Camisi ve 254 m² ile Ali Paşa Camisi takip etmektedir (Şekil C.7). Harim alanları ve kubbe çapları kıyaslandığında da bu sıralama değişmemektedir. Piri Mehmed Paşa Camisi 140 m² harim alanı ve 12 m kubbe çapı, Ali Paşa Camisi 120 m² harim alanı ve 11 m kubbe çapı, Ferhad Paşa Camisi 80 m² harim alanı ve 9 m kubbe çapına sahiptir. Duvar kalınlıkları irdelendiğinde, Ali Paşa Camisi'nin en kalın duvarlara sahip olduğu görülmektedir. Ali Paşa Camisi'nin duvarları, 1.3-1.5 m arasında, Piri Mehmed Paşa Camisi'nin duvarları 1.15-1.45 m arasında, Ferhad Paşa Camisi'nin duvarları ise 1-1.1 m aralığında değişmektedir. Camilerin tamamı tek kubbeli ve tek minarelidir. Plan şemaları açısından, Piri Mehmed Paşa Camisi tabhaneli plan tipine, Ali Paşa ve Ferhad Paşa camileri merkezi plan tipine sahiptir. Ferhad Paşa Camisi'nin çift revaklı son cemaat yeri dikkat çekicidir. Ferhad Paşa Camisi, 25 m, Ali Paşa 24.8 m, Piri Mehmed Paşa 35.3 m yüksekliğinde minarelere sahiptirler (Çizelge E.3).

10 Temmuz 1894'te meydana gelen, merkez üssü Yeşilköy'den 8 km uzaklıkta, Marmara Denizi'nde olan 9 şiddetindeki büyük İstanbul depremi (Sezer, 1994) sonrasında pek çok yapı gibi bu camilerin de harap olduğu arşiv kayıtlarına geçmiştir. Bu üç cami, iki BOA belgesinde, birlikte anılmaktadır. Beş gün arayla kayda geçilen, 1894 tarihli belgelerin ilkinde, camilerin deprem sebebiyle yıkıldıkları için tamir edilmesi ve masraflarının karşılanması gerektiğinden (BOA.İ.EV.7/67), diğerinde "icra-yı tamiri"nden (BOA.BEO.472/35347) söz edilmektedir.

İlk belgede (BOA.İ.EV.7/67) (EK F.21), Gazi Ali Paşa ve Ferhad Paşa camileri 8.367 kuruş masrafla tamir, Piri Mehmed Paşa Camisi 49.233 kuruş masrafla yıkılıp yeniden yapılarak inşa olunabileceği belirtilmiş, hemen tamir ve sözü edilen inşaat yapılmazsa, mühendis ve kalfanın şifahen söylediği ve raporda belirttiği üzere, bu durumun tehlike arz edebileceği belirtilmiştir. 57.600 kuruşun Vakıflar'ın yerel gelirlerinden karşılanabileceği belirtilmiş olsa da bu onarım ve yeniden yapımların gerçekleşip gerçekleşmediği ile ilgili bir belgeye rastlanmamıştır. İcra-yı tamir ile ilgili ikinci BOA belgesinde (BOA.BEO.472/35347) ise üç bölüm keşif defteri gönderildiği söylenmekteyse de bu defterlere ulaşamamıştır.

3.3 Kiliseden Dönüştürülen Camiler

Çatalca Vilayeti sınırları içerisinde 1800'li yıllarda yaklaşık 30 kilisenin³⁶ varlık gösterdiği bilinmektedir . Mübadele sonrası bu kiliselerin bir kısmı okul, kışla gibi işlevlerle kullanılmış, bir kısmı yıkılıp yerlerine cami yapılmış, bir kısmı ise işlevsiz kalması sebebiyle zamanla tahrip olmuştur. Mübadele, Lozan Antlaşması'na (1923) ek olarak Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan sözleşme uyarınca, her iki ülkenin de ortak çıkarları doğrultusunda, Türkiye'deki Rum Ortodoks dininden Türk uyrukluların Yunanistan'a, Yunanistan'daki Müslüman dininden Yunan uyrukluların Türkiye'ye zorunlu göçe tabi tutulmasıdır. Bu süreç, 1930 yılına kadar devam etmiş (Şakiroğlu, 1985), 463.000 Türk ve 1.200.000 Rum, nüfus değişimine tabi tutulmuştur (Erdal, 2006). Mübadele sonrası Rumların kullandığı yapılardan, farklı bir işlevle kullanılanları korunarak varlığını sürdürmüştür. Tez kapsamında, bir dönem cami olarak kullanılmış veya hala kullanılıyor olan, bu sebeple günümüze ulaşabilmiş kilise-camilere yer verilmektedir. Çatalca Vilayeti sınırları içerisinde, altı kilise-cami tespit edilmiştir. Kaleiçi Camisi ise eski kilisenin yerine yapılmış yeni (1955 inşa tarihli) bir cami olduğundan genel değerlendirmeler arasında bu camiye yer verilmemiştir. Ancak yazı içerisinde bir bölüm ayrılarak hakkında yapılan tespitler aktarılmıştır.

3.3.1 Silivri Ortaköy Kilise Camisi, 1831

Silivri'nin Ortaköy köyünde (eski adıyla Sürgünköy) (BOA.DH.MKT.2239/115) bulunan, günümüzde görülemeyen ancak restorasyon raporunda belirtildiği üzere 1831 yılında Rumlar tarafından inşa edilmiş Aziz Dimitros Kilisesi, günümüzde Tarihi Ortaköy Camisi adıyla anılmaktadır ve F20C-13c-4d pafta 2559 parselde yer almaktadır (Şekil 3.219) (Çizelge D.28).

³⁶ 1909 tarihli, Londra Savaş Ofisi tarafından basılan "Constantinople and Surrounding Country" isimli haritanın Çatalca Vilayeti'ni kapsayan kısmında 18, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde çoğu 1800'li yıllara ait belgeleri olan 15 kilise tespit edilmiştir. Her iki kaynakta da söz edilen beş kilise göz önüne alınarak ve literatürden edinilen diğer bilgilerle birlikte, Çatalca Vilayeti içerisinde varlığı bilinen yaklaşık 30 kilisenin olduğu söylenebilir.



Şekil 3.219 : Ortaköy Kilise-Camisi konumu.

1926 yılında kilise, camiye dönüştürülmüş, 1963 yılına kadar cami olarak kullanılmış, bu süreçte hiçbir onarım görmemiştir. 1964 yılında köyde yeni bir caminin inşa edilmesiyle, kilise-caminin cemaati azalmış, yapı harabeye dönmüş, depo olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1983'te halkın yararına kullanılmak üzere düğün salonu gibi bir tesis yapılmak üzere Ortaköy Köyü Tüzel Kişiliği'nce satın alınmıştır. 2006 yılında yıkılma tehlikesi bulunduğundan önlem alınması gerektiği, Şubat 2007'de caminin onarılması gerektiği koruma kuruluna bildirilmiştir. Bunu takiben tescilsiz cami 10.05.2007 gün ve 397 sayılı karar ile tescillenerek koruma grubu 1 olarak belirlenmiştir. 2008'de hazırlanmış olan projelerin ardından 2009'da Koruma Kurulu'na sunulan minare projesi de onaylanmıştır. Ortaköy Kilisesi, mübadele sonrası camiye dönüştürüldüğünde minare yapılmamasıyla diğer kilise-camilerden farklılaşmaktadır. 2009 yılının Ağustos ve Eylül aylarında kilisenin camiye dönüştürülmesi hakkında çokça tartışma yaşanmıştır. Mimar, tarihçi, koruma uzmanı gibi konu ile ilgili kişiler içerisinde bir grup, kiliseyi camiye dönüştürmeye olumlu bakarken, diğer bir grup kilise olarak kalması veya müze gibi farklı bir işlevle değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur³⁷. Fakat mübadele sonrası köyde ikamet eden gayrimüslim kalmadığı ve mevcut cami yetersiz geldiği için, zaten bir dönem

³⁷ 2 Eylül 2009 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Oktay Ekinci "Kiliseye Minare" başlığıyla bir yazı yazmıştır. Ekinci'ye göre kiliseye minare ekleyip camiye çevirmek günümüzde doğru bir yaklaşım değildir. Köşesinde diğer kişilerin yorumlarına da yer veren Ekinci, İlber Ortaylı'nın da kendisiyle aynı fikirde olduğunu belirtmiştir. 2009 yılında Haber Türk (Yolcu, 2009) ve Vakit (Gündüz, 2009) gazetelerinde de bu konu ile ilgili haberler çıkmıştır.

camii olarak kullanılmış olan kilise, 2009 yılında kurul onayıyla camii olarak restore edilmiştir (KVKBKA).

Restorasyon öncesinde, yapının harap olduğu 1983-2006 arası dönemde ana taşıyıcı duvarlarda derin çatlaklar oluřmuřtur³⁸ (şekil 3.220). Apsisin yerine, 1969 yılında bir çeşme inşa edilmiştir, dolayısıyla apsinin 1969'dan önce yıkıldığı söylenebilir. Batı girişinin sağında ve solundaki ahşap mahfil katına çıkış merdivenleri yok olmuştur. Güney cephesine üç adet kapı açılmıştır. Çatı su almış, ani çökmeler olmuş, yapı dış iklim şartlarına açık hale gelmiştir (şekil 3.220). Bunun yanında kilise, define arayanların kaçak kazılarına maruz kalmıştır.

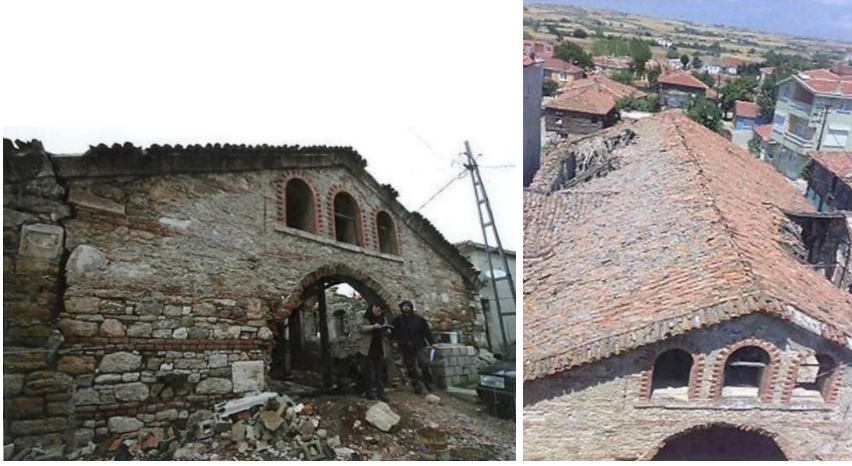
Tarihi Ortaköy Camisi, 13.53x22.34 m boyutlarında dikdörtgen planlı ve üç nefli bir yapıdır. 5 m genişliğindeki naos ile ortalama 3 m genişliğindeki yan nefler, altışar adet sütun ile ayrılmaktadır. Başlıkları volütlü sütunlar 3 m'lik mesafe ile dizilmişler, birbirine doğu-batı yönünde bağlanmışlardır. Duvarlar, ortalama 0.8 m genişliğinde ve moloz taş örgülüdür.

Yapının cepheleri oldukça sade, moloz taştan ve sıvasızdır. Cephelerde yer yer devşirme taşlar kullanılmıştır. Kilisenin ana girişinin olduğu batı cephesinde (şekil 3.221) giriş kapısının etrafı mermer söve ile çevrilerek giriş vurgulanmıştır. Kapının üzerinde mermer kitabe yer aldığı söylene de günümüzde kitabe kapatılmıştır. Cephenin orta aksındaki üçgen alın kısmında masif tuğla ile çevrelenmiş üçlü pencere sistemi bulunmaktadır.

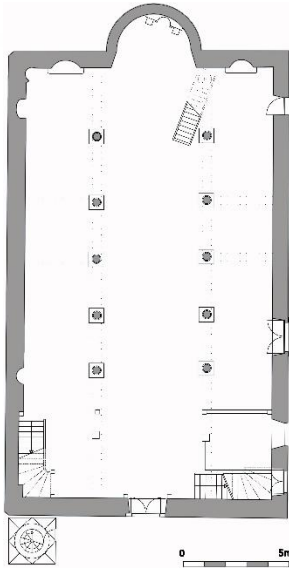
İç mekânda naosun üst örtüsü basık tonoz, yan neflerin üst örtüsü kırma çatı olup tamamı ahşaptır. Tavan planında haç şeklini oluşturmak için orta kısmın sağından ve solundan dışarı doğu uzanan bölümlerde ahşap kaplamalı tonozlar ile geçiş yapılmış, tonozlara eğriyel formda çıtalı ahşaplar çakılmıştır. Giriş kapısının üzerinde 5 m genişliğinde bir mahfil katı, altında ise düz çıtalı ahşap tavan bulunmaktadır.

Yapılan restorasyonla kilisenin girişine, son cemaat yeri işlevini gören ahşap bir ek yapılmış ve yeni bir minare inşa edilmiştir (şekil 3.222). Yapının çatısındaki delikler onarılmış, cephe temizlenmiştir.

³⁸ Ortaköy Camisi'nin rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi Hanart Mimarlık tarafından çizilmiştir.



Şekil 3.220 : Ortaköy Kilise-camisi'nin restorasyon öncesi durumu (2008) (KVKBKA).



Şekil 3.221 : Tarihi Ortaköy Camisi'nin planı ve doğu cephesi.



Şekil 3.222 : Tarihi Ortaköy Camisi'nin batı cephesi (2015) ve iç mekân görüntüsü.

3.3.2 Arnavutköy Osmanlı Kilise Camisi, 1885

Arnavutköy ilçesinde, Osmanlı Camisi ismiyle anılan bir yapı mevcuttur. Yapının üzerindeki metal levhada, 1595 yılında Rum Kilisesi olarak inşa edilmiş olduğu yazılsa

da bunun hangi belgeye dayandığı bilinmemektedir. Mevcut kilise, yapım tekniği ve kullanılan malzemeler göz önüne alındığında 16. yüzyıl yapısından çok 19. yüzyıl yapısının özelliklerini göstermektedir. Bunun yanında, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki 1885 tarihli bir belgeye göre (BOA.İ.DH.977/77160), Arnavud karyesinde Aya Tanaş ismiyle bir kilise inşa edilmiştir. Çatalca'daki diğer kiliseler ile birlikte ele alındığında, söz konusu kilisenin Osmanlı Camisi olduğu düşünülmektedir³⁹. Osmanlı Camisi, Arnavutköy'ün Merkez Mahallesi, Yıldırım Beyazıt Caddesi üzerinde, F 21d-10b-2d pafta 373 parselde yer almaktadır (Şekil 3.223) (Çizelge D.29).

Önceleri, çoğunlukla Rumların yaşadığı Arnavutköy'e mübadele sonrası, Yunanistan'ın Drama İli'ndeki Türkler yerleştirilmiştir. Bölgedeki Rum kilisesi işlevsiz kalınca önce bir süre kışla olarak kullanılmış, daha sonra net olarak bilinemeyen bir tarihte camiye çevrilmiştir (KVKBKA). 1991 yılında bir onarım geçirmiş, 2010 yılında koruma grubu 1 olarak tescillenmiş, 2012-2013 yıllarında, özgün detaylarını kaybetmiş olması sebebiyle restore edilmiştir.



Şekil 3.223 : Osmanlı Camisi konumu.

Osmanlı Camisi, 22.34x13.53 m boyutlarında, dikdörtgen plan şemalı üç nefli caminin nefleri beşer adet iki sıra halinde sütun ile ayrılmaktadır (Şekil 3.224 ve Şekil 3.225). Sütunlar birbirine doğu-batı yönünde basık kemerlerle, kuzey-güney ve doğu-batı yönünde çelik gergilerle bağlanmıştır. Beşik çatı kurşun ile kaplıdır. İç mekânda ahşap

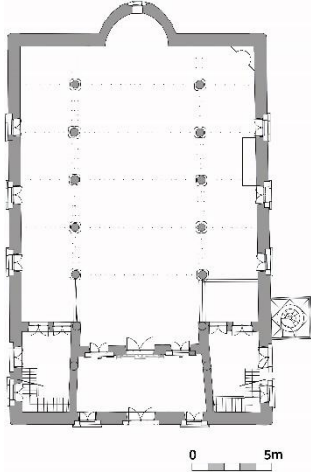
³⁹ BOA.İ.DH.977/77160 numaralı Osmanlı Arşivi belgesinde kilisenin 8 sütuna sahip olduğu belirtilmiş olsa da, diğer belgelerden görüldüğü üzere belgede yazılan bilgi ile uygulamanın her zaman birbirini desteklemediği göz önünde bulundurularak belgedeki kilisenin Osmanlı Camisi'ne ait olduğu düşünülmektedir.

tekne tonoz vardır. 0.77 m kalınlığındaki dış duvarları moloz taş ile örülmüş olup sıvasızdır. Binanın köşelerinde kesme taş kullanılmıştır. Kilisenin narteks bölümünün sağ ve sol taraflarından kargir bir merdivenle üst kata bağlantı sağlanmıştır. Üçgen alınlıklı giriş kapısı demir olup kemerli bir açıklığa sahiptir.

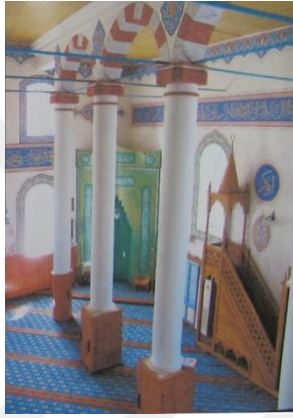
Yapı 1991 yılında geçirdiği bir onarımla strüktürel ve mekânsal anlamda farklılaşmıştır (KVKBKA). Giriş mekânı olarak düzenlenmiş narteks mekânında kadınlar için solda, erkekler için sağda bir alan oluşturulmuştur. Harap durumdaki ahşap galeri döşemesi yıkılarak, burada betonarme kadınlar mahfili oluşturulmuştur. Yapının, camiye dönüştürülme çalışmaları sırasında özgün pencere ve kapı detaylarını kaybettiği ve ahşap doğramaların plastik doğramalarla değiştirildiği bilinmektedir. Giriş mekânından esas ibadet yerine geçişte olması gereken demir kapı ahşap doğramayla değiştirilmiştir. Yine bu dönemde yapılan müdahalelerle kilisenin naos mekânı harime çevrilmiş, apsis bir duvarla örülmüş, arkasındaki mekan müezzin odasına dönüştürülmüştür. Ana mekândan ahşap bir kapıyla müezzin odasına geçiş sağlanmıştır. Apsisin hemen önünde yer alan vaaz kürsüsü, kible yönünde ilave edilen mihrap ve minber, yapıya bu dönemde eklenmiştir.

2012-2013 yıllarında yapılan restorasyonda⁴⁰, muhdes tavan kaplamaları sökülerek ahşap tekne tonoz sistem açığa çıkarılmıştır. Sütunlar, geç dönemde eklenmiş ahşap lambriyelerden temizlenmiştir. Cephedeki çimento derzlemeler kaldırılmış, böylece özgün taş sıraları görülebilmıştır. Geçmişte yapının kuzey ve güney cephelerindeki alınlıkları üzerindeki yuvarlak pencerenin içine fil gözü pencere yapılıp çevresi tuğla ile doldurulmuşken, yapılan restorasyonla tuğlalar kaldırılarak, yatay ve dikey kayıtlı pencereye çevrilmiştir (Şekil 3.226). Betonarme minare sökülerek yığma sistemde ve kilise-camiye uygun ebatlarda yeniden yapılmış, özgün olmayan kadınlar mahfili betonarme döşemesi de sökülmüş, çıkan veriler ışığında ahşap karkas sistemde yenilenmiştir. Yine özgün plan şeması dikkate alınarak batı cephesindeki iki köşede yer alan merdivenler ahşap olarak yenilenmiştir. Çatının üzeri kurşun kaplanmıştır. Çan kulesi, ayazma, ek binalar ve müstemilatlarla ilişkin ise herhangi bir veri veya ize rastlanmamıştır.

⁴⁰ Osmanlı Camisi'nin restorasyonu, Arnavutköy Belediyesi tarafından yaptırılmıştır.



Şekil 3.224 : Osmanlı Camisi planı ve mevcut durumu.



Şekil 3.225 : Osmanlı Camisi restorasyon öncesi (2010) (KVKBKA) ve sonrası iç mekan fotoğrafları.



Şekil 3.226 : Osmanlı Camisi restorasyon öncesi (2010) (KVKBKA) ve sonrası ön cephe fotoğrafları.

3.3.3 Silivri Değirmenköy Kilise Camisi, 1896

Çatalca Vilayeti batı sınırına çok yakın olan Germiyan köyü, Osmanlı Arşivi belgesine göre 1580'de Çorlu'ya bağlı olup, 1955 yılında Silivri'ye bağlanmıştır ve günümüzde de buraya bağlıdır. Osmanlı döneminde civarda bulunan Rum köylerinden gelen Rum işçilerin çoğalması ve Türk nüfusun azalmasıyla burası bir Rum köyü olmuştur. Mübadele sonrası Rumların zorunlu göçe tabi tutulması ve yöreye Türklerin

yerleşmesinin ardından, köyün yükseklerinde kurulan un değirmenleri sebebiyle ismi Değirmenköy olarak değiştirilmiştir.

Değirmenköy’de yer alan kilise (Çizelge D.30) ile ilgili, Osmanlı Arşivi’nde “Çorlu kazasına tabi Germiyan köyünde tecdiden ve tevsian bir bab kilise inşası” ifadesiyle 1896 tarihli bir belge mevcuttur. Bu belgeye göre 220 hane ve 1360 nüfusun tamamı Rum cemaatine mensup Germiyan köyünde eski kilisenin yerine, boyu 27 zira, eni 18.5 yüksekliği 10 zira ölçülerinde yeni bir kilise yapılmasına izin verilmiştir. 600 kûsur lira masraf, kilise nakitinden ve yardım paralarından karşılanmıştır. Köy, eskiden kilisenin civarında bulunmakta iken, 1960 yılında meydana gelen heyelan sebebiyle farklı bir yere taşınmış, yerleşim yerine uzak kalan kilise, dışarıdan gelebilecek tehlikelere açık, korumasız kalmış, 2008 yılında yapının içinde ve çevresinde çukurlar açılarak kaçak kazılar yapılmıştır. 2015 yılında kilisenin yakınında herhangi bir yerleşim yoktur.

1923 sonrası cami olarak kullanılan yapı, 1940’lı yıllarda okula dönüştürülmüş ve bu süreçte ara katlar, merdivenler, duvarlar, eklenmiş, ahşap tavan kaplamaları kaldırılmış, bazı pencereler kapatılmış ve çatısı onarım görmüştür (Şekil 3.227). Apsisinin de bu dönemde yıkıldığı ve pencere haline getirilmiş olabileceği tahmin edilmektedir. 1950’li yıllarda yakınına yeni bir cami yapılmıştır. 2010 yılında bazı özgün detayları hala görülebilen kilisenin (Şekil 3.228), 2013 yılında çatısı kısmen çökmüştür. Bunun yanında çevrede mezar taşları da bulunmuş, bunlar İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü’ne teslim edilmiştir. Ayrıca Bizans dönemine ait korint sütun başlığının da yapıda kullanılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemki tespitlere göre, iç mekânda taşıyıcılarda bozulmalar olmuş, ahşap ara kat kirişlemeleri ve kaplamaları ile ahşap çatı altı kaplamaları tamamen kaybolmuştur. Narteksin sağ tarafından kargir bir merdivenle üst kata bir bağlantı sağlanmıştır.



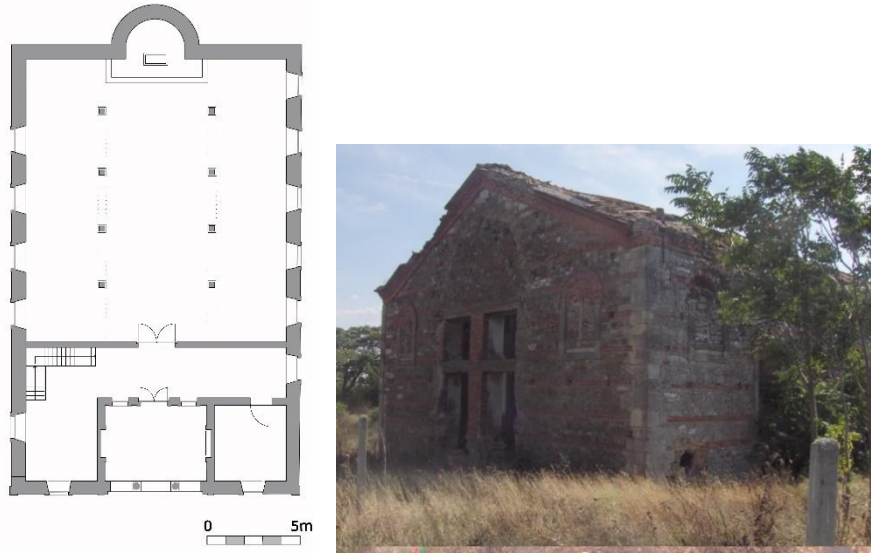
Şekil 3.227 : Değirmenköy Kilisesi okula dönüştürüldüğünde eklenen betonarme merdiven ve döşeme.

Değirmenköy Kilise-camisi, 15.61x24.32 m boyutlarında, dikdörtgen planlı, üç nefli bir yapıdır. Nefleri dörder adet iki sıra halinde sütun ile ayrılmaktadır (Şekil 3.229). Girişi üç kemer ile vurgulanmış olan caminin dış duvarları moloz taş ve tuğla ile almaşık teknikle örülmüş olup sıvasızdır. Binanın köşelerinde kesme taşlar mevcuttur. Yapının tuğla kirpi saçakları, çatı örtüsü, kirişlemeleri, kaplamaları ve ahşap çatı altı kaplamaları tamamen kaybolmuştur. Kilisenin girişindeki narteks bölümü iki katlıdır. Narteksin sağ tarafından kargir bir merdivenle üst kata bağlantı sağlanmıştır. 2014'te restorasyon projesi⁴¹ onaylanmasına rağmen henüz restorasyonu başlanmamıştır.



Şekil 3.228 : Değirmenköy Kilise-camisi'nin 2010 yılında çekilmiş kuzey cephesi ve özgün ahşap ara kat döşemeleri fotoğrafları.

⁴¹ Değirmenköy Camisi'nin rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri, Proyap Mimarlık Mühendislik İnşaat Ltd. Şti. tarafından çizilmiştir.



Şekil 3.229 : Değirmenköy Kilise-camisi restitüsyon planı ve güney cephesi.

3.3.4 Silivri Seymen Köyü Kilise Camisi, 1896

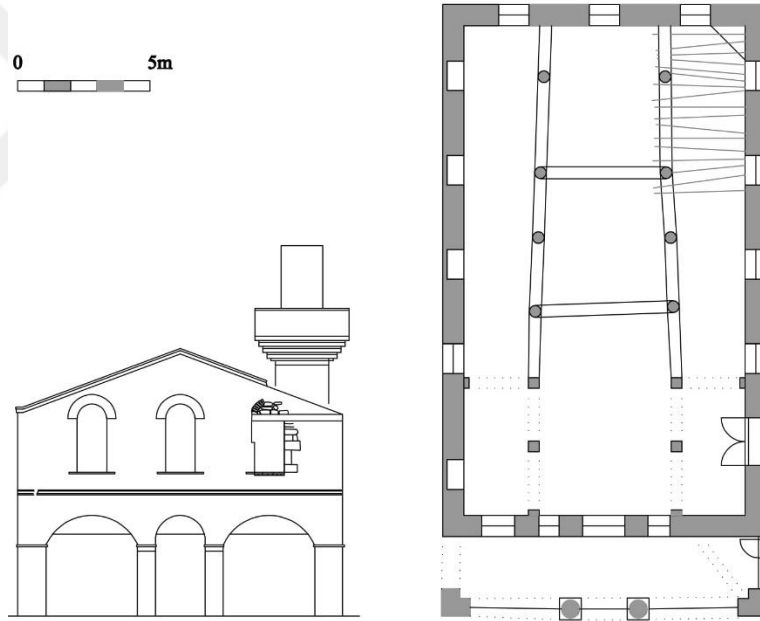
Silivri'nin Seymen Köyü, 1844'te Cüce Sekban Çiftliği olarak anılmaktayken daha sonra aynı isimle köye dönüşmüştür. 1901 tarihli haritada yerleşim, Cüce Sekban Köyü olarak görülmektedir (BOA.A.MKT.MVL.1/48). Seymen Köyü'nde 2015 yılında oldukça harap halde bir kilise mevcuttur ve üzerindeki levhada Eksarhia Bulgar Ortodoks Kilisesi olduğu ve 19. yüzyılın ikinci yarısı sonrası köye göçmen olarak gelen Bulgarlar tarafından kurulduğu yazmaktadır. Bu levhadaki bilgilerin kaynağı belli değildir ve doğru olup olmadığı bilinmemektedir çünkü kilise ile ilgili 1896 tarihli Osmanlı Arşivi belgesinde (BOA.İ.AZN.21/13), köydeki kilisenin Rum cemaatine mahsus bir Rum kilisesi olduğu ve Cüce Sekban köyünde bulunan 59 hanede 495 kadın ve erkeğin tamamının Rum cemaatinden olduğu ifade edilmektedir. Sadrazam Rıfat'ın, Bâbîâli Başvezirlik makamına yazmış olduğu bu belgeye göre, çan kulesi ile beraber yeniden inşa edilecek kilisenin eni 16 zira⁴² (12 m), boyu 26 zira (19.5 m) ve yüksekliği 9 zira (6.75 m) olacaktır. Kime ne kadar ücretin verileceği bir tablonun da bulunduğu belgede toplam 300 lira masraf çıkarılmıştır. Sadrazam Rıfat, bunun bir kısmının Bâbîâli Başvezirlik makamından istendiğini, kalanının halkın yardımlarıyla tamamlanacağını belirtmiştir. Ayrıca belgede, söz konusu kiliseye ait plan ve cephe çizimi de görülmektedir. Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nde ise Seymen Kilise-camisi'nin dosyası mevcut olmayıp, geçmiş dönem onarımlarıyla ilgili herhangi bir belgeye rastlanmamıştır. Yine kilisenin üzerindeki levhada, 1912'de camiye çevrildiği

⁴² Zira, Osmanlı döneminde kullanılan ve yaklaşık 75 cm'e denk düşen ölçü birimidir.

yazılmaktadır fakat bunun da doğru olmadığı ve vilayetteki diğer camiler gibi Seymen Kilisesi'nin de 1923'teki mübadeleden sonra camiye çevrildiği düşünülmektedir (Şekil 3.230) (Çizelge D.31).



Şekil 3.230 : Seymen Kilise-Camisi'nin mevcut durum fotoğrafı.



Şekil 3.231 : Seymen Kilise-Camisi'nin plan ve cephesi.

Seymen Kilise-camisi, 12.2x23.2 m boyutlarında dikdörtgen planlı bir yapıdır (Şekil 3.234). 3.15 m enindeki giriş bölümünden sonra ulaşılan, kilisenin esas ibadet mekanı, üç nefli plan şemasına sahiptir. 4.6 m genişliğindeki naos ve 3 m genişliğindeki yan nefleri dörder sütun ayırmaktadır. Sütunların çapı 0.45 m olup volütlü sütun başlıkları vardır. Ortalama 0.8 m kalınlığındaki beden duvarlarında moloz taş ve yer yer tuğla kullanılmıştır. Kilise-caminin kuzey duvarında dört niş ve bir pencere, güney duvarlarında dört niş ve bir kapı bulunmaktadır. Batı duvarının orta aksında giriş kapısı

ve bunun sağında ve solunda eşit boyutlarda birer pencere ve kuzey duvarına yakın, bir kapı bulunmaktadır. Günümüzde mevcut olmayan apsisin kemer izinin görüldüğü doğu cephesinde bugün üç pencere yer almaktadır. Ortadaki pencere, apsisin kapatılmasıyla örülen duvar üzerindedir. Bu duvarın üstünde ise kapatılmış bir pencere mevcuttur. Zeminde 0.2x0.2 m boyutlarında karo mozaikler, göbekli motif oluşturacak şekilde dizilmiştir. Günümüzde görülen betonarme minarenin yükünü taşıyabilmek için giriş bölümünde minarenin altına çapraz betonarme kirişleme yapılmıştır. Bu da giriş bölümünün minare inşasıyla aynı dönemde, yani camiye dönüştürme sürecinde yapıldığını işaret etmektedir. Yapıda 2.4 m eninde bir giriş bölümü mevcuttur. Bu bölümde birbirinden açıklık olarak farklı üç kemerli geçiş mevcuttur. 1.6 m enindeki kiliseye giriş kapısı, batı cephesinin orta aksındadır. Kemerlerin oturduğu 0.68 m çapındaki sütunlar yekpare olmayıp, 0.4x0.4 m'lik ahşap bir dikmenin etrafına tuğla örülmesiyle oluşturulmuştur (Şekil 3.231).

Camiye dönüştürme sürecinde kiliseye mihrap ve kitabesi eklenmiş, iç mekân sıvanarak üzerine Türk motifli süslemeler yapılmıştır. Apsis yıkılmış, çan kulesi minareye dönüştürülmüştür. Levhada yazıldığı üzere girişte görülen üç kemerli bölüm, camiye dönüştürme sürecinde yapılmıştır. Minare 2007 yılında rüzgârdan yıkılmış, 2009'da cami bir yangın geçirmiş, iç mekânda pek çok yapı ögesi kararmıştır. İlerleyen yıllarda yapının çatısı yıkılmıştır. Yapı günümüzde harap durumdadır. Çatısı yoktur, mihrap üzerindeki onarım kitabesinin yeri gözükmekle birlikte kitabe mevcut değildir. Zemininde pek çok bitki yetişmiştir (Şekil 3.232).



Şekil 3.232 : Seymen Kilise-Camisi'nin, apsisin yıkılıp düz duvara dönüştürüldüğü doğu cephesi.

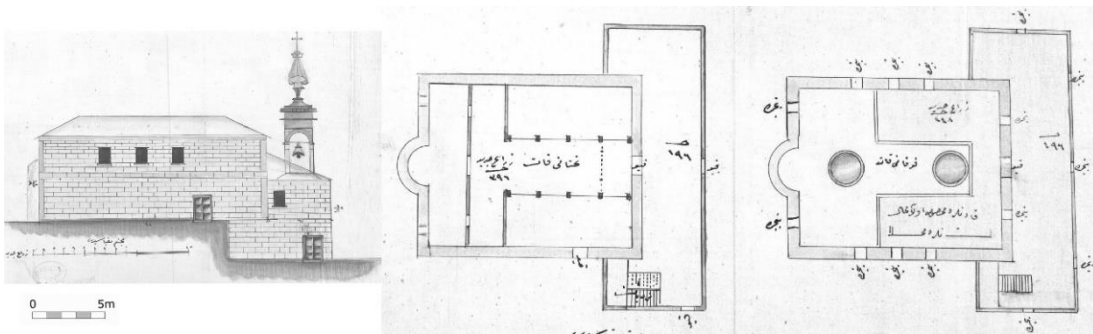
Seymen Kilise-camisi'ni restore etmek üzere bir girişimde bulunulmamıştır. 1896 tarihli belgede görülen plan ve cephe (Şekil 3.233) bugünkü yapı ile kıyaslandığında,

3.3.5 Arnavutköy Boğazköy Kilise Camisi, 1907

Boğazköy Camisi, Arnavutköy'ün Boğazköy semtinde, Milli Egemenlik Caddesi üzerinde, 2 pafta 678 parselde konumlanmaktadır (Şekil 3.235) (Çizelge D.32). Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bu kilise hakkında bir belge vardır (BOA.İ.DH.1218/95376). 1890 tarihli belgede, eski kilisenin eğik ve yıkılmış olduğundan artık işlevini yerine getiremediği ve bu sebeple mevcut kilisenin yerine 17 pencere ve üç kapıyı içine alabilecek büyüklükte, dörtgen planlı, Aya Triyada adıyla yeni bir kilisenin inşa edileceği belirtilmiştir. İnşaat için 157.000 kuruş harcanmıştır. Yazıya ek olarak, yeni yapılacak olan kilisenin plan ve cephe çizimleri de belirtilmiştir (Şekil 3.236). Ancak günümüzde görülen kilisenin bu belgede çizilmiş kiliseden farklı olması dikkat çekicidir. 1907 tarihli bir başka arşiv belgesinde ise Boğazköy'de yeniden inşa edilen kilisenin resmi açılışının yapıldığı belirtilmektedir (BOA.DH.MKT.1203/52). Bu tarihe ayrıca, iç mekandaki sütunlardan birinin üzerinde de rastlandığından, Boğazköy Camisi'nin 1907 yılında inşa edildiği söylenebilir.



Şekil 3.235 : Boğazköy Kilise-camisi konumu.



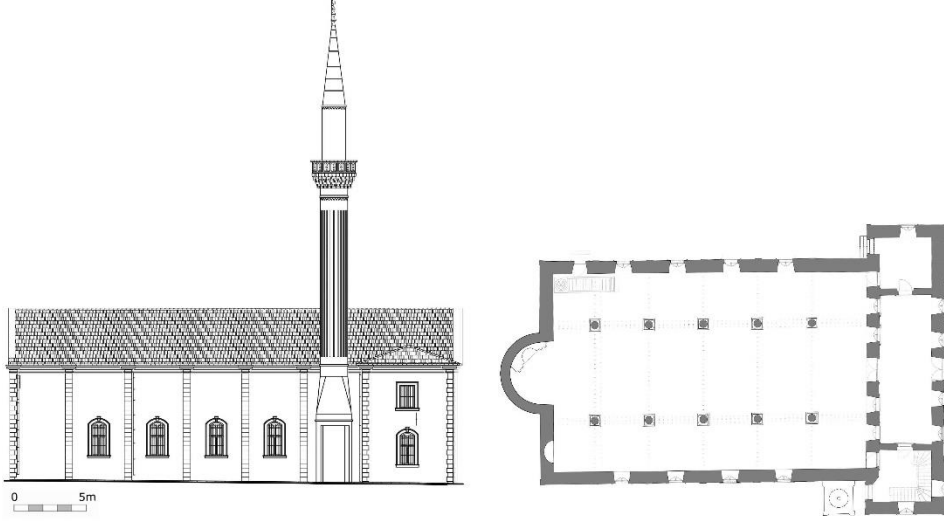
Şekil 3.236 : 1890 tarihli Osmanlı Arşivi belgesinde Boğazköy Kilisesi cephesi (solda), zemin kat planı (ortada) ile üst kat planı (sağda).

Mübadeleye kadar yöredeki Rum halkı tarafından kullanılan yapı, mübadele sonrası işlevsiz kalmış, yeni yerleşen Müslüman halkın ihtiyaçları doğrultusunda cami olarak işlevlendirilmiştir. İlk dönemlerde mevcut çan kulesi minare olarak kullanılmış, 1956 senesinde bugün de görülebilen betonarme minare inşa edilmiştir. 1978’de kilisenin batısına yeni bir cami, 1982’de de minaresi inşa edilmiştir. Bu caminin yapımı ile kilise binasının kullanımı azalmış, kilise-cami sadece diğer caminin yetersiz kaldığı günlerde açılır olmuştur. 2002-2003 yıllarında kilise yapısının bir kısmını depo olarak kullanmak amacıyla ibadet mekânı, ara kat ilave edilerek ikiye bölünmüş, zemin katı depo olarak işlevlendirilmiş, üst katı ise yapılan ek bağlantı yapısı ile yeni camiye bağlanmıştır. 2010 yılında metruk durumda olan, Boğazköy Kilise-camisi 29.07.2010 tarihli karar ile koruma grubu 1 olarak tescillenmiştir. 2011 yılında restorasyonu için gereken çizim ve raporlar hazırlanmış, 2013 yılında restorasyonu başlamıştır. İl Özel İdaresi tarafından restore edilmekte olan yapı, 2015 yılında yerinde incelendiğinde restorasyon sürecinin devam etmekte olduğu tespit edilmiştir⁴³ (KVKBKA).

Boğazköy Kilise-camisi, doğu-batı doğrultusunda T planlı bir yapıdır (Şekil 3.237). Narteks denilen giriş bölümü, ana dikdörtgen kütlede kuzey ve güneyde yaklaşık 2.4 m çıkıntı yapmaktadır. Yapının boyu 29 m, eni dikdörtgen kütlede 16 m, narteks kısmında 20.8 m olup yüksekliği 11.5 m’dir. Taban alanı oturumu yaklaşık 485 m²’dir. Bazilikal plan tipindeki kilise yapısı üç nefli olup bu nefler, iki sıra altışar adet yığma ayakla ayrılmaktadır. Sütunlar birbirine doğu batı yönünde basık kemerler ile doğu-batı ve kuzey-güney yönünde çelik gergilerle bağlanmışlardır. Yapı Marsilya kiremiti kaplı beşik çatı ile örtülüdür (Şekil 3.238). Yapıyı, saçak altında, üstü boyalı profilli bir silme dolandır. Yapının ana taşıyıcısı yaklaşık 0.85 m genişliğinde taş beden duvarlarıdır. Duvarlar yakın tarihte, iç mekânda ve dış cephede kalın çimento ile sıvanmıştır. Restorasyon öncesi araştırmalarla, dış cephede özgün durumda sıva bulunmadığı tespit edildiğinden cepheler, sıvanmadan restore edilecektir. 0.27 m yarıçaplı daire kesitli sıvalı sütunlar tuğla kargirdir. Yapının ana mekânının (naos) tavanı orta nefte tonoz, yan neflerde ise düz ve kaplamalıdır. Kemerli giriş açıklığı mermer ile vurgulanmış olup giriş kapısı demirdir. Kapının üzerindeki mermer alınlıkta, silik olarak “tarih” anlamındaki “ETO” yazısı görülmektedir ancak yapının tarihi okunamamaktadır. Yapıdaki sütun başlıkları kartonpiyer tekniğiyle korint

⁴³ Boğazköy Camisi’nin rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi Pelin Çelik Mimarlık ve Restorasyon Bürosu tarafından hazırlanmıştır.

stilinde tasarlanmıştır (Şekil 3.239). Kırmızıya boyanmış olmasına rağmen başlıklar özgündür ve hatta narteksin üzerindeki galerinin güneybatısındaki ilk sütun başında yapının inşa tarihi yazmaktadır.



Şekil 3.237 : Boğazköy Camisi'nin restitüsyon planı ve cephesi (KVKBKA).

2013 yılında başlayan restorasyon süreci, günümüzde devam etmektedir. Bu süreçte, yapıya ilave yük getiren ve özgün malzemesine uyumsuz betonarme ara katı kaldırılmış, cami ile bağlantısı iptal edilmiştir. Bunun yanında, restorasyon öncesinde yıkılmış olan apsis, kazı çalışmalarıyla temelene ulaşılmasının ardından yeniden yapılacaktır (Şekil 3.239).



Şekil 3.238 : Boğazköy Camisi'nin 2011 tarihli restorasyon öncesi fotoğrafı (KVKBKA).

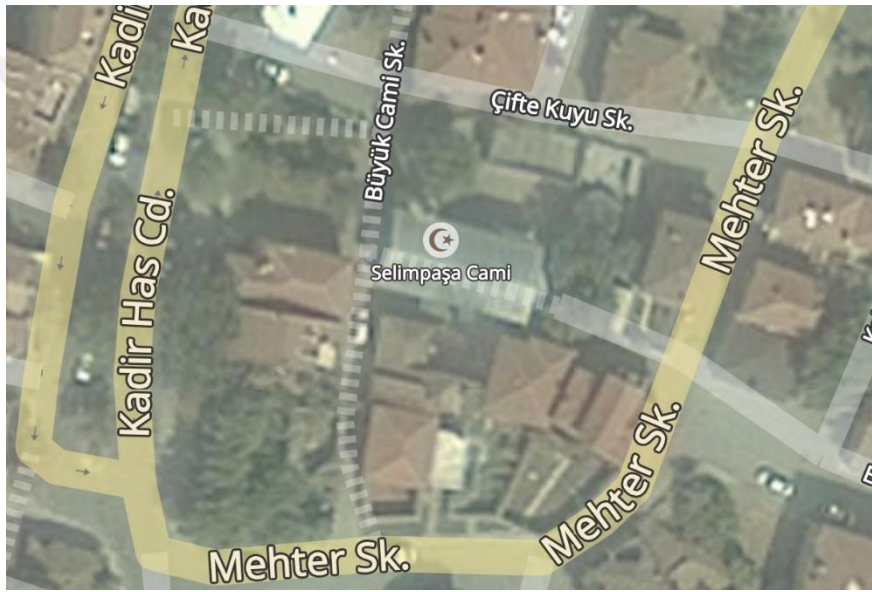


Şekil 3.239 : Boğazköy Camisi'nin 2011 yılında çekilmiş, restorasyon öncesi iç mekanı (solda) (KVKBKA) ve kazılarla ortaya çıkmış apsisin temeli (sağda).

3.3.6 Silivri Selimpaşa Kilise Camisi

İstanbul'un Selimpaşa ilçesinde (eskiden Silivri'ye bağlı Selimpaşa köyü) bulunan, Rumlar tarafından, Aya Yorgi ismiyle inşa edilmiş kilisenin 19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın ilk çeyreği arasında bir dönemde inşa edildiği bilinmektedir. Günümüzde Selimpaşa Tarihi Eski Cami olarak adlandırılmakta, 55 pafta 5851 parselde yer almaktadır (Şekil 3.240) (Çizelge D.33). Mübadele sonrası kilise bir süre boş kalmış, 1933 yılında minber, mihrap ve minare eklenerek cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1960'ların sonunda Selimpaşa'da yeni bir cami inşa edilmesiyle kullanım dışı kalmış, daha sonra Belediye'nin mülkiyetine girerek Tarım Kalkınma Kooperatifi olarak kullanılmıştır. Bu süreçte yapının mimarisinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Ön cepheye pencere açılmış, narteksin kuzeyindeki bölüme de, büro amacıyla bir oda eklenmiştir. İlerleyen dönemde yapı tekrar kullanım dışı kalmıştır. 1969 yılında yapının gübre deposu olarak kullanıldığı bilinmektedir. 22.03.1982 tarihli Hürriyet gazetesinin 3. Sayfasında çıkan "Eski Eserlere İlgi Göstermiyoruz" başlıklı yazı üzerine, Silivri Cumhuriyet Savcılığı harekete geçmiş, sorumlular hakkında dava açmak istemiş fakat yapı tescilsiz olması sebebiyle dava açılmamıştır. Bunun üzerine, 19.04.1982 tarihinde yapı boşaltılmış, 26.05.1983 tarihinde tescillenmiş ve koruma grubu 1 olarak belirtilmiştir. 5.11.1983 günü saat 00.20 sularında caminin minaresinin külâhına yıldırım isabet etmiş, minarede 1 m boyunda 0.05 ile 0.1 m genişliğinde bir çatlak oluşmuş, şerefe hasar görmüş, yapı kullanılmaz hale gelmiştir (Şekil 3.241). Kilisenin harap olmasını takip eden 3 sene boyunca (19.12.1986'da) Selimpaşa Belediye Başkanlığı'ndan yapıya ait onarım projesi talep edilmiştir. Belediye, yeterli ekipmana sahip olmaması sebebiyle, projenin İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü elemanlarınca yapılmasını istemiştir.

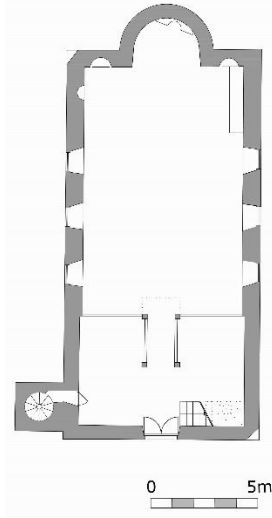
Bu süreçte işlevsiz kalan yapı tekrar depo olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1983 Kasım'ında, tescilli yapının halen harap durumda bulunması sebebiyle, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'na muhalefet etmek suçundan, Silivri Cumhuriyet Savcılığı'nca kamu adına dava açılmıştır. Uzun bir süreçten sonra 28.02.2001'de tekrar yapıya ait rölöve, restorasyon, restitüsyon projeleri ve raporları (Şekil 3.242) istenmiş, 2002 yılında özel bir ofisin⁴⁴ hazırladığı projeler ve raporlar onaylanmıştır ancak uygulamaya geçilmemiştir. 2006 yılında bir başka ofis⁴⁵ tarafından hazırlanan projeler onaylanmış, yalnız minare projesi onaylanmamıştır. Betonarmeden inşa edilmiş olan minare, olası bir depreme karşı güvenli olmadığı ve tarihsel bir değer taşımadığı için 2007'de onaylanan projeye göre yenilenmiştir (KVKBK).



Şekil 3.240 : Selimpaşa Camisi konumu.

⁴⁴ Mires Mimarlık.

⁴⁵ Hanart Mimarlık.



Şekil 3.241 : Selimpaşa Tarihi Eski Cami'nin planı (solda) ve 1983 tarihli fotoğrafı (sağda) (KVKBKA).

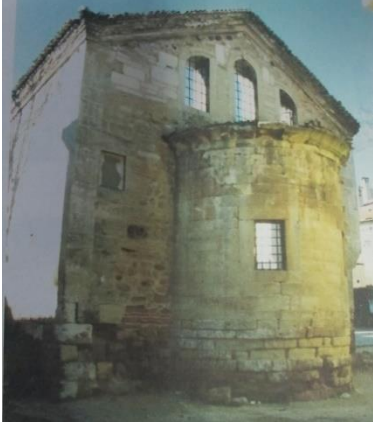


Şekil 3.242 : Selimpaşa Tarihi Eski Cami'nin 2001 tarihli fotoğrafları (KVKBKA).

Selimpaşa Kilise-camisi 9.15 x 18.15 m boyutlarında dikdörtgen planlı, tek sahınlı küçük bir yapıdır (Şekil 3.241 ve Şekil 3.243). Nefleri veya bema bölümü yoktur. Duvar kalınlığı 0.65 m ile 0.8 m arasında değişmektedir. Batı cephesinden girilen kilise-camisinin doğu cephesinde apsis ve iki yanında birer niş bulunmaktadır. Tuğla hatıllı ve moloz taş örgülü duvarlara açılmış giriş kapısı ve pencerelerin sövelerinde kesme taşlar kullanılmıştır (Şekil 3.244). Yarım daire planlı apsisin tümü düzgün kesme taşlarla inşa edilmiş, çatısı ise ana çatı seviyesinin altında tutulmuştur. Ahşap strüktürlü beşik çatı alaturka kiremitle örtülmüş olup içeriden aynalı tonoz şeklindeki ahşap kaplamalı tavan görülmektedir. Kuzey ve güney duvarlarında tavana yakın seviyede sepet kulplu basık kemerli üçer pencere mevcuttur. Yapı 1933 yılında cami olarak kullanılmaya başlanınca iç mekânda duvarlara bazı ayetler yazılmıştır. Bunların dışında, pencerelerin aralarında alçıdan yapılmış rölyefler de yer almaktadır.



Şekil 3.243 : Selimpaşa Tarihi Eski Cami'nin iç mekanı ve duvarındaki işlenmiş mermer.



Şekil 3.244 : Selimpaşa Tarihi Eski Cami'nin 2001 tarihli doğu cephesi fotoğrafı (solda) (KVKBKA) ve 2015 tarihli kuzey cephesi fotoğrafı (sağda).

3.3.7 Çatalca Kaleiçi Camisi

Çatalca'nın en eski mahallesi, bir dönem Rumların yaşadığı Kaleiçi'dir. Bu mahalle, tarihi özellikleri nedeniyle Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından 14.11.1985 gün ve 1566 sayılı karar ile Tarihi-Kentsel Sit Alanı olarak tescillenerek koruma altına alınmıştır. Müslümanların ise Ferhat Paşa mahallesinde yaşadığı bilinir. 16. yüzyılın ikinci yarısında, iki kez sadrazamlık yapan Ferhat Paşa, Çatalca'nın imarına büyük katkıda bulunmuştur.

Çatalca'nın merkezindeki en büyük kilise olan Aya Yorgi (Hagios Georgios) Kilisesi'dir. KVKBKA'nde restorasyon raporunda yazdığı üzere, bu kilise mübadele sonrası camiye çevrilmiş ve yeni cami Kaleiçi Camisi adını almıştır. Yapı, KVKBK'nın 14.11.1985 gün ve 1565 sayılı kararı ile "daha önce tescilli olan ve tescillerinin devamına karar verilen dini ve kültürel yapılar listesi"nde 3 envanter

numarasıyla tescilli olup 36 ada 2 parselde yer almaktadır. 2005 yılında koruma grubu 1 olarak belirlenmiştir. Yapının camiye dönüştürülme sürecine ilişkin somut belgeler yoktur (Çizelge D.34).

Günümüzde camide eski kilise-camiye ait izler görülememektedir. Diğer tarafta, yapı kilise mimarisine uygun olacak şekilde kuzey-güney doğrultusunda değil de cami mimarisine uygun olacak şekilde kuzeybatı-güneydoğu yönünde konumlanmaktadır. Bu da yapının bir kilise olarak değil, cami olarak inşa edildiğini düşündürmektedir. Fener Rum Patrikhane’sindeki “Metra ve Atira Metropolitliği” kitabından öğrenilen bilgiler bu fikri doğrulamaktadır. Aya Yorgi Kilisesi, 1894 depreminde yıkılmış, 1898’de yenisi yapılmıştır. Mübadele sonrası camiye çevrilen kilise, 1955’te yıkılmış, yerine yeni bir cami inşa edilmiştir (Valsamidis, 2007). Eski kilisenin taşlarının yeni caminin inşasında kullanıldığı düşünülmektedir.

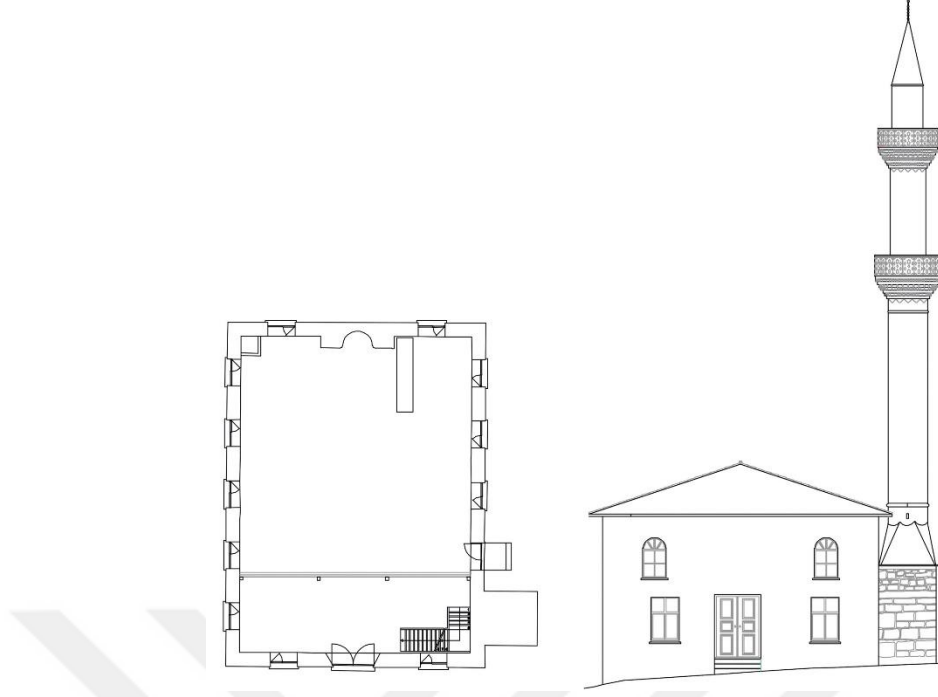
Cami 1983, 1999 sonrası ve 2008 yıllarında çeşitli onarımlar görmüş ve günümüzdeki biçimini almıştır. Eski fotoğraflardan da anlaşıldığı üzere, caminin iki şerefeli olan minaresinin bir kısmı 17 Ağustos 1999 depremi sonrası yıkılmış, daha sonra minare tek şerefeli hale getirilmiştir. 2011 yılında onaylanan projenin uygulaması günümüzde devam etmektedir.

Restorasyon öncesinde yapının üzeri ve son cemaat yeri kubbe ile örtülüdür (Şekil 3.245). Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı caminin örtü sistemi, mihrap önünde büyük, merkezi bir kubbe ile kuzeyindeki üç adet küçük kurşun kaplı kubbeden oluşmaktadır. Merkezi kubbe, dört yönde bulunan yarım yuvarlak kemerlerin üzerindeki çokgen kasnak üzerinde yükselmektedir. Çokgen kasnağın her bir bölmesinde birer, yuvarlak kemerler içinde ise üçer pencere yer almaktadır. Kemer içindeki pencerelerden ortadaki diğerlerine göre daha yüksekte konumlanmaktadır. Aynı özelliklere sahip dışlık beton pencereler dikdörtgen biçimli ve sivri kemerlidir. Caminin kuzeybatısında tek şerefeli bir minaresi bulunmaktadır (Şekil 3.245).



Şekil 3.245 : Kaleiçi Camisi'nin restorasyon öncesi durumu (KVKBKA, 2011).

Yapının restitüsyon araştırmaları sonrası üç dönem için ayrı projeler çizilmiştir. 1. Dönem (1925-1955) restitüsyon önerisi, caminin eskiden kilise olduğu göz önünde bulundurularak minaresiz yapılmıştır. Kilise-caminin apsisi yoktur. 2. Dönem (1955-1983) restitüsyon önerisi, yapının cami olarak kullanıldığı dönem göz önüne alınarak minareli, yine aynı plan tipi ile apsissiz ve kırma çatılı olarak yapılmıştır. 3. Dönem (1983 sonrası) restitüsyon önerisi ise kubbeli camiye olduğu gibi kabul ederek yalnız betonarme eklerinden arındırmayı amaçlamaktadır. Fakat kubbeli caminin, “kültür varlığı değeri taşımayan bir dönemi simgelemesi” sebebiyle bu öneri uygun bulunmamıştır. Yapının restorasyonunun, 2. Dönem önerisi esas alınarak yapılması uygun görülmüş ve onaylanmıştır (Şekil 3.246).



Şekil 3.246 : Kaleiçi Camisi'nin onaylanan restorasyon projesi çizimi (KVKBKA, 2011).

Onaylanan restorasyon projesine göre, deprem için risk taşıyan betonarme kubbeler ve muhdes son cemaat yeri sökülerek ahşap yapılmasına karar verilmiştir. Yine deprem sebebiyle minarenin taş kaidesinin üzerindeki beton pabuç ile beton briketten inşa edilmiş olan gövde ve petek bölümleri sökülerek taş ile yeniden örülecektir. Cephelerde taş yüzeylerde sıva raspası yapılacaktır. Projeye göre yapı 12 m eninde 16 m boyunda dikdörtgen planlıdır. Duvarları 0.65 m genişliğindedir. Kıрма çatılı köy camilerine benzer mimari sergilemektedir. Onaylanan restorasyon projesine göre tavan yüksekliği 6 m olacaktır.

Temmuz 2015 ve 2016'da şantiye yerinde uygulamanın neredeyse devam etmediği tespit edilmiştir. Duvarlara raspa yapılmış, betonarme hatıl ve kolonlar ortaya çıkarılmıştır (Şekil 3.247, Şekil 3.248). Bunların yapıdan temizlenmesi gerektiği öngörülse de bunun uygulama aşamasında yaratacağı güçlükler sebebiyle uygulanmasına devam edilmediği, şantiye görevlisi tarafından ifade edilmiştir.



Şekil 3.247 : Kaleiçi Camisi'nin kuzeydoğu cephesinde raspa yapıldıktan sonra ortaya çıkan moloz taş duvar, tuğla söveler ve betonarme kolon ve kiriş sistemi (Küçük, 2016).



Şekil 3.248 : Kaleiçi Camisi'nin güneybatı cephesi, raspalı ve raspasız duvarlar (Küçük, 2016).

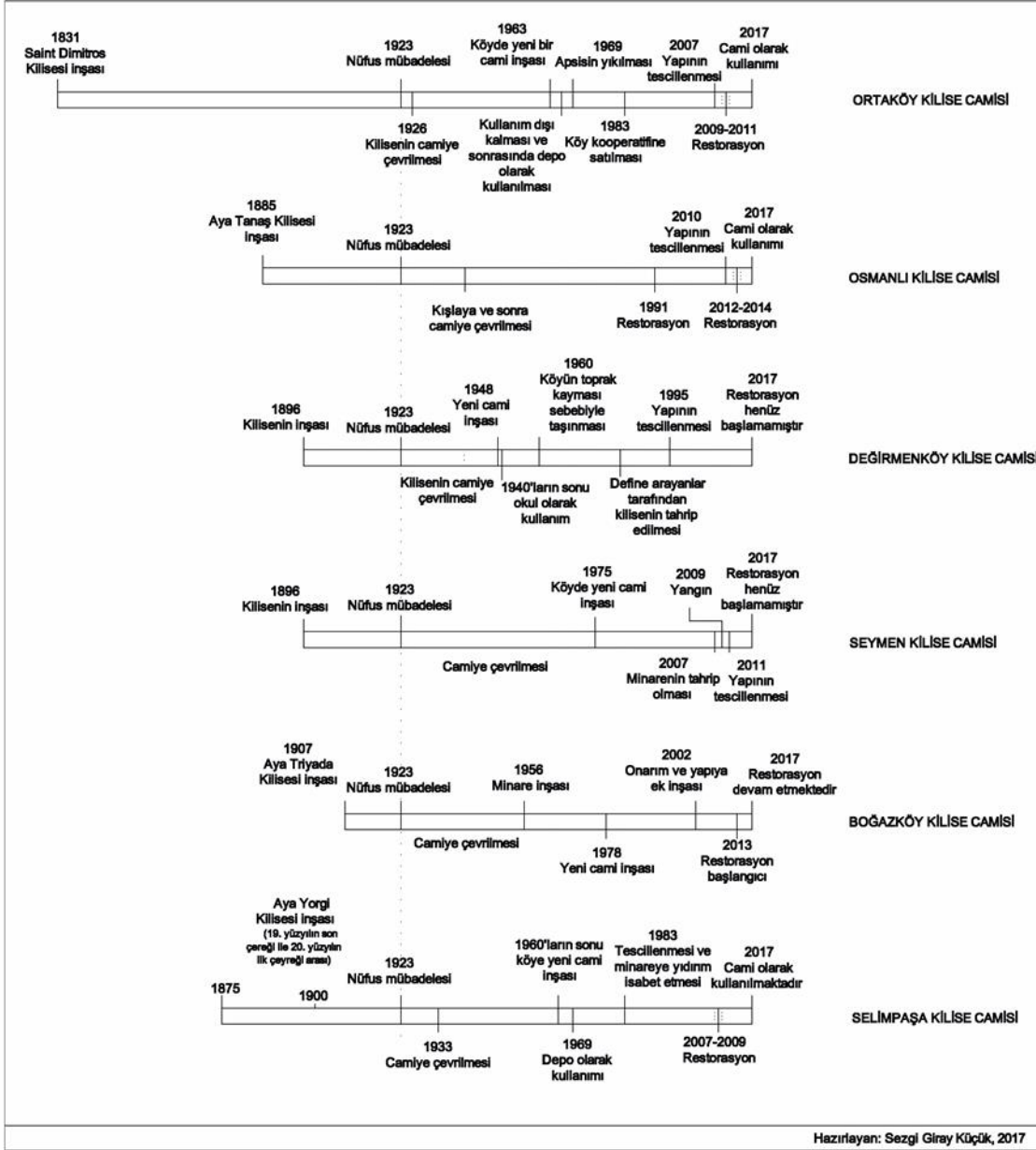
3.3.8 Kiliseden dönüştürülen camilerin mimari analizi ve genel değerlendirmesi

Kilise-camilerin, plan özellikleri, sütun sayısı ve tipi, yapının eni, boyu, alanı, tavan yüksekliği, taban alanı, duvar kalınlığı, taşıyıcı duvar malzemesi, apsis malzemesi, tavan tipi ve kaplaması, çatı örtüsü gibi mimari özellikleri kendi arasında kıyaslanmıştır (Çizelge 3.1). Kaleiçi Camisi içerisinde sütun veya apsis yoktur. Bu cami, kilise planına benzer şekilde doğu batı doğrultusunda değil, cami planına benzer şekilde güneydoğu kuzeybatı doğrultusunda konumlandığından, plan şeması da kilise planından farklıdır (Şekil C.8). Bu sebeple, kilise mimarisi içerisinde değerlendirilmesinin uygun olmayacağı düşünülen Kaleiçi Camisi'ne yazı içerisinde

yer verilmiş fakat yorumlar kısmında yer verilmemiştir. İncelenen altı kilise-cami, değerlendirilmiş ve bazı tespitlerde bulunulmuştur.

Çatalca Vilayeti içerisinde tespit edilen, günümüze gelebilmiş kilise camilerin dördü Silivri’de, ikisi Arnavutköy’dedir. Bu kilise camiler kronolojik olarak sıralanacak olursa, 1831 yılında Ortaköy’deki, 1885 yılında Arnavutköy’ün merkezindeki, 1896 yılında Değirmenköy’deki ve Seymen’deki, 1907 yılında Boğazköy’deki, 19. yüzyılın son, 20. yüzyılın ilk çeyreği arasında ise Selimpaşa’daki kiliseler inşa edilmiştir. En eski tarihli Ortaköy’deki Aya Dimitros Kilisesi, Tanzimat öncesi döneme tarihlenen tek kilise olup dönemin kuralları gereğince mütevazı bir şekilde inşa edilmiştir. Boğazköy’deki Aya Triyada Kilisesi (1907), alanı en büyük ve İstanbul’un merkezine en yakın kilisedir. Bunun yanında narteks bölümünün ana kütlede daha geniş yapılmasıyla diğer kiliselerin planlarından farklılaşmaktadır.

Kilise camiler, mübadele sonrası bölgede yeni cami yapılana kadar kullanılmış, daha sonra halkın tercihine bağlı olarak kullanımları sınırlanmış, bir süre sonra adeta terk edilmişlerdir (Şekil 3.249). Bu süreçte çoğunlukla depo olarak kullanılan yapılar ihmal edildiğinden ya yangına maruz kalmış, ya içlerinde define aranarak zeminleri talan edilmiş, ya da deprem gibi doğal afetler sebebiyle zamanla harap olmuşlardır. Bu süreçte yapıların özgün detayları bir hayli zarar görmüştür. 2000’li yıllarda kilise camilerin restorasyonu hız kazanmış olup bu süreç günümüzde de devam etmektedir.



Şekil 3.249 : Kiliselerin inşasından günümüze geçirdiği değişiklikler (Küçük, 2017).

Kiliselerin camiye çevrilme sürecinde öncelikle kiliselere özgü, önemli bir mimari öğe olan apsislerin yok edildiği görülmektedir. Kiliselere, mihrap, minber ve minare gibi camiye özgü mimari öğeler eklenmiş, bazı çan kuleleri minareye dönüştürülmüştür. İç mekânda duvarlara Türk sanatına ait motiflerin yanında ayetler de yazılmıştır. Mübadele sürecinde kiliselerin ikona, haç gibi taşınabilir boyuttaki dini objeleri, yöre halkı olan Rumlarca beraberlerinde götürülmüştür (Balta ve Millas, 1996). Bu sebeple günümüzde kiliseye özgü bir öğe mevcut değildir. Seymen ve Boğazköy'deki kiliselerin çan kuleleri camiye çevrilme sürecinde minareye dönüştürülmüş, çan kulesi bulunmayan Selimpaşa Kilise Camisi'ne 1933'te, Osmanlı Kilise Camisi'ne 1991'de, Ortaköy Kilise Camisi'ne 2009'da restore edilirken minare eklenmiştir. Değirmenköy

Kilisesi ise minaresizdir. İncelenen kilise camilerden üçü (Ortaköy, Selimpaşa ve Osmanlı kilise camileri), 2000’li yıllarda restore edilmiş ve cami olarak kullanıma açılmış olup birinin (Boğazköy Kilise Camisi) restorasyonu devam etmektedir. İkisi ise harap durumdadır ve günümüzde kullanılmamaktadır. Harap durumda olan Değirmenköy Kilisesi’nin restorasyon projesi, KVKBK tarafından kilise olarak işlevlendirilmek üzere onaylanmış olup uygulanmak üzere beklemektedir. Seymen Kilise Camisi’nin korunması konusunda ise herhangi bir girişimde bulunulmamıştır.

Çatalca Vilayeti içerisinde yer alan, günümüze gelebilmiş ve çalışma kapsamında incelenen Rum kiliselerinin tamamı bazilikal plan şemalıdır. En büyük alana sahip olan yapı 485 m² ile Boğazköy Kilise Camisi’dir. Bunu 404 m² ile Osmanlı Camisi, 380 m² ile Değirmenköy Kilise Camisi, 302 m² ile Ortaköy Kilise Camisi ve 244 m² ile Seymen Kilise Camisi takip eder. Alandaki en küçük yapı, 166 m² ile Selimpaşa Kilise Camisi’dir. Kilise camiler içerisinde yalnız Boğazköy’deki kilisenin narteks bölümü ana kütlede uzunlamasına daha geniş yapılmış olup diğer yapılar dikdörtgen plan şemalıdır. Selimpaşa Kilise Camisi tek nefli, diğer kilise camiler üç nefli olup nefleri dörder veya beşer sütun ayırmaktadır. Ortaköy, Seymen ve Boğazköy kilise camilerinde kullanılan sütunların başlıkları volütlü, Osmanlı ve Değirmenköy kilise camilerinde kullanılan sütunların başlıkları ise düzdür. Selimpaşa Kilise Camisi tek nefli olduğundan sütuna sahip değildir. Yapıların enleri 9.15 m ile 16 m arasında, boyları 18.15 m ile 29 m arasında, en boy oranları ise 0.5 ile 0.65 arasında değişmektedir. Başka bir deyişle yapıların boyları, enlerinin yaklaşık iki katıdır. En yüksek tavanlı kilise 11.5 m ile Boğazköy Kilise Camisi, en alçak tavanlı kilise 6.30 m ile Ortaköy Kilise Camisi’dir. Kiliselerde kullanılan pencerelerin neredeyse tamamı basık kemerlidir. Beden duvarları kalınlıkları 0.65-0.85 m arasında değişmekle birlikte ortalama 0.80 metredir. Cepheler sıvasız olup çoğunlukla tuğla ve moloz taş kullanılarak oluşturulmuş almasıık örgünün hâkim olduğu dikkati çekmektedir. Çoğu yapının köşelerinde kesme taş, apsislerinde ise kesme taş veya moloz taş kullanılmıştır. Tüm kilise camiler çatılı olup kaplama olarak ise Ortaköy Kilise Camisi’nde kurşun, diğerlerinde kiremit kullanılmıştır. İç mekânda naos kısmı tonoz, yan nefler tek eğimli tavan ile örtülmekte olup tamamı ahşaptır.

Çizelge 3.1 : Çatalca Vilayeti’nde mübadele Sonrası Camiye Dönüştürülen Kiliselerin Mimari özelliklerinin karşılaştırıldığı çizelge.

Genel Özellikler	Kilise/Caminin bugünkü adı	Tarihi Ortaköy Camisi	Osmanlı Camisi	Eski Değirmenköy Kilisesi	Seymen Eski Cami	Boğazköy Camisi	Selimpaşa Tarihi Eski Cami	
	Bulunduğu İlçe	Silivri	Arnavutköy	Silivri	Silivri	Arnavutköy	Silivri	
İşlevsel Özellikler	İnşa tarihi	1831	1885	1896	1897	1907	19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın ilk çeyreği arası	
	Kilise Adı	Aya Dimitros	Aya Tanaş	(Bilinmiyor)	(Bilinmiyor)	Aya Triyada	Aya Yorgi	
Mimar Özellikler	Camiden başka hangi işlevlerle kullanıldığı	Depo	Kışla	Okul	(Bilinmiyor)	Depo	Depo	
	Minare Eklenme Tarihi	2009	1991	-	-	1956	1933	
Mimar Özellikler	Boyutlar	Alanı (m ²)	302	404	380	244	485	166
		Eni, boyu (m)	13.5 x 22.3	16.3 x 24.8	15.6 x 24.4	12.2 x 20	16 x 29	9.2 x 18.2
		En boy oranı	0.6	0.65	0.64	0.61	0.55	0.5
		Tavan yüksekliği (m)	6.3	10.2	9.4	9.4	11.5	7.4
		Duvar kalınlığı (m)	0.80	0.80	0.74-0.82	0.80	0.85	0.65-0.80
		Plan tipi	Bazilikal	Bazilikal	Bazilikal	Bazilikal	Bazilikal	Bazilikal
	Plan Öz.	Nef sayısı	3	3	3	3	3	1
		Naos-Nef arası sütun sayısı	5	5	4	4	5	-
		Naos üst örtüsü	Basık tonoz	Tekne tonoz	Düz tavan	(Bilinmiyor)	Tekne tonoz	Aynalı tonoz
	Mim. öğeler	Yan neflerin üst örtüsü	Tek eğimli tavan	Tek eğimli tavan	Tek eğimli tavan	Tek eğimli tavan	Tek eğimli tavan	Tek eğimli tavan
		Pencere tipleri	Basık kemerli	Basık kemerli	Basık kemerli	Basık kemerli	Basık kemerli	Basık kemerli
		Sütun başlığı	Volütlü	Düz başlık	Düz başlık	Volütlü	Volütlü	Sütun yok
	Malzemeler	Duvar örgü malzemesi	Almaşık (moloz taş ve tuğla), köşeler kesme taş	Moloz taş, yapının köşeleri kesme taş	Almaşık (moloz taş ve tuğla) köşeler kesme taş	Tuğla yapıda taş ile onarımlar var	Almaşık (moloz taş ve tuğla)	Almaşık (moloz taş ve tuğla), köşeler kesme taş
		Apsis duvarı malzemesi	Moloz taş	Kesme taş	Almaşık	Apsisi yok	Moloz taş	Kesme taş
		Çatı üst örtü malzemesi	Kurşun	Marsilya Kiremit	Marsilya Kiremit	(Bilinmiyor)	Marsilya Kiremit	Alaturka Kiremit

3.4 Günümüzde Mevcut Olmayan Tarihi Camiler

Tez kapsamında yapılan araştırmalarda, pek çok tarihi cami ismine rastlanmıştır. Fakat bazı camiler günümüze ulaşamamıştır. BOA, haritalar ve kitaplarda rastlanan camilere, bu bölümde yer verilecektir. Bazı belgelerde ise günümüzde bilinmeyen köy isimleri görülmektedir. Köylerin eski isimleri için, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 1968 tarihli yayını olan “Köylerimiz” kitabından, 1901 ve 1909 tarihli haritalardan ve Doktor Mehmed Ali’nin 1925 tarihli “Çatalca Vilayeti” kitabından yararlanılmıştır. Camiler aşağıda belirtilmektedir.

- Silivri nahiyesine bağlı Haraççı Köyü içerisinde cami ve mektep yaptırılmasından söz eden 1777 tarihli bir BOA belgesi mevcuttur (BOA.C.MF.47/2319). 1894 yılına ait bir başka kayıta ise yine bu köyde Mehmed oğlu Seyyid Abdülkadir Efendi tarafından yaptırılan bir camiden söz edilmektedir (BOA.C.EV.463/23439). Cami ve mektebin onarımı hakkında bir başka belge de 1908 yılına aittir (BOA.Y.MTV.307/141). Silivri’nin Haraççı Köyü, günümüzde Gazitepe Köyü olarak adlandırılmaktadır (Köylerimiz, 1958, s.224). 1901 tarihli Osmanlıca haritada, burası Haraççı Çiftliği olarak görülmektedir. Yerleşim içerisinde günümüzde herhangi bir tarihi cami mevcut

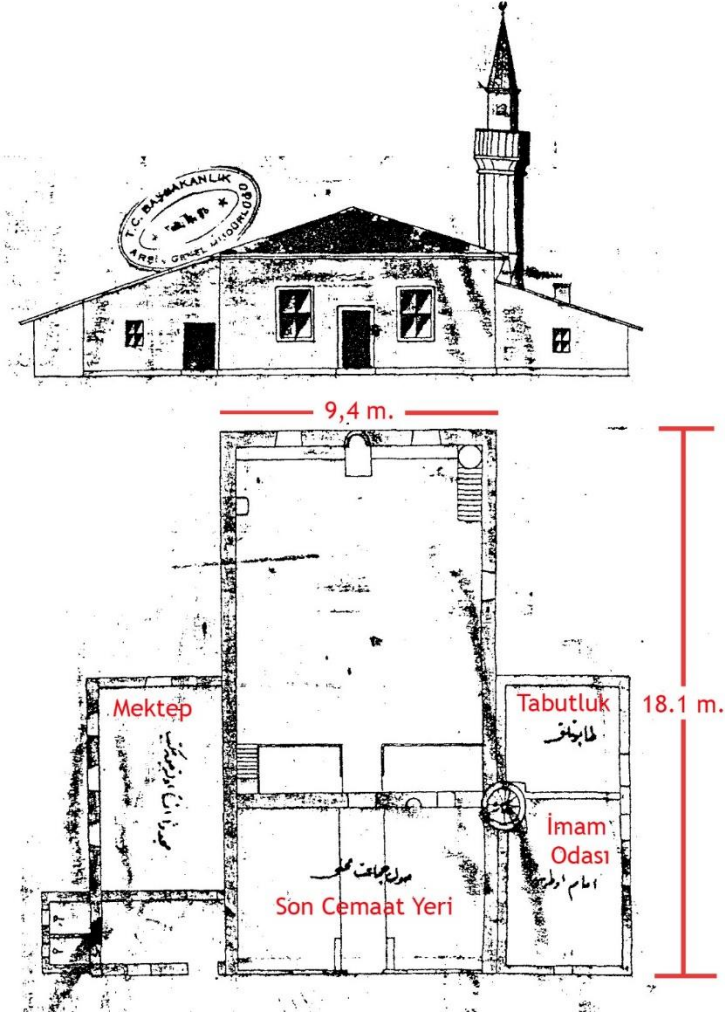
değildir. Günümüzde Arnavutköy'e bağlı Haraççı isimli bir semt de vardır fakat burası Silivri'ye uzak olup, Gaziosmanpaşa'ya bağlıdır (Köylerimiz (1968, s.268)).

- Hadımköy Sazlıbosna'da, 1899'da bir caminin olduğunu gösteren bir belge mevcuttur (BOA.Y.PRK.ASK.147/24). Bunun yanında 1909 tarihli haritada da Sazlıbosna'da bir cami ifade edilmiştir fakat günümüzde bu bölgede tarihi bir cami tespit edilememiştir. Sazlıbosna Köyü Camisi hakkındaki bir başka belgeden, Hacı Süleyman Efendi'nin 1900 yılında hem camide imamlık hem de mektepte muallimlik yaptığı öğrenilmektedir (BOA.HH.THR.354/37). Dolayısıyla caminin yakınında bir de mektep olma ihtimali yüksektir.
- Çatalca'nın Baklalı köyünde Geylanî Ali Paşa Camisi'nin yer aldığından Dr. Mehmed Ali (1925) söz etmiştir. Bu camiye ait BOA'nde de 1708 yılına ait bir belge vardır (BOA.C.EV.446/22560). Günümüzde Arnavutköy'e bağlı Baklalı köyü içerisinde tarihi camiye rastlanmamıştır. 1901 tarihli haritada da Baklalı köyü aynı isimle görülmektedir. 1909 tarihli harita, Baklalı'yı kapsamadığından bu tarihte Baklalı'da cami olup olmadığı bilinmemektedir. Köylerimiz (1968) kitabında da Çatalca'nın Boyalık nahiyesine bağlı Baklalı köyüne yer verilmiştir.
- 1706 ve 1752 tarihli belgelerde, Silivri'nin Köstemer Köyü'nde Sofu Mehmed Paşa Camisi'nden söz edilmektedir fakat bu köye kaynaklarda rastlanamamıştır (BOA.C.EV.95/4721) ve (BOA.C.EV.550/27774). Aynı camiye ait 9 Aralık 1729 tarihli bir belge de camideki imam, müezzin gibi görevlilerin ücretleri ile ilgilidir (BOA.AE.SAMD.III.64/6482).
- 3 Temmuz 1883'te Silivri'nin Gelevri Köyü'nde (günümüzde Yolçatı Köyü) bir cami inşasına başlanmasına ilişkin BOA belgesi mevcuttur (BOA.Y.MTV.11/77). Ancak günümüzde köyde bu cami mevcut olmayıp 1948 inşa tarihli bir başka cami bulunmaktadır.
- 11 Ekim 1894 tarihli belgede, İzzeddin, Bahşayış ve Papazburgaz köylerinde Sultan II. Abdülhamid'in emriyle inşa edilen cami ve mekteplerin temel atma törenlerinin yapılacağı (BOA.HH.THR.340/126) söylenmektedir. 24 Ekim 1894'te ise törenler bitmiştir (BOA.HH.THR.340/127). Bahşayış'taki cami, 1909 tarihli haritada da görülmektedir fakat günümüzde mevcut değildir.

Papazburgaz köyündeki (Büyükçekmece Ahmediye'ye bağlı) caminin 1908 yılında onarıldığı bilinmektedir (BOA.Y.MTV.307/141). 1909 tarihli haritada görülmemesi dikkat çekmektedir. Papazburgaz Köyü ise günümüzde Ahmediye Köyü olarak anılmaktadır ve burada tarihi cami bulunmamaktadır. İzzeddin köyünde 1909 tarihli haritada cami görülmemektedir, günümüzde de bu köyde tarihi cami mevcut değildir.

- Büyükçekmece Trakatya Köyü'nde (günümüzde Yakuplu Mahallesi) ve Kalikratya Köyü'nde (günümüzde Mimar Sinan Mahallesi) ismi belirtilmemiş birer cami mevcuttur (BOA.BEO.3085/231344).
- Büyükçekmece Dere Köyü'nde (bugün Deliklikaya civarı) Kasap Muhiddin/Muhyiddin Camisi mevcuttur. (BOA.C.EV.255/13012).
- 1897 tarihli bir belgede, Bahşayış Çiftliği'nde iskân edilen Kırım muhacirlerinin dinî eğitim almaları ve beş vakit namazlarını kılmaları için, cami ve mektep inşa edildiği belirtilmiştir. Mekteplerin muallim, imam ve müezzinlerine maaş ödendiği, öğrencilere ücretsiz Kur'ân-ı Kerim, kitaplar, risaleler ile kağıt ve kalemler verildiği, halkın cehaletten kurtarılması için her türlü kolaylığın sağlandığı da bu belgede belirtilmektedir (BOA.HH.THR.354/26).
- 1830 tarihli bir belgede, Hacımaşlı Köyü'ndeki mescidin minber konularak camiye çevrildiği yazmaktadır (BOA.HAT.1580/56).
- Bezmiâlem Valide Sultan Vakfı'ndan Balabanburun mevkiinde kurulan muhacirin köyünde daha önce inşa edilen caminin harap olması yüzünden yıkılarak yeniden kargir olarak yapıldığı, camiye arazi tahsis edildiği ve cami hatipliğinin aylık 5 kuruş ücretini vakıftan almak üzere Ferhad Efendi'ye tevcih edildiği belirtilmektedir (BOA.İ.EV.50/38) (29 Aralık 1909).
- Silivri'de Fatih Sultan Mehmed'in bir kiliseden dönüştürdüğü cami, 925'e kadar Silivri Kalesi içinde duruyorken bu tarihte bir kaymakam tarafından yıkılmıştır (Ayverdi, 1953, s.81).
- Silivri'nin Kılınç Köyü Camisi'nin Kılınç Köyü'ndeki cami ve bitişiğindeki mektebin tamir edilmesi için, 13 Mayıs 1883 tarihinde ölçekli bir çizim hazırlanmıştır (Şekil 3.250) (Dündar, 1999). Kılınç köyü, günümüzde

Küçükkılıçlı ve Büyükkılıçlı olarak ikiye ayrılmış durumdadır. 1999 yılındaki tespitlere göre Büyükkılıçlı Köyü'nde 1945 tarihli, Küçükkılıçlı Köyü'nde 1951 tarihli camiler vardır. Ancak günümüzde Büyükkılıçlı Köyü'ndeki cami mevcut olmayıp kubbeli betonarme bir başka cami mevcuttur. Küçükkılıçlı Köyü'ndeki cami ise mevcuttur ancak çalışma kapsamında 1950 öncesi yapım tarihli camilere yer verildiğinden, bu cami kapsam dışı tutulmuştur.



Şekil 3.250 : Silivri Kılınç Köyü Camisi, 1883 tarihli çizimi (Dündar, 1999).

- Kırım Hanlarının sarayının da yer aldığı söylenen Çatalca'nın Subaşı Köyü'nde, günümüzde mevcut olan kubbeli ve 1979 inşa tarihli caminin yerinde, 1970 yılında "Han Camisi" isimli bir kırma çatılı caminin olduğu bilinmektedir (Koçu, 1970). Bu caminin yanında "Selim Giray Sultan Çeşmesi" bulunmaktadır (Şekil 3.251 ve Şekil 3.252). Bu çeşme, II. Kaplan Giray Han'ın oğlu Selim Giray Sultan'ın hayır eseridir. İki selvi ortasında büyükçe bir gül motifi ile düzenlenmiş dik bir dikdörtgen formundaki kitabe

taşı lülenin üstüne konmuştur. Koçu, çeşmedeki selvi motiflerinden yola çıkarak, çeşmenin, cami haziresi için yaptırıldığını düşünmektedir. Çeşmenin kitabesi şöyledir: “Çeşmei Selim Giray Sultan bin Kaplan Giray Han, Men şüribe sihha, sene 1205”. Miladi 1790-1791 yıllarında inşa edilmiş olan çeşme, Kaplan Giray’ın vefatı olan 1771-1772 yılında olduğundan Selim Giray Sultan’ın, babasının ruhu için yaptırdığı düşünülmektedir (Koçu, 1970). Dolayısıyla eski cami de 1700’lü yıllarda yaptırılmış olabilir.



Şekil 3.251 : Çatalca, Subaşı Köyü’ndeki Han Camisi ve Selim Giray Sultan Çeşmesi (Koçu, 1970).



Şekil 3.252 : Günümüzde tarihi çeşme, 1979 inşa tarihli Subaşı Camisi ve sağ tarafta hazire.

- Kasım 1912'den Temmuz 1913'e kadar Bulgarlar tarafından işgal edilen Silivri'de Danişmend Mescidi, Kır Camisi, Bodur Mescidi, Kasımpaşa Mescidi, kale orta kapısı yanındaki Abdülğani Mescidi ve Apokaukos Kilisesi'nden çevrilen Fatih Camisi yıkılmıştır (Kozanoğlu, 1994).
- Silivri'nin Kaleiçi Mahallesi'ndeki Apokaukos Kilisesi, Silivri Osmanlıların idaresinde geçince camiye çevrilmiştir (Kozanoğlu, 1994). Fakat zamanla bu yapı yok olmuştur. Günümüzde kilisenin sarnıcı, birkaç parça zemin kaplama taşı ve çiçeklik olarak kullanılan, yerden yaklaşık 0.40 m yüksekliğinde bir parçası kalmış olan apsisi mevcuttur. Günümüzde burada yer alan cami 1978 tarihli, minare ve gasilhanesi ise 1984 ve 1985'te yapılmıştır (Şekil 3.253).



Şekil 3.253 : Silivri, Apokaukos Kilisesi'nin günümüzde çiçeklik olarak kullanılan apsisi ve arka planda 1978 tarihli Fatih Camisi.

Sözü edilen camiler haricinde Karacaköy Nahiye Merkezi'nde ve Ormanlı Köyü'nde de birer caminin olduğu, 1909 tarihli haritada ifade edilmiştir. 1925 basım tarihli kitabında Dr. Mehmed Ali, Karacaköy'de Yahya Paşa Camisi'nden ve Orcunlu köyünde (günümüzde Örcünlü) Mustafa Çelebi Camisi'nden söz etmiştir. Günümüzde söz konusu yerleşimlerde tarihi cami bulunmamaktadır.

3.5 Çatalca Vilayeti'ndeki Tarihi Camiler İle İlgili Genel Değerlendirme

Çatalca Vilayeti içerisindeki camiler konumlarına göre irdelendiğinde, Silivri Kazası içerisinde 9 cami, Büyükçekmece Kazası içerisinde 5 cami, Karacaköy Kazası ve Terkos Bucağı'ndan oluşan Çatalca Merkez Kazası içerisinde 16 cami ve 2 minare yer

almaktadır. Büyükçekmece'ye yakın konumlanmış tarihi bir cami olan Küçükçekmece Fatih Camisi de çalışmaya dâhil edilmiş, toplamda tez kapsamında 31 tescilli cami, 2 tescilli minare incelenmiştir. Bu camilerden 22'si (%71'i) kırma çatılı köy camisi 6'sı (%19'u) kilise olarak inşa edilip sonradan camiye çevrilmiş kilise camilerdir. 3 cami ise kubbelidir (%10'u). Alanda bulunan 2 tescilli minare, günümüzde mevcut olmayan camilerin günümüze gelebilmiş minareleridir (Şekil 3.254).



Şekil 3.254 : Tarihi camilerin Çatalca Vilayeti içerisindeki konumları.

Vilayet içerisindeki tarihi camiler, 15. yüzyıldan (Fetih döneminden) 20. yüzyıla kadar çeşitli dönemlerde inşa edilmiştir. Bu camilerin 9'unun inşa tarihi net olarak bilinmemektedir. İnşa tarihi bilinen 21 cami içerisinde 10'u 19. yüzyıla, 7'si 16. yüzyıla, 2'si 15. yüzyıla, biri 17. yüzyıla, ikisi 20. yüzyıla tarihlenmektedir.

Kilise camilerin tamamı 19. yüzyılda, kubbeli camilerin tamamı 16. yüzyılda inşa edilmiştir. Kırma çatılı köy camileri ise 15. yüzyıl ve 20. yüzyılın ilk yarısı arasında çeşitli dönemlerde inşa edilmiş olmakla birlikte, çalışma alanı içerisinde 2 adet 15. yüzyıl, 4 adet 16. yüzyıl, bir adet 17. yüzyıl, 5 adet 19. yüzyıl, bir adet 20. yüzyıl camisi mevcuttur. 9 caminin ise inşa tarihi net olarak bilinmemektedir.

3.5.1 Çatalca Vilayeti'ndeki tarihi camilerin konum ve yapım tarihi ilişkisi

Camiler, konumlarına göre irdelendiğinde, kubbeli camilerin merkezlerde (2 cami Çatalca Vilayet merkezinde, bir cami Silivri Kaza merkezinde), kırma çatılı camilerin ise köylerde konumlandığı dikkati çekmektedir. Bu durum, yerleşimlerdeki nüfus yoğunluğunun dikkate alındığını göstermektedir. Çatalca Vilayeti içerisinde Büyükçekmece ve Küçükçekmece'deki Fatih camileri, Fetih dönemi yani 15. yüzyıl camilerinden olup benzer şekilde birbirine yakın konumlanmışlardır. Kiliseden camiye dönüştürülen 6 yapının 4'ü Silivri'de, 2'si Arnavutköy'de yer almaktadır. Kilise camilerin büyük çoğunluğunun Silivri'de yer almasının sebebi, Silivri'nin en çok mübadil iskânı yapılan, dolayısıyla mübadele öncesinde en çok Rum nüfusa sahip olan semtlerden biri olmasıdır (Goularas, 2012). Arnavutköy'de birbirine yakın konumlanan iki kilise caminin olması, benzer sebeple açıklanabilir.

Camiler, inşa tarihlerine göre sınıflandırıldığında, Çatalca Vilayet merkezi ile Silivri ve Büyükçekmece Kaza merkezlerinde, 16. yüzyıla ait camilerin yoğunlaştığı dikkati çekmektedir (Şekil 3.255). Bu camiler, Çatalca merkez kazasında Ali Paşa, Ferhad Paşa, Akören Cedid Ali Paşa, Baba Nakkaş camileri, Silivri Kaza merkezinde Piri Mehmed Paşa ile Büyükçekmece Kaza merkezinde Sokollu Mehmed Paşa ve İmaret camileridir.



Şekil 3.255 : Tarihi camilerin Çatalca Vilayeti içerisindeki konumları ve inşa dönemleri.

Çatalca Vilayeti'ndeki en eski camilerden üçü, Büyükçekmece'de yer almaktadır. Büyükçekmece Kaza Merkezi'ndeki, tamamı kırma çatılı olan tarihi camilerden Fatih Camisi, 15. yüzyıla, İmaret ve Sokollu Mehmed Paşa camileri 16. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu ilçede 4 tarihi cami tespit edilmiş olup birinin inşa tarihi net olarak bilinmemektedir (Çakmaklı Camisi). Büyükçekmece'nin bölünmesiyle oluşmuş Esenyurt ilçesinde de inşa tarihi net olarak bilinmeyen bir tarihi cami vardır. Günümüzde Esenyurt Tarihi Merkez Camisi olarak adlandırılan bu caminin eski ismi, BOA belgelerine göre Kasap Sinan Camisi'dir.

Günümüzde, Arnavutköy'de 7 tarihi cami ve bir tarihi minare tespit edilmiştir. Camilerden biri 16. yüzyılda (Baba Nakkaş Camisi), 5'i 19. yüzyılda inşa edilmiş olup birinin inşa tarihi net olarak bilinmemektedir (Hadımbaba Camisi). Baba Nakkaş köyündeki Dizdariye Mescidi'nin minaresi olduğu düşünülen tarihi minarenin ise inşa tarihi bilinmemektedir. Arnavutköy'deki camilerin 2'si kilise cami (Boğazköy ve Osmanlı camileri), diğer 5'i kırma çatılı köy camileridir (Yassıören, Karaburun, Haraççı, Hadımbaba, Baba Nakkaş camileri).

Küçükçekmece, Çatalca Vilayeti sınırları içerisinde değilse de burada bulunan Fatih Camisi de tarihi değer taşıdığından ve vilayet sınırına yakın konumlandığından çalışmaya dâhil edilmiştir. Küçükçekmece Fatih Camisi, Büyükçekmece Fatih Camisi ile birlikte, vilayet içerisindeki en eski camilerden olan Fetih dönemi camilerini oluşturmaktadır.

Çatalca Vilayeti içerisindeki inşa tarihi bilinen tarihi camilerin büyük çoğunluğu 19. yüzyılda inşa edilmiştir. Bunların yarısını kilise camiler oluşturur. Diğerleri ise kırma çatılı camilerdir.

3.5.3 Çatalca Vilayeti'ndeki tarihi camilerin mimari özelliklerinin değerlendirilmesi

Camilerin plan şemalarına bakıldığında, Çatalca Vilayeti'ndeki tarihi camilerin büyük çoğunluğunun harim ve son cemaat yerinden oluştuğu görülmektedir. Bu plan şemasının dışında, kubbeli camilerden Piri Mehmed Paşa Camisi'nde doğu ve batı cephelerine birer mekânın eklenmesiyle oluşmuş tabhaneli plan şeması görülmektedir. Büyükçekmece'deki İmaret Camisi'nin de özgün halinde tabhaneli plan şemasına sahip olduğu bilinmektedir. Çatalca'daki kubbeli Ferhad Paşa Camisi, çift son cemaat yerine sahip olmasıyla, Hadımbaba Camisi minarenin yanındaki dönem eki

niteliğindeki ek mekânıyla, Baba Nakkaş Camisi, mukarnaslı mihraba sahip yan son cemaat yeri, çift revakı ve çevresindeki hazire, türbe, şadırvan ve gasilhanesi ile diğer camilerden farklılaşmaktadır (Şekil C.9).

Cami mimarisi haricinde, bölge içerisinde bir minare, diğerlerinden mimarisi, konumu ve kullanılan teknik açısından farklılaşmaktadır. Mescid olarak inşa edilmiş bir Mimar Sinan eseri olan, Büyükçekmece'deki Sokollu Mehmed Paşa Camisi'nin minaresi, ana mekândan ayrı inşa edilmiştir.

Çatalca Vilayeti'nin en eskileri olan Fatih dönemi camilerinin planlarının, gerek boyutları, gerek minarenin yeri, gerekse son cemaat yerinin konumu, formu ve malzemesi göz önüne alındığında benzerlikleri dikkati çekmektedir. Çatalca Vilayeti'nin en küçük camilerinden olan, Silivri'deki birbirine komşu Bekirli ve Kurfalı köylerindeki camilerin de plan şemaları ve boyutlarının benzerliği dikkat çekicidir.

Çatalca Vilayeti'ndeki kubbeli camilerin duvar kalınlıkları 1-1.5 m aralığında, kırma çatılı camilerin duvar kalınlıkları ise 0.6-1 m aralığında değişmektedir. Bu farklılığın, üst örtünün ağırlığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Büyük açıklık geçen kubbenin yükünü zemine aktarması için kalın duvarlara ihtiyaç vardır. Oysaki çatılı camilerde böyle bir gereksinim söz konusu değildir.

Kırma çatılı camiler kendi içinde incelendiğinde, genellikle eski tarihli camilerin duvarlarının daha kalın olduğu, yakın tarihe gelindikçe duvar kalınlıklarının azaldığı saptanmıştır (Tablo 1). Örneğin 19. yüzyıla tarihlenen Haraççı Camisi (1888) en ince duvarlı camilerden (0.6 m) biriyken, 16. yüzyıla tarihlenen Cedit Ali Paşa Camisi (1552) yaklaşık 1 m'lik duvarlarıyla en kalın duvarlı köy camisidir. Fakat bu durum her cami için geçerli değildir. Örneğin Küçükçekmece Fatih Camisi, erken dönemde inşa edilmiş olmasına rağmen 0.66 m kalınlığı ile ince duvarlı camilerdendir. Kubbeli camilerde ise duvar kalınlığının yapım tarihine bağlı olmadığı, geçilen açıklığın, harim alanı, yapının mimarisi gibi diğer faktörlere de bağlı olduğu saptanmıştır.

İncelenen camilerden en büyük taban alanına sahip olanı, 530 m² ile Piri Mehmed Paşa Camisi'dir. Bunu, 485 m² ile Boğazköy Kilise Camisi takip etmektedir. Kırma çatılı camilerden en büyüğü ise Değirmenköy Camisi'dir. En küçük taban alanına sahip cami 77 m² ile Çakmaklı Camisi'dir. Minare yükseklikleri de cami boyutlarıyla orantılıdır. En büyük cami olan Piri Mehmed Paşa Camisi'nin minaresi 35.5 m ile en yüksek

minaredir. Bunu 31.8 m ile Boğazköy Camisi minaresi takip eder. En alçak minare, yukarıda sözü edilen Sokollu Mehmed Paşa Camisi'nin minaresidir ancak bu minare yapıdan bağımsız konumu ile diğerlerinden farklı olduğundan minare yükseklikleri kıyaslaması içerisinde yer almasının doğru olmadığı düşünülmüştür. Bundan sonraki en alçak minare, 7.7 m ile günümüzde mevcut olmayan Dizdariye Camisi'nin minaresidir. Bu cami hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadığından cami boyutu ile ilgili bir yorum ve minare ile kıyas yapılamamaktadır. Minaresi 8.4 m yüksekliğinde olan Çakmaklı Camisi, bölgedeki en küçük camidir. Ulaşılabilen belgeler ışığında, camilerin özgün halinde 11'inin sıvalı ve boyalı (tamamı çatılı camiler), 8'inin moloz taş (2 kilise cami, 6 çatılı cami), 8'inin almasıık (3 kilise cami, bir kubbeli, 4 çatılı cami), 3'ünün kesme taş, birinin tuğla duvar örgülü olduğu tespit edilmiştir. Almasıık duvar örgüsüne sahip camilerin yarısında moloz taş, yarısında kesme taş kullanılmıştır. Tuğla dizilerinin ise birden dörde kadar çeşitli sayılarda kullanıldığı görülmektedir. Camilerin 10'unun üst örtüsü kurşun, 21'inin kiremittir (Çizelge E.4).

Camilerin büyük bir bölümünde pencereler karşılıklı olacak şekilde açılmıştır. Bunun, doğal havalandırmanın sağlanması amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. Camilerde yapı malzemesi olarak taş (kireç taşı ve mermer), tuğla, ahşap kullanılmıştır. İç mekânda camiler boyalı, bazıları kalemışı süslemelidir.



4. ÇATALCA VİLAYETİ'NE KOMŞU TARİHİ CAMİLER

Çatalca Vilayeti sınırları dışında, tarihi camilerin mimari özelliklerinin değişip değişmediğini belirlemek amacıyla, komşu vilayetlerdeki en yakın, tarihî camiler de çalışma kapsamında incelenmiştir. Bunlar, Çatalca Vilayeti'nin batı komşusu olan Tekirdağ Vilayeti⁴⁷ sınırları içerisinde, Kapaklı ilçesindeki Kapaklı Merkez ve Yanıkagıl Köyü camileri, Marmara Ereğlisi⁴⁸'ndeki Cedid Ali Paşa ve Yakuplu Köyü camileri ile İstanbul Vilayeti sınırları içerisinde Küçükçekmece'de Fatih Camisi, Başakşehir'de Şamlar Camisi'dir. Tekirdağ'daki camiler bu bölümde, İstanbul'daki camiler ise Çatalca Vilayeti camileri içerisinde incelenmektedir.

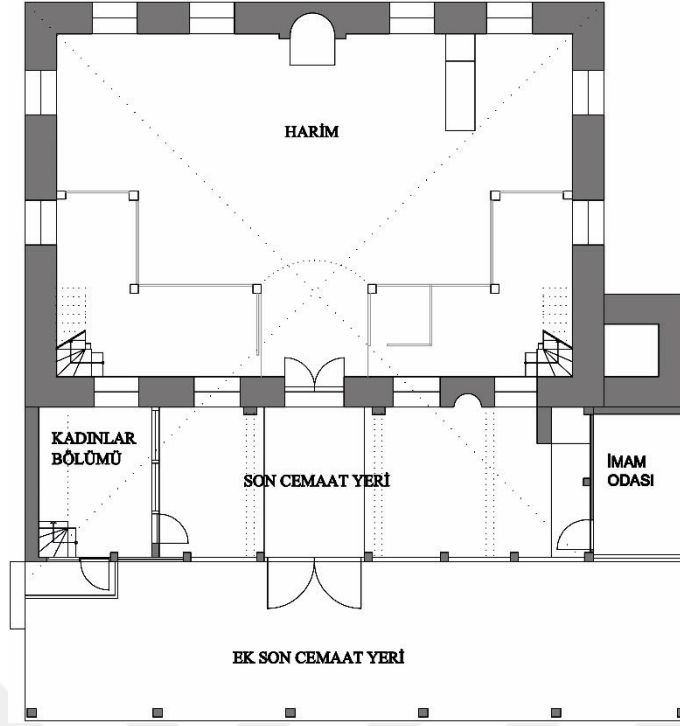
4.1 Cedid Ali Paşa Camisi, 1560

Cedid Ali Paşa Camisi, Tekirdağ'ın Marmara Ereğlisi ilçesinin merkezinde, Cami sokağı üzerinde yer almaktadır. Camiye ait bir kitabe yoktur fakat caminin üzerindeki tabelada 1560 yılında inşa edildiği yazılmaktadır.

15.4 x 15.9 m boyutlarındaki, kareye yakın planlı, kırma çatılı caminin giriş bölümüne, altı adet dikmenin taşıdığı, ahşap çatı örtülü, yarı açık bir ek bölüm yapılmıştır (Şekil 4.1 ve Şekil 4.2). Yine caminin batısına, imam odası ek olarak inşa edilmiştir. Son cemaat yerinin doğusu ise kadınlar namaz kılma yeri olarak bölünmüş, buradan üst kattaki kadınlar mahfiline muhdes bir merdiven ile geçiş sağlanmıştır. Mahfile, aynı zamanda harim içerisindeki iki adet merdiven ile de ulaşılabilir.

⁴⁷ 1846'da Edirne Eyaleti'ne bağlı bir sancak olan Tekirdağ (Rodoscuk, Rodosto, Tekfurdağı isimleriyle de anılmaktadır) 1924'te vilayet olmuştur (Sezen, 2006, s.422).

⁴⁸ Marmara Ereğlisi, 1926 yılında Tekirdağ'ın Çorlu ilçesine bağlı bir nahiye iken 1990'da Tekirdağ'ın kazası olmuştur (Sezen, 2006, s.353).



Şekil 4.1 : Cedid Ali Paşa Camisi planı.



Şekil 4.2 : Cedid Ali Paşa Camisi giriş kısmı.

Son cemaat yerinde orta aksta camiye giriş kapısı, iki yanında ikişer adet dikdörtgen, söveli, lokma parmaklıklı pencere ve sağ tarafta iki pencere arasında bir mihrap nişi mevcuttur (Şekil 4.3). 0.87 m kalınlığındaki beden duvarlarında, taşların derzleri görülmekle birlikte üzerlerinde boya vardır. Aynı durum caminin dış duvarları için de geçerlidir. Son cemaat yerinde, kuzey-güney ve doğu-batı doğrultusunda betonarme kirişler mevcuttur. Kuzey-güney doğrultusundaki kirişlerin kuzeyde kolonlara oturmaması ilgi çekicidir. Bunun yanında, son cemaat yerinin yalnız batısında görülen

mihrap nişinin, simetrik kurgulanmış bir yapıda, doğuda da olması beklenmektedir. Bunun bir örneğini İnceğiz Camisi'nde görmek mümkündür. Bu mihrabın geçmiş dönem onarımlarında kapatılmış olduğu düşünülmektedir.



Şekil 4.3 : Son cemaat yerindeki pencereler ve mihrap nişleri.

Cedid Ali Paşa Camisi'nin harimi yatay bir dikdörtgen şeklinde olup, dönemini yansıtmaktadır. Duvar kalınlığı 0.87 m'dir. Bu camide de Tekirdağ'daki diğer camilere benzer şekilde, caminin esas namaz kılma yeri olan harim kısmının aydınlatmasında diğerlerine göre daha büyük pencereler kullanılmıştır (Şekil 4.4). Bunlar kemerli olup yüksekliği 2.4 m, eni 1.22 m'dir. Harim kısmında altı adet bu tipte pencere kullanılmış olup bunların dördü güney cephesinde, biri doğu biri batı cephelerindedir. Kadınlar mahfilinin olduğu yerlerde ise kemersiz, dikdörtgen formlu pencereler kullanılmıştır. Bunların enleri aynı boyutta olup yükseklikleri 153 cm'dir. Harimin kuzey duvarında alt kotta dört pencere bir kapı, üst kotta beş pencere yer almaktadır. Bu camide, üst kottaki kadınlar mahfili, yapının yalnız kuzeyinde değil, doğu ve batısında da uzanmaktadır. Mahfilin alt kottaki hizasında küçük pencereler görülmektedir. Yani doğu ve batı cephelerinde harimi aydınlatan büyük kemerli pencerenin yanında birer adet de küçük pencere yer almaktadır.



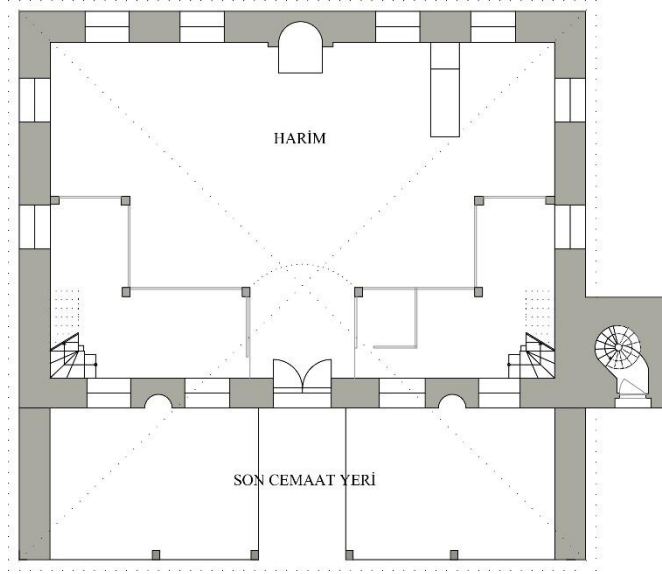
Şekil 4.4 : Harim kısmını aydınlatan büyük kemerli pencereler.



Şekil 4.5 : Cedit Ali Paşa Camisi harim bölümünde büyük ve küçük pencereler.

Cami iç mekânında duvarlar sıvalı olup pencere alt kotuna kadar ahşap kaplıdır (Şekil 4.5). Ahşap tavan pasalıdır. Minberi, diğer camilere kıyasla eski olduğundan özgün olduğu düşünülmektedir. Caminin taş alemi dikkat çekicidir.

Yapıdaki muhdes ekler kaldırılarak ve dönemin diğer camileri ile kıyaslanarak bir restitüsyon önerisi hazırlanmıştır (Şekil 4.6). Buna göre kuzeydeki ek kısım, imam odası ve kadınlar mahfiline dışarıdan çıkış merdiveni kaldırılmış son cemaat yeri yarı açık, buradaki mihrap nişi ise iki adet olarak düzenlenmiştir.



Şekil 4.6 : Cedit Ali Paşa Camisi'nin plan restitüsyonu.

4.2 Yakuplu Camisi, 1901-02

Yakuplu Camisi, Tekirdağ'ın Marmara Ereğlisi ilçesinin Yakuplu köyünde, Yakuplu Köyü Yolu Caddesi üzerinde yer almaktadır.

Kitabesi mevcut olup latin harfleriyle yazılmış hali şöyledir:

İşbu câmi-i şerîf-i ziyet efzâ-yı serîr-i şevket-masîr-i Osmanî halife-i me'âlî-âsâr ü bî müdânî

Gazi (Sultan Abdülhamid) Han-ı sâni hazretlerinin müberrât-ı seniyyelerinden olub cennetmekân

Sultan Mahmud Han-ı Evvel hazretleri nâm-ı âlisine izâfetle sene 1319 hicriyyesinde müceddeden inşâ olunmuşdur

Kitabeye göre cami, Sultan II. Abdülhamid'in (1842-1918) çok kıymetli hayır eserlerinden olup, Sultan I. Mahmud (1730-1754) adına, Hicri 1319'da (Miladi 1901/1902) yeniden inşa edilmiştir. Caminin ilk inşasına dair herhangi bir belge bulunamamıştır. Avluya giriş kapısının üzerinde yazdığı üzere 4 Ekim 1955'te onarılmıştır.

Yakuplu Camisi, 8.8 m eni 15.4 m boyu ile dikdörtgen planlı bir camidir. Kuzeyinden girilen caminin son cemaat yerinin batısı, bölücü bir duvarla ayrılmış ve bir imam odası oluşturulmuştur. Bu odada batı cephesindeki pencere, nişe dönüştürülmüş olup içerisine raf yapılarak kitaplık olarak kullanılmaktadır. Dış cephede ise pencerenin söveleri görülebilmektedir (Şekil 4.7).



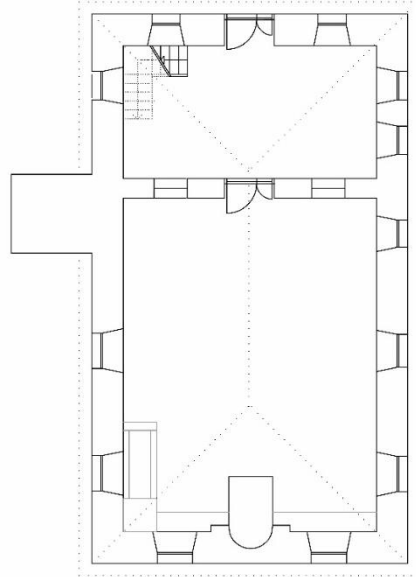
Şekil 4.7 : Yakuplu Camisi'nin planı (solda) ve giriş cephesi (sağda) (Küçük, 2016).

Yapının beden duvarları 88 cm, son cemaat yeri ve harim arasındaki duvar ise 56 cm'dir. İç mekanda son cemaat yeri sıvalı, harim kısmındaki duvarlar zeminden yaklaşık 85 cm yüksekliğe kadar çini seramik ile kaplı, üst kısımları sıvalıdır. Bu camide de, Kapaklı Camisi'nde olduğu gibi, iki tip pencere görülmektedir. Her iki tipi de kemerli olan pencerelerin büyüğü 2.58 m yüksekliğinde ve 1.16 m eninde, küçüğü ise 1.74 m yüksekliğinde ve 1 m enindedir. Güney cephesinde iki büyük pencere ile mihrap nişi (Şekil 4.8), doğu cephesinde iki büyük, altı küçük pencere, batı cephesinde iki büyük bir küçük pencere ile minare, bir kapatılan pencere ve bir muhdes kapı, kuzey cephesinde ise giriş kapısı ile beş küçük pencere mevcuttur. Harimin kuzeybatısında, kadınlar mahfiline çıkan bir merdiven vardır. Mahfile aynı zamanda yapının dışından muhdes bir merdivenle de giriş sağlanmıştır. Bu da, üst katta muhdes bir kapının açılmasına sebep olmuştur. Minare kapısı da kadınlar mahfilinde olduğundan kadınlar mahfilinin batı duvarı üzerinde iki adet kapı ve bir pencere mevcuttur.



Şekil 4.8 : Harim kısmı iç mekan.

Yakuplu Camisi'nde sözü edilen muhdes ekler kaldırılıp plan restitüsyonu çizilmiştir (Şekil 4.9). Buna göre dışarıdaki merdiven kaldırılmış, kadınlar mahfiline giriş yalnız iç mekandan sağlanmıştır. Diğer camiler göz önüne alınarak, kadınlar mahfiline çıkış harimden değil, son cemaat yerinden sağlanmıştır. Son cemaat yerindeki muhdes duvar kaldırılmış ve niş haline getirilmiş pencere açılmıştır. Yapının dış cephesi mozaik cephe kaplamasından temizlenmiştir. Onarım sırasında yapılacak raspa çalışmaları neticesinde özgün sıvaya ulaşılması durumunda yapının sıvanması veya sıvasız bırakılması uygun olacaktır.



Şekil 4.9 : Yakuplu Camisi'nin plan restitüsyonu.

4.3 Yanıkagıl Camisi, 1901-02

Yanıkagıl Camisi, Tekirdağ'ın Kapaklı ilçesinin Yanıkagıl köyünde, Yanıkagıl Köyü İç Yolu üzerinde yer almaktadır.

Kitabesi mevcut olup latin harfleriyle yazılmış hali şöyledir:

İşbu câmi-i şerif-i ziynet efzâ-yı serîr-i şevket-masîr-i Osmanî halife-i me'âlî-âsâr ü bî müdânî
Gazi (Sultan Abdülhamid) Han-ı sâni hazretlerinin müberrât-ı seniyyelerinden olub
cennetmekân

Sultan Mahmud Han-ı Sanî hazretleri nâm-ı âlisine izâfetle sene 1319 hicriyyesinde
müceddeden inşâ olunmuşdur

Kitabeye göre cami, Sultan II. Abdülhamid'in (1842-1918) çok kıymetli hayır eserlerinden olup, Sultan II. Mahmud (1808-1839) adına, Hicri 1319'da (Miladi 1901/1902) yeniden inşa edilmiştir. Caminin üzerindeki levhada yazılı olan 1888 tarihi ise caminin onarıldığı yılı ifade ediyor olabilir.

Yanıkagıl Camisi, 8.7 m eni ve 15.4 m boyu ile dikdörtgen planlı bir camidir (Şekil 4.10). Duvar kalınlığı 0.8 m olan caminin cephesi sıvalı olup pencereleri sövelidir. Yapının köşeleri de söve benzeri taşlarla vurgulanmıştır. Cephesi Kapaklı ve Yakuplu camileri ile benzer düzende olup, bu camide de iki tip kemerli pencere kullanılmıştır. Büyük pencerenin eni 1 m, yüksekliği 2.7 m, küçük pencerenin eni 0.8 m yüksekliği 1.58 m'dir. Kuzey cephesinde camiye giriş kapısı ile beş pencere (Şekil 4.10) doğu cephesinde iki büyük altı küçük pencere mevcuttur. Güney cephesinde ise iç mekanda mihrap nişi ile iki yanında birer büyük pencere görülmektedir (Şekil 4.11).

Caminin batı cephesine muhdes merdivenin ilave edilmesiyle kadınlar mahfiline dışarıdan ulaşım sağlanmış (Şekil 4.11), bu süreçte üst kotta da bir kapı ilave edilmiştir. Son cemaat yeri hizasındaki pencere de dışarıdan kullanılan bir nişe dönüştürülmüştür. Sonuç olarak batı cephesinde iki büyük pencere, bir küçük pencere, bir nişe dönüştürülmüş küçük pencere, üst kotta bir muhdes kapı ile minare yer almaktadır.



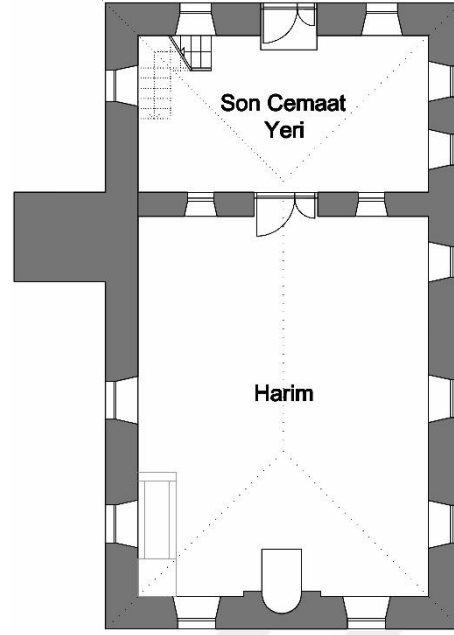
Şekil 4.10 : Yanıkagül Camisi'nin giriş cephesi (solda) ve planı (sağda) (Küçük, 2016)



Şekil 4.11 : Caminin iç mekânında mermer kaplı mihrap, minber ve vaaz kürsüsü (solda) ve batı cephesi üzerinde muhdes merdiven ve üst kottaki kapı (sağda).

Caminin içinde kuzeybatı yönünde bir imam odası oluşturulmuştur. Son cemaat yerine bir duvar örülerek oluşturulan bu mekânda üç küçük pencere vardır. Cami ana ibadet mekânı olan harimde duvarlar pencere alt kotuna kadar mermer ile kaplı, üzerleri sıvalıdır. Mihrap nişi, minber ve vaaz kürsüsü de aynı gri mermer ile kaplanmıştır. Yine harimde kadınlar mahfilini taşıyan ikisi duvarlara bitişik üç sütun vardır. Kadınlar mahfiline çıkış, dışarıya eklenen merdiven haricinde, iç mekandan da sağlanmaktadır. Özgün minare yıkılmış, yerine muhdes bir minare yapılmıştır.

Yanıkagül Camisi'ne ait söz edilen muhdes ekler kaldırılıp plan restitüsyonu çizilmiştir (Şekil 4.12). Buna göre dışarıdaki merdiven ve üst kottaki kapı kaldırılmış, kadınlar mahfiline giriş yalnız iç mekandan sağlanmıştır. Son cemaat yerindeki muhdes duvar da kaldırılmış, imam odası iptal edilmiştir. Batı cephesindeki nişe dönüştürülen pencere açılmıştır. Caminin muhdes minaresi kaldırılıp yerine, diğer camilerin özgün minareleri göz önüne alınarak, yeni bir minare yapılması uygun olacaktır.

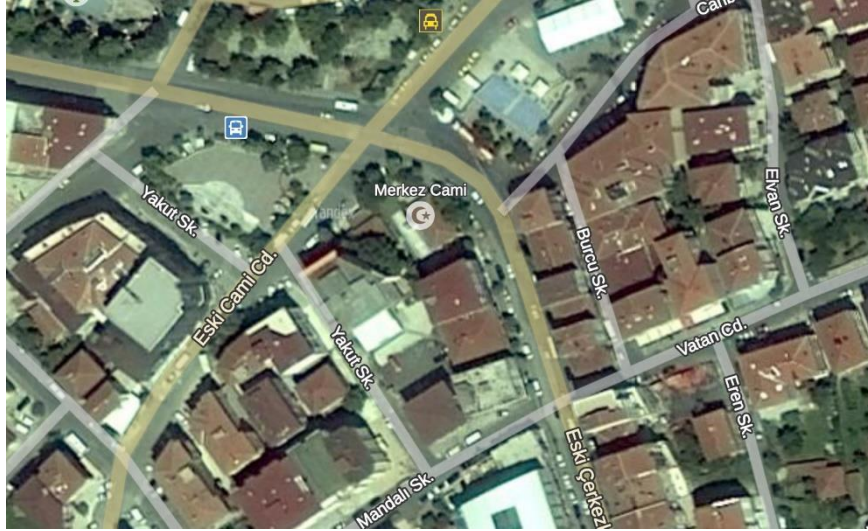


Şekil 4.12 : Yanıkagıl Camisi plan restitüsyonu.

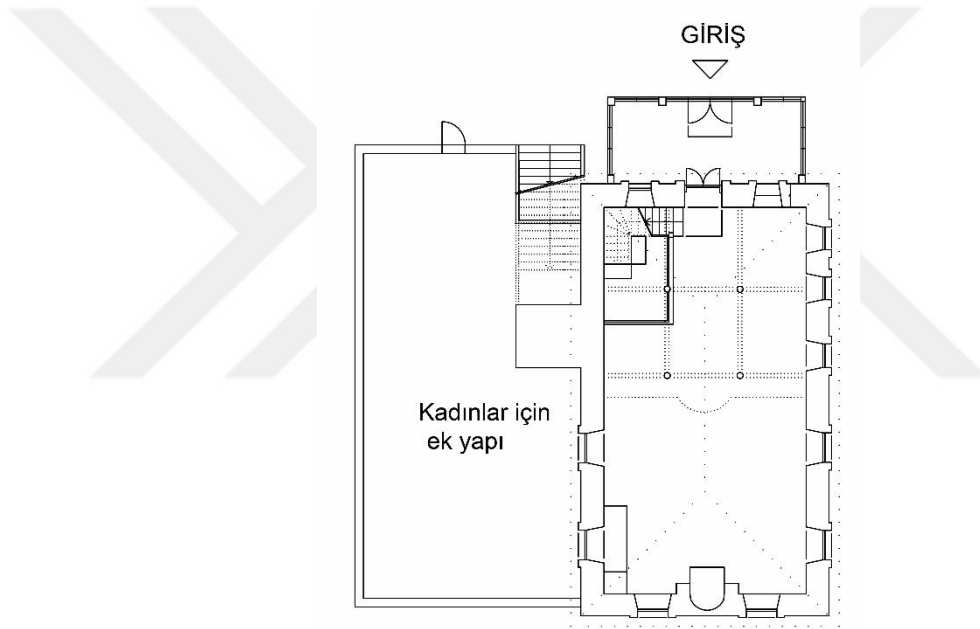
4.4 Kapaklı Merkez Camisi, 1903

Kapaklı Merkez Camisi, Tekirdağ'ın Kapaklı ilçesinin merkezinde, Eski Çerkezköy Saray Yolu ile Eski Cami Caddesi'nin kesiştiği noktada yer almakta, 101 ada 1 parselde konumlanmaktadır (Şekil 4.13). Kitabesi olmadığından yapım tarihi net olarak bilinmemektedir. Fakat üzerindeki levhada 1903 yılında inşa edildiği yazmaktadır.

Özgün halinde dikdörtgen planlı olan caminin kuzey ve batı yönlerine ekler yapılmıştır. Kuzeydeki ek, son cemaat yeri işlevini, batıdaki ek ise kadınlar mahfili işlevini görmektedir (Şekil 4.14). Caminin üst katında da kadınlar mahfili vardır ve buraya hem cami içindeki son cemaat yerinden, hem de dışarıya eklenen muhdes merdivenden çıkılabilmektedir. Muhdes merdiven caminin batı cephesine bitişiktir ve minare ile sonlanmaktadır.



Şekil 4.13 : Kapaklı Merkez Camisi konumu.



Şekil 4.14 : Kapaklı Merkez Camisi planı (Küçük, 2016).

Tarihi caminin boyutları, 8.6 x 15 m, en boy oranı 0.57'dir. Duvar kalınlığı 0.76 m olan caminin genelinde iki tip pencere kullanılmıştır (Şekil 4.15). Pencereler kemerli olup büyük pencere 1.54 m eninde, 2.95 m yüksekliğinde, küçük pencere 1.34 m eninde 2.12 m yüksekliğindedir. Caminin kuzey duvarında iki kanatlı tokmaklı bir giriş kapısı ile kapının iki yanında birer küçük pencere vardır. Doğu cephesinde toplam sekiz pencere olup, cephenin orta aksına göre solunda iki büyük, sağında altı küçük pencere mevcuttur. Batı cephesinde iki büyük pencere ve üst kotta bir küçük pencere, mihrap cephesi olan güney cephesinde ise iki büyük pencere mevcuttur. Cami pencereleri adeta doğu batı yönünde caminin orta aksından ikiye ayrılmaktadır. Caminin harim

kısmını içeren güney bölümü, doğu, batı ve güney yönlerinde ikişer adet harim boyunca yükselen, büyük kemerli pencerelere sahiptir (Şekil 4.15). Kadınlar mahfilinin de olduğu kuzey bölümü ise iki katlı olup, iki kat boyunca tekrar eden küçük pencerelerden oluşmaktadır. Fakat ek merdivenin dayandığı batı duvarının alt kotunda pencere mevcut değildir. Bu pencerenin 1950’lerde yapılan bir onarımla kapatıldığı düşünülmektedir. Pencere doğramaları özgün olmayıp doğramalarda ahşap görüntüsü verilmiş plastik esaslı malzeme kullanılmıştır. Harim kısmının tavan yüksekliği 5.45 m’dir. İç mekânda dört adet daire kesitli betonarme kolon ve kirişler kadınlar mahfilini taşımaktadır. Yapının iç duvarları ve tavanı ahşap ile mihrap ve kolonlar seramik ile kaplıdır.

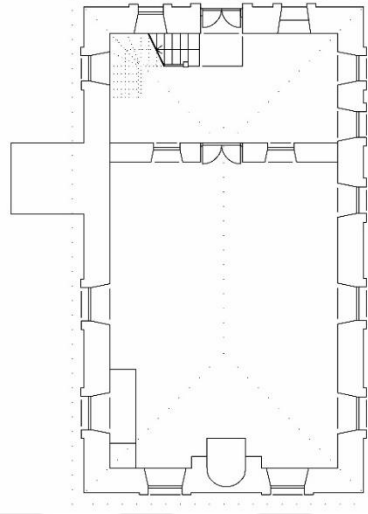


Şekil 4.15 : Kapaklı Merkez Camisi genel görünümü.

Kadınlar mahfilinin tavan yüksekliği 2.65 m olup mahfilin batı duvarında bir pencere, bir muhdes kapı, bir de minare kapısı mevcuttur. Kuzey ve doğu cephelerinde ikişer küçük pencere olup güney yönü harime bakan parapetlerle çevrilidir.

Kapaklı Merkez Camisi’ne ait söz edilen muhdes ekler kaldırılıp plan restitüsyon önerisi çizilmiştir (Şekil 4.16). Buna göre caminin batısındaki muhdes merdiven kaldırılmış, kadınlar mahfiline giriş yalnız iç mekandan sağlanmıştır. Diğer camiler göz önüne alınarak, günümüzde harime katılmış olan son cemaat yeri ayrı bir bölüm olarak düzenlenmiştir. Bu mekândan kadınlar mahfiline çıkış sağlanmıştır. Son cemaat yerinin batı cephesindeki sonradan kapatıldığı düşünülen pencere açılmıştır. İç mekanda betonarme kolon kiriş sistemi sökülerek yerine ahşap konstrüksiyon ile

dikme ve kirişlemeler yapılmıştır. Yine iç mekânda cephelerdeki ahşap kaplama sökülmüştür. Uygulama sırasında, cephede raspa yapılarak özgün sıvaya rastlanması durumunda bu sıva esas alınarak cephenin sıvanması uygun olacaktır.



Şekil 4.16 : Kapaklı Camisi'nin plan restitüsyonu (Küçük, 2016).

Özgün halinde dikdörtgen planlı olan caminin kuzey ve batı yönlerine ekler yapılmıştır. Kuzeydeki ek, son cemaat yeri işlevini, batıdaki ek ise kadınlar mahfili işlevini görmektedir (Şekil 4.17 ve Şekil 4.18). Caminin üst katında da kadınlar mahfili vardır ve buraya hem cami içindeki son cemaat yerinden, hem de dışarıya eklenen muhdes merdivenden çıkılabilmektedir. Bu merdiven caminin batı cephesine bitişiktir ve minare ile sonlanmaktadır (Şekil 4.18).



Şekil 4.17 : Kapaklı Merkez Camisi planı (Küçük, 2016).

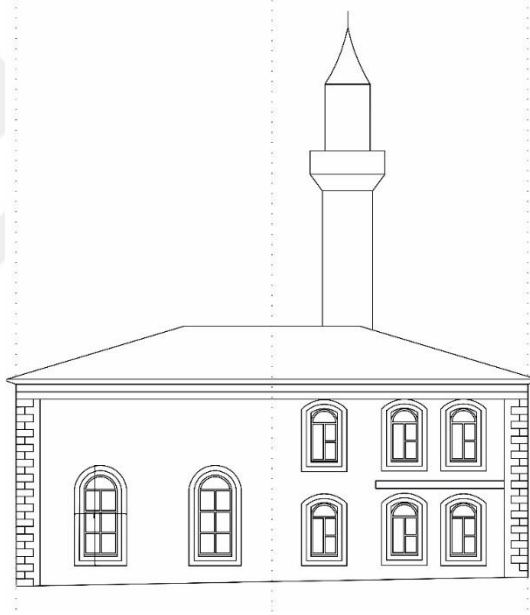


Şekil 4.18 : Caminin kuzeyine eklenen son cemaat yeri ve batısındaki muhdes merdiven.

Tarihi caminin boyutları, 8.65x15.06 m, en boy oranı 1'e 1.74'tür. Cami genelinde iki tip pencere kullanılmıştır. Pencerelemes kemerli olup büyük olan 1.54 m eninde, 2.95 m yüksekliğinde, küçük olan 1.34 m eninde 2.12 m yüksekliğindedir. Bunlar, yazı içerisinde büyük ve küçük pencere olarak ifade edilecektir. Caminin kuzey duvarında iki kanatlı tokmaklı bir giriş kapısı ile yanında birer küçük pencere vardır (Şekil 4.19). Doğu cephesinde toplam 8 pencere olup, cephenin orta aksına göre solunda iki adet büyük, sağında 6 adet küçük pencere mevcuttur (Şekil 4.20). Batı cephesinde 2 adet büyük pencere ve üst kotta 1 adet küçük pencere vardır. Mihrap cephesi olan güney cephesinde 2 adet büyük pencere mevcuttur. Cami pencereleri adeta doğu batı yönünde caminin ortasından geçtiği farz edilen bir aks ile ikiye ayrılmaktadır. Caminin harim kısmını içeren güney bölümü, doğu, batı ve güney yönlerinde ikişer adet harim boyunca yükselen, büyük kemerli pencerelere sahiptir. Kadınlar mahfilinin de olduğu kuzey bölümü ise iki katlı olup, iki kat boyunca tekrar eden küçük pencerelerden oluşmaktadır. Fakat ek merdivenin dayandığı batı duvarının alt kotunda pencere mevcut değildir. Bu pencerelerin 1950'lerde yapılan bir onarımla kapatıldığı düşünülmektedir. Pencere doğramaları özgün olmayıp doğramalarda ahşap görüntüsü verilmiş plastik esaslı malzeme kullanılmıştır. Harim kısmının tavan yüksekliği 5.45 m'dir. İç mekânda dört adet daire kesitli kolon, kirişlerle kadınlar mahfilini taşımaktadır. Yapının iç duvarları ve tavanı ahşap ile mihrap ve kolonlar seramik ile kaplıdır. (Şekil 4.21).

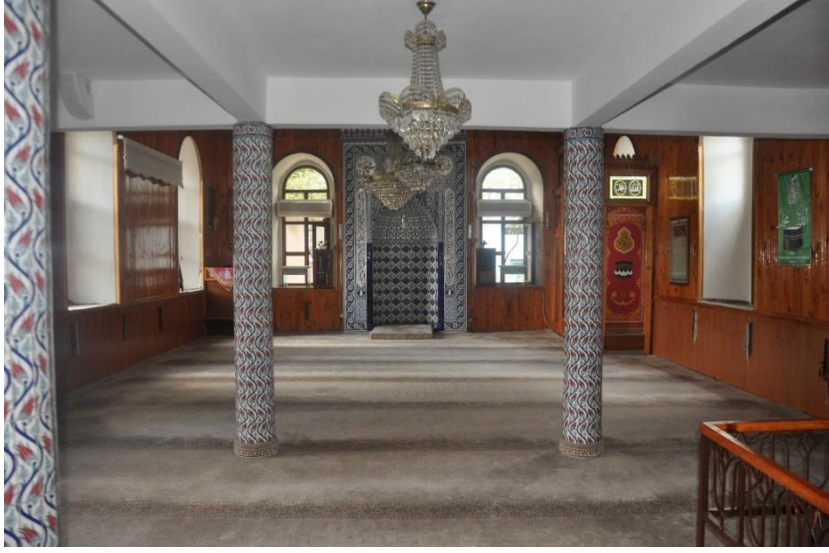


Şekil 4.19 : Kapaklı Merkez Camisi giriş cephesi.



Şekil 4.20 : Kapaklı Merkez Camisi doğu cephesi.

Kadınlar mahfilinin tavan yüksekliği 2.65 m olup, batı duvarında bir pencere, bir caminin dışından buraya ulaşılması için kapı, bir de minare kapısı mevcuttur. Kuzey ve doğu cephelerinde ikişer küçük pencere olup güney yönü harime bakan parapetlerle çevrilidir.



Şekil 4.21 : Caminin harim kısmında büyük kemerli pencereler.



Şekil 4.22 : Muhdes merdivenin üst örtüsünün yapıya bağlantısında, özgün pencereye zarar veren detaylar görülmektedir.

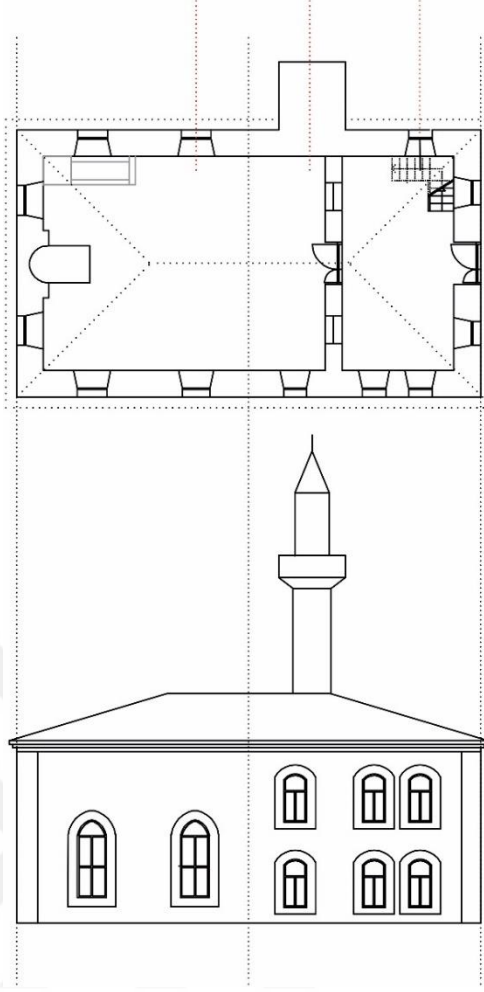
Kapaklı Merkez Camisi'ne ait söz edilen muhdes ekler kaldırılıp plan restitüsyon önerisi çizilmiştir (Şekil 4.22). Buna göre dışarıdaki merdiven kaldırılmış, kadınlar mahfiline giriş yalnız iç mekandan sağlanmıştır. Diğer camiler göz önüne alınarak, günümüzde harime katılmış olan son cemaat yeri ayrı bir bölüm olarak düzenlenmiştir. Bu mekândan kadınlar mahfiline çıkış sağlanmıştır. Son cemaat yerinin batı cephesindeki sonradan kapatıldığı düşünülen pencere açılmıştır. İç mekanda betonarme kolon kiriş sistemi sökülerek yerine ahşap konstrüksiyon ile dikme ve kirişlemeler yapılacaktır. Yine iç mekânda cephelerdeki ahşap kaplama sökülmeli, cephede raspa yapılarak özgün sıvaya rastlanması durumunda bu sıva esas alınarak cephe sıvanacaktır.

4.5 Çatalca Vilayeti'ne Komşu Tarihi Camilerin Mimari Analizi ve Vilayet Camileriyle Karşılaştırma

Tekirdağ'da incelenen dört camiden üçünün planı birbirine oldukça benzemektedir. Bu sebeple söz konusu üç cami birlikte değerlendirilmiştir. İkisinin 1901/1902 yıllarına tarihlenen yeniden inşa kitabesi mevcuttur. Diğer caminin kitabesi yoktur fakat üzerindeki levhada 1903 tarihi görülmektedir. Camilerden biri I. Mahmud diğeri II. Mahmud adına II. Abdülhamid tarafından yaptırılmış olup, iki camiye ait kitabede de yazan yazıların yalnız bu kısmının farklı olması dikkat çekicidir.

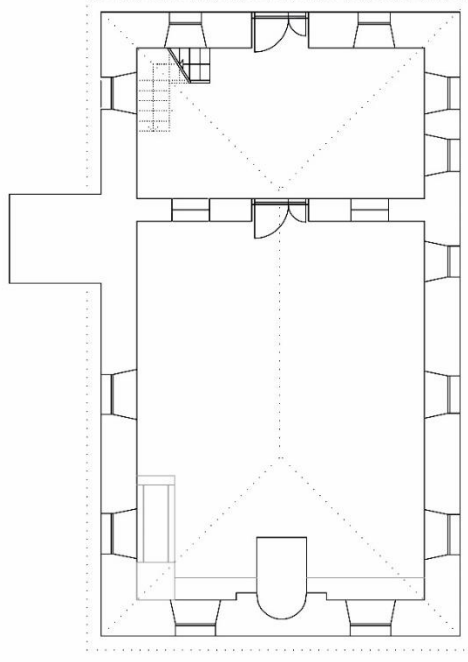
Camilerin en boy oranı 0.57'dir, yani dikdörtgen plan şemasının yaklaşık 1'e 2 gibi bir oranı vardır. Camilerde yalnız iki çeşit pencere kullanılmıştır. Bunların tamamı kemerlidir. Kuzey cephesinde camiye giriş kapısı, üst kotta üç, alt kotta iki küçük pencere, güney cephesinde iki büyük pencere, doğu cephesinde iki büyük, üçü alt üçü üst kotta olmak üzere altı küçük pencere yer almaktadır. Minareler camilerin batı cephesinde olduğundan, batı cephesi, doğu cephesinden farklı olarak iki büyük pencere, iki küçük pencere ve minareden oluşmaktadır. Minare kapıları üst kotta, kadınlar mahfilindedir.

Büyük ve küçük pencereler, adeta dikdörtgenin büyük kenarının orta aksına göre konumlandırılmıştır (Şekil 4.23). Batı cephesinin orta aksına göre solunda büyük pencereler, sağında küçük pencereler yer almaktadır. Plan üzerinden pencere formları irdelenecek olursa caminin ana ibadet mekânı olan, iki kat yüksekliğindeki harim kısmında büyük pencereler kullanılmıştır. Burada, geniş bir alanı aydınlatmak için büyük pencerelerin kullanılmış olması olasıdır. Bunların yanındaki küçük pencere, harimin yekpare formunun bu noktada farklılaştığını işaret etmektedir. Özgün camilerin bu kısmında, Yakuplu ve Yanıkağıl camilerinde görüldüğü gibi, son cemaat yerinin çıkmasını taşımak amacıyla ahşap dikmelerin olduğu sanılmaktadır. İncelenen diğer camiler göz önüne alınarak, özgün halinde ahşap olduğu öngörülen çıkmanın, camilerin onarıldığı dönemde betonarme kolon kiriş sistemine dönüştürüldüğü düşünülmektedir. Minarenin yeri göz önüne alındığında, üst katta kapısının açılabilmesi için çıkma ile genişletilen bir mekâna ihtiyaç duyulması beklenen bir durumdur.



Şekil 4.23 : Cephe orta aksının solunda büyük, sağında küçük pencereler yer almaktadır (Yakuplu Camisi) (Küçük, 2016).

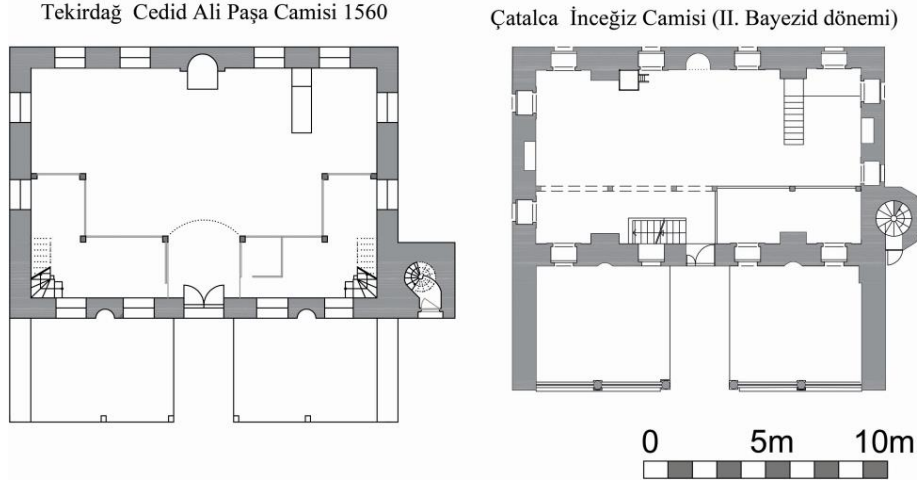
Plan şemasında son cemaat yeri ile harim arasındaki duvarın, minare hizasında olması dikkat çekicidir (Şekil 4.24). Camilerin tümünün batı cephesine ilave edilen bir merdivenle kadınlar mahfiline ulaşımı sağlanmış, bunun yanında üst kata bir kapı açılmıştır. Bu dönemde merdiven basamaklarının üzerinden geçtiği, batı duvarının alt kotundaki pencere ya kapatılmış, ya çerçevesi bırakılarak içi doldurulmuş, ya da niş haline getirilmiştir.



Şekil 4.24 : Minare ve son cemaat yeri, aynı hizadadır.

Üç camiden ikisinin minaresi özgün olup, minare kapıları kadınlar mahfiline açılmaktadır. Camilere betonarme kolon ve giriş eklenmiştir. İncelenen camilerin onarımlarındaki benzerlikler sebebiyle, üç caminin de aynı tarihte, Yakuplu Camisi'nin avlu kapısında belirtildiği üzere 1955'te, onarılmış olma ihtimali yüksektir. Kapaklı Merkez Camisi, diğer camilerden farklı olarak pek çok ek ile genişletilmiştir ve iç mekânında çokça değişiklik yapılmıştır. Yakuplu ve Yanıkağıl köy camileri ise özgün niteliklerinin büyük kısmını korumaktadır. Bunun, cemaat sayısı ile dolayısıyla merkezde veya köyde bulunmakla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

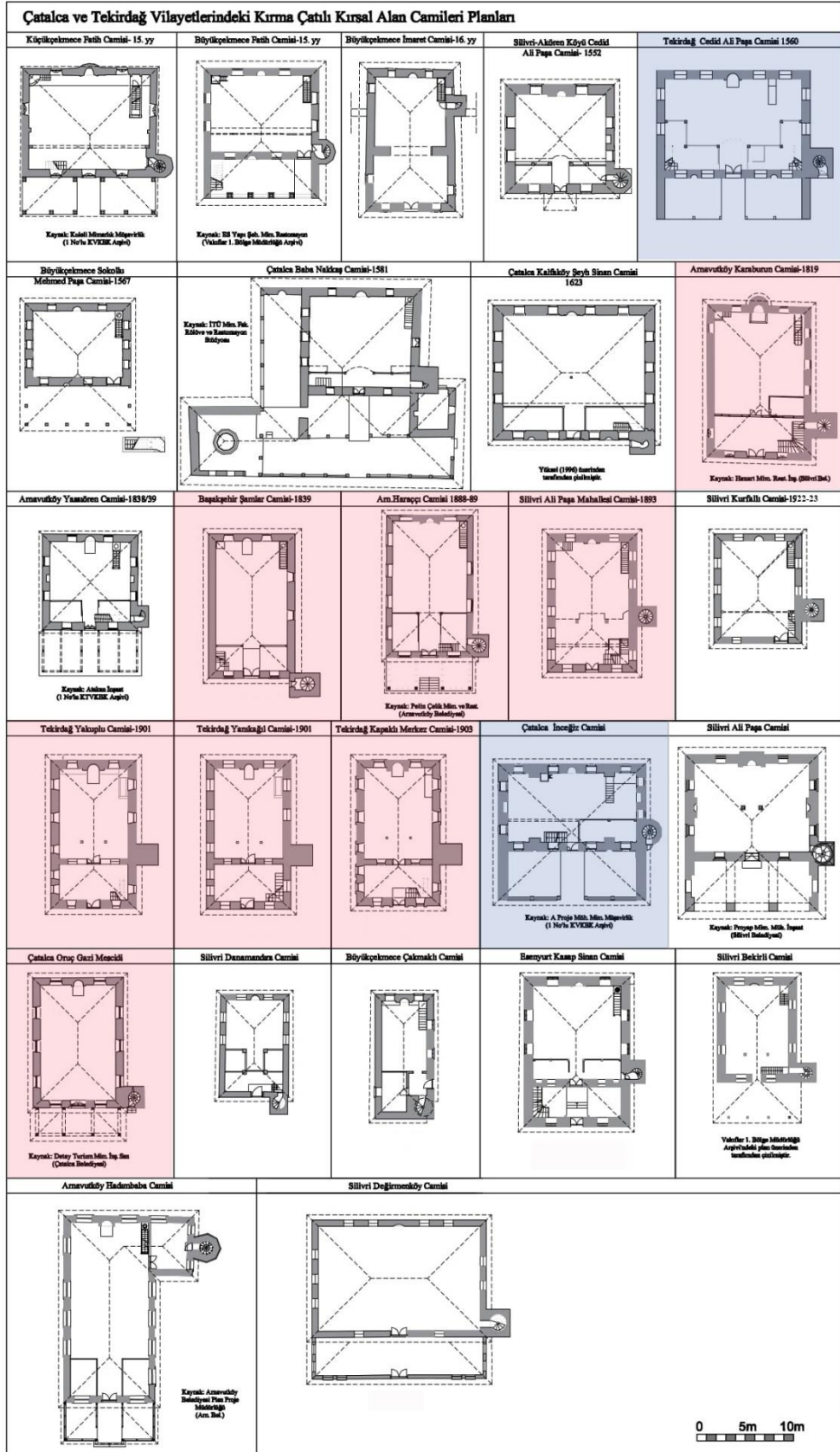
20. yüzyıl başına ait olan bu üç camiden farklı olarak Marmara Ereğlisi'ndeki Cedid Ali Paşa Camisi 1560 yılında inşa edilmiştir. Boyutu, plan şeması, harim şekli ve cephe düzeni açısından bu bölümde incelenen diğer camilerden farklılaşmakta (Şekil 4.27) fakat Çatalca Vilayeti içerisindeki diğer 15. ve 16. yüzyıl camileri ile benzerlikler göstermektedir. Örneğin harimi yatay bir dikdörtgendir, son cemaat yerinde mihrap nişleri vardır. Son cemaat yeri açıktır ve buradaki pencereleri kemersiz, dikdörtgen ve lokma parmaklıklılıdır. Çatalca Vilayeti içerisindeki İnceğiz Camisi ile plan şemasının benzerliği dikkat çekicidir (Şekil 4.25). Her iki camide de yarı açık son cemaat yeri, son cemaat yerinde 2 mihrabiye ve 8 pencere vardır. Her iki caminin de doğu ve batı cephelerinde 4, güney cephesinde 8 pencere mevcuttur.



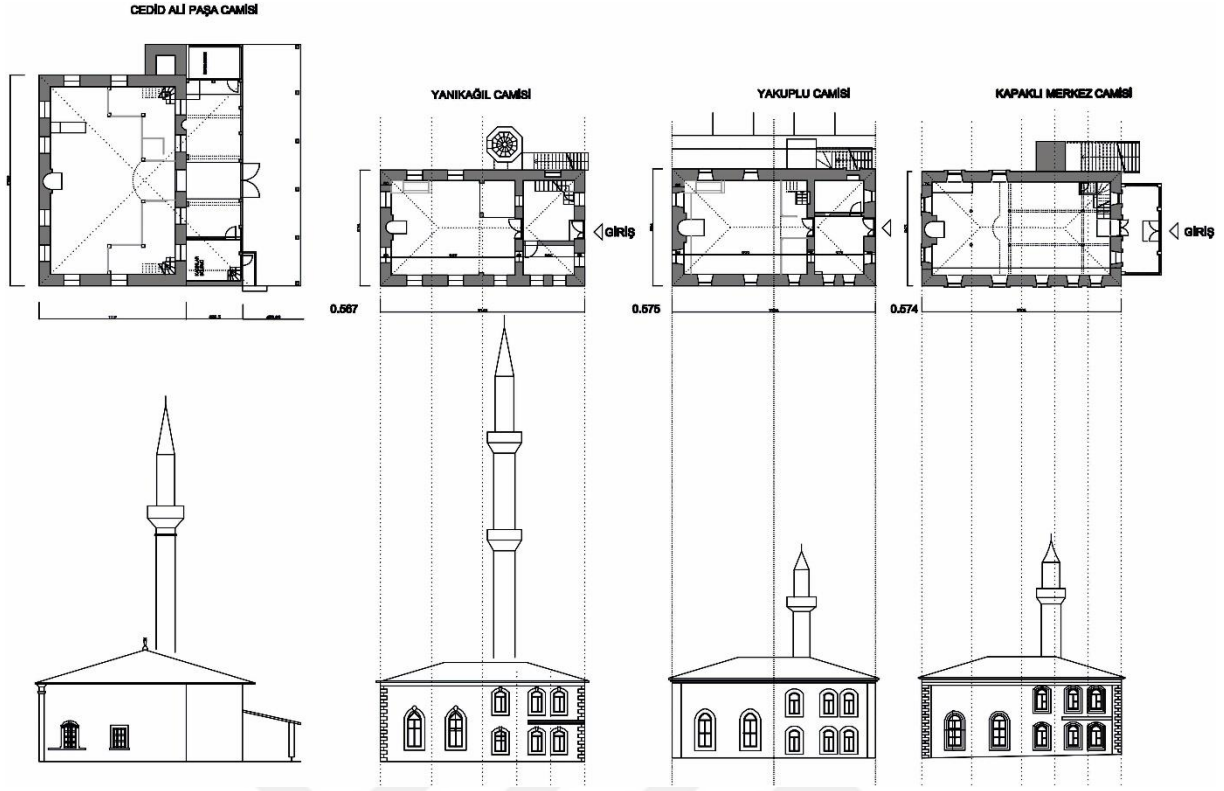
Şekil 4.25 : Tekirdağ, Marmara Ereğlisi Cedit Ali Paşa Camisi ile Çatalca, İnceğiz Camisi plan şemaları.

Çatalca Vilayeti'nin batı komşusu olan Tekirdağ Vilayeti içerisindeki, Çatalca'ya en yakın camiler ile Çatalca Vilayeti içerisindeki Silivri'deki Ali Paşa Camisi (1893), Arnavutköy'deki Karaburun (1819) ve Haraççı (1888-89) camileri, Çatalca'daki Oruç Gazi Mescidi ile Başakşehir'deki Şamlar Camisi (1839) arasında benzerlik kurmak olasıdır. Bu camilerin en boy oranları 0.47 ile 0.74 arasında değişmektedir. Fakat cephe sistemi açısından irdelendiğinde, söz konusu camilerden hiç birinde Kapaklı'daki camilerin cepheleri ile aynı özellikleri taşıyan bir cephe sistemine rastlanmamıştır. Yalnız Ali Paşa Camisi, iki sıra halinde kemerli pencereleri ile Kapaklı'daki camiler ile ortak özellikler göstermektedir. Karaburun Camisi ve Oruç Gazi Mescidi'nin cephelerinde de kemerli pencereler olup bunlar tek sıra halinde dizilmektedir.

Tekirdağ'ın Kapaklı İlçesi'ndeki camilerin aynı plan ve cephe düzenine sahip olmaları dikkat çekicidir. Bölgedeki camilerin 20. yüzyıl başında topluca yeniden inşa edilmiş olması ve daha sonra 1950'li yıllarda yine topluca onarılarak kadınlar mahfiline dışarıdan çıkış için merdiven ilave edilmiş olması mümkündür. Fakat bu cami tipi ile Çatalca Vilayeti içerisinde karşılaşılmamaktadır.



Şekil 4.26 : Tekirdağ ve Çatalca'daki camilerin plan şemalarının benzerlikleri (Küçük, 2016).



Şekil 4.27 : Tekirdağ'daki Çatalca sınırına en yakın tarihî camilerin plan ve doğu cephesi çizimleri (Küçük, 2016).

5. ÇATALCA VİLAYETİ'NDEKİ TARİHÎ CAMİLERİN KORUMA SORUNLARI

Çatalca Vilayeti'ndeki tarihî camilerin iç ve/veya dış etkenlerden kaynaklanan çeşitli koruma sorunları kapsamlı analizler neticesinde aşağıda ele alınmıştır.

5.1 Camilerin Korunmuşluk Durumları

Camilerin korunmuşluk durumları beş seviye ile derecelendirilmiş, tespitler bir tabloya aktarılmıştır. Bölgedeki camiler inşasından günümüze çeşitli onarımlar geçirmiş olduğundan çok iyi korunarak ve özgün detaylarını koruyarak günümüze ulaşan herhangi bir cami tespit edilememiştir. Günümüzde camilerden en iyi durumda olanları, restore edilmiş camilerdir. Bu nedenle, beş seviyenin en üstünde “restore edilmiş camiler” yer almaktadır. 2. seviyede yer alan “korunmuş camiler”in özgün plan şeması korunmakta olup sadece son cemaat yeri camlı doğrama ile kapatılmış veya girişine rüzgârlık gibi ekler yapılmıştır. 3. seviyede yer alan “az korunmuş camiler”, eklerle oldukça genişletilen ve özgün plan şemasından farklılaşan camilerden oluşmaktadır. 4. seviyedeki “kısmen korunmuş camiler” ise bütünlüğünü kaybetmiş camilerdir. 5. seviyedeki “korunamamış camiler” sadece birkaç yapı ögesi kalabilmiş camiler olup bu başlık altında tek başına, minaresi ve bir duvarının izi kalmış olan Ali Paşa Camisi yer almaktadır. Korunmuşluk durumu tespitleri, tüm camilerin plan şeması ve cephesi için ayrı değerlendirilmiştir (Çizelge 5.1).

Çizelge 5.1: Camilerin korunmuşluk durumu analizi.

		1. Restore edilmiş	2. Korunmuş	3. Az Korunmuş	4. Kismen Korunmuş	5. Korunmamış			1. Restore edilmiş	2. Korunmuş	3. Az Korunmuş	4. Kismen Korunmuş	5. Korunmamış
Küçükçekmece Fatih Camisi	Plan			X			Çakmaklı Camisi	Plan		X			
	Cephe		X					Cephe			X		
Büyükçekmece Fatih Camisi	Plan		X				Esenyurt Kasap Sinan Camisi	Plan	X				
	Cephe			X				Cephe	X				
İmaret Camisi	Plan				X		Bekirli Camisi	Plan				X	
	Cephe				X			Cephe				X	
Cedid Ali Paşa Camisi	Plan		X				Hadımbaba Cami	Plan	X				
	Cephe		X					Cephe	X				
Sokollu Mehmed Paşa Camisi	Plan		X				Değirmenköy Camisi	Plan				X	
	Cephe		X					Cephe				X	
Baba Nakkaş Camisi	Plan		X				Dağyenice C. Minaresi	Plan		X			
	Cephe		X					Cephe		X			
Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi	Plan			X			Dizdariye M. Minaresi	Plan		X			
	Cephe			X				Cephe		X			
Karaburun Camisi	Plan	X					Piri Mehmed Paşa Camisi	Plan	X				
	Cephe	X						Cephe	X				
Yassıören Köyü Camisi	Plan	X					Ali Paşa Camisi	Plan		X			
	Cephe	X						Cephe		X			
Şamlar Köyü Camisi	Plan		X				Ferhad Paşa Camisi	Plan		X			
	Cephe		X					Cephe		X			
Haraççı Cami	Plan			X			Tarihi Ortaköy Camisi	Plan		X			
	Cephe			X				Cephe	X				
Ali Paşa Mahallesi Camisi	Plan			X			Osmanlı Camisi	Plan	X				
	Cephe		X					Cephe	X				
Kurfallı Camisi	Plan		X				Eski Değirmenköy Kilisesi	Plan				X	
	Cephe		X					Cephe			X		
İnceğiz Köyü Anıt Camii	Plan	X					Seymen Eski Cami	Plan				X	
	Cephe		X					Cephe				X	
Ali Paşa Camisi	Plan					X	Boğazköy Camisi	Plan	X				
	Cephe					X		Cephe	X				
Oruç Gazi Mescidi	Plan			X			Selimpaşa Tarihi Eski Cami	Plan		X			
	Cephe			X				Cephe	X				
Danamandıra Camisi	Plan		X										
	Cephe		X										

Bu tabloya göre, Karaburun, Yassıören, Esenyurt, Hadımbaba, Piri Mehmed Paşa camileri ile Osmanlı ve Boğazköy kilise camileri restore edilmiş olup “1. Restore edilmiş camiler” grubunda yer almaktadır. Restore edilmiş camilerden İnceğiz Camisi’nin cephesinde çimento esaslı harç kullanıldığı, Selimpaşa ve Ortaköy camileri girişlerine restorasyon sonrası rüzgârlık yapıldığı için “2. Korunmuş camiler” grubunda değerlendirilmiştir. Bu grupta yer alan diğer camiler, Cedid Ali Paşa, Sokollu Mehmed Paşa, Baba Nakkaş, Şamlar, Kurfallı, Danamandıra camileri, Dağyenice Camisi ve Dizdariye Mescidi’nin minareleri, kubbeli Ali Paşa ve Ferhad Paşa camileridir. Küçükçekmece Fatih Camisi, Ali Paşa Mahallesi Camisi ve Oruç Gazi Mescidi’nin plan şemaları eklerle büyütüldüğü, Büyükçekmece Fatih Camisi’nin cephesinde çimento esaslı onarımlar olduğu, Çakmaklı Camisi özgün plan şemasını korumasına karşın caminin beden duvarlarında strüktürel çatlaklar bulunduğu, Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi, savaşlarda tahrip olup yan duvarları yeniden örüldüğünden, Haraççı Camisi harap durumda olduğu için, 3. Az korunmuş camiler” grubuna dahil edilmişlerdir.

İmaret, Bekirli, Değirmenköy camileri ile Seymen ve Değirmenköy kilise camileri ise özgün bazı duvarları mevcut olmadığından “4. Kismen korunmuş camiler” grubunda

ele alınmıştır. Son grup olan “5. Korunmamış camiler”de ise sadece minaresi ve alçak bazı duvarları kalmış olan, Silivri’deki Ali Paşa Camisi yer almaktadır.

Tez kapsamında yapılan araştırmalara göre, Çatalca Vilayeti ve yakın çevresindeki tarihî camilerin korunmasında pek çok sorunun olduğu tespit edilmiştir. Bu sorunlar aşağıda aktarılmaktadır.

5.2 Camilerin Koruma Sorunları

5.2.1 Nüfus artışı nedeniyle camilerin gereksinimi karşılamaması

Çatalca Vilayeti içerisindeki camilerin en önemli koruma sorunlarından biri, camilerin gereksinimi karşılamaması sebebiyle tarihî yapılara bazı müdahalelerde bulunulmasıdır. Bu müdahaleler, tarihî camiye ek yapılması, tarihî caminin korunarak yanına yeni bir cami yapılması veya yıkılarak yerine yeni bir cami yapılması şeklinde sıralanabilir.

Çatalca Vilayeti içerisinde, İstanbul’a yakın ve nüfusu hızla artmakta olan yerleşimlerdeki camilerin, batıdaki camilere kıyasla daha çok yıkılma tehdidi altında olduğu tespit edilmiştir. İstanbul’a en yakın ve nüfusu hızla artmakta olan yerleşimlerden Esenyurt, Arnavutköy ve Büyükçekmece’deki üç caminin gereksinimi karşılamadığı için yanına yeni birer cami yapıldığı bilinmektedir. Aynı durum köylerde nadiren görülmektedir. Silivri’nin en küçük camilerinden olan Bekirli Köyü’ndeki eski cami de yetersiz kaldığından yanına yeni bir cami yapılmıştır.

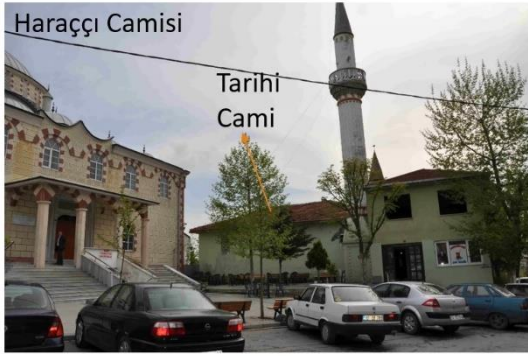
5.2.1.1 Tarihî caminin yıkılması ve yerine yeni cami yapılması

Nüfus artışı sebebiyle camilerin yetersiz kalması durumunda pek çok tescilsiz caminin yıkılarak yerine yeni ve daha büyük bir caminin yapıldığı bilinmektedir. Bu durumda yapının korunmasından söz edilememektedir. Oysa ki tarihî caminin özgün öğelerine zarar vermeden yanına yeni bir cami inşa edilmesi ile hem daha büyük camiye duyulan ihtiyaç giderilmiş, hem de tarihî camiler korunmuş olacaktır. Esenyurt Tarihî Merkez Camisi’nin de yerine yeni ve büyük bir cami yapılması amaçlanarak yıkılmak istendiği, yıkılmaktan son anda kurtulduğu, Müftülükçe ifade edilmiştir. Esenyurt’taki cami ihtiyacı, eski caminin yanına yeni bir caminin inşa edilmesiyle çözülmüştür.

5.2.1.2 Tarihî caminin yakınına yeni cami yapılması

Tarihî cami yetersiz kaldığında, yakınına yeni bir cami yapılması, çalışma alanındaki dört tarihî cami için uygulanmıştır. Bu camiler, Çakmaklı, Haraççı, Esenyurt, Bekirli camileridir⁴⁹. Fakat bu sefer de bazı camilerde (Haraççı, Çakmaklı ve Bekirli camileri) farklı bir sorun ortaya çıkmıştır. İbadet için yeni cami tercih edildiğinden tarihî cami cemaatsiz kalmış ve yine kullanılmayarak harap olmaya yüz tutmuştur. Buna rağmen cami yıkılmamış olduğundan restore edilip farklı bir işlev verilerek kullanılabilmesi mümkündür. Örneğin Esenyurt Tarihî Merkez Camisi, yalnız kadınların kullandığı, din eğitiminin verildiği, özel günlerde mevlüt okutulan bir mekân olarak işlevlendirilmiş, böylece sürekli kullanımı ve bakımı sağlanmıştır.

Haraççı, Çakmaklı ve Bekirli Camileri ise, yeni cami inşa edilince işlevsiz kaldığından harap olmaya yüz tutmuştur.



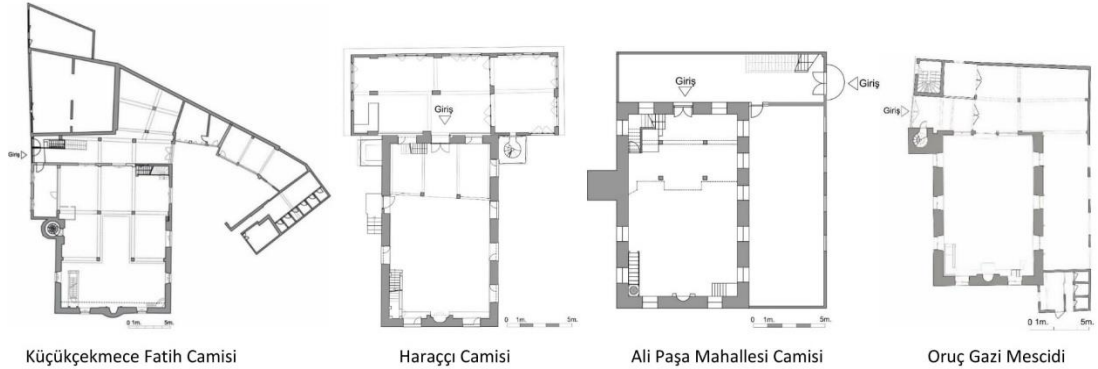
Bekirli Camisi

Şekil 5.1: Yakınına yeni cami inşa edilen tarihi camiler.

⁴⁹ KİLİSE CAMİLERİ İÇİN DE BU DURUM GEÇERLİDİR ANCAK BU KONU, “5.1.8 Mübadele sonrası işlev değişimi” bölümünde detaylandırılacaktır.

5.2.1.3 Tarihî camiye ek yapılarak kullanım alanının arttırılması

Camilerin gereksinimi karşılamadığı durumlarda yapılan bir diğer uygulama, bu camilere KVKBK'nın onayı doğrultusunda ek yapmaktır. Çatalca Vilayeti'ndeki tarihî camilere yapılan ekler genellikle bir izne dayandırılmamış, projersiz yapılmıştır. Silivri Ali Paşa Mahallesi Camisi, Oruç Gazi Mescidi, Küçükçekmece Fatih Camisi, betonarme eklerle genişletilen camilere verilebilecek örneklerdir. Son yıllarda gündeme gelen restorasyon projelerinde (Küçükçekmece Fatih Camisi ve Oruç Gazi Mescidi) ile bu eklerin sökülmesi önerilmiş, ancak sözü edilen camilerde herhangi bir restorasyon uygulaması başlamamıştır. Silivri'deki Ali Paşa Mahallesi Camisi için ise herhangi bir restorasyon girişimi yoktur. 2007 yılında tescillenmiş olmasına rağmen, net olarak bilinmeyen bir tarihte Ali Paşa Camisi, izinsiz olarak betonarme eklerle genişletilmiştir. Koruma Kurulu'nca camide yapılan aykırı uygulamaların giderilmesi istenmiştir. Ancak VBM'nin yazısında, söz konusu kültür varlığının mülkiyetinin Maliye Hazinesi'nde bulunması sebebiyle yapılacak herhangi bir işlem bulunmadığı ifade edilmiştir. Sonrasında KVKBK tarafından yapının muhdeslerinden arındırılmazsa tescilden düşürüleceği belirtilmiş olsa da Ali Paşa Mahallesi Camisi'nin restorasyonu gündemde değildir. Cami, betonarme ekleriyle günümüzde yaklaşık iki katı alanda büyümüş, özgünlüğünü bir hayli yitirmiştir (Şekil 5.2).



Şekil 5.2: Eklerle genişletilen camiler.

5.2.1.4 Tarihî caminin iç mekanının bölünmesi veya girişine rüzgârlık yapılması

Camilere yapılan eklerden bir çeşidi de küçük müdahalelerle kullanım alanını arttırmaktır. Bunlar, caminin giriş kısmına rüzgârdan korunma amaçlı rüzgârlık bölümü inşası (İmaret, Akören Cedid Ali Paşa, Ortaköy Kilise Camisi), son cemaat yerinin kapatılması (Ferhad Paşa Camisi, Sokollu Camisi), son cemaat yerinin kapatılmasının yanı sıra ek rüzgârlık bölümü yapılması (Çatalca Ali Paşa Camisi), caminin girişine duvar örülerek bir mekan ilavesi yapılması (Şamlar, Kurfalı,

Danamandıra), son cemaat yerinin veya rüzgârlığın yatayda ve düşeyde bölünerek, içerisinde ayrı bir mekan yaratılması (Büyükçekmece Fatih Camisi'nde son cemaat yeri yatayda bölünmüş, ara kat oluşturularak üst kısım kadınlar mahfiline katılmıştır. Çatalca Ali Paşa ve Akören Cedid Ali Paşa camilerinde ise son cemaat yeri/rüzgârlık düşeyde bölünerek bir imam odası oluşturulmuştur) şeklinde sıralanabilir.



Çatalca Ali Paşa Camisi

Akören Cedid Ali Paşa Camisi

Şekil 5.3: Son cemaat yerinin bölünmesiyle imam odası oluşturulması.



Şekil 5.4: Büyükçekmece Fatih Camisi'nin son cemaat yerine ara kat yapılmasıyla üst katta kadınlar mahfilinin genişletilmesi.

5.2.2 Cephelerde çimento esaslı harç ile onarım yapılması

Çatalca Vilayeti içerisindeki tarihî camilerin büyük çoğunluğu 1900'lerin sonlarında restore edilmiştir. Bu dönemde yapılan müdahaleler kapsamında camilerin çimento esaslı harç ile onarıldığı görülmektedir (İncegiz, Akören, Büyükçekmece Fatih, Yassıören, Çatalca Ali Paşa camileri). Yassıören Camisi'nin cephesinde saçaktan yağmur suyunun aktığı yerlerde, boya ile renklendirilerek horasan harcı görüntüsü verilmiş harcın silindiği görülmektedir.

Çimento esaslı malzemenin, geleneksel yapı malzemelerinden farklı iç yapı özelliklerine sahip olup farklı davrandığından tarihî yapı malzemelerinin içinde, gözle görülmeyen, ancak laboratuvar incelemesi sonrası tespit edilebilecek olan

çiçeklenmeler oluşturduğu ve yapıya zarar verdiği düşünülmektedir. Bu bağlamda çimento esaslı onarımların sökülerek yerine özgün harcının özelliklerini taşıyan yeni bir harç yapılması ve bununla onarılması tarihî yapı açısından sağlıklı olacaktır (Şekil 5.5).



Şekil 5.5 : Çimento esaslı harç ile onarılmış camilerin cepheleri.

5.2.3 Camilerin geç tescillenmesi

KVKBK Arşivi'nde yapılan inceleme sonucunda, tarihî camilere yapılması planlanan müdahalelerin öncesinde KVKBK'ya başvurulup yapının tescilli olup olmadığının ve nereye bağlı olduğunun öğrenilmek istendiği dikkati çekmiştir. Köy camilerinin çoğunun tescilsiz olduğu ve böyle bir başvuru durumunda yerinde incelenerek ivedilikle tescillendiği, bazı camiler için ise tescile başvurulduğu ancak yapının tescillenmediği görülmektedir. Örneğin Bekirli Camisi için 1985 yılında bir fotoğraf ve plan çizimi ile tescile başvurulmuş fakat yapı tescillenmemiştir. Zaman içerisinde yıkılmaya yüz tutan bu caminin minaresinin külahı düşüp cami tehlikeli duruma gelmiştir. Bu cami ancak 2015 yılında kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Çalışma alanındaki en eski camiler, ilk tescil edilen yapılardır. Büyükçekmece Fatih Camisi 1980, Küçükçekmece Fatih Camisi 1986 yılında, diğer camiler ise 1990'lar ve 2000'lerde tescillenmiştir. Kilise camilerin büyük çoğunluğu 2000'li yıllarda tescillenmiştir. Ortaköy Kilise Camisi 2007'de, Osmanlı ve Boğazköy Kilise camileri 2010'da, Seymen Kilise Camisi 2011'de, Selimpaşa Kilise Camisi 1983'te ve Değirmenköy Kilisesi 1995'te kültür varlığı statüsüne kavuşmuşlardır.

5.2.4 İnsanların tarihî değerler konusundaki bilinç eksikliği

Yapılan müdahaleler kapsamında, bazı camilerin boyutunun değiştirilmeden, kubbeli camiye çevrildiği (Karaburun Camisi) dikkati çekmektedir. Camiyi büyütmeden yalnız kubbe ilave edilmesi, kubbeli camilerin, kırma çatılı camilerden daha değerli görüldüğünü göstermektedir (Şekil 5.6). Öyle ki tez kapsamında muhtarlar ve müftülükte görevli kişiler ile yapılan görüşmelerde, çatılı camilerin küçük ve değersiz, kubbeli ve tarihî değer taşımayan camilerin değerli olarak nitelendirildiğinin tespit edilmesi, insanların tarihî değerler konusundaki bilinç eksikliğinin bir göstergesidir.



Şekil 5.6 : Restorasyon öncesi (solda) ve sonrası (sağda) Karaburun Camisi.

KVKBK Arşivi'ndeki belgelere göre, Çakmaklı Camisi'nin korunması konusunda caminin harap durumda ve yıkılmak üzere olması sebep gösterilerek, yıkılması ve yerine bir kütüphane binası yapılması istenmiştir. Yakınında büyük bir cami olduğu için, yeni bir ibadethaneye ihtiyaç yoktur. Fakat cami günümüzde harap durumda olmayıp, yalnız beden duvarlarında çatlaklar mevcuttur. Yıkılması yerine mevcut caminin korunarak kütüphaneye dönüştürülmesiyle, tarihî değer taşıyan, özgün öğeler barındıran ve bağdadi duvar, demir profilli mihrap gibi, bir dönemin özgün yapım tekniklerini içeren Çakmaklı Camisi korunmuş olacaktır. Tarihî camilerin yıkılması hususunda benzer durum, camilerin minareleri için de söz konusudur. Yine KVKBK Arşivi'ndeki belgelere göre, bazı camilerin (Kurfalı Camisi) özgün bodur minarelerinin “ezan sesinin köye duyurulmakta güçlük yaşanması” veya “camiye yakışır biçimde daha yüksek minare yapılması” gibi gerekçelerle yıkılmak istendikleri öğrenilmiştir (Şekil 5.7). Bu gibi talepler, KVKBK'ca reddedilmiş olup Çakmaklı ve Kurfalı camilerine günümüze dek olumsuz herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Karaburun Camisi ise 2012-2014 yılları arasında restore edilmiş, betonarme kubbe ve eklerinden temizlenerek özgün hali olan kırma çatılı hale getirilmiştir.



Şekil 5.7 : Yıkılması talebi KVKBK'ya sunulan Danamandıra Camisi minaresi (solda) ve Çakmaklı Camisi (sağda).

5.2.5 Doğal afetler sebebiyle fiziksel tahribat veya işlevsel değişim

Tarihî camiler ile ilgili diğer bir koruma sorunu, deprem, heyelan, fırtına, yıldırım gibi doğal afetler sebebiyle tahribatlardır. Geçmişten günümüze yaşanan afetler bazı camileri onarıma muhtaç hale getirmiştir. Bu afetlerden en zarar verici olanlarından biri depremlerdir. Küçükçekmece ve Büyükçekmece'deki Fatih camileri gibi eski camiler, İstanbul'u derinden etkileyen 1766 depremi ve diğer gibi önemli depremlere tanıklık etmiştir. 1766 depreminde Küçükçekmece Fatih Camisi'nin minaresi (BOA.TS.MA.d.4842), 1894 depreminde ise, çalışma alanındaki kubbeli üç caminin minareleri zarar görmüştür (BOA.BEO.472/35347). 1866 yılında bir fırtınada Piri Mehmed Paşa Camisi'nin minaresinin zarar gördüğü (BOA.İ.MVL.565/25390), 1983 yılında ise Selimpaşa Kilise-Camisi'nin minaresine yıldırım düştüğü tespit edilmiştir (KVKBKA).

Deprem haricindeki doğal afetlerden heyelan da, Değirmenköy'de yer alan cami ve kilisenin kullanım dışı kalmasına neden olmuştur. Silivri'ye bağlı Değirmenköy, 1960 yılında toprak kayması sonucu taşınmış, eski köyün camisi ve kilisesi, yeni kurulan köye uzak kaldığından kullanılmaz olmuştur. Merkeze uzak kalan tarihî yapılar define arayanlar tarafından talan edilmiş, yakılmıştır. Bu yapılar 2015 yılında harap durumda olup kilise için restorasyon projesi hazırlanmıştır.



Şekil 5.8 : Heyelan sonrası atıl kalan Değirmenköy'deki kilise (solda) ve cami (sağda).

5.2.6 Savaşlar sebebiyle fiziksel tahribat

Çatalca Vilayeti, İstanbul'un stratejik savunması açısından oldukça önem taşıdığından, Osmanlı-Rus Savaşı, Çatalca Muharebesi, Balkan savaşları gibi pek çok savaşa tanıklık etmiştir. Bu sebeple de vilayet içerisinde çok sayıda caminin tahrip olduğu bilinmektedir. Çatalca'daki Ali Paşa, Şeyh Sinan, İncegiz camileri ile Çatalca-Silivri sınırındaki Kurfalı Camisi'nin savaş sebebiyle zarar gören camilerden olduğu bilinmektedir (KVKBKA).

5.2.7 Mübadele sonrası işlev değişimi

1923-1930 yılları arasında gerçekleşen, Türkiye ve Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi, bölgedeki kiliselerin işlevsiz kalıp bir süre sonra bazılarının camiye çevrilmesine sebep olmuştur. Böylece tarihî kiliseler yıkılmaktan kurtulmuştur. Fakat bir süre sonra köye yeni caminin yapılmasıyla yeni cami ibadet için tercih edilir olmuş, kilise-camilerin kullanımı azalmıştır. Bu süreçte bazı kilise-camiler okul, kışla gibi farklı işlevlere dönüştürülmüştür (Değirmenköy Kilise Camisi, Osmanlı Camisi). Bu dönüşüm, tarihî yapıların pek çok özgün ögesine zarar vermiş ancak yapıları yıkılmaktan kurtarmıştır. Bunun haricinde Ortaköy ve Selimpaşa Kilise camilerinin depo olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ortaköy Kilise Camisi önce depo, daha sonra düğün salonu olarak kullanılmış, ardından tarihî yapıya olumsuz etkileri olan bu işlevlerin verilmesi gazete haberi olarak yayımlanınca acilen yapı tescillenip cami olarak restore edilmiştir⁵⁰. Selimpaşa Kilise Camisi de benzer şekilde gübre deposu olarak kullanılmış, yangın geçirmiş ve uzun bir süre harap kaldıktan sonra tescillenerek cami olarak restore edilmiştir. Boğazköy Kilise Camisi ise yakınına yeni

⁵⁰ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi, "3.3.1. Silivri Ortaköy Kilise Camisi, 1831" bölümünde verilmiştir.

bir cami yapınca bir süre işlevsiz kalmış, daha sonra kiliseye ara kat yapılarak üst katı yeni camiye bağlanmış, alt katı depo olarak kullanılmıştır. Tespitlerin yapıldığı 2015 yılında yapı restorasyon sürecinde olup betonarme eklerinden arındırılmaktadır.





6. SONUÇ VE ÖNERİLER

5. bölümde detaylı olarak aktarılan, Çatalca Vilayeti'ndeki tarihî camilerin geçmişten günümüze karşı karşıya kaldığı koruma sorunlarının giderilmesi için bazı öneriler geliştirilmiş, bu öneriler uluslararası koruma tüzüklerindeki bilgilerle desteklenerek aşağıda sunulmuştur. Sonrasında ise tüm camiler için tek tek hazırlanan müdahale önerileri, bir tablo üzerinden aktarılmıştır.

- **Camilerin Nüfus Artışı Sebebiyle Karşı Karşıya Kaldığı Sorunlar (Yıkılması, İşlevsiz Kalması ve Ek Yapımı) İçin Öneriler**

Ekim 1975'te kabul edilen Amsterdam Bildirgesi'nde de belirtildiği gibi “Tarihî yapıların kültürel değerlerinin yanısıra, halklarına ortak tarihlerinin ve geleceklerinin bilincini de aşılacağından, yaşatılması çok önemlidir. Bu sebeple yapıların yıkılmaları düşünülmeden, onarılmaları yoluna gidilmelidir” (Amsterdam Bildirgesi, 1975). Ancak, özellikle İstanbul'a yakın, köy niteliğinden uzaklaşmış yerleşimlerde, nüfus artışına bağlı olarak bazı camilerin yetersiz kalması sebebiyle yıkıldığı tespit edilmiştir. Camilerin yetersiz kalma durumunda öncelikle tarihî yapının korunması esas olacak şekilde, KVKBK'na başvurularak yapıya ek yapılması gündeme alınmalıdır. Bu süreçte yapının özgün niteliğinin korunması esastır. Yapılan ek yapının ihtiyacı karşılamadığı durumlarda ise eski camiye gölgede bırakmayacak şekilde, yeni ve daha büyük bir cami yapılabilir. Fakat bu durumda da tarihî caminin işlevsiz bırakılmaması, özgün öğelerini bozmayacak şekilde uygun işlev verilerek kullanılması sağlanmalıdır. Böylece sürekli bakımı da yapılmış olacak, uzun vadede yapının masraflı iyileştirme işlemleri önlenmiş olacaktır.

Amsterdam Bildirgesi'nde söz edildiği gibi, “Yapıların korunması, kaynak tasarrufu ve israfın önlenmesine de katkıda bulunmaktadır. Yapılara işlev verirken, onların karakterine, saygı göstermeyi ihmal etmeden çağdaş yaşamın gereklerine uyan işlevler vermeli, böylece yaşatılmaları garanti altına alınmalıdır” (Amsterdam Bildirgesi, 1975).

1964'te Venedik'te yapılan 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nin sonuç bildirgesi olan “Venedik Tüzüğü” nün 9. 12. ve 13.

maddelerinde de ifade edildiği üzere, “Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, anıtın estetik ve tarihî değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır... Yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari kompozisyonundan farkı anlaşılabilir ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işine başlamadan önce ve bittikten sonra, anıtın arkeolojik ve tarihî bir incelemesi yapılmalıdır.” “Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir.” “Yapının eksik kısımları tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihî tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir” (Venedik Tüzüğü, 1964).

Çatalca Vilayeti içerisinde, yukarıda belirtilen maddeler dikkate alınmadan, izinsiz olarak genişletilen camilerin ivedilikle niteliksiz eklerinden arındırılması ve özgün plan şemalarına kavuşturulması gerekmektedir.

- **Özgün tarihî yapı malzemelerine uyumsuz malzeme ile onarım sorunu için öneriler**

Yapıların geçmiş dönem restorasyonlarında, özellikle cephedeki harçlarda çimento kullanıldığı ve harca pembe boya katılarak horasan harcı görünümünün verilmesi istendiği tespit edilmiştir. Özgün yapı malzemelerine uyum sağlamayan ve zarar veren çimento esaslı harç gibi malzemelerin yapıdan uzaklaştırılması gerekmektedir. ICOMOS’un 2003 yılında kabul edilen “Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler” Tüzüğü’nün 3.10 maddesinde belirtildiği gibi, “Restorasyonda kullanılan malzemelerin özellikleri ve mevcut olanlarla uyumu tam olarak araştırılmalı, bilinmelidir. İstenmeyen yan etkileri önlemek amacıyla, onarımda kullanılan malzemelerin uzun dönem etkileri araştırılmalıdır” (ICOMOS, 2003). Amsterdam Bildirgesi’nde de bu konuya değinilmiş, geleneksel yapı malzemelerinin bulunabilmesi ve geleneksel zanaat ve tekniklerin kullanımının sürdürülmesinin koruma açısından önemi belirtilmiştir.

- **İnsanların tarihî değerler konusundaki bilinçsizliği sorunu için öneriler**

Venedik Tüzüğü’nin (1964) ilk maddesinde belirtildiği gibi, “Tarihî anıt kavramı yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.” Ancak, Çatalca Vilayeti içerisindeki camiler üzerinde

yapılan çalışmada, tarihî değeri göz önüne alınmaksızın, kubbeli camilerin kırma çatılı camilerden daha önemli görüldüğü tespit edilmiştir. Alandaki bir caminin sadece çatısının yıktırılıp kubbe yapılması bunun bir kanıtıdır. Aynı durum, minareler için de geçerlidir. Geçmiş yıllarda, özgün minarelerin alçak bulunarak yıktırılıp yenisinin yapılmasının teklif edildiği, KVKBK kayıtlarında görülmüştür. Oysa ki Venedik Tüzüğü'nün (1964) 3. Maddesinde yazıldığı gibi “Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihî belge olarak da korumaktır.” Bu sorun, ancak insanların tarihî yapıların önemini kavramasıyla çözülebilir. Bu da halkın bu konuda eğitilmesiyle başarılabilir. Temel eğitim seviyesinden başlayarak insanların kültürel değerlerinin farkında olarak yetişmesi sağlanmalıdır. Ancak bu şekilde tarihî yapılara ve diğer değerlerimize sahip çıkılabilir. Amsterdam Bildirgesi'nde de ifade edildiği üzere (1975) , “Mimarlık mirası ancak, halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayacaktır. Bu nedenle her düzeydeki eğitim programları bu konuya artan bir ilgi göstermek zorundadır.”

- **Doğal afetler sebepli tahribatlara karşı öneriler**

Yangın, deprem, fırtına gibi doğal afetler sebebiyle camilerin zarar görmesi durumunda, camiler aslına uygun olarak onarılmalıdır. Bunun için de, böyle bir afet yaşanmadan önce tüm tarihî yapıların çizim ve fotoğraflarla detaylı olarak belgelenmesi gerekmektedir. Çalışma kapsamında restorasyon projesi hazırlanmamış camilerin tamamına belgeleme önerilmiştir (Çizelge 6.1).

Değirmenköy'ün heyelan tehlikesi sebebiyle taşınmasıyla, eski yerleşimde işlevsiz kalmış olan kilise ve cami yapıları, restore edilerek uygun birer işlevle kullanılmalıdır. Değirmenköy Kilisesi'nin restorasyon projesi onaylanmış, ancak cami için henüz böyle bir girişimde bulunulmamıştır. Caminin de daha fazla harap olmadan restore edilerek işlevlendirilmesi gerekmektedir. Değirmenköy'ün haricinde, harap durumdaki diğer yapılar olan Silivri'deki Ali Paşa Camisi, Seymen Kilise Camisi, Bekirli Camisi, Büyükçekmece'deki Çakmaklı Camisi ve Arnavutköy Baba Nakkaş Köyü'ndeki Yalnız Minare ivedilikle restore edilmelidir (Çizelge 6.1).

Restorasyon sırasında, “Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler” başlıklı ICOMOS Tüzüğü'nün (2003) 3. bölümünde de belirtildiği gibi, “Mümkün olan yerlerde, yapılan müdahalenin geriye dönüşe uygun olması (reversible), böylece yeni bilgiler edinildiğinde yapılan müdahalelerin esere

zarar vermeden kaldırılarak daha uygun olanlarla yer değiştirmesi arzu edilir. Geriye d6n6řu olmayan m6dahalelerin, ileride yapılması olası işlemleri engellememesi istenir.” “Her m6dahale m6mk6n olduğunca, str6kt6r6n ilk tasarımına, yapım tekniğine ve tarih6 değerine saygı g6stermeli ve onun gelecekte de anlaşılmasını sağlayacak izleri korumaya 6zen g6stermelidir.” “Herhangi bir tarih6 malzeme veya belirgin bir mimari 6ęeyi kaldırmak veya değiştirmekten m6mk6n olduğunca kaçınlmalıdır.” “Geleneksel ve yeni teknikler arasında tercih yapılmadan 6nce, her yapının durumu, g6venlik ve mukavemet talepleri g6z 6n6nde tutularak değerlendirilmeli, en az m6dahale getiren ve k6lt6rel değerlerle en uyumlu olan seğilmelidir” (ICOMOS, 2003).

- **M6badele sonrası kilise-camilerin işlevsiz kalması hakkında 6neriler**

M6badele sonrası kiliseler, camiye 6evrilerek korunmuş olsa da, yakınına yeni caminin inşa edilmesiyle pek 6ok kilise-cami, işlevsiz kalmıştır. Venedik T6z6ę6'n6n (1964) 5. Maddesinde belirtildiği gibi:

Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal ama6 6in kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun 6in bu t6r bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar 6inde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir (Venedik T6z6ę6, 1964).

Bunun yanında, 8. Maddede, “Anıtın tamamlayıcı 6ęeleri sayılan heykel, resim gibi s6slemelerin, ancak bunları korumanın başka 6aresi yoksa yerlerinden kaldırılabilir” denmektedir (Venedik T6z6ę6, 1964). Fakat 6alışma alanı 6erisindeki kiliselerin ikona, ha6 gibi 6ęeleri m6badele s6recinde, Rumlar tarafından beraberlerinde g6t6r6ld6ę6nden g6n6m6zde bu 6ęeler mevcut değildir.

2015 yılında yapılan tespitlere g6re kilise camilerden sadece Seymen Kilise Camisi'nin korunması konusunda hen6z herhangi bir girişimde bulunulmadığı anlaşılmıştır. Mevcut caminin ihtiyacı karşıladığı k6yde, bu değerli k6lt6r varlığının, cami olarak değil başka bir işlev verilerek restore edilmesi akılcı bir yaklaşım olacaktır. Kilise camiler, ge6mişten g6n6m6ze Hıristiyan ve M6sl6man pek 6ok kişi tarafından kullanılmış, topluma mal olmuş yapılar olmalarına bağlı olarak sadece yerli halk tarafından değil, Gayrim6slimler ve m6badele yapılarına ilgi duyan herkes tarafından ziyaret edilmeleri sağlanmalıdır. 6atalca'nın merkezinde bulunan M6badele M6zesi'nde m6badillerin sosyal yaşantısını yansıtan bilgiler verildiği gibi dini yapılara ait bilgilere de yer verilebilir. 6zg6nl6ę6n6 b6y6k 6l6de koruyan

Seymen Kilise Camisi'nin müze olarak restore edilmesiyle, mübadillerin anılarını içeren obje ve belgelerin müzede sergilenmesi bölge için çekim merkezi oluşturabilir. Planlanan müzeye özellikle mübadil ailelerin ilgi göstereceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra söz konusu tarihi yapıların bir kültür rotası içerisinde ele alınarak topluca ziyaret edilmesinin sağlanması ile yapılar daha geniş kitlelere ulaştırılabilir.

Kültür rotaları, Çekül'ün hazırladığı “Kültür Rotaları Planlama Rehberi”nde tanımlandığı üzere, kültürel mirasın temel olarak kullanıldığı planlanmış güzergâhlardır (Karataş, 2015). Bu rotalar, miras alanlarını birbirine bağlayan bir izi takip eder. “Çatalca Vilayeti’ndeki Kilise Camiler” kültür rotasının oluşturulmasıyla, hem bu değerli kültür varlıkları gün ışığına çıkacak hem de kozmopolit İstanbul’da yaşayanlar için alternatif bir gezi rotası oluşacaktır. İçerisinde Mübadele Müzesi, yeni yapılacak Kilise Camiler Müzesi, dört cami ve bir kilisenin yer alacağı bu kültür rotası sayesinde alternatif turizmin canlandırılması, yerel kalkınmanın desteklenmesi ve kültürel mirasın korunması hedeflenmektedir. Rota, İstanbul çıkışlı olarak düzenlendiğinde, önce Mübadele Müzesi’ne gidilerek mübadele ile ilgili genel bilgi alınacak, insanların hayat hikâyeleri, günlük eşyaları ve fotoğrafları görülerek yaşantıları hakkında bilgi sahibi olunacaktır. Sonrasında Kilise Camiler Müzesi’ne gidilerek kiliseler tanınacaktır. Bunu takiben günümüzde restore edilmekte olan Değirmenköy Kilisesi ziyaret edilecektir. Daha sonra sırasıyla Selimpaşa, Osmanlı ve Boğazköy kilise camileri görülecek ve gezi İstanbul’da sonlanacaktır. Mübadelenin Çatalca’daki izlerini bütüncül bir bakışla inceleyen bu rotaya, mübadelenin yaşandığı komşu şehirlerdeki kültür rotalarının da hazırlanıp eklenmesiyle, bu rotaların sürdürülebilirliği de sağlanmış olacaktır (Şekil 6.1).



Şekil 6.1 : Çatalca Vilayeti’ndeki kilise camiler kültür rotası.

- **Strüktürel sağlamlaştırma önerileri**

Bazı camilerin duvarlarında zemin oturması veya farklı sebepler kaynaklı çatlaklar tespit edilmiştir. Bu yapıların strüktürel açıdan sağlamlaştırılması gerekmektedir. “Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler” başlıklı ICOMOS Tüzüğü’nün (2003) 3.6. maddesinde belirtildiği üzere, “Müdahale öncesinde hasar ve bozulmaların nedeni olan etkenler iyi anlaşılmalı ve strüktürün müdahaleden sonraki durumunun analizi için dikkate alınacaklar irdelenmelidir, zira önerilecek müdahalelerin tasarımı onlara bağlı olacaktır.”

- **Arkeolojik alanlarda koruma önerileri**

Çatalca Vilayeti içerisinde, sadece minaresinin bir kısmı ve bir duvar parçası korunmuş olan Ali Paşa Camisi ile özgün plan şemasından uzaklaşmış İmaret Camisi için arkeolojik kazı yapılarak temellerinin tespit edilmesi gerekmektedir. kazıların yapılırken uyulması gereken kurallar, Venedik Tüzüğü’nün (1964) 15. Maddesinde aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

Kazılar 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş arkeolojik kazılarda uygulanması istenilen uluslararası ilkelerle tanımlanan kararlara ve bilimsel standartlara uygun olarak yapılmalıdır. Yıkıntılar korunmalı, mimari unsurların ve buluntuların sürekli olarak korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bundan başka, kültür varlığının anlaşılmasını kolaylaştıracak ve anlamını hiç bozmadan açığa çıkartacak her çareye başvurulmalıdır... (Venedik Tüzüğü, 1964).

- **Tarihî yapıların çevresiyle birlikte korunması için öneriler**

Venedik Tüzüğü’nün (1964) 6. Maddesinde belirtildiği gibi, “Anıtların korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer

geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Ktle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.”

Amsterdam Bildirgesi’nde de (1975) tarihî yapıların çevresiyle birlikte korumasına değinilmiş, řu bilgiler verilmiştir: “Bu mimarlık ürünlerinin korunması en büyüğünden en alçak gönüllülerine kadar, günümüz yapılarını da unutmadan, kültürel değer taşıyan tüm yapıları çevreleriyle birlikte kapsayan geniş bir perspektif içinde görülebilir.” Bildirge’de yer alan diğer bir madde de şudur: “Ani toplumsal değişikliklere karşı bireylerin kimliklerini bulmalarına olanak veren çevreleri korumak, ya da yaşatmak zorundaysak, tarihsel sürekliliği korumamız gerektiği kabul edilmelidir.” Tarihsel süreklilik, Esenyurt gibi pek çok yerleşimde ne yazık ki sağlanamamıştır. Ani toplumsal değişim sebebiyle kimliğini kaybeden bir yerleşim olan Esenyurt’taki caminin açılışı yapılırken, caminin önemini vurgulamak için, yaşlı bir vatandaşın cami ile ilgili bir anısına da yer verilmiştir. Buna göre, Esenyurt, az katlı yapı dokusunu koruyorken, tarihî kırma çatılı Kasap Sinan Camisi, pek çok kişinin evlerini buradan hareketle bulduğu önemli bir nirengi noktası niteliğindedir.

Neredeyse tüm sorunların kaynağı sayılabilecek bir konu olan, Amsterdam Bildirgesi’nde de değinilen, ülkedeki gerekli yasal ve yönetimsel önlemlerin güçlendirilmesi ve daha etkin kılınması gerekliliğinin de ivedilikle üst kurumlarca değerlendirilmesi gerekmektedir (Çizelge 6.1).

Çizelge 6.1: Camilere yapılması önerilen müdahaleleri gösterir tablo.

	Belgeleme	Niteliksiz eklerden arındırma	Cephedeki muhdes malzemelerin den arındırma	Strüktürel sağlamlaştırma	Kapsamlı restorasyon	İşlevlendirme	Arkeolojik kazı
Küçükçekmece Fatih Camisi		x			x		
Büyükçekmece Fatih Camisi		x	x				
İmaret Camisi	x	x			x		x
Cedid Ali Paşa Camisi	x	x	x				
Sokollu Mehmed Paşa Camisi		x					
Baba Nakkaş Camisi				x	x		
Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi	x				x		
Karaburun Camisi							
Yassıören Köyü Camisi			x				
Şamlar Köyü Camii	x	x					
Haraççı Cami		x			x	x	
Ali Paşa Mahallesi Camisi	x	x					
Kurfallı Köyü Camisi		x					
İnceğiz Köyü Anıt Camii			x				
Ali Paşa Camisi-Silivri					x	x	x
Oruç Gazi Mescidi (Mescit Camisi)		x			x		
Danamandıra Veysel Karani Camisi	x	x			x		
Çakmaklı Camisi	x	x		x	x	x	
Esenyurt Kasap Sinan Camisi (Tarihi Merkez Camisi)							
Bekirli Camisi	x			x	x	x	
Hadımbaba Cami							
Değirmenköy Camisi	x	x		x	x	x	
Dağyenice Camisi Minaresi							
Dizdariye Mescidi Minaresi							
Piri Mehmed Paşa Camisi							
Ali Paşa Camisi-Çatalca	x	x	x	x	x		
Ferhad Paşa Camisi	x	x					
Tarihi Ortaköy Camisi		x					
Osmanlı Camisi							
Eski Değirmenköy Mİlisesi		x		x	x	x	
Seymen Eski Cami	x			x	x	x	
Boğazköy Camisi							
Selimpaşa Tarihi Eski Cami		x					

Sonuç olarak, Çatalca Vilayeti içerisinde yer alan tarihî camiler üç ayrı grupta ele alınabilirler. En büyük grup, yörenin malzeme ve iş gücü imkânları dâhilinde, cemaat sayısı da göz önüne alınarak inşa edilen kırma çatılı köy camileridir. Bu mütevazı camilerin genel özellikleri incelendiğinde, tamamının tek katlı olduğu, büyük çoğunluğunun dörtgen planlı harime sahip olduğu, minarelerinin batıda bulunduğu, taş duvarlı, çatısı kiremit ile örtülü ve ahşap minberli yapılar oldukları tespit edilmiştir. 2. grupta yer alan camiler, vilayet ve nahiye merkezlerine konumlanmış,

kırsal alan camilerine göre daha geniş taban alanına sahip, kubbeli kare planlı, tek minareli, anıtsal camilerdir. Bölgede rastlanan 3. grup cami ise, burada yaşayan gayrimüslimlerin, mübadele ile yaşadığı yerleri terk etmek zorunda bırakılmaları sebebiyle boş kalan kiliselerin, Türkler tarafından camiye çevrilmesiyle oluşmuş, kilise camilerdir. Dönüşüm sürecinde kiliselerin plan şemaları büyük ölçüde özgünlüğünü korumuştur. 6 kilise camiden 4'ünün, günümüzde kullanılıyor olması, birinin ise restore edilmek üzere olması sevindiricidir.

Çatalca Vilayeti'ndeki tarihî camiler, mimarileri inşa edildiği yerlerin demografik yapılarına ve gereksinimlerine göre biçimlendirilmiş, tarihsel ve belgesel değer taşıyan, kültür mirası bağlamında korunması gerekli varlıklarımızdır. Döneminin mimarisini yansıtmaya önem taşıyan bu eserler, son yıllarda hız kazanan ve günümüzde de devam etmekte olan restorasyonlarla özgün durumlarına getirilmeye çalışılmaktadır. Harap durumdaki tarihî camilerin de özgün öğelerini daha fazla yitirmeden restore edilmesi, koruma açısından önemli bir adım olacaktır.



KAYNAKLAR

- Akın, A.** (2016). Tarihi Süreç İçinde Cami ve Fonksiyonları Üzerine Bir Deneme, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29, 177-209.
- Alan, G.** (1970). *Çorlu ve Çatalca'daki Osmanlı eserleri*. (Lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul.
- Ali, M.** (1925). *Türkiye'nin Sıhhi İçtimâi Coğrafyası Çatalca Vilayeti*, İstanbul: Çatalca Belediye Başkanlığı Erguvan Yayınları.
- Almaç U. ve Ahunbay Z.** (2013). İstanbul, Çatalca, Nakkaş Köyü Camii ve Onarımları *Kargir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri IV*, (s.155-163) İstanbul.
- Altunan, S.** (2005). XVIII. yy'da Silistre Eyaletinde Haberleşme Ağı: Rumeli Sağ Kol Menzilleri, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 18, 1-20 : Ankara, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Amsterdam Bildirgesi**, (1975). The Declaration of Amsterdam, 1975. <https://www.icomos.org/en/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/169-the-declaration-of-amsterdam>
- Arnavutköy Belediyesi**, (t.y.). *Arnavutköy Durusupark-Deliyunus Çiftliği Mevkii 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Raporu*.
- Aslanapa, O.** (1986). *Osmanlı Devri Mimarisi*. İstanbul : İnkılap Kitapevi.
- Avcı, M.** (1994). Büyükçekmece Gölü, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, (Cilt 2, s. 356). İstanbul : Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Ayverdi, E. H.** (1953). *Fatih Devri Mimarisi*, İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Ayverdi, E. H.** (1974). *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri III*, İstanbul : İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Ayyıldız, H.R.** (1963). Büyükçekmece, *İstanbul Ansiklopedisi*, (Cilt 6, s. 3217-3220). İstanbul : Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi.
- Ayyıldız, H. R.** (t.y.). Çatalca, *İstanbul Ansiklopedisi*, (Cilt 7, s. 3770-3774). İstanbul: Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi.
- Ayyıldız, H. R.** (t.y.). Çatalcada Ferhad Paşa Mahallesi Mescidi, *İstanbul Ansiklopedisi*, (Cilt 7, s. 3775-3776). İstanbul : Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi.
- Bağçe, B. K.** (2008). *II. Abdülhamid'in Kızı Naime Sultan'ın Hayatı* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bedlek, E. Y. (2012). *Büyükçekmece Menzil Külliyesi ve Mimar Sinan*, İstanbul :
Büyükçekmece Belediyesi Kültür Yayınları.

Bilgin C. ve Yarış İ. (2011). *İstanbul'un 100 köyü*, İstanbul : İBB Kültür A.Ş.
yayınları.

BOA.A.MKT.MHM.216/43

BOA.A.MKT.MVL.1/48

BOA.A.MKT.NZD.146/57

BOA.AE.SABH.I.369/25773

BOA.AE.SAMD.III.201/19386

BOA.AE.SAMD.III.64/6482

BOA.AE.SMST.II.139/15419

BOA.AE.SSLM.III.64/3895

BOA.BEO.1052/78880

BOA.BEO.1534/115014

BOA.BEO.1633/122416

BOA.BEO.1645/123334

BOA.BEO.2212/165829

BOA.BEO.2314/173511

BOA.BEO.472/35347

BOA.BEO.562/42109

BOA.BEO.584/43738

BOA.BEO.742/55644

BOA.BEO.823/61653

BOA.C.BLD.121/6049

BOA.C.BLD.121/6049

BOA.C.BLD.53/2613

BOA.C.EV. 576/29066

BOA.C.EV.104/5155

BOA.C.EV.106/5287

BOA.C.EV.176/8771

BOA.C.EV.185/9224

BOA.C.EV.197/9839

BOA.C.EV.200/9962

BOA.C.EV.200/9995

BOA.C.EV.212/10579

BOA.C.EV.213/10620

BOA.C.EV.227/11321
BOA.C.EV.255/13012
BOA.C.EV.34/1678
BOA.C.EV.427/21608
BOA.C.EV.446/22560
BOA.C.EV.463/23439
BOA.C.EV.464/23470
BOA.C.EV.499/25236
BOA.C.EV.55/2745
BOA.C.EV.550/27774
BOA.C.EV.573/28929
BOA.C.EV.585/29530
BOA.C.EV.614/30994
BOA.C.EV.640/32256
BOA.C.EV.95/4721
BOA.C.MF.110/5471
BOA.C.MF.131/6524
BOA.C.MF.21/1047
BOA.C.MF.47/2319
BOA.C.MF.56/2786
BOA.C.NF.48/2381
BOA.D.BŞM.d.6484
BOA.DH.İD.156/8
BOA.DH.MKT. 724/39
BOA.DH.MKT.1203/52
BOA.DH.MKT.1672/69
BOA.DH.MKT.2062/32
BOA.DH.MKT.2087/35
BOA.DH.MKT.2239/115
BOA.EV.d. 27694
BOA.EV.d.27694
BOA.EV.d.40078
BOA.EV.d.40783
BOA.EV.HMH.d.7438
BOA.HAT.1552/57

BOA.HAT.1570/24
BOA.HAT.1570/24
BOA.HAT.1580/56
BOA.HAT.1591/4
BOA.HAT.593/29089
BOA.HH.THR.329/41
BOA.HH.THR.329/51
BOA.HH.THR.329/60
BOA.HH.THR.340/126
BOA.HH.THR.340/127
BOA.HH.THR.354/26
BOA.HH.THR.354/26
BOA.HH.THR.354/34
BOA.HH.THR.354/37
BOA.HH.THR.354/44
BOA.HH.THR.746/62
BOA.HH.THR.746/68
BOA.HRT.h.-/1136
BOA.İ.AZN.21/13
BOA.İ.DH.1218/95376
BOA.İ.DH.662/46135
BOA.İ.DH.666/46388
BOA.İ.DH.687/47905
BOA.İ.DH.689/48117
BOA.İ.DH.88/5250
BOA.İ.DH.977/77160
BOA.İ.DH.977/77160
BOA.İ.EV.12/1313
BOA.İ.EV.25/42
BOA.İ.EV.35/4
BOA.İ.EV.5/1311
BOA.İ.EV.50/38
BOA.İ.EV.7/1312
BOA.İ.EV.7/67
BOA.İ.ML.58/1322

BOA.İ.ML.58/1322
BOA.İ.MVL.26/10061
BOA.İ.MVL.427/18721
BOA.İ.MVL.557/24995
BOA.İ.MVL.565/25390
BOA.İ.MVL.565/25390
BOA.İ.ŞD.107/6395
BOA.İE.EV.1/93
BOA.İE.EV.14/1702
BOA.İE.EV.36/4108
BOA.İE.EV.46/5191
BOA.İE.EV.54/5979
BOA.İE.EV.59/6429
BOA.İE.EV.65/7054
BOA.İE.EV.66/7203
BOA.MAD.d.19689
BOA.MF.MKT.204/2
BOA.ML.VRD.TMT.d.5500
BOA.MVL.916/12
BOA.MVL.335/5
BOA.MVL.465/21038
BOA.ŞD.131/31
BOA.ŞD.136/89
BOA.ŞD.137/67
BOA.ŞD.142/78
BOA.ŞD.151/49
BOA.ŞD.153/19
BOA.ŞD.153/54
BOA.ŞD.156/39
BOA.ŞD.163/49
BOA.ŞD.412/5
BOA.TS.MA.d.-/3658
BOA.TS.MA.d.4842
BOA.TS.MA.d.4842
BOA.TS.MA.d.5415

BOA.TS.MA.d.5493
BOA.TS.MA.d.5493
BOA.TS.MA.d.5673
BOA.TS.MA.d.6967
BOA.TS.MA.d/6967
BOA.Y.A.HUS.4507/53
BOA.Y.MTV. 307/141
BOA.Y.MTV.11/77
BOA.Y.MTV.29/6
BOA.Y.MTV.307/141
BOA.Y.MTV.307/141
BOA.Y.PRK.ASK.147/24
BOA.Y.PRK.ASK.147/24
BOA.Y.PRK.BŞK.36/21
BOA.Y.PRK.UM.6/55

Büyükçekmece'87. (1987). *Büyükçekmece '87*. İstanbul : Büyükçekmece Belediyesi.

Coşan, Z. (2015). Kişisel görüşme. 18 Nisan, İstanbul.

Crow, J., Bayliss, R. ve Bono, P. (2002). 2000 yılı Anastasios Surları ve İstanbul su ikmal sistemi yüzey araştırması, *Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 19. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 2, 29-36.

Çağman, F. (1991). Baba Nakkaş, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Cilt 4, s. 369-370). Ankara : TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayını.

Çatalca (1988). *Çatalca Rehberi. Dün Bugün Yarın...* Çatalca : Çatalca Belediyesi.

Çeçen, K. (1994). Şamlar Bendi, *Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, (Cilt 7, s. 135). İstanbul : Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.

Çelebi, R. (1994). Ferhad Paşa Camii, *Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 3, s. 291-292). İstanbul : Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.

Çetin, C. (2009). *Anadolu'da faaliyet gösteren menzilhaneler (1690-1750)* (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Danışman, Z. (1970). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. İstanbul, Zuhuri Danışman Yayınevi.

Demirkan, S. (1941). *Küçük Çekmece Köyü*. İstanbul : Kültür Basımevi.

Ekicigil, R. (1982). Çatalca, *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi* (Cilt 1, s. 1446). İstanbul : Tercüman Gazetesi Kültür Yayını.

Ekinci, O. (2009, 2 Eylül). Kiliseye 'Minare'!.. *Cumhuriyet Gazetesi*.

Emecen, F. (1997), Hadım Ali Paşa, İstanbul: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 15, s. 4-5). İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.

- Engin, V.** (1993). *Rumeli Demiryolları*. İstanbul : Eren Yayınları.
- Engiz, F.** (1966). *Silivri’de ve Küçükçekmece’de Osmanlı Eserleri*. (Lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdal, İ.** (2006). Türk Yunan Nüfus Değişiminde Türk Mübadillere Yapılan Yardım Faaliyetleri, *Journal of History Studies*, 12 (40), 203-214.
- Erdoğan, E. G.** (1994). Sokollu Mehmed Paşa Mescidi, *Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 7, s. 34). İstanbul : Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Erkan, Y.K.** (2011). Yirminci Yüzyılın Başında Lüleburgaz Tren İstasyonu, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 41-53.
- Eyice, S.** (1963). *İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi: Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler*, İstanbul : Sermet Matbaası.
- Eyice, S.** (1977). Tarihde Küçükçekmece, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 6, s. 57-123.
- Eyice, S.** (1993). Cami, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Cilt 7, s. 46-56), Ankara : TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayını.
- Goularas, G.** (2012). 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerinin Yaşatılması, *Alternatif Politika*, 4 (2), 129-146.
- Gökçen, M. T.** (1994). Çatalca, *Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 2, s. 477-478). İstanbul : Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Gündüz, H.** (2009, 28 Ağustos). Silivri’den Bakan Günay’a yalanlama. *Vakit Gazetesi*.
- ICOMOS,** (2003). ICOMOS Charter-Principles For The Analysis, Conservation And Structural Restoration Of Architectural Heritage. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0206193001353670882.pdf
- İnciciyan, P.L. ve Andreyan H.D.** (1976). Osmanlı Rumeli’sinin Tarih ve Coğrafyası, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 4, 142-145. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- İstanbul** (1994). Büyükçekmece, *Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 2, s. 355-356). İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Karataş, E.** (2015). *Kültür Rotaları Planlama Rehberi*. İstanbul : Çekül Vakfı Tarihi Kentler Birliği Yayınları.
- Kayacan, M.A.** (2008). *Çatalca Vilayeti*, İstanbul : Çatalca Belediyesi.
- Koçu, R. E.** (1963). Büyükçekmece Sokollu Mehmed Paşa Mescidi, *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 6, s. 3235-3237), Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi.
- Koçu, R. E.** (1970, 14-25 Şubat). Çatalca Sarayları. *Tercüman Gazetesi*.
- Koçu, R. E., Ayyıldız, H.R., Sokullu, İ., Önel, H.Ş.** (1963). Büyükçekmece Fatih Sultan Mehmed Camii, *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 6, s. 3224-3225), Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi.

- Koçu, R. E., Ayyıldız, H.R., Sokullu, İ., Önel, H.Ş.** (1963). Büyükçekmece İmaret Camii, *İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 6, s. 3228-3229), Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi.
- Koltuk, T. ve Sağlamçubukçu, A.** (2013). *Osmanlı Belgelerinde Arnavutköy*. İstanbul : Arnavutköy Belediyesi.
- Konyalı, İ. H.** (1963). Büyükçekmece Köprüsü. *İstanbul Ansiklopedisi*, (C 6, s.3230-3234.), Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi.
- Koz, M. S.** (1992). Türk halk kültürünün unutulmuş kaynaklarından biri: Türkiye'nin sıhhi-i ictimâi coğrafyası, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, 1*, 37-58. Ankara.
- Kozanoğlu, C.** (1994). *Her Yönüyle Silivri*. İstanbul : Silivri Belediyesi Kültür Evi.
- Kökner, N.** (1940). *Çatalca Monografyası* (Bitirme tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köylerimiz,** (1968). T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Ankara : Başbakanlık Basımevi D.S.İ.
- KUDEB** (2009). *İstanbul Çatalca İlçesi Kültür Ve Tabiat Varlıkları Envanteri*, İstanbul : İBB KUDEB Yayınları.
- Kuleli, E.** (2013). *İstanbul İli, Küçükçekmece İlçesi, Fatih Camii Restitüsyon Raporu*, İstanbul.
- Kuran, A.** (1975). Çatalca'daki Ferhad Paşa Camii, *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, 3, 73-90.
- Küçükkaya, A. G.** (1990). Mimar Sinan dönemi İstanbul-Belgrad arası menzil yapıları hakkında bir deneme, *Vakıflar Dergisi*, 21, 183-254.
- Memiş, S., Yarış, I., Şen, I., Kolay, A., Kıvanç, B., Userin, A.G., Yaşar, F.** (2011). *İstanbul'un Köyleri*. İstanbul : İstanbul İl Özel İdaresi Yayınları.
- Müderrişoğlu, F.** (2002). Menzil Kavramı ve Osmanlı Devleti'nde Menzil Yerleşimleri. *Türkler Ansiklopedisi* (Cilt 10, s. 920-925). Ankara : Yeni Türkiye Yayınları.
- Önel, Z.** (2003). *Büyükçekmece*. İstanbul : İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Öngören, R.** (1991). Merkez Efendi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 29, s. 200-202), Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayını.
- Sakaoğlu, N.** (1994). Babanakkaşzadeler, *Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 1, s. 518), İstanbul : Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını.
- Seçkin, S.** (2002). Fatih Dönemi İstanbul Mescitleri (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sezen, T.** (2006). *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, Ankara : T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Sezer, H.** (1994). 1894 İstanbul Depremi Hakkında Bir Rapor Üzerine İnceleme, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 18 (29) 169-197. Ankara : Ankara Üniversitesi Yayınları.

- Şahin, S.** (2010). *Dünden Bugüne Küçükçekmece*, İstanbul : Küçükçekmece Belediyesi Yayınları.
- Şakiroğlu, M.H.** (1985) Lozan Konferansı Sırasında Kabul Edilen Türk-Yunan Ahali Değişimine Ait Tarihi Notlar, *Ord. Prof. Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan*, Ankara : Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sönmezer, Ş.** (1996). *17. yüzyıl İstanbul Mescitleri* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Söylemezoğlu, K.** (1954). *İslam Dini ilk Camiler ve Osmanlı Camileri*, İstanbul : İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Tuğlacı, P.** (1985). *Osmanlı Şehirleri*. İstanbul : Milliyet Yayınları.
- Tuna, O.** (2016). Çatalca Savaşı'nda Türk Donanmasının Desteği, *Studies of Ottoman Domain*, 10, 25-58.
- Url-1:** <<http://www.tdk.gov.tr>>, erişim tarihi: 23.12.2016
- Url-2:** <<http://tarihvedenedeniyet.org/e-kutuphane/osmanli-arsiv-belgeleri/>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-3:** <https://tr.wikipedia.org/wiki/Çatalca_Sancağı>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-4:** <<http://www.entelist.com>>, erişim tarihi: 12.05.2016
- Url-5:** <<http://www.greece.org/genocide/quotes/p-ge-map-broussa.html>>, erişim tarihi: 29.03.2015
- Url-6:** <<http://cografik-ruh.blogspot.com.tr/2015/06/turkiyenin-iller-seruveni1923ten-bugune.html>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-7:** <http://www.shca.ed.ac.uk/projects/longwalls/FieldworkReports/Turkish/Pamphlet/AnastasianWall_Pamphlet.pdf>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-8:** <<http://www.istockphoto.com/photo/war-map-of-constantinople-xxxl-12597862>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-9:** <<http://www.istockphoto.com/tr/photo/antique-map-of-turkey-gm136550356-12600028>>, erişim tarihi: 01.07.2015
- Url-10:** <<http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9D07EFD61630E233A25751C0A9679D946396D6CF>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-11:** <<https://www.youtube.com/watch?v=E00f0VFHtaU>>, erişim tarihi: 13.07.2016
- Url-12:** <<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87atalca>>, erişim tarihi: 13.07.2016
- Url-13:** <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/maps/europe/ww1/4997926u1.html>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-14:** <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87akmak_Hatt%C4%B1>, erişim tarihi: 20.11.2016
- Url-15:** <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/maps/europe/ww1/4997926u2.html>>, erişim tarihi: 26.03.2015

- Url-16:** <<http://arachne.uni-koeln.de/>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-17:** <<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e9/Thraciae-veteris-typvs.jpg>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-18:** <http://www.raremaps.com/gallery/detail/18040/La_Romelie_et_les_Environs_de_Constantinople/Santini.html>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-19:** <<http://www.davidrumsey.com>>, erişim tarihi: 14.03.2015
- Url-20:** <<https://ia601606.us.archive.org>>, erişim tarihi: 25.03.2015
- Url-21:** <https://ia601700.us.archive.org/35/items/BalkanEtnografyasi_408/balketng.pdf>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-22:** <<https://ia601704.us.archive.org/23/items/1838OsmanliImparatorlugu/1838osm.pdf>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-23:** <http://www.emersonkent.com/map_archive/ancient_balkans.htm>, erişim tarihi: 25.03.2015
- Url-24:** <<http://www.lib.uchicago.edu/e/collections/maps/kipert/G6800-1853-K5/>>, erişim tarihi: 25.03.2015
- Url-25:** <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c6/Ethnic_map_of_Balkans_-_german_1882.jpg>, erişim tarihi: 15.06.2015
- Url-26:** <[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Turkey_in_Europe._\(with\)_The_Bosporus_%26_Constantinople._\(with\)_Crete_or_Candia._By_Keith_Johnston,_F.R.S.E._Keith_Johnston's_General_Atlas._Engraved,_Printed,_and_Published_by_W._%26_A.K._Johnston,_Edinburgh_%26_London.jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Turkey_in_Europe._(with)_The_Bosporus_%26_Constantinople._(with)_Crete_or_Candia._By_Keith_Johnston,_F.R.S.E._Keith_Johnston's_General_Atlas._Engraved,_Printed,_and_Published_by_W._%26_A.K._Johnston,_Edinburgh_%26_London.jpg)>, erişim tarihi: 25.03.2015
- Url-27:** <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/maps/europe/largeimage137720.html>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-28:** <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/maps/europe/5011928u2u1909.html>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-29:** <[https://iiif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:4952983\\$1i](https://iiif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:4952983$1i)>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-30:** <<http://m.arnavutkoy.bel.tr/icerik/691/2016/karaburun-camii-restorasyonu.aspx>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-31:** <<https://sehirharitasi.ibb.gov.tr>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-32:** <<http://www.istanbul.gov.tr/Default.aspx?pid=2978>>, erişim tarihi: 26.03.2015
- Url-33:** <http://www.mimarsinan eserleri.com/mimari_cizimler/Diger%20Istanbul%20Eserleri/slides/Levha115_Catalca_Ferhat_Pasa_Camii.html>, erişim tarihi: 30.04.2015
- Ünver, S.** (1958). *Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları*, İstanbul : Kemal Matbaası.
- Valsamidis, P.** (2007). *Metra ve Atira Metropolitliği*. Selanik : Stamuli Yayınevi.

- Venedik Tüzüğü**, (1964). International Charter For The Conservation And Restoration Of Monuments And Sites (The Venice Charter 1964). https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf
- Yalçın, G.** (2008). Mescid, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, (Cilt 2, s.1205), İstanbul : YEM Yayınları.
- Yenigün, S.** (2014). *İstanbul'un İncileri Sur Dışı Camileri*, İstanbul : İBB Kültür A.Ş Yayınları.
- Yılmaz, M.Y. ve Neftçi, A. (2010).** *Dünden Bugüne Küçükçekmece*. İstanbul : Küçükçekmece Belediyesi Yayınları.
- Yücel, E. (1971a).** Büyükçekmece'de Türk Eserleri, *Vakıflar Dergisi*, 6, s. 95-108, Ankara : Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Yücel, E. (1971b).** Ferhad Paşa Camii, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul : Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi.
- Yüksel, İ. A.** (1983). *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri*, İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Yüksel, İ. A.** (1996). Çatalca Kalfa Köyünde Şeyh Sinan Camii ve Külliyesi, *Aslanapa Armağanı* (s. 293-304). İstanbul : Bağlam Yayınevi.
- Yolcu, F.** (2009, 27 Ağustos). Burası Zaten Camiydi. *Haber Türk Gazetesi*.



EKLER

EK A: Yararlanılan Osmanlı Arşivi Belgeleri Çizelgesi

EK B: Haritalar

EK C: Çizimler

EK D: Envanter Fişleri

EK E: Camilerin Mimari Özelliklerini Karşılaştırma Çizelgesi



EK A

Çizelge A.1 : Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri kataloğu.

NO	TARİH (HİCRİ)	TARİH (MİLADİ)	DOSYA NO	GÖMLEK NO	FON KODU	METİN
1	07/N /1316	19 Ocak 1899	147	24	Y.PRK.ASK.	Hadımköy civarında Sazlı Bosna köyü halkını camide bastığı ve soyduğu söylenen eşkiyanın hakkında tahkikat yapıldığı.
2	27/M /1120	18 Nisan 1708	446	22560	C.EV.	Terkos, Baklalı köyünde Keylon Ali Paşa Camii imamet ve hitabetinin Ahmed Halife'ye tevcihi. Hatt-ı Hümayun'lu.
3	20/Z /1117	4 Nisan 1706	95	4721	C.EV.	Şikk-ı Evvel Defterdarı nezdinde olan evkaftan havas-ı aliye muzafatından Silivri nahiyesine tabi Köstemer köyünde Sofu Mehmed Paşa Camii Vakfı müezzin cihetinin tevcihi.
4	20/S /1178	19 Ağustos 1764	463	23439	C.EV.	Silivri, Haraççı karyesinde Seyyid Abdülkadir Efendi'nin yaptığı cami vakfı tevliyetinin Süleyman Halife'nin ferağından İbrahim Halife'ye tevcihi.
5	11/Z /1190	21 Ocak 1777	47	2319	C.MF.	Mehmed oğlu Abdülkadir Efendi'nin Silivri nahiyesinde Haraççı köyünde cami ve mektep yaptırdığı.
6	08/Ra/1305	24 Kasım 1887	29	6	Y.MTV.	Kaza-i Erbaa'da Haraççı çiftlik-i hümayununda yaptırılan caminin törenle açılması ve bu camii ile mektep için mushaf ve kitaplar gönderilmesi.
7	21/S /1326	25 Mart 1908	307	141	Y.MTV.	Haraççı ve Papasbergos karyelerinde tamir olunan mektep ve camiler.
8	04/Ş /1092	19 Ağustos 1681	14	1702	İE.EV.	Müteveffa Gazi Ali Paşa'nın Yassı Ören nam karyede vaki cami hitabeti hakkında iradeyi havi telhis.
9	06/Ş /1144	3 Şubat 1732	55	2745	C.EV.	Gazi Ali Paşa Vakfı'ndan Haslar kazasına tabi Terkos nahiyesi Yassıviran karyesindeki camii şerifin imamet ve hitabet cihetlerinin ref ve tevcihi.
10	29/C /1172	27 Şubat 1759	585	29530	C.EV.	Terkos nahiyesinin Yassıviran karyesinde Ali Paşa Camii Evkafı'ndan imamet ve hitabet cihetinin tevcihi. g.tt
11	29/Z /1255	4 Mart 1840	139	15419	AE.SMST.II.	Yassıviran Karyesi'nde Gazi Ali Paşa Camii hitabetinin Mehmed bin Abdurrahman'a tevcihine dair arz üzerine hatt-ı hümayun. (a.g.y.tt)
12	29/L /1273	22 Haziran 1857	576	29066	C.EV.	Terkos kazasının Yassıviran köyündeki Gazi Ali Paşa Camii'ne, vazifesini İstanbul ve Çatalca'daki mektebi ve cami evkafından almak üzere hatip tayini. g.tt
13	-	-	-	5350	TS.MA.d.	Çatalca'da Yassı Ören köyünde merhum Gazi Ali Paşa evkafının muhasebesi hakkında hesap defteri. a.g.tt
14	29/Z /1135	30 Eylül 1723	201	19386	AE.SAMD.III.	Babussaade Ağası Hasan'ın Çatalca ve İstanbul'da vaki Gazi Ali Paşa Camii Evkafı Kitabete hakkındaki arzı
15	-	-	-	27694	EV.d.	Edirne'de Sultan II. Bayezid Han Evkafı, Çatalca'da Gazi Ali Paşa Camii Evkafı, İpek'te Çeribaşı Sinan Ağa Mescidi Evkafı ve defterde isimleri olan diğer vakıfların vezaif tevcihat kayıtları.
16	18/C /1203	16 Mart 1789	131	6524	C.MF.	Çatalca'da Gazi Ali Paşa Mektebi ve Camii vakıflarına müteveli tayini.
17	17/S /1229	8 Şubat 1814	38	2292	C.ADL.	Çatalca'ya tabi Sürgün karyesinde mukaddema izinsiz tamir olunan kilisenin irade mucibince külliye yıkıldığına dair mahallinden gelen mahzarın taktim olduğu.

Çizelge A.1 (devam) : Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri kataloğu.

NO	TARİH (HİCRİ)	TARİH (MİLADİ)	DOSYA NO	GÖMLEK NO	FON KODU	METİN
18	19/B /1232	28 Ekim 1832	626	30961	HAT.	Dizdariye Medresesi'nin tamirine, Alaiye kazasının Aşıklar köyünde Gençabdal Zaviyesi görevlilerinin mufiyetlerine, Çatalca'nın bir köyündeki kilisenin tamirine dair.
19	09/Ra/1262	26 Şubat 1846	37	30	A.MKT.	Çatalca kazası, Yalama çiftliğinde bulunan Aya Tanaşi Kilisesi eşkiya tarafından yıkıldığından yeniden yapılmasına müsaade edilmesine dâir Tırhala Sancağı Meclis mazbatası.
20	12/S /1263	30 Ocak 1847	17	21	HR.MKT.	Çatalca kazasına bağlı Pala köyündeki kilisenin tamiri için verilen ilam usule uygun olamadığından yeniden düzenlenmesi.
21	16/Z /1285	30 Mart 1869	236	13985	İ.HR.	Çatalca kazasında kilise inşası.
22	14/C /1289	19 Ağustos 1872	77	4642	C.ADL.	Çatalca dahilinde kain Dömeke nahiyesinde Elhatlı karyesinde Atik kilise yerinde ebadı muharrer bir bab kilise inşası hakkındaki mahalli kaymakamlığının istizanı üzerine bu hususa müteallik ahkam-ı kanuniye ve nizamiyenin beyanıyla ruhsatı havi emr-i ali itası.
23	28/L /1290	19 Aralık 1873	261	15633	İ.HR.	Yanya vilayeti dahilinde Çatalca ve Ankara'ya bağlı Yozgat sancağının Akdağ kasabasında Rum kilisesi inşası.
24	28/R /1303	3 Şubat 1886	977	77160	İ.DH.	Çatalca kazasına tabi Arnavud karyesinde Aya Tanaş ismiyle bir Rum kilisesi inşası.
25	10/B /1310	28 Ocak 1893	146	10891	BEO.	Çatalca'da Rum kilisesiyle mekteplerine terk edilmiş olan Bekçiler Çiftliği'ndeki nisf hissenin Bulgarlara satıldığı halde bir karye teşkil edilmesinde bir beis görülmediği.
26	09/Ş /1310	17 Şubat 1893	2055	123	DH.MKT.	Silivri kazası dahilinde Bekçiler Çiftliği'nin Çatalcalı müteveffa Kotaki'nin, sağlığında Rum kilise ve mekteplerine hibe ettiği ancak nisf hissesinin Bulgarlara satılarak orada bir köy kurma teşebbüslerine asla meydan verilmemesi ve bu konuda dikkatli davranılmasının istendiği.
27	09/Ş /1310	17 Şubat 1893	2056	4	DH.MKT.	Silivri kazası Bekçiler Çiftliğinin mutasarrıfı Çatalcalı müteveffa Kotaki'nin, sağlığında Çatalca Rum kilise ve mekteplerine hibe ettiği nisf hissesinin mütevellilerce Bulgarlara satılarak orada bir köy kurmalarına mani olunması için gereğinin ifası teklifi.
28	22/Ra/1313	12 Eylül 1895	2638	10	ŞD.	çatalca sancağına tabi Sürgün karyesindeki kilise çan kulesinin tecdiden inşasına ruhsat itası. (Dersaadet 14)
29	14/Ra/1314	23 Ağustos 1896	21	1314	İ.AZN.	Çatalca sancağı Silivri kazasına tabi Sekban karyesinde Rum Cemaati'ne mahsus olarak çan kulesiyle beraber müceddeden bir kilise inşası.
30	07/Ş /1316	21 Aralık 1898	2151	54	DH.MKT.	Müvekkili Fransa tebasından Bank-ı Osmani sabık Kapıkethüdası Antuan Efendi'nin Silivri kazasına bağlı Akviran karyesindeki çiftlik binaları ile arazisi ve Beyceğiz çiftliğinin yarım hissesi bir takım Bulgarlar tarafından alınması, çiftliğin şimendüfer hattı güzergahında ve Çatalca müdafaa hattı yakınında olması nedeniyle inşa olunmakta olan kilisenin tatiliyle müteşebbislerinin menî.
31	19/B /1325	28 Ağustos 1907	3133	234974	BEO.	Çatalca Rum Mahallesi'ndeki kilisesin harab olan çan direklerinin yerine demir çubuklar konulmasına izin verilmesi. (Dahiliye)
32	27/Z /1320	27 Mart 1903	2029	152146	BEO.	Çatalca'da Arnavud karyesinde Rum kilisesine ait arazide çini toprağı olduğu haber verildiğinden bazı izahatlarda bulunulması. (Rumeli Mutasarrıflığı)

Çizelge A.1 (devam) : Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri kataloğu.

NO	TARİH (HİCRİ)	TARİH (MİLADİ)	DOSYA NO	GÖMLEK NO	FON KODU	METİN
33	-	-	-	6967	TS.MA.d	Kanuni Sultan Süleyman zamanının valilerinden olan Hadım Ali Paşa'nın vakfiyesi: Çatalca'da Bosna köyünde yaptırdığı cami ve on odala medrese, medresenin kurbunda evler, yetim çocukların Kur'an okumasını öğrenmesi için oda, Eyüb mülhakatından Yassıviran köyünde cami ve Kur'an talimi için oda, yine çocukların Kur'an öğrenmesi için Edirne'de Kıyık nahiyesinde yaptırdığı bina ve mescid, Balat'da çocukların tahsili için yaptırdığı mektep, Arnavut Belgradı'nda yaptırdığı cami, içmek ve abdest almak için yaptırdığı şadırvan, yine Arnavut Belgradı'nda çocukların Kur'an talimi için yaptırdığı mektep, bütün bunlarla beraber Çatalca'da Bosna karyesinde ve Yassıviran köyündeki cami ve mescidler ve inşa ettirdiği bütün medreseleri varidatları ile beraber vakfeylediği ve ayrıca bunlara varidat olarak erkek ve kadın hamamlarını, bütün ekmek fırınlarını ve dükkanları, bozahaneyi, mezbahayı, Yassıviran'daki hamamları, İstanbul'da Elvanoğlu Mahallesi'ndeki haneyi, un değirmenini, anbarı, odun kapısı haricindeki dükkanları ve vakfiyede sırasıyla yazılı emlakı vakfettiği ve Behram Kethüda'yı mütevellî tayin eylediği ve mütevellî, câbi, katip, imam, müderris ve bütün mürtezıka için tahsis ettiği vazifeler.
34	07/Ş /1260	22 Ağustos 1844	1	48	A.MKT.MVL.	Silivri kazasındaki Cüce Sekban Çiftliği hizmetkarlarından Anasti veled-i Tanaş'ı öldürenlerden Yovan ve arkadaşlarının bir seneden beş seneye kadar pranga cezasına çarptırıldığına dair Vize kaymakamına kaime.
35	13/Ra/1314	22 Ağustos 1896	21	13	İ.AZN.	Çatalca sancağı Silivri kazasına tabi Sekban karyesinde Rum Cemaati'ne mahsus olarak çan kulesiyle beraber müceddeden bir kilise inşası.
36	24/Ş /1325	2 Ekim 1907	1203	52	DH.MKT.	Çatalca kazasına tabi Boğaz karyesinde inşası tamamlanan Rum kilisesinin resmi açılışında görevlendirilmek üzere karyeye zabita ve asker gönderileceği.
37	13/B /1308	22 Şubat 1891	1218	95376	İ.DH.	Çatalca kazasına tabi Boğazköy'ünde bir bab kilise inşası.
38	29/Z /1182	6 Mayıs 1769	4842	-	TS.MA.d.	Büyükçekmece Kadısı Mehmed Salih mühür ve imzasıyla keşif defteri: Sadrazam nezaretindeki evkafdan Fatih Sultan Mehmed'in Çekmece'de vaki cami ve minaresiyle mektebinin bundan önce vuku bulan zelzelede müşrif-i harab olmasına mebni tamiri için yaptırılan keşfi.
39	03/Ş /1214	31 Aralık 1799	5415	-	TS.MA.d.	Büyükçekmece'de Fatih Sultan Mehmed Camii ve Mektebi'nin tamir masraflarının müfredatını havi hesap defteri.
40	15/S /1182	1 Temmuz 1768	5493	-	TS.MA.d.	Keşif defteri: Fatih Sultan Mehmed'in evkafından, Büyükçekmece'deki caminin tamiri. (Sermimar-ı Hassa Abdi mührünü havidir.)
41	04/Ra/1198	27 Ocak 1784	200	9962	C.EV.	Fatih Sultan Mehmed'in Büyükçekmece'de vaki camiinin müezzinlik cihetinin tevcihi.
42	25/Ş /1201	12 Haziran 1787	185	9224	C.EV.	İstanbul'da Fatih Sultan Mehmed Evkafı'ndan Büyükçekmece'deki camiin müezzinlik cihetinin tevcihi.
43	06/Ca/1242	6 Aralık 1826	213	10620	C.EV.	Büyükçekmece'deki Fatih Sultan Mehmed Camii'ne Kara Pehlivan Mustafa'nın vakfeylediği debbağhane varidatına yapılan müdahalenin engellenmesi talebi.
44	17/Ca/1269	26 Şubat 1853	265	10061	İ.MVL.	Fatih Sultan Mehmed vakfından Büyükçekmece'deki cami ve harem dairesi tamir masraflarının karşılanması.
45	20/S /1305	7 Kasım 1887	88	5250	İ.ŞD.	Fatih Evkafı'ndan Büyükçekmece kasabasında vaki' caminin tamirine dair.
46	29/Z /1234	19 Ekim 1819	593	29089	HAT.	Bahr-ı Siyah Boğazı'ndaki kalelerin nazırı SerTurnai Mustafa Ağa marifetiyle yaptırılan Karaburun Tabyası ebniyesi ve cami ile cephanesi hitam bulduğundan keşfinin icrası. a.g.y.tt.
47	29/Z /1235	7 Ekim 1820	1552	57	HAT.	Karadeniz Boğazı Karaburun tabyasında inşa edilen caminin hitabetinin İbrahim Halife'ye tevcihi. a.g.y.tt
48	20/R /1117	19 Eylül 1715	227	11321	C.EV.	Ferhad Paşa Mahallesi'nde Oruç Gazi Mescidi mülhakatından Hacı Lütfi Kızı Fatma Hatun Vakfi tevliyetinin tevcihi.
49	25/L /1311	1 Mayıs 1894	204	2	MF.MKT.	Devamsızlığı nedeniyle Kurfallı Köyü Sıbyan Mektebi Muallimi Ahmed Efendi'nin yerine başka birinin tayin olunabilmesi için maaş miktarının belirtilmesi.
50	03/C /1137	17 Şubat 1725	66	7203	İE.EV.	Baba Nakkaş Türbesi'nde Defterdar Derviş Mehmed Efendi Camii tevliyetinin uhdesine tevcihi hakkında İbrahim imzalı istida.

Çizelge A.1 (devam) : Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri kataloğu.

NO	TARİH (HİCRİ)	TARİH (MİLADİ)	DOSYA NO	GÖMLEK NO	FON KODU	METİN
51	29/C /1146	7 Aralık 1733	566	28589	C.EV.	Çatalca'da Baba Nakkaş demekle meşhur Mehmed ibnü-şeyh Bayezid Camii Vakfı'ndan imamet ve hitabet cihetlerinin tevcihi. g.tt
52	29/Za/1184	16 Mart 1771	534	26979	C.EV.	Haslar kazasına tabi Baba Nakkaş karyesinde sabık Defterdar Derviş Mehmed Efendi Camii evkafı tevliyetinin tevcihi. (Sadrazam Silahdarı Mustafa imzası ile) g.tt
53	15/Ş /1193	26 Ekim 1779	618	31192	C.EV.	Haslar kazasında Baba Nakkaş karyesinde Defterdar Derviş Mehmed Efendi Camii evkafı tevliyetinin tevcihi.
54	05/B /1199	14 Mayıs 1785	499	25236	C.EV.	Sabık Defterdar Derviş Mehmed Efendi'nin Baba Nakkaş karyesinde inşa eylediği cami tevliyetinin kendisine tevcihi hakkında Abdullah imzalı.
55	21/Ş /1199	27 Ağustos 1785	324	16476	C.EV.	Çatalca'ya tabi Baba Nakkaş köyünde Şeyh Beyazıt oğlu Mehmet Baba Nakkaş Camii Evkafı katipliğinin tevcihi.
56	28/L /1212	15 Nisan 1798	52	2555	C.EV.	Çatalca'da Nakkaş karyesinde Baba Nakkaş demekle maruf Şeyh Bayezidoğlu Mehmed binası camide muhtelif cihetlerin mahlulundan ahire tevcihi.
57	23/Ra/1214	25 Ağustos 1799	65	3249	C.EV.	Haslu kazasında Baba Nakkaş demekle maruf Mehmed ibni Şeyh Bayezid Camii Vakfı tevliyet cihetinin tevcihi.
58	06/L /1218	19 Ocak 1804	158	7862	C.EV.	Haslar kazasında Baba Nakkaş namıyla meşhur Bayezid oğlu Şeyh Mehmed Efendi Camii Vakıfları'na katip tayini.
59	05/C /1229	25 Mayıs 1814	176	8771	C.EV.	Haslar kazasının Kutlu Bey=Baba Nakkaş köyündeki Baba Nakkaş adlı Şeyh Bayezid oğlu Muhiddin Mehmed Camii Vakıfları'ndan otlakiye hasılatının vakfına verilmesi.
60	26/M /1231	28 Aralık 1815	129	6440	C.EV.	Haslar kazasına tabi Çatalca'nın Baba Nakkaş köyünde Defterdar Derviş Mehmet Efendi Vakfı'ndan cami in evkafı katipliği.
61	15/Ca/1240	5 Ocak 1825	138	6881	C.EV.	Eyüb kazasına tabi Çatalca nahiyesinin Baba Nakkaş köyünde Defterdar Derviş Mehmed Efendi Camii'nde ser mahfillik tevcihi.
62	24/Z /1253	21 Mart 1838	212	10579	C.EV.	Çatalca'ya tabi Baba Nakkaş köyünde Fatma Hatun Mescidi imamlık cihetinin tevcihi.
63	29/Z /1255	4 Mart 1840	127	6322	C.EV.	Haslar kazasına tabi Baba Nakkaş karyesinde Mehmed Efendi Camii'nde hitabet ciheti. a.g.y.tt
64	09/Ş /1262	31 Ağustos 1846	17	35	A.DVN.	Evkaf Nezareti'ne bağlı vakıflardan Haslar kazasındaki Baba Nakkaş adlı Camii'n imam, hatip ve diğer görevlilerin maaş tahsisinde Evkaf Muhasebeciliği'ndeki kaydın esas kabul edilmesine dair nişancıya ilmühaber.
65	17/R /1311	28 Ekim 1893	5	1311	İ.EV.	Çatalca'da Baba Nakkaş demekle maruf Mahmud bin Şeyh Bayezid Camii'nin mahalli evkaf müdüriyeti vesair erbab-ı vukufdan mürekkep bir komisyon nezaretinde ve müteahhidi marifetiyle tamiri.
66	26/Z /1318	16 Nisan 1901	1645	123334	BEO.	Çatalca'nın Nakkaş köyündeki Baba Nakkaş Camii'nin tamiri. (Evkaf)
67	24/C /1322	5 Eylül 1904	153	19	ŞD.	Çatalca'da Nakkaş karyesinde Baba Nakkaş Camii'nin tamiri. (Evkaf 7)
68	24/C /1322	5 Eylül 1904	156	39	ŞD.	Çatalca sancağında Nakkaş karyesinde baba Nakkaş Camii'nin tamiri. (Evkaf 7)
69	23/Za/1026	22 Kasım 1617	1	93	İE.EV.	Merhum Gazi Ali Paşa'nın Çatalca'da Yassı Viran karyesinde ve İstanbul'da vaki Babüssaade Ağası Mehmed Ağa nezaretinde bulunan cami ve medresesi evkafına ait defter.
70	06/Ş /1144	3 Şubat 1732	55	2745	C.EV.	Gazi Ali Paşa Vakfı'ndan Haslar kazasına tabi Terkos nahiyesi Yassıviran karyesindeki camii şerifin imamet ve hitabet cihetlerinin ref ve tevcihi.
71	29/L /1273	22 Haziran 1857	576	29066	C.EV.	Terkos kazasının Yassıviran köyündeki Gazi Ali Paşa Camii'ne, vazifesini İstanbul ve Çatalca'daki mektebi ve cami evkafından almak üzere hatip tayini. g.tt
72	12/R /1318	9 Ağustos 1900	25	42	İ.EV.	Büyükçekmece kazasındaki Kasab Sinan Camii'nin tamiri.
73	17/R /1318	14 Ağustos 1900	1534	115014	BEO.	Büyükçekmece'de Kasab Sinan Camii Şerifi'nin keşif defteri ve münakasa pusulası mucibince icra-yı tamiri. (Evkaf)
74	14/B /1318	7 Kasım 1900	151	49	ŞD.	Büyükçekmece kazasında Öktönüz? karyesinde kibar-i evliyadan Kasap Sinan Hazretlerinin cami-i şerifinin icra-yı tamiriyle tesviye-i masarifi istizanı. (Evkaf 6)
75	09/Za/1311	14 Mayıs 1894	36	21	Y.PRK.BŞK.	Musul, Silivri'nin Ali Paşa karyesi ve Humus'da inşa olunan camilere ve diğer tarihi eserlere yazdırılacak olan kitabeler.

Çizelge A.1 (devam) : Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri kataloğu.

NO	TARİH (HİCRİ)	TARİH (MİLADİ)	DOSYA NO	GÖMLEK NO	FON KODU	METİN
76	08/Ra/1305	24 Kasım 1887	29	6	Y.MTV.	Kaza-i Erbaa'da Haraççı çiftlik-i hümayununda yaptırılan caminin törenle açılması ve bu camii ile mektep için mushaf ve kitaplar gönderilmesi.
77	29/Z /1182	6 Mayıs 1769	4842	-	TS.MA.d.	Büyükçekmece Kadısı Mehmed Salih mühür ve imzasıyla keşif defteri: Sadrazam nezaretindeki evkafdan Fatih Sultan Mehmed'in Çekmece'de vaki cami ve minaresiyle mektebinin bundan önce vuku bulan zelzelede müşrif-i harab olmasına mebni tamiri için yaptırılan keşfi.
78	10/Ra/1312	11 Eylül 1894	472	35347	BEO.	Çatalca ve Silivri kasabalarında vaki Pir Mehmed Paşa, Ferhad Paşa ve Gazi Ali Paşa Camii'nin icra-yı tamiri. (Evkaf)
79	-	-	-	27694	EV.d.	Edirne'de Sultan II. Bayezid Han Evkafı, Çatalca'da Gazi Ali Paşa Camii Evkafı, İpek'te Çeribaşı Sinan Ağa Mescidi Evkafı ve defterde isimleri olan diğer vakıfların vezaif tevcihat kayıtları.
80	-	-	-	40078	EV.d.	Üsküdar'da Ümmi Ahmed Efendi Dergahı, Kasımpaşa'da Hacı Ferhad Ağa Mescidi, Çatalca'da Ali Paşa Camii ve defterde adı geçen diğer cami, dergah ve zaviyelere verilen revgan-ı zeyt, şem-i revgan vesaire miktarları.
81	-	-	-	27694	EV.d.	Edirne'de Sultan II. Bayezid Han Evkafı, Çatalca'da Gazi Ali Paşa Camii Evkafı, İpek'te Çeribaşı Sinan Ağa Mescidi Evkafı ve defterde isimleri olan diğer vakıfların vezaif tevcihat kayıtları.
82	-	-	-	40078	EV.d.	Üsküdar'da Ümmi Ahmed Efendi Dergahı, Kasımpaşa'da Hacı Ferhad Ağa Mescidi, Çatalca'da Ali Paşa Camii ve defterde adı geçen diğer cami, dergah ve zaviyelere verilen revgan-ı zeyt, şem-i revgan vesaire miktarları.
83	24/R /1216	3 Eylül 1801	21	1047	C.MF.	Gazi Ali Paşa'nın Çatalca ve İstanbul'da kain cami ve mektebi vakfı muallim ve halife-i mekteb cihetlerinin tevcihi.
84	02/R /1228	4 Nisan 1813	110	5471	C.MF.	Çatalca'da Gazi Ali Paşa Mektebi ve Camii Evkafı'ndan bir cihetin tevcihi.
85	19/S /1241	3 Ekim 1825	200	9995	C.EV.	İstanbul ve Çatalca'da Gazi Ali Paşa Camii ve Mektebi Vakfı'ndan imamet ve hitabet cihetinin tevcihi.
86	29/Z /1250	28 Nisan 1835	1591	4	HAT.	Çatalca'da bulunan Gazi Ali Paşa Camii hitabetinin, Seyyid Şeyh Hüseyin Halife'ye tevcihi. a.g.y.tt.
87	25/Za/1262	14 Kasım 1846	34	1678	C.EV.	Gazi Ali Paşa'nın Çatalca ve İstanbul'da kain camii vakfının müezzin cihetinin tevcihi.
88	29/Ca/1291	14 Temmuz 1874	687	47905	İ.DH.	Çatalca'daki Ali Paşa Camii'nin tamiri.
89	03/Ş /1312	30 Ocak 1895	562	42109	BEO.	Çatalca'da kain Gazi Ali Paşa Camii Hatibi Hasan Efendi'ye maaş tahsisi. (Evkaf)
90	07/N /1316	19 Ocak 1899	147	27	Y.PRK.ASK.	Hadımköy civarında Sazlı Bosna köyü halkını camide bastığı ve soyduğu söylenen eşkiyanın hakkında tahkikat yapıldığı.
91	-	-	-	27694	EV.d.	Edirne'de Sultan II. Bayezid Han Evkafı, Çatalca'da Gazi Ali Paşa Camii Evkafı, İpek'te Çeribaşı Sinan Ağa Mescidi Evkafı ve defterde isimleri olan diğer vakıfların vezaif tevcihat kayıtları.
92	05/Ra/1312	6 Eylül 1894	7	67	İ.EV.	Çatalca ve Silivri kasabalarındaki Pir Mehmed Paşa, Ferhad Paşa ve Gazi Ali Paşa Camilerinin meydana gelen deprem tesiri ile yıkıldıklarından tamir edilerek masraflarının karşılanması.
93	07/Ra/1112	22 Ağustos 1700	36	4108	İE.EV.	Havass-ı Refia kazasına tabi Çatalca kasabasında vaki Ferhad Paşa Camii imamet ve hitabetin uhdesine tevcihi hakkında es-Seyyid Ahmed imzasıyla yazılan ve Rumeli Kazaskeri Ali Efendi tarafından tahşiye edilen istida.
94	17/R /1173	8 Kasım 1759	614	30994	C.EV.	Çatalca Ferhad Paşa Camii Vakfı'ndan müezzinlik cihetinin tevcihi.
95	29/B /1185	7 Kasım 1771	53	2613	C.BLD.	Çatalca'da Ferhad Paşa Camii şadırvanına ve camiye yakın çeşmeye akan sudan, civarda yapılan hamama gizlice su alındığından şikayeti havi.
96	10/Ra/1290	8 Mayıs 1873	666	46388	İ.DH.	Çatalca'daki Ferhad Paşa Camii ve mektebinin tamiri.
97	21/B /1291	3 Eylül 1874	689	48117	İ.DH.	Çatalca'daki Ferhad Paşa Camii ile mektebine giden su yollarının tamiri.
98	26/S /1314	6 Ağustos 1896	823	61653	BEO.	Çorlu kazasına tabi Germiyan köyünde tecdiden ve tevsian bir bab kilise inşası.
99	12/Ş /1271	30 Nisan 1855	146	57	A.MKT.NZD.	Tikveşli Hafız Halil Efendi'nin Çekmece'deki camide imam olarak görevlendirilmesi.
100	4/Ş /1333	17 Haziran 1915	1136		HRT.h.	Çatalca sancağının liva, kaza hudutları ile kara ve demiryolları. EHT (Ölçek 1/200000)
101	3/Ra/1258	14 Nisan 1842	48	2381	C.NF.	Küçükçekmece'deki köprü ve Fatih Mehmed caminin tamiri için keşfedildiği.
102	11/Ca/1269	20 Şubat 1853	335	5	MVL.	Büyükçekmece'de cami ve dergah tamirati. (4. Takrir)

Çizelge A.1 (devam) : Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri kataloğu.

NO	TARİH (HİCRİ)	TARİH (MİLADİ)	DOSYA NO	GÖMLEK NO	FON KODU	METİN
103	14/Z /1289	12 Şubat 1873	662	46135	İ.DH.	Büyükçekmece'de Dizdarzade Camii'yle minaresinin tamiri.
104	21/Za/1318	12 Mart 1901	153	54	ŞD.	Büyükçekmece'de vaki Dizdarzade Mehmed Bey Camii'nin tamiri. (Evkaf 7)
105	20/L /1308	29 Mayıs 1891	107	6395	İ.ŞD.	Büyükçekmece'deki Şehid Mehmed Paşa Camii'nin tamirine dair.
106	08/Ş /1321	30 Ekim 1903	35	4	İ.EV.	Sultan Bayezid Han hayratından Çatalca'da Kalfa karyesindeki cami ile Şeyh Sinan Türbesi, mektep ve hamamın tamiri. (1321Ş-04)
107	14/Ş /1321	5 Kasım 1903	2212	165829	BEO.	Sultan Bayezid Han'ın Kalfa karyesindeki cami-i şerif ile hayrat-ı sairenin tamiri. (Evkaf)
108	13/N /1312	10 Mart 1895	584	43738	BEO.	Çatalca'da İnceğiz karyesindeki caminin icra-yı tamiri. (Evkaf)
109	26/Ş /1313	11 Şubat 1896	742	55644	BEO.	Sultan Bayezid Han hayratından Çatalca sancağının İnceğiz karyesindeki caminin tamiri. (Evkaf; 41552)
110	29/Ş/1137	13 Mayıs 1725	640	32256	C.EV.	Çatalca nahiyesine tabi Halife köyünde Şeyh Sinan Zaviyesi evkafı tevliyetinin babası Mehmed'in mahlülünden Osman'a tevcihi.
111	30/B/1150	23 Kasım 1737	427	21	C.EV.	Çatalca, Halife köyünde Şeyh Sinan Efendi Zaviyesi tevliyeti vakfiye şartı hilafına ecanibden biri üzerine tevcih ettirmekle meselenin şer'an halli ile ihkak-ı hak olunması.
112	28/B/1242	25 Şubat 1827	1570	24	HAT.	Haslar kazasına tabi Çatalca nahiyesinin Halife karyesinde bulunan Şeyh Sinan Efendi Camii'nin hitabet cihetine mutasarrıf Mehmed Halife'nin vefatıyla mezkur cihetin oğulları Ali, Hüseyin ve Tahir Halifelere tevcihi.
113	29/Z/1203	20 Eylül 1789	369	25773	AE.SABH.I.	Haslar kazasının Çatalca nahiyesine bağlı Halifeler karyesindeki Şeyh Sinan Efendi Camii'nin mahlul kalan hitabetinin hak sahiplerinden olan Mehmed Halife'ye tevcihi.
114	8/Ş/1321	30 Ekim 1903	35	4	İ.EV	Sultan Bayezid Han hayratından Çatalca'da Kalfa karyesindeki cami ile Şeyh Sinan Türbesi, mektep ve hamamın tamiri.
115	6/B/1321	28 Eylül 1903	163	49	ŞD.	Sultan Bayezid hayratından Çatalca'da Kalfa karyesindeki Cami ile Şeyh Sinan Türbesi'nin ve Mektep ve Hamamı'nın tamiri (Evkaf 7).
116	14/Ş/1321	5 Kasım 1903	2212	165829	BEO.	Sultan Bayezid Han'ın Kalfa karyesindeki cami-i şerif ile hayrat-ı sairenin tamiri. (Evkaf)
117	28/B/1242	25 Şubat 1827	1570	24	HAT.	Haslar kazasına tabi Çatalca nahiyesinin Halife karyesinde bulunan Şeyh Sinan Efendi Camii'nin hitabet cihetine mutasarrıf Mehmed Halife'nin vefatıyla mezkur cihetin oğulları Ali, Hüseyin ve Tahir Halifelere tevcihi.
118	13/CA/1325	24 Haziran 1907	3085	231344	BEO	Babüssaade Ağası Yakub Ağa Evkafı'ndan Büyükçekmece'nin Trakatya karyesinde bulunan caminin hademesine Kastamonu'daki varidatından vazife tahsisi. (Evkaf)
119	12/R/1209	7 Ekim 1794	255	13012	C.EV.	Büyükçekmece'ye tabi Dere köyünde Kasap Muhyiddin Camii imam ve hatiplik cihetinin tevcihi.

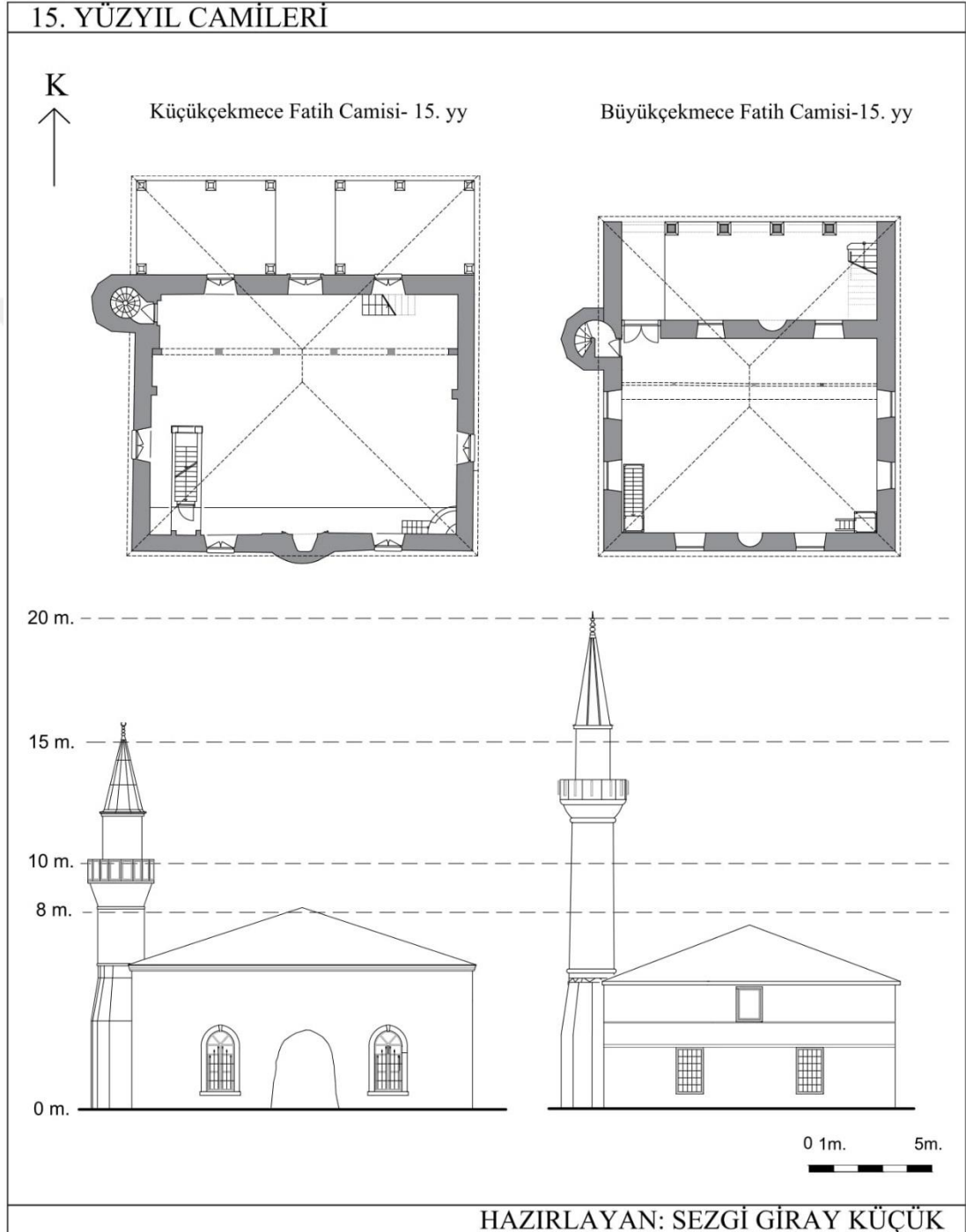


Şekil B.1 : 1901 tarihli Rumeli-i şahane haritası.



Şekil B.2 : 1909 tarihli "Constantinople and Surrounding Country" haritası.

EK C



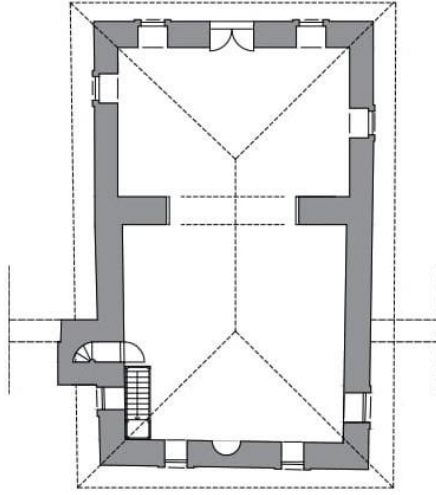
Şekil C.1 : Kıрма çatılı tarihi camiler, 15. yüzyıl.



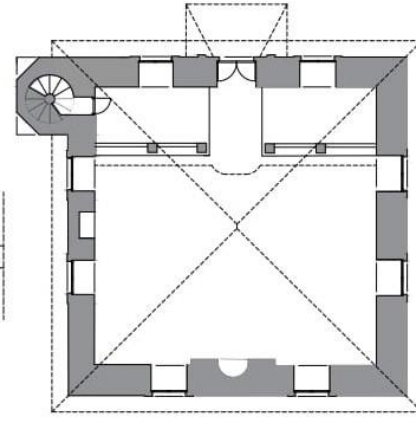
16. YÜZYIL CAMİLERİ

K
↑

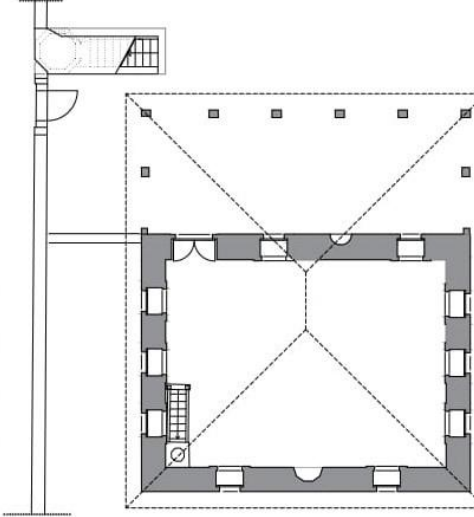
Büyükçekmece
İmaret Camisi-16. yy



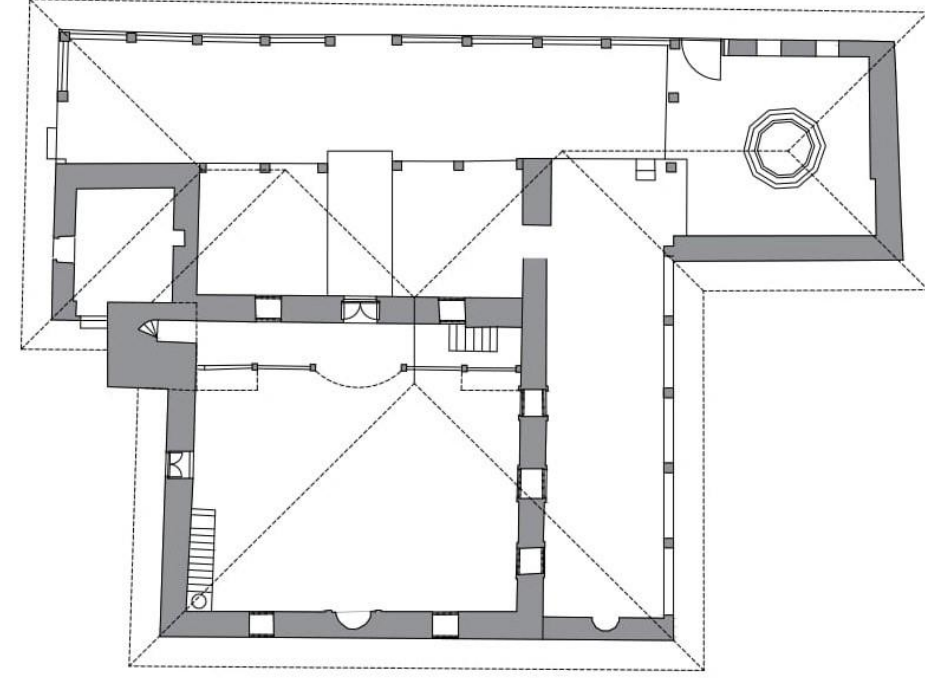
Silivri-Akören Köyü Cedid
Ali Paşa Camisi- 1552



Büyükçekmece Sokollu
Mehmed Paşa Camisi-1567



Çatalca Baba Nakkaş Camisi-1581



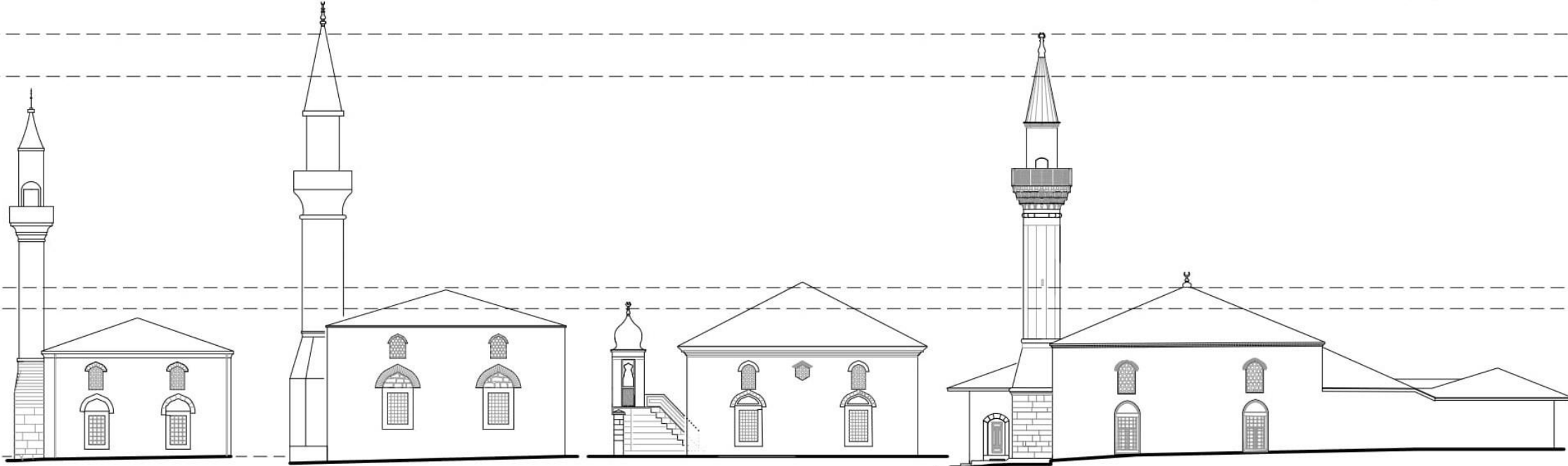
20 m.

18 m.

8 m.

7 m.

0 m.

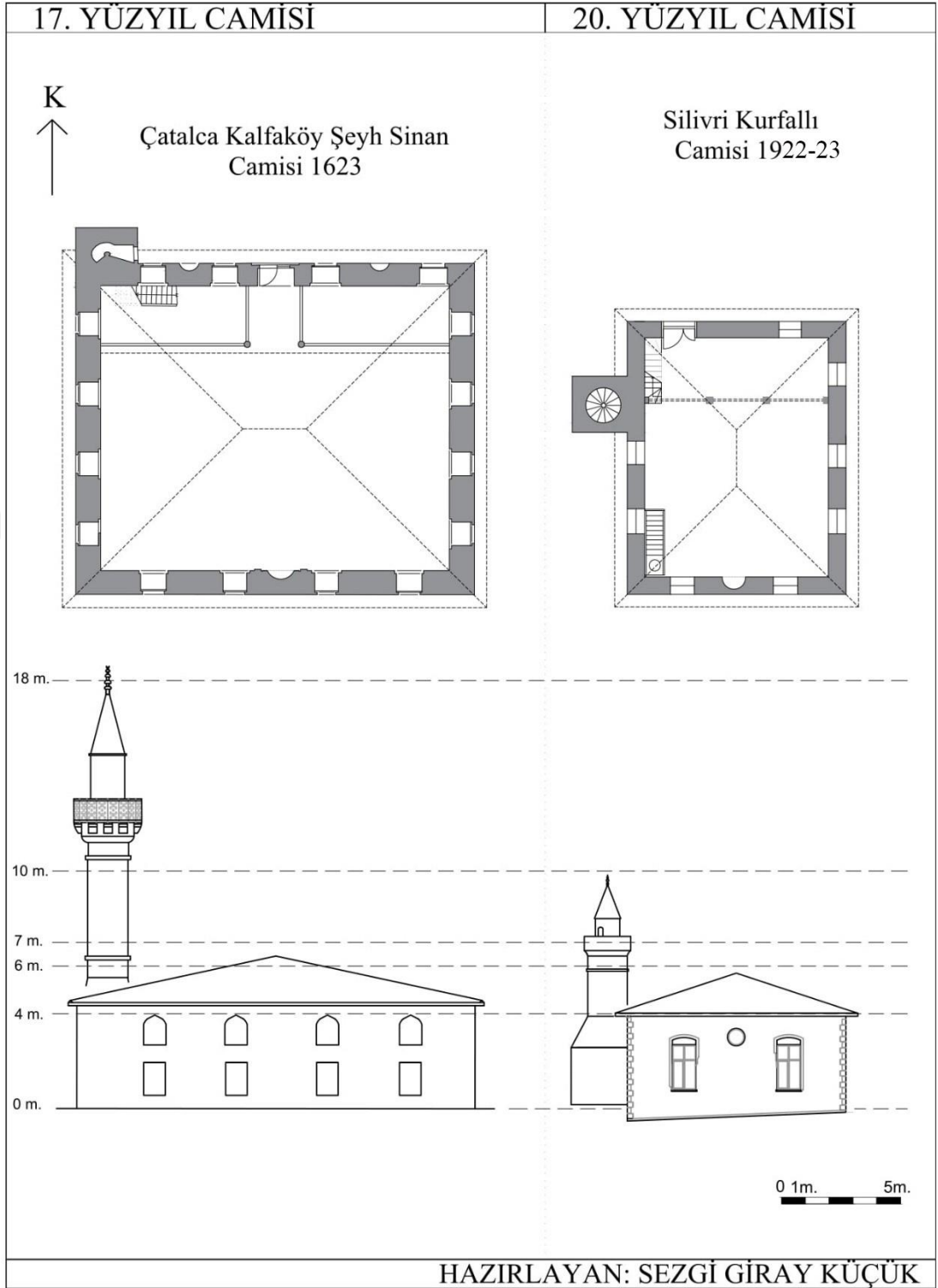


0 1m. 5m.

HAZIRLAYAN: SEZGİ GİRAY KÜÇÜK

Şekil C.2 : Kıрма çatılı tarihi camiler, 16. yüzyıl.





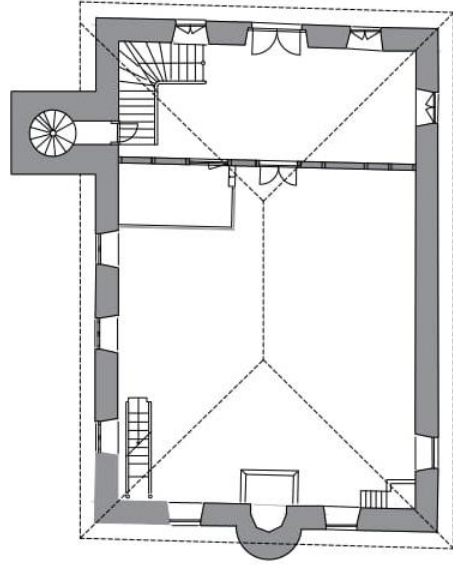
Şekil C.3 : Kıрма çatılı tarihi camiler.



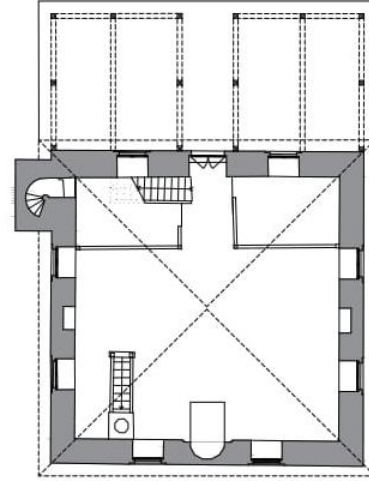
19. YÜZYIL CAMİLERİ

K
↑

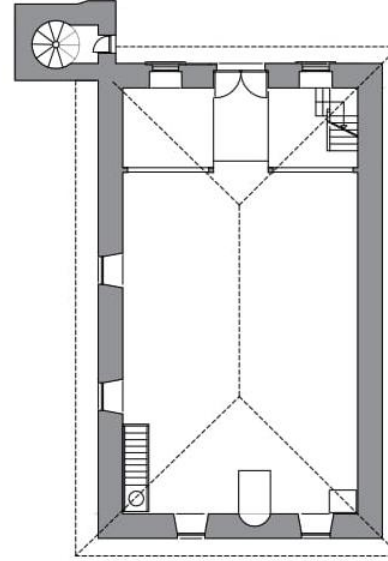
Arnavutköy
Karaburun Camisi-1819



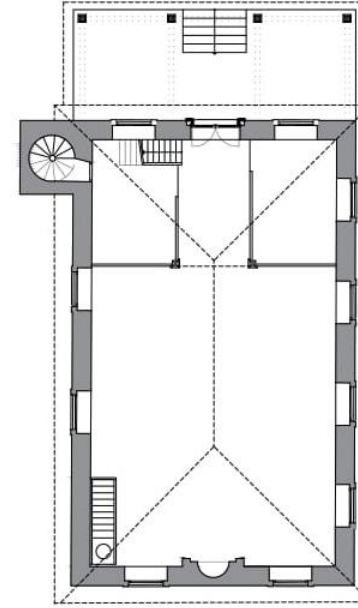
Arnavutköy
Yassören Camisi-1838/39



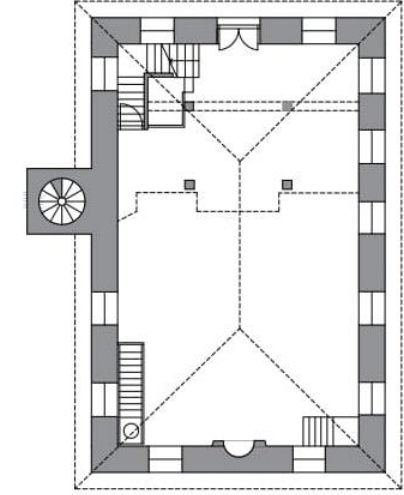
Başakşehir
Şamlar Camisi-1839



Arnavutköy
Haraççı Camisi-1888/89



Silivri Ali Paşa
Mahallesi Camisi-1893



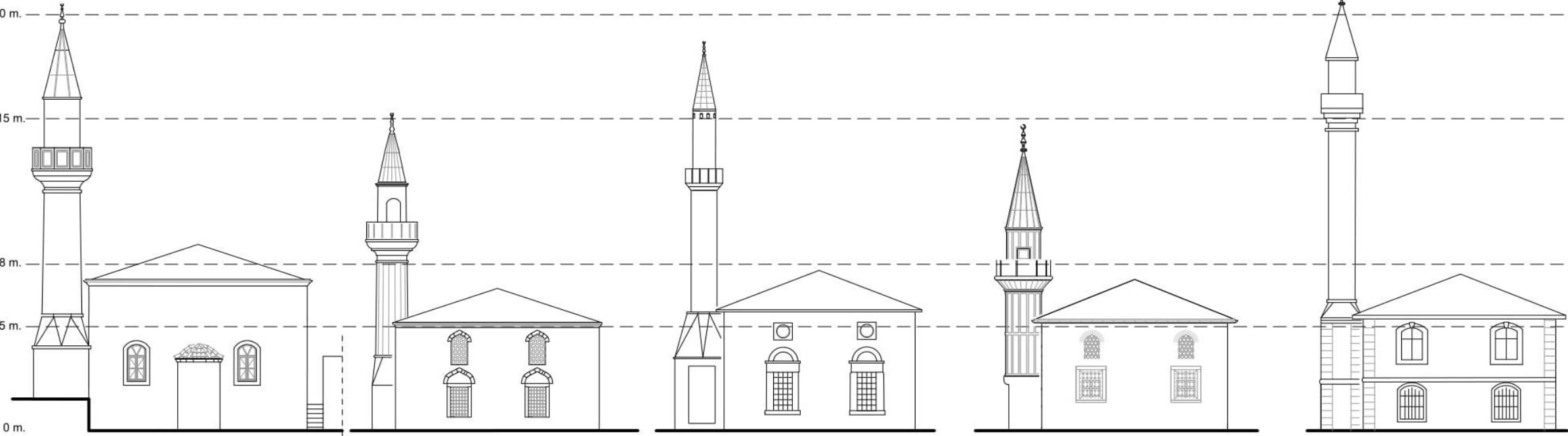
20 m.

15 m.

8 m.

5 m.

0 m.

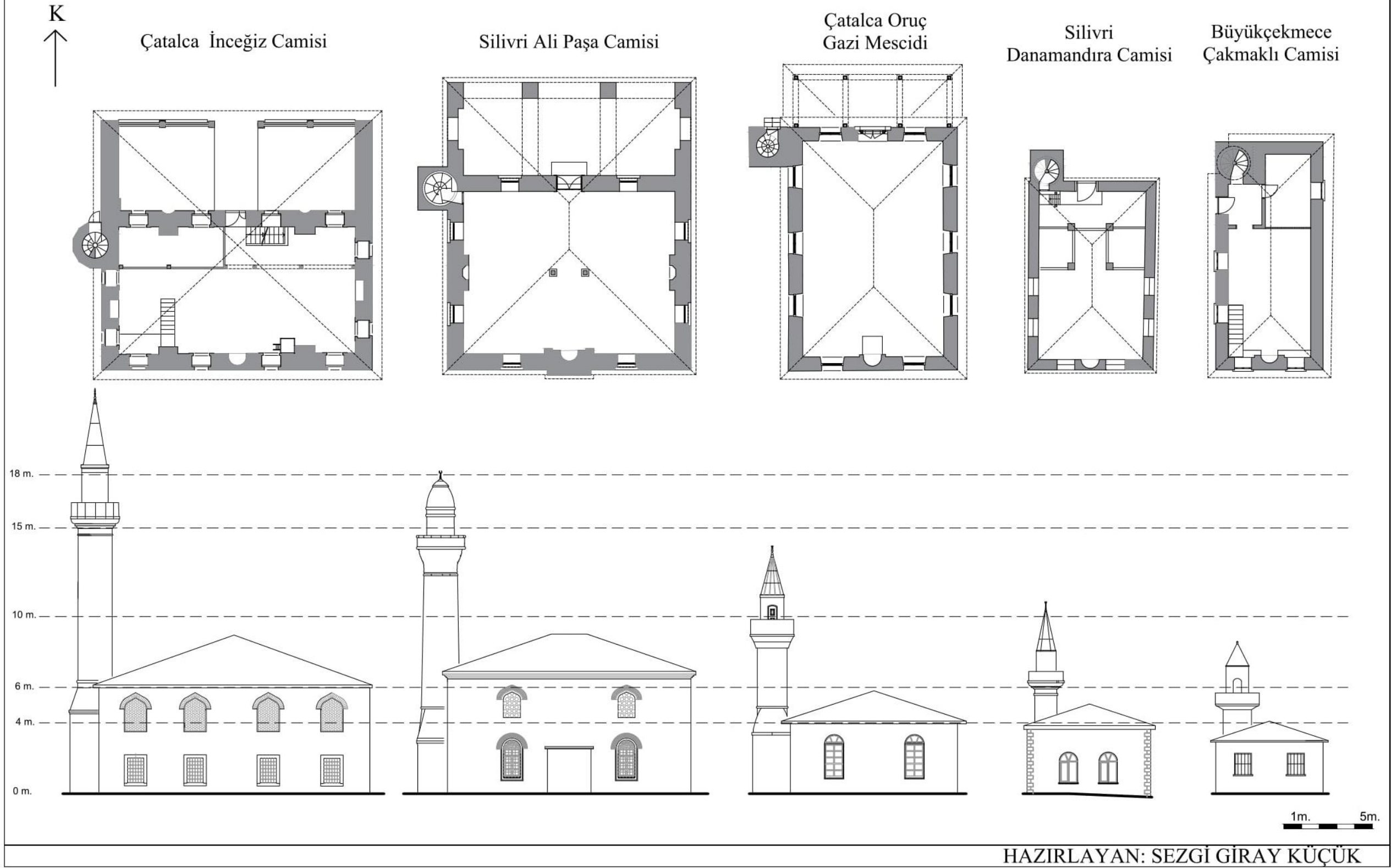


0 1m. 5m.

HAZIRLAYAN: SEZGİ GİRAY KÜÇÜK

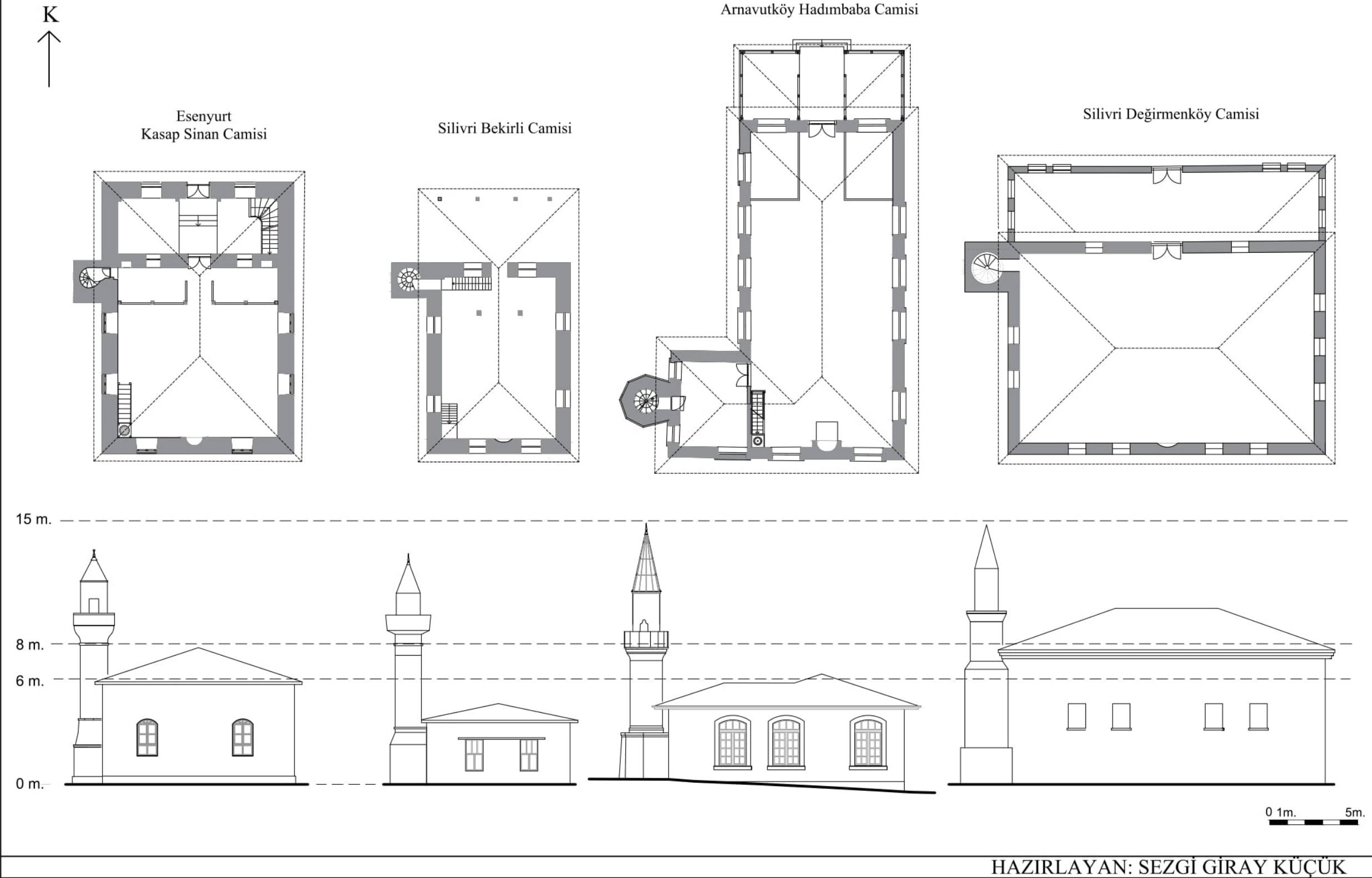
Şekil C.4 : Kıрма çatılı tarihi camiler, 19. yüzyıl.

TARİHİ NET OLARAK BİLİNMEYEN CAMİLER



Şekil C.5 : Tarihi net olarak bilinmeyen kırma çatılı tarihi camiler.

TARİHİ NET OLARAK BİLİNMEYEN CAMİLER



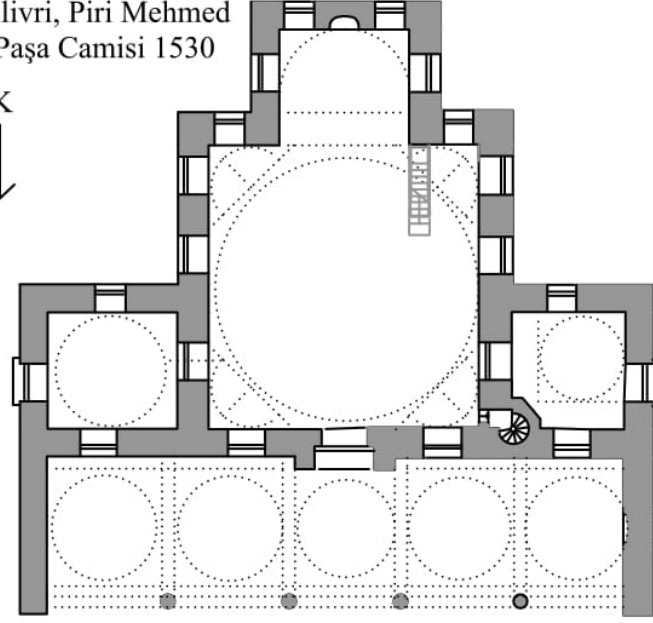
HAZIRLAYAN: SEZGİ GİRAY KÜÇÜK

Şekil C.6 : Tarihi net olarak bilinmeyen kırma çatılı tarihi camiler.

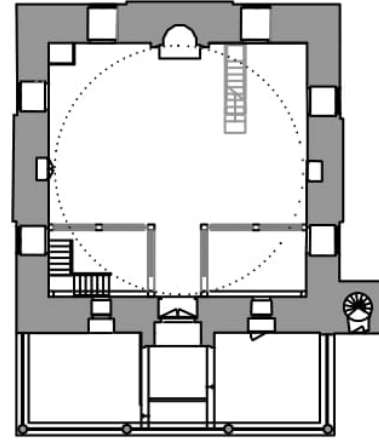
KUBBELİ CAMİLER-16. YÜZYIL

Silivri, Piri Mehmed
Paşa Camisi 1530

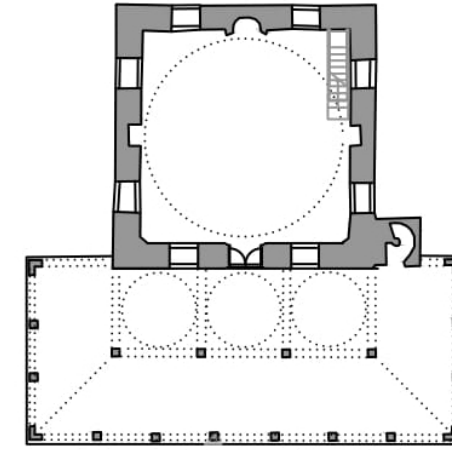
K
↓



Çatalca, Ali Paşa Camisi
1551-1558



Çatalca, Ferhad Paşa
Camisi 1575-1588



34 m.

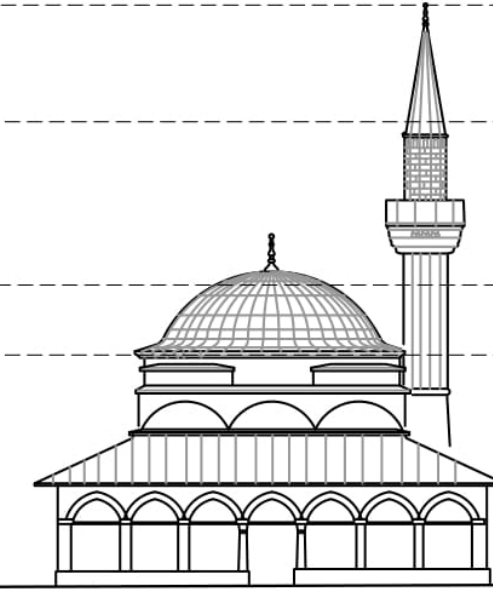
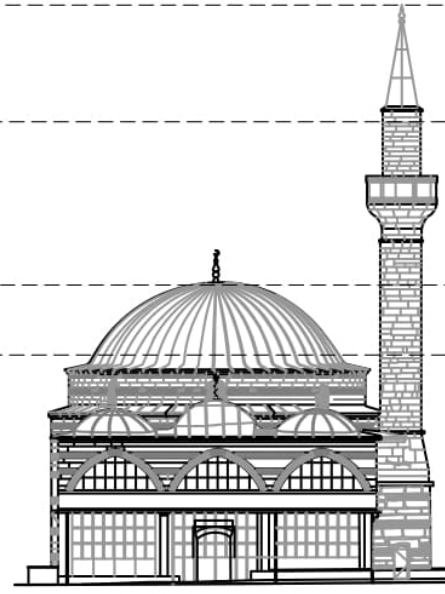
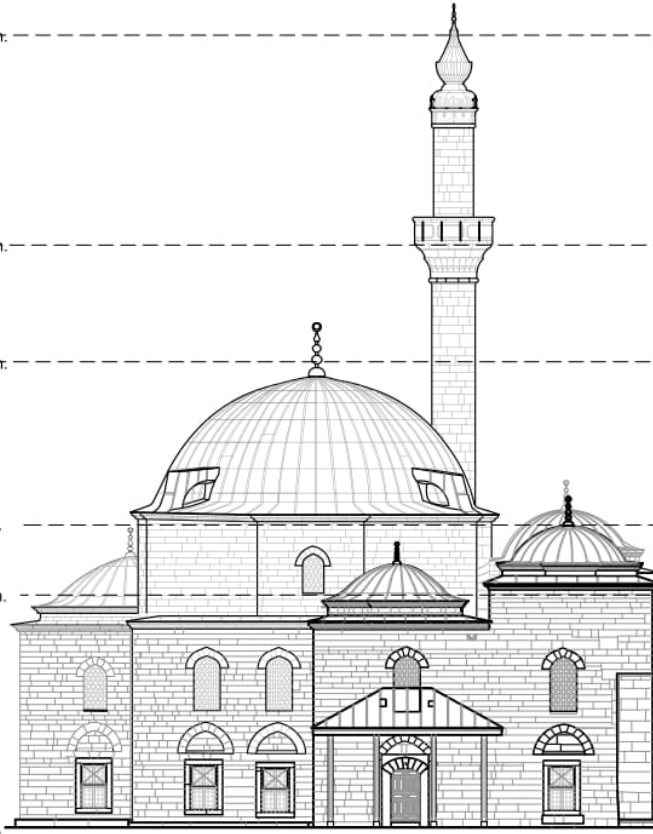
25 m.

20 m.

13 m.

10 m.

0 m.

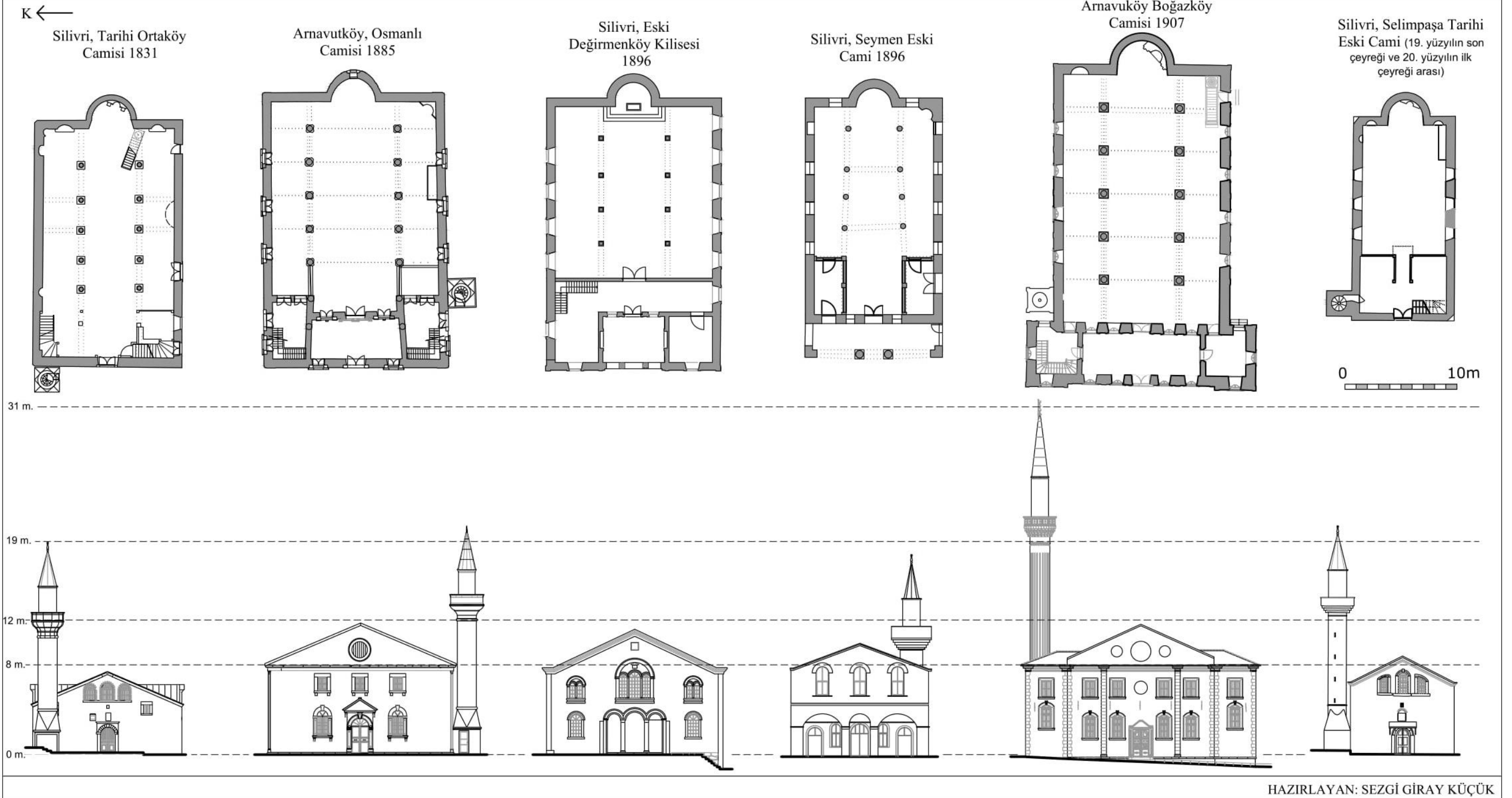


0 1m. 5m.

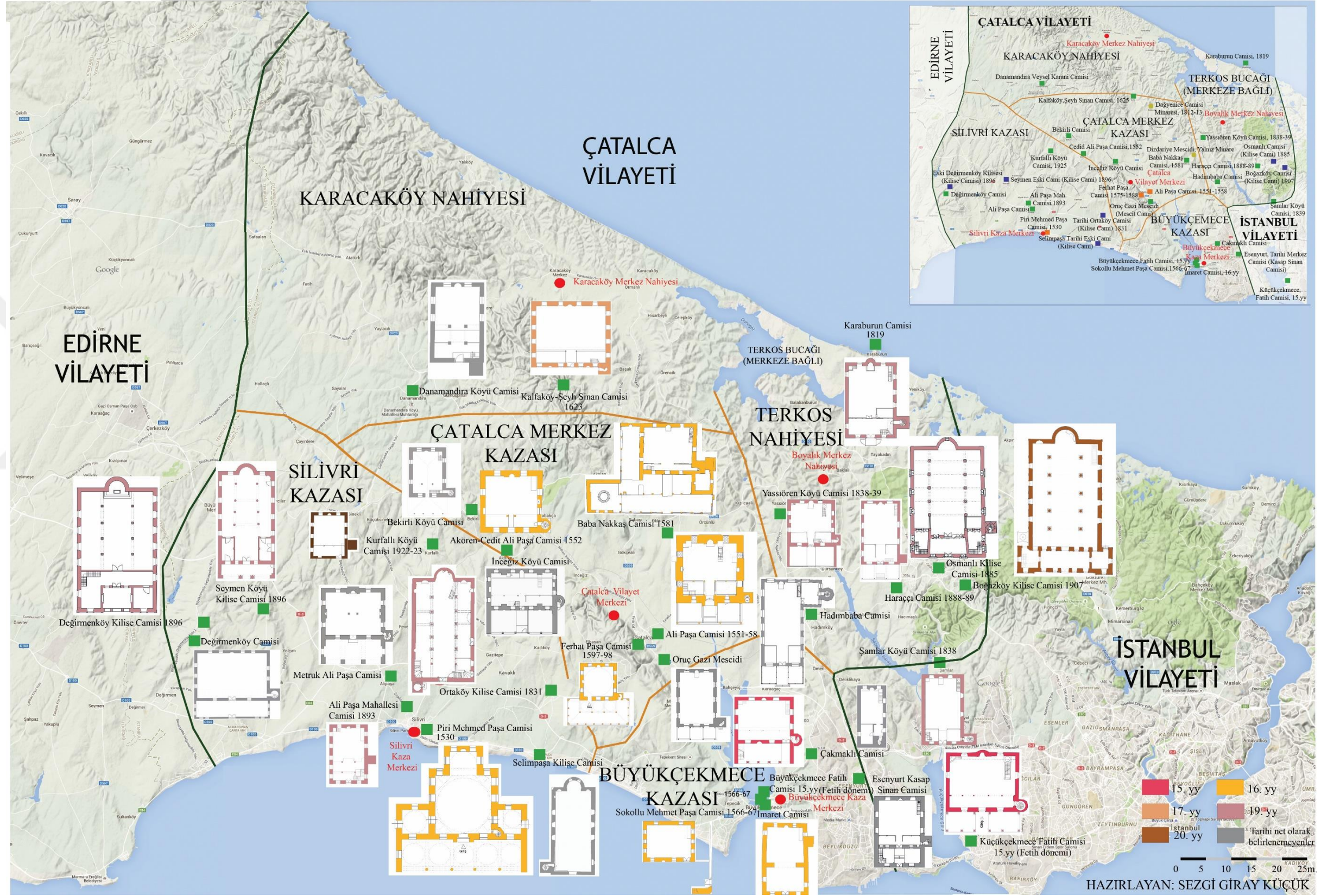
HAZIRLAYAN: SEZGİ GİRAY KÜÇÜK

Şekil C.7 : Kubbeli camiler 16. yüzyıl

KİLİSE CAMİLER 19-20. YÜZYIL





Şekil C.8 : Kilise-camiler, 19-20. yüzyıl.



Şekil C.9 : Çatalca Vilayeti'ndeki tarihi camilerin konumlarını, inşa dönemlerini ve plan şemaları gösteren çizim.



EK D**Çizelge D.1 : Küçükçekmece Fatih Camisi anıt fişi.**

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 1	
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İL: İstanbul	İLÇESİ: Küçükçekmece	MAHALLE / MEVKİ: Dizdariye Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: 27 Mayıs Caddesi, No: 8		PAFTA: 11	ADA: -	PARSEL: 1896	KORUMA DERECESİ: 1	
ADI: Fatih Camisi	YAPTIRAN: Fatih Sultan Mehmed	YAPIM TARİHİ: 15. yüzyıl		ÜSLUP:		
	YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: 1809 tarihli onarım kitabesi		VAKFİYE: Yok		
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kiremit kaplı bir yapıdır. Harim ve son cemaat yerinden oluşmaktadır.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: Orta	TAŞIYICI YAPI DURUMU: Orta	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: Orta	RUTUBET DURUMU: Orta
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF		
						
GÖZLEMLER: Fatih dönemine tarihlenen caminin geçirdiği onarımlar sebebiyle özgün görünümünden uzaklaştığı düşünülmektedir. Günümüzde cami betonarme ekleriyle eski taban alanının yaklaşık üç katı kadar taban alanına sahiptir.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Vakıflar Genel Müdürlüğü				BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü		
YAPILAN ONARIMLAR: Caminin, 1809'da Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın, 1897'de Sultan II. Abdülhamid emriyle onarıldığı bilinmektedir. Bunun dışında 1865'te ve 1967'de de onarılmıştır. Cami günümüzdeki şeklini oldukça kapsamlı 1967 onarımı sonrasında almıştır.						

Çizelge D.1 (devam) : Küçükçekmece Fatih Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER				
TARİHSEL ÖNEM:	Fatih Sultan Mehmed'in inşa ettirdiği, Sultan II. Abdülhamid'in onarımını istediği, değerli bir kırma çatılı Fetih dönemi camisidir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +		
PLAN :	Mevcut halinde L plana benzeyen, betonarme eklerle genişletilmiş cami, özgün halinde dikdörtgen planlı olup son cemaat yeri ve harim bölümlerinden oluşmaktadır. Harimin içerisinde, kuzey kısmında kadınlar mahfili de mevcuttur. Minaresi batıdadır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +		
CEPHE:	Cepheler günümüzde sıvalıdır. Dikdörtgen planlı tarihi caminin doğu ve batı cephelerinde birer, güney cephesinde iki pencere, kuzey cephesinde giriş kapısı ile üç pencere yer almaktadır. Pencerelemin tamamı yuvarlak kemerli ve söveli olup sövelerin üst birleşim noktasında bir kilit taşı bulunmaktadır. Pencere doğramaları plastiktir. Güney cephesindeki pencerelerin yanında bir de dışarıya çıkıntılı bir mihrap vardır.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami				
BEZEME:	İç mekanda zeminden pencere alt kotuna kadar ve mihrabın çevresini saran kalemşi süslemeler mevcuttur.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami				
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde, mermer mihrap, ahşap minber ve vaaz kürsüsü yer almaktadır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Kargir cami günümüzde sıvalıdır. Ancak yapılan restitüsyon araştırmalarında, duvar örgüsünün moloz taş olduğu saptanmıştır. Günümüzde iç mekanda kadınlar mahfili betonarmedir. Mahfilin özgün halinde ahşap olduğu bilinmektedir.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015		
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:		
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir yapıya betonarme ek	TAPU KAYDI:				
DEĞİŞİMLER: 1967 onarımıyla caminin son cemaat yeri ve kuzey duvarı yıkılarak, dikdörtgen planlı cami betonarme eklerle genişletilmiştir. Yanında var olan yapı da yıkılmış, yerine bitişik nizamda, iki katlı camiye giriş binası yapılmıştır. Caminin özgün saçak kotu yükseltilmiştir. Minaresinin kaidesi ve küpü tutularak, diğer bölümleri yenilenmiş, yerine yüksek bir minare inşa edilmiştir.			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:	KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2006 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporu. İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi, tarihi bilinmeyen eski fotoğraflar. Demirkan, S. (1941). <i>Küçük Çekmece Köyü</i>. İstanbul : Kültür Basımevi. Ayverdi, E. H. (1953). <i>Fatih Devri Mimarisi</i>, İstanbul : İstanbul Matbaası. Ayverdi E. H. (1974). <i>Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri III</i>, İstanbul : İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 		RAPOR: Var	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var					
		RÖLÖVE : Var					
		RESTORASYON PROJESİ: Var					
		HARİTA: Var					
		KİTABE: Onarım kitabesi var					
		VAKFİYE: Yok					


Çizelge D.2 : Büyükçekmece Fatih Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ				ANIT	ENVANTER NO: 2
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İL: İstanbul	İLÇESİ: Büyükçekmece	MAHALLE / MEVKİ: Dizdariye Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Cami Sokağı, No: 6		PAFTA: 11	ADA: -	PARSEL: 1896	KORUMA DERECESESİ: 1	
ADI: Fatih Camisi	YAPTIRAN: Fatih Sultan Mehmed	YAPIM TARİHİ: 15. yüzyıl		ÜSLUP:		
	YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: 1909 tarihli onarım kitabesi		VAKFIYE: Yok		
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatlı, kiremit kaplı bir yapıdır. Harim ve son cemaat yerinden oluşmaktadır.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: Orta	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: İyi
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF		
						
GÖZLEMLER: : Günümüzde yapı bakımlı olup cami olarak kullanılmaktadır. Son cemaat yerinin cephesi çok kez değiştirilmiş, mekana ara kat yapılarak özgün öğelere zarar verilmiştir. Pencerelelerinin çevresindeki prese tuğladan söveler ve doğramalar muhdestir. Cami özgün plan şemasını korumaktadır.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Vakıflar Genel Müdürlüğü				BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü		
YAPILAN ONARIMLAR: 1768'de Sermimar-ı Hassa Abdi tarafından onarım için keşfi hazırlanmıştır. Sonrasında 1853 ve 1887'de tekrar onarılmıştır.						

Çizelge D.2 (devam) : Büyükçekmece Fatih Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	Fatih dönemine tarihlenmektedir (Ayverdi, 1974).		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +				
PLAN :	Dikdörtgen planlı cami, son cemaat yeri ve harim bölümlerinden oluşmaktadır. Harimin içerisinde kadınlar mahfili de mevcuttur. Minaresi batıdadır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +				
CEPHE:	Cepheler moloz taşlı olup her cephede alt kotta ikişer, üst kotta birer pencere vardır. Yapıya girişi kuzey duvarı üzerindedir. Son cemaat yerinde bir mihrabiye ve yanında onarım kitabesi mevcuttur. Bu mekan, dış etkenlerden korunmak amacıyla, muhdes plastik kaplama ile kapatılmıştır. Doğrama ve parmaklıklar özgün değildir.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami						
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde, mihrap, minber, vaaz kürsüsü yer almaktadır. Doğu duvarı üzerinde muhdes dolaplar vardır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Cami, moloz taş ve ahşap hatlı kullanılarak inşa edilmiştir. İç mekanda kadınlar mahfili ve tavanlar ahşaptır. Revzenlerin alçı mı beyaz çimento mu olduğu anlaşılamamıştır.		HAZIRLAYAN: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER: Son cemaat yeri kapatılmış ve ara kat ilave edilmiştir.			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:			KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, eski fotoğraflar. İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2006 tarihli restorasyon projesi Yücel, E. (1971). Büyükçekmece'de Türk Eserleri, <i>Vakıflar Dergisi</i>, (Sayı 6, sf. 95-108), Ankara : Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları. Koçu, R. E. (1963). Büyükçekmece Fatih Sultan Mehmed Camii, <i>İstanbul Ansiklopedisi</i> (Cilt 6, sf. 3224-3225), Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. Ayverdi, E. H. (1974). <i>Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri III</i>, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları. 		RAPOR: Var			NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var							
		RÖLÖVE : Var							
		RESTORASYON PROJESİ: Var							
		HARİTA: Var							
		KİTABE: Onarım kitabesi var							
		VAKFIYE: Yok							
			İLGİLİ ENVANTER NO:						



Çizelge D.3 : Büyükçekmece İmaret Camisi (Dizdariye Camisi) anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 3
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				
İLİ: İstanbul	İLÇESİ: Büyükçekmece	MAHALLE / MEVKİ: Dizdariye Mahallesi		HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: İmaret Cami Sokağı, No: 7		PAFTA: 29	ADA: -	PARSEL: 1517	KORUMA DERECESESİ: 1
ADI: İmaret Camisi (Dizdarzade Mehmed Efendi Camisi)	YAPTIRAN: Bilinmiyor	YAPIM TARİHİ: 16. yüzyıl		ÜSLUP:	
	YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kiremit kaplı bir yapıdır. Harim ve son cemaat yerinden oluşmaktadır.					
KORUNMUŞLUK DURUMU: Orta	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: - RUTUBET DURUMU: Kötü
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF		
					
GÖZLEMLER: Günümüzde yapı bakımlı olup cami olarak kullanılmaktadır. Ancak, doğu ve batı cephelerde taş duvar dokusunun farklılaştığı göz önüne alındığında, duvarın bazı kısımlarının sonradan kapatıldığı, özgün halinde caminin tabhaneli plan tipine sahip olduğu, minarenin de sonradan eklendiği düşünülmektedir. Erdem Yücel'in (1971) görüşleri de bu şekildedir.					
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Vakıflar Genel Müdürlüğü			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü		
YAPILAN ONARIMLAR: 1675 yılında cami, imaret ve hanın tamire muhtaç olması sebebiyle yapıların keşfinin çıkarıldığına ilişkin bir BOA belgesi vardır. Bunun yanında caminin ve minarenin tamiri ile ilgili 1873 tarihli ve caminin tamiri ile ilgili 1904 tarihli belgeler mevcuttur. 1971 yılında onarıldığına ilişkin de, KVKBK Arşivi'nde belge vardır.					

Çizelge D.3 (devam) : Büyükçekmece İmaret Camisi (Dizdariye Camisi) anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI		TEKNİK BİLGİLER							
TARİHSEL ÖNEM:	Tabhaneli plan şemasına sahip, değerli bir kırsal alan camisidir.	ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +					
PLAN :	Dikdörtgen planlı cami, son cemaat yeri ve harim bölümlerinden oluşmaktadır. Bu iki mekan arasında geçiş, geniş bir kemerin altından sağlanmaktadır. Harimin içerisinde kadınlar mahfili mevcut olmayıp kadınlar için son cemaat yerinin batı bölümü ayrılmıştır. Minare, batıda yer almaktadır.	KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +					
CEPHE:	Caminin güney cephesi kesme taş örgülü, doğu ve batı cepheleri kesme taş ile moloz taş ve tuğla örgülü, kuzey cephesi ise moloz taş ve tuğla örgülü olup, güney cephesinde dört, doğu ve batı cephelerinde üçer pencere, kuzey cephesinde iki pencere bir kapı vardır. Kuzey cephesinin önüne camlı bir rüzgârlık bölümü yapılmıştır.	ÖZGÜN KULLANIM : Cami							
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.	BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami							
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde, mihrap, minber, vaaz kürsüsü yer almaktadır.	ÖNERİLEN KULLANIM: Cami							
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Cami, taş ve tuğla kullanılarak inşa edilmiştir. İç mekanda tavanlar ahşaptır. Yakın dönemde, son cemaat yerinin doğu ve batı duvarlarına pencereler açılmış, bunların çevresine prese tuğladan söve yapılmıştır.	HAZIRLAYAN: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015					
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:		TARİH:					
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap, tuğla	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir		TAPU KAYDI:					
DEĞİŞİMLER: Tabhaneli plan şemasına sahip olduğu düşünülen caminin doğu ve batı tabhane mekanları yıkılmış, cami dikdörtgen plan şemasına çevrilmiştir. Daha sonra minare ilave edilmiş, girişin olduğu kuzey cephesi, rüzgardan korunmak amaçlı cam ve metal doğrama ile kapatılmıştır.		UYGULAMA PLANI:							
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:			KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1971 tarihli fotoğraflar ve restitüsyon raporu, 2011 tarihli anıt fişi. Yücel, E. (1971). Büyükçekmece'de Türk Eserleri, <i>Vakıflar Dergisi</i>, (Sayı 6, sf. 95-108), Ankara : Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları. Koçu, R. E. (1963). Büyükçekmece İmaret Camii, <i>İstanbul Ansiklopedisi</i> (Cilt 6, sf. 3228-3229), Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 		RAPOR: Var			NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var							
		RÖLÖVE : Var							
		RESTORASYON PROJESİ: Yok							
		HARİTA: Var							
		KİTABE: Yok							
		VAKFİYE: Yok							



Çizelge D.4 : Silivri Akören Köyü Cedit Ali Paşa Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 4	
TÜRKİYE		KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ						
İLİ: İstanbul		İLÇESİ: Silivri		MAHALLE / MEVKİ: Akören Köyü			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: 27 Mayıs Caddesi, No: 8				PAFTA: 21		ADA: -	PARSEL: 2609	KORUMA DERECESESİ: 1
ADI: Cedit Ali Paşa Camisi		YAPTIRAN: Cedit Ali Paşa		YAPIM TARİHİ: 1552		ÜSLUP:		
		YAPAN: Bilinmiyor		KİTABE: Yok		VAKFİYE: Yok		
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kiremit kaplı bir yapıdır. Harim ve sonradan ilave edilen giriş bölümünden oluşmaktadır.								
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi		TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: Orta	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: Kötü	
VAZİYET PLANI					FOTOĞRAF			
								
GÖZLEMLER: Cami günümüzde iyi durumdadır. Ancak iç mekanda tüm cephelerde yer alan muhdes çiniler oldukça göz yorucudur. Girişe eklenen rüzgarlık bölümü, giriş kapısının üzerindeki özgün kurşun saçağın altına yapılmış ve özgün görünümü bozmuştur.								
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Vakıflar Genel Müdürlüğü					BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü			
YAPILAN ONARIMLAR: 1990'da basit onarım kapsamında duvardaki bozulmuş derzler, demir parmaklık boyaaları, istinat duvarının bozulan harpuştaları ve muhdesleri elden geçirilmiş, iç mekânda sıva ve boya yapılmıştır. Bu tarihte pencereleri düz atkılı olan cami, net olarak bilinmeyen bir tarihte restore edilmiş, pencereleri kemerliye çevrilmiş, günümüz görünümünü almıştır.								

Çizelge D.4 (devam) : Silivri Akören Köyü Cedid Ali Paşa Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER				
TARİHSEL ÖNEM:	Cedid Ali Paşa'nın yaptırdığı değerli 16. yüzyıl camilerindedir.		ISITMA SİSTEMİ : +	SU : +			
PLAN :	Dikdörtgen planlı kargir caminin girişine muhdes rüzgarlık yapılmıştır. Kare harime sahip caminin kadınlar mahfili, harim içerisinde yer alıp, bu bölüme çıkış kesme taş minarenden sağlanmaktadır.		KANALİZASYON : +	ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Harime giriş kapısının bulunduğu kuzey cephesi üzerinde, kapının sağında ve solunda birer söveli ve üzeri kemerli pencere bulunmakta, bu iki pencereli sistem diğer cephelerde, üst kotlarda revzenler de eklenerek devam etmektedir.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami				
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami				
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde seramik kaplı mihrap ve vaaz kürsüsü ile ahşap minber yer almaktadır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Duvar örgüsü moloz taş, pencere kemerleri tuğla ve söveler küfeki taşından oluşmaktadır. İç mekanda kadınlar mahfili ve tavanlar ahşaptır. Caminin tüm duvarları mavi, kırmızı, beyaz çiçek motifli seramiklerle kaplıdır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük	TARİH: 5.7.2015			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap, tuğla	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:				
DEĞİŞİMLER: 1990'lı yıllarda restore edilmiş, düz atkılı pencereler kemerliye, alt pencere doğramaları ahşaptan plastik esaslıya dönüştürülmüştür. İç mekan ise sıvalı ve beyaz boyalıyken seramik kaplanmıştır. Yalın ahşap kaplamalı tavan, pasalı tavana çevrilmiştir.			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:	KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1990 tarihli fotoğraflar. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 		RAPOR: Yok	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var					
		RÖLÖVE : Var					
		RESTORASYON PROJESİ: Yok					
		HARİTA: Var					
		KİTABE: Yok					
		VAKFİYE: Yok					
		İLGİLİ ENVANTER NO:					



Çizelge D.5 : Büyükçekmece Sokollu Mehmed Paşa Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 5	
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İL: İstanbul	İLÇESİ: Büyükçekmece	MAHALLE / MEVKİ: Dizdariye Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: 27 Mayıs Caddesi, No: 8		PAFTA: -	ADA: 341	PARSEL: 901	KORUMA DERECESİ: 1	
ADI: Sokollu Mehmed Paşa Camisi		YAPTIRAN: Bilinmiyor	YAPIM TARİHİ: 1567		ÜSLUP:	
		YAPAN: Mimar Sinan	KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kurşun kaplı bir yapıdır. Harim ve son cemaat yerinden oluşmaktadır. Minaresinin yapıdan bağımsız konumlanmasıyla diğer camilerden farklılık göstermektedir.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: İyi	RUTUBET DURUMU: Kötü
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF		
						
GÖZLEMLER: Caminin girişindeki son cemaat yerinin kapatılarak ahşap kaplanması, camiye uyumsuz bir görüntü yaratmıştır.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Vakıflar Genel Müdürlüğü			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü			
YAPILAN ONARIMLAR: 1891, 1960, 1963 yıllarında onarılmıştır.						

Çizelge D.5 (devam) : Büyükçekmece Sokollu Mehmed Paşa Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	Sokollu Mehmed Paşa Camisi, Mimar Sinan'ın mescit olarak inşa ettiği, camiden bağımsız konumlanan minaresiyle ünük bir 16. yüzyıl yapısıdır.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +				
PLAN :	Dikdörtgen planlı caminin son cemaat yeri ahşap ile kaplanmıştır. Kareye yakın planlı harime sahip caminin kadınlar mahfili, harimin içerisinde kuzeyde yer almaktadır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +				
CEPHE:	Almaşık duvar örgülü caminin girişi kuzey cephesindedir. Günümüzde kapatılmış durumda olan son cemaat yerine bakan duvar üzerinde bir mihrapçık, iki alta, iki üstte olmak üzere dört pencere ve harime giriş kapısı mevcuttur. Doğu ve batı cephelerinde üç alta, üç üstte olmak üzere, altışar pencere bulunur. Güney cephesinde ise iki alta üç üstte olacak şekilde beş pencere mevcut olup, orta aksta mihrabın üzerinde konumlanan pencere, altıgen formlu tek penceredir. Alt kottaki pencereler, dikdörtgen, söveli ve lokma parmaklıktır. Pencerenin üstünde, aynası küfeki taşı teğet kemer vardır. Alt kottaki pencerelerin doğramaları plastiktir. Üst kottaki pencereler teğet kemerli ve iç mekanda renkli camlıdır.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami						
BEZEME:	Camide bezeme mevcut değildir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde, duvarın yarısına kadar ahşap kaplı, üzeri sıvalı ve mukarnalı mihrap ile ahşap vaaz kürsüsü ve minber yer almaktadır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Duvarlar bir sıra kesme taş iki sıra tuğladan oluşan almaşık örgüldür. Pencere söveleri, alt kottaki pencerelerin kemerleri küfeki taşından, üst kottaki kemerlerin pencereleri ise tuğladan oluşmaktadır. Tüm söveler küfeki taşındandır. İç mekanda kadınlar mahfili ve tavanlar ahşaptır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap, tuğla	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER: 1940 ve 1962'deki fotoğraflara göre mihrap cephesinde, yuvarlak kemerli ve büyük pencereler kullanılmışken, batı cephesinde bu pencerelerin yanında, özgün pencere izlerine rastlanmıştır. Cephelerdeki kemerli ve yüksek pencereler, restitüsyonda altlı üstlü iki farklı pencereye dönüştürülmüştür.			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ:			EKLER:		KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1974, 1999, 2001 tarihli fotoğraflar, 2002 tarihli rölöve ve restorasyon projesi ve anıt fişi bulunmaktadır. İstanbul Vakıflar I. Bölge Kurulu Arşivi, 1962 tarihli fotoğraflar ve tarihi bilinmeyen rölöve ve restitüsyon çizimleri. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. Koçu, R. E. (1963). Büyükçekmece Sokollu Mehmed Paşa Mescidi, <i>İstanbul Ansiklopedisi</i> (Cilt 6, sf. 3228-3229), Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi. Yücel, E. (1971). Büyükçekmece'de Türk Eserleri, <i>Vakıflar Dergisi</i>, (Sayı 6, sf. 95-108), Ankara : Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları. Erdoğan, E. G. (1994). Sokollu Mehmed Paşa Mescidi, <i>Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi</i> (Cilt 7, sf. 34). İstanbul : Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını. 			RAPOR: Yok		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF : Var						
			RÖLÖVE : Var						
			RESTORASYON PROJESİ: Yok						
			HARİTA: Var						
			KİTABE: Yok						
VAKFIYE: Yok									
			İLGİLİ ENVANTER NO:						



Çizelge D.6 : Arnavutköy Baba Nakkaş Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 6	
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İLİ: İstanbul	İLÇESİ: Arnavutköy	MAHALLE / MEVKİ: Nakkaş Köyü			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Eyüp Pehlivan Caddesi, No: 2		PAFTA: 17	ADA: -	PARSEL: 676	KORUMA DERECESESİ: 1	
ADI: Baba Nakkaş Camisi		YAPTIRAN: Baba Nakkaş	YAPIM TARİHİ: 1581		ÜSLUP:	
		YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: Var		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kurşun kaplı bir yapıdır. Harim, çift son cemaat yeri ve bir yan sofadan oluşan cami, geniş taban alanıyla diğer camilerden farklılaşmaktadır.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: Orta	CEPHE DURUMU: Orta	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: Orta	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: Orta
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF		
						
GÖZLEMLER: Camide restorasyon uygulamaları bir süre devam etmiş, daha sonra bütçe yetersizliği nedeniyle durmuştur. Günümüzde cami ibadete kapalı olup restorasyon da yapılmamaktadır.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Vakıflar Genel Müdürlüğü			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü			
YAPILAN ONARIMLAR: Yapının onarımına ilişkin, 1893, 1901, 1904 tarihli Osmanlı Arşivi belgeleri mevcuttur. Ancak bu yıllarda onarılıp onarılmadığı net olarak bilinmemektedir. 1963 ve 1981 yıllarında onarıldığı, İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi kayıtlarında görülmektedir.						

Çizelge D.6 (devam) : Arnavutköy Baba Nakkaş Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	Cami, Fatih Sultan Mehmed'in baş nakkaşı Baba Nakkaş Şeyh Mehmed için inşa edilmiştir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +				
PLAN :	Dikdörgen planlı Baba Nakkaş Camisi, harim, çift son cemaat yeri ve doğuda ana mekâna paralel uzanan mihraplı yan sofaya sahiptir. Bu mekânlara kuzeydoğuda şadırvan, batıda minare ve gasilhane eklenir.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +				
CEPHE:	Caminin batı ve güney cepheleri moloz taşlı, doğu ve kuzey cepheleri sıvalıdır. İki strüktürel çatlağın olduğu güney cephe, ölçme cihazı ile ölçülmektedir. Bu cephede dört pencere, kuzey cephesinde giriş kapısı ve yanlarında birer pencere, doğu cephesinde beş, batı cephesinde ise üç pencere yer almaktadır. Alt kottaki pencereler lokma parmaklıklıklı, söveli ve teğet kemerli, üst kottakiler kemerli ve revzen niteliğindedir. Yalnız güney cephesinde alt kottaki pencerelerden biri kemerli diğeri kemersizdir.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami						
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Restorasyonda						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde mermer mihrap ile ahşap vaaz kürsüsü ve minber yer almaktadır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Duvar örgüsü moloz taştır, minare kesme taş ile inşa edilmiştir. Tuğla kirpi saçak üzerinde, ahşap çatının kurşun kaplaması vardır. Pencere söveleri küfeki taşından, kemerleri tuğladan yapılmıştır. İç mekanda kadınlar mahfili ve tavanlar ahşaptır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap, tuğla	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER: Camide köklü değişiklikler gözlenmemiştir. Yan sofadaki mihrabın mukarnalarının eskiden mavi kırmızı sarı boyalı olduğu dikkati çekmektedir.			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ:			EKLER:		KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> • İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2006 yılına ait rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ve fotoğraflar. • İstanbul Vakıflar 1. Bölge Kurulu Arşivi, 1963 tarihli fotoğraflar. • Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. • Sakaoğlu, N. (1994). Babanakkaşzadeler, <i>Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi</i> (Cilt 1, sf. 518), İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını. • Almaç U. ve Ahunbay Z. (2013). İstanbul, Çatalca, Nakkaş Köyü Camii ve Onarımları, <i>Kârgir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri IV</i>, İstanbul, Sf. 155-163. • Ünver, S. (1958). Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları, İstanbul : Kemal Matbaası. • Çağman, F. (1991). Baba Nakkaş, <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi</i> (Cilt 4, sf. 369-370), Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayını. 			RAPOR: Var		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF : Var						
			RÖLÖVE : Var						
			RESTORASYON PROJESİ: Var						
			HARİTA: Var						
			KİTABE: Var						
			VAKFİYE: Yok						
					İLGİLİ ENVANTER NO:				

Çizelge D.7 : Çatalca Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ				ANIT	ENVANTER NO: 7
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İLİ: İstanbul	İLÇESİ: Çatalca	MAHALLE / MEVKİ: Kalfaköy Köyü			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Türbe Caddesi, No: 43		PAFTA: 5	ADA: -	PARSEL: 413	KORUMA DERESESİ: 1	
ADI: Şeyh Sinan Camisi		YAPTIRAN: Sultan II. Bayezid	YAPIM TARİHİ: 1623		ÜSLUP:	
		YAPAN: Yeniçeri kâtibi Malkoç Efendi	KİTABE: Var		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Kargir, sıvalı, ahşap kırma çatılı, kiremit kaplı bir yapıdır.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: Orta	TAŞIYICI YAPI DURUMU: Orta	CEPHE DURUMU: Orta	ÖRTÜ DURUMU: Orta	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: Orta
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF			
						
GÖZLEMLER: Minarenin pabuç kısmında görülen eski duvar izleri ve kuzey cephesinin doğusunda görülen, duvarın devam ettiğini ifade eden çıkıntı ile önceden daha geniş bir cami olduğu düşünülmektedir.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Kalfaköy Tüzel Kişiliği			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Kalfaköy Tüzel Kişiliği			
YAPILAN ONARIMLAR: Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, 1903 ve 1904 yıllarına ait, Kalfaköy'deki cami, Şeyh Sinan Türbesi, mektep ve hamamın tamir edildiğine dair iki adet kayıt bulunmaktadır. Bunun yanında, 1987 yılında caminin çatısı, pencereleri ve kapısının onarıma ihtiyacı olması sebebiyle Vakıflar Başmüdürlüğü'ne talepte bulunulmuştur. Ancak onarımın gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmemektedir.						

Çizelge D.7 (devam) : Çatalca Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER					
TARİHSEL ÖNEM:	Cami, Sultan II. Bayezid tarafından baş halife Şeyh Sinan için yaptırılmıştır. Köyün de aynı dönemde Halife Köyü ismiyle kurulduğu bilinmektedir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +			
PLAN :	Dikdörgen planlı cami, giriş bölümü ve harim kısmından oluşmaktadır. Giriş kapısının önüne, dış etkenlerden korunma amaçlı rüzgarlık yapılmıştır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Caminin cepheleri sıvalıdır. Doğu ve batı cepheleri, cami Balkan Savaşları'nda zarar gördükten sonra tekrar inşa edilmiştir. Kuzey cephesinde giriş kapısı, üzerinde kitabe, dört pencere ve iki mihrap nişi vardır. Minarenin yanında bugün geçiş olarak kullanılan boşluğun eskiden pencere olduğu, boyutlarından anlaşılmaktadır.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami					
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami					
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde mihrap ile ahşap vaaz kürsüsü ve minber yer almaktadır. Harimin kuzeyinde yer alan ahşap kadınlar mahfilinin eskiden ahşap olan sütunları, Balkan Savaşları sonrası, hamamın mermer sütunları ile değiştirilerek üzeri sıvanmıştır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami					
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Kargir yapının duvar örgüsü, sıvalı olduğu için görülememektedir. Minare kesme taş ile inşa edilmiştir. Ahşap çatı, kiremit ile örtülmüştür. İç mekanda kadınlar mahfili ve tavanlar ahşaptır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:					
DEĞİŞİMLER: Caminin doğu ve batı duvarları yıkılarak cami daha küçük olacak şekilde yeniden örülmüştür. İç mekanda ahşap dikmeler, harap olmuş hamamın mermer sütunları ile değiştirilmiştir.			UYGULAMA PLANI:					
YAYIN DİZİNİ: <ul style="list-style-type: none"> • İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, anıt fişi. • İstanbul Vakıflar 1. Bölge Kurulu Arşivi. • Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. • Yüksel İ. A. (1996). Çatalca Kalfa Köyünde Şeyh Sinan Camii ve Külliyesi, <i>Aslanapa Armağanı</i>. İstanbul : Bağlam Yayınevi, Sf. 293-304. • Koçu R.E. (1970, 14-25 Şubat). Çatalca Sarayları, <i>Tercüman Gazetesi</i>. 			EKLER:		KURUL KARARLARI:			
			RAPOR: Var	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF : Var					
			RÖLÖVE : Var					
			RESTORASYON PR.: Yok					
			HARİTA: Var					
			KİTABE: Var					
			VAKFİYE: Yok					
			İLGİLİ ENVANTER NO:					

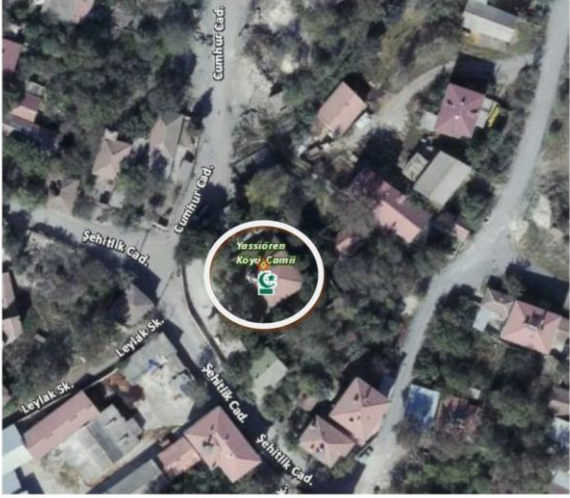

Çizelge D.8 : Arnavutköy Karaburun Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 8	
TÜRKİYE		KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ						
İLİ: İstanbul		İLÇESİ: Arnavutköy		MAHALLE / MEVKİ: Karaburun Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Meydan Sokağı, No: 29				PAFTA: 4	ADA: -	PARSEL: 358	KORUMA DERECESİ: 1	
ADI: Karaburun Camisi		YAPTIRAN: Bilinmemektedir		YAPIM TARİHİ: 1819		ÜSLUP:		
		YAPAN: Ser Turnai Mustafa Ağa		KİTABE: Yok		VAKFİYE: Yok		
GENEL TANIM: Kargir caminin duvarları sıvalı, ahşap kırma çatılı, kurşun kaplıdır. .								
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi		TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: İyi	
VAZİYET PLANI					FOTOĞRAF			
								
GÖZLEMLER: Cami yakında (2012) restore edildiğinden günümüzde iyi durumdadır.								
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Karaburun Köyü Tüzel Kişiliği					BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Karaburun Köyü Tüzel Kişiliği			
YAPILAN ONARIMLAR: 2012-2014 yılları arasında restore edilmiştir. Restorasyon öncesinde betonarme kolon-kiriş sistemi ve kubbeye sahip cami, restorasyonla kargir kırma çatılı camiye dönüştürülmüştür.								

Çizelge D.8 (devam) : Arnavutköy Karaburun Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	Korunaklı kalesi ve limanı ile, Cenevizler döneminden itibaren önemli bir yerleşim alanı olan Karaburun'un tek tarihi camisidir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +				
PLAN :	Dikdörgen planlı Karaburun Camisi, harim ve son cemaat yerinden oluşmaktadır. Giriş kısmına rüzgarlık ilave edilmiştir.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +				
CEPHE:	Giriş cephesinde, kapı ve iki yanında ikişer pencere mevcuttur. Batı cephesinde alt kotta üç, üst kotta bir pencere ve yol kotunun altında bodrum kata giriş kapısı mevcuttur. Minare de bu cephededir. Caminin güney cephesinde iki pencere bulunmaktadır ve mihrap dışı doğru çıkıntılı olup üzeri kurşun yarım kubbe ile örtülüdür.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami						
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde mermer mihrap ile ahşap vaaz kürsüsü ve minber yer almaktadır. Harimin kuzeyinde, ahşap taşıyıcı ve merdivenli kadınlar mahfili bölümü mevcuttur.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Kargir duvarlar iç mekanda sıvalıdır. Minare, restorasyonda yeniden inşa edilmiştir. Ahşap çatı, kurşun ile örtülüdür. İç mekanda kadınlar mahfili ve tavanlar ahşap strüktürlüdür.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kargir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER: Caminin son cemaat yeri, 2012 yılındaki restorasyondan önce iki farklı mekan olarak kullanılıyordu (imam odası ve derslik), restorasyon sonrası bu odalar kaldırılmış, bu mekan eskisi gibi son cemaat yeri haline getirilmiştir. 2012'den önce beyaz çimento ile yapılmış olduğu saptanan dışlıklar, 2012 yılındaki restorasyonla, alçı ile tekrar yapılmıştır.			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ:			EKLER:		KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> Arnavutköy Belediyesi, 2012 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporları. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 			RAPOR: Var		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF : Var						
			RÖLÖVE : Var						
			RESTORASYON PR.: Var						
			HARİTA: Var						
			KİTABE: Yok						
			VAKFİYE: Yok						
			İLGİLİ ENVANTER NO:						



Çizelge D.9 : Arnavutköy Yassıören Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 9
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				
İL: İstanbul	İLÇESİ: Arnavutköy	MAHALLE / MEVKİ: Yassıören Köyü		HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Cumhuri Caddesi, No: 43		PAFTA: 7-8	ADA: -	PARSEL: 82	KORUMA DERECESİ: 1
ADI: Yassıören Köyü Camisi	YAPTIRAN: Ali Paşa	YAPIM TARİHİ: 1838/39		ÜSLUP:	
	YAPAN: Bilinmemektedir	KİTABE: Var		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kiremit kaplı bir yapıdır.					
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: - RUTUBET DURUMU: Orta
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF		
					
GÖZLEMLER: Cami yakında (2012) restore edildiğinden günümüzde iyi durumdadır.					
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Yassıören Köyü Tüzel Kişiliği			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Yassıören Köyü Tüzel Kişiliği		
YAPILAN ONARIMLAR: 2012 yılında restore edilmiştir.					

Çizelge D.9 (devam) : Arnavutköy Yassıören Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER					
TARİHSEL ÖNEM:	II. Mahmud döneminde Ali Paşa'ya yaptırılmış değerli bir köy camisidir.		ISITMA SİSTEMİ : +	SU : +				
PLAN :	Dikdörgen planlı Yassıören Camisi, harim ve son cemaat yerinden oluşmaktadır.		KANALİZASYON : +	ELEKTRİK : +				
CEPHE:	Caminin cepheleri moloz taşlıdır. Kuzey cephedeki giriş kapısının üzerinde kitabesi ve yanlarda birer pencere mevcuttur. Doğu, batı ve kuzey cephelerinde iki altta iki üstte olmak üzere dörder pencere mevcuttur. Son cemaat yerinin batı cephesi üzerinde 1873-74 tarihli onarım kitabesi yer almaktadır. Kitabede Rıza Paşa tarafından onarıldığı yazılmaktadır.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami					
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami					
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde mukarnaslı mihrap ile ahşap vaaz kürsüsü ve minber yer almaktadır. Harimin kuzeyinde, ahşap taşıyıcı ve merdivenli kadınlar mahfili bölümü mevcuttur.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami					
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Moloz taş duvarlar iç mekanda sıvalıdır. Minare kesme taşlıdır. Ahşap çatı, kiremit ile örtülmüştür. İç mekanda kadınlar mahfili ve tavanlar ahşap strüktürlüdür.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük	TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:					
DEĞİŞİMLER: Caminin son cemaat yeri, 2012 yılındaki restorasyondan önce iki farklı mekan olarak kullanılıyorken (imam odası ve derslik), restorasyon sonrası bu odalar kaldırılmış, bu mekan son cemaat yeri haline getirilmiştir. 2012'dan önce beyaz çimento ile yapılmış olduğu saptanan dışlıklar, 2012 yılındaki restorasyonla, alçı ile tekrar yapılmıştır.			UYGULAMA PLANI:					
YAYIN DİZİNİ: <ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, anıt fişi, rölöve, restitüsyon, restorasyon raporu. İstanbul Vakıflar 1. Bölge Kurulu Arşivi, 1982 tarihli fotoğraflar. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. Yüksel İ. A. (1996). Çatalca Kalfa Köyünde Şeyh Sinan Camii ve Külliyesi, <i>Aslanapa Armağanı</i>. İstanbul : Bağlam Yayınevi, Sf. 293-304. 			EKLER:		KURUL KARARLARI:			
			RAPOR: Var	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF : Var					
			RÖLÖVE : Var					
			RESTORASYON PR.: Var					
			HARİTA: Var					
			KİTABE: Yok					
			VAKFIYE: Yok					
			İLGİLİ ENVANTER NO:					



Çizelge D.10 : Başakşehir Şamlar Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 10
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				
İLİ: İstanbul	İLÇESİ: Başakşehir	MAHALLE / MEVKİ: Şamlar Mahallesi		HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: 2824 Sokağı, No: 55		PAFTA: 1	ADA: -	PARSEL: 163	KORUMA DERECEŚİ: 1
ADI: Şamlar Camisi		YAPTIRAN: Baruthane Nazırı Necib Mir Ali	YAPIM TARİHİ: 1839	ÜSLUP:	
		YAPAN: Namık Şakir	KİTABE: İnşa kitabesi mevcut	VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kiremit kaplı bir yapıdır. Minaresi 1990'larda yıkılmış, yerine günümüzdeki minare yapılmıştır.					
KORUNMUŞLUK DURUMU: Orta	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: Orta	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: - RUTUBET DURUMU: İyi
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF		
					
GÖZLEMLER: : Günümüzde yapı bakımlı olup cami olarak kullanılmaktadır. Doğu duvarı üzerinde, mevcut giriş kapısına yakın bölümde görülen, derzleri şaşırtılmamış, aynı hizadaki kesme taşlardan, eski yapının burada sonlandığı, yapının kuzeyindeki bölümün ise inşa edildiği dönemde bulunmadığı düşünülmektedir. Kuzey ve güney cephelerindeki pencerelerin de farklı tipte olması, bu fikri kuvvetlendirmektedir. Ancak, giriş kapısının üzerindeki kitabenin de ek bölümde olması, ek inşası sonrası kapı ve kitabenin buraya taşındığını düşündürmektedir.					
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Bilinmiyor			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Bilinmiyor		
YAPILAN ONARIMLAR: Caminin onarımı hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir, ancak minarenin 1990'lı yıllarda yıkılarak yeniden inşa edildiği bilinmektedir.					

Çizelge D.10 (devam) : Başakşehir Şamlar Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER				
TARİHSEL ÖNEM:	19. yüzyılda inşa edilmiş değerli bir kırsal alan camisidir.		ISITMA SİSTEMİ : +	SU : +			
PLAN :	Dikdörtgen planlı caminin günümüzde mevcut olan giriş bölümünün muhdes olduğu, özgün halinde ya açık son cemaat mekanlı veya son cemaat mekansız olduğu düşünülmektedir. Harimin içerisinde, ahşap bir merdiven ile çıkılan bir kadınlar mahfili de mevcuttur. Caminin minaresi batıdadır.		KANALİZASYON : +	ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Cephelerdeki çimento esaslı malzeme ile onarım, taş dokusunun net olarak görülmesini kısmen engellemektedir. Cepheler moloz taşlı olup köşeleri kesme taşlar ile vurgulanmıştır. Güney cephe, diğer cephelere kıyasla özgünlüğünü daha iyi korumaya olup alt kotta iki dikdörtgen ve söveli pencere, bunların üzerinde iki dairesel pencere yer almaktadır. Giriş kapısının yer aldığı doğu cephesinde pencere yoktur. Kuzey duvarı üzerinde üç pencere, batı duvarı üzerinde üçü muhdes ve plastik doğramalı, ikisi güney cephedekiler ile aynı özelliklerde ve ahşap doğramalı, beş pencere mevcuttur.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami				
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami				
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde, mihrap, minber, vaaz kürsüsü yer almaktadır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Cami, kesme ve moloz taş kullanılarak inşa edilmiştir. İç mekandaki kadınlar bölümü ve tavanlar ahşaptır.		HAZIRLAYAN: Sezgi Giray Küçük	TARİH: 5.7.2015			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap	YAPIM TEKNİĞİ: Kargir	TAPU KAYDI:				
DEĞİŞİMLER: Son cemaat yeri kapatılmış ve ara kat ilave edilmiştir.			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:	KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> Müezzin Zekeriya Coşan ile görüşme ve kendisinin cami ile ilgili kişisel dosyası bilgileri. Savaş Haritası (1909). Constantinople and Surrounding Country, İngiltere Savaş Ofisi. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 		RAPOR: Yok	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var					
		RÖLÖVE : Var					
		RESTORASYON PROJESİ: Yok					
		HARİTA: Var					
		KİTABE: Var					
		VAKFİYE: Yok					
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

Çizelge D.11 : Arnavutköy Haraççı Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 11
TÜRKİYE		KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İL: İstanbul		İLÇESİ: Arnavutköy	MAHALLE / MEVKİ: Haraççı Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Alev Sokağı, No: 33		PAFTA: 8	ADA: -	PARSEL: 1532	KORUMA DERECESESİ: 1		
ADI: Haraççı Camisi (Naime Camisi)		YAPTIRAN: Sultan II. Abülhamid	YAPIM TARİHİ: 1886/87		ÜSLUP:		
		YAPAN: -	KİTABE: Var		VAKFIYE: Yok		
GENEL TANIM: Kargir caminin duvarları sıvalı olup cami ahşap kırma çatılı, kurşun kaplıdır.							
KORUNMUŞLUK DURUMU: Kötü	TAŞIYICI YAPI DURUMU: Kötü	CEPHE DURUMU: Orta	ÖRTÜ DURUMU: Orta	İÇ YAPI DURUMU: Kötü	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: Kötü	
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF			
							
GÖZLEMLER: Cami günümüzde bakımsız olup kullanılmamaktadır. Restorasyon projesi hazırlanmıştır ancak uygulama henüz başlamamıştır. İki minareye sahip caminin giriş kapısı, betonarme bir kahvehanenin içerisinde yer almaktadır.							
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Arnavutköy Belediyesi				BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Arnavutköy Belediyesi			
YAPILAN ONARIMLAR: Caminin iki minaresi olup birinin inşa tarihi net olarak bilinmemekte, diğerinin 1970 yılında eklendiği bilinmektedir. Dolayısıyla bu tarihte caminin onarılmış olma ihtimali yüksektir. Fakat bu konuda net bir bilgi bulunmamaktadır.							

Çizelge D.11 (devam) : Arnavutköy Haraççı Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER					
TARİHSEL ÖNEM:	Sultan Abdülhamid'in kızı Naime Sultan için yaptırmış olması sebebiyle tarihsel önem taşımaktadır.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +			
PLAN :	Dikdörtgen planlı Haraççı Camisi, harim ve son cemaat yerinden oluşmaktadır. Caminin giriş kapısı, betonarme bir kahvehane yapısının içerisinde kalmıştır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Giriş (kuzey) cephesinde, kapı ve iki yanında ikişer pencere mevcuttur. Caminin güney cephesinde dört, doğu cephesinde sekiz pencere bulunmaktadır. Batı cephesinde üç pencere bir kapı mevcut olup, bir pencere bilinmeyen bir tarihte kapıya çevrilmiş, kotuna ulaşılabilmesi için basamaklar eklenmiştir. Üst pencereler kemerli ve fil gözü şeklinde, alt kottakiler dikdörtgen ve muhdes doğramalıdır.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami					
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Kullanılmamaktadır					
İÇ YAPI ELEMENLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde mermer mihrap ve minber ile ahşap vaaz kürsüsü yer almaktadır. Harimin kuzeyinde, betonarme taşıyıcı kadınlar mahfili bölümü mevcuttur.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami					
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Kargir duvarlar iç mekanda sıvalıdır. Raspa yapılan bir bölümde, pencerelerin üzerindeki kemerin tuğla olduğu açığa çıkmıştır. Ahşap çatı, kiremit ile örtülüdür. İç mekanda kadınlar mahfili betonarme, tavanlar ahşaptır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, tuğla, ahşap, betonarme	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir ve betonarme	TAPU KAYDI:					
DEĞİŞİMLER: 1970 yılında, eski minare korunarak camiye yeni bir minare eklenmiştir.			UYGULAMA PLANI:					
YAYIN DİZİNİ: <ul style="list-style-type: none"> • Arnavutköy Belediyesi, 2012 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporları. • Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 			EKLER:		KURUL KARARLARI:			
			RAPOR: Var	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF : Var					
			RÖLÖVE : Var					
			RESTORASYON PR.: Var					
			HARİTA: Var					
			KİTABE: Var					
			VAKFİYE: Yok					
			İLGİLİ ENVANTER NO:					

Çizelge D.12 : Silivri Ali Paşa Mahallesi Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 12
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				
İLİ: İstanbul	İLÇESİ: Silivri	MAHALLE / MEVKİ: Alipaşa Mahallesi		HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Çakır Sokağı, No: 11		PAFTA: 80	ADA: -	PARSEL: 4918	KORUMA DERECESESİ: 1
ADI: Ali Paşa Mahallesi Camisi	YAPTIRAN: Sultan II. Abülhamid	YAPIM TARİHİ: 1893/94		ÜSLUP:	
	YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: Var		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Kargir caminin duvarları sıvalı, çatısı ahşap ve kiremit kaplıdır. Betonarme eklerle oldukça geniş bir hale getirilmiş caminin, eklerinin yıkılması gerektiği Koruma Kurulu tarafından istenmişse de bu konu ile ilgili herhangi bir uygulama yapılmamıştır.					
KORUNMUŞLUK DURUMU: Orta	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: Orta	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: - RUTUBET DURUMU: İyi
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF		
					
GÖZLEMLER: Cami günümüzde bakımlıdır ve kullanılmaktadır. Ancak betonarme eklerle özgün niteliklerini kısmen kaybetmiştir.					
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Maliye Hazinesi			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Muhtarlık		
YAPILAN ONARIMLAR: Cami, net olarak bilinmeyen bir tarihte, izinsiz olarak onarılmış, betonarme eklerle genişletilmiştir. Eklerin yıkılması gerektiği, eğer yıkılmazsa caminin tescilinin düşürüleceği KVKBK tarafından söylenmiş olsa da eklerin yıkılması konusunda herhangi bir girişimde bulunulmamıştır.					

Çizelge D.12 (devam) : Silivri Ali Paşa Mahallesi Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER				
TARİHSEL ÖNEM:	Sultan II. Abdülhamid tarafından yaptırılmış değerli bir kırsal alan camisidir.		ISITMA SİSTEMİ : +	SU : +			
PLAN :	Dikdörtgen planlı Ali Paşa Mahallesi Camisi, yapılan eklerle genişletilmiş, özgün caminin kuzeyine bir giriş mekanı ve doğusuna bir ek mekan yapılmıştır. Eski cami de dikdörtgen plan şemalıdır.		KANALİZASYON : +	ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Minarenin de bulunduğu batı cephesinde dört adet alt kotta, üç adet üst kotta olmak üzere yedi, doğu cephesinde beş adet alt kotta, beş adet üst kotta olmak üzere on pencere yer almaktadır. Batı cephesinde üst kotta görülen bir pencerenin alt kotta tekrarı olmamakla birlikte bu hizada iki kat arasında yer alan yatay taş da kesilmektedir. Mihrabın da bulunduğu güney cephesinde ise iki sıra alt iki sıra üst kotta olmak üzere dört pencere yer almaktadır. Kuzey cephesinde, giriş kapısı orta aksta olmak üzere iki pencere mevcuttur. Bu pencereler plastik doğramalı olup, kapının üzerinde caminin inşa kitabesi yer almaktadır.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami				
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami				
İÇ YAPI ELEMENLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde mermer mihrap, ahşap minber ile kürsüsü yer almaktadır. Harimin kuzeyinde, betonarme taşıyıcılı kadınlar mahfili bölümü mevcuttur.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Kargir duvarlar iç mekanda seramik kaplı, dış cephede sıvalıdır. Ahşap çatı, kiremit ile örtülmüştür. İç mekanda kadınlar mahfili ahşaptır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük	TARİH: 5.7.2015			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, seramik, ahşap, betonarme	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir ve betonarme	TAPU KAYDI:				
DEĞİŞİMLER:			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:	KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> Arnavutköy Belediyesi, 2012 yılında hazırlanmış rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporları. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 		RAPOR: Var	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF: Var					
		RÖLÖVE: Var					
		RESTORASYON PR.: Var					
		HARİTA: Var					
		KİTABE: Var					
		VAKFİYE: Yok					
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

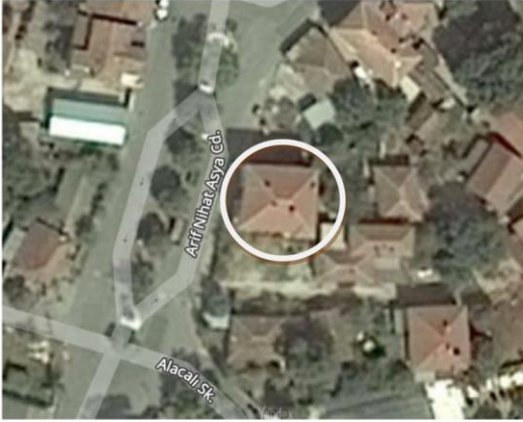

Çizelge D.13 : Silivri Kurfallı Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 13
TÜRKİYE		KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İL: İstanbul		İLÇESİ: Silivri		MAHALLE / MEVKİ: Kurfallı Köyü		HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Cami Caddesi, No: 38			PAFTA: 80	ADA: -	PARSEL: 5036	KORUMA DERECESESİ: 1	
ADI: Kurfallı Camisi (Zafer Camisi)		YAPTIRAN: Bilinmiyor		YAPIM TARİHİ: 1922/23		ÜSLUP:	
		YAPAN: Bilinmiyor		KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Kargir caminin duvarları sıvalı, köşeleri tuğlalı, çatısı ahşap ve kiremit kaplıdır. Minaresi alçak olup "bodur minare" tabir edilen tipik köy camileri minarelerindedir.							
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: İyi	
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF			
							
GÖZLEMLER: Cami günümüzde bakımlı olup aktif olarak kullanılmaktadır.							
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Kurfallı Köyü Tüzel Kişiliği				BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Kurfallı Köyü Tüzel Kişiliği			
YAPILAN ONARIMLAR: 2004 yılında Kurfallı Camisi'nin çatı, tavan, doğrama ile iç ve dış sıva kaplamaları onarılmıştır.							

Çizelge D.13 (devam) : Silivri Kurfalı Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER				
TARİHSEL ÖNEM:	Bodur minaresi ile tipik bir 20. yüzyıl köy camisidir. Caminin beden duvarlarında Anastasius sur taşlarının kullanıldığı, caminin üzerindeki sac levhada yazmaktadır.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +		
PLAN :	Dikdörtgen planlı Kurfalı Camisi, günümüzde rüzgarlık, giriş mekanı ve harimden oluşmaktadır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +		
CEPHE:	Caminin kuzey ve güney cephelerinde ikişer basık kemerli pencere ve bunların orta aksında üst kotta bir dairesel pencere mevcuttur. Batı cephesinde iki basık kemerli özgün, bir dikdörtgen, plastik doğramalı pencere, doğu cephesinde biri sonradan eklenen giriş bölümünde yer alan dört basık kemerli pencere bulunmaktadır. Basık kemerli pencerelerin çevresinde dış cephede söve vardır. Bu pencerelerin doğramaları dikdörtgen olup kemer kısmı dolguludur.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami				
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami				
İÇ YAPI ELEMENLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde ahşap mihrap ve minber vardır. Harimin kuzeyinde, betonarme taşıyıcı kadınlar mahfili bölümü mevcuttur.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Kargir caminin duvarları sıvalı olduğundan beden duvarının örgüsü görülememektedir. Ancak yapının üzerindeki tabelaya göre cami, Anastasius surlarının taşları ile örülmüştür. Ahşap çatı, kiremit ile örtülmüştür. İç mekanda kadınlar mahfili ve tavan ahşaptır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015		
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:		
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap	YAPIM TEKNİĞİ: Yığılma kargir	TAPU KAYDI:				
DEĞİŞİMLER: Caminin kuzey cephesine tarihi bilinmeyen bir dönemde ek bölüm yapılmıştır. Bu bölüme giriş kapısının önüne yine muhdes, plastik esaslı malzemeden bir rüzgarlık, 2004 yılından sonra ilave edilmiştir. Caminin kuzey cephesine ilave yapılan bölümün kuzey duvarındaki pencerelerin boyutu da diğerlerinden farklıdır.			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:	KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1995 ve 2004 tarihli onarım isteği dilekçeleri ve fotoğraflar. 		RAPOR: Yok	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var					
		RÖLÖVE : Var					
		RESTORASYON PR.: Yok					
		HARİTA: Var					
		KİTABE: Yok					
		VAKFİYE: Yok					
			İLGİLİ ENVANTER NO:				



Çizelge D.14 : Çatalca İnceğiz Köyü Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 14
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İL: İstanbul	İLÇESİ: Çatalca	MAHALLE / MEVKİ: İnceğiz Köyü			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Arif Nihat Asya Caddesi, No: 29		PAFTA: 11	ADA: -	PARSEL: 948	KORUMA DERECESESİ: 1	
ADI: İnceğiz Camisi (Sultan Bayezid-i Veli Camisi)	YAPTIRAN: Bilinmiyor		YAPIM TARİHİ: Çatalca Müftülüğü kayıtlarında caminin 1690 yılında inşa edildiği belirtilmekle birlikte II. Bayezid döneminde (1481-1512) inşa edilmiş olabileceği de yazmaktadır.		ÜSLUP:	
	YAPAN: Bilinmiyor		KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Kargir caminin duvarları almasıık, çatısı ahşap ve kiremit kaplıdır.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: Orta
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF			
						
GÖZLEMLER: Cami günümüzde bakımlı olup aktif olarak kullanılmaktadır.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Vakıflar Genel Müdürlüğü			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü			
YAPILAN ONARIMLAR: Vakıflar 1.Bölge Müdürlüğü Arşivi'nden edinilen bilgiye göre 1946, 1978, 1983, 1984, 1986 ve 1988 yıllarında onarılmıştır.						

Çizelge D.14 (devam) : Çatalca İnceğiz Köyü Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER				
TARİHSEL ÖNEM:	BOA kayıtlarında, Sultan Bayezid-i Veli Camisi olarak da görülen cami, Sultan Bayezid vakıflarına bağlıdır. Camiyle ilgili ulaşılabilen en eski belge 1561 tarihli dir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +		
PLAN :	Dikdörgen planlı İnceğiz Camisi, son cemaat yeri ve harimden oluşmaktadır. Harimi kare planlıdır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +		
CEPHE:	Caminin cepheleri, bir sıra kesme taş, iki sıra tuğla ile oluşturulmuş alması k örgülü dür. Son cemaat yeri sütunların kemerlerle birbirine bağlanmasıyla oluşmuş olup günümüzde rüzgardan korunmak amaçlı kapatılmıştır. Caminin güney cephesinde sekiz, doğu ve batı cephelerinde dörder pencere mevcuttur. Kuzey cephesindeki son cemaat yerine bakan cephede ise giriş kapısının haricinde sekiz pencere ve iki mihrabiye görülmektedir.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami				
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami				
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde ahşap mihrap, minber ve vaaz kürsüsü vardır. Harimin kuzeyinde, ahşap taşıyıcı kadınlar mahfili bölümü mevcuttur.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Kargir caminin duvarlarında taş ve tuğla, iç mekanda sıva kullanılmıştır. Ahşap çatı, kiremit ile örtülmü dür. İç mekanda kadınlar mahfili ve tavan ahşaptır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015		
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:		
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, tuğla, ahşap, sıva	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:				
DEĞİŞİMLER: 1983 yılından önce son cemaat yerindeki sütunların üzerinde ray demirleri varken bu restorasyonla kemerler eklenmiştir. Diğer onarımlara ilişkin herhangi bir belgeye ulaşılamamıştır.			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:	KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi, 1983 tarihli rölöve ve restorasyon projesi ile restorasyon süreci fotoğrafları, 1970 tarihli fotoğraflar, 2008 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi. İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2009 tarihli rapor ve fotoğraflar. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 		RAPOR: Var	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var					
		RÖLÖVE : Var					
		RESTORASYON PR.: Var					
		HARİTA: Var					
		KİTABE: Yok					
		VAKFİYE: Yok					
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

Çizelge D.15 : Silivri Ali Paşa Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 15
TÜRKİYE		KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İL: İstanbul		İLÇESİ: Silivri		MAHALLE / MEVKİ: Ali Paşa Köyü			HARİTA NO:
SOKAK VE KAPI NO: Çayyolu Sokağı				PAFTA: 80	ADA: -	PARSEL: 5036	KORUMA DERECESESİ: 1
ADI: Ali Paşa Camisi		YAPTIRAN: Bilinmiyor		YAPIM TARİHİ: Bilinmiyor		ÜSLUP:	
		YAPAN: Bilinmiyor		KİTABE: Yok		VAKFİYE: Yok	
GENEL TANIM: Günümüzde cami harap durumda olup sadece minaresinin şerefe kotuna kadarki kısmı ve bazı duvarların temel izleri kalmıştır.							
KORUNMUŞLUK DURUMU: Kötü	TAŞIYICI YAPI DURUMU: Kötü	CEPHE DURUMU: Kötü	ÖRTÜ DURUMU: Kötü	İÇ YAPI DURUMU: Kötü	BEZEME DURUMU: Kötü	RUTUBET DURUMU: Kötü	
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF			
							
GÖZLEMLER: Cami günümüzde harap durumda olup dış etkenlere açıktır.							
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Ali Paşa Köyü Tüzel Kişiliği				BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Ali Paşa Köyü Tüzel Kişiliği			
YAPILAN ONARIMLAR: Camiye yapılan onarımlar hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamıştır.							

Çizelge D.15 (devam) : Silivri Ali Paşa Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	Osmanlı dönemi camilerindedir.		ISITMA SİSTEMİ : -		SU : -				
PLAN :	Arkeolojik kazılar neticesinde ortaya çıkarılan yapı kalıntıları Ali Paşa Camisi'nin plan şeması hakkında bir takım veriler ortaya koymaktadır. Bu verilere göre, Ali Paşa Camisi'nin plan şeması 13.74 m x 11.07 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlı bir harim mekânı ile kuzeyinde yer alan eni 5.15 m olan, üç bölümlü son cemaat yerinden oluşmaktadır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : -				
CEPHE:	Günümüzde caminin cepheleri mevcut değildir. KVKBK tarafından onaylanan restorasyon projesindeki çizime göre, caminin tüm cephelerinde iki altta iki üstte pencereler vardır. Cami iki sıra kesme taş, üç sıra tuğlalı almalı duvar örgü sistemine sahiptir. Son cemaat yerinde kargir sütunlar, kemerlerle birbirine bağlanmaktadır.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami						
BEZEME:	Onaylanan restorasyon projesine göre cami iç mekanında bezeme görülmemektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Kullanılmıyor						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde ahşap mihrap, minber ve vaaz kürsüsü yer alacaktır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Kargir caminin duvarlarında taş ve tuğla, iç mekanda sıva kullanılacaktır. Minare tuğla örgülüdür. Ahşap çatı, kiremit ile örtülü, iç mekanda kadınlar mahfili ve tavan ahşap olacaktır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, tuğla, ahşap, sıva	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER: Yapının geçirmiş olduğu değişime ilişkin herhangi bir veri mevcut değildir.			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ:			EKLER:		KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2001 tarihli fotoğraflar, anıt fişi ve 2013 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi. Silivri Belediyesi, 2013 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesinin dijitali. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 			RAPOR: Var		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF : Var						
			RÖLÖVE : Var						
			RESTORASYON PR.: Var						
			HARİTA: Var						
			KİTABE: Yok						
			VAKFİYE: Yok						
			İLGİLİ ENVANTER NO:						



Çizelge D.16 : Çatalca Oruç Gazi Mescidi (Mescid Camisi) anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 16
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				
İL: İstanbul	İLÇESİ: Çatalca	MAHALLE / MEVKİ: Ferhat Paşa Mahallesi		HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Çayyolu Sokağı		PAFTA: -	ADA: 98	PARSEL: 31	KORUMA DERECESİ: 1
ADI: Oruç Gazi Mescidi (Mescid Cami, Ferhat Paşa Mahallesi Mescidi)	YAPTIRAN: Bilinmiyor	YAPIM TARİHİ: Bilinmiyor		ÜSLUP:	
	YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kiremit üst örtülü bir yapıdır. Bodur minaresi vardır. Günümüzde cami, betonarme ekler ile genişletilmiştir. Restorasyon projesi onaylanmıştır fakat henüz uygulamaya başlanmamıştır.					
KORUNMUŞLUK DURUMU: Orta	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: Orta	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: İyi RUTUBET DURUMU: Orta
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF		
					
GÖZLEMLER: Caminin giriş bölümüne yapılan iki kat yüksekliğindeki betonarme yapı ve caminin dış cephesinin muhdes kayrak taşları ile kaplanmış, derzleri yeşile boyanmış olması, camiyi eski kimliğinden uzaklaştırmaktadır.					
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Vakıflar Genel Müdürlüğü			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü		
YAPILAN ONARIMLAR: Camiye yapılan onarımlar hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.					

Çizelge D.16 (devam) : Çatalca Oruç Gazi Mescidi (Mescid Camisi) anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI		TEKNİK BİLGİLER					
TARİHSEL ÖNEM:	Osmanlı dönemi mahalle mescitlerine bir örnek teşkil eden önemli bir yapıdır.	ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +			
PLAN :	Zaman içerisinde eklenen betonarme eklerle, günümüzde L plan şemasına sahip olan mescit, özgün halinde dikdörtgen planlı olup harim ve son cemaat yerinden oluşmaktadır. Minaresi batıdadır.	KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Tarihi mescidin girişi kuzey cephesindedir ancak günümüzde eski kuzey duvarı yıkılmış, yerine betonarme bir duvar yapılmıştır. Mescidin restore edilmesi durumunda bu duvar, diğer cepheler örnek alınarak yapılacaktır. Tarihi mescidin güney cephesinde dört, doğu ve batı cephelerinde yuvarlak kemerli üçer pencere yer almaktadır. Cepheler muhdes kayrak taşları ile kaplanmış, derzleri yeşile boyanmıştır.	ÖZGÜN KULLANIM : Cami					
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.	BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami					
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde ahşap ve mermer kullanılarak yapılmış mihrap, minber ve vaaz kürsüsü yer almaktadır.	ÖNERİLEN KULLANIM: Cami					
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Moloz taşlı duvarlara sahip kargir caminin iç mekanında sıva kullanılmıştır. Kadınlar mahfili ve tavan ahşaptır. Çatı da ahşap olup kiremit ile örtülmüştür.	HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015			
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:		TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, tuğla, ahşap, sıva	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir		TAPU KAYDI:			
DEĞİŞİMLER: 1970 yılında cami girişine tek kat yüksekliğinde bir son cemaat yeri eklenmiştir. 1997 yılına ait fotoğrafta, girişteki ek bölümün önüne iki kat yüksekliğinde bir bölümün daha yapılmış olduğu dikkati çekmektedir. 2015 yılına ait fotoğrafta ise bu eklerin yıkılmış, yerine yeni ve iki kat yüksekliğinde farklı bir ek yapılmıştır.		UYGULAMA PLANI:					
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:			KURUL KARARLARI:		
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1997 tarihli fotoğraflar ve 2013 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. Alan G. (1970). <i>Çorlu ve Çatalca'daki Osmanlı Eserleri</i>. (Lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul. Koçu, R. E. (1963-66). Ferhad Paşa Mahallesi Mescidi, <i>İstanbul Ansiklopedisi</i> (Cilt 7, sf. 3775, 3776), Reşat Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi. 		RAPOR: Var	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var					
		RÖLÖVE : Var					
		RESTORASYON PR.: Var					
		HARİTA: Var					
		KİTABE: Yok					
		VAKFİYE: Yok					
		İLGİLİ ENVANTER NO:					

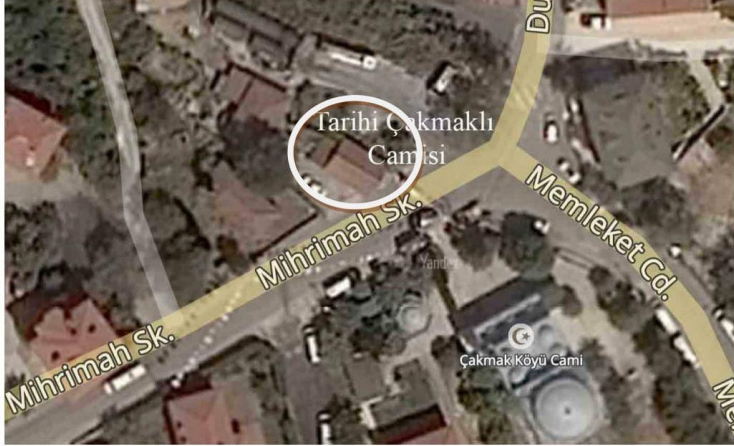

Çizelge D.17 : Silivri Danamandıra Camisi (Veysel Karani Camisi) anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 17
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				
İLİ: İstanbul	İLÇESİ: Silivri	MAHALLE / MEVKİ: Danamandıra Köyü			HARİTA NO:
SOKAK VE KAPI NO: Eski Cami Sokağı, No: 2		PAFTA: 4	ADA:	PARSEL: 47	KORUMA DERECESESİ: 1
ADI: Danamandıra Camisi (Veysel Karani Camisi)	YAPTIRAN: Bilinmiyor	YAPIM TARİHİ: Bilinmiyor		ÜSLUP:	
	YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: Yok		VAKFİYE: Yok	
GENEL TANIM: Cepheleri sıvalı, kargir cami, ahşap kırma çatlı ve kiremit üst örtülüdür. Kesme taştan yapılmış minaresi, caminin kuzeybatısına konumlandırılmıştır. Giriş bölümüne bir ek yapılmıştır.					
KORUNMUŞLUK DURUMU: Orta	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: Kötü	BEZEME DURUMU: -
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF		
					
GÖZLEMLER: Caminin giriş bölümüne bir ek bölüm yapılmıştır. İç mekanda oldukça yoğun süsleme öğeleri kullanıldığından caminin özgün kimliğinden uzaklaştığı düşünülmektedir.					
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Danamandıra Köyü Tüzel Kişiliği			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Danamandıra Köyü Tüzel Kişiliği		
YAPILAN ONARIMLAR: Caminin onarılması ile ilgili herhangi bir net bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak caminin imamı, yakında bu caminin bir hayırsever tarafından onarıldığını söylemiştir. KVKBK Arşivi'nde de caminin onarımına ilişkin projeye veya başka bir belgeye rastlanmamıştır.					

Çizelge D.17 (devam) : Silivri Danamandıra Camisi (Veysel Karani Camisi) anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER				
TARİHSEL ÖNEM:	1800'lü yıllara ait Osmanlı Arşivi belgesi olan değerli bir tarihi yapıdır.		ISITMA SİSTEMİ : +	SU : +			
PLAN :	Dikdörtgen planlı caminin girişine yapılan ek içerisinden harim kısmına geçilir. Dikdörtgen harim bölümü içerisinde kadınlar mahfili de yer almaktadır.		KANALİZASYON : +	ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Caminin cepheleri yeşil boyalı olup köşeleri muhdes taşlarla vurgulanmıştır. Cepheler pencere hizasına kadar kayrak taşı kaplamalıdır. Kuzey cephesine rüzgârdan korunmak amaçlı bir bölüm ilave edilmiştir. Bu bölümün tek eğimli çatısı, minareyi iç mekanda gövde kısmından kesmiş, uygunsuz bir bağlantı detayı oluşturmuştur. Caminin güney, doğu ve batı cephelerinde ikişer adet kemerli pencere, doğu ve batı cephelerinde ayrıca birer muhdes pencere mevcuttur.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami				
BEZEME:			BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami				
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, güney duvarı üzerinde yalnız mihrap vardır. Minber ve vaaz kürsüsü yoktur. Kadınlar mahfili taşıyıcı sütunları delikli tuğladan örülmüş, üst katta üzerine ahşap dikme eklenmiştir. Tavan ahşap kaplamalıdır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Cephesi sıvalı olduğundan duvarların malzemesi görülememektedir. Kargir caminin iç mekanında sıva kullanılmıştır. Kadınlar mahfilinin düşey taşıyıcılarının delikli tuğla olduğu görülmektedir. Kirişlerin betonarme olduğu düşünülmektedir. Ancak üzerleri ahşap kaplı olduğundan, malzeme görülememektedir. Çatı ahşap olup kiremit ile örtülmüştür.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük	TARİH: 5.7.2015			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Tuğla, ahşap, sıva	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:				
DEĞİŞİMLER: Caminin girişine bir ek bölüm yapılmış, iç mekanda kadınlar mahfili kargire çevrilmiş, duvarlar yer yer tuğla kaplanmıştır.			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:	KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> 1893 tarihli Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgesi. 		RAPOR: Yok	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var					
		RÖLÖVE : Var					
		RESTORASYON PR.: Yok					
		HARİTA: Var					
		KİTABE: Yok					
		VAKFIYE: Yok					
			İLGİLİ ENVANTER NO:				



Çizelge D.18 : Büyükçekmece Çakmaklı Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ				ANIT	ENVANTER NO: 18
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İLİ: İstanbul	İLÇESİ: Büyükçekmece	MAHALLE / MEVKİ: Çakmaklı Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Mihrimah Sokağı		PAFTA: -	ADA: 189	PARSEL: 4	KORUMA DERECESESİ: 1	
ADI: Çakmaklı Camisi	YAPTIRAN: Bilinmiyor	YAPIM TARİHİ: Bilinmiyor		ÜSLUP:		
	YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: Yok		VAKFİYE: Yok		
GENEL TANIM: Cepheleri sıvalı, moloz taş duvar örgülü kargir cami, ahşap kırma çatılı ve kiremit üst örtülüdür. Kesse taştan yapılmış bodur minaresi, caminin kuzeybatısına konumlandırılmıştır. Cami günümüzde harap durumda olup kullanılmamaktadır.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: Kötü	TAŞIYICI YAPI DURUMU: Orta	CEPHE DURUMU: Kötü	ÖRTÜ DURUMU: Orta	İÇ YAPI DURUMU: Kötü	BEZEME DURUMU: Kötü	RUTUBET DURUMU: Orta
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF		
						
GÖZLEMLER: Özgün detaylar barındıran tarihi köy camisinin onarımına ihtiyacı vardır.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Çakmaklı Köyü Tüzel Kişiliği				BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Çakmaklı Köyü Tüzel Kişiliği		
YAPILAN ONARIMLAR: Caminin geçmiş dönem onarımları ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.						

Çizelge D.18 (devam) : Büyükçekmece Çakmaklı Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	Çakmaklı Camisi, barındırdığı özgün detaylarla köy camilerinin yapım teknikleri hakkında değerli bilgiler sunmaktadır.		ISITMA SİSTEMİ : -		SU : -				
PLAN :	Dikdörtgen planlı camiye batı duvarı üzerindeki kapıdan girilir. Camiye girildiğinde, bağdadi çataları ile oluşturulmuş bir bölücü duvar ile karşılaşılır. Bu duvar üzerindeki, basit, ahşap bir kapıdan, caminin kuzeyindeki kadınlar bölümüne geçilmektedir. Kadınlar bölümü, harim mekanından çapraz ahşap kafes sistemiyle ayrılmıştır. Caminin ara katı yoktur. Köy camilerinin tipik minarelerinden olan bodur minaresi kuzeybatıda olup girişi, caminin içinden, kuzey cephesindedir. Minarenin yanına briketlerden bir ek bölüm yapılmıştır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : -				
CEPHE:	Caminin batı cephesinde iki pencere ve giriş kapısı bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu pencereler ahşap doğramalıdır. Pencerelerin dış cepheye yakın kısmında metal parmaklıklar mevcuttur. Caminin kuzey cephesinde pencere yoktur, güney cephesinde iki, doğu cephesinde bir pencere vardır. Cepheelerde sıvanın dökülmesiyle moloz taş örgüsü ve ahşap hatıllar açığa çıkmıştır.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami						
BEZEME:	Harim mekanı sıvalıdır ancak yer yer sıvanın döküldüğü yerlerde sarı boya üzerine Osmanlıca yazılmış yazılar açığa çıkmıştır. Bu yazı bandı, caminin beden duvarlarını iç mekanda çepeçevre dolaşmaktadır. Altında ve üstünde mavi ve sarı çiçek motifli kalemişi süslemeler görülmektedir. Bağdadi çatal ek bölümde bu süslemeler mevcut değildir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Kullanılmıyor						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	Caminin güney duvarında minber ve mihrap vardır. Mihrabın sıvasının döküldüğü yerde, I profilli bir metalin bükülmesiyle bu eğriliğin verilmiş olduğu görülmüştür. Minber de oldukça yalın olup sadece merdiven, korkuluk ve merdiven altının kullanılması amaçlı açılmış bir kapıdan ibarettir.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Moloz taş duvarlı kargir cami, iç mekanda ve dış cephede sıvanmıştır. Kapı ve pencere doğramalarında ahşap, korkuluklarda metal kullanılmıştır. İç mekanda bağdadi çita ve sıvaları ile bölücü duvar oluşturulmuştur. Zemin ve tavanlar ahşaptır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap, metal	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kargir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER: Caminin kuzeyine bir ek bölüm yapılmıştır. Bunun dışında değişime ilişkin herhangi bir veri bulunamamıştır.			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ:			EKLER:		KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2007 tarihli fotoğraflar ve anıt fişi. 			RAPOR: Yok		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF : Var						
			RÖLÖVE : Var						
			RESTORASYON PR.: Yok						
			HARİTA: Var						
			KİTABE: Yok						
			VAKFİYE: Yok						



Çizelge D.19 : Esenyurt Kasap Sinan Camisi (Tarihi Merkez Camisi) anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 19
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				
İL: İstanbul	İLÇESİ: Esenyurt	MAHALLE / MEVKİ: Bağlarçeşme Mahallesi		HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: 1102 Sokağı, No: 2A		PAFTA: -	ADA: 1167	PARSEL: 10	KORUMA DERECEŚİ: 1
ADI: Kasap Sinan Camisi (Esenyurt Tarihi Merkez Cami)	YAPTIRAN: Bilinmiyor	YAPIM TARİHİ: Bilinmiyor		ÜSLUP:	
	YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Almaşık duvar örgülü kargir cami, ahşap kırma çatılı ve kurşun üst örtülüdür. Kesme taştan yapılmış bodur minaresi, caminin batısına konumlandırılmıştır.					
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: İyi
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF		
					
GÖZLEMLER: Yakında (2012) restore edilmiş olan cami, yalnız kadınların kullandığı, din kursu verilen bir mekana çevrilmiştir.					
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Esenyurt Belediyesi			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Esenyurt Belediyesi		
YAPILAN ONARIMLAR: Cami, 2012 yılında restore edilmiştir. Bunun dışında onarımına ilişkin herhangi bir belge mevcut değildir.					

Çizelge D.19 (devam) : Esenyurt Kasap Sinan Camisi (Tarihi Merkez Camisi) anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER					
TARİHSEL ÖNEM:	Yıkılmaktan son anda kurtulduğu, caminin onarım sonrası açılışını yapanlarca ifade edilen, değerli tarihi kırsal alan camilerindedir. 1900'lü yıllara ait Osmanlı Arşivi belgeleri bulunmaktadır.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +			
PLAN :	Dikdörtgen planlı cami, son cemaat yeri ve harim mekânlarından oluşmaktadır. Kareye yakın planlı harimin kuzeyinde ahşap strüktürlü kadınlar mahfili bölümü vardır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Caminin kuzey cephesindeki giriş kapısının üzerinde, tek eğimli, kurşun kaplı, sadece kapının üzerini örtecek boyutta ahşap bir saçak mevcuttur. Kapının iki yanında tuğla kemerli birer pencere vardır. İkili pencere sistemi, doğu, batı ve güney cephelerinde de tekrarlanmaktadır. Minare, batı cephesindedir. Harimin kuzey duvarı üzerinde giriş kapısı, iki pencere ve iki niş mevcuttur.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami					
BEZEME:	Sıvalı iç mekânda, pencerelerin çevresine kalemişi süslemeler yapılmıştır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Kadınlar için din kursu mekanı					
İÇ YAPI ELEMANLARI:	Caminin güney duvarında mihrap minber ve vaaz kürsüsü ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiştir.		ÖNERİLEN KULLANIM: -					
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Almaşık duvarlı kargir cami, tuğla hatıllı, moloz taş örgülü sistemle inşa edilmiş olup iç mekânı sıvalıdır. Özgünlüğünü korumakta olan kare kaideli, silindirik gövdeli, tek şerefeli minarenin duvarları ve basamakları kesme taştır. Tavan ve kadınlar mahfili ahşaptır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 7.10.2017			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, tuğla, ahşap	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:					
DEĞİŞİMLER: 1992 yılında dış cephesi sıvalı iken 2012 yılındaki restorasyonda yapılan raspa sonucu cepheler taş görünümüne olmuştur.			UYGULAMA PLANI:					
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:		KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 1992 tarihli anıt fişi, 2010 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi, kurul yazışmaları. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. Savaş Haritası (1909). Constantinople and Surrounding Country, İngiltere Savaş Ofisi. 		RAPOR: Var		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var						
		RÖLÖVE : Var						
		RESTORASYON PR.: Var						
		HARİTA: Var						
		KİTABE: Yok						
		VAKFIYE: Yok						

Çizelge D.20 : Silivri Bekirli Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 20
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				
İL: İstanbul	İLÇESİ: Silivri	MAHALLE / MEVKİ: Bekirli Köyü			HARİTA NO:
SOKAK VE KAPI NO: Kuru Sokağı, No: 9		PAFTA: 7	ADA: -	PARSEL: 402	KORUMA DERECESESİ: 1
ADI: Bekirli Köyü Camisi	YAPTIRAN: Bilinmiyor		YAPIM TARİHİ: Bilinmiyor		ÜSLUP:
	YAPAN: Bilinmiyor		KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok
GENEL TANIM: Kesme taş duvar örgülü kargir cami, günümüzde harap durumdadır. Üst örtüsü yoktur ve içerisinde bitkiler yetişmiştir. Sadece beden duvarları ve külahsız minaresi kalmış olan camide strüktürel çatlaklar görülmektedir.					
KORUNMUŞLUK DURUMU: Kötü	TAŞIYICI YAPI DURUMU: Kötü	CEPHE DURUMU: Kötü	ÖRTÜ DURUMU: Kötü	İÇ YAPI DURUMU: Kötü	BEZEME DURUMU: - RUTUBET DURUMU: Kötü
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF		
					
GÖZLEMLER: Yapı oldukça harap durumda olup ivedilikle restore edilmelidir.					
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Silivri Belediyesi			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Silivri Belediyesi		
YAPILAN ONARIMLAR: 1977 yılında cami onarılmıştır. 1998 yılında, tarihi caminin yaklaşık bir metre yakınına yeni bir cami inşa edilmiştir.					

Çizelge D.20 (devam) : Silivri Bekirli Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI		TEKNİK BİLGİLER					
TARİHSEL ÖNEM:	Anastasius surlarının taşlarından yapıldığı söylenmektedir. Caminin batı cephesindeki bir taşın üzerinde, Osmanlıca 1630 tarihi görülmektedir.	ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +			
PLAN :	Dikdörtgen planlı cami, 1985 tarihli fotoğrafta görüldüğü üzere ahşap dikmelerden oluşan bir son cemaat yerine sahiptir. Günümüzde bu bölüm mevcut değildir. Yine bu tarihli çizime göre harim dikdörtgen olup kuzeyinde ahşap strüktürlü kadınlar mahfili bölümü vardır. Minare batı cephesinde olup üzerinde 1949 tarihi görülmektedir.	KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Yapının kuzey cephesinde giriş kapısı ve iki pencere boşluğu, diğer cephelerde ikişer dikdörtgen formlu, metal doğramalı pencere ve pencere boşluklarının üzerinde yine metal lentolar mevcuttur. Kapı boşluğunun olduğu kuzey cephesinde ahşap hatillar vardır. Boşluğun sol yanında, içerisinde saman ve tuğla kırıkları olan horasan harcı ve üzerinde beyaz kireç harcı görülmektedir. Güney, doğu ve batı cephelerinde pencere denizliklerinin altında iki sıra halinde harman tuğlası, üzerinde ise demir hatillar kullanılmıştır.	ÖZGÜN KULLANIM : Cami					
BEZEME:	Sıvalı iç mekânda, pencerelerin çevresine kalemişi süslemeler yapılmıştır.	BUGÜNKÜ KULLANIM: Kullanılmıyor					
İÇ YAPI ELEMANLARI:	Günümüzde caminin iç mekânında minber, mihrap, vaaz kürsüsü gibi herhangi bir öge mevcut değildir.	ÖNERİLEN KULLANIM: Cami					
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Kesme taş duvarlı kargir camide taşlar arasında kıtıklı horasan harcının kullanıldığı dikkati çekmektedir. Minare kesme taş, pencereler metal doğramalıdır.	HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015			
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:		TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, tuğla, ahşap, metal, horasan harcı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kargir		TAPU KAYDI:			
DEĞİŞİMLER: Son cemaat yeri, caminin çatısı ve minarenin külahı yıkılmıştır. Beden duvarlarında yapısal çatlaklar vardır.		UYGULAMA PLANI:					
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:			KURUL KARARLARI:		
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 10 Mart 1985 tarihli anıt fişi. İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi, 1985 tarihli plan ve fotoğraf. 		RAPOR: Yok	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var					
		RÖLÖVE : Var					
		RESTORASYON PR.: Yok					
		HARİTA: Var					
		KİTABE: Yok					
		VAKFİYE: Yok					



Çizelge D.21 : Arnavutköy Hadımbaba Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 21
TÜRKİYE		KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İL: İstanbul		İLÇESİ: Arnavutköy	MAHALLE / MEVKİ: Hadımköy Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Nevruz Sokağı, No: 39			PAFTA: 7	ADA: -	PARSEL: 402	KORUMA DERECESESİ: 1	
ADI: Hadımbaba Camisi		YAPTIRAN: Bilinmiyor, II. Abdülhamid tarafından onarılmıştır.		YAPIM TARİHİ: Bilinmiyor		ÜSLUP:	
		YAPAN: Bilinmiyor		KİTABE: 1901 tarihli onarım kitabesi var		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Duvarları sıvalı kargir cami, ahşap çatılı olup çatı örtüsü kiremittir. L plan şemasına sahiptir.							
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi		TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: İyi
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF			
							
GÖZLEMLER: Hadımbaba Camisi yakında restore edildiği için bakımlı durumdadır.							
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Arnavutköy Belediyesi				BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Arnavutköy Belediyesi			
YAPILAN ONARIMLAR: 1901 tarihli onarım kitabesi olan cami 1957 ve 2012 yıllarında onarılmıştır.							

Çizelge D.21 (devam) : Arnavutköy Hadımbaba Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	Topçu alaylarının merkezi olan Hadımköy'de inşa edilmiş, askerlerin ve halkın kullanmış olduğu değerli bir camidir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +				
PLAN :	Hadımbaba Camisi, L şeklinde bir plan şemasına sahiptir. Caminin güneybatı köşesinde, harim kısmından erişilen bir mekânı daha vardır ve minare bu mekâna açılmaktadır. Duvar kalınlıkları ve yapım tekniği göz önüne alındığında, bu mekânın özgün olduğu tespit edilmiştir. 2012 yılında yapılan restorasyonda, son cemaat yeri olarak, yapının kuzey cephesinin önünde ahşap bir bölüm oluşturulmuştur. Kadınların namaz kılma yeri harim içerisinde doğudadır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +				
CEPHE:	Caminin giriş cephesi olan kuzey cephesinde, ahşap kapının iki yanında oldukça geniş açıklığa sahip, kemerli, söveli pencereler yer almaktadır. Bu pencere tipi, caminin tüm cephelerinde kullanılmıştır. Güney cephesinde üç, doğu cephesinde dört, batı cephesinde dört pencere yer almaktadır. Yapının güneybatısındaki mekânda ise iki adet, formu ve yüksekliği diğer pencerelerle aynı fakat eni daha dar pencere mevcuttur.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami						
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda güney duvarı üzerinde ahşap minber ve vaaz kürsüsü ile küfeki mihrap vardır. Kadınlar mahfili bulunmamaktadır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Günümüzde dış cephesi sıvalı olan caminin kesme taş duvarlı olduğu, restorasyon süreci fotoğraflarından görülmektedir. Ahşap çatı, kiremit kaplıdır. İç mekanda tavan da ahşaptır. Minare kesme taş, pencereler plastik doğramalıdır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER: 2012 yılındaki restorasyon öncesinde iç mekan betonarme ara kat ile bölünmüş, kadınlar mahfiline ulaşım dışarıdaki bir betonarme merdiven ile sağlanmıştı. Yapılan restorasyonla betonarme öğeler iptal edilmiş, harimin içerisinde doğuda kadınlar için bir bölüm oluşturulmuştur. Minare tek şerefeli olacak şekilde kısaltılarak şerefesi taş parapetli ve külâhı kurşun kaplı olarak restitüe edilmiştir			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:		KURUL KARARLARI:					
<ul style="list-style-type: none"> • İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2011 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve restorasyon süreci fotoğrafları. • Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. • Arnavutköy Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi. 		RAPOR: Var		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT	
		FOTOĞRAF : Var							
		RÖLÖVE : Var							
		RESTORASYON PR.: Var							
		HARİTA: Var							
		KİTÂBE: Var							
		VAKFİYE: Yok							

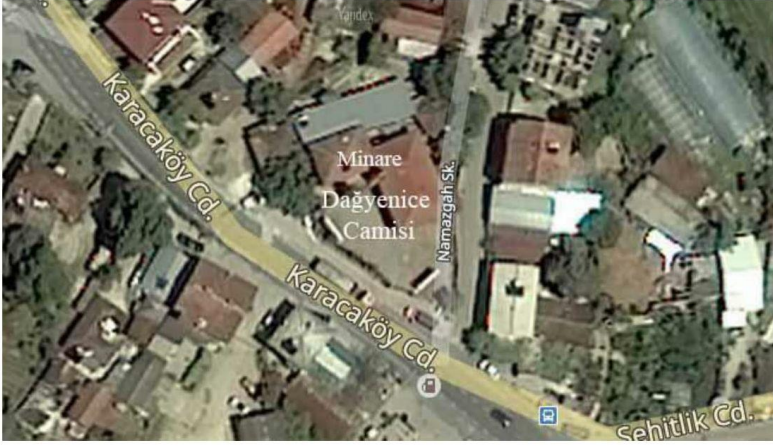
Çizelge D.22 : Silivri Değirmenköy Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 22	
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İLİ: İstanbul	İLÇESİ: Silivri	MAHALLE / MEVKİ: Değirmenköy Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Eski Köy Sokağı		PAFTA: 41	ADA: -	PARSEL: 9005	KORUMA DERECEŚİ: 1	
ADI: Değirmenköy Camisi		YAPTIRAN: Bilinmiyor	YAPIM TARİHİ: Bilinmiyor		ÜSLUP:	
		YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Taş ve tuğladan inşa edilmiş, yer yer sıvaları dökülmüş cami günümüzde harap durumdadır. Çatısı mevcut olmayıp harim kısmının dört duvarı, son cemaat yerinin iki duvarı ile minarenin külaha kadar olan kısmı mevcuttur.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: Kötü	TAŞIYICI YAPI DURUMU: Kötü	CEPHE DURUMU: Kötü	ÖRTÜ DURUMU: Kötü	İÇ YAPI DURUMU: Kötü	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: Kötü
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF		
						
GÖZLEMLER: Yapı oldukça harap durumda olup ivedilikle restore edilmelidir.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Silivri Belediyesi				BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Silivri Belediyesi		
YAPILAN ONARIMLAR: Yapılan onarımlar hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.						

Çizelge D.22 (devam) : Silivri Değirmenköy Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER				
TARİHSEL ÖNEM:	Değirmenköy, heyelan sebebiyle taşınmadan önce kullanılan, kiliseyle yakın yakına konumlanmış değerli bir köy camisidir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +		
PLAN :	Dikdörtgen planlı cami, son cemaat yeri ve harim mekanlarından oluşmaktadır. Caminin girişi kuzey cephesinden olup, harim yatay dikdörtgen formudur. Zeminde define aranmış, çukurlar kazılmıştır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +		
CEPHE:	Harimin kuzey duvarı üzerinde, iki kanatlı kapıya ait olduğu düşünülen bir kapı açıklığı, iki yanında birer pencere, güney duvarında orta aksta mihrap, iki yanında ikişer pencere, doğu duvarında üç, batı duvarında iki pencere ve minareye giriş kapısı yer almaktadır. Batı cephesinde yer alan minarenin üzerinde 1948 tarihi yazmaktadır. Pencereilerin tamamının boşlukları birbiriyile eşittir. Kuzey duvarı üzerinde, kadınlar mahfiline ait olduğu düşünülen döşemenin boşlukları görülmektedir.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami				
BEZEME:	Camide bezeme görülememektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Kullanılmıyor				
İÇ YAPI ELEMANLARI:	Günümüzde caminin iç mekânında mihrap mevcut olup minber ve vaaz kürsüsü mevcut değildir.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Moloz taş duvarlı kargir camide, pencere ve kapı boşluklarının iki yanında tuğla kullanılmıştır. Son cemaat yerinin batı cephesinde, sıvası dökülen duvarın taşıyıcısının alt kotta moloz taş, arada betonarme hatıl, üst kotta harman tuğlası olduğu görülmektedir. Minare sıvalı olduğundan duvar örgüsü net olarak görülememektedir. Pencere veya kapı doğramaları mevcut değildir.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015		
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:		
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, tuğla, betonarme	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:				
DEĞİŞİMLER: Son cemaat yerinin bir kısmı, caminin çatısı, minarenin külâhı, harim içerisinde kadınlar mahfili yıkılmıştır. Beden duvarlarında yapısal çatlaklar vardır.			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:	KURUL KARARLARI:				
		RAPOR: Yok	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var					
		RÖLÖVE : Var					
		RESTORASYON PR.: Yok					
		HARİTA: Yok					
		KİTÂBE: Yok					
		VAKFİYE: Yok					



Çizelge D.23 : Çatalca Dağyenice Camisi Minaresi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 23	
TÜRKİYE		KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ						
İL: İstanbul		İLÇESİ: Çatalca		MAHALLE / MEVKİ: Dağyenice Köyü			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Karacaköy Caddesi, No: 378				PAFTA: 8	ADA: -	PARSEL: 792	KORUMA DERECESİ: 1	
ADI: Dağyenice Camisi'nin Minaresi		YAPTIRAN: Hasan Efendizade Ahmed Efendi		YAPIM TARİHİ: 1812/1813		ÜSLUP:		
		YAPAN: Bilinmiyor		KİTABE: Var		VAKFİYE: Yok		
GENEL TANIM: Tek şerefeli minare, kesme küfeki taşi ile örülmüştür.								
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: İyi	RUTUBET DURUMU: İyi		
VAZİYET PLANI					FOTOĞRAF			
								
GÖZLEMLER: 1812/1813 yılında yapılmış olan caminin 1970'li yıllarda yıkılmasıyla, tarihi caminin yerine 1975'te betonarme yeni bir cami inşa edilmiş, eski minare ise korunmuştur.								
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Dağyenice Köyü Tüzel Kişiliği				BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Dağyenice Köyü Tüzel Kişiliği				
YAPILAN ONARIMLAR: 1999 depreminde, betonarme cami ile bitleştirilmiş minare birlikte hareket ettiğinden çatlamıştır. Bunun için restorasyon projesi 2011 yılında hazırlanmış, kurul tarafından onaylanmış, ancak restorasyon uygulaması henüz başlamamıştır.								

Çizelge D.23 (devam) : Çatalca Dağyenice Camisi Minaresi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	Tescilli minare, tarihi Dağyenice Camisi'nin günümüze ulaşabilmiş bir ögesidir ve korunması önem taşımaktadır.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +				
PLAN :	Kesme küfeki taşıyla inşa edilmiş minare, köşeleri pahlı dikdörtgen bir kaide üzerinde yer alan silindirik gövde, şerefe ve külahtan oluşmaktadır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +				
CEPHE:	Cephesinde yer yer kararmalar görülmektedir.		ÖZGÜN KULLANIM : Minare						
BEZEME:	Taş külahın etek kısmında taşın oyulmasıyla oluşturulmuş süsleme öğeleri mevcuttur.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Minare						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Minare						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Kesme taş duvarlı minarenin alemi bronzdur.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, bronz	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER: Son cemaat yeri, caminin çatısı ve minarenin külahı yıkılmıştır. Beden duvarlarında yapısal çatlaklar vardır.			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ: <ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2009 tarihli anıt fişi, 2012 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporu. 			EKLER:		KURUL KARARLARI:				
			RAPOR: Var		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF : Var						
			RÖLÖVE : Var						
			RESTORASYON PR.: Var						
			HARİTA: Var						
			KİTABE: Var						
VAKFİYE: Yok									

Çizelge D.24 : Arnavutköy Baba Nakkaş Köyü, Yalnız Minare anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 24	
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İL: İstanbul	İLÇESİ: Arnavutköy	MAHALLE / MEVKİ: Nakkaş Köyü			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Nakkaş Caddesi, No: 2		PAFTA: 18	ADA: -	PARSEL: 905	KORUMA DERECESESİ: 1	
ADI: Yalnız Minare	YAPTIRAN: Mehmet Bin İbrahim Said		YAPIM TARİHİ: Bilinmiyor		ÜSLUP:	
	YAPAN: Bilinmiyor		KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Şerefe kotunun üzeri mevcut olmayan minare, kesme küfeki taşı ile örülmüştür.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: Orta	TAŞIYICI YAPI DURUMU: Orta	CEPHE DURUMU: Orta	ÖRTÜ DURUMU: Kötü	İÇ YAPI DURUMU: Orta	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: Kötü
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF			
						
GÖZLEMLER: Ait olduğu dini yapı yok olmuş olan minare, üç yol ağzında konumlanmaktadır. Yapı, üzerinin açık olması sebebiyle suya maruz kalmış, bu da iç mekânda yosun oluşumuna sebep olmuştur. Restorasyon projesi hazırlanmış fakat henüz uygulanmamıştır. Bu projeye göre, minarenin çevresinde bir park alanı oluşturulacak, minareden ezan okunmaya devam edilecektir.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Nakkaş Köyü Tüzel Kişiliği			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Nakkaş Köyü Tüzel Kişiliği			
YAPILAN ONARIMLAR: Minarenin onarımına ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.						

Çizelge D.24 (devam) : Arnavutköy Baba Nakkaş Köyü, Yalnız Minare anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	İstanbul'daki Dizdariye Camisi'nin de banisi olan Mehmet Bin İbrahim, Baba Nakkaş Camisi'nin yanına mektep, imaret, mezar, hamam ve mescit yaptırarak Baba Nakkaş Camisi'ni külliyeeye dönüştürmüştür. Bu yapılardan Dizdariye Mescidi'nin, günümüze ulaşan minareye ait ibadethane olduğu düşünülmektedir.		ISITMA SİSTEMİ : -		SU : -				
PLAN :	Minare, kare kesitli, kesme taş kaide üzerinde yer alan silindirik gövde ve şerefeden oluşmaktadır. Şerefe kotunun üzeri yıkılmıştır. Minare basamakları, yoldan yaklaşık 0.85 m yüksekliğindeki bir bölümden sonra başlamaktadır. Minarenin şerefe korkulukları da kesme taştan inşa edilmiştir.		KANALİZASYON : -		ELEKTRİK : -				
CEPHE:	Tarihi yapı, strüktürel ve malzeme açısından bozulmalara uğramıştır. Kesme taş ile örülmüş olan duvarlarda yer yer malzeme kayıpları, çimento ile onarım ve yapının üzerinde grafitiler görülmektedir. Bunun yanında taş üzerinde bölgesel siyah kabuk oluşumları ve sarı renkli biyolojik aktivite oluşumları dikkati çekmektedir.		ÖZGÜN KULLANIM : Minare						
BEZEME:	Minarede bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Kullanılmamaktadır						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	Minarenin içindeki merdivenler de kesme taştan inşa edilmiştir.		ÖNERİLEN KULLANIM: Minare						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Kesme taş minarenin bazı yerlerinde çimento ile onarım yapılmıştır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, çimento onarım	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER: Minarenin şerefesinin üstü yıkılmıştır.			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ:			EKLER:		KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> Arnavutköy Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi, rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporu. Yüksel İ. A. (1983). <i>Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid, Yavuz Selim Devri</i>, İstanbul : Fetih Cemiyeti Yayınları. 			RAPOR: Var		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF : Var						
			RÖLÖVE : Var						
			RESTORASYON PR.: Var						
			HARİTA: Var						
			KİTABE: Yok						
			VAKFİYE: Yok						


Çizelge D.25 : Silivri Piri Mehmed Paşa Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 25
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İL: İstanbul	İLÇESİ: Silivri	MAHALLE / MEVKİ: Piri Mehmed Paşa Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Cami İçi Sokağı, No: 2		PAFTA: -	ADA: 31	PARSEL: 19	KORUMA DERECESESİ: 1	
ADI: Piri Mehmed Paşa Camisi	YAPTIRAN: Piri Mehmet Paşa	YAPIM TARİHİ: 1530-1531		ÜSLUP: Klasik Osmanlı Mimarisi		
	YAPAN: Acem Ali döneminde yapılmıştır	KİTABE: Var		VAKFIYE:		
GENEL TANIM: Kesme taş duvarlı, kubbeli cami, kubbeli son cemaat yeri, harim ve tabhane mekanlarından oluşmaktadır. Bahçesinde Piri Mehmed Paşa'nın türbesi ve hazire vardır.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: İyi	RUTUBET DURUMU: İyi
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF			
						
GÖZLEMLER: Cami, 2016 yılında restore edilerek kullanıma açılmıştır.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Vakıflar Genel Müdürlüğü			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü			
YAPILAN ONARIMLAR: 2016 yılında restorasyonu tamamlanan restorasyonda, caminin cephelerindeki taşlar onarılmış, yapı muhdeslerinden (plastik esaslı doğrama, klima üniteleri, niteliksiz döşeme kaplaması vs.) arındırılmış, üst örtüdeki kurşun kaplama yenilenmiş, alemler onarılmış, tepe pencerelerinin dışlıkları beyaz çimentolu, demirli beton malzeme ile yeniden yapılmış, alçı iç revzenlerde ise gerekli bakım onarım yapılarak vitraylı pencerelerin camları temizlenmiştir.						

Çizelge D.25 (devam) : Silivri Piri Mehmed Paşa Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER					
TARİHSEL ÖNEM:	Yavuz Sultan Selim'in son, Kanuni Sultan Süleyman'ın ilk sadrazamı olan Piri Mehmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Silivri'nin tek kubbeli tarihi camisidir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +			
PLAN :	Piri Mehmed Paşa Camisi, tabhaneli plan tipine sahiptir. Tek kubbeli kare planlı harim, dışarı çıkıntı yapan ve yarım kubbeyle örtülü mihrap bölümü, doğu ve batı yönlerinde birer küçük kubbeyle örtülü tabhane hücreleri ve dışarı açılan beş kubbeli son cemaat yerinden oluşmaktadır. Batı tarafta yer alan tabhane hücresi buraya minarenin yerleştirilmesi nedeni ile daha küçüktür. Fakat her iki tabhane hücresinin de dış ölçüleri eşittir.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Kesme taştan inşa edilen yapının cephesini iki sıralı pencereler çevrelemektedir. Pencereler alt kısımda dış cephede, sivri kemerli, dikdörtgen söveli ve lokma parmaklıklıdır. Üst pencereler ise ince uzun kemerli, renkli camlı alçı revzenlerdir. Dışarı taşkın mihrap bölümünün güney duvarında dört, doğu ve batı tarafında ise ikişer, harim kısmının doğu ve batı cephesinde dörder, güney tarafındaki köşelerde ise ikişer pencere bulunmaktadır. Minber de mermerdir.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami					
BEZEME:	İç mekanda pencerelerin çevresi, kemerlerin altı, pandantifler ve kubbe eteği kalem işleriyle bezenmiştir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami					
İÇ YAPI ELEMANLARI:	Caminin mihrap kısmı bir kemerle ana mekandan ayrılarak ayrı bir bölüm oluşturmuştur. Mihrap bölümü dilimli yarım kubbeyle örtülmüştür. Mukarnaslı yaşmağa sahip mermer mihrabın köşelerinde birer sütunçe yer almaktadır. Kare plandan kubbeğe geçiş, dilimli tromplarla sağlanmıştır. Mihrap mermerdir.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami					
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Caminin beden duvarları kesme küfeki taşı ile, kubbeleri tuğla ile inşa edilmiştir. Kubbe üzerinde kurşun kullanılmıştır. Kadınlar mahfili strüktürü ahşaptır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 10.8.2016			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, tuğla, ahşap, kurşun	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:					
DEĞİŞİMLER:			UYGULAMA PLANI:					
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:		KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2011 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporu. Naza, E. (1994). Piri Mehmed Paşa Külliyesi, <i>Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi</i>, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını. Aslanapa, O. 1986. Osmanlı Devri Mimarisi: Orhan Gazi'den başlayarak sonuna kadar padişahlara göre gelişmesi, İstanbul: İnkılap Kitabevi. Akkaya, T. (2007). Piri Mehmed Paşa Külliyesi, <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi</i>. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 		RAPOR: Var		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var						
		RÖLÖVE : Var						
		RESTORASYON PR.: Var						
		HARİTA: Var						
		KİTABE: Var						
VAKFİYE:								



Çizelge D.26 : Çatalca Ali Paşa Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 26	
TÜRKİYE		KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ						
İLİ: İstanbul		İLÇESİ: Çatalca		MAHALLE / MEVKİ: Ferhad Paşa Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Ali Paşa Sokağı, No: 9				PAFTA: 19	ADA: 91	PARSEL: 1	KORUMA DERECEŚİ: 1	
ADI: Ali Paşa Camisi (Gazi Ali Paşa, Kırmırlı Ali Paşa, Hadım Ali Paşa Camisi)		YAPTIRAN: Budin Beylerbeyi Hadım Ali Paşa		YAPIM TARİHİ: 1552-1558 arasında		ÜSLUP: Klasik Osmanlı Mimarisi		
		YAPAN: Bilinmiyor		KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok		
GENEL TANIM: Almışık duvarlı, kubbeli cami, kubbeli son cemaat yeri ve harim mekanlarından oluşmaktadır. Bahçesinde hazire vardır.								
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: Orta	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: İyi	RUTUBET DURUMU: Orta		
VAZİYET PLANI				FOTOĞRAF				
								
GÖZLEMLER: Cami günümüzde kullanılmaktadır ancak duvarlarında çatlaklar mevcuttur. Restorasyon projesi hazırlanmış fakat henüz uygulamaya geçilmemiştir.								
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Bilinmiyor				BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Bilinmiyor				
YAPILAN ONARIMLAR: Cami uzun yıllar harap durumda kalmış, 1964 yılında restore edilmiştir. Restorasyonda, son cemaat yeri kubbeleri, caminin beden duvarları, kubbesi onarılmıştır.								

Çizelge D.26 (devam) : Çatalca Ali Paşa Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER					
TARİHSEL ÖNEM:	Kanuni Sultan Süleyman döneminde Kırım Fatihî olan, Macaristan seferi gibi pek çok sefere çıkmış, İstanbul, Edirne gibi önemli şehirlerde eserleri olan, Budin Beylerbeyi Hadım Ali Paşa tarafından yaptırılmış değerli bir camidir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +			
PLAN :	Merkezi planlı ve tek kubbeli cami, üç birimli bir son cemaat yerine sahiptir. Harim kısmında kare plandan kubbeğe geçiş, tromplarla sağlanmıştır. Kubbe dört yönde ana askı kemerlerine oturmaktadır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Caminin son cemaat yeri önüne büyük bir saçak eklenmiştir. Son cemaat yeri cephesi, sütunlar ve üzerlerindeki kemerlerden oluşmaktadır. Burası özgün halinde dışarıya açıktan günümüzde cam ile kapatılmıştır. Kuzey duvarı üzerinde harime giriş kapısı ve iki yanında birer dikdörtgen, söveli pencere yer almaktadır. Güney, batı ve doğu cephelerinde ise ikisi alt kotta biri üst kotta üçer pencere mevcuttur. Alt kottaki pencereler, aynası tuğla dolgu teğet kemerli olup üst kottakiler fil gözü tipindedir. Pencere doğramaları özgün değildir. Kubbe eteğinde de sekiz revzen yer almaktadır.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami					
BEZEME:	Camide bezeme bulunmamaktadır.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami					
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda güney cephesinde mukarnaslı kireçtaşı mihrap, ahşap minber ve vaaz kürsüsü yer almaktadır. Kuzey kısmında kadınlar mahfili mevcuttur. Doğu ve batı duvarlarında pencerelerin orta aksında nişler vardır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami					
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Duvarlar, üç sıra kesme taş ve dört sıra tuğla ile almaşık düzende inşa edilmiştir. Son cemaat yerinde sütunlar mermer, kemerler tuğla örgülüdür. Kubbe kârsun kaplıdır. İç mekanda kadınlar mahfili ve minber ahşaptır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 10.8.2016			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, tuğla, ahşap, kurşun	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:					
DEĞİŞİMLER:			UYGULAMA PLANI:					
YAYIN DİZİNİ:			KURUL KARARLARI:					
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2015 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporu. Koçu, R. E. (1963-1966). Çatalca Ali Paşa Camii, <i>Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi</i>, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını. Ali, M. (1925). Türkiye'nin Sıhhi İhtimâi Coğrafyası Çatalca Vilayeti, İstanbul: Çatalca Belediye Başkanlığı Erguvan Yayınları 2 (Çatalca Belediyesi, 1988) İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi, 1964 fotoğrafları. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. Emecen, F. (1997), Hadım Ali Paşa, <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi</i>. KUDEB. (2009). İstanbul Çatalca İlçesi Kültür Ve Tabiat Varlıkları Envanteri, İstanbul: İBB KUDEB Yayınları. Kökner, N. (1940). <i>Çatalca Monografyası</i> (Bitirme tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. Köylerimiz, 1968 Köylerimiz, (1968). T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Basımevi D.S.İ. 1968, Ankara. 			EKLER:					
			RAPOR: Var	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF : Var					
			RÖLÖVE : Var					
			RESTORASYON PR.: Var					
			HARİTA: Var					
			KİTÂBE: Yok					
VAKFİYE:								



Çizelge D.27 : Çatalca Ferhat Paşa Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 27	
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İLİ: İstanbul	İLÇESİ: Çatalca	MAHALLE / MEVKİ: Ferhat Paşa Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Vezir Ferhatpaşa Caddesi, No: 70		PAFTA: -	ADA: 127	PARSEL: 1	KORUMA DERECESİ: 1	
ADI: Ferhat Paşa Camisi		YAPTIRAN: Ferhat Paşa	YAPIM TARİHİ: 1575-1588 arasında		ÜSLUP: Klasik Osmanlı Mimarisi	
		YAPAN: Mimar Sinan	KİTABE: Var		VAKFIYE:	
GENEL TANIM: Taş duvarlı, tek kubbeli caminin son cemaat yeri çift revaklıdır. Dıştaki revağı tek eğimli çatılı, diğeri üç kubbelidir. Bahçesinde hazire vardır.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: İyi	RUTUBET DURUMU: Orta
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF			
						
GÖZLEMLER: Oldukça aydınlık iç mekana sahip cami, ibadete açıktır. Restorasyon projesi hazırlanmış fakat henüz uygulamaya geçilmemiştir. Ferhad Paşa Külliyesi, cami, sıbyan mektebi, çeşme ve hazireden oluşan küçük bir külliye'dir.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Vakıflar Genel Müdürlüğü			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü			
YAPILAN ONARIMLAR: Cami, Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerine göre 1873, 1874, 1894 yıllarında, Vakıflar kayıtlarına göre, 1964, 1968-1970 yılları arasında onarılmıştır.						

Çizelge D.27 (devam) : Çatalca Ferhat Paşa Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	Vezir Ferhat Paşa tarafından inşa edilmesi vasiyet edilmiş bir Mimar Sinan yapısıdır. Çatalca'da Müslümanların yaşadığı Ferhat Paşa Mahallesi'nin kurulmasına öncülük etmiştir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +				
PLAN :	Merkezi planlı ve tek kubbeli cami, dıştaki tek eğimli çatılı, içteki üç kubbeli olmak üzere, çift son cemaat yerine sahiptir. Harim kısmında kare plandan kubbeye geçiş, pandantiflerle sağlanmıştır. Kubbe dört yönde ana askı kemerlerine oturmaktadır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +				
CEPHE:	Dış revak, yedi birimli olup orta akstan camiye girilmektedir. Orta aksın iki yanında birer mermer sütun, diğerleri küfeki taşından düşey taşıyıcıların kemerler ile birbirine bağlanmasıyla dış revak oluşmuştur. İç revağın tüm taşıyıcıları mermer sütundur. Caminin girişi kuzey cepheden olup tüm cephelerinde alta iki üstte iki pencere sistemi mevcuttur. Alt pencereler dikdörtgen, üzeri teğet kemerli, ayna kısmı ve söveleri küfeki taşıdır. Üst pencereler, içiği renkli camlı, dışığı fil gözü, tepe pencereleridir. Minare batı cephesindedir.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami						
BEZEME:	İç mekanda kubbe eteğinde kalemşi süslemeler mevcuttur.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda güney cephesinde mukarnaslı kireçtaşı mihrap, ahşap minber ve vaaz kürsüsü yer almaktadır. Kuzey kısımda kadınlar mahfili mevcuttur. Doğu ve batı duvarlarında pencerelerin orta aksında nişler vardır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Duvarlar, kesme taşıdır. Son cemaat yerinde sütunlar mermer, kemerleri kesme taş örgülüdür. Kubbeler kurşun kaplıdır. İç mekanda kadınlar mahfili ve minber ahşaptır.		HAZIRLAYANLAR: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 10.8.2016				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap, kurşun	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER: Cami, özgün görünümünü büyük ölçüde korumakta olup geçmiş olduğu büyük bir değişiklik tespit edilememiştir.			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:		KURUL KARARLARI:					
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2004 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporu. Çelebi, R. (1994). Ferhad Paşa Camii, <i>Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi</i>, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını. Kuran, A. (1975). Çatalca'daki Ferhad Paşa Cami, <i>Boğaziçi Üniversitesi Dergisi</i>, 3, 73-90. İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi, 1964 onarımı öncesi fotoğrafları. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 		RAPOR: Var		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT	
		FOTOĞRAF : Var							
		RÖLÖVE : Var							
		RESTORASYON PR.: Var							
		HARİTA: Var							
		KİTABE: Var							
VAKFİYE:									



Çizelge D.28 : Silivri Ortaköy Kilise Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ				ANIT	ENVANTER NO: 28
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İLİ: İstanbul	İLÇESİ: Silivri	MAHALLE / MEVKİ: Ortaköy Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Kubbe Sokağı, No: 12		PAFTA: F20C-13c-4d	ADA: -	PARSEL: 2559	KORUMA DERECESESİ: 1	
ADI: Tarihi Ortaköy Camisi (Aziz Dimitros Kilisesi)	YAPTIRAN: Bilinmiyor	YAPIM TARİHİ: 1831	ÜSLUP:		KORUMA DERECESESİ: 1	
	YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: Var	VAKFİYE: Yok			
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kurşun örtülü bir yapıdır.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: Yok	RUTUBET DURUMU: Yok
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF			
						
GÖZLEMLER: Ortaköy Kilise-camisi, günümüzde bakımlı ve cami olarak kullanılan bir yapıdır.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Ortaköy Tüzel Kişiliği			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Ortaköy Tüzel Kişiliği			
YAPILAN ONARIMLAR: 1923 yılındaki nüfus mübadelesi sonrasında 1926 yılında camiye çevrilmiştir. 1963 yılında köyde yeni bir cami inşa edilince kullanım dışı kalmış, ve uzun bir süre kullanılmamıştır. 1969'da apsisi yıkılmış, 1983'te köy kooperatifine satılmıştır. 2009-2011 yılları arasında restore edilmiştir.						

Çizelge D.28 (devam) : Silivri Ortaköy Kilise Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER					
TARİHSEL ÖNEM:	Uzun yıllar Türkiye’de yaşamış, mübadele ile Yunanistan’a gitmeye mecbur tutulmuş Rumlar tarafından inşa edilmiş, mübadele döneminin tanığı, önemli bir kültür varlığıdır.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +			
PLAN :	Tarihi Ortaköy Camisi, dikdörtgen planlı olup narteks, naos ve yan neflerden oluşmaktadır. Giriş kısmı yapılan restorasyonda, rüzgardan korunma amaçlıdır eklenmiştir. Bazilikal planlı üç nefli kilise-caminin nefleri altışar adet iki sıra halinde sütun ile ayrılmaktadır. Sütunlar üç metre mesafe ile dizilmişler, birbirine doğu-batı yönünde bağlanmışlardır. Tavan planında haç şeklini oluşturmak için orta kısmın sağından ve solundan dışarı doğru uzanan bölümlerde ahşap kaplamalı tonozlar ile geçiş yapılmıştır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Yapının cepheleri moloz taş ile inşa edilmiş olup, sıvasızdır. Cephelerde yer yer devşirme taşlar kullanılmıştır. Kilisenin ana girişinin olduğu batı cephesinde giriş kapısının etrafı mermer söve ile çevrilerek giriş vurgulanmıştır. Kapının üzerinde mermer kitabe yer almaktadır. Cephenin orta aksındaki üçgen aln kısmında masif tuğla ile çevrelenmiş üçlü pencere sistemi bulunmaktadır. Doğu cephesinde alt kotta apsis çıkıntısı, kurşun kaplı yarım kubbe ile örtülmektedir. Üst kotta, batı cephesindeki üçlü pencere sistemi tekrar etmektedir. Bu cephenin güneyine bir bölüm eklenmiştir. Kuzey ve güney cephelerde orta aksta, tavanda haç şekli verilmesi için oluşturulmuş kısmın iki penceresi ve bundan başka kuzey cephesinde altı pencere, güney cephesinde üç kapı ve altı pencere yer almaktadır.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami					
BEZEME:	Kilise-caminin sütun başlıklarının üzerinde ve pencerelerinin çevresinde ahşap süsleme öğeleri mevcuttur.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami					
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda, apsisin içine, güney ve doğu cepheleri arasında diyagonal şekilde mihrap eklenmiştir. Doğu duvarı üzerinde minber ve vaaz kürsüsü yer almaktadır. Ahşap taşıyıcı sütunların alt kısmı mermer kaplanmış olup başlıkları volütüldür.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami					
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Moloz taşlı caminin köşeleri kesme taş ile vurgulanmıştır. Pencerelerin çevresinde tuğla veya kireç taşı söve kullanılmıştır. Tavanlar ve kadınlar mahfili bölümü ahşaptır.		HAZIRLAYAN: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, tuğla, ahşap	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:					
DEĞİŞİMLER: Yapılan restorasyonla kilisenin girişine, son cemaat yeri işlevini gören ahşap bir ek yapılmış ve yeni bir minare inşa edilmiştir. Yapının çatısındaki delikler onarılmış, cephe temizlenmiştir.			UYGULAMA PLANI:					
YAYIN DİZİNİ: <ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No’lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2009 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporu. 			KURUL KARARLARI:					
			EKLER:					
			RAPOR: Var	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF: Var					
			RÖLÖVE: Var					
			RESTORASYON PROJESİ: Var					
			HARİTA: Var					
KİTABE: Var								
VAKFIYE: Yok								
			İLGİLİ ENVANTER NO:					



Çizelge D.29 : Arnavutköy Osmanlı Kilise Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 29
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				
İLİ: İstanbul	İLÇESİ: Arnavutköy	MAHALLE / MEVKİ: Merkez Mahallesi		HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Yıldırım Beyazıt Caddesi, No: 31		PAFTA: F21d-10b-2d	ADA: -	PARSEL: 373	KORUMA DERECESİ: 1
ADI: Osmanlı Camisi (Aya Tanaş Kilisesi)	YAPTIRAN: Bilinmiyor	YAPIM TARİHİ: 1885		ÜSLUP:	
	YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kurşun örtülü bir yapıdır.					
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: - RUTUBET DURUMU: Orta
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF		
					
GÖZLEMLER: Uzun yıllar depo olarak kullanılan eski kilise yapısı, 2012-2013 yıllarında restore edildiği için günümüzde bakımlıdır ve cami olarak kullanılmaktadır.					
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Arnavutköy Belediyesi			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Arnavutköy Belediyesi		
YAPILAN ONARIMLAR: Mübadele sonrası, Rum kilisesi işlevsiz kalınca önce bir süre kışla olarak kullanılmış, daha sonra net olarak bilinmeyen bir tarihte camiye çevrilmiştir. 1991 yılında bir onarım geçirmiş, 2012-2013 yıllarında, özgün detaylarını kaybetmiş olması sebebiyle restore edilmiştir.					

Çizelge D.29 (devam) : Arnavutköy Osmanlı Kilise Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER					
TARİHSEL ÖNEM:	Mübadele dönemini simgeleyen değerli bir kilise-camidir.		ISITMA SİSTEMİ : +	SU : +				
PLAN :	Doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen plan şemalı kilise yapısı, narteks, naos ve yan neflerden oluşmaktadır. Bazilikal planlı üç nefli kilise-caminin nefleri beşer adet iki sıra halinde sütun ile ayrılmaktadır. Sütunlar birbirine doğu-batı yönünde basık kemerlerle, kuzey-güney ve doğu-batı yönünde çelik gergilerle bağlanmıştır. Yapının batısındaki narteks bölümü, giriş ve iki yanında kadınların namaz kılması için ayrılmış, tek kat yüksekliğinde birer odadan oluşmaktadır. Bu bölümlerin üzeri kadınlar mahfili olarak kullanılmaktadır.		KANALİZASYON : +	ELEKTRİK : +				
CEPHE:	Yapının cepheleri moloz taş ile inşa edilmiş olup ve sıvasızdır. Köşelerinde kesme taş kullanılmıştır. Batı cephesindeki üçgen alınlıklı giriş kapısı demir olup kemerli bir açıklığa sahiptir. Bu cephede kapının iki yanında birer kemerli pencere, üst kotta üç dikdörtgen pencere mevcuttur. Batı cephesinde saçak kotu hizasında yapıyı dolanan silme, üçgen alınlık oluşturmuştur. Bu alınlık sıvalı olup ortasında yuvarlak bir pencere vardır. Caminin doğu cephesinde, alt kotta kilisenin kesme taş apsis bölümü dışarı çıkıntılıdır. Bu bölüm üzerinde orta aksta bir pencere mevcuttur. Apsisin sağ ve solunda da eskiden pencere olduğu, günümüzde kapatıldığı kullanılan farklı taşlardan anlaşılmaktadır. Doğu cephesinin üst kotunda da üç pencere vardır ve bu cephede de alınlık kısmında bir yuvarlak pencere mevcuttur. Kuzey ve güney cephelerde alt kotta dört, üst kotta bir pencere vardır. Minare güney cephesindedir.		ÖZGÜN KULLANIM : Kilise					
BEZEME:	Yapıda bezeme mevcut değildir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami					
İÇ YAPI	İç mekanda, yapının güneydoğu köşesine ahşap bir mihrap, güney duvarı üzerine de minber eklenmiştir. Giriş kapısının üzerinde kadınlar mahfili yapılmıştır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami					
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Cami, beden duvarlarında moloz taş, köşelerde kesme taş kullanılarak inşa edilmiştir. İç mekanda kadınlar mahfili ve tavanlar ahşaptır.		HAZIRLAYAN: Sezgi Giray Küçük	TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:					
DEĞİŞİMLER:			UYGULAMA PLANI:					
YAYIN DİZİNİ:			KURUL KARARLARI:					
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2011 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporu. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 			EKLER:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			RAPOR: Var					
			FOTOĞRAF : Var					
			RÖLÖVE : Var					
			RESTORASYON PROJESİ: Var					
			HARİTA: Var					
			KİTABE: Yok					
VAKFİYE: Yok								

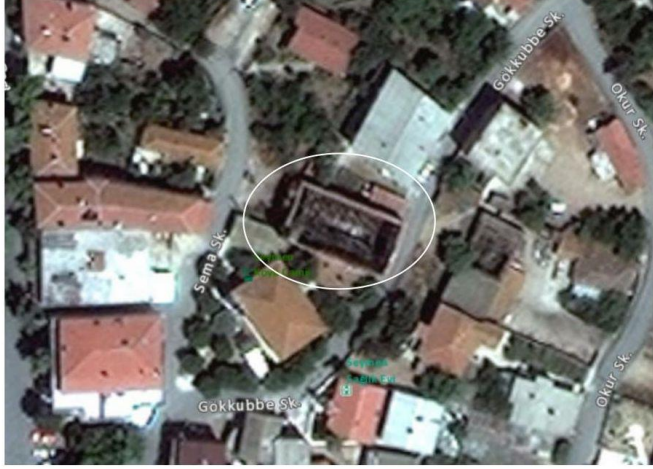

Çizelge D.30 : Silivri Değirmenköy Kilise Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 30	
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İL: İstanbul	İLÇESİ: Silivri	MAHALLE / MEVKİ: Değirmenköy Köyü			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Eski Köyü Sokağı		PAFTA: 41	ADA: -	PARSEL: 9019	KORUMA DERECESESİ: 1	
ADI: Eski Değirmenköy Kilisesi	YAPTIRAN: Bilinmiyor	YAPIM TARİHİ: 1896		ÜSLUP:		
	YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok		
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatlı, kiremit örtülü bir yapıdır. Günümüzde oldukça harap durumdadır.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: Kötü	TAŞIYICI YAPI DURUMU: Kötü	CEPHE DURUMU: Kötü	ÖRTÜ DURUMU: Kötü	İÇ YAPI DURUMU: Kötü	BEZEME DURUMU: Kötü	RUTUBET DURUMU: Kötü
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF			
						
GÖZLEMLER: Köyün heyelan sebebiyle taşınmasıyla (1960) kullanım dışı kalan kilise-caminin içerisinde define aranmış, yapı oldukça tahrip edilmiştir. Yapının, kilise olarak restorasyonu onaylanmış, uygulama henüz başlamamıştır.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Değirmenköy Tüzel Kişiliği			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Değirmenköy Tüzel Kişiliği			
YAPILAN ONARIMLAR: Mübadele sonrası, Rum kilisesi camiye çevrilmiş, 1948'de yeni cami yapılıncaya kullanım dışı kalmıştır. 1940'ların sonunda okul olarak kullanılan yapı, köyün heyelan sebebiyle taşınması ile atıl kalmıştır. 2014 yılında projesi onaylanmış, henüz uygulamaya başlanmamıştır.						

Çizelge D.30 (devam) : Silivri Değirmenköy Kilise Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	Mübadele dönemini simgeleyen değerli bir kilise-camidir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +				
PLAN :	Doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen plan şemalı kilise yapısı, narteks, naos ve yan neflerden oluşmaktadır. Bazilikal planlı üç nefli kilise-caminin nefleri dörder adet iki sıra halinde sütun ile ayrılmaktadır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +				
CEPHE:	Caminin dış duvarları moloz taş ve tuğla ile almaşık teknikte örülmüş olup sıvasızdır. Binanın köşelerinde kesme taşlar mevcuttur. Yapının tuğla kirpi saçakları, çatı örtüsü, girişlemeleri, zemin ve çatı altı kaplamaları tamamen kaybolmuştur. Batı cephesindeki girişi üç kemer ile vurgulanmıştır. Bu cephede biri orta aksta ve çatıya yakın, diğerlerinden küçük olmak üzere toplam beş pencere vardır. Doğu cephesinde apsis dışarı çıkıntılı olup iki yanında birer pencere, güney cephesinde sekiz, kuzey cephesinde yedi pencere mevcuttur.		ÖZGÜN KULLANIM : Kilise						
BEZEME:	Yapıda bezeme mevcut değildir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Kullanılmıyor						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	Günümüzde yapı oldukça harap durumda olup iç mekanda, okul yapıldığı dönemde inşa edilmiş betonarme merdivenler ve ek döşemeler vardır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Kilise						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Cami, beden duvarlarında almaşık örgü, köşelerde kesme taş kullanılarak inşa edilmiştir. Doğramaları mevcut değildir. Özgün ahşap tavanları yer yer görülebilmektedir.		HAZIRLAYAN: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap, tuğla	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER:			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:			KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2014 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporu. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 		RAPOR: Var			NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var							
		RÖLÖVE : Var							
		RESTORASYON PROJESİ: Var							
		HARİTA: Var							
		KİTABE: Yok							
		VAKFIYE: Yok							
			İLGİLİ ENVANTER NO:						



Çizelge D.31 : Silivri Seymen Köyü Kilise Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ				ANIT	ENVANTER NO: 31
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ					
İLİ: İstanbul	İLÇESİ: Silivri	MAHALLE / MEVKİ: Seymen Köyü			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Gök kubbe Sokağı, No: 3/1		PAFTA: 24	ADA:	PARSEL: 1614	KORUMA DERECESESİ: 1	
ADI: Seymen Eski Cami	YAPTIRAN: Bilinmiyor		YAPIM TARİHİ: 1896		ÜSLUP:	
	YAPAN: Bilinmiyor		KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kiremit örtülü bir yapıdır. Günümüzde oldukça harap durumdadır.						
KORUNMUŞLUK DURUMU: Kötü	TAŞIYICI YAPI DURUMU: Kötü	CEPHE DURUMU: Kötü	ÖRTÜ DURUMU: Kötü	İÇ YAPI DURUMU: Kötü	BEZEME DURUMU: Kötü	RUTUBET DURUMU: Kötü
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF			
						
GÖZLEMLER: Yakınına yeni bir cami inşa edilince, Seymen Kilise-camisi kullanım dışı kalmıştır. Günümüzde çatısı olmadığından dış koşullara açıktır.						
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Seymen Köyü Tüzel Kişiliği			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Seymen Köyü Tüzel Kişiliği			
YAPILAN ONARIMLAR: Caminin geçmiş dönem onarımlarına ilişkin herhangi bir bilgi edinilememiştir.						

Çizelge D.31 (devam) : Silivri Seymen Köyü Kilise Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	Mübadele dönemini simgeleyen değerli bir kilise-camidir. Harap durumda olduğundan, yapım tekniği hakkında bilgi vermektedir.		ISITMA SİSTEMİ : -		SU : -				
PLAN :	Doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen plan kilise, naos, giriş ve ana ibadet bölümlerinden oluşmaktadır. Bazilikal planlı, üç nefli kilise-caminin nefleri dörder adet iki sıra halinde sütun ile ayrılmaktadır.		KANALİZASYON : -		ELEKTRİK : -				
CEPHE:	Kilise-caminin kuzey duvarında dört niş ve bir pencere, güney duvarlarında dört niş ve bir kapı bulunmaktadır. Batı duvarının orta aksında giriş kapısı ve bunun sağında ve solunda eşit boyutlarda birer pencere ve kuzey duvara yakın, bir kapı bulunmaktadır. Günümüzde mevcut olmayan apsisin kemer izinin görüldüğü doğu cephesinde bugün üç pencere yer almaktadır. Ortadaki pencere, apsisin kapatılmasıyla örülen duvar üzerindedir. Bu duvarın üstünde ise kapatılmış bir pencere mevcuttur.		ÖZGÜN KULLANIM : Kilise						
BEZEME:	Camiye dönüştürüldüğü dönemde eklendiği düşünülen kalemişi motifler duvarlarda görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Kullanılmıyor						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	Günümüzde yapı oldukça harap durumda olup iç mekanda, camiye çevrildiği dönemde eklenen mihrap ve batı kısmındaki kadınlar mahfilinin birkaç parke döşemesi vardır.		ÖNERİLEN KULLANIM:						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Cami, beden duvarlarında taş ve tuğla birlikte kullanılmıştır. Yapı yangın geçirdiğinden bazı ahşap öğeleri yanmış olup yerinde durmaktadır. Bunlar, çatı strüktüründeki mertekler ve ahşap dikme etrafına dalların sarılması ve harçla sıvanmasıyla oluşmuş sütunlardır.		HAZIRLAYAN: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap, tuğla	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER:			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:			KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 		RAPOR: Yok			NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var							
		RÖLÖVE : Var							
		RESTORASYON PROJESİ: Yok							
		HARİTA: Var							
		KİTABE: Yok							
		VAKFIYE: Yok							
					İLGİLİ ENVANTER NO:				

Çizelge D.32 : Arnavutköy Boğazköy Kilise Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 32	
TÜRKİYE		KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ						
İLİ: İstanbul		İLÇESİ: Arnavutköy		MAHALLE / MEVKİ: Boğazköy Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Milli Egemenlik Caddesi, No: 10				PAFTA: 2	ADA:	PARSEL: 678	KORUMA DERECEŚİ: 1	
ADI: Boğazköy Camisi (Aya Triyada Kilisesi)		YAPTIRAN: Bilinmiyor		YAPIM TARİHİ: 1907		ÜSLUP:		
		YAPAN: Bilinmiyor		KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok		
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kiremit örtülü bir yapıdır. Günümüzde restorasyon sürecindedir.								
KORUNMUŞLUK DURUMU: Kötü		TAŞIYICI YAPI DURUMU: Orta	CEPHE DURUMU: Orta	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: Orta	BEZEME DURUMU: Orta	RUTUBET DURUMU: Orta	
VAZİYET PLANI					FOTOĞRAF			
								
GÖZLEMLER: Yapı günümüzde restorasyon sürecindedir.								
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Arnavutköy Belediyesi					BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Arnavutköy Belediyesi			
YAPILAN ONARIMLAR: Mübadele sonrası camiye çevrilen kilise yapısına, 1956 yılında betonarme minare inşa edilmiştir. 1978'de kilisenin batısına yeni bir cami inşa edildikten sonra kullanım dışı kalan yapıya 2002 yılında betonarme ara kat ilave edilmiş, üst katı yeni camiye bağlanmış, alt katı depo olarak kullanılmaya başlanmıştır. 2013 yılında restorasyon süreci başlamış günümüzde (2015) devam etmektedir.								

Çizelge D.32 (devam) : Arnavutköy Boğazköy Kilise Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER				
TARİHSEL ÖNEM:	Mübadele dönemini simgeleyen değerli bir kilise-camidir.		ISITMA SİSTEMİ : +	SU : +			
PLAN :	Boğazköy Kilise-camisi, doğu-batı doğrultusunda T planlı bir yapıdır. Narteks, naos ve yan neflerden oluşmaktadır. Narteks denilen giriş bölümü, ana dikdörtgen kütlede kuzey ve güneyde yaklaşık 2.4 m çıkıntı yapmaktadır. Bazilikal plan tipindeki kilise yapısı üç nefli olup bu nefler, iki sıra altışar adet yığma sütunla ayrılmaktadır. Sütunlar birbirine doğu batı yönünde basık kemerlerle, doğu-batı ve kuzey-güney yönünde çelik gergilerle bağlanmışlardır.		KANALİZASYON : +	ELEKTRİK : +			
CEPHE:	Restitüsyon araştırmalarına göre, cephe sıvanmadan restore edilecektir. Narteks bölümü iki katlı olup alt ve üst kotta iki sıra pencereye sahiptir. Kilise ana mekanı ise tek sıra pencerelerden oluşmaktadır. Batı cephesindeki kemerli giriş açıklığı mermer ile vurgulanmış olup giriş kapısı demirdir. Kapının üzerindeki mermer alınlıkta, silik olarak "tarih" anlamındaki "ETO" yazısı görülmektedir ancak yapının tarihi okunamamaktadır. Bu cephede altısı alt kotta altısı üst kotta olmak üzere oniki pencere vardır. Kuzey ve güney cephelerinde ikisi giriş mekanında, dördü ibadet mekanında olmak üzere altı pencere vardır. Doğru duvarı, yan parseldeki cami ile birleştirilmek için yıkılmıştır ancak restorasyon ile temel izlerinden apsise ve bu duvara ulaşılmış olup yeniden inşa edilecektir. Minaresi kuzey duvarındadır.		ÖZGÜN KULLANIM : Kilise				
BEZEME:	Giriş kapısı üzerinde ve iç mekanda duvarlarda ve mihrap çevresinde kalemişi bezemeler görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Restorasyon sürecinde				
İÇ YAPI ELEMANLARI:	Günümüzde yapı restorasyon sürecinde olduğundan minber veya mihrap görülememektedir. Ancak restorasyon sonrası apsisin içine güneydoğu yönüne mihrap ve doğu duvarına minber konulacaktır. Yapıdaki sütun başlıkları kartonpiyer tekniğiyle korint stilinde tasarlanmıştır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Almaşık duvar örgülü yapının köşeleri kesme taş ile vurgulanmıştır.		HAZIRLAYAN: Sezgi Giray Küçük	TARİH: 1.4.2015			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap, tuğla	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:				
DEĞİŞİMLER:			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:	KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2013 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporu. 		RAPOR: Yok	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var					
		RÖLÖVE : Var					
		RESTORASYON PROJESİ: Yok					
		HARİTA: Var					
		KİTABE: Yok					
		VAKFİYE: Yok					
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

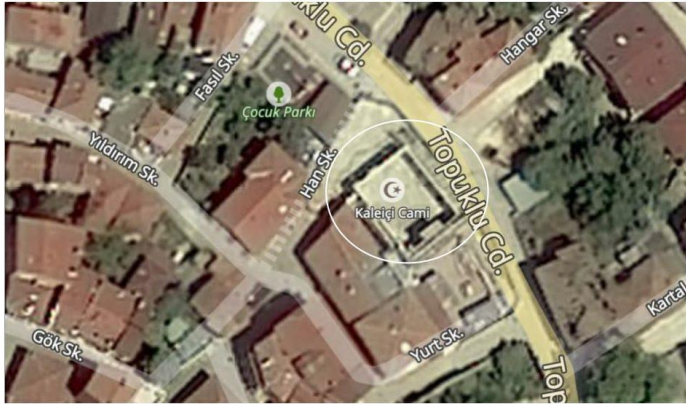

Çizelge D.33 : Silivri Selimpaşa Kilise Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO: 33
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				
İL: İstanbul	İLÇESİ: Silivri	MAHALLE / MEVKİ: Selimpaşa Mahallesi		HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Büyük Cami Sokak, No: 20		PAFTA: 55	ADA:	PARSEL: 5851	KORUMA DERECESİ: I
ADI: Selimpaşa Tarihi Eski Cami (Aya Yorgi Kilisesi)	YAPTIRAN: Bilinmiyor	YAPIM TARİHİ: Bilinmiyor		ÜSLUP:	
	YAPAN: Bilinmiyor	KİTABE: Yok		VAKFIYE: Yok	
GENEL TANIM: Taş duvarlı, ahşap kırma çatılı, kurşun örtülü bir yapıdır.					
KORUNMUŞLUK DURUMU: İyi	TAŞIYICI YAPI DURUMU: İyi	CEPHE DURUMU: İyi	ÖRTÜ DURUMU: İyi	İÇ YAPI DURUMU: İyi	BEZEME DURUMU: İyi
VAZİYET PLANI			FOTOĞRAF		
					
GÖZLEMLER: Günümüzde cami olarak kullanılan yapı, 2007 onay tarihli restorasyon projesine göre restore edilmiştir ve oldukça bakımlıdır.					
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Silivri Belediyesi			BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Silivri Belediyesi		
YAPILAN ONARIMLAR: 1960'ların sonunda, yeni cami inşa edilince giriş kısmına yeni mekanlar eklenmiş ve kooperatif olarak kullanılmıştır. 2007 yılında restore edilmiştir.					

Çizelge D.33 (devam) : Silivri Selimpaşa Kilise Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER						
TARİHSEL ÖNEM:	Mübadele dönemini simgeleyen değerli bir kilise-camidir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +				
PLAN :	Selimpaşa Kilise-camisi dikdörtgen planlı, tek şahınlı küçük bir yapıdır. Narteks veya yan nefleri yoktur. Giriş kapısının önünde ahşap bir rüzgarlık yapılmıştır.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +				
CEPHE:	Caminin cepheleri moloz taş ve tuğla ile alması sistemde inşa edilmiş, köşeleri kesme taş ile vurgulanmıştır. Batı cephesinden girilen kilise-caminin bu cephesine bir giriş mekanı eklenmiştir. Üst kotta üç pencere yer almaktadır. Giriş kapısı ve pencerelerin sövelerinde kesme taş kullanılmıştır. Doğu cephesinde yarım daire planlı apsisin tümü düzgün kesme taşlarla inşa edilmiş, üst örtüsü ise ana çatı seviyesinin altında tutulmuştur. Apsis üzerinde iki pencere, üst kotta üç pencere yer almaktadır. Kuzey ve güney cephelerde üç adet kemerli, söveli, lokma parmaklıklı pencere mevcuttur.		ÖZGÜN KULLANIM : Kilise						
BEZEME:	Caminin iç mekanında kalemîşi bezeme mevcut değildir. Ancak kuzey ve güney cephelerinde, pencere aralarında, sıvalı, volütlü sütun görüntüsünde pilasterler görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Cami						
İÇ YAPI ELEMANLARI:	İç mekanda apsis çıkıntısının içine güneydoğu yönünde mihrap eklenmiştir. Yine bu duvar üzerinde minber ve vaaz kürsüsü mevcuttur. Cami içerisinde doğu duvarında iki adet niş yer almaktadır. Giriş kapısının üzerinde, batı cephesinde, kadınlar mahfili mevcuttur.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami						
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Alması duvar örgülü yapının köşeleri kesme taş ile vurgulanmıştır. Kadınlar mahfili ve tavanlarda ahşap kullanılmıştır.		HAZIRLAYAN: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 5.7.2015				
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:				
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap, tuğla	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma kârgir	TAPU KAYDI:						
DEĞİŞİMLER: Mübadele sonrası kilise bir süre boş kalmış, 1933 yılında minber, mihrap ve minare eklenerek cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1960'ların sonunda Selimpaşa'da yeni bir cami inşa edilmesiyle kullanım dışı kalmış, daha sonra Belediye'nin mülkiyetine girerek Tarım Kalkınma Kooperatifi olarak kullanılmıştır. Bu süreçte yapının mimarisinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Ön cepheye pencere açılmış, yapının kuzeybatısına, büro amacıyla bir oda eklenmiştir. Bir süre sonra yapı tekrar kullanılmaz olmuş, 1969 yılında gübre deposu olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1983'te caminin minaresinin külahına yıldırım isabet etmiş, minarede bir metre boyunda bir çatlak oluşmuş, şerefe hasar görmüş, yapı kullanılmaz hale gelmiştir. Bu süreçte işlevsiz kalan yapı tekrar depo olarak kullanılmaya başlanmıştır. 2002 yılında restorasyon projesi onaylanmış ancak restore edilmemiş, 2007 yılında ayrı bir proje tekrar onaylanmış ve yapı restore edilmiştir.			UYGULAMA PLANI:						
YAYIN DİZİNİ:			EKLER:		KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi belgeleri ve 2007 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporu. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. 			RAPOR: Var		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
			FOTOĞRAF : Var						
			RÖLÖVE : Var						
			RESTORASYON PROJESİ: Var						
			HARİTA: Var						
			KİTABE: Yok						
			VAKFIYE: Yok						
			İLGİLİ ENVANTER NO:						

Çizelge D.34 : Çatalca Kaleiçi Camisi anıt fişi.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT		ENVANTER NO: 34	
TÜRKİYE		KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ						
İLİ: İstanbul		İLÇESİ: Çatalca		MAHALLE / MEVKİ: Kaleiçi Mahallesi			HARİTA NO:	
SOKAK VE KAPI NO: Han Sokağı, No: 1				PAFTA: 2	ADA: 36	PARSEL:	KORUMA DERECESESİ: 1	
ADI: Kaleiçi Camisi		YAPTIRAN: Bilinmiyor		YAPIM TARİHİ: 1955		ÜSLUP:		
		YAPAN: Bilinmiyor		KİTABE: Yok		VAKFİYE: Yok		
GENEL TANIM: Günümüzde restorasyon sürecinde olan caminin beden duvarları raspa edildikten sonra betonarme kolon kiriş sistemi açığa çıkmıştır. Çatısı mevcut değildir.								
KORUNMUŞLUK DURUMU: Kötü		TAŞIYICI YAPI DURUMU: Kötü	CEPHE DURUMU: Kötü	ÖRTÜ DURUMU: Yok	İÇ YAPI DURUMU: Kötü	BEZEME DURUMU: Kötü	RUTUBET DURUMU: Orta	
VAZİYET PLANI					FOTOĞRAF			
								
GÖZLEMLER: Cami uzun süredir restorasyon sürecindedir. 1955 yılında inşa edilmiş caminin, eskiden burada bulunan kilisenin taşlarıyla yapıldığı düşünülmektedir.								
BUGÜNKÜ SAHİBİ: Çatalca Belediyesi					BAKIMINDAN SORUMLU KURULUŞ: Çatalca Belediyesi			
YAPILAN ONARIMLAR: Cami 1983, 1999 sonrası ve 2008 yıllarında çeşitli onarımlar görmüş ve günümüzdeki biçimini almıştır.								

Çizelge D.34 (devam) : Çatalca Kaleiçi Camisi anıt fişi.

YAPININ AYRINTILI TANIMI			TEKNİK BİLGİLER				
TARİHSEL ÖNEM:	1894 depreminde yıkılıp 1898'de yeniden inşa edilen Aya Yorgi Kilisesi'nin taşları ile, betonarme kolon giriş sistemi kullanılarak yapılmış olan cami, 1955 yılında inşa edilmiştir.		ISITMA SİSTEMİ : +		SU : +		
PLAN :	Dikdörtgen planlı cami, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda inşa edilmiştir. Restorasyon öncesi betonarme kubbeli ana mekan ve üç birimli, kubbeli son cemaat yerinden oluşmaktayken, KVKBK tarafından onaylanan restorasyon projesine göre cami yine dikdörtgen planlı kalacak ve kırma çatılıya çevrilecektir.		KANALİZASYON : +		ELEKTRİK : +		
CEPHE:	Günümüzde caminin batı cephesinde beş, doğu cephesinde üç, kuzey ve güney cephelerinde iki sıra altta ve üstte pencere vardır. Üst kattaki pencereler kemerli, alt kattakiler düz atkılıdır. Kuzey ve doğu cephelerinden camiye giriş kapısı mevcuttur.		ÖZGÜN KULLANIM : Cami				
BEZEME:	Raspa yapılmayan duvarlarda, restorasyon öncesinde yapılmış kalemişleri görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Restorasyon sürecinde				
İÇ YAPI ELEMANLARI:	Restorasyon süreci sebebiyle, yapının mihrabı, kontrplak levha ile geçici olarak kapatılmıştır. Minber mermer olup güneydoğu duvarı üzerine yer almaktadır.		ÖNERİLEN KULLANIM: Cami				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yapının taşıyıcı sistemi betonarme, duvar örgüsü moloz taşlıdır. Pencere boşluklarının çevresi tuğla ile örülmüştür.		HAZIRLAYAN: Sezgi Giray Küçük		TARİH: 28.8.2016		
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:		
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Taş, ahşap, tuğla	YAPIM TEKNİĞİ: Betonarme taşıyıcı, moloz taş duvar örgüsü	TAPU KAYDI:				
DEĞİŞİMLER:			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:	KURUL KARARLARI:				
<ul style="list-style-type: none"> Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri. İstanbul 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2013 tarihli rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi ve raporu. 		RAPOR: Yok	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF : Var					
		RÖLÖVE : Var					
		RESTORASYON PROJESİ: Var					
		HARİTA: Var					
		KİTABE: Yok					
		VAKFIYE: Yok					
			İLGİLİ ENVANTER NO:				



EK E

Çizelge E.1 : Çatalca Vilayeti içerisindeki kırma çatılı kırsal alan camileri restitüsyonlarının mimari analizi.

İnşa dönemi	İlçe	Ada	Pafta	Parsel	Caminin Adı	İnşa Tarihi	Eni (m)	Harim Boyu (m)	Son Cemaat mekanı (m)	İlave mekan (m)	Tüm Boyu (m)	En/Boy Oranı	Alanı (m ²)	Çatı üst örtüsü	Harimin Tavan Yüksekliği (m)	Duvar Kalınlığı (m)	Dış Cephe Malzemesi	Minare Yüksekliği (m)
Fetih dönemi (15.yy)	KÜÇÜKÇEKMECE		11	1876	Küçükçekmece Fatih Camisi	Fetih Dönemi	13.9	10.8	3.8	-	14.6	0.95	203	Marsilya Kiremit	5.2	0.66	Sıva ve boya	15.7
	BÜYÜKÇEKMECE		11	1896	Büyükçekmece Fatih Camisi	Fetih Dönemi	11.1	9.4	4	-	13.4	0.83	149	Alaturka Kiremit	4.9	0.75-0.8	Moloz taş	20
16. yy	BÜYÜKÇEKMECE		29	1517	İmaret Camisi (Dizdariye Camisi)	15.yy-16.yy	7.5	9	4	-	13	0.58	98	Alaturka Kiremit	4.9	0.85-0.9	Moloz taş	17.3
	SİLİVRİ		21	2609	Cedid Ali Paşa Camisi	1552	11.4	11.3	3.6	-	14.9	0.76	170	Marsilya Kiremit	6.2	1	Moloz taş	21.2
	BÜYÜKÇEKMECE	341		9	Sokollu Mehmed Paşa Mescit Camii	1566-67	10.9	8.5	4.2	-	12.7	0.86	138	Kurşun	4.1	0.8	Almaşık (1 sıra kesme taş 2 sıra tuğla)	7.3
	ÇATALCA		17	676	Baba Nakkaş Camii	1581	16.7	9.4	4.27	3.8x14.8	19.2	0.87	-	Kurşun	5.8	0.85	Moloz Taş	18.2
17. yy	ÇATALCA		5	413	Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi	17. yy	9.8	10.4	3.5	-	13.9	0.7	136	Marsilya Kiremit	4.6	0.75-0.9	Sıva ve boya	18.3
19. yy	ARNAVUTKÖY		4	358	Karaburun Camii	1819	11.3	11.8	3.4	-	15.2	0.74	172	Kurşun	5	0.8	Sıva ve boya	19.9
	ARNAVUTKÖY		7-8	82	Yassıören Köyü Camii	1838-39	11.8	10.7	4.5	-	15.2	0.78	180	Kurşun	4.7	0.81-0.93	Moloz Taş	16.4
	BAŞAKŞEHİR		1	163	Şamlar Köyü Camii	1839	8.9	15	3.9	-	18.9	0.47	169	Marsilya Kiremit	5.6	0.77	Moloz Taş	18.7
	ARNAVUTKÖY		8	1532	Haraççı Cami	1888-89	8.9	11.2	3.5	-	14.7	0.6	131	Marsilya Kiremit	4.3	0.6	Sıva ve boya	13.8
	SİLİVRİ		80	4918	Ali Paşa Mahallesi Camisi	1893	9.3	14.3	-	-	14.3	0.65	133	Marsilya Kiremit	5.4	82	Sıva ve boya	17
20.yy	SİLİVRİ		16	1647	Kurfalı Köyü Camisi	1922-23	9.1	11.7	3.5	-	15.2	0.6	138	Marsilya Kiremit	3.9	0.7-0.75	Sıva ve boya	9

Çizelge E.1 (devam) : Çatalca Vilayeti içerisindeki kırma çatılı kırsal alan camileri restitüsyonlarının mimari analizi.

İnşa dönemi	İlçe	Ada	Pafta	Parsel	Caminin Adı	İnşa Tarihi	Eni (m)	Harim Boyu (m)	Son Cemaat mekanı (m)	İlave mekan (m)	Tüm Boyu (m)	En/Boy Oranı	Alanı (m ²)	Çatı üst örtüsü	Harimin Tavan Yüksekliği (m)	Duvar Kalınlığı (m)	Dış Cephe Malzemesi	Minare Yüksekliği (m)
Tarihi net olarak bilinmeyen camiler	ÇATALCA		11	948	İnceğiz Köyü Anıt Camii		15.4	10	5	-	14.5	1.06	230	Kurşun	3.7	0.95	Almaşık (1 sıra kesme taş 2 sıra tuğla)	22.4
	SİLİVRİ		80	5036	Ali Paşa Camisi		13.7	11	5.2	-	16.2	0.84	221.94	Marsilya Kiremit	5.1	0.9	Almaşık (2 sıra kesme taş 3 sıra tuğla)	18.2
	ÇATALCA	98		31	Oruç Gazi Mescidi (Mescit Camisi)		9.4	13.5	2.9	-	16.4	0.57	154.16	Alaturka Kiremit	3.3	0.82	Sıva ve boya	13.3
	SİLİVRİ		4	75	Danamandıra Veysel Karani Camisi		7.9	10.6	2	-	10.6	0.74	83.74	Marsilya Kiremit	3.9	0.6	Sıva ve boya	10.9
	BÜYÜKÇEKMECE	189		4	Çakmaklı Camisi		6	7.1	-	-	12.9	0.46	77	Marsilya Kiremit	3	0.7	Sıva ve boya	8.4
	ESENYURT	1167		10	Esenyurt Kasap Sinan Camisi (Tarihi Merkez Camisi)		11	10.6	4.3	-	14.9	0.73	163.9	Kurşun	5	0.85-0.91	Almaşık (3 sıra moloz taş 1 sıra tuğla)	13
	SİLİVRİ		7	402	Bekirli Camisi		8.1	11.1	3.8	-	14.9	0.54	120.69	-	-	0.8-0.85	Kesme taş	11
	ARNAVUTKÖY		8	834	Hadımbaba Cami	1899 öncesi	9.4	19.3	4	6x4.3	23.3	0.40	219.02	Alaturka Kiremit	4	0.6-0.65	Sıva ve boya	14.5
	SİLİVRİ		41	9005	Değirmenköy Camisi		18	12	4.3	-	16.3	1.1	294	-	4.3	0.65	Sıva ve boya	13

Çizelge E.2 : Çatalca Vilayeti içerisindeki günümüze ulaşamamış tarihi camilerin mevcut minarelerinin mimari analizi.

İlçe	Köy adı	Cami-Mescit adı	Ada	Pafta	Parsel	İnşa Tarihi	Gövde Malzemesi	Külâh Malzemesi	Kaide boyutları (mxm)	Şerefe kotu (m)	Minare Yüksekliği (m)
ÇATALCA	Baba Nakkaş	Dizdariye Mescidi		18	905	Bilinmiyor	Kesme Taş	Kesme Taş	1.95 x 1.96	4.7	7.74
ÇATALCA	Dağyenice	Dağyenice Camisi		8	792	1812-13	Kesme Taş	Kesme Taş	1.55 x 2.00	6.1	12.8

Çizelge E.3 : Çatalca Vilayeti içerisindeki kubbeli camilerin mimari analizi.

İnşa dönemi	İlçe	Ada	Pafta	Parsel	Caminin Adı	İnşa Tarihi	Harim Boyutları (mxm)	Son Cemaat yeri boyutları (m x m)	Tabhane boyutları (m x m)	Alanı (m2)	Çatı üst örtü tipi ve malzemesi	Duvar Kalınlığı (m)	Kubbe Çapı (m)	Dış Cephe Malzemesi	Minare Yüksekliği (m)
16.yy	SİLİVRİ	31		19	Piri Mehmed Paşa Camisi	1530	11.6 x 12.2	24.7 x 6.5	5 x 5.6	530	Kubbeli, Kurşun	1.15-1.45	12	Kesme Taş	35.5
	ÇATALCA		19	1	Ali Paşa Camisi	1551-1558	11 x 10.9	13.4 x 4.4	-	275	Kubbeli, Kurşun	1.3-1.5	11	Almaşık	25.8
	ÇATALCA	98		31	Ferhad Paşa Camisi	1575-1588	9 x 9.2	18.7 x 7.5		254	Kubbeli, Kurşun	36892	9	Kesme Taş	25

Çizelge E.4 : Çatalca Vilayeti içerisindeki tarihi camilerin ve minarelerin mimari analizi.

İnşa dönemi	Cami sınıflandırması	İlçe	Ada	Pafta	Parsel	Caminin Adı	İnşa Tarihi	Harim Boyutları (m x m)	Son Cemaat mekanı (m)	Alanı (m2)	Üst örtü tipi	Çatı üst örtüsü	Duvar Kalınlığı (m)	Dış Cephe Malzemesi	Minare Yüksekliği (m)
Fetih dönemi (15.yy)	Çatılı C.	Küçükçekmece		11	1876	Küçükçekmece Fatih Camisi	Fetih Dönemi	10.8 x 13.9	3.8 x 13.9	203	Çatı	Marsilya Kiremit	0.66	Moloz taş	15.7
		Büyükçekmece		11	1896	Büyükçekmece Fatih Camisi	Fetih Dönemi	9.4 x 11.1	4 x 11.1	149	Çatı	Alaturka Kiremit	0.75-0.8	Moloz taş	20
16. yy	Çatılı Camiler	Büyükçekmece		29	1517	İmaret (Dizdariye) Camisi	15.yy-16.yy	9 x 7.5	4 x 7.5	98	Çatı	Alaturka Kiremit	0.85-0.9	Moloz taş	17.3
		Silivri		21	2609	Cedid Ali Paşa Camisi	1552	11.3 x 11.4	3.6 x 11.4	170	Çatı	Marsilya Kiremit	1	Moloz taş	21.2
		Büyükçekmece	341		9	Sokollu Mehmed Paşa Camisi	1566-67	8.5 x 10.9	4.2 x 10.9	138	Çatı	Kurşun	0.8	Almaşık (1 sıra kesme taş 2 sıra tuğla)	7.3
		Çatalca		17	676	Baba Nakkaş Camisi	1581	9.4 x 16.7	4.27 x 16.7	-	Çatı	Kurşun	0.85	Moloz taş	18.2
	Kubbeli C.	Silivri	31		19	Piri Mehmed Paşa Camisi	1530	11.6 x 12.2	24.7 x 6.5	530	Kubbe	Kurşun	1.15-1.45	Kesme taş	35.5
		Çatalca		19	1	Ali Paşa Camisi	1551-1558	11 x 10.9	13.4 x 4.4	275	Kubbe	Kurşun	1.3-1.5	Almaşık (3 sıra kesme taş 4 sıra tuğla)	25.8
		Çatalca	98		31	Ferhad Paşa Camisi	1575-1588	9 x 9.2	18.7 x 7.5	254	Kubbe	Kurşun	1.01.2001	Kesme taş	25
17. yy	Çatılı C.	Çatalca		5	413	Kalfaköy Şeyh Sinan Camisi	1623	10.4 x 9.8	3.5 x 9.8	136	Çatı	Marsilya Kiremit	0.75-0.9	Sıva ve boya	18.3
19. yy	Çatılı Camiler	Arnavutköy		4	358	Karaburun Camisi	1819	11.8 x 11.3	3.4 x 11.3	172	Çatı	Kurşun	0.8	Sıva ve boya	19.9
		Arnavutköy		7-8	82	Yassıören Köyü Camisi	1838-39	10.7 x 11.8	4.5 x 11.8	180	Çatı	Kurşun	0.81-0.93	Moloz taş	16.4
		Başakşehir		1	163	Şamlar Köyü Camisi	1839	15 x 8.9	3.9 x 8.9	169	Çatı	Marsilya Kiremit	0.77	Moloz taş	18.7
		Arnavutköy		8	1532	Haraççı Camisi	1888-89	11.2 x 8.9	3.5 x 8.9	131	Çatı	Marsilya Kiremit	0.6	Sıva ve boya	13.8
		Silivri		80	4918	Ali Paşa Mahallesi Camisi	1893	14.3 x 9.3	-	133	Çatı	Marsilya Kiremit	0.82	Sıva ve boya	17
	Kilise-Camiler	Silivri		24	2559	Tarihi Ortaköy Camisi	1831	13.2 x 20.3	-	302	Çatı	Kurşun	0.8	Almaşık (moloz taş ve 2 sıra tuğla), köşeler kesme taş	18.4
		Arnavutköy		F21 D10 B2D	373	Osmanlı Camisi	1885	14.7 x 19	3.6 x 14.9	404	Çatı	Marsilya Kiremit	0.8	Moloz taş, köşeler kesme taş	20.3
		Silivri		41	9019	Eski Değirmenköy Kilisesi	1896	14 x 15.3	14 x 7.2	380	Çatı	Marsilya Kiremit	0.74-0.82	Almaşık (moloz taş ve 2 sıra tuğla), köşeler kesme taş	-
		Silivri		24	1614	Seymen Eski Cami	1897	19.3 x 10.6	11.4 x 2.3	244	Çatı	Kiremit	0.8	Tuğla, moloz taş ile onarım	18
Çatalca		8	792	Dağyenice C. Minaresi	1812-13	-	-	-	-	-	-	-	-	12.8	

Çizelge E.4 (devam) : Çatalca Vilayeti içerisindeki tarihi camilerin ve minarelerin mimari analizi.

İnşa dönemi	Cami sınıflandırması	İlçe	Ada	Pafta	Parsel	Caminin Adı	İnşa Tarihi	Harim Boyutları (m x m)	Son Cemaat mekanı (m)	Alanı (m ²)	Üst örtü tipi	Çatı üst örtüsü	Duvar Kalınlığı (m)	Dış Cephe Malzemesi	Minare Yüksekliği (m)
20.yy	Çatılı C.	Arnavutköy		2	678	Boğazköy Camisi	1907	15.8 x 23	3.7 x 18.8	485	Çatı	Marsilya Kiremit	0.85	Moloz Taş	31.8
		Silivri		16	1647	Kurfalı Köyü Camisi	1922-23	11.7 x 9.1	3.5 x 9.1	138	Çatı	Marsilya Kiremit	0.7-0.75	Sıva ve boya	9
Tarihi net olarak bilinmeyen camiler	Çatılı Camiler	Çatalca		11	948	İnceğiz Köyü Anıt Camisi		10 x 15.4	5 x 15.4	230	Çatı	Kurşun	0.95	Almaşık (1 sıra kesme taş 2 sıra tuğla)	22.4
		Silivri		80	5036	Ali Paşa Camisi		11 x 13.7	5.2 x 13.7	222	Çatı	Marsilya Kiremit	0.9	Almaşık (2 sıra kesme taş 3 sıra tuğla)	18.2
		Çatalca	98		31	Oruç Gazi Mescidi (Mescit Camisi)		13.5 x 9.4	2.9 x 9.4	154	Çatı	Alaturka Kiremit	0.82	Sıva ve boya	13.3
		Silivri		4	75	Danamandıra Veysel Karani Camisi		10.6 x 7.9	2 x 7.9	84	Çatı	Marsilya Kiremit	0.6	Sıva ve boya	10.9
		Büyükçekmece	189		4	Çakmaklı Camisi		7.1 x 6	-	77	Çatı	Marsilya Kiremit	0.7	Sıva ve boya	8.4
		Esenyurt	1167		10	Esenyurt Kasap Sinan Camisi (Tarihi Merkez Camisi)		10.6 x 11	4.3 x 11	164	Çatı	Kurşun	0.85-0.91	Almaşık (3 sıra moloz taş 1 sıra tuğla)	13
		Silivri		7	402	Bekirli Camisi		11.1 x 8.1	3.8 x 8.1	121	Çatı	-	0.8-0.85	Kesme taş	11
		Arnavutköy		8	834	Hadımbaba Cami		9.4 x 19.3	4 x 9.4	219	Çatı	Alaturka Kiremit	0.6-0.65	Sıva ve boya	14.5
	Silivri		41	9005	Değirmenköy Camisi		12 x 18	4.3 x 18	294	Çatı	-	0.65	Sıva ve boya	13	
	Kilise C.	Silivri		55	5851	Selimpaşa Tarihi Eski Cami		7.4 x 16.7	-	166	Çatı	Marsilya Kiremit	0.65-0.8	Almaşık (moloz taş ve 3 sıra tuğla), köşeler kesme taş	20
Minare	Çatalca		18	905	Dizdariye M. Minaresi (Yalnız Minare)		-	-	-	-	-	-	-	7.7	



ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Sezgi Giray Küçük
Doğum Tarihi ve Yeri : 20.11.1984, İstanbul
E-posta : sezgi.giray.kucuk@msgsu.edu.tr

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2008, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
- **Yükseklisans** : 2012, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı

MESLEKİ DENEYİM:

- 2007 yılında Güçlü İnşaat A.Ş.'de proje çizimlerinde ve şantiyede çalıştı.
- 2007 yılında Mimari Araştırmalar Ltd. Şti.'de Galatasaray Stadı çizim revizyonlarında ve şantiyede çalıştı.
- 2007-2008 yılları arasında FOM Grup Mimarlık şirketinde hastane ve toplu konut projeleri çizimleri ile keşif, metraj, hakediş hesaplamaları yaptı.
- 2008 yılından günümüze Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, Mimari Restorasyon Programı'nda Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.

DOKTORA TEZİNDEN TÜRETİLEN YAYINLAR, SUNUMLAR:

- **Küçük S. G.,** Eyüpgiller K. K., 2016. Çatalca Vilayeti ndeki Kıрма Çatılı Tarihi Camilerin Mimari Analizi. *III. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*, Mayıs 25-27, 2016 Bakü, Azerbaycan.
- **Küçük S. G.,** Eyüpgiller K. K., 2015. Çatalca Vilayeti'ndeki Tarihi Camilerin Mimari Analizi, *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, 12, 106-119.
- **Küçük S. G.,** Eyüpgiller K. K., (yayına kabul edildi). Çatalca Vilayeti'nde Camiye Çevrilen Kiliselerin Dönüşüm Süreci ve Mimari Analizi. *Megaron*.

- **Küçük S. G.**, 2017. Çatalca, İnceğiz Camisi 1983 Restorasyonu Değerlendirmesi ve Öneriler. *Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu*, Kasım 2-4, 2017 Trabzon, Türkiye.
- **Küçük S. G.** 2017. İstanbul, Çatalca-Kalfaköy'deki Kültür Mirası Değeri Taşıyan Eski Eserlerin Değerlendirilmesi. *3. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu (ISMS)*, Kasım 10-11, 2017 Ankara, Türkiye.

DİĞER YAYINLAR VE SUNUMLAR:

- Orbeyi N., **Küçük S. G.**, Güngör S. S. 2017. Eyüp Silahi Mehmed Bey Mescidi Yapım Evreleri. *Tasarım Kuram(23)*, 83-100. (Kontrol No: 3617670)
- **Küçük S. G.**, Mazlum D. 2017, Karaköy-Kemeraltı Bölgesinde 19. yüzyıldan Günümüze Yaşanan Kentsel ve Toplumsal Gelişim, Dönüşüm Ve Koruma Sorunları. *Tasarım Kuram* (yayına kabul edildi).
- **Küçük S. G.** 2015. The Establishment Story and Conservation Problems of an Industrial Heritage in İstanbul: Sütlüce Slaughterhouse (STREMAH 2015). *14th Conference on Structural Studies, Repairs and Maintenance of Heritage Architecture* (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum) (Yayın No:3617780)
- **Küçük S. G.** 2013, Çağdaş Kentin Büyülü Geçmişi, Bölüm adı: (İskoçya) Mimarlık Kültürü ve Mirası Araştırmaları Derneği, Editör: Kasapgil M. O., Eyüpgiller K. K., Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 498, Türkçe (Bilimsel Kitap) (Yayın No: 3625743)
- **Küçük S. G.** 2014. Osmanlı Devleti ndeki Şenliklerin ve Geleneksel Mesleklerin 1582 ve 1720 Surnâmelerindeki Minyatürler Üzerinden Değerlendirilmesi. *VIII. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu*, 211-216. (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum) (Yayın No:3323805)
- Kurugöl S., **Küçük S. G.** 2015. Tarihi Eserlerde Demir Malzeme Kullanım ve Uygulama Teknikleri. *5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu*, 521-536. (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum) (Yayın No:3619462)
- Yöney N., Polat P. I., Ersen R. A., Bildik F., Akbulut E., **Küçük S. G.**, Öztürk N. 2012. Normal ve Nano Boyutlu Organosilan Siloksan Esaslı Su İticiilerin Kireçtaşı Yüzeylerindeki Etkinliğinin Karşılaştırılması. *Kârgir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri IV*, 62-79. (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum) (Yayın No:601891)
- **Küçük S. G.** 2012. İskoçya Güvercinliklerinde Doğal Taş Kullanımı. *Doğal Yaşam Doğal Taş Sempozyumu* (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum) (Yayın No:601342)